Digitized by Google

H. Sept.

1603-1 Rhode

..

Digitized by Google

Digitized by Google

No: 47. B & W
47 –

Digitized by Google

Samlinger
til
de Danske Oers Laalands og Falsters Historie.

Af
P. Rhode.

Første Bind.

Kiøbenhavn,
Trykt og tilkiøbs hos Nicolaus Møller,
Kongelig Hof = Bogtrykker.
1776.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

Digitized by Google

Deres Naade

Høivelbaarne Frue,

Frue

Geheime-Conferenceraadinde von der Lühe,

født Grevinde

af

Holck,

Overhofmesterinde hos Deres Majæstet

Dronning Juliana Maria.

Digitized by Google

Digitized by Google

Naadigſte Frue!

At Deres Naade haver ſeet Verdens Lys førſt i dette Land, ſom jeg her haver ſtræbt at giøre et Forſøg til at beſkrive. At Deres Naades Forfædre udi femte Led i

dette ſamme Skrift findes beſkrevne, ſamt Deres priſelige Bedrifter; at De have beſiddet nogle af de ſtørſte og lyſtigſte Frigaarde og Godſ r her i Landet; at de have foreſtaaet vigtige Embeder og have levet ſaaledes, at de ſtørſte Hoveder paa Jorden have ophøiet Dem saa nær til deres Throner ſom ſkee kunde; at De af Kierlighed til den rene Evangeliſke Lære have hellere vildet miſte vigtige Fordele i Naboe-Riget, og i vort Danſke Land været for den ſande rene Lærdom ivrige Forſvarere; at De have udſpredt ſig i de fleſte adelige Familier, hvilke her i Landet jeg, med at udgive diſſe Samlinger, har ſøgt at giøre

paa

paa nye almindeligere bekiendt, og alt-
saa indtage De et stort Rum i dette
Skrift. **Alt dette** er det ikke alene,
som giver mig den Dristighed, i stor
Underdanighed at offerere dette Skrift til
Deres Naade, men ogsaa dette, at
jeg selv beklæder et ansvarvigtigt Em-
bede her i Landet ved **Deres Naades**
høie Families Godhed, hvilken samme
endog fra min Fødebye af haver ledsaget
mig, og den Nid og Misundelse indtil
denne Dag ikke haver formaaet at berøve
mig. **Skulde Deres Naade** behage,
ved at læse nogle af disse Blade, ville
vise, ikke at ansee denne min Dristighed
ugunstig, hvormeget vilde det da glæde

den, som med Lyksønskning til et lyk-
saligt Nytaar og mange flere paafølgende
giør sig saa dristig at skrive sig

Deres Naades

Uttersløv Præstegaard
under Vintersborg
den 24. Decembr. 1775.

Underdanigste Tiener
Peter Rhode.

Til Læseren!

Her er da endelig alt hvad jeg hidtil haver formaaet til den Laalandske Historie at samle. Det kan alene ansees som det første Stykke, men vilde gode Venner og Yndere fremdeles assistere, skal det andet, som angaaer det fortreffelige Land Falster, ligeledes saasnart skee kan, komme for Lyset.

I hvor agtpaagivende jeg nu i endeel Aar haver været ved alt det som er forekommet Synet og Hørelsen i Henseende til denne Histories Oplysning, i hvor villige end mangfoldige Velyndere, baade af Frigaardenes Eiere eller i deres Sted Forvalterne, ligeledes Landets Geistlige, og ikke mindre

Kongelige Embedsmænd i Kiøbſtæderne have været, og intet forbeholdt ſig af hvad til mit Øiemeed kunde tiene; haver jeg dog, iſær i Oldſagers Samling, ikkevidere kundet bringe det. Allevegne ſelv at ſee det man i ſligt et Skrift vil beſkrive, er ikke mueligt for den ſom har ellers et Embede at oppaſſe; dog har man ſtrakt ſig ogſaa herudi til det allermeſte. Ved endeel Hovedgaarde, Grevſkaber og Baronier findes ſaare faa Efterretninger, og ſlet ingen fra de ældgamle Tider; I de fleſte Præſtegaarde, ved de Latinſke Skoler og Kirkerne endnu mindre, og hvo ſkal holde ſammen paa dem ſom ved en Mands Dødsfald dog ofte foreſindes? det burde vel Skifteforvalteren. Det man af Stene og Høie paa Markerne kunde giette ſig til om Alderdommen, er ſaare lidet, ſvagt og uefterretteligt. Carte over Landet haver Læſeren her ikke, og Aarſagen dertil er, at fra det Geographiſke Selſkab i Kiøbenhavn ventes et ſaa fuldkomment og noiagtigt Land-Cart, ſom ingenlunde jeg kunde bringe tilveie.

For-

Fortællelserne vilde sommetider forekomme Læserne alt for afbrudte, men skulde jeg som den muntre Hr. Cameret ved hver vigtigere Post og lystig Egn opskrive alle de Ord, som den søde Henrykkelse indgiver, hvor vitløftigt vilde da Skriftet have blevet og forladt sit Øiemeed, som er alene Historiske Efterretninger.

De Bøger, man haver benyttet sig af, ere: Mölleri Cimbria literata, Pontopp. Atlas Daniæ, annales diplomotici og Marmora Daniæ, Hoffmanns Fundazer; Det Danske Magazin, det lærde Danske Selskabs Historie og Skrifter, Langebecks Scriptores rerum danic., Bartholinus de Scriptis Danorum, J. Worms Lexicon om Skribentere, Schionning om de Norskes Oprindelse, brave Danske Mænds Eftermæle, Mag. Ryge om P. Oxe, Holbergs Danske Historie, Schlegels Samlinger, Hansforts Series Episc. Ottin. &c. men især Ting- og Provstiers-Protocoller, Ministerial-Bøger

ved

ved Kirkerne, Skiøder, Haandskrifter fra Sal. Biskop Bloch, Rogert, Justitsraad Heserich, Monrad, Perlestikker og flere, som i Skriftet henvises til; endelig af Brevvexling med alle man troede at kunde give noget til Skriftets Fuldkommenhed.

Hvad utidig og forudfattet Nid vil laste i Skriftet, faaer man taale, men om nogen skulde med et eneste Ord i Skriftets personalibus mene sig fornærmet, saadan en forsikrer jeg ved Himlen selv, at det aldrig var mit Øiemeed at touchere noget Menneske, men at hielpe nogle Efterretninger fra evig Ødeleggelse, og man vilde gierne stræbe at giøre Skriftet saa behageligt for Læserne, som i dette Fag skee kunde. Desuden veed jeg vel, hvad Ære man er skyldig et Lands Indbyggere, hvor Forsynet har undet Livets Ophold. Tag da alting, gunstige Læser, i den bedste Mening!

Laaland

Laalands Historie i Almindelighed.

§. 1.

Den bekiendte frugtbare De Laaland, ligger omtrent halvtredie Mile Sønden Sielland, og ligesaa langt Nordost Femern; to Mile Østen for Langeland, og er ved et smalt Sund paa den østre Side skildt fra Falster.

Landet har sit Navn af dets lave Beliggenhed, og skreves ogsaa af de Gamle Lavland *). Hele Landet er og mestendeels jevnt, nogle faa Steder

*) Den runde Skribent Lyschander vil lede Navnet af Loer, fordi der paa Loerne her tærskes mere Korn end andensteds.

Steder undtagne, saasom ved Raunsholt *) Birket, Vesterborg. De utallige andre smaa Høie ere af Fædrene opkastede, nogle ved Søekanten, for derfra at have Udsyn efter Skibe for at udplyndre dem, slige findes ved Uhrne og Eigholm i Horlunde Sogn, ved Skovbolle i Kisbelev Sogn, ved Gloslunde og flere Steder; nogle synes at være opkastede alene for Fornøielse, til at sette Hytter paa eller Telte, hvor man fra høit oppe her i Landet kan see Langeland, Fæse, Rogse, ja Sielland; nogle, og de ere utallige, ere Begravelse-Høie, Ting- og Offersteder, om hvilke paa sine Steder mere skal iagttages og beskrives.

Laaland ligger paa den 54. Grad, 41. til 48. Minuter.

Fra Osten til Vesten indeholder Landet syv til syv og en halv Miil, og fra Nor til Sønder 3, 4, til 5. Mile **). Hvo som vilde reise Landet rundt, fik halv sextende Mile.

Landet er deelt i tre Amter, som kaldes: Halstedkloſters Amt, Aalholms Amt og Marieboeklosters Amt; til det første hører hele Nørreherred og Sønderherred, til Aalholms Amt høre de andre to Herreder, undtagen det gamle Marieboeklosters Gods, som nu udgiør mesteudeels Grevskabet Knuhtenborg.

Landet

*) I Horslunde Sogn.
**) Endeel ulige, den østre Ende er bredere end den vestre.

Landet har fem smaa Kiøbstæder og 64. Land-Sogne, tre Grevskaber, som ere: Christians-sæde, Christiansholm og Knuhtenborg; saa og tre Baronier, nemlig: Wintersborg, Juellinge og Christiansdal; og foruden dem nogle og tyve allodial Herresæder, og et Stamgods, nemlig Krankerup, om hvilke man herefter skal stræbe at give de meest oprigtige Efterretninger.

I Henseende til Bequemhed og Nytte have Friegaardene, eller de saa kaldte Herregaarde her i Landet, frem for Bøndernes, meget forud, i det at hine have Jordene ude af Fælledskab med andre, og altsaa kunde saae og høste, naar det bequemmest agtes, og kunne have reent Korn, fri fra Naboens Agers Blanding; nogle faa Herregaarde undtagne, hvis Jorder ere endnu ikke ganske (dog i disse sidste Aar nogle Marke) afhegnede fra Bøndernes, saasom: Juellinge, Nørregaard, Engestofte, Haugaard. Ved dette Arbeide at komme ud af Samfund haver en Landmaaler paa mange Pladse al sin Vittighed nødig, saa indviklet er man her med hinanden i Markene.

Præsterne ere meget faa som arbeide for deres Gaarde paa dette Fælledskabs Ophævelse. Aarsagen maa være, at de temmelig sikker gisre Regning paa her i Landet, at neppe nogen af deres Børn eller Forvandte komme paa Stedet efter dem.

Laalands skatydende Hartkorn belsbet sig til omtrent 19366. Tender. For Reformationen 1536. have de været mange flere; og da var ingen Herregaards Jorde fri fra at yde Tiende til Præsten, Kirken og Biskopen, foruden Afgift til Regieringen; undtagen det skulde være Jorder, som bleve forærede til Kirker, Klostere, Hospitaler, Kirkelærere *). Tænk, hvilken Forandring giorde disse Gaardes Frihed i Kirkernes og Præsternes Indkomster i de Sogne, hvor der var een, to til tre slige Herregaarde! Præsternes Jorder have alle Dage været fri, saasom de vare ved en og anden Leilighed, især ved Sielemessers Læsning, dem testamenterede, og af de gamle Konger confirmerede. Degnenes frie Jorder veed jeg ingen Oprindelse til, med mindre de maa fra gammel Tid have været Kirke-Jorde. Da nu bemelte Herregaards Jorder bleve fri, bleve og Tid efter Tid Bønderne til Hoverie pligtige. Ingen maa dog ellers her tænke, at jeg eenfoldig istemmer den i disse Aar saa almindelige Lastesang, især fra Kiøbstæderne over Herregaards-Eiere eller Proprietairer: "De ere deres "Medmenneskers Friheds Berøvere, Bredets "Fordyrere, hvor mange Mennesker kunde der ikke "leve paa deres Grund, hvis den med Bønderhuse "blev bebygget? „ Det sidste er sandt, men Vee da

Kiøbstæ-

*) T. Baden om Agerbruget og Landvæsenet. 1770.

Kiebstaderne og iſær Kiebenhavn, den fik viſt ikke meget Korn fra Bønderne, de fleſte ſælge, i Laaland i det mindſte, ikke een eneſte Tønde Byg, Erter eller Rug, undtagen lidet Hvede; dette er en tilforladelig Sandhed, de behøve det altſammen ſelv til deres Huusholdning og Kornſkatte. Hvad Frihedens Bevevelſe angaaer, da ſælge Selveierne her ſig nu med Børn og alt hvad de eie til Proprietairene, det er, de trygle dem til at løſe dem af deres Gield, og ſiden i diſſe haarde Aar i Laaland at forſtrække dem de Kongelige Skatter, Saae- og Fødekorn; hvad Kornets Forbyrelſe angaaer, dertil kunde Proprietairene ſlet intet giøre; thi de nødes viſt lige ſaavel ſom vi andre til at ſælge for at faae Penge; Kiebſtædernes Korn-Handelsmænd maa giøre mere dertil; kunde Proprietairene intet faae for deres Korn *), da ſtoppe de unuelig deres Afgifter for dem ſelv og for deres Underhavende **).

*) 1774. fik de i Laaland 7. hoit 8. Mark for deres Byg, 9. til 10. for deres Rug, 7. hoit 8. Mark for deres Erter, graa og hvide, 4. til 5. Mark for deres Havre. Det var viſt lidet for megen Bekoſtning og Møie; men hvad Kiebmændene fik, det faaer Proprietairene ikke at vide.

**) Det er beſynderligt, ſaa villig man er at tale, og ſkrive og trykke Blade om Proprietairenes Spitsfindigheder, uden at vide ofte fra hvad for et vanvittigt og bizart Hierte ſlige Skrifter komme.

Laaland er efter sin Størrelse vist nok et af de frugtbareste af alle Danske Lande; men tillige i Hensigt paa almindelig Mands Vilkaar et af de allerfattigste, til hvilket sidste Aarsagerne ere: Først, Landets kostbare Levemaade; thi det (ja endog hvad Bonden nødvendig maa have) som i hele Danmark kiøbes for 4. Mk., koster altid hos den Laalandske Kiøbmand 5. til 6. Mk.; for det andet, den fra Fader til Søn indprentede Fornødenhed, at have bedre, dreiere og overflødigere Føde end i de andre Danske Provintser, og derudi kan man, hvis man vil dømme kierligt, ikke synderlig laste dem; thi jeg forsikrer, at saa mageligt de Geistliges Embede er her i Landet frem for i andre Provintser, saa, hvad Bondestanden angaaer, ædes ingensteds Brødet med mere Ansigtets Sveed end som i Laaland, som siden skal vises; den tredie Aarsag til Landets Fattigdom er Folkemangel; thi man kan ikke regne i Laaland meget over 24000. Mennesker; tages nu derfra 220. Geistlige, som ikke ploie og høste, 2800. Kiøbstædfolk ligeledes, 960. Syge, 2800. smaa Børn paa Landet, bliver igien 17320. Arbeidere, det er ikke et Menneske til hver Tønde Bønder-Hartkorn, (foruden Proprietairenes og de Geistliges *), og altsaa have Fynboerne, Jyderne og Holstenerne ikke Ære af at udlee os for, at vi som have Vandet rundt

omkring

*) Det er et Menneske mod sex i Holland paa lige Jord.

omkring os, vide neppe at nævne det Navn ett Fiske, men fra Fyen, Ærrøe og flere Steder kun Fiskere, tage Fiskene under vort Land og sælge os dem, og Gud velsigne deres Flid og Vittighed! Med Fiskerie bliver det her ikke bedre, forend om maaskee den høieste Øvrighed forpagtede Fiskeriet under Landet bort til Lysthavende, (her er Plads nok til Huse rundt om med Stranden, og det vilde indbringe en stor Forpagtnings Capital.) Det Folk som Laaland nu har synes endog at have en medfødt Frygt for at leve paa Søen. Den fierde og retteste Aarsag til Laalændernes Fattigdom, er Livegenskab *), som just Laaland frem for de andre Provintser fra utænkelige Tider (som siden skal vises) haver været underkastet; vel er den af vore store Konger i sidste Seculo indskrænket, men hvo som vil betænke, at Laaland haver fast saa mange Herregaarde som Sogne, maa forundre sig, at ikke, tillige med Bonden, ogsaa Borgere, Degne, Klokkere, Skrivere og Fogder settes i Arbeide med, nei, det er Bonden alene, han skal pløie (og man veed vel, at Jorden her gior ikke got med engangs Pløien) han skal saae, harve, grave, trumle, slaae Græs, høste, skove, giødske, og hvo kan opregne alt? skulde hans eget

*) Dette maa ingenlunde hentydes som modsigende det jeg sagde nylig, ligesom til Forsvar for Proprietairene. Begge Steder medføre Sandhed.

ikke ogsaa forsynes? ja, det bliver derfor og ofte kun maadeligt. Hvo kan da med Frimodighed dadle den Laalandske Bonde, at han ikke overflødigere legger Vind paa Humleavl, Havefrugter, Pateter, Mannagræs at stryge, Fælledskab at ophæve, Steen- eller Tanggierder at sette, og mere; "Gud hielpe "mig, hører jeg ham ofte at sige, har jeg mange "Leve-Aar tilbage endnu? Hvad Ære faaer jeg, "naar jeg dør? Ikke engang en hæderlig Begra- "velse." Dovenskab haver sit Sæde mere i hans Tienestefolks Hierter, de tvinges ikke ved en forsagt Huusbond, mindst naar de ere Soldater tillige, og have altsaa Jordegods Eiernes Medhold.

Af Humle avle dog næsten alle Bønder, i det mindste her hos mig, saa meget, at de i deres Huusholdning dermed kan have nok, ja nogle sælge af deres Forraad aarlig 12. til 16. Pd. Ingen Bonde i Danmark er flittigere i at sette Pile end den Laalandske; det er i alles Tanker en skiødesløs Bonde, (ja Præst, Forpagter og Degn) som ikke hvert Aar setter i det mindste en tyve til tredive unge Pile. Af sine Pile har han paa min Egn al sin Hegning og endnu noget til Skaste, River, Meieredskabe ꝛc.

Ellers er at merke, at en vaad Sommer er nok til at giøre Laaland fattig, ja desaarsag synges siden Aar 1769. her allerede paa Visens

sidste

ſidſte Vers: Laalands gamle rige Land Qvitzou nu ei kiende kan ꝛc.

Jeg kan ellers ikke undlade at fremſette mine Tanker i Henſeende til Bondens Afgifter til Kongen, de vilde blive Bonden og hans Husbond Proprietairen meget taaleligere paa denne Maade; det merkes, den Laalandſke Bonde haver ikke ſom de i alle andre Danſke Provintſer andre Reſourſer, eller noget at giøre i Penge, ſaaſom at ſælge Qvæg og Beſter, (til dem at føde er her ikke Græs, alt er opmaalt ſom Ploieland, og derefter meie ſat i Hartkorn,) at giøre Træarbeide, ſaaſom Kar, Fade, Seletøi, River ꝛc. og ſælge (her er ingen Skove for Bonden at faae Træ, enten ſom Udviisning eller ſelv at tage,) Tørv er ligeſaa lidet i Almindelighed at ſælge for ham ſom Brændeved; al Slags Handel, ſom Bønderne drive i min Føde-Egn ved de indſkе Grændſer, og fortiene mange Penge ved, er den laalandſke ved ſtræng Opſigt af de Kongelige Betientere og Pagtere, altid hindret, ſom billigt og ret er, tilmed er han bunden til ſit Gods. Kort: han har intet uden Korn. Saaſnart han nu har høſtet, maa han ſtrax, ſom billigt, udrede de reſterende Kongelige Skatter; Proprietairen har havt Engſtelſer nok for Udlæg for ham, og at ſoutenere ham ved Gaarden, her bør jo betales igien, eller og Herremanden ſandelig ſnart ſviller fra Gaard og Gods eller forgieldes. Vilde den

høieste Øvrighed, uden Afgifternes Fornærmelse, fastsette den Laalandske Bondes Afgift i Korn (og intet i Penge) efter almindelige Priser, ved en vis Tid om Aaret, hvilket Korn skulde leveres den Kongelige Oppebørsels-Betient med Atteſt om Maalets Rigtighed, ikke af Herregaardenes Skrivere, men af dem der nydede den arme Laalandske Bonde best, og det blev nok hans Præst især, samt Proprietair og Birkedommer. Nu nødes han til, saa got som at bede og tigge Penge af Kiøbmanden i Kiøbstæden, eller en anden Rentenerer tit paa Landet hos sig, mod at tage saa meget Korn derfor ham lyster; Tiden efter Høsten er knap for Penge, alle skal sælge Korn, alle skal af med deres Skatter. Ved Juletider har Bonden intet mere, og Proprietairen maa fede ham. Bonden er ikke to Skilling betroet. Hans Korn er strax ilde skvattet bort.

Heller ikke ere Møllerne her i Landet at ansee som fornemme og formuende Folk, saasom i Jylland og de andre Provintser, men som fattige Huusmænd. Deres Veirmøller kiøbes og sælges mestendeels for 400. Rdlr. og dem forrente de alle Dage, deres Huus er en Bondegade-Hytte, og Jord have de ikke. Aarsagen er, her ere for mange Møllere, og man har Frihed at søge til hvilken man vil; paa en lille halv Miil paa Landet ere fire slige Møller, og hver Proprietair kan paa

sit

sit Gods bygge endnu saa mange ham lyster. De par Vandmøller midt i Landet, (om hvilke siden skal erindres) ere lidet, men ikke meget mere anseelige og importante. Amtsforvalter Smith haver ved Naschov en nyttig og fordeelagtig Grynmølle, Kammerherre Knuht ligeledes en Sigtemølle ved Friderikshal. ꝛc.

Bondens Klædedragt i Laaland er utrolig farvelig, endog de endnu formuende Selveierbønders; naar man undtager et par Støvle hver andet Aar, eller Skoe, saa setter han ikke tre Daler aarlig paa sin hele Dragt, som bestaaer af en hvid Kofte (han lader den ikke farve) og heit en blaa Vadmels Kiol, et par Lærrets- eller Skind-Buxer. Bondekonens Dragt, endog her i Nørreherred, hvor den er giævest, bestaaer sielden i andet end en Vol eller Troie uden Ermer, af hiemmegiort blaastribet eller og hvergarns Tøi, en heired farvet, lænket eller strikket Troie derunder, en Klokke eller Skiort af rødt Bay eller Rye, og en Hue af Kramtøi. Men i Bondens Huusholdning maa ikke undværes Suul af Kiød, Flesk, Sild, Smør og Fit, gammelt Øl, Brændeviin, hollandsk Tobak, Hvedekage ꝛc. ja han maa have disse Sager, ellers faaer han vist ingen villige Svenne til at tiene sig og hielpe sig med hans eget og hans strænge Hoverie-Arbeide. At Bonden nu aldeles er forbuden at brænde selv sit Brændeviin, setter

ham

ham vist i anseelige Bekostninger; forudeen at ham fattes det nærende Spol for hans gamle Hoppe, for hans Sviin, gamle Koer, og saa videre, hvilke ogsaa lystig bortdøe for ham. Ingen er med dette fornødne Forbud bedre tient, efter mine Tanker, end som Præsterne, hvilke tilforn at udskienke til Bønderne maatte aarlig belave sig paa to til tre Tønder Brændeviin, og dertil med stor Bekostning hente i langtbortliggende Skove deres Brænde, hvoraf tilforn under Brændeviinskiedelen brugtes utrolig meget.

Luften over Laaland er tung ved de af dette side og vaade Land opstigende Dunster. (Tilmed have vi her nogle Aar havt meget sielden og lidet Tordenveir.) Fødevarene ere og her federe og mere nærende end i de andre Provintser, Sielland, Jylland og Fyen; og desaarsag ere Folk her ikke ramaserede, vorne og haardførde i Almindelighed, dog bringe de deres Alder ligesaa heit som andensteds. Deres almindelige Sygdom er Feber (den baade Fremmede og Indfødte sielden undgaae) af alle Slags, temmelig haard, men ikke farlig og sielden dødende; den tredie Dags holder een tit et til to Aar til Ende; jeg har stridet med den i halvandet Aar, og curerede den endelig med digererende Pulver og dervaa præpareret China Pulver; ved denLeilighed skal jeg give mig den Ære at fortælle Læserne, hvor mangfoldige Midler Landets Indvaanere give

hinan-

hinanden for at helbrede denne blant dem saa gængse Sygdom. Een raadte mig at indtage et Pulver af reven Muskat; en anden raadede, at holde en snees Rugkorn i Haanden, til de bleve besvedede, og derpaa putte dem i Jorden, ligesom disse Korn da voxe skal Feberen aftage; den tredie, kort for Feberen kommer, hurtig at øse 13. Skeefuld reen Vand i Munden, vil Febren ikke agte det, da en anden gang ni Skeefuld eller og syv Enebærdraaber i varmt Øl; den fierde raadede, at drikke en halv Pot Kiernemelk med en halv Pægel Brændeviin udi; den femte, at skiære, tørre, støde og tillave Entianrod og indtage i Brændeviin; den siette, at drikke en god Portion Citronsaft meleret med Brændeviin; den syvende, at drikke ni Peberkorn i Brændeviin, (Brændeviin til altings, havde den Drik kun saadan Virkning paa Laalænderne som paa Grønlænderne, der ikke drikke den daglig, for de ikke kan faae den;) den ottende, at lade sit Vand i en Blære (reverenter) og hænge op i Skorstenen; den niende, at tage en liden Nævefuld Salt, grave det med en Kniv ned i Jorden, lade sit Vand, med Tugt at tale, derpaa, dække det til igien med Jord, som nu Saltet tæres skal Feberen aftage; den tiende, at skrive sig fra den, eller lade den mane fra sig, mestendeels ved en gammel Kone; den ellevte raadede for en halv Sk. Aloe, for en halv Sk. af det hvide Terpentin,

for

for en Sk. Camfer, dette stødes, blandes med noget klart Skorsteens-Soed iblant, stryges paa et Stykke blaat Sukkerpapir og bindes om Pulsene paa begge Hænder, hvor det maa ligge i 7. Døgn; dette sidste Middel er probat især mod andendags Feberen. Og jeg husker ikke alle de mange Raad; man seer kun, at Sygdommen maa være meget almindelig, siden saa mange studere paa dens Helbredelse *).

Man beskylder Laaland, at det mangler klart og sundt færsk Vand, det er sandt, mangfoldige Steder, endog i Præstegaarde, behielper man sig med Vand af et Hul eller en Park, som Formændene have gravet; dette stillestaaende Vand maa man drikke sig syg af, ja det er saa usundt, at ved at toe sig derudi, faaer man slemme klæende Blegner paa Hænderne, og saaledes var det ogsaa her beskaffent med Vand ved min Ankomst til Stedet, men jeg søgte kun et par Steder omkring ved Gaarden, og fandt en meget stærk Vandaare neden ved en Banke, hvor jeg grov, og har nu klart destillert og sundt Vand, og saaledes haver man giort flere Steder, saasom ved Horslunde, Winkersborg, ɔc. at jeg ikke skal tale om meget kostelige Kilder, hvis Vand i Klarhed intet efterginer Roeskilde Vand, og meget lidet i Smag, saasom

Thirsted,

*) I August og September 1774. vare neppe to tredjedele Mennesker fri fra den her i Landet.

Thirsted, Thorslunde *), Halsted (henimod Vesterborg) ved Herredskirke, ved Krønge, Dollerfield, Cappel, ꝛc. ꝛc. Disse Kilders Aarer spores man, og jeg har ladet den førstes selv undersøge, hele og halve Mile fra de ferske Søer her i Landet.

De beste Fiorde inde i Landet ere Naschovs, Vandholms, Nyestæds, Blans, Saxkiøbings og Rødbyes.

De største færske Søer ere Marieboe, Roeskelle, Vesterborg, Pederstrup, Vanto og Sørups Søer, hvis Størrelse og Fiskerigdom siden hver paa sit Sted skal blive anført.

Fiske falde her under Landet de samme som under Siælland: Torsk, Makrel, Sild, Forreller, Aborrer, meest Flynder, Aal og Hornfisk, undertiden Ørreter, men meget faa i Landet have Vundgarn til at fange dem, undtagen ved Naschov, Rødby, Ourebygaard og Nyestæd.

Af Fuglevildt sees her: Snepper, vilde Gies, Bekasiner, Kramsfugle, og Ender i Mængde, (mere sielden Urhøns.) Item Viber, Mængde af de skadelige Spurrer, Skader og saa videre. Af Storke have vi om Sommeren faa, saasom Landet ikke haver synderlig giftige Orme. Af Nattergale ere her i den første halve Deel af Sommer-

*) Disse to nævner Mag. Dyssel alene i sine Observationer.

Sommeren en saadan Mængde, at en traurig maa opmuntres ved at fare, især mod Aftenen og om Morgen, forbi eller igiennem Skovene, ihvor smaa de end ere; jeg har ved deres Sang tit holdt stille, og har havt de sødeste Forlystelser.

Med Biers Avling vil det ikke ret fort; jeg har været færdig at troe, at de fattes her Boghvede Blomsterne, men den retteste Aarsag haver været det for Laaland uhældige vaade Sommer-Veirligt i nogle Aar.

Fordi Landet lider Mangel paa Skove, især siden den 1658. og 59. ødeleggende Krig, saa og paa Tørvemoser, saa kan her ikke tænkes paa Teglbrænderie, hvortil her vel ellers kunde være Materie nok, (Bønderne hist og her i Landet stryge dog slittig Steen, og af Formekassen stavle dem op og lader Solen tørre dem, med dem bygge de deres Skorstene og Bagerovne.) Her er altsaa ikke Overflødighed af Skovvildt. Raaer og Daadyr tillader den velsignede Mængde af Skytter ikke at formere sig. Ulve findes ikke paa Landet, ei heller Jllere, Brokke eller Grævlinger. Ræve sees her mange, meest af det røde Slags, efter hvilke Proprietairene undertiden holde Klapjagt, og det er fornedent. Af Mangel paa Brænde nødes Bonden at brænde Halm, som skulde tiene til at giødske hans syge Agre. Huusmændene gaae ordentlig om, og tigge et Knippe-Foder

til

til Brænde. Paa de tilgroende Skovpladse afhugge Bønderne de smaa Ynipер, og gisre de det ikke, saa maae de frygte, at andre tage dem fra dem; thi Opsyn haver ingen her over sligt, Folk ere her for rare og dyre. Mange samle desaarsag Tang ved Stranden og sette deraf Gierder, hvilke, naar de hielpes lidet aarlig, staae i hundrede Aar. Sparsommelige Huusholdere tørre Kokasser, med Forlov at tale, til at brænde, eller grave Græstørv paa deres Skovparter mellem Stubbene, og paa Hederne (atter ubodelig Skade for Græsningen.)

Endnu maae jeg til Berømmelse for nogle af Huusmændene paa denne Nordlige Deel af Landet melde dette, at de begynde at gisre sig Umage ikke alene at fange Flyndre, Hornfisk, Aal, Ræger, af hvilke de sælge, og fortiene til deres Skatter og Udgifter; og hvilken Fornøielse er det for Dueligheds Elskere, at see dem om Foraars og Efteraars Aftener, med deres Blus at gaae i Vandet tit til Armene at fange Ræger og Aal, og om Vinteren paa Isen; men endog at fange Sælhunde, af dem her falde endeel omkring Landet. De antaste dem paa denne Maade: naar de see dem ligge paa en Steen at drage Luft, varme sig i Solen og ofte at sove, skyde de deres Baad for sig, eller hvis de skal roe, stræbe de meget stille at komme Sælhunden saa nær, at de

af et got Skydegevær kunde give ham sin Rest, og saadanne udlærte Skytter findes iblant os endda nogle. Sælhundene her befindes af en sei, fast og haarrig Hud, glat som med Olie bestrøgen. De have foran to korte Been til at roe med, og bag til, ved begge Sider af deres korte Svans, to strax udstaaende Fødder til at styre sig med i Vandet, og med samme slaae de Vandet sammen bag efter sig, hvilket fører dem desto hurtigere fort. De fem Tæer paa de forreste Fødder have hver fire Led, og ere forsynede med gode Nægle eller Kloer, hvormed de kunde klavre op paa Stene og Jis. Deres Næring her er alle slags Fisk, men især Ræger. Deres Hoved ligner næsten en Hunds med afskaarne Øren, de skrige og næsten som Hunde, men de unge som Katte. Deres Mund har skarpe Tænder og stærk Skægghaar som Børster. De have to Lufthuller i Næsen, og de maae vel fire Gange i en Time op at trække Luft *). De have store fyrige Øine med Øienbrynе, en liden Aabning som Øren, men ikke Ørenlapper. Ved første Syn have de meest Liighed efter en Muldvarp. Deres Kiøtt er to til tre Finger tyk, deres Skind skulde, om man vilde, kunde garves som Afrikansk Læder. En Mand, som kan faae et par gode Sælhunde, hver paa 60. til 70. Pund, har af Tran-

*) Og det maa alle Havdyr som have Lunge. See Dav. Cranz Historie om Grønland, pag. 161.

Trannet, som han af Spekket udkaager, vel til sine Aars Udgifter.

Jorden i Laaland er meest leeragtig, af den gule og røde Leer. Mod Stranden haves nogen Blaaleer; men af den kridagtige meget lidet, og jeg har ikke funden den nogensteds.

I en Bondes Gaard her i Landet træffes sielden over tre Malkekoer, ti og høit tive Faar, fem til sex Sviin, tive Gies, saa at intet af sligt udføres af Landet; vi kunde fortære alt dette selv.

En Mand, som har sex Tønder Hartkorn at drive, føder ikke mere end sex Heste, og den der har ti Tønder, holder gierne ti Heste og saa fremdeles, men siden de ere smaa, (tit Udskud fra andre Provintser) maae de slæbe her over Kræfterne og faae smal Føde; thi Bonden haver intet Korn tilovers til sine Kreature, (han har til sig selv, førend alle Skatter ere udredede, kun saare lidet,) han har mindre Høe; Hestene styrte da jevnligen, og det setter Bonden aldeles tilbage. Tit maae ved slig Tilfælde den ene Fæste-Bonde hielpe den anden at pløie. Er det ikke en herlig opmuntrende Maade til at giøre de duelige dovne, til at giøre den gode Bonde arm med de Arme, og at lære ham at tænke, som han og siger: Jeg vil dvæle, (det er forsømme den beleilige Tid) at jeg ikke, naar jeg er færdig, skal jages med min Plov

til en anden Bye paa Godſet, at pløie for andre. Nei, nei, ſaa vidt lader broderlig Kierlighed ſig ikke tvinge, mindſt af en ubarmhiertig Bondefoged, ſom boer iblant dem.

Faſt det eneſte, der fra Landet udſendes, er Korn: Hvede og Byg i temmelig ſtor Mængde, ogſaa endeel Erter, men næſten alene fra Herregaardene, nogle Lispund Mannagryn, nogle faa Tønder Smør og et par Skippund Hollænder-Oſte, nogle Lam, men altſammen kun fra Herregaardene.

Handelen i Laaland er ſlet intet at ſkrive om for Reſten.

Hver Kornmark i Laaland hviler et Aar, ſom enten er det tredie, fierde eller femte Aar. Smaa Undtagelſer ved nogle faa Hovedgaarde ſkulle paa ſine Steder ei forbigaaes *). Diſſe Marker behandles ſaaledes: Udlæggen pløies ferſte Gang i Foraaret, anden Gang i eller efter Junio, (naar den i Forveien er giødſket) og endelig pløies den tredie Gang op til at beſaaes med Hvede **) eller

Rug.

*) I en ſnees Aar omtrent ere vi af de onde gule Urter i vort Korn plagede, hvilke ſkarſke mangfoldig vor Jord. Man mener, de med fremmed Sædekorn ere her forplantede. Vore Fædre kiendte dem ikke her i Landet.

**) Hveden maae, inden den ſaaes, toes vel i Saltvand og Kalk, at den bulner ud, og derpaa tørres igien lidet.

Rug *). Den Jord, hvori var Hvede eller Rug, og Erter (hvor de have fem Marker) skal saa have Byg, den pleies ligeledes tre Gange, nemlig første Gang i Efteraaret, anden Gang tvees den (jo tørrere jo bedre) i Foraaret og harves, og endelig pløies den op til at saaes, saasnart Foraars Kulden ophører, den maae derpaa harves mangfoldig, og hvad Harven ikke kan rive i tu, maa bankes med Keller. Jorden maae her til Byg være saa fiin som Støv, tænk, hvad Arbeide! Til Erter slipper man at pløie engang og at harve den saa lese-lig. Af denne megen Pløien er kommen det slemme Ordsprog: Laalands Pløien og Helvedes Pine faaer aldrig Ende. Man har prøvet at vilde her indføre de ny opfundne lettere Plove, men man har maattet legge dem bort igien, de have ikke kun-det regiere denne strænge Leerjord, især den med Græs tillige ofte er begroet, man har faaet bol-kepløiet sin hele Jord, og intet Korn faaet. Naar vi have tilsaaet, maae vi ud igien at hielpe Vandet af Jorden ved Krybs- og Overgrøfter, dog øde-legger Vandet i de sideste Ender og Kanter, saa der bliver stelden Korn, og hvor der et Aar intet

*) Rugen er her i nogle Aar bleven af et slags Snegle, som ere i Jorden, ja hænge endog paa de Straae, som have faaet Fremgang af Jorden, opædt saaledes, at vi have i Foraaret maattet saae andet Korn i dets Sted. Nogle mene, det er Agermuus. Gud af-værge fra os alle Landeplager!

Korn er, der bliver Jorden saa ubeqvem, at den Aaret derpaa heller intet bærer. Med Høsten forholdes her ligesom i Fyen og Jylland, undtagen, at vi lade det afmeiede Korn altid ligge 6 til 8. Dage paa Skaar, førend det bindes, at Straa og Græs maa tørres.

Fra Høsten til Julen er den laalandske Bondes glædelige Tid, da han har Brød i Huset, men fra Juul til Høsten maa endeel af dem sulte eller lade sig føde af Proprietairen. At være iblant dem da, og anse deres Nød, er vist tungt for et smt Sind.

Saa meget de gamle Historier, saavelsom Byers og Stæders Anlæggelse kunne lære os, synes mig at kiende, at vore Fædre have mere elsket gode Græsgange til deres Qvæg end som Agerdyrkning. Krig, Seerøverie og Omflakken have de med deres Naboer havt best Lyst til, indtil Kong Waldemar den Anden i Vrede sølgte dette Lands Indbyggeres Frihed. Siden efter var Strid og Røverie slem nok indbyrdes; thi de utallige Adelsmænd laae stedse og lurede paa hinanden. De indgrove deres Gaarde, saa en Kat skulde ikke kunde komme ind til dem. Vi læse, at Biskop Henning Ulfeld fra Odense var her i Aaret 1440. for at stifte Forligelse mellem nogle af dem.

Endelig

Endelig maa til mine Laalænders Roes dette ei forglemmes: Paa ingen af de omliggende Øer og i ingen Provints udi Danmark, er saa kierlig, indbyrdes og jevnlig Omgang som blant de indfødte her i Landet. I Præsteskabet har denne Omgang paa nogen Tid meget aftaget, saasom de afdødes Steder ere blevne besatte med Fynboer, Jyder og Siellænder; i hele Laaland ere nu kun fem indfødte af Præsteskabet.

Forældre opdrage her deres Børn saaledes, at de i Selskaber vise sig artige, frimodige og vittige i at tale. A propos om at tale, ingensteds i hele Danmark tales det Danske Sprog af alle i Almindelighed renere end som i Laaland, og især i den Nordvestlige Part af Landet.

I det Laalandske Præsteskab ere overmaade gode Indretninger med Enkekasse og Brandkasse. Enkekassen, hvorudi settes for Geistlighedens Enker af Laaland og Falster, dens Fond var 1774. 17006. Rdlr., hvoraf 9. Enker, for hvilke vare indsatte 200. Daler, fik hver 40. Rdlr. 5. Enker a 150. Daler, fik 30. Rdlr. og 5 a 100. Daler, fik hver 20. Rdlr. Naar en Præstegaard afbrænder, sammenskyder hver i Brandkassen interesseret Præst i hele Fyens Stift hver 3. Rdlr., gior omtrent 600. Rdlr., hvortil med Kongelig Tilladelse svares ogsaa af Stiftets Kirker omtrent 300. Rdlr. i alt 900. Rdlr. Degnene i

Stiftet have ogsaa for nogle Aar efterfulgt hines Exempel, oprettet ogsaa indbyrdes et Societet, og hver giver, naar Brandskade skeer, 1. Rdlr. Præstenes Brandkasse er oprettet 1747. Bispens Amanuensis nyder to pro Cent.

Mag. Monrad har i et Haandskrift om Laaland og dets Indbyggere skrevet saaledes *): " Sielden giver Hveden her paa Tærskeloen over " siette Korn, og Bygget ottende. Rug og Havre " avles kun lidet af, Lændser endnu mindre, af " Boghvede intet.

" Laalands Indbyggere ere ingenlunde lade og " dovne, som nogle have beskyldt dem for. Det er i " ingen Provintse i Riget vel slettere bestilt med " Kiøbstæd-Handelen end som i Laaland; thi Kiøb- " mandskabet her er bare Høkerie; men lader os " gaae ud paa Landet og betragte Landsbymændenes " Duelighed og Flittighed, i at bearbeide deres Jord. " Ja de faa Overdreve og Heder, som endnu ere " tilbage, ere de ikke bange for at tage under Ploven " med; (thi Oekonomisterne bilde dem det ind, at " det er dem tienligt,) og saa faaer vort kiere " Hornqvæg reent at skaffes af, og vore gamle " Heste om Sommeren æde Tang. (Hr. Monrad " skulde have levet nu.)

" Laalænderne ere ikke de belevenste, men ville " have Tid at overlegge; de foragte ikke Fremmede, men

*) Mag. Er. Monrad var Præst i Thoreby.

" men de lokke dem ligesaa lidet som Slesvigerne ind
" i Landet til sig; de ere ikke de allerhospitaleste og
" rundeste, dog heller ikke mod Trængende ubarm-
" hiertige; de ere ikke krigeriske, men boe helst i
" Fred i Landet; de ere ikke dovne, men de giøre og
" ikke gierne mere end deres Fædre; de elske sig
" selv vel meget; de forandre ikke gierne gamle
" Skikke.

" Klædedragten i Laaland er meget tarvelig,
" og Bendernes alt for usel, om de end have Raad
" til at klæde sig bedre.

" Kirkerne ere her almindeligen stærke grund-
" murede Bygninger, hvortil Fædrene selv have her
" i Landet brændt Stenene; men siden Reformatio-
" nen, og da de bleve overdragne Proprietairene,
" see endeel indvendig ud som et forladt Huus,
" som ingen sørger for. Blyet fik Kirke-Eierne Til-
" ladelse at brække af dem, mod Forestilling, at det
" blev for vanskeligt at holde dem dermed vedlige,
" (men det gaaer dog got an ved alle Kongens
" i andre Provintser, især i Sønder- og Nørre-Jyl-
" land.) Nu kunne de ligesaa vanskelig holdes ved
" lige med Tegltag, og tilsidst gid man ei faae Lyst at
" tække dem med Straatag *).

*) Var jeg Kirke-Eiere skulde Kirkeværgeren blive assat, saasnart Græsset fik Frihed at groe ud paa Murene i Vindverne inden og uden for; saasnart Kirke-
gaarden

" Ingen kan være de Kongl. Mandater mere
" hørsomme end en laalandsk Bonde. Ja hans
" Respect endog for en Foged og Forvalter er utro-
" lig stor; men ikke længere, end slig en Person har
" noget over ham at sige; og lige paa samme Maade be-
" handler Bonden her sine Lærere, (i Kiøbstæderne ha-
" ver jeg derimod merket mere Familiaritet imellem
" Præsten og hans Kirke-Børn, end som i andre
" Danske Provintser.) Ja det som jeg især haver
" forundret mig over her, er, at Bønderne anse
" Degnen (for Navnets skyld maa det uden Tvivl
" være) med lige saa stor Ærbødighed som deres
" Skriftefader, de kalde dem begge god Faêr paa
" det Aandeliges vegne; og deres Heste og Vogne og
" Føde og Mennesker ere til al Tieneste rede for de
" første i alle Maader ligesaavel som for de sidste.
" Deres Skoleholdere derimod anse de meget ringere
" i Nytten, og overflødige. Og det besynderligste er,
" at det er ikke just Ærlighed og Kierlighed, som her-
" udi driver, men virkelig Frygt. En Skriverdreng
" tale de med, ligesaa ærbødige som med Jordegods-
" eieren selv. See, hvorvit Frugten af Trælbaa-
" renheden strækker sig, som er i dette Land saa meget
" gammel, dertil kommer Lærdoms Forsømmelse;
" thi det er himmelrart at træffe her en Skoleholder,
som

gaarden begroede med Hedenæller, Burrer, Skarn-tyder, vilde Malurte ꝛc. hvilket seer stiendigt ud; men nei, han frygter ikke for Kirkesyn.

" som skriver en skikkelig Haand, eller veed hvad
" Arithmetiken er, og hvad Under, siden han er saa
" foragtet; og tænk, hvordan er da Ungdommen?
" Tungt for en ordentlig Lærer her, som vil Guds
" Kundskabs Forfremmelse. Gid man hellere vilde
" afskaffe dem, og paalegge Præsterne at besørge alle
" disses Embeder alene, for deres visse Løn de have,
" og disse andres Tillæg, under Landets høie Øvrig-
" heds Opsigt.

" Ingen gevorbne Krigsfolk ere paa Landet,
" og isteden for andre Provintsers Borgere ønske
" dem til sig, for at tære Penge hos dem, bede
" disse dem fra sig.

" De Kongelige Betientere synes med deres
" aarlige Løn misfornøiede, og de have virkelig
" smaa Indkomster i dette dyre Land. Dog ingen
" misunde heller Præstene deres store Intrader; thi
" jeg veed nok, at de kaldes Laalandske Bisper, men
" jeg har i de Aar, jeg har været her (og jeg kien-
" der dem ret nu alle) endnu neppe kiendt to Præster
" i Laaland, som ere blevne uden som de der af
" Haand putte i Munden, med mindre de have
" sovet sig Midler til. Uagtet, at vore Rettens Be-
" tientere ere kun saa maadelig aflagte, treffer man
" dog her de dygtigste og redeligste Dommere og
" Lovkyndige.

" Der er adskilligt jeg ønskede Bonden i
" Laaland kunde vorde opmuntret til, saasom at

fiske,

" fiske, sette Humle og Frugttræer, og opelske
" Skov, strygge Manna-Græskorn, giøre Træes-
" arbeide, Kurve og sligt; men hvorledes han der-
" til skal faae Lyst, veed jeg sandelig ikke, Bon-
" den har nok at bestille med at pløie, saae, høste
" og tærske.

" Her have vi et Mundheld som jeg ikke kan
" lide, nemlig dette: Vi have alle vore Feil. Med
" dette Mundheld forholdes tit en værdig Mand sin
" Roes, og med samme Ordsprog kan legges Plaster
" paa den Liderligstes Synde Saar; men dette maae
" jeg sige til mine Landsmænds Berømmelse, at
" den Dyd, at kunde tie, ingensteds mere kan
" skattes end her, og det ikke hos Præster og Læger
" alene. Jeg har derimod merket, en og anden
" lettelig falder her i Mistanke for Gierninger, som
" de vel aldrig have tænkt paa at vilde begaae, Aar-
" sag hertil er tildeels Landets Nærbeboelse. Folk
" her i Landet synes i deres Samtaler mildere mod
" Fremmede end imod de Indfødte.

" Laalænderne ere ordentlige og gode tarvelige
" Husholdere. En Drukkenbolt er af alle smukke
" Folk foragtet, og, som billigt, ilde omtalt.

" I Præsteskabet høres her sielden Exorbi-
" tanzer, for hvilke de med Rettens Straf maae
" langes.

" Præstene staae under Biskoppen i Odensee,
" som altid gierne besvarer deres Raadførelses-Breve
direcle,

" directe, men Degne og Skoleholdere besvarer
" han ved Sogne-Præsten, om de end gaae ham
" forbi, og lige til Biskoppen.

" Over 40. frie Hoved-Gaarde ere her i
" Landet, men kun faa ere nu beboede af Eierne,
" (nu omstunder kun fem.)

" Paa Landet farer en ugentlig agende Post,
" som ofte gaaer temmelig langsom, formedelst
" tvende Færgesteder.

" Laaland kan ligesaavel som andre Lande
" prunke af store og i Verden berømmelige Mænd,
" som her ere fødte, saasom den Svenske General
" M. Steenbock født i Skovlænge 1659. Den
" berømte Danske Canzler Arild Hvidtfeldt, født
" paa Berritsgaard 1548. Den besynderlige lærde
" D. Nic. Hemmingius 1513. i Eigholm. Den
" Udenlands berømte Janus Nicolai, en Borge-
" mesters Søn af Naschov, som blev Doct. Med.
" 1652. til Hardervik i Gelderen, siden Medicus
" Pract. i Tronhiem. Den store Rigets Hofme-
" ster Peder Oxe, født sidst i 15de Sec. paa
" Nielstrup. Den berømmelige Rigets Raad
" Mogens Gise, født paa Kierstrup 1547. Den
" lærde Rect. Christian Falster, født i Brandersløv
" 1690. Den Kongelige Historiographus Joh.
" Stephanius 1561. Prof. Christian Thestrup,
" som blev Assessor i høieste Ret og Etats Raad,
" født i Naschov 1689. Landsdommrr og

Etats-

" Etats-Raad Matthias de Thestrup, fedt 1688.
" Biskoppen i Ribe, Hr. Laur. Thura, født i
" Naschov 1657. (Dertil kunde vi nu legge
" Prof. Nic. Edinger Balle.) Saavidt Hr.
" Monrad.

Laalands Seillads er her desværre nu ikke meget stor. Et halv hundrede Fartøier udføre fra Landet Korn, og bringe tilbage Hør, Fisk, Jern, Tiere, Kul, Kalk, Tran, allehaande Klædevare, Tømmer og Bredder, og sligt mere; men ikke til Forraad.

De smukkeste Egne indtage Ourebyegaard, Soeholt, Knuhtenborg, Engestofte, Pederstrup, Landholm og Nyestæd.

Laalands Skyts-Gud havde St. Matthæus i Fædernes Tider den Lykke at være.

§. 2.

Laaland haver alletider været et Stykke af Danmarks Rige, og, saavidt jeg veed, aldrig erkiendt Regentere eller Fyrster uden for Danmark. De gamle Næse-Konger; item de Kongelige Børn, som Landet somme Tider har været forlehnet til, ville vi prøve at giøre et Register over *).

Mange

*) Af Wolff, Hvitfeld, Hvier, Pontoppidan, Pontanus og Lyschander.

Mange Aar for Christi Fødsel var Danmark deelt i tre Regieringer, nemlig den Cimbriske, som indbefattede Jylland; den Gothiske, som indbegreb Skaane, Halland og Bleking, og den Balthiske, som herskede over Øerne. Regenterne kaldtes Dommere.

Aar efter Verdens Skabelse 2070., det var længe for Othins og Gothernes Tid, regierede over disse Øer een ved Navn Guthi, ja, hvad mener man, han var ikke den første, men i Ordenen den siette Dommer. I hans Tid fortælles, at en stor Mængde Kæmper med Qvinder og Børn vandrede ud, for de i Laaland ikke fandt Underholdning. Guthi var saa mægtig, at han undertvang baade Jylland og Skaane.

Efter ham fulgte Truid, en Søn af Guthi, som regierede over Øerne og Jylland Aar efter Verdens Skabelse 2085.

Efter ham findes Dommeren Ostred, Aar 2182., en Jordkiender, som lærte Laalænderne Agerdyrkning. En Steen til hans Ære blev opreist, men den er her ikke mere at finde.

Aar 2962. var atter den Balthiske Regiering saa mægtig, at den undertvang baade det Gothiske og Cimbriske Rige. Siden har Landet havt adskillig slet Skiebne, saasom Vandflod, Fremmedes fiendtlige Overfald, og endelig, omtrent 70. Aar for Christi Fødsel, ankom den berømte

Othin

Othin med sit Folge fra lille Asien; han udryddede den gamle Regierings-Form over hele Danmark. Fra den Tid og lige til Begyndelsen af ottende Aarhundrede efter Christi Fødsel, det er i Kong Sivart Rings Tid, spores ikke smaa Konger eller Vasaller over Laaland. Efter Kong Sivart Rings Dage samlede Regner Lodbrog alting igien under sin Regiering.

Aar omtrent 850. var Lærbord Næsse-Konge over Laaland, Falster, Langeland og Skaane, (den Tid Kong Gorm den gamle boede paa Leire,) da skal man have begyndt at bygge paa Aaleholms og Borre Slotte. Det synes, at de Danske Konger stedse selv have siden umiddelbar regieret over Laaland, indtil

Aar 1140., da Kong Erik Emunds Søstermand Erik blev Hertug over Laaland og Falster. Han med sin Gemahlinde Sophie og sin Broder Christopher, oplagde mange vedersyggelige Raad mod Kongen. Hertug Erich holdt og et Slag ved Fodvig i Skaane med den Danske Prinds Magnus, de Gyllænders Konge, i hvilket 5. Bisper og 60. Præstemænd maatte bide i Græsset.

Aar 1149. var Prebislaus Hertug over Laaland, hvis Søn Canutus begyndte 1175. at bygge Nyeborg paa Fyens Land.

Aar

Aar 1157. vilde Knud den Femte (som siden blev Konge) tilegne sig Laalands Hertugdom, men Indbyggerne vilde heller have Kong Svend Grathe til deres Herre. Da Knud siden kom paa Tronen, agtede han at tugte Laalænderne derfor, men see, han blev dræbt og Waldemar den Første indtog hele Riget. Imidlertid havde dog de Wendiske Seersvere holdt et syndigt Huus udi Riget, udryddet Folket; Jorden laae i Sielland, Fyen og Jylland udyrket. Laaland kiøbte sig Fred med Venderne for Sølv, hvilket Waldemar den Første fortrød paa, men Falstrinjerne brugte deres Kaarder og sloge vel fra sig.

Midt i 12. Seculo var den største Samling, man i Historierne læser om, og det paa Aalholms Slot, hvor, for at dele Landene, vare al Adelen og Bisper og de 10 Kongelige Rivaler Waldemar den Første og Svend Grathe; thi den Tredie, nemlig Knud den Femte, torde for Svends Forræderie ikke komme. Sielland, Fyen og Laaland blev tilkiendt Knud, en Søn af Fyrst Prebislaus fra Rygen; Knud døde 1183. og er begraven hos St. Knuds Brødre i Odensee.

Aar 1216. satte Kong Waldemar den Anden sin Søn til Hertug over Laaland, og man var her i Roe for de Uroligheder, den urolige Hertug Abel anstillede i Riget mod sin Broder Kong

Erik Plovpenning, hvilken han endelig dræbte Aar 1250.

Kong Abel satte omtrent Aar 1250. sin Broder Christopher Johannes til Hertug over Laaland; denne Christopher, som havde taget Parti mod Kong Erik, blev i Slesvig fangen, men slap dog igien løs, dog synes det, at han ikke har tordt komme til sine Lande, Laaland og Falster, men blev paa Femern, endskiønt det paa Herredagen i Nyborg 1251. blev fastsat, at Laaland og Falster skulde tilhøre Hertug Christopher. Aar 1252. blev han Konge, men var ulykkelig, fordi han lagde sig ud med Geistligheden, elskede de Tydske for meget og nye Sæder.

Efter ham fik Laaland til Herre, hans halv Broder Canutus, som havde været Hertug i Bleking; han døde her 1261. og ligger begraven i Ringsted hos sin Broder.

Efter ham blev hans Søn Erik fra Halland, Hertug over Laaland og Langeland (han maa skilles fra Hertugen i Langeland siden, nemlig Erik Langbeen, som havde til ægte Prindsesse Sophia, hvis Enke endelig blev med Laaland ogsaa belehnet.)

Derefter finder jeg ingen særdeles Regentere over Laaland indtil Aar 1330., da Kong Christopher pantsatte Laaland og Falster til sin Broder Johannes Dives den milde, af Holsteen, den

raison-

taisonnableſte Herre mod dette Lands Geiſtlighed, hvorpaa ſiden ſkal viſes Prøverne. Han boede i Laaland indtil ſin Død omtrent 1360. Men mon det i al den Tid var roligt i Landet? o nei, Laalænderne lode ſig i Aaret 1337. paa en taabelig Maade af Hertug Otto, Kong Waldemar den Tredies ældre Broder, og af nogle Tydſke overtale, til at løbe omkring og ſkrække Folk. Ved Viborg ginge de endelig i en Treſning imod Grev Gerhard af Holſteen. Seer man, at Laalænder ere heller ikke bange at bære Gevær! Kong Chriſtopher den Anden *) var nu død, og Holſtenerne holdte ilde Huus med vore Øer, Grev Gerhard lærte os den Pſalme: Geme, plange moeſto more, dole roſa Dania &c. indtil Himlen ſendte Kong Waldemar den Tredie at tugte Holſtenerne.

Fra ovenmelte Aar 1360. til 67. var Dronning Margrethes Broder Chriſtopher Hertug i Laaland. Han døde pludſelig den Dag hans Søſter med Kong Haagen holdt Bilager. Nogle ville, at han ligger begraven i ſin egen opbygte Kirke i Dollefield.

Laaland har ſiden ikke været særſkilt fra Danmark; vel læſe vi, at Kong Ericus Pomeranus 1424. vilde have givet Greverne af Holſteen Henrik og Adolph Laalands Land og en

*) Som var saa foragtet, at et par smaa Adelsmænd fra Laaland anfaldt ham.

Sum Penge 300000. Mk. i steden for Slesvig, men der blev intet af; indtil Aar 1534. efter Kong Friderik den Førstes Død, da Laaland, Sielland, Skaane, Falster og Langeland ynkeligen bleve tvungne til at hylde som Regent den Oldenborgske Greve Christopher, som vilde have den fangne Kong Christian den Anden tilbage paa Tronen. Aalholms Slot forraskede Borgerne, da Høvedsmanden Jørgen v. der Wisch var fraværende, ligesom det samme skede med Nyekiøbings Slots Forraskelse, da Høvedsmanden Knud Pedersen var reist til Herredagen i Kiøbenhavn. Johan Oxe paa Nielstrup modsatte sig meest de oprørte Bønder og Borgere, som lode sig ved en Foræring af to Selvkander bevæge at reise bort. Men den uforglemmelige Konge, Christian den Tredie, skaffede endelig Landene Rolighed.

Dette er vel ellers hver bekiendt, at Kong Friderik den Andens Dronning Sophia med Falster og Laaland var fra 1588. til 1631. belehnet *). Ligeledes Kong Friderik den Tredies Dron-

*) See J. H. Schlegels Samlung zur Dänischen Geschichte, Münzkenntniß, Oeconomie und Sprache, hvor det heder: Nyekiøbing Slot, Aaleholm, Halstæd og Ravnsberg Lehne, Kronens og Stigtens Indkomst af dem haver Høib. Fyrstinde Dr. Sophia — qvit og fri til Lifgeding, dog saa, at Told, Siese og Vrag følger K. Majst. saavelsom Byeskatten af Kiøbstæderne.

Dronning Sophia Amalia fra 1670. til 85. Ligeledes Prindsesse Magdalena Sibylle, Christian den Femtes Enke-Gemahlinde. Item Kong Christian den Femtes Enke, Charlotta Amalia fra 1699. til 1714. belehnet med Falster. I øvrigt have Laalands og Falsters Beboere lydet og æret, og til denne Dag lyde og ære deres Konge, som de beste Undersaatter Jorden kan bære.

§. 3.

Laaland og Falster udgiøre et Stiftamtmandskab (hvortil ogsaa hører Rudkiøbing paa Langeland.) Stiftamtmanden har fast altid tillige været Amtmand over et eller flere Amter. Grever og Baroner ere Amtmænd over deres eget.

Amtmanden har her, ligesom andre Steder, første Undersøgelse udi alle forefaldende Tretter og Rets-Sager, og han afsiger Dom, hvis ikke Saghaveren beraaber sig paa Lov og Ret eller Værneting inden en vis Tid.

I slige Værneting sidder Herredsfogden, (men ved de med Birketings Ret benaadede Gaarde, Birkedommeren,) Tingskriveren, otte Tinghørere, eller Stokkemænd. Dommen afsiger Fogden eller Dommeren alene, undtagen i Blods og Æres Sager, hvorudi Meddoms-Mændene give fra sig deres Ton eller Kiendelse. Kiebstæds-Mænds

Sager dømmes ved Magistrats Personerne paa Raad-huſene, og de gaaer derfra til Landstingene *).

Landet forterer, ligeſom de øvrige Danſke Provintſer, under det Kongl. Danſke Cancellie, hvorhen indſendes alle Bedeſkrifter om verdslige og geiſtlige Betieninger, Diſpenſationer, Teſtamenters Bekræftelſe, Dødsdommes Stadfæſtelſe eller Formildelſe, og alt ſligt. Item under Rentekammeret, ſom har med alle Sager, Kongens Indkomſter betreffende, at giøre, hvor ogſaa alle de Betientere, ſom have at giøre med de Kongelige Domainer og Indtægter, deres Beſtallinger udſtædes.

Laaland og Falſter have 3. Amtsforvaltere, deres Embede er at indcaſſere den aarlige Pligt af Underſaatterne, Ordinaire og Extra-Contributioner, Magazin-Korn, og ſaa videre. Paa Selveier-Bøndergodſer ere de Skifte- og Delings-Forvaltere, men føre ikke, ſom i Slesvig, Overopſyn over Bøndernes Gods og oeconomiſke Sager.

Herreds-Fogder og Birkedommere ere, ſom før er meldt, Dommere i Rettens Afhandling, Auctions-Directeurer, Synsmænd ꝛc.

Tingſkriverne ere ved Auctions- og Synsforretninger Tingprotocollens Førere. Skyld- og Tingprotocollen føre de ogſaa i deres Huſe ꝛc.

Tolderne

*) Herredstingene holdte vore Fædre under aaben Himmel iſær ved Jule-Tider.

Tolderne indcassere Toldpenge af Skibsladninger, Kiebmands Gods, og saa videre. Controlleurer ere Visiterer, som observere Toldangivelsens Rigtighed.

Landsting holdes for Laaland og Falster hver Maaned i Marieboe, hvortil appelleres fra alle Stæders, Tinges, Bonders, Hospital, Kirke, og andre Rettes Domme.

De Geistlige have deres Synodum provincialem, kaldet Landemode, som udi Marieboe aarligen holdes Onsdagen efter anden Søndag efter Trinit., hvorudi Stiftamtmanden og Biskopen ere Præsides, og de sex Herreds-Provster Assessores; her kan langes hver geistlig Mand som søges skal; sielden langes han ved et Præstemode, og mere sielden ved Kirke Visitatorernes Myndighed alene.

I de meget gamle Tider har man her vist nok ogsaa brugt Haraldi besynderlige Love *), item de Saxiske **), men ikke den Jydske Lovbog; thi jeg finder udtrykkelig, at paa Ringsted Landsting Aar 1171. blev givet Laaland, Falster og

*) Hvo som stial en Skilling, ham skulde Øret afhugges, hvo som stial mere, skulde hænges. Dodslag kunde med 24. Sk. betales ꝛc.

**) Og i den Tid sang vi ogsaa her: Retfærdighed er slagen død, Sandhed har hverken Øl eller Brød, Falsk og Svig til Verden er fød, Troe og Love er plat forsød ꝛc. og saa sang man i mange Aar.

Sielland sin egen Lov i borgerlige og Kirke-Sager ved Biskop Absolon *). Nu kiende vi alene Høist. Kong Christian den Femtes Lovbog, og de dertil Tid efter anden lagte Kongl. Forordninger, af hvilke nogle, Laaland og Falster betreffende, strax skal blive specificerede i §. 6.

Endeel egne Skikke haves, som jeg her bør anføre nogle af: At drikke Tyvetønde paa een, haver gaaet saaledes til: naar Bønderne havde temmelige Formodninger, at een i Eierlavet eller Byen havde stiaalet, og Vedkommende, efter disses Angivelse, ikke strax straffede den formeente Tyv, kiøbte Bønderne Øl eller anden Drik, som de drak paa Tyvens Regning; vilde han ikke betale det som de drak, pantede de det ud; betalede han godvillig, saa drak han med, og naar han drak, spurgte Byens Talsmand: hvo drikker nu? og da skulde han svare: Tyven; og naar Talsmanden og de andre drak, spurgtes immer: hvo drikker nu? da Tyven maatte svare: en ærlig Mand. Siden maatte han ikke i lang Tid komme i deres Lav. Endskiønt det er lovstridigt, tør man dog ikke sette sig imod de Decreter, som i Bøn-

*) Aarsag til den for Laaland særdeles Lov var Livegenskab, hvortil Kong Waldemar den Anden i Vrede sølgte Landet. Laaland, Falster og Møen havde samme Love som Sielland, undtagen derudi, at hvo som dræbte nogen udi Laaland, skulde bøde 40. Mk. over den rette Mandebod.

Bøndernes Møder eller Gadestevner sluttes, da Talsmanden udsender to Mænd til at pante baade Forpagteres og Præsters Avlskarle, og dem selv indbyrdes, og det ofte uformodentlig, saasom, om een laaner min Tromle, og Laaneren lader den staaende i Bøndernes Korn-Ager, eller i en Eng; om en anden bryder Hul paa mit Gierde, (da jeg strax pantes for saa mange Penge som dem got synes.) Iligemaade om de treffe en af mine Heste, Qvæg, Lam eller Gies, inden for Korn-Marks Ledene. Falde de paa at lade et stykke Gierde staae, og sige, det er en andens, han maae da lukke det, om han end aldrig før har lukket det, eller og han pantes. Overtrædes deres Vedtægte, i hvordanne de end ere, saa er man lige saa faren, om man end aldrig fornærmer nogen af dem.

Endskiønt de fleste Bønder i Laaland ere saa kaldte Vornede, elske de dog det som giør dem Ære, ligesaa meget som Borgerne i Stæderne. En Mands- eller Qvindes-Person, som er til Utugt hengiven, er et foragteligt og vederstyggeligt Kreatur blant dem; saaledes og den som i Marken pløier fra sin Naboe hans Jord ꝛc. og de legge Merke til, at slig en Tyv enten selv eller hans Børn derfor maae poenitere, endog her i Verden.

Det er sørgeligt iblant dem, at de troe alt for meget Koglerie. Bliver een syg, og ikke inden en Uge kommer sig igien, saa sige de den at være

forgiort, ligeledes er det med deres Heste og Qvæg, hvis det noget tilslaaes. Og slige Koglere understaae sig ingen at nævne mindre at legge Haand paa.

Den fortreffelige Forordning af 13. May 1769. skulde man mene Bønderne betiente sig af, nemlig: at Amtmanden uden Rettergang skulde afgiøre deres indbyrdes Stridigheder, for ikke at spilde Penge, men intet mindre. De true og tvinge hinanden immerhen ved Stevnemaal og Rettergang, og lade sig sielden af Amtmanden forlige.

I henseende til Religionens Lære, finder man Folk her i Almindelighed meget døsige, til at lade sig opvekke til nogen Eftertanke om deres Siels Tilstand; neppe skal nogen Prædikant her faae Aarsag at ivre mod nogen Religions Separatismum. Gid dog bare for Børnenes Skyld Forældre vilde troe, at det er mod Guds og Landets Love syndigt at bande, lyve, og letsindig at misbruge Guds Navn!

§. 4.

De fornemste Kongelige Betientere i Laaland og Falster, ere Stiftamtmanden, Amtmanden og Landsdommerne, om hvilke jeg vil give Læseren de Efterretninger som haves kan. (Register over de-

landre

andre Kongelige Betiente, som Land Physici, Herreds-Fogder, Amts-Forvaltere, Birkedommere, Toldere, Magistrats-Personer, Ting-Skrivere ꝛc. vilde blive baade for vidtløftigt og fast umueligt at samle.)

A. Stiftamtmænd.

1.) Hr. Hans Urne til Sørup i Falster, 1540. Stiftbefalingsmand. Ham Falster endnu maa takke for sine smukke Kirke-Bygninger. Her fortælles, at han engang mødte Hr. Niels Lunge til Asserstrup paa Sandbierg-Hede, gav ham en god Munddask og lod ham kiøre saa videre; men det kostede Urne siden mange Fortredeligheder.

2.) Hr. Hack Ulfstand til Hikkebierg, Danmarks Riges-Raad, 1577. Stiftbefalingsmand og tillige Lehnsmand til Aalholm, en Søn af Holger Ulfstand til Hikkebierg; var en saadan Patron for Præsterne, at Hr. Simon i Vaabensted skal have sørget sig til døde over hans hastige Død. Biskop P. Wiinstrup prædikede over ham. Hvorledes Kongen gav ham Giesefeld, see herefter.

3.) Hr. Knud Urne til Aasmark, Rigens-Raad, Stiftbefalingsmand og tillige Lehnsmand over Laaland 1602., var en Søn af

Axel

Axel Urne til Aasmark, som var Lehnsmand paa Mariebockloster. Var født i Roeskilde 1564. og dede i Kiebenhavn 1622. Hans Frue var Mette Grubbe, andre kaldte hende Margrete, hun gav til Naschovs Fattige Aar 1603. halvandet hundrede Daler. Den Psalme: Hielp Gud, at jeg nu kunde ꝛc. sendte D. Müller til ham her til Laaland, og Hr. Urne skal selv have først oversat den paa Dansk.

4.) Hr. Palle Rosencranz til Krenkerup og Kiærstrup, Stiftbefalingsmand og tillige Lehnsmand over Aalholm og Nyekiøbing. Hans Løn som Stiftlehnsmand var af den Kongl. Casse aarlig 150. Rigsdlr. *). Hans første Frue var Heilvig Rantzov, den anden var Elisabeth Rosensparre, en Enke af Hr. Axel Brahe til Krenkerup, som døde 1627, syv og tredive Aar gammel, hvorefter han gifstede sig tredie gang med Elisabeth Lunge til Eskier, en Datter af Danmarks Rigens-Raad Jørgen Lunge til Odden og Sophia Brahe. Denne sidste Frue blev 49. Aar gammel og døde 1659 **). En god grundmuret Hospitals-Bygning satte han Aar 1641. ved Radsted, til sex Fattige, hvortil han blev bevæget

*) Danske Magaz. 55. Hæfte.
**) See mere ved Krenkerup.

bevæget af een af de afdøde Rasted-Præster, som raabte op af Graven og Ligkisten: Jeg er fordømt, og hvis Palle Rosencranz ikke omvender sig, skal det gaae ham ligesaa *). Til dette Hospital gav han 1000. Rigsdl. Spec. som staaer i Krenkerup, hvis Eier svarer af samme Capital aarlig 6. pro Cent. Hans Søn og Eftermand paa Krenkerup, Jørgen Rosencranz, gav atter til Hospitalet 1000. Rdlr. og Fattiglemmerne stege i hast til 16. i Tallet, og i Aaret 1702. var Capitalen stegen til 5304. Daler. Hoved-Fundazen er undertegnet af Elisabeth Lunge, Borchart Rud, Flemming Ulfeld, Knud Lerche, Hans Mikkelsen, Claus Jensen ꝛc. Hr. Palle Rosencranz bygte det prægtige Krenkerup med fire to Stok høie Fløie, men den fierde Fløi er ved Ildebrand siden ødelagt. Hans Søn Jørgen arvede hans Godser, men døde i Italien, da han var 23. gammel; hans Datter Elisabeth Rosencranz blev 1650. gift med Hr. Frands Rantzov til Estvadgaard, Fader til Johan Rantzov, som blev Herre til Bramming og Frydendal. Hr. Palle døde Aar 1642 **).

5.) Hr.

*) Denne er en besynderlig og upaalidelig Efterretning.

**) Af Familien ere bekiendte nok Erik Ottesen Rosencranz til Bigrnholm, Rigets Marsk, (gift med Sophie Gylden-

5.) Juſt Friderich von Pappenheim til Søeholt, Stiftbefalingsmand og tillige Lehnsmand paa Halſtedkloſter. Han levede til henved Aaret 1660. han var en Søn af Borchart Pappenheim til Sæbyeholm. Han var en ſtor Velgiører mod den gamle Provſt Pontoppidan i Halſted og hans hele Familie (de vare hans Godhed værdige, og derfor ſettes dette.) Hans daglige Bøn, ſom tilkiendegiver hans Tænkemaade, var: Min Gud, giv mig og alle dem jeg ſkal converſere, fredelige og fromme Hierter! iblant Amtmændene ſee mere om ham, og under Søeholt.

6.) Hr. Etatsraad Cornelius Lerche til Aasmark og Nielſtrup. Stiftbefalingsmand under Kong Friderik den Tredie og Chriſtian den Femte. Denne af Gud med ſtor Forſtand begavede Mand var født Aar 1615. i Nyborg, hvor hans Fader Peder Nielſen, gift med Zidſele Knudsdatter, var Borgemeſter. Efterat han nogen Tid havde været tydſk Secretær og Geſant i Spanien, blev han Aar 1660.

Gyldenſtierne); hans Søn var Holger Roſencranz til Boller. Dennes Søn Otto Roſencranz til Boller. Dennes Søn Jørgen Roſencranz til Roſenholm. Dennes Søn Holger Roſencranz, Rigens-Raad, født 1574. og hans Søn Erik Roſencranz til Roſenholm, Amtmand over Halſted ꝛc. cf. brave D. Mænds Eftermæle 1ſte Deel.

1660. nobiliteret, og, saavidt jeg veed, samme Aar Stiftamtmand, og døde paa Nielstrup 1681. Han var tre gange gift, først med Søster Fiuren, derefter med Anne Christine Fris, og tilsidst med Zidsel Grubbe. Etatsraadens Broder var den nok bekiendte lærde Præstemand i Nyested Mag. Knud Lerche. Han efterlod en Datter, som var den dydige Søster Lerche til Aasmark, som gistede sig med Geheimeraad Eggert Christopher v. Knuht. Hr. Lerche lovede Vaabensted Kirke 2000. Rdlr., og om de bleve udbetalte, skal jeg ikke sige. Hans Mundheld skal have været: Jeg klipper mit Skiæg af, at I skal ikke trække mig om, ligesom I ville. Vi have fra ham et Skrift, de mari libero, trykt i Leiden 1637.

7.) Hr. Thomas Grothe, Stiftbefalingsmand, og tillige Amtmand over Nykiøbings Amt. Var her kun kort; thi han døde 1685. Sielden var han her i Landet, og hans Familie opholdt sig her aldrig. Storcanzleren Conrad Greve af Reventlau skal have elsket ham saa heit, at han nær havde givet ham sin Datter Christine Sophie, som ellers derefter blev gift med Grev Nic. Fris til Frisenborg.

8.) Hr. Marcus Gise til Brahesborg, Ridder og Geheimeraad, Stiftbefalingsmand i Laaland

og

og Falster, født 1635. og havde til Fader Hr. Falk Gise til Hvidkilde. Fra Sorøe Academie reiste han 1655. til Tydskland, Engeland, Frankrige og Italien. Aar 1661. blev han med Ambassedeur Hann. Sehested sendt til Frankrige som Marskal, og efter Hr. Sehesteds Hiemreise, vare de Kongelige Affaires ham selv betroede. Siden efter var han i syv Aar Ambassadeur i Engeland, og blev imidlertid Etatsraad, derefter i Frankrige, og endelig i Spanien i fem Aar. Aar 1684. blev han Ridder, Geheimeraad og Assessor i høieste Ret. Aar 1685. Stiftamtmand. Jeg finder, at han endelig blev Overhofmester ved det Ridderlige Academie i Kiøbenhavn, og døde 1698. Hans første Frue var Elisabeth Marie Thomsen, og den anden Jytte Dorothea Thott. Og med ham endtes Familien paa Mandlinien. Vi have fra ham:

" En Tale de optima regendæ reipub. forma, Sor. 1653.

" En Tale de bonis legibus. Soröe 1655.

" Beretning om Ridderordenen af Elephant. Kbh. 1721. (paa nye 1760.)

" Ligtale over Niels Juul. Kbh. 1753.

9.) Hr. Henning Ulrich Lytzau til Søeholt, Ulriksdal og Sædingegaard, Ridder, Geheimeraad og Etatsraad. Tillige Amtmand

over

over Nyekiøbings Amt. Skal være bleven Stiftamtmand 1692., døde 1722. og hans Liigstaaer i Fuglse Kirke. Denne store Mand var født 1649. og havde til Fader Hr. Henning Lyxau til Hubseburg i Meklenborg, som var Ridder. Aar 1663. blev Henning Ulrik Page hos den Danske Konge, 1675. Forskierer, 76. Kammerjunker og 1681. Marskal. Med Hr. Otto Schagens Datter til Kiærstrup, Eleonora Cathrina, traade han i Egteskab, men hun døde ham fra 1692., hvorefter han gistede sig med Anna Magdalene von Hardenberg, som levede lige til 1730. Det er denne rare Herre og Laalands Ziir, som stiftede det prægtige Hospital i Burse, hvorom siden skal paa sit Sted meldes. Og Gud bevæge hans Efterkommere, at holde med alvorlig Velmeening og Samvittighed over dennes Stiftelse-Brev. Han efterlod en Søn, nemlig Etatsraad Christoph Ulrik v. Lyxau, som blev Amtmand paa Møen og døde 1733., foruden flere Børn.

10.) Hr. Georg Ernst von Reichou paa Binnitze. Stiftbefalingsmand, og tillige Amtmand over Nyekiøbing og Aalholms Amter, Conference- og Etatsraad. Stod her fra 1722. til 1735., da han efter tre Aars allerpinligste Steensmerte endede sine Dage.

Mere om denne fromme Mand vilde Læserne behage at see under Beskrivelsen om Binnitze i Hilledsted-Sogn.

11.) Hr. Conferenceraad Peder Reve, Stiftbefalingsmand og tillige Amtmand over Nyekisbings Amt. En vittig, munter og meget afholden og elsket Herre. Her var han alt for kort; thi det behagede Kongen at sende ham i Aaret 1737. som Stiftamtmand op til sit andet Rige, hvor han ogsaa døde. Hans Egtefrue var hans Søster, at sige, sammenbragte Børn, som man kalder det. Hun havde forhen været gift med en overmaade rig Handlere i Norge, efter hvilken hun fik store Midler; dog havde hun som Enke ikke Lyst at blive i Norge, men kom og boede efter hendes Sal. Herres Død i Nyekisbing, hvor hun og døde.

12.) Hr. Geheimeraad Friderich von Raben, Greve til Christiansholm, var født 1693. den 10. Sept. var en Søn af Geheimeraad Johan Otto v. Raben og Emerentia von Levetzau. Han blev, som Kammerjunker, beskikket Aar 1724. til Hofmester hos Prindsesse Sophie Magdalene. Aar 1728. blev han Ridder, 1730. Overhofmester hos Dronningen, 1733. Geheimeraad. Fire Aar derefter Stiftbefalingsmand, og tillige Amtmand over Halsted- Aalholm- og Mariehoes-

klosters

kloſters Amter. 1748. Ridder af Elephanten. Han giorde ſit rige Egteſkabs-Parti 1722. med Froken Berthe v. Pleſſen, en Datter af Hr. Ludvig v. Pleſſen. Da Chriſtiansholms Grevſkab blev 1734. erigeret, forbad han ſig ſelv Titel af Greve, ſaaſom han allerede var Geheimeraad, og at Grevelig Prædicat maatte paa hans Søn og Efterfølger Hr. Otto Ludvig von Rabe transporteres. Han døde 1773. Hans Ridderlige Symbolum var: Conſtanter.

13.) Hr. Kammerherre Godſke Hans v. Krogh, Ridder, Herre til Soeholt, Sedinge og Ulriksdal. Stiftbefalingsmand og tillige Amtmand over Halſted- Aalholm- og Marieboeklo-ſters Amter fra Aar 1764, da forrige Hr. Rabe tog ſin Dimiſſion. Denne fromme Landets høie Øvrighed, Menneſke-Elſker og Fattiges ømme Fader, hans Levnets Hiſtorie ville Læſerne behage at eftерſee under Efteretningerne om Soeholt.

B. Amtmænd i Laalands Amter.

I de ældſte Tider var ethvert Amt i Landet en vis Adelsmand belehnet, ſom deraf ſvarede en vis Afgift til Regieringen, deels med at holde Heſte og Folk til Kongens Krige at føre, deels med

rede Penge at svare til Kongens Kasse, nemlig nogle Skillinger af en Bondes Jorde, deels med Victualier at levere til Kongens Fadebur eller Kisken.

Slig en Lehnsmand boede paa Amtenes Hovedsteder: Aalholm, Marieboekloster og Raunsborg Slot, men efter dets Nedbrydelse paa Halstedkloster.

1.) Hr. Niels Hane, Kongens Lehnsmand paa Raunsborg Slot. Skal tit have seet Kong Waldemar den Tredie, medens samme blev ved det Keiserlige Hof opdragen. Denne Hane styrkede Kongen i sit Fiendskab mod de onde Lybekker og Hanseſteder. Levede 1347.

2.) Hr. Kersten Kule, Hovedsmand paa Aalholm Aar 1364. Under hvis Tilsyn i Laaland oprettedes nu efter Pesten flere Herregaarde.

3.) Hr. Wernerus Menvekove, Lehnsmand paa Aalholm 1388. Denne vittige Herre skal paa sine udenlands Reiser meget have converseret Prinds Carolus Sapiens af Frankrige, skriver Hr. Boysen.

4.) Hr. Lyder Kabold til Fuglsang, Lehnsmand paa Raunsborgs Slot 1388., bar stedse Had til forommeldte Herr Werner, for han engang i et Gildelav rev med sine Sporer hans Kones Klæder. Denne truede Werner med

sit

ſit Sverd ꝛc. Lyder Kabold eller Kobel ſtod i Dronning Margrethes Raade, han døde 1446. Hans Enke døde paa Fuglſanggaard, hvorom ſiden. For ham var paa Raunsborg Hartvig Hummersbyttel.

5.) Morten Jenſen, Kongens Høvedsmand paa Raunsborg, findes Aar 1446. Var vel en ſtræng Mand, men ſaae dog paa Landets almindelige Beſte.

6.) Johannes Olavi, paa Aalholms Slot 1398. Var en ſtor Ven af Barfod Munkene, ſom Aar 1400. komme her ind i Landet.

7.) Hr. Oluf Axelſon, Kongens Lehnsmand paa Aalholm 1448. Blev i hans ſidſte Aar Geiſtligheden ſaa fiendſk, for den tro Guds Tieners Johan Huſſes ſkammelige Døds Skyld, at Geiſtligheden derved meget tabte her i Landet, og Hr. Axelſon gik aldrig mere i Kirke for at høre Prædiken ſiden den Dag.

8.) Johan Frille paa Aalholm 1449., havde ved Strabadſe den haarde Vinter 1398. udſtandet ſaa meget, at han var lam ſin Lives Tid.

9.) Hr. Mogens Ebbeſon paa Aalholm 1463. Han ſkal have været med Kong Chriſtian den Første i Rom, og ofte talt med hans Pavelige Høihed. Som Hr. Mogens var et lyſtigt Hoved, ſkal han engang i en munter Samling i

Pavens Nærværelse have sagt: O! at jeg havde et Ønske! og det er dette, at jeg i tre Dage maatte være Pave; Paven spurgte om Aarsagen, hvilken Hr. Mogens gav med disse Ord: De troløse Svendske imod deres rette Konge vilde jeg da saaledes sette i Band, at de alle med hinanden skulde af Sult døe som Fluer. (Hr. Hoserichs Haandskrifter.) I samme Tid var Michael Jude Embedsmand paa Marieboekloster.

10.) Jep Jenson, Lehnsmand paa Raunsborg 1472.

11.) Hr. Marqvar Ronnov paa Raunsborg Slot 1503. Blev blesseret i det ulykkelige Krigstog i Ditmarsken Aar 1500. i Februario.

12.) Anders Tegemat, Lehnsmand paa Aalholm Slot, levede Aar 1504.

13.) Hr. Knud Pedersen, var i Aaret 1516. ligeledes Høvedsmand paa Aalholm, gik med Kong Christian den Anden til det blodige Slag og Nederlag mod de Svendske.

14.) Hr. Otto Krumpen paa Aalholm Slot 1518. Efter Kong Christian den Andens Landflygtighed, herskede han, frem for alle mægtige Adelsmænd, her i Laaland næsten med fuldkommen Hals-Ret, og hans Ansigt var som en Løves.

15.) Hr.

15.) Hr. Jørgen von der Wisch paa Aalholm 1528. Tog paa Kongens Vegne Landets Præster i Eed til Lutheri reformerte Lære.

16.) Johann Rantzov over Aalholm og Getzer paa Falster. Han blev Aar 1538. tillagt af Aalholmlehns Tiender 15. Læster. Kong Christian den Tredie skal have elsket ham høit, og Rantzov som var munter, skal engang have sagt til Kongen: See selv enhver Supplication efter og husk paa Keiser Antoninus Caracalla, som Macrinus fik ved Martialem dræbt, fordi Macrinus af Antonino blev befalet at giennemsee en Supplicats, i hvilken en havde skrevet og raadet Keiseren at dræbe Macrinum. (Beyfens Haandskrifter.)

17.) Hr. Johann Oxe til Nielstrup, belehnet med Raunsborg paa 10. Aar af Kong Friderik den Første Aar 1523. *). Og da Landet blev Dronning Sophie tillagt af Kongen, maatte Joh. Oxe betale hende af Raunsborg aarlig 1000. Mk., hvilken Summe blev 1525. nedsat til 600. Mark **). Denne

*) Raunsborglehn indbefattede Laalands Nørre og Sønder Herreder, Stokkemark Sogn, item Femøe, Fæse og Veirøe, men Kongen tog for Fiskeriets Skyld disse Øer Aar 1524. til sit eget Fadebur.

**) See P. Oxes Levnets Hist. ved Mag. A. N. Ryge pag. 26.

Johan Oxe, som siden blev Ridder og Rigens-Raad, kiøbte Aar 1532. Giesefeld af Henrik Gise for 3100. Gylden i dobbelt lybske Skillinger. Aar 1534. holdt han sig tapper, og vilde ingenlunde giøre Troskabs Eed til Grev Christopher af Oldenborg. Ikke destomindre gav dog Greven ham, mueligt for at vinde ham, Fornyelses-Brev paa hans Forlehning, saaledes lydende: "Vi Christopher " met Guds Nade Grefue till Oldenburgh " oc Delmenhorst giøre viterligt alle, att vii " af vor synderlig Gunst oc Nade haffue paa " Høibaarne Førstes Konning Christiern wor " kiere Herr Frendes vegne oc vor egne vegne " undt oc tillstedt — at os elskelige Hr. Jo- " han Oxe Ridder, vor tro Mand ok Raad, " maa oc schal fremdeles haffue, nyde oc for " ett frit brugeligt Pant beholde Raffnborge " Leen udi Laalandt met al syn rette tilliggelse, " Kongelige Rente oc Rettighed, som hand " thet selff nu næst tilforn i Være haffde, uaf- " loste uti tolf samfelde Aar, esther thette " Breffs Datum reguendes." Men han døde samme Aar 1534. saaledes, da han paa sin Gaard Nielstrup blev beleiret, og vilde fyre en dobbelt Falkonet paa den Laalandske oprørte Almue, sprang Stykket itu, og hans Laar blev knuset. Han var ellers en Søn af Hr. Peder Oxe,

som

som 1420. var Rigens-Raad, og som blev siden Slots-Herre paa Helsingborg. Hans Moder var Mette Gotthovs Datter. Hans første egte Frue var Birthe Thott, den anden Inger Bille, ved hende han blev Eier af Nielstrup; efter hendes Død fik han Mette Gise, som levede til 1536. Om hans Børn see Nielstrup.

18.) Hr. Otto Rathlow til Lindo, Lehnsmand paa Halstedkloster Aar 1538.

19.) Hr. Knud Gise til Kiærstrup, Lehnsmand paa Aalholm Slot 1540. og derefter. Han siges hver Løverdag Aften at have holdt med Præsten i Nyested Hr. Søren en lærd Samtale, som endtes med et got Glas Viin eller gammelt Øl. Paa Kiærstrup havde han det prægtigste Bibliothek, hvilket siden blev til Fuglse Kirke foræret. (Af M. Monrads Msc.)

20.) Hr. Hans Krafse til Basnæs og Utterslev-Gaard, Lehnsmand paa Aalholm. Om ham mere er at læse under Wintersborg.

21.) Hr. Jørgen Rhud til Vedbygaard, Lehnsmand paa Aalholm midt i 16. Seculo. Hans Moder Kierstine Eriksdatter Rosencrantz testamenterede til sine Venner paa Halstedkloster endeel af sit Gods, hvilket Gavebrev blev dateret til Vedbygaard 1509., og blev

Sønnerne Otto og Henrich Rhud paalagt samme at opfylde.

22.) Hr. Axel Urne til Aasmark, Lehnsmand paa Marieboekloster 1560. Skal være bleven haart mulcteret, for han tiltalede engang en gammel Jomfrue paa Klosteret, og lastede hendes Gestalt, sigende: I er saa rynket som et Stykke Robbeskind. See mere om ham under Knuhtenborg.

23.) Hr. Erich Rhud til Vedbygaard og Uttersløv. Lehnsmand paa Halstedkloster 1562. En Søn af Jørgen Rhud. See mere under Wintersborg.

24.) Hr. Wulff Sehested, Lehnsmand paa Halstedkloster 1565. Der fortælles om ham i Halsted, at han i den oplobende Strand vilde engang seile til Naschov, men Baaden løb paa en Pæl, hvorved Styrmanden faldt af og svømmede i Land. Baaden drev med Lehnsmanden, og landede under Sønderherred, hvor alle Herredets Degne stimlede om ham, og paastode at han skulde skaffe dem Frihed fra at fæste deres Degnesteder af Kirke-Patronerne, (Hr. Roggerts Haandskrifter.)

25.) Hr. Mogens Erichsen, Lehnsmand paa Aalholm 1570. Skal have været udi mangfoldige fremmede Tungemaal kyndig, og en færdig Taler. Da Kongens Broder Hertug

Hans

Hans den yngre ſtifteve det Sønderborgſke Huus, ſkal Hr. Mogens have ſagt: Nu farvel fra Danmark evig, deilige Sønderborg eller Als. Hans Søn læſes om iblant Landsdommerne.

26.) Hr. Albert Oxe til Nielſtrup og Krenkerup. Lehnsmand paa Aalholm fra 1570. og paa Sørup. Denne lærde Herre var Skole-Patron for Herlufsholms Skole. Han var en Søn af ovennevnte berømte Joh. Oxe. Døde 1577.

27.) Hr. Peder Oxe til Gieſefeld, Danmarks Riges Raad og Hofmeſter, Embedsmand paa Raunsborg eller Halſtedkloſter, og Broder til forrige Albert. Saaſom Mag. Ryge vidtløftig har beſkrevet os ham, behøves kun diſſe faa Mærkværdigheder om denne ſtore Mand at anføre: da han efter ſin Hiemkomſt fra Tydſkland og Holland nogen Tid havde tient ved det Kongelige Hof, anbetroede Kong Chriſtian den Tredie ham og hans Sødſkende (ved den Forandring ſom ſkede med Dronning Sophiæ Livgeding) Raunsborg Lehn i Pant, hvilket han ſiden blev forlehnet med og beholdt i mange Aar. Aar 1541. fik han og Jørgen Lykke Kongens Brev paa et Fiſkeleie, kaldet Laalands Aalboe, under ſøndre Side i Raunsborg-lehn. Aar 1544. fik han af Kongen Virnæs

Birk

Birk i Pant for 550. rhinſke Guldgylden. Aar 1547. fik han Forlehningsbrev paa Sørupgaard i Falſter efter Hans Urne; og Madebolle-Birk i Laaland, og derfor ſkulde han udruſte Karle til Rigets Tieneſte, og holde Sørupgaard i Stand. Samme Tid blev under hans Patrocinio henlagte alle Præſter, Kirker og Kirketienere i Laaland og Falſter, at give Beſtallinger og at oppebære af dem alle Kronens Rettigheder og Renter. Aar 1549. bekom han Kongens Følgebrev til alle Kronens Bønder og Tienere, ſom tiene til Halſtedkloſter, Veſternæsbirk, Abbeltorpbirk, Sørupbirk og Kronens Tienere udi Østofte Sogn, ad gratiam, dateret i Kiøbenhavn. Og med ſamme Birke blev han af Kongen forlehnet endnu med Houbybirk frit og fri uden Afgift. Aar 1552. blev han Rigens-Raad. Aar 1554. var han Geſant i Saxſen, og ſtod paa Kongens vegne Fadder til Churfyrſtens Barn. Men hvor ubeſtandig er Lykken! Aar 1558. faldt han i Kongens og Dronningens Unaade; han blev beſkyldt for mistænkelig Brevveksling med Kong Henrik den Anden i Frankrige; men man maa vel rettere ſlutte: Hr. Øxe blev formyndig, for knap og karrig mod Dronningen, hvis Livgeding Raunsborg han 1540. fik den ſtørſte Deel af. Alle hans Forlehninger fik nu Claus

Hvit-

Hvitfeld. Giesefeld gav Kongen til Hak Ulfs-tand. Dog efter otte Aar kom han i Naade igien, og døde 1575., fem og et halvt hundrede Aar gammel, uden Børn. Hans Frue var Mette Rosencranz til Valløe. Foruden de saa kaldte Per Oxes Frøer, som ere grønne paa Ryggen og har røde og gule Streger under Bugen, og holdes for giftige, har Hr. Oxe ogsaa bragt herind i Laaland de første Karper og Krebs.

28.) Hr. Claus Hvitfeld, Ridder, fik 1558. alle Peder Oxes Lehne i Laaland, og boede paa Halstedkloster, siden paa Aalholm, ham blev og befalet at tage Præsterne under sin Beskyttelse, og at modtage Kongens Tiender paa Falster. Han var tillige Landsdommer. Denne vittige Mand levede ved Guds og i Kongens Naade til 1600.

29.) Hr. Steen Brahe til Knudstrup, Danmarks Rigens-Raad, Høvedsmand paa Halstedkloster og siden paa Kallundborg, gift med Birgitte Rosencranz til Næsbyholm. Han var en Søn af Otto Brahe til Knudstrup, D. R. Raad. Hr. Steens Søn var Jørgen Brahe til Hvedholm, som var født 1585. den 22. May, og Ridder, D. R. Raad og Høvedsmand paa Hagenskov Slot.

30.) Hr. Hack Ulfstand til Hikkebierg, D. R. Raad, Lehnsmand paa Aalholm, og

Stift-

Stiftbefalingsmand. Altsaa om ham tilforn meldet.

31.) Hr. Friderich Hobe til Boserup og Bispensse, Lehnsmand paa Aalholm 1582. Hans Frue var Sidsel Urne. Deres Navne staae paa en Kalk eller Begger i Godsted Kirke. Amiral Jocob Brockenhuus vilde have havt ham til Sœvæsenet, men i den Sted blev han sendt i vigtige Ærender til Sverrig, den Tid den særsindede Kong Johannes faldt paa at vilde indføre paa ny Pavedommet i Sverriges Rige. (Hr. Høserichs Haandskr.)

32.) Hr. Andreas Dresselberg til Vognstrup i Sielland, Høvedsmand paa Aalholm (andre sette Nyekiøbing) 1589. Forhen Landsdommer i Sielland. I Sielland vises endnu et Sted, hvor han og Generalen Dan. Rantzov haardnakken sloges, for denne af Spog havde sagt til Dresselberg: I er Broder til Pape Don *).

33.) Hr. Christopher Rosengaard. Havde Halstedklosters Lehn 1591. og mange Aar efter. Hans Søster var, som der siges, gift med Provst Christopher i Halsted.

34.) Hr. Knud Urne til Aasmark, Lehnsmand over alle Laalands Amter. Saasom han tillige

*) Pape Don opholdt sig i en Hule i en Skov ved Hamborg eller Lybek, hvor han plyndrede de Reisende.

tillige var Stiftbefalingsmand, saa er om ham tilforn meldet.

35.) Hr. Canzler Christopher Urne til Aasmark og Nielstrup, Ridder, Lehnsmand paa Aalholms Slot fra 1627. See Knuhtenborg.

36.) Hr. Friderich Barnewitz til Rudbierggaard, Befalingsmand paa Aalholm og Landcommissair i Laaland og Falster. Han var født paa Nyekiøbing Slot 1621., blev siden en anseelig Herre og havde gode Studeringer. Vi have endnu fra ham en Disputats de Militiade trykt i Sorøe 1641. item en Tale de munitionum usu. Item Mœcenas ex Dione. Hans Egtefrue var den smukke Ide Grubbe fra Gammelgaard, som, medens hun paa Rudbiergaard boede, gav til Eillitse Sogns Fattige aarligen en Rigsdaler og tre Tønder Meel. Hr. Barnewitz døde 1653. og efterlod en Datter til sin Arving. See mere under Rudbiergaard.

37.) Hr. Henrik Lykke, Høvedsmand paa Marieboekloster 1606., en stille gudfrygtig Mand. Han skal have skrevet det lille bekiendte Skrift, kaldet Pœnitenzes Skole. Han gifte sig med Klosterets Abbedisse Margrethe v. Hardenberg.

38.) Hr. Jørgen Grubbe, Lehnsmand paa Halstedkloster 1618. Var gift med Kierstine Mortens-

Mortensdatter Venstermand fra Pederstrup. Var uden Tvivl Broder til den bekiendte Laurits Grubbe paa Gammelgaard.

39.) Hr. Palle Rosencranz til Krenkerup og Kiærstrup, Hovedsmand over Halsted og Marieboeklostere fra 1623., men tilsidst over Aalholm og Nyekisbing. Var tillige Stiftbefalingsmand, og er saa om ham allerede meldet.

40.) Hr. Laurits Grubbe til Gammelgaard, Ridder, Lehnsmand til Aalholm og Nyekisbing fra 1622. til 1634. og siden til Halsted i fem Aar. Han oprettede Gammelgaard af en afbrudt Landsbye. Var en Mand, som prunkede meget paa sit Adelskab; men var til Omgang med mange Personer ikke af beste Nygte alt for hengiven, ved at grave i Jorden i og uden for Gaarden, haver man fundet alt for sørgelige Spor til Begravelsessteder; (Gud veed, om de ere fra seuere eller nærmere Tider.) Hr. Grubbes første Frue var Dorthe Urne; men den anden Anna Sparre, som levede til 1653. Han døde 1638. og blev 74. Aar gammel. Hans Skilderie bliver til Gammelgaard stedse et Inventarium.

41.) Hr. Jost Friderich v. Pappenheim til Seeholt. Hovedsmand paa Aalholm og Halstedklostere, var tillige Stiftamtmand, og er om ham altsaa meldet tilforn. Hans Frue var

Fride-

Friderika Regitſe von Urne. Diſſe 10 Veltænkendes Navne læſes paa en Kirkeklokke i Krenge med Aarstal 1614. Han byade det ſmukke Soeholt med Brandmuur, ſatte et Capel og Seierverk med videre 1647. paa ſamme Gaard.

42.) Hr. Erich Roſencranz til Roſenholm, Landcommiſarius, Lehnsmand til Halſted eller Raunsborg 1644. Han var en Søn af Holger Roſencranz til Roſenholm, Rigens-Raad og Befalingsmand til St. Hans Kloſter i Odenſe, og Sophie Brahe.

43.) Hr. Philip Johan Bernſtorph fra 1654. Amtmand over Aalholm og Nyekiøbing Amter. Maatte retirere i den bedrøvede Svendſke Feide 1657. og følgende Aaringer.

44.) Hr. Cornelius Lerche til Nielſtrup og Aasmark, Stiftbefalingsmand, og fra 1673. Amtmand paa Halſtedkloſter. See om ham tilforn pag. 46.

45.) Hr. Georg Ernſt von Reichou, over Aalholm og Nyekiøbing, var tillige Stiftamtmand, og altſaa allerede er ommeldet pag. 49.

46.) Hr. Greve Friderich von Rabe, Amtmand over Laaland, tillige Stiftamtmand, om ham ogſaa tilforn pag. 50.

47.) Hr. Kammerherre Godske Hans v. Krogh, Ridder. See tilforn pag. 51 *).

C. Landsdommere.

Laaland og Falster haver stedse havt fælles Landsdommere, men Landstinget for begge Lande er ikke altid, saasom nu, holdet i Marieboe, hvert Land har havt sine Møder og sine Protocoller. I Laaland haves Protocollerne fra 1643. til 1653. og fattes saa 12. Aar; haves saa fra 1665. til 1675. og fattes saa igien 22. Aar. Falsters Landstings Protocol haves fra 1636. til 1653. og fattes derefter 11. Aar. Igien haves de fra 1664. til 1683. Begge Landes Bøger forefindes samlede fra Aar 1697. det er No. 1. og fra 1705. No. 2. **).

1.) Axel

*) At der i dette Register fattes nogle, især hvad Halsted Amt betreffer, kan jeg meget vel merke, men ikke rette af Mangel paa Hielpemidler.

Foruden Amtmand og Amtsforvalter, har Kongen tilforn tillige holdet over sine, den Tid, eiendes Godse i Laaland en Ridefoged. Ridefoged var Josias Dreyer, som døde 1703. og efter ham Peder Rødsteen (som i 7. Aar havde været i Kong Friderich den Fierdes Livree og var gift med Margrethe Eckers,) som siden, efter Erik Krogs Død 1720. blev Amtsforvalter og døde 1737., og hvis Datter Anne Gertrud fik Eftermanden Thom. Christian Reinemann, Kammeraad.

**) I Landstingskriver Boldichs Huus opbrændte de manglende.

1.) Axel Walchendorph, Landsdommer i Laaland og Falster 1480. i Kong Hanses Tid. Hans Broder var Abbeden i Marieboekloster, Hr. Ventzel Walchendorph, og hans Sønnedatter Margrethe var sammesteds Nonne. Den store Rigens-Raad Christopher Walchendorph var hans Sønnesøns Søn *).

2.) Hr. Nicolaus Gaas til Tyrestrup, i Kong Friderich den Andens Tid. Var en Sønnesøn af den nobiliterede første Luth. Biskop i Tronhiem Hans Gaas. Denne fornemme og muntre og lærde Mand afsagde et par særdeles Domme, som skal have behaget besynderlig Hans Majestæt Kongen: En Hexqvinde dømte han at skulde bære evindelig Klæder, som vare afstompede ved Knæene, med Tilladelse for alle at afstage hendes Vindver og Dørre og ved hver Leilighed exponere hende al Skiendsel, indtil hun forbedrede sig. En Tiener paa en Herregaard, som bandede daglig, dømte han, at skulde bindes bag i en Baad, forsynet med tarvelig Fødevare, som skulde ligge for et Anker i Stranden mellem Laaland og Langeland i 7 Dage. En Dranker, som spottede med Guds Ord, blev dømt, at der paa hans Huus skulde settes et meget kiendeligt Tegn, og ikke aftages, førend han troværdig beviste, at han afstod fra

*) See Hoffmanns Fundatser Tom. 1.

sin Ondskab (af et gammelt Haandskrift, som Hr. Boysen skal have skrevet, er dette taget, men af hvilke Kilder han har ost sine mange Fortællelser lader han os ikke vide.)

3.) Hr. Laurits Urne til Aalstrup. Døde Aar 1553. næsten fiirsindstive Aar gammel, skal have været Broder til Axel Urne, Lehnsmand paa Marieboe Kloster, om hvilken nylig er meldet. Han ligger i Marieboe Kirke begraven.

4.) Hr. Mogens Falster af Wirke til Belgringe; Landsdommer Aar 1545. Det jeg om denne til sin Tid berømte Mand veed, er dette: Aar 1542. blev han af Kongen belehnet med det uden for Marieboe liggende Hospital og Belgeringgaard, dog paa de Vilkaar, at underholde de sædvanligen der værende Fattige. Aar 1552. havde han en underlig Strid med Sarkiebings Indvaanere, som i Grevens Feide 1534. havde berøvet St. Jørgens Billede i Bregerup Selv og Kostbarheder, og Tretten blev bemeldte Aar bilagt. Aar 1556. dømte han Jørgen Due til Straf af 200. Daler for en Hiort, som i Kongens Vildbane i Laaland var skudt; Per Oxe satte Jørgen Due i Stok og Jern; men der kom Bagsmek: Aar 1558. dømte Kongen paa Herredagen i Nyeborg, at Mogens Falster

skulde

skulde betale Jørgen Due skadesløs fra den Dag af, han dømte ham.

5.) Hr. Erich Mogensen, en Søn af Lehnsmanden Mogens Eriksen paa Aalholm. Om ham findes i J. H. Schlegels Saml. zur Dän. Geschichte, at han var forlehnet med nogen Kronens Indkomst for hans Bestillings skyld (som Landsdommer) dog ad gratiam, qvit og fri, som aarligen indrentede 140½ Daler.

6.) Hr. Claus Hvitfeld, Ridder, Lehnsmand paa Halstedkloster, og altsaa er om ham meldet tilforn, han døde henimod Aar 1600.

7.) Hr. Peder Oxe til Lungholm og Haugaard, det er denne som i Aaret 1630. oprettede Haugaard af tre Bøndergaarde i Uttersløv Sogn og af to i Løytofte Sogn til en fri Hovedgaard, (af Hr. Roggerts Haandskrifter, som synes herudi at feile. See Lungholm.)

8.) Hr. Erich Pors, en Søn af Claus Pors til Øllingsee.

9.) Hr. Holger Bilde, begge disse, som til een Tid vare Landsdommere, fik hver sin staaende Kongelige Løn. Dette er nu saaledes forandret, at hvor mange Landsdommere end i Tallet ere, faaer kun dog den ældste Løn, som aarligt er 300. Rigsdaler. Aar 1641. finder jeg, at Embedsmanden paa Halstedkloster, J. F. v. Pappenheim, efter høieste Befaling i sad

Dommer i hans Sted, og atter 1642. og 43 Rubech Pors til Øllingsøe, ligeledes, saa at Landsdommer Bilde enten har været i samme Aar i andre Forretninger, eller og for Forbrydelser været formeent sit Dommersæde.

10.) Hr. Lauge Bilde, Broder til forrige, var Landsdommer 1643. Han som skulde skille Trette, laae selv med andre saa længe i Kiv, indtil han 1646. den 10. Juni blev fra sit Embede dimitteret. Hans stemmeste Sag var med Lehnsmanden paa Halstedkloster, Erich Rosencranz, udi hvilken Erich Steensen til Sollested sad efter Ordre som Dommer.

11.) Hr. Lauge Beck til Forslevgaard, var Landsdommer 1646. Aaret efter var han borte, saavidt jeg veed, bortreist til almindelige Herredage, hvor imidlertid jeg finder Hr. Erich Steensen at have affagt Dom imellem Lehnsmanden Erich Rosencranz og Frue Barbara Vittrup til Aalstrup, i en Trette om Thorebye Skov, og 1649. dømte han ligeledes i Tretten med Reebningen i Hyldetoft Skov.

12.) Hr. Stycho Hoeg til Engestofte, Landsdommer fra omtrent 1660., og døde Aar 1665. (var en Søn af den store Mand Hr. Jost Hoeg til Giordslev, Ridder af Elephanten, Rigens-Raad, Canzler og Embedsmand paa Kalløe;

Kalloe; Hans Moder var Anne Jørgensdatter Lunge,) ved Universitetet i Kiøbenhavn skrev denne lærde Herr Stycho en Disput. de nobilitate 1651. og en Lovtale ved Prinds Christian den Femtes Hyldelse 1655. Han gistede sig her med Anne Marg. Grubbe, en Datter af Erich Grubbe til Tielle, Befalingsmand paa Aarhuus.

13.) Hr. Rasmus Envoldsen Randulf 1665. skal være død af en Drik, som indeholdt en alt for stor Ingredience af Aloe.

14.) Hr. Andreas Sinclar til Sinclarsholm, beskikket 1670.; hans Fader eller Farfader af samme Navn var Lehnsmand paa Bornholm 1624.

15.) Hr. Cancellieraad Povl Matthiesen fra 1671. døde 1708. og blev 76. Aar gammel. Hans Frue var Ide Portuan, som levede til 1715 *).

16.) Hr. Holger Pasbierg fra 1675. var her kort.

17.) Hr. Jochum Friderich Steensen fra 1678., uden Tvivl en Søn af Knud Steensen til Lundegaard. Hans Tid var her ogsaa kort.

18.) Hr. Henrich Vincenz Steensen til Steensgaard paa Langeland, hvilken Gaard nu over

*) Han var Kirkeeier til Breininge.

300. Aar haver været i Familien. Han var den kiekke Anfører for Laalænderne 1658, som paa Snsdemark sloge mangfoldige Svendske, og han skammede sine Laalænder ud formedelst deres forsagte Mod. Han døde 1659., men hans Frue Anne Holck døde 1711. ni og tresindstive Aar gammel.

19.) Hr. Christian Herman Helverschov til Irup og Øeland, ankom her først 1698., og maatte, medens han i Jylland nølede, den endnu levende gamle Cancellieraad Matthiesen ene sidde Dommer. Var her neppe to Aar.

20.) Hr. Erich Lauritsen Storgaard til Ølingsøe, hvor han indfriede sig med Edle Urne Mundt, en Enke efter Erik Wind, omtrent Aar 1710., men han levede meget kort.

21.) Hr. Nicolai Adelaer fra 1699. og levede her over tredive Aar. Hans foregivende Norske adelige Oprindelse hindrede ikke hans higende Sind efter forblindende Gaver. O! gid den retfærdige store Konge Friderik den Fierde havde lært at kiende ham ret, men Gud alene er alvidende. Han døde 1736.

22.) Hr. Assessor Johannes Tomsen Fischer, hvilken lærde og fornemme Mand blev 1706. Rector Scholæ i Nyekiøbing og derefter Landsdommer tillige. Gid jeg om ham havde flere Efterretninger! Vi have fra ham et Vers skreven

ven til Biſkop Müllers Ære Aar 1705., ſom er ſat paa fire Tungemaal: Hebræiſk, Græciſk, Latinſk og Danſk.

23.) Hr. Knud Ahaſverus Becker, beſkikket af Kong Friderik den Fierde paa Koldings Slot 1718.

24.) Hr. Aſſeſſor Conrad Boefeke fra 1737. Give Gud, denne Retfærdige blive alle Dommeres Mynſter. Jeg veed, en Saahavende haver ſendt for at vinde alene Dommerens Yndeſt, i hans Huus 400. Rdlr. paa engang; men jeg veed og, hvor haſtig de bleve tilbageſendte med dette veltænkende Svar: Jeg har kun en Siel, og dens Salighed kan jeg ikke ſælge, jeg vil dømme retfærdig. Salig den ſom handler forſtandig med den Ringe, Herren ſkal redde ham paa en ond Dag.

25.) Hr. Niels Stub, Aſſeſſor i høieſte Ret, Landsdommer fra 1739., boede i Falſter, og var ſaa længe han levede en ſaare fattig Mand.

26.) Hr. Cancellieraad Johan Baltzar Hoſerich, Aſſeſſor i Hof-Retten, Landsdommer fra 1740., boede i Marieboe i tive Aar, og var af de fleſte elſket. Han omkom paa en ynkelig Maade, i det han i Aaret 1760. vilde af ſin Have tillige med en af ſine Smaae gaae ud til Bangs Have, paa Marieboe

Søe, som var begyndt at tilfryse, nedsank han tillige med Barnet. Hans Frue, som kom tilsvende, og som denne gang beviste at elske sin Mand, løb ud paa Isen for at redde dem, men hun sank ogsaa igiennem, og de bleve alle tre med stor Besværlighed opfiskede døde.

27.) Hr. Justits- og Cancellieraad Hans Riegelsen til Sylleſted, hvilken han solgte 1759. og kiøbte Glorup i Fyen; blev tilsidst kied af Fyen, kom igien til Laaland og kiøbte Øllingsøe 1766. Hvor han kom, attraaede han kun Tid og Leilighed til at læse, som han og blev brugt for sin Erfarenheds Skyld i Lov-Comissionen. Hans Fødebye var ellers Naschov, hvor hans Forældre vare Kiøbmand Andreas Riegelsen, gift med Karen Holm. Af hans Børn, som han med en Datter af Commerceraad Jacob Flint til Nielstrup avlede, leve sex Sønner, og en Datter (som blev gift med Justitsraad Ole Horneman.) Hr. Riegelsen døde 1770., og efterlod sine Børn over 60000. Rdlr., mere sees under Øllingsøe.

28.) Hr. Conference- Etats- og Justitsraad Henrich af Flindt til Nielstrup, Secretær i det Danske Cancellie, Landsdommer fra 1746. den 15. April. Denne gode Mand, hvilken underhavende Bønder til Nielstrup ønske alle

eendræg-

eendrægteligen, mange Aar at leve, antog Nielstrupgaard efter sin Hr. Fader Commerceraad Jacob Flindt, (om hvilken meldes, naar vi naae Nielstrup) og giftede sig med Johanne Christine, Stadskriver Ped. Rises og A. C. Normans Datter af Nyested; men efter hendes dødelige Afgang, med Comtesse Friderica Christiana de Holck, en Datter af hans Excell. Hr. Greve Christian Christopher de Holk til Ourebygaard. Hr. Flindt blev i Aaret 1769. ophøiet i Adelstanden. I sin paaboende Gaard har han 1745. sat et halv hundrede Rigsdaler til Fattige *). Hans Kirke i Vaabensted har han sat store Bekostninger paa, med Taarn-Bygning og Klokke. See Nielstrup.

29.) Hr. Peter Brandt, Hof-Junker, beskikket 1756. den 10. Dec. en Søn af Conferenceraad Brandt i Kiøbenhavn, og altsaa Stedsøn af Geheimeraad v. Solenthal. Han levede i Marieboe stedse ugift, for, man kan ei altid faae til Kone den man lyster. Han døde af et slags Vattersoet Aar 1761. Hans Levetid var kort, dog lang nok, hvis han havde levet ordentlig og afholden.

30.) Hr.

*) Til hvilke komme 20. Rdlr. staaende ogsaa i Gaarden, og ere til de Fattige testamenterede af Christen Rolle.

30.) Hr. Justitsraad Friderik Green, beskikket 1761. den 14. Aug. er tillige Borgemester i Nyekiøbing. Hans Frue Catharine Riegelsen er Søster til nylig ommelte Justitsraad Riegelsen.

31.) Hr. Jørgen Wichmand til Engestofte, Landsdommer fra Aar 1769. En Søn af Berthel Wichmand, forhen Engestofte Eier, og Bodil Catharine From, hvis anden Egte-Herre var Conferenceraad Rasm. Rasmussen. Landsdommeren udkiøbte efter sin Frue Moders Død 1760. alle sine ældre Sedskende, fem Brødre og tre Søstre, og neppe kan nogen Frigaard i Laaland rose sig af en fornuftigere Landmand.
(For en Deel af disse Efterretninger er jeg Hr. Byefoged og Landstingshører H. C. Nagaard megen Tak skyldig.)

§. 5.

Slotte og meget anseelige Bygninger finder man i vore Dage ikke i Laaland. Aaleholm ved Nyested har i gamle Dage været et Residence-Slot for Landets Næsse-Konger og Hertuger, og er anlagt i niende Seculo. Kort efter har man og bygget Freile Slot ved Nyested og Borse Slot ved

Marieboe

Marieboe, Raunsborg Slot Norden paa Landet, som vel ikke har været en vidtløftig Bygning, men dog vel indrettet, derfra at kunde beskyde de forbiseilende, og var sær i Kong Erik Pomerani Tider et vederstyggeligt Retraite for Søerøvere, er først bygt Aar omtrent 1336. Af dette er nu neppe Spor, undtagen den høit opkastede Byggeplads. Aalholm kaldes nu Christiansholm, og er et Grevskabs Hovedgaard.

Kong Hans bygde og ved Naschov et lidet Slot og Skydetaarn paa en lille Ø, som endnu bærer det Navn Slotsø, men denne Bygning er for meer end 100. Aar borte. Om hvilke Steder skal mere blive meldet ved Leilighed herefter.

Om de berømmeligste og rigeste Munkeklostere i Marieboe, Halsted og Nyested skal paa sine Steder besynderligen antegnes.

Af de saa kaldede Herresæder haver Laaland ikke mindre end 47., hvilkes Ælde, Bygninger og Eiere at udfinde, skal i dette Skrift blive for vor Flid et vigtigt Øiemaal.

De smukkeste Bygninger Laaland nu har, ere: Friderichsdal, Christianssæde, Krenkerup, Marieboe og Naschovs Kirker, item Bramslykke og Christiansholm.

§. 6.

§. 6.

Førend vi paa Laalands særdeles Historie begynde, maae her for sig selv samlet indføres følgende blandede Efterretninger, til Laalands og Falsters Histories Oplysning:

At Laaland har allerede i Aaret 2070. efter Verdens Skabelse været vel beboet, sees deraf, at i dette Aar maatte en heel Skare, som Landet ikke kunde føde, reise ud af Landet. Endskiønt Halvaderus skriver, at Aar 2140. komme de første Mennesker til Laaland og Sielland fra Jylland af.

Aar 3830., da Dan den Tredie regierede, fore 100000. Cimbrer ud af Landet til Italien, hvor de efter 15. Aar bleve ynkeligen slagne, saa sige de gamle Historier; og iblant disse mange vare vel og Sammenflydelser fra Fyen og underliggende Øer. Fra andet og tredie Seculo efter Christi Fødsel have vi de mange med Stene omgivne Begravelsesteder *), Ting- og Offersteder, om hvilke hver paa sit Sted skal meldes.

Aar

*) Ved Birket ere de fleste tæt hinanden formedelst et stort Feldtslag der haver staaet. Det var da Skik, at hver Krigsmand fyldte sin Hielm med Jord og deraf giorde en hæderlig Begravelse-Høi for sin thielslagne Medsoldat. Legemerne bleve brændte, og Asken sat i en sort Potte; de vilde have Roe efter Døden.

Aar 382. under Kong Frode den Stilles Sønner, var over Landet saa stor Hungers Nød, at vore Laalænder under Ebbes og Aages Anførsel reiste bort i Mængde til fremmede Lande.

Aar 692. reiste en ved Navn Wilibrod omkring i alle Provintser, for at prædike Guds Ord; men her vandt han kun lidet, og hvad der end siden og da kunde vedhæfte, blev af den haarde Kong Regner Lodbrog i Aaret 818. og fremdeles udryddet.

Aar 872. skal en Deel af vore Folk, med Normænnerne, under Øverste Godofred, Kong Lodbrogs Søn, og Øverste Rolfo være udgangne til Engeland, Holland og Frankrige. I denne Tid er skreven Periplus Otheri.

Aar 980. blev under Kong Harald Odense Bispedom stiftet.

Aar 994. var i Laaland en bedrøvet Tilstand. Vinteren kom paa for Juli Maaneds Udgang. Al Sæden gik næsten reent bort.

Aar 1007. døde her mange baade af Hungers Nød og Pest.

Aar 1011. begyndte man stærk paa Kirkebygninger i Laaland, af de første vare Aunede, Thorebye og Horslunde.

Aar 1099. var det bedrøvede Aar, da der neppe var Brød i Riget. Der siges, at Kong

Oluf

Oluf selv Jule-Aften ikke havde eller kunde faae Bred paa sit Bord.

Aar 1100. begyndte man her, i steden for Haralds Love, nu at bruge Saxernes.

Aar 1120. blev fra Rom forbuden Præsterne Egteskab, paa det de som løse fra alle Baand mindre skulde hindres i at tiltage sig Ansees og Magt over verdslig Høihed *), dog gik hele hundrede Aar bort, førend alle vilde adlyde.

Aar 1134. indfaldt Venderne, de onde Udyr, i Landet, ødelagde de nye Kirker og Capeller, og rasede i næsten hele tive Aar.

Aar 1135. kom Kong Erik Emund (som var flyet ud af Riget til Norge) tilbage i Land paa Laaland, og blev kierlig modtagen. Han samlede her en god Armee og gik imøde sin Farbroder Kong Nicolaum ved Fodvig i Skaane, og tvang ham. Kong Nicolaus blev dræbt, saa og hans Broder Hertug Knud; og Erik blev Konge **)

Aar 1140. blev Laaland og Falster af benævnte Kong Erik Emund oprettet til et Hertugdom.

Aar 1169. var Slaverne eller Venderne igien paa vore Kyster, men de vare saa uheldige, at

*) See Dav. Nerreters Schauplatz der Kirchen VIII. Abth. p. 429.

**) Holberg.

at de lede Skibbrud; hvortil Laalænderne give den Aarsag, at de forgrebe sig paa et Crucifix, som stod opreist ved Strandbredden udi Sundet under Falster *).

Samme Aar var Kong Waldemar saa forbitret paa Falsters Indbyggere, at han truede at ødelegge hele Falsters Land, fordi een af de altid tapre Falstringer (da Kongens Raad vare for seendrægtig at sende dem Hielp imod Venderne og Søeroverne) havde sagt: de forrige Konger pleie at have Sporer om Hælene, men denne har dem paa Foden, med mere. Men Kongen blev syg og Biskop Absolon med **).

Aar 1186. bleve Tiender paabudne, hvoraf Bispen fik en halv Deel, Præsten og Kirken delede den anden halve. De modtvillige faldt under Kirkens Band.

Aar 1233. omtrent bleve Laalænderne og Siellænderne folgte af Kong Waldemar den Anden til Vornede, for de vilde ikke skyde sammen med at løse Kongen, den Tid han var fangen af Grev Henrik af Sverin. Greven var snild og haard. 45000. Mk. løde Sølv og 100. Klædninger af Skarlagen, saa og Dronningens Kostbarheder maatte springe for Kongens Frihed.

*) Saxo Grammat.
**) Saxo, og Krantii regna aquilon. Lib. 6.

Aar 1247. herskede en for Landet ødelæggende Strid mellem Laalands Hertug Abel og Kong Erik hans Broder.

Ved samme Tid levede den berømmelige Biskop Johannes i Odense, som straffede Præsterne her i Landet for deres letsindige og vellystige Levnet.

Aar 1259. var meget urolig, da Paven jog Hertug Jarmer af Riga paa os, fordi Kong Christopher ikke vilde lystre Erkebiskopen. Over 10000. Bønder blev slagne, og Hertugen plyndrede, hvor han traf paa, især i Skaane, Bornholm og Sielland; endelig stak en Kone af Skaane en Kniv i ham.

Aar 1287. begyndte Benedictinerne at bygge Klostere ved Nyested.

Samme Aar, da de Norske understøttede Marsk Stig, forurolige de Venderne os, men Laalænderne sloge dem til døde, og begrove dem, deels ved Birket og deels Norden Horslunde. Gravene sees endnu.

Aar 1288. blev Nyekiøbing paa Falster af Norges Konge plyndret og brændt.

Aar 1302. fik Naschov Kiøbstæd-Privilegier.

Aar 1330. gav den Holsteenske Greve Johannes den Rige, Geistligheden i Laaland og Falster et paa Latin skrevet Privilegii-Brev, dateret

paa

paa Aalholm, at nemlig Præsternes Gaarder og Jorde skulde forblive fri fra al Paalæg; at deres Huusfolk, ja de som tiente de dem tillagte Bønder, ikke maatte trækkes under nogen verdslig Ret; deres Bønder skulde fra de ordinaire Kiørseler skaanes, undtagen i Tilfælde, at hele Herredet blev tilsagt; de skulde i tre og ni Marks Sager ikke svare til Grevens Lehnsmand, ikke være pligtige at gaae med i Krig; at de for deres Salighed maatte testamentere deres Efterladenskab til hvem de behagede; efter deres Død skulde deres Arvinger nyde fulde Naadsens Aar. Hvorimod de (Præsterne) aarlig fire gange skulde læse Messe for Grevens og hans Forældres Siele og Velgaaende.

Aar 1333. døde paa Nyekiøbing Slot Kong Christopher, Erik Mendveds Broder, og man sørgede ikke meget for ham.

Aar 1340. er her i Laaland født den store Mand Magnus, som blev Erkebisp i Lund 1376. som ved sit Slot i Aahus faldt ned ved Vindelbroen, og slog sig ihiel Aar 1390.

Aar 1350. var den for hele Dannmark fatale Tid, hvis Spor og mange bittersmagende Frugter endnu maa døjes. Fire femte dele og derover af Menneskene bleve ved Pest (kaldet den sorte Død) hastig Livet berøvet; Ploimarkene begroede i hast med Torne og Skov; Byer og Huse, som

ingen Beboere kunde faae, nedfaldt. Nogle faa overlevende rige og mægtige indtoge de beste ødе Pladse, hvor de byggede sig Gaarde, som fra alt omliggende blev afskildt, siden forsynet med Benaadinger af Kongen, imod at bære Omsorg for de ødelagte Bønderbyers og Huses Opbyggelse og Forsynelse, hvis Beboere bleve hine privilegerede Gaarders Tienere. Nu var Tid at smedde. Resten alle vore Herregaarde vare ogsaa i fuld Bygning inden 1360 *).

Aar 1360. gav Laalands Hertug Christopher Geistligheden i Laaland og Falster et Brev, som bekræftede forrige Grev Johannes; thi Herregaardene vare færdige at tage Præstejordene under dem med al Resten **). Aar

*) Vi undtager Kiærstrup, Gottesgave, Havgaard og nogle faa flere. Adelsmændenes Gaarde og Herredsmme over Bønderne som Vornede skriver sig ellers fra omtrent 1233., da Kong Waldemar ordentlig solgte Laalands Bønder som Vornede. Herremændene vare da utallig flere end som nu, hver kiøbte saa mange Bøndergaarde og Steder, som hans Formue kunde tilstrække at betale. Alt de solgte Bønders var da Herremandens, og Bønderne vare ordentlig hans Tienere og Slaver med Kone og Børn, hvilket saaledes vedvarede til Souverainitetens Indførelse, og endnu tildeels til Høiist. Kong Friderik den Fierdes Regierings Tid. Gud, hvor er eders Tilstand, I saa kaldte Fæste-Bønder! lyksalig nu frem for da? Ingen kan jage Eder af eders fæstede Gaard, naar I have svaret Eders fastsatte Skatte og Hoverie, som til noget vist nu er fastsat.

**) Hvitfeld.

Aar 1359. gav Biskop Peder Præsterne i Laaland en Ordonance, hvorefter at tage Tiende og Offer ꝛc. Vi beskikke og forordne for Præsterne i Laaland, at hver Husfader for sig og Familie isteden for de 12. Høitidsdages Ofringer, som de tilforn vare pligtige at ofre udi, skal give tre skill. Sterling eller Skill. Sterlings Værdie *). En Barselqvinde, som skal indledes, skal betale Præsten en Mark Vox og en Skill. Sterling, eller derfor fornøie ham efter Herskabets Villie og Samtykke. Ved Liigbegængelsers Amindelse, enten det skeer hver 30. Aar eller aarlig, bør gives for hver Messe, som over den Døde læses, 3. Skill. Sterling. Til Brylluper skal de være pligtige for hvert Lys at betale en Mark Vox og to Sk. Sterling. Ved levende Tiende skal hvert Hoved fra eet til fem efter ret Værd ansettes og deraf den 10. Deel til Præsten tiendes. Alle og enhver skal velvillig betale alt og hvert af foreskaaende, eftersom de agte at undgaae Kirkens Dom. Saa skal og alle Præster overveie enhvers Vilkaar, og taknemmelige være, som de for Gud vil forsvare. Aaleholm Dagen næst Smid. Quasim.

Aar 1375. blev, da Landet endnu ikke efter den sorte Død og Pest kunde bebygges, tillagt de største Præster megen Jord.

*) En Skill. Sterling var som hos os en Rigsort.

Aar 1388. oprettede Guds Legems Gildelag i Sønderherred i Laaland disse Love mellem sig. 1.) At den som det tilfaldt at holde Gildet, skulde tilsige Stedets Præst det, og han igien Brødrene og Søstrene Sted og Dag. 2.) Alle Gildets Lemmer samles fire Gange aarlig, og under Straf skulde Stedets Præst selv forrette Tieneſten med at bede for de Levende og Døde, for alle Velgiørere, item tre Messer synges for det høie Alter. 3.) Alle Præster have Messehager paa ved den høieste Messe om Jesu Legeme. 4.) Den indbudne, som ikke kom, betale en Skill. Sterling. 5.) Den som holder Gildet, forsyne Giesterne med Føde og Foering. 6.) Hvo som skielder og molesterer sin Broder eller Søster ved Gildet, betale eengang en Grot, anden gang dobbelt, tredie gang udstødes. 7.) Døer en Broder eller Søster udenlands, holdes for den Vigilier og Messer. 8.) Naar nogen af Lavet vil over Havet besøge St. Petri og Pauli Templer, eller hellige Steder, skal hver hielpe saadan een med en Skill. Sterling. 9.) Straffes nogen med Ildebrand, hielpe hver ham med en Grot. 10.) Ingen af Brødrene eller Søstrene have mere end en Tiener med. 11.) Ved Bordet forholde sig, som de vare i Choret. 12.) Hvo som i Lavet vil antages søge Brødrene og Søstrene derom. 13.) Hvo som reiser bort, efterlade saa meget, at

Gildet

Gildet kan holdes, naar det den tilfalder. Underskreven af Præsten til Vestenskou (som Oldermand) og øvrige Herreds-Præster *), samt af Detlev Walstorp c. uxore Margrethe, Arnold Rorberth c. ux. Wybeke, Joh. Kraghe c. ux. Grethe, Lyppold v. Osten, miles c. ux. Grethe, Gert Axelhut c. ux. Sophia, Heino Parov, miles. Otto Jonsen miles c. ux. Merte, Ditlev Schacht c. ux. Margrethe, Bernhard Crassov c. ux. Abele, Otto v. Hoo c. ux. Becke, Hennekine Breide, Væbnere, Ide Hr. Gert Ketelhauts Krigsmands Hustrue, Sylle Peter Knudsens Hustrue, Henning Decken, Joh. Decken, Berthold Kock, Johannes, Prior i Halstedkloster.

Aar 1398. gik man paa Jis fra Lybek til disse Øer.

Aar 1400. ankomme Carmeliter eller Barfod Munkene i Landet.

Aar 1416. begyndte Marieboe at reise Hovedet, da Kong Erik selv hialp til her at bygge den hellige Birgitte Kloster.

Aar 1420. afbrændte næsten hele Naschov. Hr. Borreby skriver 1410.

Aar 1439. landede Kong Christopher af Baiern til Skibs fra Lybek her ved Gedsøer i Falster. For et ont Tegn blev det ansect, at, da

*) Undtagen Stokkemark, Vesterborg og Landets Præster.

han vilde træde i Land, faldt han i Vandet. Ingen af hans medbragte Adelsmænd vilde vove sig ud for at hielpe ham, men den Danske Ridder Peder Skram sprang hurtig i Vandet og greb Kongen.

Aar 1445. gav Kongen Raschovs Borgere Frihed alene til Seiladsen, saa at Bender og andre derfra skulde være udelukte. Dat. Aalholm Dom. Cantate.

Aar 1446. blev oprettet denne Vedtægt: Ingen Bonde maae sælge, bortføre, bortgive Eeg eller Bøg uden sin Husbondes Villie under 40. Mk. Straf, item ingen fiske i en andens Vand. Ingen i Laaland holde Geder, uden han har saa stor Skov, at han kan holde dem paa sit eget. Ingen jage efter Ræve, og særdeles ingen Bonde bruge noget: Jagt enten med Haregarn, Mynde eller anden Hund, med Armborst eller deslige, under Straf af 3. Mk. til Skovens Eier, og 3. Mk. til Kongen. Ingen have meer end een Hund, da de ellers bide Faar ihiel. Hver Bonde og Borned i Laaland skal have 30. Humlekuler og 6. ympede Pæretræer og Æbletræer i sin Gaard inden Volborgdag, under 3. Mk. Brøde. Ingen Leiedreng skal have mere end to Leimaal om Aaret. Ingen Husmand, som er før og stærk, maa sidde uden Bolig. Setter Jorddrotten ham ikke dertil paa sit eget, da maa Kongens Foged sette ham

paa

paa Kongens Grund; men Fattige Vandføre maae allesteds være ubehindret. Underskreven af Morten Jensen, Høvedsmand paa Raunsborg, Oluf Axelsen, paa Aalholm, Tyge Lunge, Anders Hack, Riddere, Prior Henning af Halstedkloster, Henrik Staverskou, Magnus Gise, Mogens Glob — Oluf Godov, Iver Bryske, Christiern Daa, Oluf Lauritsen, Jens Nielsen af Ulslev — Hans Molteke, Bertel Brems — og menige Ridderskab, som boe i Laaland.

Aar 1447. gav Kong Christopher Geistligheden i Laaland et Beskyttelses-Brev, dateret Marieboe St. Marie Dag.

Aar 1484. var en skrækkelig Pest udi Landet.

Aar 1494. faldt her en Snee, som skiulte Byer og Huse.

Aar 1509. løbe Venderne ind ved Gedseer i Falster, og de holdte ilde Huus. Aaret efter indtoge de tillige med Lybekkerne hele Laaland, plyndrede allevegne og afbrændte Naschov, Halstedkloster og flere Steder.

Aar 1516. flyttede Hollænderne fra Spro over til Bøttse til Falster.

Aar 1517. var pavelig Nuncius Joh. Aug. Arcimboldus paa Halsted og uddeelte Aflad.

Aar 1521. udgav Kong Christian den Anden streng Forordning, forbydende Geistlige, Riddere, Riddermændsmænd og menige Mand at fornærme Kiøbstæderne med Landprang. De skulde føre deres Korn', Qvæg og Vare til Kiøbstæd.

Aar 1527. var et Concilium i Odense, hvorudi blev tilladt Præsterne Egteskab.

Aar 1528. var Allarm i Laaland og Falster. Indbyggerne vilde efter den Papistiske Lærdoms Afskaffelse ikke give Tiende. De bleve twungne ved Kongelig Myndighed.

Samme Aar befalet, at ingen Ridder maatte have mere end tre par Silke Klæder. Adelen maatte ikke give Hustru og Børn Bliant eller Gyldenstykker; ingen Bryllups Giesteri vare længere end tre Dage. En Adelsperson, som beskæmmede et adeligt Fruentimmer, remme Landet, og andre, som krænke dem, straffes som Tyve.

Aar 1532. lod dette Stifts Biskop trykke Lutheri Catechismum oversat paa Dansk, og sendte sine Præster. Biskopen var Knud Gyldenstierne.

Aar 1535. Fredagen for St. Bodils Dag, stod det slemme Slag paa Oxenburg i Fyen, medens Grev Christopher af Oldenburg tumlede her i Landene.

Aar

Aar 1539. fik Magiſtraten i Naſchov Kongl. Befaling at afbrække Kirken i Kragbol eller Skalkernæs, da Dorpens Beboere ſkulde søge Naſchovs Kirke. Den afbrudte Kirkes Stene ſkulde bruges til en muret Denning og Broe ved Naſchov.

Aar 1541. Kongl. Befaling til Laalands Indbyggere, at ſvare til Præſterne, item til Degne og de Fattige ſædvanlige Afgift-Korn og Hellemeſſe Mad, Hans Urne til Sorup ſkulde ſee Befalingen efterlevet.

Aar 1545. blev paa et Provſtemode i Odenſe Græſſet paa Kirkegaardene tildømt Præſterne.

Aar 1547. Kongel. Tilladelſe for Laalands Bønder, at de fra Mortensdag til Kyndelmiſſe maatte udføre deres Korn: derimod deres Heſte og Øxne maatte de hele Aaret udføre.

Aar 1550. Kong Chriſtian den Tredies Brev, at Præſtebørn ikke maatte tages til Stavn.

Aar 1557. var Kongen med ſin Datter Prindſeſſe Anna og hendes Gemahl Hertug Auguſtus, Churfyrſt i Saxen, paa Nyekiøbings Slot og i Falſter, at forneie dem, hvortil Hr. Peder Oxe maatte giøre Anſtalt.

Aar 1560. omtrent, blev i et Møde udi Odenſe befalet, at Præſterne maatte ikke dandſe eller gøgle i Selſkaber. I Kiøbſtæderne maatte de ikke

prædike

rædike over en Time, og paa Landet en halv og catechisere et Qvarteer. Adelen maatte ikke længere holde ordinerede Huuspræster. Adelen efterlevede Erindringen neiere end Præsterne.

Aar 1565. døde her af Pest 13000. Mennesker, og blant dem 28. Præster, skriver Pontopp. in Atl.

Aar 1566. døde af Pest i Musseherred i Laaland 3555. Mennesker.

Aar 1567. den 12. Sept. Kongl. Befaling, at Degnene skulde have fri Boliger uden Fæste til Patronen.

Aar 1577. blev paa Synodo i Odense befalet, at Præstekonerne, ikke maatte bære Kioler af Kammelot, Damaskes Peltse, silke Kraver eller høie krumme Kraver, Præsterne maatte ikke bruge dobbelte Kruser i deres Halskraver, under ni gamle Dalers Straf.

Aar 1581. den 16. 17. og 18. Jan. blev de første Bededage efter Reformationen holdte her i Landet, i Anledning af en Comet som lod sig see, og paafølgende Pest.

Aar 1583. den 18. 19. 20. Oct. atter Bededage for Pest. Jeg finder, at Hr. Ge. Simonides sendte hele Stiftets Præsteskab tre Prædikener at udskrive og i disse Dage benytte sig af. (Nu kan dog en Præst mestendeels sammenskrive en Tale selv over sin Text!)

Aar

Aar 1585. Kongl. Befaling til Landmændene, at Præsterne ikke maatte forholdes formoden Brænde og Olden af de deres Gaarde tilhørende Skove, samt formeden Bygningstemmer.

Aar 1586. paa Odense Synodo strængelig befalet Præsterne, at kaste Jord paa Liig.

Aar 1589. bekræftede Dronning Sophia paa Nyekisbing Slot Laalands Geistlighed deres Privilegia angaaende Præstegaardene, ingen at giøre dem Forfang.

Aar 1603. 1608. 1619. 1629. 1638. 1653. alle disse Aar merkedes, at Pest henrev endeel Mennesker *)

Aar 1625. reiste sig det forfærdelige Veir i Februarii Maaned, da Kirkespiret i Raschov, som for syv Aar var opsat, blæste ned. Skolens Overdeel faldt, og endeel flere Huse. Fem Mennesker bleve derved dræbte, og ved Rodbye borttog Høivandene 400. Stykker Qvæg.

Aar 1629. paabød Kong Christian den Fierde Examen Theolog., endogsaa Magistrene. Hidtil havde Magistri været fri for slig Examen. Magistergraden solgtes hidtil for 8. Rdlr., Baccalaurigraden 4. Rdlr., men Doctorgraden temmelig dyre. Provstemodene befalede, at Præsterne skulde gaae om i deres Sogn og see, om Folk holdt Morgen- og Aften-Bøn ꝛc. den som

bandede

*) Af Raschov og andre Kirke- og Ministerial-Bøger.

bandede, skulde give 24. Sk., og den det hørde og ikke angav 10. Sk. Præsterne maatte ikke have Peruqver, ikke brænde Brændeviin, ikke stadse.

Aar 1645. befoel Kongen, at Qvinderne skulde sidde op i Kirken og synge med. De laae tilforn ned og taug. De som sov i Kirken skulde vekkes op med en Stok. Han paabød og 1631. Maaneds Bededage og 1639. Faste-Onsdagene. Provstemodene lastede hos Præsterne, at de offentlig røgede Tobak og drak stærk Drik. Kong Christian den Femte gav 1696. den 31. Mart. Provsterne Tilladelse ved en bequem Person at holde Auctioner i de Geistliges Skifter, og Herredsfogderne at holde sig derfra.

Aar 1631. den 4. Oct. døde paa Nyekiøbing Slot Friderik den Andens Enkedronning, Sophia.

Aar 1650. var Kong Friderik den Tredie paa Laalands Land, da Prindsesse Charlotte Amalie fra Hessen-Cassel blev den 27. April formælet med Prinds Christian den Femte.

Aar 1653. udskrev Kong Friderik den Tredie de saa kaldte Bønder- eller Landsoldater.

Aar 1657. blev holdet et stort Slag under Falster. Den Danske Flaade bestaaende af 30. Skibe, og som førtes af Admiral Bielke, stod sig vel mod den Svenske, som bestod af 59. Seilere.

Aar

Aar 1658. giorde de Svenſke Forſøg at indtage Naſchov, hvilket Aaret efter lykkedes dem, hvorom ſiden i Naſchovs Hiſtorie ſkal vorde noiere antegnet. De ſeierrige Svenſke holdt her et jammerligt Huus, de afbrændte alle vore rare Skove i Laalands Nørreherred, de plyndrede og røvede allevegne.

Aar 1660. var saa dyr Tid, at de Fattige ſtimlede omkring Rendeſtenene i Naſchov, for at omgnave de udkaſtede Been; for, ſee, de Svenſke havde ødelagt alt, og i hele Sogne avledes intet Korn, iſær, hvor Fienden satte i Land, nemlig i Utterslev Sogn, hvor han afbrændte to Byer og derefter huſerede i Kiøbelev og Brandeslev Sogne, og endelig ødelagde ikke alene alle Levnets Hielpemidler paa Veien til Naſchov, men ogſaa Naſchovs ſtore og koſtelige Skov.

Aar 1662. da Kongen i forrige Krig havde forbrugt Tugthuſets Capital 50000. Rdlr., raadte D. Svaningius, at man ſkulde lade hver Præſt kiøbe ſin Præſtegaard og give derfor til Kongen 100. Rdlr., da Præſtens Efterladte eller han ſelv ſiden kunde ſælge den igien, dog ikke drive dens Betaling over 500. Daler. Summen af de ſolgte Præſtegaarde blev lagt til Børnehuſet paa Chriſtianshavn.

Samme

Samme Aar den 19. Marts gav Kongen Naschov Landstings Ret, men samme blev ved Reskript af 13. Marts 1683. igien ophævet.

Aar 1664. blev den ny Jord-Matrikul indrettet.

Aar 1666. den 17. May blev holdet en a parte solenne Bededag.

Aar 1667. den 7. Febr. fik Naschov til Gotgiørelse for den i Krigen tagne Skade 24. Aars Frihed, i de første Aar fra alle Tynger og Skatte, men i de 16. sidste Aar for de halve. Naschov fik og samme Tid Stabelstads Rettighed, som blev den af andre Stæder misundt, og den mistede og samme igien om kort Tid.

Aar 1670. blev efter Kongl. Ordre optegnet al den Danske Adel, og Registeret til Kongen indsendt.

Samme Aar kiørte man paa Jis fra Bornholm til Kiøbenhavn.

Aar 1677. den 1. Junii erobrede Admiral Niels Juul fem Svenske Skibe under Langeland, og fangede Admiral Søblad.

Aar 1683. bleve i Laalands Kirker de smaa Børn efter Kongl. Befaling først døbte efter Prædiken.

Aar 1685. blev Corf. Ulfeldts Frue af Blaataarn løsladt, og kom derpaa til Laaland, hvor hun endte sine Dage.

Aar

Aar 1687. Kongelig Forordning, at der i Laaland og Falſter ſkulde gives Tiende paa ſamme Maade, ſom i de andre Provintſer, hvorved Præſteſkabet fandt ſtor Misregning. Hidtil havde Kongen ingen Tiende i diſſe to Provintſer. Præſterne fik af Hvede, Rug, Erter ꝛc. hver tivende Kiærv. See herom mere i det følgende.

Aar 1688. den 18. April atter Kongelig Anordning, hvorefter Præſterne i Laaland og Falſter ſkulde have Erſtatning og Refuſion for den Afgang de leede forrige Aar ved Tiendernes Forandring; og at Laalands og Falſters Præſter ſkulle oppebære Tiende alene af Vikker, Lændſer, Bønner, Hør, Qvæg ꝛc. item at ſmaa Kirker ſkulde annecteres til andre. Hvilken ſød rar Forordning for nogle, ſom fra den Tid bør kaldes Prælater formedelſt deres anſeelige Indkomſter.

Aar 1692. var Kong Chriſtian den Femte med ſin Dronning, Prinds Chriſtian, en Prindſeſſe, den Keiſerlige Ambaſſadeur med Frue, Sekretær Moth med flere, her i Laaland og ſaae ſig om, og i Falſter. Deres Majeſtæter lode ſette Halſted Prædikeſtoel, indrette Choret i Kippinge Kirke ꝛc. Andre ſette 1694.

Aar 1702. ſkal de førſte Rotter være komne til Laaland, man ſaae dem aldrig her tilforn; nogle omløbende Tattere komme til Landet til Ourebygaard, hvor de bleve uden Troſt bortjagede, ſom ret var:

Tatterne pakkede sig og bandte, at Laaland skulde faae nogle plagende Dyr paa Halsen, som skulde skade dem mere end disse omløbende Betlere.

Aar 1712. var Peter Czar her paa Laalands Land een Dag og Nat.

Aar 1714. den 27. Mart. døde paa Nyekiøbing Slot Kong Christian den Femtes Enkedronning Charlotta Amalia.

Aar 1715. den 24. April stod det bekiendte Søeslag paa Colbergerhede saa kaldet, mellem den Danske Admiral Gabel og den Svenske Admiral Greve Vagtmester, som truede disse Øer med Ødeleggelse. Uventet satte de Svenske ind med deres Flaade paa Laaland just Paaske Aften, og satte Ild paa et Skib ved Albou. Paaske Morgen gik Trommen i Raschov; Indbyggerne og nogle hundrede Bønder samledes ved Sønderstranden. Gabel med sex Skibe kom efter Fienden, jog ham hurtig bort, og fangede Greven.

Aar 1721. den 29. Decemb. Kongl. Anordning, at alle Landsbypræster i Danmark skulde herefter, istedenfor den hidtil oppebaarne Midsommers Rente, gives aarlig af Bonden eet Pund Øst af hver Tønde Hartkorn.

Aar 1727. til 1728. var en bedrøvet dyr Tid i Laaland og Falster.

Aar 1737. den 22. Mart. Kongelig Anordning (efter Generalinde Eichstedts Ansøgning)

at alle angrendsende skulde opgrave Marebets Rende igiennem Laalands Nørreherred, at ikke Agerlandet ved dens Tilstopning skulde lide Skade, især Baroniet Wintersborgs Jorde.

Aar 1746. begyndte her den ødeleggende Qvægdød.

Aar 1750. den 20. Juni var Hs. Majst. Kong Friderik den Femte i Naskhov og omkring i Landet, tog derefter sin behagelige Reise til Langeland. Siden den Tid har man Mandagen efter fierde Søndag efter Trinit. aarlig et lystig Optog i Marken ved Naskhov med Vaaben Exerceren, Riden og Skyden af Borgerskabet, som i Compagnier ere deelte, nemlig et lidet ridende Corps, og nogle Compagnier til Fods.

Samme Aar druknede paa Naskhovs Strand otte Mennesker, som i en Baad vare udseilede for at forneie sig.

§. 7.

Om Laalands Nørreherred.

Dette Herreds Længde og Brede udgiør ikke over en Qvadrat Miil.

Jordgrunden her bærer not Korn, især Hvede; Egnen omkring ved Birkets Kirke alene

undtagen, saa og ved Raunsholt udi Horslunde Sogn, som ere bankede og saudige Jorde.

Herredet bestaaer af tolv Kirkesogne (tænk, paa saa lidet et Stykke Land) har kun en Kiøbstæd, men ti Herregaarde. Ingensteds udi Herredet er synderlig Skov, uden i Horslunde Sogn, saa og ved Pederstrup og Skielstofte Herregaarde.

Naschov Kiøbstæd.

Staden Naschov, vesten paa Landet, er anlagt ved Albousiord, i hvilken Skibene løb op tæt til Byen. Fiordens Længde gier to Mile.

Indbyggerne i Naschov beløbe sig til 1400. Siele.

Byen har to Porte, Sønder og Nør, igiennem hvilke for kiørende og ridende at passere, koster Penge, over hvilket de uden for boende ofte have stødt sig, især de som fra visse Steder i Sønderherred vilde ind i Byen, der maa først betale for at settes paa en Trekkepram over en liden Strøm en halv fierdendeel Miil fra Byen, og siden igien betale i Naschovs Porte. Man tæller her sytten Gader, som kaldes Søndergade, Veilegade, Tilegade, Katteſundet, Bredegade, Klostergade, Kogade, Hollændergade, vor Fruegade, Badstuestræde, Farverensstræde, Bybrostræde, Tolderensstræde, Kongenstofft, Præstestrædet, Nordkirken

(tilforn

(tilforn kaldet Canikestrædet) Stranden. Byen har to Torve, kaldet det store Torv og Gaasetorvet, item halvfierde hundrede Huse.

Naschov alene af alle Laalands Kiøbstæder har Borgemester og Raad.

Om Navnet Naschov have ikke Meningerne været eens. Men vist siger os Navnet intet videre, end at Byen ligger paa et Sted og Næs, hvor der tilforn var, hvor nu intet er, Skov i Overflødighed.

Stadens Elde have vi regnet fra Aar 1302. med sit Kiøbstæds Privelegium, og siden den Tid har Stadens Vaaben været et grønt Træe, ved hvis Rod staaer paa den ene Side en Gaasefod.

Denne til Handel og Seilads uforligneli anlagte Stad, har for mange Aar været med Mur og Volde omgiven. Et Haandskrift af Aar 1547. siger, at Laalands og Falsters Bønder maatte begynde at grave om Byen. Fæstningen blev da giort til en sexkantet Polygone. Kong Christian den Fierde lod den i Aaret 1629., da den var endeel forfalden, rigtig befæste. Dens Mure udvidede Kong Friderik den Tredie ved Joh. Breckling Aar 1657., saaledes at den var i Stand til at udholde de Svenskes Beleiring Aaret efter, og Kongen havde 1658. den 18. September givet Befaling, at alle Indbyggere i

Laaland og Falster skulde søge Naschov med deres Gods, at det ikke skulde geraade i Fiendens Haand, og de vare ogsaa sikre dette Aar *) men hvad den Svenske Konge da feilede i Lykken, det oprettede han Aaret efter, nemlig 1659., da han i April Maaned indskibede en Mængde Tropper ved Vordingborg, og giorde her den 28de Landgang med ni Regimenter Ryttere, tre Regimenter Fodfolk, med General Admiral Carl Gustav Wrangel, efter hvilken fulgte den Bussemand Feldmarskal Gustav Otto Steenbok, som efter Greve Corfiz Ulfelds Tilraadelse twang fra 1. May Byen saa længe med Beleiring **), indtil Indbyggerne fattedes Krud og Kugler, og maatte accordere Svenskен Byens Opgivelse, hvilket vist ikke skeede godvilligen, eller i feig og forsagt Mod, (som de ubelæste beskylde os for, at man hængte Lygter ud af Kirketaarnet at lyse for Fienden, og deraf have dannet det Skieldsord: de Lygtedragere,) men

*) See Beringii obsid. hafn. pag. 137. it. A. Hiørings Leirkrands. Puffendorph skriver: fertilissimas Daniæ insulas Falstriam & Lollandiam in ditionem redigere præterita hyeme incassum tentaverat Rex Carolus ob instabile gelu &c

**) Ved Arninge sloge de Svenske deres Leir, hvor Stedet endnu kaldes Leirmark. Her stode tre Regimenter, ved Fritsholm to, og ved Sæbyeholm sex. Artilleriet stod under Mareschovs Bakke Norden Naschov, udi Skoven, (som de afbrændte) Hoved-Qvarteret var i Hellenæs.

men det koſtede Fienden tretten Ugers Arbeide og
1800. Mand, ja hvor megen Moie Byens Ind-
tagelſe har koſtet de Svenſke, ſees deraf, at de
endelig maatte gribe til det yderſte Middel, nemlig
ved Minerat aabne ſin Gang herind *). Fæſtningen
blev da indtagen 1659. den 15. Julii, og ſiden
ere Fæſtnings-Verkene ikke mere vedligeholdte **).
Ober-Commendant var i Naſchov den Tid Joch.
Korber, og Commendant von Reden. Den
uhældige bekiendte Ole Roſencranz ſkriver, i
hans apologia nobilitatis dan., at Naſchov blev
erobret formedelſt utroe fremmede Officiers. Hører
engang Byens Elendighed: Da Accord om Op-
givelſen var underſkreven af Joch. Korber, og den
Svenſke General Steenbok bemeldte Dag den
15. Julii havde modtaget den, indrykkede den Sven-
ſke Oberſte Gorgas hans Regiment Ryttere, ſom
laae her i Byen til 3. May 1660. og koſtede os i Ind-
qvartering 6757. Rdlr., ligeledes General-Major
Ferſens Infanteri-Regiment, laae her til 31. May
og koſtede os 20161. Rdlr., det Sydermandlandſke

*) Eja, hvor ubetænkſom ſkriver Hoier i hans Dännem. Geſch. pag. 475.

**) Denne i ſaa mange Henſeender for Danmark fatale Krig, erindrer ſig iſær endnu Naſchovs Indbyggere, ſaa tit de ſee deres ſaa kaldte Skov, hvor intet Træ, men en bar Hede nu falder i Øinene, og ſaaledes gik det Skovene ved Grimſted i Kisbelsv, og Utterslev og Brandersløv Sogne.

Infanteri-Regiment laae her til 1. Auguſt, og koſtede 2118. Rdlr.; det Duglagſke Regiment laae her til 30. Sept. og koſter 3478. Rdlr., Oberſte Butlers Regiment til 9. Decemb. og koſtede 666. Rdlr., Greve Dohnavs Esqvadron til 8. Decemb. og koſtede 686. Rdlr., et Regiment Dragoner laae her til 31. May og koſtede 12508. Rdlr., Oberſterne, Commandanten, Etatsbetientere Tractement, med mere, koſtede indtil 31. May 5453. Rdlr., Artillerie-Corpſet til ſamme Tid 2546. Rdlr., Polakker og Dragoner ved Veſternæs, Albou, Taars, Korsnakke og andre Steder ved Stranden 16800. Rdlr., Byens Brandſkat 20000. Rdlr. (men formedelſt Mangel paa Leverancen, koſtede den Byen ſiden 22000. Rdlr.) foruden Udlevering af Meel, Øl, Strømper ꝛc. Hvo gider tænke eller læſt formeget om denne for Laalands veſtre Deel iſær ſaa ſørgelige Tid, hvis Frugter vi endnu maae ſmage.

Foruden nogle gode og ſmukke Gaarde, ſom af Kongelige Betientere og Kiøbmænd beboes, haver Byen ingen prægtige og anſeelige Bygninger, undtagen St. Nicolai Kirke, ſom er een af de reelleſte Bygninger i Landet, og var ſtor Skade, hvis man lod den forfalde. Den har for nærværende Tid en Capital paa en halv ſnees tuſind Rigsdaler. Af de mange gavmilde Givere til

denne

denne Kirke vil jeg kun nævne Frue Ide Rantzov, som gav 100. Rdlr. Spec. til at vedligeholde et Vindve og en Lysearm under Taarnet, hvor hendes Sal. Herre Henrik Rantzov blev begraven 1644. Salig Hans Rasmussen gav 100. Rdlr. til Lys om Vinteren. Raadmand Hans Antonii med flere gave i Aaret 1718. nogle smaa Capitaler. Rasmus Nielsen Smed gav 150. Daler Aar 1656. Ikke at forbigaae den vel i Minde Karen Holm, Sal. Anders Riegelsens, som til sit Begravelse under Taarnet gav 100. Rdlr. Aar 1742. og atter 50. Rdlr. til Lys 1753. For Resten henvises Læserne til Hoffmans Samlinger af Fundatser.

I Kirkens store Begravelse er endeel fornemme endog Svenske Officiers hensatte, blant hvilke General-Major Schweke 1698., Leutenant Frid. Kay v. Ahlefeld 1755.

Det ansеelige høie Spir paa det endnu staaende høie Taarn, blæste i det haarde Veir 1625. den 25. Febr. ned, og er siden ikke opsat, (Taarnet taaler det heller ikke) men Taarnet er skiult med et lidet firskakket Tag, behængt med Tegl. Taarnet alene har en Høide over 50. Alen, hvilket med sit nu værende uansеelige Tag skal engang have givet Høistsalig Kong Friderik den Fierde Anledning til at skiemte: Længe siden jeg saae saa høi en Karl med saa lav en Hat.

Indvendig er Kirken stor og anseelig, haver 4. Rader Stole, foruden et rummeligt indelukt Bagchor. Aar 1657. blev opsat i Choret en smuk Altertavle, hvilken to Aar derefter, nemlig 1659. den 1. Juni blev endeel beskadiget af en Granat, som de Svenske lod drive paa Kirken; thi de havde erfaret, at man gjemte Skydekrudet paa Kirken; ved hver Side af Alterbordet staaer tvende Cheruber eller Engle i fuld Størrelse med draget Sverd. Prædikestolen er af kostelig Arbeide, og er opsat Aar 1633. Foruden mangfoldige seeværdige Zirater, Gravstene og Billeder, Lysekroner og Pulpiter, haver det et fuldkommen prægtigt Orgel af 24. Stemmer.

I Taarnet ere 5. Klokker og Uhrverk.

Til Naschovs Kirke er indlemmet to Landsbyer, for hvilke at forsyne med Byelæsning for Ungdommen, Rector Scholæ, som Degn, nyder 8. Tonder Korn aarlig.

De Munke, som i Naschov byggde Klostere, vare Franciscaner, hvilke med Øvrigheds Tilladelse her indhegnede en Begravelse-Gaard til at jorde dem udi, som døde udi Troen. Deres Kloster og Kirke blev ved Reformationens Tid giort til et Toihuus, da Byen blev befæstet; Kirkegaarden i Klostergaden bruges endnu til at jorde dem udi, som Vennerne det forlange for. Franciscanernes Kloster bar Navn af Hellig Aands;

til

til samme Frue Inger Bille, Hr. Joh. Oxes, gav Aar 1492. Kallehave Jord østen for Byen, 154. Fang bred og 84. Fang lang, og følgende Aar forærede hun dertil endnu en Jord, for, de skulde bede og holde Messe for hende og hendes afdøde Venner.

Fra Kirken trine vi over og besee ogsaa den Kongelige Latinske Skole, hvis Bygning vel ikke just er meget anseelig, men holdes dog vel ved lige, formedelst Hr. Borgemester P. Mollers og Magistratens Omsorg. Skolen er i fire Klasser afdeelt, og har, siden de andre Skolers Reduction 1740. den 1. Jan., meget gode Indkomster af Sædedegnenes paalagte Kornskat, af Donationer, af Penge fra Amtstuerne og af Degneoffer i Kirken. Af Degnene saaledes: Degnen i Sandbye giver aarlig 5. Tønder $2\frac{1}{2}$ Fierdingkar, Brandersløv 2. Tønder, Kisbeløv 4. Tdr. 6. Skp., Løyetoft 3. Tdr. 1. Fdkar., Vindebye 2. Tdr. $1\frac{1}{2}$ Skp., Uttersløv 3. Tdr. 4. Skp. $3\frac{1}{4}$ Fdk., Halsted 6. Tdr. 6. Skp., Horslund 7. Tdr., Birket 3. Tdr. 5. Skp. 2. Fdkar., Vesterborg 1. Td. 7. Skp. 1. Fdkar, Skoulænge 4. Tdr. 4. Skp., Vestenskov 8. Tdr., Arninge 3. Tdr. Stokmarke 6. Tdr. 4. Skp. $2\frac{1}{2}$ Fdk., Glostunde 4. Tdr. 1. Skp., Landet 4. Tdr. 3. Skp. Dannemarre 6. Tdr. 3. Skp. $\frac{3}{5}$ Fdk., Errindløv 2. Tdr. 7. Skp., Holebye lige saa meget,

Tange-

Taagerup 2. Tdr. 4. Skp., Nebbelunde 1. Td. 4. Skp., Veilebye 1. Td., Thirsted 3. Tdr. 1. Skp., Ørstoft 6. Tdr. 1. Skp. 2. Fdk. Hillested 2. Tdr. 3. Skp. 2. Fdk., Fuglse 2. Tdr., Thors 4. Tdr. 2. Skp., Vaabensted 3. Tdr. 4. Skp., Hundsebye lige saa meget, Slemminge 3. Tdr. 6. Skp. 2. Fdk., Kiettinge 5. Tdr. 6. Skp. 3. Fdk., Thorebye 7. Tdr. 5. Skp. 2. Fdk., Dollefield 2. Tdr. 1. Skp., Herritslov 2. Tdr. 4. Skp. 1. Fdk., Øster Ulslov 2. Tdr. 5. Skp. 2. Fdkar., Vester Ulslov 2. Tdr. 7. Skp. 2. Fdkar., Radsted 3. Tdr., Maiholle 3. Tdr. 6. Skp., Rug og Byg. Skolens Capitaler af Donationer ere 3613. Daler, deraf Renter 123. Rdlr. 4. Mk. 10. Sk. Til fattige Disciplers Spiisning gav Henrik Rantzov til Hoibyegaard, som her dede, 500. Daler, af hvilke svares aarlig fra Hoibyegaard i Rente 30. Daler. Flere have viist samme Godhed, hvorfor æres endnu Mag. Frands Thestrup, Hr. Edw. Beyerholm, Christen Madsen, Hans Top og flere. Fra Amtstuerne svares saaledes: fra Aalholms aarlig 30. Rdlr., fra Halsteds Amtstue 71. Rdlr. foruden Korn. Item af Krukholm og Abildtorp 9. Rdlr., af Naschovs Kirke 12. Rdlr., saa og hvad Skolen faaer af Præstepenge ꝛc. Rector Scholæ kan udgiøre sine Indkomster, naar Kornpriſene

prisene nogenledes balancer:r, til over 500. Rdlr., Skole Collegerne til henved 200. Rdlr. hver, og den af dem som forestaaer Sangen, har 10. Rdlr. Tillæg. Hvilken der kan paatage sig at være Skrivermester for Disciplene, nyder for sin Umage 8. Tdr. Korn. Første Lectie Hører afgik for en snes Aar siden. Skole Disciplene have nu smukke Stipendier; thi deres Tal er saare liden, 14. til 16., af hvilke de fleste have fri Kost paa Communitetet, som een af Byens Indvaanere for Betaling holder; hvad i Kosten der skulde reste, opretter de gavmilde Byens Indbyggere, saa at Disciplerne vist ikke lide Sult i Maven. Skole Collegerne have Værelser paa Skolen, og i Henseende til Kosten vises i Byen samme Artighed mod dem, som mod Disciplerne, hvis de det behøve og forlange.

Priselige Anstalter ere og i Naschov til Huusarmes Hielp, samt til fattige Børns Undervisning i deres Christendoms Lære; fire og tive Børn informeres uden Betaling i en Dansk Skole, som har en Capital af 265. Rdlr., hvortil er lagt af Mag. Ursin 50. Rdlr., af Joh. Ditmer 16. Rdlr., af Joch. Struck 10. Rdlr., af Anders Skoemager 15. Rdlr. 3. Mk., af Jens Rasmussen lige saa meget *), item noget af

*) Denne gudfrygtige Mand, hvis Navn i dette Skrift ofte erindres, hans Velsignelser hvile immerhen over hans

af en Tavle, som i Kirken om hellige Dage ombæres og samles udi.

Slige rare Anstalter til Ungdommens Oplærelse behøve ikke min Roes, de rose sig selv: men saa gode som disse ere, saa slette ere de paa Landsbyerne i hele Laaland bestilte: en Skoleholder paa Landet har 9. heit 12. Rdlr. aarlig Løn, og fra 4. til 12. Tdr. Korn, Rug og Byg; Er det mueligt, han deraf kan leve, holde sig med Klæder, Føde, Bræude, Lys? kan han dermed holde i det ringeste en Tienestepige? nei, hun vilde tage næsten hans hele Løn, jeg vil ikke tale om Kone og Børn. Det er vist syndigt og uforsvarligt af de Formaaende, at de ikke giøre andre Anstalter udi denne saa vigtige Sag, enten at Degnene, som her i Landet ere Madedorer mod hine, og have noget skikkeligt til Løn, tvinges til at holde Skole, eller og Præsterne selv, eller om Menigheden endelig skal bebyrdes med en geistlig Mand, kaldet Skolemester, ham da maatte tillegges noget mere foruden det Korn og Lysepenge, som hidtil haver været ham tillagt, saasom omtrent saaledes: af Kirketienden en 30. Deel, af Præsternes fri Hartkorn

hans blant os berømte Sønner, af hvilke tvende bleve satte i Lære-Embeder til Vestenskov og Skoulænge, den tredie er Kiøbmand i Naschov, og den fierde Raadmand, Veier og Obermaaler ligeledes her i Byen, og hans Velsignelse hvile endog over hans Børnebørn.

Hartkorn (hvis han ikke selv vilde holde eller lade holde Skole) en 15. Deel; af Degnenes ligeledes, samt alt hvad der faldt ved Begravelser og Brylluper, imod at Skoleholderen med sine Skolebørn ved de Leiligheder førte Sangen; af Bøndernes Hartkorn som hørde under Skole Districtet 8. Sk. af hver Tønde, og en Mark af hver Husmand, som skulde enten i Korn eller Penge leveres ham Mortens Aften, under Præstens og Skolepatronens Opsigt, uden at Skoleholderen skulde tractere enten med Brændeviin eller Tobak. Og maatte saa en Skoleholder aldrig beskikkes af andre end af Sognefolket og Præsten, da vilde man neppe faae Krøblinge, gamle Laqveier, udfolgte Borgere eller forprakkede Gaardeiere *), men Mænd, som kunde skrive og læse. Gud give, hver vilde indsee, hvad Nød de Laalandske Danske Skoleholdere i nærværende Forfatning lide!

Men at komme tilbage igien til Naschov: Raadmand Michel Madsen gav Aar 1642. til Skolebørn og Husarme en Sum, hvilken Peder Hansen forbedrede, saa den steg til 923. Daler, to Mark, item Margrete, Hr. Knud Urnes til Aasmark, 150. Daler, Karen Hvids

50.

*) Og slige beklagelsesværdige bør man endog takke til, at man kan faae dem, de gisre, mange af dem, med Flid og Stadighed hvad de kunne.

50. Daler, Claus Jacobsen 20. Daler, Hr. Hammer i Aaret 1711. gav 100. Daler, Jens Rasmussen 200. Rdlr. (deraf halvdelen til den Latinske Skole) Raadmand Tyge Sørensen 100. Daler, Borgemester Niels Nielsen og Hustrue Kiesten Hammer 200. Daler, Anders Krags Mulct udi Anneke Tolles Sag, paadømt i Høieste Ret Aar 1713., paa 100. Daler, Peder Nielsen gav 100. Daler og en Gaards Jord. *) Hans Top 4. Gaards Jorder, (to til Fattige, een til Skolen og een til Capellan-Enken eller Capellanen.)

Karen Holm, Sal. A. Riegelsens, gav Aar 1734. to Husværelser med en Jern Kakkelovn og en fuld Seng i hver, dertil 750. Daler, af hvis Renter 25. Rdr. ere altid faststaaende i Lille Løietofte Kongetiende; samme tvende Huse vedligeholdes til at huse 4. fattige Lemmer udi, som faaer til deres Underholdning saavit af Capitalen tilstrekke kan.

Her er desuden et større Hospital til 14. Fattige (hvis Forstander altid er en fornemme suffisant

*) En Gaards Jord udgior en ¼ af en Tønde Hartkorn. Disse par hundrede Gaardsjorder til Byen findes og bruges af Indbyggerne, som deraf skatte til Kirken et par Skiepper Korn, og nogle Mark i Penge til Sognepræsten af hver. Byens Gaards Jorder regnes af andre henved 113. Tønder Hartkorn, naar de dertil anslaaes.

ſuffiſant Mand i Byen) afdeelt nu i tre Rum, til de ſyge, til de friſkere og til Fogden. Præſt have de ikke for ſig alene, men de ſom kunde gaae, ſøge Byens Kirke, og ellers maa en Skole-diſcipel for nogen Betaling holde Bøn og Sang daglig i Huſet. Lemmerne nyde Ugentlig 8. 12., 24. Sk. og ſaa videre af gamle Donationer, og 14. Alen Vadmel og Lærred, ſamt Strømper, Træſkoe og Tran. Forſtanderen er nu den redelige Handelsmand Hr. Jørgen Kolle, ſom for Umage og Adminiſtration nyder intet uden en Rdlr. og to Mk. aarlig til Papir.

Raadhuſet beliggende paa Naſchovs ſtore Torv i den Nordre Rad Huſe, er en ſtor, men ikke anſeelig Bygning. Det ſees af et Kong Chriſtian den Fierdes Breve, at det er indrettet Aar 1590.; thi i det Aar fik Magiſtraten Tilladelſe at maatte indeholde Byeſkattene i to Aar, og anvende Pengene til Raadhuſets og den murede Ports Bygning. Paa Huſet er ſat denne Skrift: Lex urbis anima eſt. Qvemadmodum corpus, decedente anima, concidit, ita, ſublatis legibus, actum eſt de republica 1592.

Halſted Amtſtue blev omtrent 1721. forflyttet fra Halſted til Naſchov. Ligeledes haver Byen et got Apothek.

Naſchovs Proſpect haves efter mine Tanker ſmukkeſt ved Torpe i Aunede Sogn.

Handelen er nu i en ſnes Aar her meget forfalden; og neppe er i Dannmark i nogen Kiøbſtæd dyrere for een, ſom vil leve af ſine Midler.

Fremmede Religions-Forvandte have Frihed at etablere ſig her, men man treffer ingen, uden alene et par Jødiſke Familier, (Byen til ingen Nytte.)

Ingen Gvarniſon haves her af Krigsfolk. I Naſchov opholder ſig alene undertiden Officiererne for Landmilicen, item en Capitain eller Lieutenant, ſom holder Enroullering over dem i Landet, ſom til ſine Tider bør gaae paa Kongens Flode.

Aldrig holdes i Naſchov Krammarket offentlig, et ſynderligt Indfald!

Albou er en lang ſmal Ød af Landet, ſom gior den ſikkerſte Havn til Naſchov, og kan rumme en heel Flode. I Havnen ſeiler man forbi en liden lyſtig Ø kaldet Slotøe, paa hvilken man endnu ſeer tykke Mure og Levninger af det gamle Caſtel, Engelborg, ſom Kong Hans lod bygge Aar 1510. Meurſius ſkriver pag. 152. ut eſſet refugium inſulanis contra Lubecenſes, det er, at det ſkulde være et Tilflugtſted for Øboerne imod Lybekerne ꝛc. Hvitfeld ſkriver ſaaledes: Kong Hans lod ødelegge Raunsborg og bygde Engelborg ved Naſchov, hvor han kunde holde en Flode, Smaalandene til Beſkiermelſe, (maaſkee hertil brugte Stenene af Raunsborg Slot) Naſchov var da ikke befæſtet. Den Pynt af Slotøe, hvor Engelborg laae, falder ikke

flad

ſlad Grundved, men med eet et ſteilt Dyb, ſaa her var Anſtalt til et Skibbyggerværf *). Her ſees endnu et Stykke af et rundt Taarn, ſom ſtaaer endnu fem Alen fra Jorden; ved Jorden ſees Hul ved Hul i Muren, hvor menes, Kanonerne rakte ud at beſkyde de forbiſeilende. I Gienneemſnit er Bygningen ikkun ti Alen. Aar 1513. finder man et Confirmations-Brev iblant Naſchovs Privilegier, dateret Engelborg. Den ſtaaer nu for ſex Tønder Hartkorn.

Lige Veſten Naſchov ſees i Stranden den lille fornøielige Ø, kaldet Steensøe, hvorfra de bittre Svenſke Aar 1659. indſkiøde deres Kartouer paa Naſchovs Kirketaarn. Denne Ø ſtaaer nu for halvtiende Tønde Hartkorn.

Noget om Naſchovs Lærde. **)

A. Sognepræſter.

Herr Morten ſtod her Aar 1493., da han, ſtolende paa den Naade, ſom han ſtod udi hos Kong Hans, indgav et Bedeſkrift, at han maatte

*) Det er bare Pral, at Kongen virkelig her bygde Skibe. Vel bygde han et paa 400. Læſter, ſom blev kaldet Engel, men det blev viſt ikke her bygget.

**) Dette Skrift vil forøges og forſtørres endeel ved Kirke- og Skolelæreres Levnets Hiſtorier; thi ſaaſom af Salig Biſkop Blochs Samlinger til Presbyterologien nu vel intet kan ventes, haaber jeg med ſamme at fornøie nogle Læſere, og tillige i nogen Maade at tiene den lærde Hiſtorie.

ride med i Krig mod de Svenske. Kongen skal med plaisanterie have svaret ham: ja hvis du vil ride paa en Stud, paa det man kan kiende dig, og du kan conserveres ved Live. (Hr. Perlestikkers Haandskrifter.)

1.) Hr. Sofren prædikede 1540 med stor Iver imod D. Lutheri Lærdom, og stræbte at bevæge Folk ved Forestilling om den hellige saarede Franciscо; men i det han skrydede allermeest, kom en Aand over en Bondesen fra Skovbelle (ved Kiøbelev) som havde studeret blant Lutheri Tilhængere i Tydskland, at han i Kirken her raabte lyd, bad Folket stoppe deres Øren for Hr. Sofren og følge med sig uden for, da han vilde prædike Sandheds Lære for dem. De stimlede da alle ud af Kirken efter Peder Boesen, saa hedde han. Folket fik ham kier og udvalgde ham til deres Præst, og assatte den gamle Papist. Hr. Peder døde 1565.

2.) Hr. Provst Gert Oldenborg fra Bremen, døde her 1571. og man sørgede ikke meget for ham.

3.) Hr. Provst Just Poulsen, hvilken stille og lærde Mand blev fra Kiøbelev Pastorat kaldet til denne sin Fødebye Naschov, og døde her 1590.

4.) Hr. Peder Jensen havde studeret paa udenlandske høie Skoler. Blev derefter Præst først i Dannemarre, men derfra kaldet til Naschov,

hvor

hvor han døde samme Aar, han blev kaldet, nemlig 1591. Hans Fødeland var Ærrøe.

5.) Hr. Diderich Keiler, født i Hundsebye Præstegaard. Har nogen hørt lige? han var Organist i Frue Kirke i Kiøbenhavn, og blev derefter Capellan i Naschov og Rector Scholæ, endelig Pastor, og døde 1602.

6.) Hr. Niels Jørgensen Bartskiær, født i Odense, avancerede lige som forrige fra Capellaniet til Pastoratet 1602., men døde Aaret efter.

7.) Hr. Laurits Rasmussen Smid, født i Bogense. Var ligeledes først Capellan og Rector i Skolen, blev derefter Sognepræst, og dede 1616.

8.) Hr. Anders Krag blev 1617. kaldet til dette Præstedom, men blev strax igien assat og overbeviist for Skiørlevnet. Han levede derefter i Naschov indtil Aar 1641. En farlig lang Poenitense!

9.) Hr. Anders Pedersen Perlestikker, født i Svendborg, blev ligesom endeel af de forrige forfremmet fra Capellaniet til Sognepræste Embedet, og levede i Glæde indtil Pestens Aar 1629., da han blev een af 441., som i Naschov alene af Pestens Engel blev hentreven. Hans Faders Navn var Peder

Andersen, hans Moder Dorte Hansdatter *) Om denne lærde og flittige Mand see mere siden.

10.) Hr. Provst Jørgen Christensen, født i Rudkiøbing. Denne fornemme og lærde og exemplariske Mand kaldede Raschovs Magistrat og Borgere fra Brandershov Pastorat 1629., og han levede her i otte Aar. Med sin Hustrue Karen Nielsdatter avlede han en Datter, som blev gift med den lærde Mag. L. Withsted.

11.) Hr. Peder Hansen, kaldet fra Capellaniet i sin Fødebye Faaborg til dette Sted 1637., men døde Aaret efter i Pest.

12.) Hr. Provst Mag. Laurits Mortensen Withsted. Denne merkværdige Mands Historie er kortelig saaledes. I Vendsyssel var han født Aar 1614., og altsaa var han en Jyde, det var Skade. Hans eensoldige Bonde Fader Morten Ipsen og Moder Karen Jensdatter fik i Sinde at lade ham i Daaben nævne efter deres i samme Dage døende Præst Laurits. Navnet var Indfald og dette Indfald, gav Anledning til Laurits Mortensen skulde til Bogen. Fra Aalborg Skole blev han Student 1634. I Kiøbenhavn blev han Informator i D. Hans Resens

*) Hans Farfader Anders Mogensen var Indvaaner i Hadersleb. Paa Faders Side var han af de Massuers, og paa Moders af de Berissers Familie.

Resens Huus. Rigs-Raaden Hr. Just Hog fik saadan Godhed for ham, at han overtalede sin Frue Moder, Sophia Brahe, at tillegge ham 300. Rdlr. aarlig, i tre Aar at giere lærde Reiser, men inden han kom ud af Riget, kom Stiftbefalingsmandens Palle Rosencranzes Brev til ham, tilbydende ham Naschovs Pastorat. Det var betænkeligt, Hr. Laurits var ikke 25. Aar gammel. Han tog dog imod Tilbudet, han kom, og var en ivrig Lærer. Udi hans Tid 1658. paa Sondag Septuages. fristedes den Skræk, at Naschov blev af de Svenske bestormet, og Aaret efter indtaget. Paa Altertavlen i Naschovs Kirke læses, at hans Sestersøn Peder Christensen blev i Viborg ihielstukken af Christian Urne, som af Forældrene blev med Retten søgt. Urne blev dømt at affone Mordet med Penge, hvilke Penge Forældrene sendte herover til Naschov til Hr. Laurits og hans Broder, Borgemester Peder Mortensen, at de maatte bruge dem til Naschovs Kirkes Staffering. *)

*) Samme Ord bruger Gavebrevet. Den fra Omkostningerne tilbageblivende Summa blev for Naschovs Kirke 500. Rdlr. Paa Altertavlen læses saaledes: " denne — haffuer Mag. Laur. Mortensen og " Borgemester Peder Mortensen med Kirkeværgeren " deres Svoger Hans Rasmussen Holm ladit staffere " ved

Mag. Laurits havde en Huuscapellan, ved Navn Hans Korseberg, hvilken Korseberg eller Crucimontanus var gift med bemeldte Borgemesters Datter, og menes at have været det ulykkelige Redskab, som ophidsede disse to i Byen fornemmeste Mænd og Brødre mod hinanden. Præsten blev hidsig og talede af Prædikestolen mod sin Broder Borgemesteren det han ikke burde; blev og desaarsag 1666. efter Høieste Rets Dom virkelig affat, og levede derefter i otte Aar. Hans Effigies sees i hans store Begravelse i Kirken, og under samme har han ladet tegne disse Ord: Herren gav, Herren tog, hans Navn være lovet. Han var to gange gift, nemlig efter Karen Nielsdatters Død med Margrethe Lauritsdatter Thura, en Datter af Mag. L. Pedersen i Nyekiøbing, med denne avlede han fem Sønner og lige saa mange Døttre *). Udi Kirkens Ministerialbog har Mag. Withsted tegnet disse Ord, hvoraf sees hans Tænkemaade til den Tid:

In

" ved en Deel af den Sone, som esther deris Be-
" giering af deris Svoger og Søster Christen Pe-
" dersen og Karen Mortensdatter boende i Aalborg
" blev hid giffuen for deris Søn — som blev ved
" ulykkelia Hendelse hielstukken — 1653. den 5. Oct.
Nota: Borgemester Peder Mortensen var tillige Amtmandens Fuldmægtig, samt Forpagter paa Lundegaard, en hidsig og fortræden Mand.

*) Af dem en Søn Laurits Thura blev Biskop i Ribe.

In nomine Jeſu Chriſti hic ſubſtiti poſt exantlatos in Paſtoratu viginti octo, interimqve in Præpoſitura qvatuor, annorum labores rigidiſſimos, non ſine infenſiſſimis diaboli & mundi propter honorem Dei & publicum eccleſiæ, ſcholæ, pauperum totiusqve civitatis (meas officii partes qvatenus ſaltem ſpectabat) emolumentum, perſecutionibus atqve calumniis, donec nunc tandem technis ſuis permittente Jehova juſto judice ſeveroqve Vindice, me duodecimum & antiqviſſimum poſt reformationem Lutheri, hujus loci Evang. Paſtorem, ſed nullum Judam adeo disturbarint. Qvo meo fato ſi necdum ſaturati ſunt maligni homines, præcaveant ſibi, ne culpam ſuam æternum luere teneantur. Qvod in officio relictum erit, committo Rev. humaniſſimo circa hoc meum fatum Succeſſori exoptatiſſ. Dno. Jo. Roſtophio, cui in ſuccedanea ſacra ſua provincia omnem felicitatem ex animo precor; nullus dubitans, qvin ſi qvid bene divina gratia coeptum eſſe animadverterit illud religioſe continuet atqve conſervet, & ſi qvid ſecius, qvod vix ſperabo, id pro pietate & prudentia ſua honeſte corrigat. Atqve ita manum de tabula. Naſchoviæ XIV. Calend. Octob. CIↃIↃCLXVI. Laur. Martini Withſtedius. Gud bevare os fra flere ſlige ſkræksomme Exempler paa de ondes lykkelige Fremgang mod Sandhedens Herolder og Guds Tienere!

Hans Skrifter:

1.) Liigprædiken over Borgemester Mads Bergen. 1640. 4to.
2.) Salomons Høisang d: en Samtale mellem Prinds Christian og Gemahlinde Enke-Prindsesse Magdalena Sybilla. 1648. 4to.
3.) Christlige smaae Psalmer. 1668. 8vo.
4.) To gudelige nye Psalmer. e. a.
5.) Kong Davids Skole, eller Paraphrasis, i Bønner, over de 7. Poenit. Ps. 1669. 8vo.
6.) Haandskrift om Naschovs Beleiring, Accord og Opgivelse, item Naschovs Lykkehandel. (Brændte med Resenii Bibliothek.)

13.) Hr. Provst Hans Thomesen Rostrup, født 1627. blev 1655. Capellan i Nyekiøbing, men 1666. Sognepræst i Naschov, hvor han døde 1684. Han var to gange gift, og efterlod Børn, af hvilke een blev Capellan her i Byen, en anden ved Navn Thomas blev Præst paa Vaaels, en Datter blev gift med Pastor Rogert, og en anden med Raadmand Jørgen From. Denne rige Mand eiede Steensøe, som staaer for halvtiende Tønde Hartkorn. Den forlanger jeg ikke, men gid jeg havde hans prægtige og rige Bibliothek!

Vi have fra ham:

Liigprædiken over Peder Jacobsen Munck. 1674. 4to.

14.) Hr. Provst Mag. Frands Thestrup, var født 1653. i Dalbye Præstegaard i Fyen. Hans Fader var Hr. Oluf Thestrup, hans

Moder

Moder Christine Moth, (Søster til Doct. Poul Moth.) Aar 1670. blev han Student, og to Aar derefter Alumnus paa Valkenderphs Collegio, derefter Decanus paa Klosteret. Aar 1675. blev han Magister og Rector i Nyeborg Skole, og 1681. tillige adjungeret Sognepræst sammesteds. Aar 1684. blev han Præst her i Naschov, og Aaret derpaa Herredsprovst. Her fik han (thi hvad kunde han ikke faae!) Brandersley Aar 1691. annecteret til Naschov. Aar 1698. blev han Sognepræst til H. G. Kirke i Kiebh. og 1709. Biskop i Aalborg. Aar 1735. fik han Rang med Etatsraader og Anciennitet fra 1711. Men han døde samme Aar 1735. den 17. Aug. Om hans Huustruer læses i Naschovs Kirke disse hans egne Ord: S. Exuviis sv. uxoris Elisæ Mulleniæ filiæ Præpositi & Antistitis Neoburg. Joh. Mullenii (neptis antig. nobil. generosi Dni. de Nisleugaard Claudii Mullenii) natæ 12. Maj 1658. denatæ 1697., sub sacro hoc fonte nitidis clathris cincto conditis, & qvam in doloris levamen Havniæ 1698. duxerat, Magdal. Bornemannæ filiæ Consil. Cancel. Præs. Assess. Consist. & consulis Hafn. Cosmi Bornemanni, viduæ Senatoris Martini Budolphi, Alburgi 1715. mortuæ. Hunc tumulum suis & suorum cineribus — comparatum annuis ex fundo frugifero reditibus conservandum liberis & hæredibus

redibus reliqvit — Franc. Thestrup. I Poesie var han meget for at ophitte usædvanlige skurrende Ord, saadan omtrent, som eet hans Vers begynder: Paa Taarnet tordner Gud, Stærk af det høie breler, Og spruder Ild paa hver, i Syndedynd sig søler, ꝛc. *)

Hans Skrifter:

1.) Tædæ nuptiales. 1698. 8vo. oversatte paa tydsk af Ge. Cramer 1699.
2.) Liigpræd. over Henrik Stampe. 1715. 4to.
3.) Catechismi Forklaring, til Trykken befordret af C Mumme. 1721. 1737. 8vo.
4.) Liigpræd. over Kierstine Bek. 1723. Fol.
5.) Opbygg Forklaring over Ep. til de Colossenser, i Prædikener. 1735. 4to.

15.) Hr. Provst Mag. Friderich Christian Rodriguez, født i Kiøbenhavn 1668. Hans Fader var Karl Rodriguez, Professor i det Franske, Spanske og Italienske Sprog, og Auctions-Directeur i Kiøbenhavn. (født i Madrit.) Han blev Student fra Kiøbenhavns Skole 1688. og ti Aar derefter Præst i Naschov. Aar 1705. blev han udnævnt som Reise Confessionarius hos Prinds Wilhelm, men Prindsen døde for tilig, og Rodriguez blev da i Naschov. 1712. blev han Slotspræst i Kiøbenhavn, og tre Aar efter Sognepræst til Trinitatis Kirke. Høiere formaaede denne

*) Da Torden slog ned i Naschovs Kirke.

denne stormodige Mand med al sin Stræben ikke at svinge sig, uagtet hans store Patroners og blant dem Stiftamtmand Lytzous Vigilance for ham. Hans første Kone var Jde Sophie, en Datter af Ober-Krigskommissair Hoffmann i Norge; den anden, Lovise, en Datter af Prof. Joh. de Buchwald. Mag. Rodriguetz døde 1726. Han havde endeel Børn, men tænk, den eneste efterlevende bragte det ei høiere end til en fattig Degn i Hundsebye. Familien har tilforn frembragt store Mænd, om een af samme fortælles dette: da Portugiserne ikke i hast formaaede at erobre en vis Plads, tog han et Fad Skydekrud under sin Arm, løb og raabte til Fienderne: hei, jeg bærer her min og andres Død; derpaa kastede han sig midt ind iblant Fienderne, med en brændende Lunte, som anstak Fadet, hvorved over 100. Indianer fløie i Luften og mange bleve beskadede, slap dog selv fri. *)

Vi have fra ham:

1.) Trøstskrift eller Liigpræd. over Hans Rasmussen Holm. 1704. 4to.
— over Kammerjunker C. F. v. Knuht e. a.
— over Mag. Simon Aarhuus 1708. 4to.

16.) Hr. Mag. Georg Ursin, var født 1670. Hans Fader var Pastor Laur. Ursin eller Biorn til Jerslev ved Aalborg, hans Moder Anne

*) Annecdoten witziger Einfälle pag. 398.

Anne Hemmet, en Datter af Peder Hemmet, Biskop Hemmets Søn i Ribe, som var Sognepræst i Albek. Han blev 1689. Student fra Aalborg Skole. Han var saa stor en Sprogmester, at han til Geheimeraad Moth giorde et Vers i 18. Tungemaal; forviist siges, at han kunde tale Ebræisk, Grækisk, Latin, Engelsk, Fransk, Italiensk, Spansk, Polsk, Tydsk. Ved Academiet var han Decanus paa Klosteret. Som Alumnus paa Borchs Collegium holdt han Collegier. Universitetets Bibliotheks Bøger rangerede han. Da han var 28. Aar kaldte Kongen ham til Conrectoratet i Kiøbenhavns Skole. Aar 1702. blev han beskikket til Præst for den Danske Lutherske Kirke i London *), hvor han var i Anseelse og prædikede imellem for Prinds Jørgen, som tilbød ham 1500. Pund Sterl. aarlig for at være hans Confessionarius, men han frabad sig det. Paa en Reise, han til Frankerige giorde for sin Sundheds skyld, blev han af Jesuiterne antastet, som lagde Merke til ham, endskiønt han ikke var klædt som en Geistlig. Aar 1713. blev han Sognepræst i Naschov, skiønt han havde Løfter paa noget høiere. Aar 1716. søgte han Kongl. Privi-

*) Denne Menighed er anlagt 1696. See unschuld. Nachrichten 1723.

Privilegium for sig og Arvinger i otte Aar, paa at trykke Bibler med Paraphraser; men Theologi vilde have Verket først til Eftersyn. Derpaa leverede han Jobs Bog til sin Biskop Hr. Lodberg, som ikke blev samtykt af det Theol. Facultet førend 1724., da han selv desaarsag var i Kiøbenhavn. Tre Aar efter reiste han atter over, for at søge bemeldte Privilegium, men han døde der den 12. Aug. og blev begraven i Nicolai Kirke. Hans Kone var en Datter af Byefoged Friderik Eisenberg i Kiøbenhavn, Anna Sophia.

Hans Skrifter:

1.) Anatomia monstrorum Theolog. s. exercitium Philosoph. de vitio Sophismatum. 1692. 4to.
2.) Disp. XIII. de scholis & academiis Ebræorum. 1693—98. 4to.
3.) Forklaring over Jobs Historie 1726. Fol. udgiven siden af hans Son Frid. Ursin.
4.) St. Jacobs alminд. Skrivelse med Udtydninger. 1740. 8vo.
5.) Udtydning over Jobs Bog, Psalm., Ordspr., Prædik. og Høisangen. 1740. og 41. 4to.
6.) Tale holden i Naschovs Kirke 24. April 1715. ret under Slaget paa Colbergerhede 1742. 8vo.
7.) Kort forfattet Samling af de Apostoliske Fædre. 1744. 8vo.
8.) Kort forfattet Beskrivelse over Sanct Jacob Apostels Liv og Levnet. 1744. 8vo. Foruden endeel Manuscripta.

17.) Hr. Consistorialraad Absolon Finde. Var nogen Tid Stiftsprovst i Viborg, hvor hans

Huus

Huus og Kirke den 25. Junii 1726. ynkeligen ved en Ildebrand bleve ødelagte. Dette bevægede ham til at søge Forflyttelse, og kom Aaret derefter herhid til Naschov, men levede kun kort; thi han døde 1732. Vi have læst hans Lovtale for Guds Bevarelse over Hr. Gabels Skib i Slaget paa Colbergerhede 1715., paa hvilket Hr. Finde var Skibs- og Feltpræst. *)

18.) Hr. Provst Jacob Ulitz fra 1732. til 59. Var en Søn af Christen Nielsen, Pagter paa Nøvhede Gaard i Rørbæk Sogn i Jylland. Hans Moder var en Datter af Biskop Kønning. Tilig mistede han sin Fader, hvorefter Pastorinde Margrethe Rose, Sal. Hr. Christen Ulitzes holdt ham i Viborg Skole, hvorfra han 1724. blev Student. Sex Aar derefter blev han Capellan hos sin Morbroder Hr. Friderik Kønning i Helsinge. Og her forlovede han sig med en Datter af Joh. Frid. Fibiger og Anna Maria Born, og de havde Anseelse nok til at recommandere ham. Han giorde og virkelig efter to Aar dette store Spring, at blive Præst i Naschov; gid hans indvortes Menneske derved ogsaa vinde, ønskede ham hans Morbroder. Han døde 1759., men hans Enke lever endnu.

19.) Hr.

*) Men denne hans Tale blev ikke trykt.

19.) Hr. Provst Ole Dorph, en Søn af en hierte ærlig Fader *) i hvis Mund nogen har funden Svig. Fra Nestved Skole blev han Student 1730., da han var i sit 20. Aar; og blev ved Academiet Alumnus paa det Kongl. Communitet. Havde Hofmarskal Gram kiendt ham saa got som Biskop Worm, saa havde han i Aaret 1737. maattet reist som Præst til Vestindien. Ligesaa gik det ham, da han prædikede paa Valg i Børnehuset, da var hans eneste Modstandere D. Pontoppidan; dog inden Aarets Udgang den 7. Dec. 1737. fik han Befaling at gaae som Præst til Fortresset Christiansborg paa Kysten Guinea, og tog en Hustrue med sig **), med hvilken han paa Guinea avlede Børn. Her forblev han i 4. Aar og Hans Majest. kaldte ham 1743. den 5. Mart. til Pastoratet i Ønslev paa Falster, hvor han stod i 17 Aar. For hans Ankomst til Naschov døde hans dydige og fromme Ægtefælle, og kort efter tog han en Ægtemage udi Salig Tolder Tonnesens Enke, Charlotta Amalia Suhr, en Datter af den lærde Provst Suhr i Kiøbelev. I Falster var han et stort og priseligt Middel til at det

skamme-

*) Degn i Krommerup.
**) Myntmester Pandelitz Datter, Anne Elisabeth.

ſkammelige Mord paa Paſt. Clauſen i hans Herred blev opdaget, hvorom paa ſit Sted ſkal meldes; desaarſag han med Had, Angivelſer og fæle Beſkyldninger til ſin Tid blev forfulgt, ja endog ind i Kongens Cancellie. Hvor kan eenfoldig Sandhed taales?

B. Naſchovs Sogne-Capellaner.

De første Capellaner her, vare store Verdens Trælle: Capellan, Rector Scholæ og Sognepræſt til Lille Lsietofte, ſamlede i een Perſon, var det ikke meget?

1.) Hr. Hans Hanſen, Capellan, Rector og Sognepræſt til Lille Lsietofte, blev 1582. Præſt i Redbye. I Naſchov blev man engang meget vreed paa ham, for han ſagde af Prædikeſtolen: her i Byen gaaer det ligeſom i Rom, man ſkyer 3. Ting, nemlig at bede, at betale, at elſke.

2.) Hr. Diderich Keiler, blev 1592. Sognepræſt, see tilforn.

3.) Hr. Niels Bartſkiær, blev 1602. ligeledes Sognepræſt.

4.) Hr. Lauritz Smid, ligeledes Aar 1603.

5.) Hr. Andreas Perleſtikker, blev ligeledes Sognepræſt 1618.

6.) Hr.

6.) Hr. Andreas Krag, fra 1618. Capellan, Rector Scholæ og Sognepræst til Lille Leietoft *) var maaskee en Søn af den afsatte Sognepræst Hr. Anders Krag. Han døde 1658. og efterlod en Søn af samme Navn, som i Naschov blev Byefoged. Hr. Krags Enke blev gift med Successor.

7.) Niels Saxtrop. Var sin Formands Børns Informator, og derefter hans Capellan fra 1655., hvilket man slutter sig til af et Epitaphio, som man lod Aar 1677. i Kirken opsette, paategnet: Ao. MDCLXXVII. lod hederlig og vellærd Mand Hr. Niels Saxtrup, da han havde været Guds Ords Medtiener til Naschov og Sognepræst til Lille Leitofte udi 22. Aar, ladet dette Monument ꝛc. ætatis suæ 53. Han var her en æret Mand, var lærd og havde et got Bibliothek. Aldrig forglemte han den guddommelige Bevarelse over ham, da han i Aaret 1659. den 19. Junii sad i sin Stoel i Choret, og af de Svenske en Bombe blev indkastet **), som faldt i Choret, sprang og splintede hans Stoel i hundrede Stykker, da han neppe var kommen

*) Efter ham fik Skolen her en ordentlig Rector, andre Steder derimod vare Capellanerne Rectores lige til Aaret 1666., og saaledes er det endnu paa Bornholm.

**) I Diametr. 12½ Tomme, i Skallen 1¼ Tomme tyk.

ud af Choret *). Han døde Aar 1686., to og tredsindstive Aar gammel, og hans anden Hustrue Anna Lund blev siden gift med Capitain Sofren Leeh.

Vi have fra ham:

Riimvis forfattet kort og sandfærdig Beskrivelse over den Beleiring, som Naschov af de Svenske over 13. Uger udstod 1659. Mſct.

8.) Hr. Poul Rogert, Capellan i Naschov og Sognepræst i Lille Løietofte fra 1686. til 1691., da Brandersløv blev annecteret til Naschov, og isteden for at være Sognepræst til Lille Løietofte, blev Hr. Rogert tillige Capellan til Brandersløv, af hvilket Sogn han skulde nyde en trediedeel imod Sognepræsten i Naschov og tage halvt Arbeide. Derved tabte Hr. Rogert; thi trediedelen af Brandersløv Sogns Tiende kunde ikke løbe til saa meget som Lille Løietofte hans forrige Sogns hele, heller ikke Brandersløv Præstegaards Avlings trediedeel, som bliver kun 4. Tdr. Hartkorn mod 8., og ligesaa tabte han udi Offer i Kirken. Med sin Ægteven Ide Hans Datter Rostrup, en Datter af Sognepræsten Hr. Hans Rostrup, i hvis Huus hans Fader Anders Rogert havde recommenderet ham som Personel Capellan,

avlede

*) Paa det Sted i Hvælvingen den faldt igiennem, er indsadt en forgyldt Træ-Kugle.

avlede han endeel Børn, mod hvilke han var den beste Fader, som han i Guds Huus var en tro Hyrde. Han døde Aar 1706.

9.) Hr. Mag. Søren Jensen Kaalund, var en gammel Skole-Rector i Stubbekiøbing, og derfra blev forflyttet til dette Sted 1707. og døde her Aar 1711.

10.) Hr. Peder Top, en Søn af Thomas Henningsen, Klokker og Bedemand i Naschov, ham denne i samme Embeder succederede og forestod dem fra 1706. til 1711., hvorefter han blev kaldet til residerende Capellan. Han døde 1721. og hans Enke (Kiøbmand Peder Pedersens Datter) blev derefter gift med Bager Johan Petersen, og blev en ældgammel Kone.

11.) Hr. Iver M. Wandel, forhen Capellan pro Persona, blev efter forriges Død Sogne-Capellan, men døde inden 5. Uger.

12.) Hr. Jacob Borrebye fra 1721. til 1753. I sin Fødebye Kiøge blev han af sin Fader, Kiøbmand Morten Borrebye *), sat under den flittige Christian Sylvii Undervisning. Da han var 17. Aar gammel, blev han Student Aar 1700. Communitetet nød han i Kiøbenhavn formedelst sin Flittighed, indtil han paatog sig Information i Hr. Timmers

*) Gift med Raadmand Peiter Hansens Datter.

Huus i Dannemarre, hvor han lit for tilig giftede sig med Præstens Datter Catharine Hedevig. Blev derefter 1709. Huus-Capellan sammesteds. Men desværre for ham, Hr. Fimmer døde 1711., og tænk, Hr. Borrebye maatte med Kone og Børn sukke i ti Aar endnu om Kongens Hielp og Naade, ved hvilken han endelig kom til dette Embede. Tive Aar for hans Endeligt blev han angreben af en slem Colique, en Art af malo hypocondrico, og maatte lade sig assistere af en antagen Personel Capellan Claus Lerche 1749., og efter hans brade Død af Hr. Nic. Copmann. Hr. Borrebye døde endelig 1753. i sit Alders 70. Aar, men hans anden Hustrue Esther Hansdatter, en Enke af Peder Bager i Naschov, Søster til Pastor Mogens Hovgaard i Humble, levede til 1761. En af hans Sønner lever endnu i Naschov og er Klokker, navnlig Peder Borrebye. *)

Vi have fra Hr. Borrebye:

Bibelske Arithmetica 1733. 4to.
Spørsmaal over Christi Lidelses Historie 1742. 12.
Bibelske Regnebret 1748. 12.
En liden Tids Fordriv af tvende Raritets Kamre 1750. Sex Dele.
Foruden endeel fornsielige Haandskrifter.

13.) Ni-

*) Om hans Datter Anna Borrebye, som har skreven det Skrift, kaldet: Zions Sukke ved Babylons Floder 1742.

13.) Hr. Nicolai Copmann. Skal nogen Tiener loves for at have brugt og aagret med sit betroede Pund vel, saa bliver det vist denne vor forhen elskeligste Broder, som arbeidede fra 1750. den 13. April som Adjunctus og derefter som Sognecapellan til 1771. I Sognepræste Vacancen blev ham efter hans allerunderdanigste Ansøgning tillagt 100. Daler rede Penge, som Præsten til Stedets Capellan aarlig betaler *). Hr. Copmann var født i Kioge 1720., havde til Fader Kiøbmand Jørg. Poulsen Copmann, til Moder Hedevig Eleonara Lorentzen,

1742., som er læseværdigt, see i Schønaus Samling af lærde Fruentimmer p. 1513.

*) Den Kongelige Bevilling er af Aar 1759. den 16. Nov.

Nota. De saa kaldte Huus- eller Personel-Capellaner, jeg har Register paa, vil jeg ogsaa her nævne:

1.) Anders Pedersen hos Mag. Withsted.
2.) Hans Korseberg hos samme fra 1659.
3.) Poul Rogert hos Provst Rostrup 1684.
4.) Palle Madsen, hos Mag. Thestrup 1686.
5.) Erik Svitzer hos samme 1688.
6.) Mag. Jørgen Michelsen Holbech hos samme 1690. blev siden Capellan paa Christianshavn.
7.) Hans Troelsen hos samme, blev Præst til Lund i Fyen.
8.) Mag. Hans Rostrup hos samme, blev 1703. Sognepræst til Agersborg.
9.) Henning Thunder hos Mag. Rodriguez og Hører tillige ved Skolen, var Broder til Sogne-Capellanen Peder Top. Døde 1707., da han var 28. Aar gammel.

fra Orenwad Præstegaard. Af Rect. Heitmann i Naschov blev han sendt til den høie Skole i Kiøbenhavn, forhvervede derefter sit Brød ved Børns Information i Kiøbenhavn hos Postmester Schmidt. Eilersens Collegium forlod han og antog Prædike-Condition hos Mag. Lassen i Snoldelev; tilsidst informerede han i Apotheker Hoffmanns Huus i Mariebo, indtil han blev kaldet til Lærer i Guds Kirke. Hans Egtefælle blev Bartholina Cathrine Solling af Mariebo, som nu er gift med Apotheker Werner i Svendborg.

14.) Hr. Lorents Jacob Bentzon. Hvis grundige Indsigt i smukke Videnskaber forhvervet ved flittig Læsning, prydes af et veldannet Sind og gode Sæder. Christian Bentzon Byfo-

10.) Johannes Bergenhoft hos samme, blev 1710. Soguepræst i Rubbelykke.

11.) Iver Wandel hos Mag. Ursin, blev 1721. Sogne-Capellan.

12.) Peder Hellevad hos samme. Blev Præst paa Fensø, q. v.

13.) Poul Rogert hos Hr. Ullitz, blev 1735. Præst i Utterslev.

14.) Hans Christian Schiern hos samme, blev Præst i Halsted.

15.) Frands Nærgae hos samme, blev Vicepastor i Sundbye 1760. Blev her engang suspenderet og mulcteret, for han gik et Menneske forbi med Sacramentet uvidende.

16.) Claus Lerche hos Hr. Borreby 1749.

Byefoged i Stubbekiøbing og Giørgel Cathr. Bildsøe, en Datter af Mag. Lorents Bildsøe i Kiettinge, vare dennes Forældre. Fra Nyekiøbing Skole blev han i Aaret 1758. sendt til Kiøbenhavns høie Skole i sit 19. Aar; og fik til privat Præceptor Etatsraad og Professor P. Kofoed, som er gift med Hr. Benzons Moster. Til Hielp til sine Studeringers Fortsettelse blev han antagen paa Valkendorphs Collegium og til det Kongl. Communitet. De, der give Agt paa guddommelige Forelser, spore tiere end andre Forsynets synderlige Omhue, saaledes: da Hr. Benzon ikke længere kunde nyde bemeldte Subsidia, blev ham tilbuden den for ham fordeelagtigste Plads i Kiøbenhavn, nemlig som Hofmester og Informator at anføre een af Geh. Conferenceraad von der Lühes Sønner. Fra dette veldædige Huus blev han efter syv Aar kaldet til dette Sted 1771. den 3. Julii, hvor han haver gift sig med Sophia Amalia Suhr, en yndig Datter af Salig Pastor Suhr til Uttersløv.

Vi have fra ham:

En Latinsk Afhandling de voce ראם
En Afhandling de pecudibus Jacobi artificiosis } fra 1761. til 65.
En Prøvepoesie om Skabningen, som fik Præmium.
En ligeledes om Algodheden, som fortiente en Guld-Medaille.
Egne Tanker og Erfaringer, til Religionens Tieneste, 1773. 8vo.

C. Rectores for den Latinske Skole, fra den Tid af, at Byens Sogne-Capellaner bleve fra det Embede fritagne.

1.) Hr. Hans Ovesen, om hvilken vides med Vished dette, at han 1658. blev Præst i Arninge, hvor om ham mere.

2.) Hr. N. Wemlov, døde 1669. Om denne fortælles at han i Naschovs Beleiring ihielskiød, foruden et Dousin Soldater, en Marketænter, og førde alle hans Levnets-Midler ind i Byen.

3.) Hr. Jacob Frandsen finder jeg nævnet 1660. og 70. Det var ham, som immer forsvarede den gamle Hører i Skolen Niels Hansen, som sagdes at kunne vise igien.

4.) Hr. Laurentius Kragius Naschoviensis, Rector fra 1670. til 1680. Hart blev han irettesat af Biskopen D. Kingo for et Brudevers, han giorde til Amtmandens Secretær, hvorudi læses disse Strophер: " Søde " Venus, blot din Krop, Og vor Brudgoms " Elskov stop, Døden lukke maae hans Øie, " Hvis du ham ei vil fornøie. Skynd dig ꝛc. nok af disse skidne Indfald, Læseren forlanger vel ikke mere. *)

5.) Hr.

*) H. Perlestikkers Haandskrifter.

5.) Hr. Bent Grimeton, gift med Sognepræstens Hr. Hans Rostrups Datter, hvilken siden blev Aar 1696. gift med Raadmand Jørgen Hansen From.

6.) Hr. Poul Danchel 1682. At han fra Nyesteds Rectorat kom herhid, sees af Justits-Protocollens Ord: " Aar 1686. indgav Laur. " Pedersen Hvas i Retten en Stevning mod " Poul Danchel, saa lydende: Frantz The- " strup, Sognepræst i Naschov — gior vitterlig, " for mig at have berettet Iver Madsen Riis " af Sarkisbing, hvorledes han som Fuld- " mægtig efter Begiering af Laur. Pedersen, " Rector Scholæ i Nyested, paa samme Sko- " les vegne skal have Tiltale til Eder hederlige " og vellærd Mand Poul Danchel, Rect. Scholæ " her i Staden, for tiuve slette Daler, Sal. " Hr. Peder Rasmussen, fordum Sognepræst " til Øster Uslev, Aar 1674. til ermeldte " Nyestedsskole skal have given og testamente- " ret, af hvilke Penge bemeldte P. Danchel " til sig skal have annammet ti Daler, og med " sin egen Mset. tilstaaet, at Resten bestod udi " brugelige Bøger, som skulde gisres udi " Penge, dog skal Danchel, da værende Rector " til samme Skole, ikke draget den Omhue, at " samme Bøger ere blevne folgte Skolen til " Tarf; men ikkun aarlig anvendt Renten af

" de

" de ti Daler, han selv i Hænde havde, til " Skolebørnenes Korn at inddrive, og omsi- " der, da han fra Nyestedsskole til Naschov " som Rector ankom, har han ikke alene behol- " det de ti Daler, han udi rede Penge annam- " met haver, ladet Bøgerne henstaae, og " ikke paadreven, at de i hans Tid kunde sæl- " ges, men endog efterladt sig ikke ringeste " Bogstav Efterkommerne til Efterretning, " enten hvad Boger det har været, eller hvo " dem har annammet, langt mindre, hvor de " endnu kunde være at søge. — Denne Prov- " stestevning læst for Danchel den 12. Jan. " 1686. Retten dømte. 1.) Danchel skal be- " tale bemelte ti Daler med Rente. 2.) Bø- " gerne havde han skrevet sin Successor til om; " og overalt var han Rector og ikke Skolein- " tradernes Forstander. ꝛc." Om Rector Dan- chel Aaret efter blev forflyttet eller døde, skal jeg ikke sige.

7.) Hr. Hans Madsen Brunow Lollandus, fra 1687. til 1690. Denne utidig haarde Mand mod Collegerne i Skolen, paabragte sig manges Vrede; Aar 1687. den 26. Julii fremkom for Retten i Naschovs Kirke Hr. Poul Rogert — med en Provstestevning af 18. Ejusd., hvormed han havde citeret Hans Brunow Rector, anlangende en Beskyldning:

" Brunow

" Brunow havde angivet Hr. Rogert, at han " i Amtmandens Paahør havde prætenderet " Biskopens Myndighed med disse Ord: Bi- " skopen ei burde assette nogen Lærer udi Sko- " len uden Lov og Dom. " Hver indgav sit Indlæg. Hr. Rogert indstevnede til Vidne Thomas Hansen Rostrup, tredie Lexie Hører, som efter Eeds Aflæggelse bevidnede og sagde til Brunow: Har I ikke skrevet saadant et Brev til Biskopen, hvorudi I haver takket hannem, at han har efterkommet eders Begiering, og assat de to Collegier (Hans Rostrup og Rasmus Pedersen Kisbman) af hvilke den ene er bortreist, og den andens Svoger Hr. Poul Rogert skulde have prætenderet Biskopens Myndighed for Amtmanden. Hr. Rogert spurgte Brunow, om han havde skrevet saadant et Brev, Brunow svarede Ja, og I veed vel ikke, hvad det er at prætendere Biskopens Myndighed — Brunow spurgte videre Thomas Rostrup, hvor han havde seet hans Brev? Rostrup svarede: jeg kom paa Rectors Kammer, anlangende nogle Penge, Rector var ei i Stuen, Brevet laae udstrakt paa Bordet, jeg læste da det Hr. Rogert har indført, item, hvorledes Rector har angivet mig som den der havde forlokket Disciplene fra Skolen. Hr. Palle Madsen Capellan pro

Persona

Persona vidnede ogsaa mod Brunow — Sagen blev ved Biskop Kingo bilagt. Aaret derpaa blev Brunow urolig igien, og indstevner Høreren Oluf Lund, for han havde sagt: jeg blæser ad Rectorem. Rector beskyldte ham for Importunitet. Lund svarede: " jeg har " omgaaet fornemme Herrer og læst min " civilitatem morum, den Brunow vel aldrig " har seet, men i den Sted maaskee har siddet " og steget Grød i sin Moders Skiød. ꝛc.

8.) Hr. Mag. Jørgen Michelsen Huulbech, fra 1690. til 1696. Denne lærde Mand blev som Rector Scholæ tillige pers. Capellan hos Mag. Thestrup i Naschov 1690. Sex Aar efter blev han Magister Philosophiæ og Capellan til vor Frelsers Menighed paa Christianshavn. Endelig 1709. Sognepræst i Steege og Provst. Døde 1737. Hans første Hustrue var Kirstine Bager, Søster til Hr. Bager i Farum, og efter hende Kirstine Thestrup, en Datter af Mag. Frands Thestrup i Naschov.

Vi have fra ham:

Aarons Bryst-Spand, 4. Dele 1701. til 1741.
Hellige Anatomie, 1722. og 25.

9.) Hr. Mag. Arngrim Widalin, døde i Kiøbenhavn 1704. den 8. Febr. Hans Broder, Biskopen i Skalholt paa Island, forlangede

gede for Betaling denne sin lærde Broders rare Haandskrifter, store Bibliothek og Skilderie efter hans Død. Hans Skrifter sees i Worms Lexicon.

10.) Hr. Mag. Peder Blichfeld fra Thoring Præstegaard. Blev 1710. Præst paa Fejøe, hvor han døde 1724., et halv hundrede Aar gammel. Om han med sin Hustrue Anna Sophia Klyrer avlede Børn, skal jeg ikke sige.

11.) Hr. Mag. Niels Hiort kom til Skolen 1710. og forestod samme i en halv snees Aar. Nogle kan have Lyst til at læse Spøg: Mag. Hiort blev Aar 1711. indstevnet af Knud Rhold (som var da Præceptor i Mag. Rodrigues Huus) for Hug og Haargreb, som Rhold paa Rectoris Kammer paa Skolen var begegnet med af tredie Lexie Hører Ernst Samuel den 17. Febr.; der blev beviist, at Rhold havde grebet Samuel i Peryken først, men Rector havde forladt dem, da de begyndte at klamres. Samuel begyndte vel først at tiltale Rhold, for Rhold havde skrevet Rector Fischer i Nykiøbing til om Samuel og hans Disciples slette Lærdoms Tilstand; hvorover Samuel havde truet at medhandle Rhold jammerligen, i hvor han og traf ham, hvilke Ord bleve ham overbeviiste. Sagen blev ved Vennerbilagt.

bilagt. Aar 1712. den 14. Jul. ſtevnede Hiort Ridefoged Jochum Struck og Fuldmægtig Peder Rodſteen, for de vare med ſex Mænd indkomne i Skolen og havde borttaget en Diſcipel under Prætext af Vornedret.

12.) Hr. Mag. Knud Rhold, fra Aar 1720. til 33. forhen Informator i Mag. Rodriguets Huus, ſom nyelig er meldt, for den ſtolte Søn, ſom ſiden blev Rholds Degn. De blant os bekiendte Sal. Jens Rasmuſſens Sønner ære ogſaa Rhold for god Underviisning. Denne lærde muntre Mand blev, efterat han i endeel Aar have foreſtaaet Rectoratet, Aar 1733. Præſt til Hundſebye, Herredsprovſt 1748. Og dede 1756. *)

13.) Hr. Mag. Jørgen Heitmann fra 1733. til 56. Ingen kan ved egen Flid og Flittighed have bragt ſin Kundſkab høiere end denne. Raſchov glemmer ham aldrig, han var et Mynſter for en Skolelærer. Hans Fader Niels Jørgenſen, Skoleholder i Raſchov, gav ham den Lærdom han kunde, og derefter antvordede ham til forommeldte Mag. Rhold, ſom dimitterede ham til Kiøbenhavns høie Skole 1726. Fra Collega her i Skolen blev han Rector 1733. og giftede ſig med Eliſabeth Sophia

*) Mag. Rholds Kone var en Datter af Paſtor Sidelmand i Gloslunde.

Sophia Rodſteen, en Datter af Rideſoged Peder Rodſteen ved Herritslev, ſiden Amtsforvalter i Naſchov. Han døde 1756., efterat han havde gift ſin eneſte Datter Margrethe med Kiøbmand Hans Diderikſen. Det er Skade, at denne dygtige Mand efterlod os bare diſſe faa Skrifter:

1.) Betænkninger over den Jul. og Gregor. Calender, og Anledning til at indrette en ny Calenderſtiil kaldet Stylus Chriſtianus 1742. 4to.

2.) En kort Underretning om Jord- og Himmelkuglernes Brug 1750. 8vo.

14.) Hr. Andreas Lerche, en Søn af Knud Lerche, men en Sønneſøn af Borgemeſter Morten Withſteds Søn *), født her i Naſchov 1723. den 6. Sept. Hans Moder var Inger Clausdatter. Hans Broder var Capellan Claus Lerche. Han tiente ſom Hører ved Skolen, og ſprang hurtig til Rectoratet 1756., men levede kun net op til Aarets Ende.

15.) Hr. Mag. Ancher Anchersen, en Søn af Biſkopen i Ribe Matth. Anchersen. Efterat han 1737. var bleven Student, var han en flittig Alumnus paa Borkens Collegio og Decanus paa Kloſteret. Blev 1744.

Mag.

*) Rector Lerches Fader var opnævnt efter Mag. Knud Lerche i Nyeſted.

Mag. Phil., overſt Hører ved Helſingør Skole, og endelig 1757. Rector Scholæ i Naſchov, men døde ſamme Aar. I ſin Diæt ſkal han her ikke have været saa ordentlig, som for hans Helbred tienligt havde været.

Man har fra ham:

En Disſputatz de clavo figendo apud Romanos. 1744. 4to.
- - de indifferentiâ perfecti æqvilibrii 1745. 4to.
- - de vindictæ cupiditate 1746. 4to.
- - de ſtatu animæ cataractali 1747. 4to.
- - de miraculis Apocataſtaticis &c. 1748. 4to.

15.) Hr. Mag. Peter Kaasbøl. Kom til Naſchov i Decemb. Maaned 1757. I hans Ungdom holdte hans Forældre Mag. Eiler Kaasbøl (Capellan ved vor Frue og derefter Sogneherre til Hellig Geiſt Kirke i Kiøbenhavn) og Bodil Lisbeth Jordt ham saa flittig under Information, at han i ſit ſyttende Aar blev Student, Aar 1736. Tog Examen Theolog. 1740. Blev anden Lexie Hører i Kiøbenhavns Skole 1742., Aaret efter tredie Lexie, og endelig ſiette Lexie Hører. Tog Magiſtergraden 1750. Da ſyv Aar derefter blev han kaldet til dette Sted, hvor han aiſtede ſig med Mariana Renneman, en Datter af Kammeraad og Amtsforvalter T. C. Renneman.

matt. Maj. Kaasbøl har i nogle Aar lønnet en Subrector med Kongelig Confirmation, ſom var fra 1763. 11. Mart. til 1767., Ole Chriſtian Roerslef fra Farøe, hvor hans Fader, ſom var Degn, ſelv underviſte ham, indtil han blev ſat i ſiette Lexie i Kiøbenhavns Skole, og blev i ſit 24de Aar Student 1750. Han informerede ſiden i Spielderup Præſtegaard, og derefter hos Etatsraad Munthe i Roeſkilde, indtil han 1760. fik Sted paa Borches Collegio, hvorfra han efter tre Aar blev begiert herhid til Naſchov. Forlod Naſchov igien og blev ſiette Lexie Hører i Kiøbenhavns Skole, og Aar 1772. Klokker ved Frue Kirke ſammeſteds. Efter ham er nu Subrector Hr. Poul Heie fra Kiøbeløv en flittig Lærer og Diſciplenes Fader.

2. Brandersløv Sogn.

Brandersløv (det er Brøndebye) Sogn ſtaaer for 241. Tdr. Hartkorn, men ikke fuldt een Tønde Skovſkyld. Sognet har 450. Siele Indbyggere.

Kirken ſkal en rig Jomfrue eller Freken først have ladet bygge, fordi hun om Rang med

sin Søster ei kunde eenes, som eiede og gik til Herredskirken strax derhos, hvor hin ogsaa skulde gaae til Kirke.

Kirken hører Asserstrup Eiere til. Den havde tilforn et lidet Taarn bygt op til Kirkens søndre Side, igiennem hvilket var Indgangen i Kirken, men Hans Høivelb. Hr. Kammerherre Christian Friderik v. Knuht afbrød det 1774. og satte et saakaldet Vaabenhuus, som Brug er til Indgang, men satte tillige et anseeligt Spir paa Kirkens vestre Ende, som altid skal blive et Ereminde for denne Herre.

Brandersløv Sogn har uden Undtagelse de prægtigste Kornmarke. Til Sognet hører det Herresæde Lundegaard, nu kaldet Christiansdal, hvilket Frue Ide Margrethe Reventlau, Sal. Greve Knuhts, Aar 1743. med Kongelig Bevilling til Baronie den 2. Augusti oprettede for sin anden Søn, Hans Velbr. Hr. Christian Friderik v. Knuth, efter hvis Navn Gaarden blev omdøbt. Gaarden er temmelig gammel. Dens Bygninger ere for nærværende Tid kun maadelige, saasom Friherren med sin Familie aldrig her opholder sig, men paa sine andre allodial Gaarde, som ligge lystigere end denne. Den sattes Skov, og til Hollænderie er her heller ikke de bedste Leiligheder; men bedre Kornmarke kan Laaland ikke have, i det mindste maa her avles aarlig 850. Tønder

Korn.

Korn. Frihovedgaards Taxten er 46. Tønder. Den er fra Raschov beliggende $\frac{1}{4}$ Miil. Den er een af de allerførste indrettede adelige Gaarde i Laaland fra 1234. Dens første Eiere ere ikke at udfinde.

1.) Hr. Anders Ellesen boede her Aar 1450. og solgte efter ti Aar Gaarden til:

2.) Hr. Johan Oxe til Nielstrup, Ridder og Rigensraad, for 800. Mark Lybsk *) og 200. Rhinske Gylden, for hvilken Sum Johan Oxe indleste Gaard og alt tilliggende Gods, som Oxes Morbrødre Johann og Ulf Godov og han selv andre Steder havde pantsat. Hans Frue Inger Bilde foreviste Magistraten i Kiøbenhavn dette Anders Ellesens Brev Aar 1500. og Skiøde. Pantebrevene skulle Ellesen levere Confessori udi Marieboe Ewert Hansen. Videre om ham er iblant Landets Amtmænd tilforn meldet.

3.) Hr. Knud Steensen til Lundegaard, og blev ved Giftermaal med Anne Lunge tillige Herre til Grimsted. Med hende blev han Fader til Hans Steensen til Steensgaard paa Langeland. Anne Lunge døde 1602. Efter dem blev deres Søn N. Steenson Gaardens Eiere, som levede i endeel Aar til henimod Souverainitetens Indførelse i Riget; men

*) 800. Mk. Lybsk da, skulde udgiøre efter vor Regning nu 2133. Rdlr. 2. Mk.

efterlod ikke Børn, og Gaarden var nu en Tid lang Kongens, indtil Kong Christian den Femte fik i Sinde at sælge endeel af sine Landgodse, da Greve Danneskiold Samsoe tilligemed Hr. Gabel kiøbte dette med mere, som kunde ingen anden Liebhabere finde. Gabel gik strax efter godvillig ud af Kiøbet, men Greve Danneskiold havde Courage, og han tabte heller ikke paa Kiøbet; thi da Greve Adam Christoph v. Knuht var nødt at see sit oprettendes Grevskab compleeteret i de ham forundte tive Friheds Aar, eller og betale Kongen efter den Tids Forløb hvad gammel Pligt var, blev der kiøbslaaet mellem disse tvende høie Herrer til Greve Danneskiolds store Gevinst, endskient at Kiøbet ikke blev sluttet førend efter Hr. Knuths Død. Det blev da saaledes omgiort, at dette blev til Baronie for bemeldte Greve Knuths Søn oprettet, og til Grevskabet blev kiøbt andet Gods.

Hr. Kammerherre Christian Friderik v. Knuth, Ridder, Friherre til Baroniet Christiansdal, Herre til Friderikſdal, Asserstrup, Sollested og Skaftelev ꝛc. en Søn af bemeldte Greve Adam Christoph v. Knuht og Fr. Ide Margrethe født Reventlau. Efterat han i hans Ungdom havde tient Krigs-Guden og giort nogle

See-

Søe-Reiser, forlod han dette Levnet med Oberst Lieutenants Character. Derefter traade han i Egtestand med Freken Anne Christine von der Osten 1756., en Datter af Commendant og Oberst i Trondhiem Friderik von der Osten. Aar 1774. blev han Ridder af Dannebroge. Denne høie Herre er en sparsommelig Husholder og mod hans Underhavende vel alvorlig, men derhos gavmild, naar enten de eller deres Boliger Hielp behøve. Han giver i at pryde sine Kirker her i Landet ingen Kirke-Eier efter. Et evigt Æreminde for ham! En Søn og tre Døttre ere hans Børn, som under en høi og alvorlig veltænkende Moders uafladelig Omsorg og gudelige Formaninger, kunde til Exempel for alle fremsettes.

Til Sognet hører ogsaa det ufri Gods Ladegaard, liggende i en plaisant Egn ved Naschovs indløbende Fiord, og har smuk Skov og Græsgange, men har af begge Dele tilforn havt meget mere. Af det ene saavelsom af det andet er rydet og brudt endeel til Pleieland, og desaarsag maa man ikke forundre sig, at her kan aarlig udsaaes 60. Tdr. Sædekorn, og Gaarden staaer dog efter sidste Matrikul 1664. kun for 18. Tønder Hartkorn. Paa dens Skove og Græsninge fødes et halvhundrede Stykker Malkekvæg, og i gamle Tider var Ladegaard som et lidet Spisekammer for Naschov. Gaarden har (naar undtages et

par Eiere af Borgerlig Stand) stedse havt og endnu haver samme Eiere som Grimsted, om hvilken strax skal meldes.

Her i Egnen skal ligge begraven den mægtige Laalandske Herre og Dommere Guthi, hvis Grav af Fædrene blev kysset og æret.

Brandersløv Kirkes forrige Præster have været:

Jørgen Christensen, som blev 1629. kaldet til Præst i Naschov.

Hr. Hans . . . som havde Ord for Necromantien, at han kaldte de Døde udaf Kirkegaarden, og af dem fik vigtige Ting at vide; hvilket er nok ligesaa sandt som Lerchheimers og Weitenkampfs Fortællinger om den lærde Abbed i Spanheim Kloster Joh. Tritthemius. Hr. Hans levede endnu 1645.

Hr. Gregers Rasmussen 1679., forriges Adjunctus og Successor. Fra 1675. havde han til Huus-Capellan Mag. Oluf Lundt, som siden kom til Nyekiøbing. Hans efterladte Enke Karen Birch, (Søster til Borgemesteren i Nyekiøbing Jørgen Lauritsens Hustrue,) døde i Naschov 1691. og gav sit Huus paa Torvet til Naschovs Kirke.

Hr. Christian Falster, Sognepræst til Brandersløv 1685. Blev 1691. forflyttet til Skielbye, hvorefter Brandersløv Menighed maa

behielpe

behielpe sig med Naschovs Præster. Den store lærde Rector Christian Falster blev født her i Brandersløv 1690, og var en Søn af bemeldte Pastor Falster.

3. Sandbye Sogn.

Dette store Sogn staaer for 660. Tønder Hartkorn, men har ingen synderlig Skov. Sognets Indvaanere beløbe sig til 850. Siele.

Sandbye hedte fra Begyndelsen Sundbye, og fra en Bye her i Sognet, kaldet Thors, er Overfarten og Færgested for de Reisende til Langeland.

Kirken er een af de bedste Bygninger i Egnen, og er indvendig af nysbemeldte Hr. Cammerherre v. Knuht vel ziret, har Orgel og Seierverk. Orgelet haver 9. Stemmer. Kirken hører under Baroniet Christiansdal.

En halv Miil vesten Kirken ligger det bekiendte Sted og Herresæde Grimsted, som nu, efter bemeldte Hr. Cammerherre v. Knuhts Navn, kaldes Friderikſdal, et allodial Gods. Stedet i denne afsides Egn har fra Begyndelsen, ligesom flere, maattet tiene sine Beboere til at skiule sine See-Kapere udi; siden efter bygde

man Huse fra Gaarden af, næsten lige ned til Stranden til Korsnakkebye, og her lagde de forbifarende fremmede Seilere an og toge sig Frihed at forhandle deres Vahre, eller og at føre dem til Marked i Kiøbelev.

Grimsteds Anbyggelse begyndte Jens Grim Væbnere, som omtrent i Aaret 1412. fulgte til Dronning Margarethe sin hidtil eiendes Plads i Laaland, hvor Marieboe Kloster blev bygt, og Jens Grim fik af Dronningen igien dette, som han erigerede til et adeligt Herresæde. Gaardens fri Marke, staaende for Hovedgaards Taxt 46. Tønder Hartkorn, tager mod aarlig Udsæd af Korn 120. Tdr. Gaardens Jorde ere inddeelte nu i elleve Kornmarke, af hvilke de halve hvile i 5. Aar, og imidlertid græsses en Mængde Qvæg og Heste paa samme. Inddelingen er her, ligesom ved Sæbyeholm, giort af den berømmelige Kongelige Landinspecteur J. J. Bærner 1773. og ved denne Indretning vil Gaarden med Tiden kunde føde et halvthundrede Stykker Malkeqvæg og derover. Skov ved Gaarden er meget lidet, men en lystig Have, som bliver værd at see, anlægger nu værende Eier omkring Gaarden ved en erfaren Gartner. Fra Gaarden haves den nydeligste Udsigt i Stranden og over til Langeland. Det verste er, at denne smukke Gaard ligger for haarde Winde alt for aaben.

Niels

Niels Lunge, Ridder, Herre til Grimsted og Asserstrup, finder jeg Aar 1530. Han var gift med Karen Rosengaard. Han delede sine Gaarde imellem sine Børn Aar 1560. saaledes at Sønnen Iver Lunge fik Asserstrup, men til Datteren Anne Lunge kiøbte han Grimsted. Hr. Niels Lunge boede og dede paa Asserstrup. See Side 160.

Anne Lunge, gistede sig med Knud Stecnsen til Lundegaard. Anne Lunge levede endnu til 1602. Det er denne Frue, eller og hendes Fader, som har bygget Begravelset ved Sandbye Kirke, det er, har forandret en liden couplerund Udbygning ved Kirkens østre Ende (saadanne som sees ved endeel Laalandske Kirker) til en længere Bygning med Gavl for Enden; i denne Bygning er Begravelset indrettet ved Jorden, og oven derpaa er Sacristie og Skriftestoel. See Asserstrup.

3.) Hr. Oberst Christopher Steensen, Son af forrige. Han gistede sig med Birgitte Moerman, en Datter af Morten Moerman til Asserstrup. Oberste Steensen dode 1658. og Læserne vilde behage at see mere om ham under Asserstrup. Om hans Frue bemeldte Birgitte Moerman fortælles ellers: hun holdte fire Husarer, som altid rede for hendes Vogn og raabte paa Veien til de

Modende

Mødende: bort Djevle, men det hendte sig, at en behiertet haandfast Bonde af Kiebelov kom gaaendes med et Læstræ; efter Anskrig gik han ogsaa tilside, forsøiede sig bag hendes Vogn, satte sit Læstræ under Vognens Vagaxel og behændig veltede Vognen over Ende med den naadige Frue udi. Af alle Husarene lod han sig ei skrekke, saa længe hans Læstræ var heelt.

4.) Hr. Hans Steensen til Grimsted, tiltraadte Gaarden omtrent 1558., men han saavelsom hans Broder til Asserstrup, bleve til en Tid begge sindede eller betrængte at overlade deres Gaarde til:

5.) Hr. Justitsraad Johan Hieronymus Hoffman, Ober-Kriigs-Commissair i Norge, hvilke rige Mand døde 1696. den 11. Juni, men hans Frue Lutemelle Peters døde 1708., og de ligge begge i deres af dem bygte aabne Begravelse i Kiebelov Kirke.

6.) Hr. Cammerjunker Joachim Brochtorff til Gros, Nordsee, Grimsted, Asserstrup ꝛc. Kiøbte Gaarden tilligemed Asserstrup af forriges Enke 1706. Han var gift med Baron Brochtorffs Datter Charlotte Sophia Amalia Brochtorff. Hans Omgang var mod hans Bønder særdeles om og kierlig. En fortrolig Omgang pleiede han alle sine Dage

med

med den lærde Magiſter Suhr i Kiøbeløv, og give Gud, at denne hans kiere Præſt havde beſiddet Mod og Styrke nok til at ydmyge hans Sons høie Siel i Tide. Om denne ſmukke Herre fortælles, at han i et Ærende kom ind i et Huus i Raſchov, hvor der laae nogle i Bernekopper, ved hvilket Syn han ſkrekkede ſig ſaaledes, at han døde kort efter Aar 1714. Hans Familie er endnu ved Baroniet Skeelsborg i Fyen.

7.) Hr. Cammerherre Schack Brochtorff til Grimſted og Aſſerſtrup, en Søn af forrige, gift med Oberſte Ahlefeldts Datter fra Ditmærſken. Diſſe ſtiftede, til deres evig rare Ærenminde, en Danſk Skole i Høismarke Bye ved Grimſted, med en ſtikkelig tillagt Løn til en Skolemeſter. Men for Reſten vare de edſle Husholdere. Ja efter nogle Aar blev hans Fattigdom ſaa yderlig, eller og Folks Haardhed, at man undſaae ſig ikke at giøre Indførſel i alle hans Eiendomme 1747. Regimentſkriver Hemmingſen hans Creditor paaſtoed Auction, og Byefogden Niels Zierſted hidſede. Alle hans tre Gaarde ſkal da være blevne ſolgte for 23000. Rdlr. (een af dem ſælger Eieren ikke nu for den Summa.) Herren og Fruen maatte nu vandre og ſette Prøve paa deres Venners Hiertelav. Gud bevare os fra at øde! Efter

at

at Zierſted, Niſſen og L. Smith paa Aſſerſtrup havde Tid efter anden udløſt hinanden, kiøbte endelig Frue Ide Margrethe Sal. Geh. Raad Knuhts Grimſted, og hun begyndte her paa den prægtige Italienſke Bygning, ſom nu ſtaaer her, og vilde paa dette afſides Roligheds Sted tilbringe Reſten af ſin Tid og færdiggiøre ſit Regnſkab, men hun døde, førend Bygningen blev færdig, og hendes tre Sønner arvede hendes mange Godſer. Den ældſte fik Grevſkabet Knuhtenborg, den yngſte Baroniet Conradsborg i Sielland og flere Godſer i Laaland; den mellemſte Baroniet Chriſtiansdal og dette Grimſteds Gods og Ladegaarden, det er Hr. Chriſtian Friderik von Knuht, Friherre til Chriſtiansdal, Herre til Friderikſdal, Aſſerſtrup, Søllefted ꝛc. ſom med ſin høie Familie beboer dette Sted og zirer det med mange kaſtbare og ſeeværdige Indretninger.

Til Sandbye Sogn hører ogſaa Aſſerſtrup fri Herregaard af 49. Tdr. Hovedgaards Taxt, men har ingen Skov, endſkiønt den har Navn af Aſketræer. Her bør indavles aarlig 880. Tdr. Korn. Gaarden kan føde et halvhundrede Hollænder-Køer. Gaarden er af de ældſte i Landet *)

Hoved-

*) I lærde Selſk. Skrifter Tom. 3. p. 333. findes et Brev dateret Aſcerſtorpæ i Laalands Nørreherred Ao. 1407.

Hovedbygningen er af Bindingsverk en Stok høi, og er vel indrettet, men Egnen er ikke af de lystigste i Landet. Til Gaarden lagde Christopher Steensøn til Asserstrup Aar 1647. Hvorved afbrudte Gaardes Jorder, af hvilke Kiøbelev Præst billig burde have Refusion, som han ogsaa fik indtil Sal. Mag. Berent Suhrs Tid. Her fattes kongelig confirmeret Brev paa Afgiften til Præsten, *) som nu vel bliver for sildig at søge. **) Denne fordeelagtige Avlsgaards gamle Eiere vare: Herr Johannes Svinekul, Ridder, Herre til Aseerthorp, Hafnesgardt, Assove, ꝛc. Aar 1350., som pantsatte alle sine Godser Aar 1355. til Johannes Pikkard kaldet Smekker, Ridder. Denne igien pantsatte dem 1360. til Evert Molteke, Ridder. ***)

Aar 1480. Vincentius Iversen til Asserstorp i Laaland. ****) Bemeldte Aar haver Han underskreven Joh. Ores Bevilling paa sin afdøde Frue Birthe Thotts Gave til Esrom-Kloster. Følgende Eiere til Gaarden maa have været dennes Datterbørn.

Hr.

*) Hartkornet var 12. Tdr., deraf gav Asserstrup Eieren aarlig i 70. til 80. Aar til Kiøbelov Præst Resusion 7. Rdlr. og 7. Tdr. Korn (efter Sigende.)

**) See Loven pag. 413. 3. Art.

***) Danske Selskabs Historie p. 176.; men dette betreffer nok ikke Laaland.

****) M. Ryge om P. Ore pag. 12.

Hr. Niels Lunge, Ridder, Herre til Asserstrup 1530., om ham under Grimsted nylig er meldet.

Hr. Iver Lunge fra 1590. Han arvede saa mange Tønder Øl i sin Faders Kielder, at han holdt lystig Gilde efter Faderens Død for alle Herremænds Svende her i Egnen, og for sine Bønder i nogle Dage. Han var nogen Tid ved Hoffet som Edelknabe hos Prinds Ole, Dronning Margrethe Sen. Hans Egtefrue var Anne Josupsdatter, hvorom siden mere.

Kierstine Lunge, en Datter af forrige, fik efter sin Fader Gaarden, og gistede sig med Knud Wenstermand til Pederstrup. Til Oplysning om denne Familie, og til Historien over Lundegaard, Grimsted og Asserstrup maatte Opskriften af et stort gammelt Epitaphio i Sandbye Kirke her indrykkes, som har dette Indhold:

" Her leger begraffuen Erlige og Velbyrdige Mand
" Niels Lunge R., thil Azerstrop, med sin
" kære Hustrue Erl. og Velb. Frue Karen Ro-
" sengardt, och hadde 3. Sønner och 3. Døttre
" thilsammen, som her findis paa denne Taffle,
" och leger i en Graff bag Alteret begrafuene Jffuer
" Lunge thil Azerstrup med sin kære Hustrue E.
" Anne Josupsdatter och deres kære Datter E.
" Kirsten Lunge, samt Knud Wenstermandt
" och hendes Søn, der hun døde af Wincinzis

Wenster-

" Wenſtermandt *) og leger her och begraffuen
" for Alteret E. och B. Frue Anne Lunge paa
" Lundbygaard huos hendes kære Fader och Mo-
" der, och haffde hun E. och B. Knud Stien-
" ſon thil Lundbygaard i Seland, och haffde di
" en Søn thilſamel ſom var E. och B. Mand
" Hans Stienſon til Stinsgardt paa Laffuind,
" och kaldte Gud Velbyrdige Frue Anne Lunge
" Ao. 1602. den 12. Mart. Disligſte leger
" och i ſamme Grav begraffuen thuinde aff Her
" Niels Lunges Detter Børn, ſom er Velbyrdige
" Jens Grubbe og Karen. Gud giffue dennem
" alle en erreſuld og gledelig Opſtandelſe, och
" denne Taffle haffuer E. och B. Frue Anne Lunge
" thil Grimſtede ladet bekoſt Anno 1601."

Oberſt Chriſtopher Steenſon fik da Gaarden, mueligt han arvede den efter ſin Moder Anne Lunge til Grimſted og Lundbygaard, ſom var gift med Knud Steensen; (om hvilke nyligt er under Grimſted meldet.) Hiſtorien er her meget indviklet, nogle Efterretninger ſige, at Chriſtopher Steensen fik Aſſerſtrup efter ſin Kones Fader Morten Moerman, ſom ſkal have kiebt den til ſin Datter Birgitte Moerman. Det er denne Chriſtopher

*) Knud Wenſtermand til Pederſtrup, maa da have gift ſig igien, og avlet Lave Wenſtermand, ſom efterfulgte ham paa Pederſtrup.

Christopher Steensen, vi tilforn have meldet om, at han 1647. lagde Tiereby afbrudte Bondergaardes Jorde under Asserstrup Hovedgaard. Han døde 1658. Resten sees under Grimsted.

Joachim Friderik Steensen, forriges Søn, arvede efter sin Fader Asserstrup Gaard 1658. Det gik ham ligesom hans Broder paa Grimsted og flere Jordegods-Eiere. Han maatte efter den langvarige ødeleggende Krig og ved Souverainitetens Indførelse selge Gaarden.

Hr. Justitsraad Johan Hieronymus Hoffman, Ober-Krigs-Commissarius i Norge, kiøbte baade Asserstrup og Grimsted; en høitagtet Mand til sin Tid. Han døde 1695. Resten er under Grimsted anført.

Hr. Cammerjunker Joachim Brochtorff fra 1706. Herre til Groß, Nordsøe, Grimsted og Asserstrup. Om ham allerede er meldet.

Hr. Cammerherre Schack Brochtorff. Da han 1747. for Gield maatte pakke sammen, som nylig er meldet, eiede Baronen til Wintersborg Hr. Carl Wilhelm Gedde Asserstrup, men om kort Tid afhændede den til

Hr. Krigsraad Lars Pedersen Smith. Asserstrupgaards Jorde have vel aldrig været og heller aldrig blive saa frugtgivende som i hans Tid; thi han var den største Landmand til sin Tid. I hans unge Aar var han et agtsomt og ædrueligt Menneske.

Menneske. Smeddearbeidet, som han havde lært, og hvorved han her i sit Fødeland allerede fortient sig noget, forlod han, og i Tillid paa Himlens Bistand og Lykke forpagtede sig for en vis aarlig Afgift Knuhtenlund paa Grevskabet Knuhtenborg, hvor han ved Nats og Dags Flittighed erhvervede sig til bedste, saa meget, at han fordristede sig at indgaae Kiøb om dette Asserstrup Gods. Og her boede han saa sin ovrige Levetid, og hans Majestæt beærede ham med Krigsraads Character. Han havde stedse et aarvaagent Øie over hans Bønders Oeconomie, og var derhos fornuftig og raisonabel mod dem, naar de trængte. (Aldrig har jeg seet Laalandske Bønder mere rørte, end naar der tales endnu om Hr. Krigsraadens Frue, formedelst hendes fromme, godgiørende og oprigtige Hierte. Verden mistede hende alt for tilig *). Med tvende Ægtefæller, dem ham selv ledsagede til Hvilested, avlede han fem Børn: den ældste, nemlig Henrik Smith, er nu Amtsforvalter over Halstedklosters Amt, Herredsfoged og Birkedømmer i Nørreherred ꝛc. Han følgte efter sin Hr. Faders Død 1763. Gaarden til Baron Knuht til Christiansdal, (muelig før ikke at hindres ved Landvæsenet, i det han havde mere Lyst til, nemlig smukke Videnskaber.) En Datter er gift med Chirurgo

*) Hun var en Datter af Byefoged Niels Ziersted i Rødby.

Joh. Frid. Plew, en anden med Past. Schwarzkopf til Sollested. De tvende yngere Sønner ere endnu uforsynede og i Opvext.

Hr. Cammerherre Christian Friderik von Knuht, Ridder, Friherre til Christiansdal, Herre til Friderikedal, Asserstrup, Sollested, Skaftelev ꝛc. eier altsaa nu Godset, og er om ham tilforn meldet.

Sandbye Geistligheds Historie.

1.) Mikkel Clausen, som i sin Tid blev kaldet den kloge Præst. Fra alle Steder bragte man de Syge til ham, og naar kun han forsikrede, at deres pulmones og pulsus arteriarum vare rigtige, saa reiste hver Syg fra ham glad til Huus. Jeg finder ham Aar 1564. at have taget Tingsvidne om Præstegaardens fri Ørehug, Oldenfad og Byggeskov, hvilket Document er anført udi Registeret over Nørreherreds Præsters Tilliggende.

2.) Hr. Provst Christopher Petræus fra 1552., byggede det Præstehuus, som endnu staaer, over hvis Indgang læses disse Stropher: Ædificare domos & pascere corpora multa, ad Paupertatem proximus est aditus. Havde til Capellan Asser Marqvarsen, som blev Præst i Vindeby.

3.) Hr.

3.) Hr. Nicolaus Petræus fra 1582. til 1607. Han blev 57. Aar gammel.

4.) Hr. Johannes Erichsen Bang, fik forriges Embede og Enke, hvorom en Steen i Kirken vidner, paategnet: Dno. Nic. Petræo & Dno Jo.Er.Bangio Eccleſiæ Paſtoribus, qvorum ille anno Paſtoratus 30., æt. 57., Hic vero .... mort., nec non uxori amborum Margarethæ Bartholomæi hoc memoriale curatum eſt. Han døde omtrent 1650.

5.) Hr. Provſt Laurits Pedersen Horbelof, gift med forriges Datter Maren Jensd. Bang. Han efterlod en Søn, som i Sandbye blev Degn. Med ſine ſære Principiis havde han nær forvildet alle hans Tilhørere; thi han forfaldt til Jacob Böhms Griller. Den muntre Paſtor Danchel ſvarede ham engang: Min kiere Provſt! ſiden I lærer med Böhm, at det Menneſke ſom lever hellig, er Gud ſelv, saa maa Gud være meget foranderlig; thi i Gaar var Provſten da Gud, men i Dag en arrig og vredagtig Aand. Han døde 1676. Han beklagede ſig, at han maatte til Krigen give en Heſt og hver Maaned en Rigsdaler.

6.) Hr. Mag. Johan Davidsen von der Heide, døde 1684. og efterlod Enke Anne Iſaaksdatter. Denne forrovne Præſt pleiede

at sige: Saa længe Skoven har Kieppe, saa lad kun Ridefogden brumme.

7.) Hr. Mag. Osse Schade Detleffsen Friis. Denne, formedelst en slet huusholdende Kone fattige Mand, var opnævnt efter Hr. Osse Schade Præses regius paa Nykiøbings Slot. Hans første dydige Ægtefælle nævnes Ædle Doroth. Knudsdatter, som døde 1694., hvorefter han i Raschov opsøgte Borgemester Ric. Hopnersdatter, Magd. Christine Med Degnen paa Stedet geraadede han i Trette for Jord, Mag. Osse havde pløiet fra Degnen; Sagen faldt ud saaledes, at Præsten gav Jorden tilbage og 12. Rdlr. I hans Tid Aar 1709. blev isteden for en Tiende af Stokkemark Sogn *), som nu skulde legges til Knuhtenborg Grevskab, dette Sogns Pastorat tillagt Biskopen, og efter Mag. Osses Død 1724. har Biskopen holdet her til Sandbye en Vicepastorem. **)

Den Første var Michael Christopher Fris, forriges Søn, var her kun kort, thi han døde 1728., men tænk, hans Enke levede til 1773. i Skanderborg.

Den

*) Hvilken Stokkemark Præst gierne havde i Forpagtning af Biskopen for 100. Kroner, det var jo got Kiøb.

**) Som har til Indkomster Accidentier i Kirken, Qvægtiende, (og 100. Kroner tillagte siden af Biskop Ramus) og Præstegaardens Jord.

Den Anden Hans Oluf Helleſen fra 1728. til 1749. En Borgerſøn af Odenſe. Han blev Student 1717., da han var 31. Aar gammel. Fra Collega i ſin Fødebyes Skole blev han Vice-Paſtor paa dette Sted, hvor han ved en ſær tarvelig Levemaade ſamlede ſtor Rigdom. Hans første Kone var fra Fyen, den anden var en Datter af Friderik Felthus paa Danſted. Han døde 1749. og efterlod otte Børn.

Den Tredie: Gregers Jenſen, ſom, efter han var bleven Student 1731., laae paa Valkendorphs Collegio i tre Aar, og fik af Ølingſøe Eiere ſtrax Vente-Brev paa Skoulænge Sognekald, men førend det kom til Fuldkommenhed, blev han kaldet til Jylland til Rørbæk og Grynderup, hvilket lidet Levebrød han, da Juſtitsraad Niſſen ham derom tilſkrev, ikke vilde have modtaget, men hans ærlige da ſengeliggende Fader Jens Rasmuſſen i Noſchov kaldte ham ind til ſig, reiſte ſig og ſad i Sengen, tog ſin Hue af og formanede Sønnen at takke Gud, ſom behagede at kalde ham i ſin Viingaard. Saa gik han da 1742. til Jyderne, og giftede ſig der med Margrethe Bytzou, en Datter af Mag. C. Bytzou, ſom ſiden blev Stiftsprovſt i Kiøbenhavn. Aar 1749. blev han af Biſkop Rasmus

kaldet til dette Sted. Nogle Aar for sin Død havde han en meget uangenem Omstændighed, i det han 1766. den 13. Febr. maatte til Tinge gjøre Ed mod et Qvinde Menneskes Beskyldning paa ham for legemlig Omgang med sig, som dræbte Barner og blev rettet. Et par Aar derefter afbrændte hans Præstegaard i Skoulænge, og hans Lives Lys udslukkedes Aar 1771., da han var 59. Aar gammel.

Den Fierde: Christian Ramus. Var her fra 1752. til 1760. Er fedt i Kiøbenhavn Aar 1725. den 20. Dec., hvor hans Fader (som siden blev Biskop i Fyen) den Tid var Capellan ved Holmens Kirke; hans Moder var Fr. Elis. Holst. Med sin Fader, som 1727. blev Præst udi Vordingborg, og efter to Aar derfra tilbagekaldet til Kiøbenhavn igien, og 1731. til Odense Bispedom, fulgte denne vor Pastor Ramus, som blev 1743. fra Odense Gymnasio Student. Ni Aar efter satte hans Fader ham, med Kongelig Tilladelse, paa dette Sted, og stod han her i 8. Aar, hvoreefter hans Majestæt kaldte ham som Sognepræst til Mariebo og Hillested, og han blev 1762. udnævnt til Fuglse-Herreds Provst. Aar 1770. den 8. Jul. blev confirmeret hans Kaldsbrev til Stokkemark, hvor gid han længe maa leve! Hans første Kone var Esther Kristine

ſtine Rennemann, og nogle Maaneder efter hendes Død 1754. traadde i hendes Sted Barbara Theſtrup fra Ollinaſee; Marie Stampe, *) er nu hans tredie Egtefalle.

Den Femte: Franz Næraae fra 1760. til 64., da han i en inficerende Sygdom døde. Hans Fødeſted var Næraae Degnehuus i Fyen, og fra Odenſe blev han i ſit 23. Aar Student 1730. Derefter informerede han i Drammen paa Strømſee hos Kiebmand Thomas Arbo, ſiden hos Niels Viborg til Teiſtrupgaard i Fyen. Var udi 19. Aar Capellan pro Perſona i Naſchov, og ved en uefterfølgelig Sparſomhed ſamlede Midler. Aar 1746. giftede han ſig med Mag. Jan Samuelsdatter Cæcilia Margrethe af Veſterborg.

Den Siette: Mag. Johann Arndt Dyſſel **) født 1728. Havde til Fader Mag. Eiler Chriſtian Dyſſel, Præſt til Brenſtad ved Aalborg, (kaldet af ſin egen Fader Arnold

*) Provſt Rami første Kones Søsterdatter, og en Datter af Juſtitsraad Ole Stampe.

**) Saaledes behagede hans Fader, efter den store Guds Mand Johan Arndt at lade ham nævne. Dyſſel, paa Franſk du ſel ſkal viſe, at Forfædrene har i Frankrig forestaaet Kongelige Saltverke, og endnu føre Efterkommerne i deres Vaaben et Skiold, hvorudi tre blaae Strømme (i guul Grund) og oven over en Stierne (ſølv farvet.)

Christian Dyssel, Etatsraad og Amtmand over Seilstrup og Borglum.) Hans Moder var Kirstine Meier. Hun fødte otte Børn, og denne vor Magister var den sidste. Forældrene mistede han førend Vuggen, og blev saa sat i Provst Fridenreichs Huus i Sennels *), som efter faa Aar blev Slotspræst til Fredensborg. Provsten læste for ham, saa han 1742., kom i Mester Lexie i Frideriksborg. Den opvakte Pastor Wedel samme-steds læste for ham til Confirmation, og Hr. Dyssel erindrer endnu de Formaninger han med de andre fik. Aaret 1743. blev Hr. Fridenreich Præst i Stege, og han lod Dyssel aflegge en hellig Eed, at han aldrig vilde applicere sig uden til Vogen; hvilken Eed var siden en Tvang paa ham. Aaret efter kom han til Academiet. Var siden hos D. Rosenstand Goiske, som den Tid var Lector i Viborg, indtil han blev Præceptor i Baron Werner Rosencranzes Huus til Krapholm. Aar 1749. kom han i Frue de Gersdorffs Huus til Kiergaard ved Ribe, levede der fornøiet og profiterede af de vakkre Herrer de Teilmann in Mathematicis, physicis & belles lettres.

Her

*) Hr. Fridenreich var gift med Maria Rosenstand, som med Dyssel var i tredie Led beslægtet. Sennels det er St. Niels.

Her har han mærket Guds Bevarelse over sig, da han i Aaret 1751. ved Juletid vilde ride over Konge-Aaen til Ribe, Hesten veltede ham af sig midt i Aaen; og han lærte at troe, at i Dødens Angest er Legemets Mechanismus virksommere end Sielens Slutninger. Torden slog engang i hans Kammer, men han blev skaanet; Gud vilde bruge ham. Aar 1755. tilbød Mag. Morup i Rustrup i Hadersleb Amt ham sit Kald at afstaae, men Biskop Brorson satte sig derimod, (som maaskee vilde have havt sin Sen dertil) og Geh. v. Stöcken til Gammelgaard kaldte ham samme Aar efter Geh. Raad Claus Reventlaus Recommendation til det residerende Capellanie til Landet i Laaland. Han tog samme Aar Magistergraden. Her var han i tre Aar; benævnte Mag. Morup døde, Dyssel søgte, han kom virkelig til Rustrup denne gang, og tog sin Kiereste Andrea Cath. Thestrup af Øllingsee med sig. I Rustrup stod han nogle Aar, og blev 1764. forflyttet til dette Sted, ikke for at vinde i Indkomster; thi derudi tabte han vist, men han var muelig kied af at modsiges af de Hadersleb Herredsfogder, Sognefogder og Secretærer. For Historiens skyld bør jeg nævne hans ni Farbrødre og to Fastere: den ældste, nemlig Morten Dyssel, var Lieutenant

tenant i Kiebenhavn, den Tid Peter Czar laae med sin Armee uden for Byen. Da Czaren en Dag giennem Øster Port vilde stiele sig ind i en Bondedragt, blev han af Lieutenant Dyssel anholdt, og slap ikke af Vagten, førend det til Commendanten var meldet; Czaren blev med Kong Friderifs Equipage uden Ophold afhentet. Czaren skal have sagt til Kongen: Jeg troer, den vagthavende Officier (Dyssel) havde Falkeoine til at kiende mig. Kongen tegnede hans Navn, men det blev derved, indtil han med sin yngre Broder en Dag spadserer ud til Falkeneergaarden, Kongen var der just; En forsultet eller ilde afrettet Falk slog ned paa Kongens Hoved, og Hans Dieu stode i Fare; Lieutenant Dyssel springer til, griber Falken om Benene og ruskер den med Kongens Hat og Paryk af. Dyssels Navn blev igien erindret, Kongen lovede ham sin Naade, og befoel, at Broderen som var med ham, skulde forlade sin Bog og antage Krigstieneste, det skeede, og Kong Friderik den Fierde gav dem begge Nobilitats-Brev, og det Navn Falkenskiold, den yngre af disse lever endnu, den ældre dede som Oberst 1746. To af hans Farbroder satte Livet til ved Stralsund, een omkom i en Duel i Holland, een blev paa lumsk Maade dræbt paa Kiebenhavns Gader; en anden

var

var i Tieneſte hos Greve von der Lippe Byk-keburg, ſom hans Gouverneur; den niende døde 1763. og var Landsdommer og Etats-raad i Jylland. Hans ældre Faſter var gift med Hr. Hans Buge til Beiſted, den yngre med Cancellieraad Lelius til Ullerupgaard.

Hans Skrifter:

1.) Nogle Emblemata paa Geiſtlighedens Ærepoſt, ſamt et poëma leveret Prindſen ved Taflet 1746. paa Møen, ſom bleve ſiden trykte.
2.) Fabler efter Gellerts Maade, to Dele 1755. og 1758.
3.) Efterretning om Møens Klint. Phyſiſke Obſervationer om Luften og Vandet i Laaland; Levnetsmidlers middelmaadige høie Pris (altſammen i Decon. Magazin 1. 2. og 7. Tom.) for hvilket ſidſte han fik til Præmie en Guld-Medaille, men fik tillige nogle Præſters ſtore Misundelſe, af dem fire rykkede ud mod ham med nogle udruſtede Strophер.
4.) Kierlig Opmuntring til at ſøge Jeſum, 1769. 8vo. (En Prædiken.)
5.) Lovens Efterlevelſe, beſte Lettelſe for Bondeſtanden, 1770.
6.) Promemoria til Philopatreias. 1771.
7.) Efterretning om Præſternes Gaarder og Jorde af Philander e. a.
8.) End have vi fra ham i Decon. Magazin Afhandling om Teſtamenter, hvorfor han vandt en Sølv-Medaille, it. om Armeens Recrutering
9.) En Prædiken paa Bededagen den 1ſte Dec. 1773. Dedicеret til Greve de Knuht.

Endelig Hr. Søren Aſſenius, forflyttet hid fra Kiøbelov Capellanie Aar 1774. og indſat den 12. Junii. Gud vor Frelſer ſtrider viſſelig for de

faa,

faa, som af Hiertet søge hans Ære og hans Riges Udbredelse. Og dertil haver denne veltænkende Embedsbroder opoffret sig.

4. Kiøbeløv Sogn.

Har 523. Tønder Hartkorn, og en Tønde Skovskyld; men 750. Siele Indbyggere.

Kiøbeløv Bye haver i de ældste Tider været et betydeligt Sted, hvor alle Slags Vahre bleve opbragte til at selges. Vandlsbene og Seiladsen har forandret sig. Det er af Sprg man kalder dette Sogns Indbyggere Kiøbeløv Søstersønner. Oprindelsen dertil er denne: I forrige Aarhundrede sloge de 4. til 5. Væverе fra Naschov til døde, som inqvirerede hos dem om utilladelig Væveri paa Landet. Sagen kom til Høieste-Ret, som ingen Vidner tilstrekkelig kunde faae, for disse vare alle besvogrede og Søster- og Brødresønner, og Høieste-Retten dømte Søstersønnerne i Kiøbeløv Sogn fri for Tiltale.

Paa en Høi ved Roelykke Norden Kirken, hvor i tredie Aarhundrede efter Christi Fødsel den Helt Thulo skal være begraven, er siden bygt et lidet Slot, som skal have staaet til Pestens Tid 1350. Adelige Familier have i dette Roelykke og Bye opholdet sig tilforn, formedelst Egnens da værende Fornøielighed.

Den

Den Gaard Gludſtrup eller Gloſtrup, Sydoſt Kirken, var længe beboet af den adelige Familie Qvitzov. Henrik Qvitzov boede her 1560. og døde i Fyen 1565. Hans Søn var maaſkee Jørgen Qvitzov, ſom i Aaret 1586. laae i en ſlem Strid med Præſten Hr. Hans Nielſen i Skamby, angaaende Præſte Indkomſter. Margrethe Qvitzov ſkal ſiden have eiet Gludſtrup, hun boede i Fyen. Til Odenſe Skole forærede hun 200. Rdlr., og til Klerkeminde Skole 100. Otto Qvitzov, den Onde, boede her midt i forrige Aarhundrede, om ham ſiden mere. Hans Broder var uden Tvivl den bekiendte Oberſte Henning Qvitzov, ſom var her 1671., muelig ved Gaardens Bortſelgelſe. Nu har Gaarden kun 13. Tdr. Hartkorn, og derhos en forholdsvis lille Skov.

Kirken, tilhørende Grimſteds Eiere, er i god Stand. Kirkebygningens Længde er 27. Alen, Sangchorets 10. Alen og en Steen. Taarnets usædvanlige høie Tag ſtikker i Veiret 35. Alen. Seierverket paa Kirken ſkal de Herrer Lunger paa Grimſted have ladet ſette. Den paa den nordre Side neden under Taarnet aabne Begravelſe bygde ovenmeldte Juſtitsraad Hofmann omtrent 1690.

I Kiøbelov Præſtegaard ſtaaer 172. Rdlr. ſom ere til Sognets fattiges Bedſte ſamlet af de forrige gudfrygtige Præſter. *)

Præ-

*) Ved Skielmade her i Sognet var Leilighed til en Kiøbſteds Anleggelſe.

Præsterne til Kiøbelov Sogn.

1.) Hr. Provst og Officialis Michel Pedersen, skal have været en ret Encratit, i det han skyede Ægtestand, drak aldrig Viin eller stærk Drik, og spiste ikke Kiød. Han findes 1527. see hereafter.

2.) Peder Berthelsen stod her 1539., et lystigt Hoved. Han skal engang paa Prædikestolen have sagt: Henrik med et Otte Tal Gud al Ulyk sende skal ꝛc. Det blev Biskopen givet tilkiende, som vilde vide, hvad han dermed meente, Præsten svarede: Hvem skulde jeg mene, uden den r. s. Konge Henrik den Ottende i Engeland, som nu har ladet hugge Hovedet fra min og mines Ven, den ærlige Cansler Thomas Morus. Biskopen beloe ham.

3.) Hr. Jost Poulsen blev 1572. Præst i Raschov.

4.) Hr. Provst Hans Ibsen, stod her fra 1572. til 1607. Han nedman de mange Østen for Kiebelov.

5.) Hr. Peder Hansen. Denne lærde Mand var en besynderlig Ven med Pastor Andreas Perlestikker i Raschov. Perlestikker skrev i sin store Journal (som endnu skal findes i Raschov) mangfoldige kuriose Sager af sine egne og dennes Indfald, og hvad de lærde af

hinan-

hinanden. Han døde 1631., det var samme Aar Dronning Sophia døde paa Nykiøbing; des Aarsag Kaldet og stod ledigt til 1633.

6.) Hr. Poul Danchel fra Svendborg. Broder til Hr. Zacharias i Øster-Ulslev. Hr. Poul var nogen Tid Capellan i Vestenskou, og blev derfra til dette Sted forflyttet Aar 1633. Det var denne flittige Præst og Landmand, som fik sin Præstegaards adspredte Jorde i Markene samlede, ved Mageskifte med Bønderne, og sine Enge indhegnede; En stor Herlighed uden lige i Laaland; han avlede derefter af sine frl 16. Tønder Hartkorn til sin Præstegaard aarlig 420. Tønder Korn. Hans nyttefulde Levnet blev meget foruroliget af een den Onde Otto Qvitzov paa Gludstrup, som havde undsagt ham og vilde skyde ham ihiel. Hr. Danchel maatte lade giøre en Aabning paa Vinduet ved Prædikestolen, for at agte, naar Qvitzov kom til Kirke, da Hr. Danchel gav sine dertil bestillede Barsel at gaae ud for at see, om Præstehaderen havde Gevær hos sig. Hans Prædikener maa altsaa have faldet noget i det adspredte Væsen. Fra 1651. til 1654. er i en Præsteprotocol anført, hvad Qvitzov til Præstegaarden har ydet og derhos tegnede: "her er assskreffuen det som jeg "uthi 6. Aar bekom aff dett ugudelige Menniske,

" Sathans Lem og Belias Barn, huilcken " den retferdige Gud nu, uden Tuil betaler, " efterſom hand haffde handlit uthi Legemens " Levnet mod Herrens thiener uforſkyldt, for " al det timelige, foruden det aandelige gode " hannem war bevilſt i mange Maader, huilcken " nu er bortkaldit till Regnſkab — o Guds " ſkeelov." I den bedrøvede Feide, da de Svendſke komme ind paa Laaland, hendtes Hr. Danchel dette artige: en Ritmeſter med en Commando Rytterе ſøgde Præſtegaarden og truede Præſten at udlevere dem Penge og Føde. Præſten ſvarede: I haver Magten, tager. Rittmeſteren ſpurgte ham videre: har I ingen Brødre ellet Forvandte? Danchel ſvarede: min Broderſøn havde jeg taget til mig, men den vanartige Knægt løb bort, og er vel nu omkommen. Ritmeſteren tog da hans Haand, kyſte den og ſagde: jeg er den Perſon, jeg løb bort, det er ſandt, men betænkt Eders Strenghed imod mig. Præſtegaarden fik da en Salvegiarde, og Hr. Danchel fik Erſtatning for ſin Ryttermondering og Krigskarl, ſom han Aaret tilforn 1657. maatte levere, ſom havde koſtet ham 60. Rdlr., foruden 50. Rdlr. til Solvſkat, to Rytterе til Oberſtlieutenant Buttler, og endnu 62. Rdlr. 2½ Mark til

de

de Svenske *) Med Kirsten Zachariædatter fra Vindebye Præstegaard havde han tolv Børn.

7.) Hr. Poul Danchel en Søn af forrige fra 1664. og dede 1681., 44. Aar gammel.

8.) Hr. Mag. Jacob Top. En Søn af Major Peder Top paa Vester Carlebyegaard. Han forstod den Kunst at faae frem hvad han vilde ved de mægtige. Da Vindebye skulde annecteres til en anden Kirke, hialp Carlebye Præstes Beden og Graad intet til at bevæge Commiss. Herrerne, og mindst Baron Winterfeldt; jeg vil ikke tale om den ærlige Provst Ruchrad i Ulterslev, ham Barönen lidet agtede. Ruchrad bad heller aldrig derom; men Hr. Top. det var en Hofmand; ham koster det kun engang at krumme Ryggen, han bliver da strax indsat i Vindebyekirke først i Aaret 1691. Dog var han saa ydmyg, at han her giftede sig med sin Formands Enke Else Jensdatter. Til Capellan pro Persona tog han Frands Dorman. Denne Frands Dorman var en stor Musicus; Han havde efter Mag. Tops Død ventet sig at blive Sognepræst, men de som vare mægtigere end han, fik det omgjort; og det som var det verste, han var efter Tops Død i Præ-

*) See Sartrups Mst. om Naschovs Beleiring, 177. Vers, med Hr. Rogerts Noter.

stens Huus ilde lidt; ja endog den stakkels stolte Degn nedrev hans Offerbret, hvorudi Folk pleiede at legge lidt til hans Underholdning; han døde og efter to Aar af Ærgrelse. Men at komme igien til Mag. Top. Han udbyggede Kiøbelev Kirke, og efterat han havde levet 56. Aar, døde han 1706.

9.) Hr. Mag. Berent Suhr, Herredsprovst, betiente her Præste-Embedet fra 1706. til 1745. Han var en Søn af Cantmerraad Friderik Suhr, Amtsforvalter over Laaland, og Cath. Pedersdatter. Hans Farfader Christopher Suhr reiste som Livkarl med Prindsen udenlands og blev siden Brygger i Kiøbenhavn. Fra Herlufsholm Skole blev han Student, da han var 18. Aar gammel; reiste derefter med den unge Hr. Reichov i Tydskland. Han blev under D. Thom. Bartholin Magister. Aar 1706. blev han af Justitsraadinde Hoffmann til Grimsted kaldet som Sognepræst til disse to vigtige Menigheder, da han var 29. Aar gammel. Hans Egtefælle skulde været Christense Hornemann fra Nestved, men hun døde for Tiden og Hr. Suhr forlangde og fik i hendes Sted Søsteren, Christine Hornemann. I 32. Aar var han Herredsprovst og blev endda ikke kied af

deline

denne Ære. Hans Mundheld var af Erfaring: o forgængelige Rigdom.

10.) Hr. Provst Friderich Suhr. Søn af forrige. Var Capellan hos Faderen fra 1736. og succederede ham 1745. Fra Naskhovs Skole blev han Student 1727. Hans privat Præceptor Etatsraad Gram elskede ham meget formedelst hans Flittighed, og skaffede ham Sted paa Regentsen, Ildebranden i Kiøbenhavn 1728. jog ham derfra. Fra 1729. til 31. var han første Lexie Horer i Naskhovs Skole, reiste saa igien til Academiet, og fik Plads paa Communitetet, og informerede hos Etatsraadinde Weise. Da han var her bleven Capellan og forsynet med Exspectance-Brev paa Successionen af Hr. Brockdorff til Grimsted, gifte de sig med Abigael Maria Dorothea Moller, en Enke efter Kiøbmand Brennike i Naschov, og en Datter af Cancellieraad Moller til Øllingsee. Hans anden Hustrue var Anna Elisabeth Wichmand fra Engestofte; med hvilke begge han avlede 16. Børn, og han døde 1767. den 23. Martii. Udi Aaret 1759. den 25. April havde han den Uheld, at hans Præstegaard afbrændte. Han solgte tre Mensalgaarde til Cammerherre C. F. v. Knuht til Fremtidens Fortrydelse for sig og Efterfølgere, som nyde en aarlig Afgift Præst efter

Præst af hver Gaard 9. Rdl. og af fire Huse af hvert et pr. Rdlr. *)

11.) Hr. Johan Berent Suhr, Søn af forrige. Blev, da han var tive Aar gammel, Student 1761., og tre Aar efter gav Baronesse Winterfeldt til Wintersborg ham Ventebrev paa sin Faders Embede, hvilket blev af Kongen bekræftet 1766. den 11. October. Siden den gamle Pastor Danchel haver Stedet ikke havt en saa paapassende Oeconomum i og uden for sit Huus. Han over sine Pligter som Præst og Christen mod sin Næste af et got Hierte. Gud give ham mange Leveaar med Sinds Forneielse. Han er gift med Inger Hr. Peders Jensensdatter af Mariehoe.

Residerende Capellaner:

1.) Hr. Søren Assenius, fra 1768. den 2. Dec. til 1774., da han blev forflyttet til Sandbye som Biskopens Pastor Vicarius. Han er født 1741. i Laurberg, hvor hans Fader af samme Navn var Præst, ham denne aldrig

*) Ved Norden Kirken haver Grevinde J. Marg. Knuhts omtrent 1740. bygt et til endeel Fattige vel indrettet Hospital, som forsynes med Lemmer og Underholdning af Kirke-Patronen, og staaer ikke som andre Hospitaler her i Egnen, under Præstens Disposition.

aldrig kiendte. Fra Viborg blev han Student 1759. Conditionerede i halvandet Aar hos Greve Wedel Friis paa Frisenborg. Er nu gift med Christine Hornemann Suhr fra Kiøbelev.

8.) Hr. Nic. Henr. Ursin fra 1774., da forrige blev til Sandbye forfremmet.

5. Windebye Sogn.

Dette Steds Anbyggelse er ikke nær saa gammel som Kiøbelev. Med Erkebiskop Caroli Bevilling begyndte man paa denne Kirkes Bygning 1377. Kirken, som nu hører under Wintersborg, har nogle gange havt af Erkebispen Aflads-Frihed, saasom Aar 1469. De som da rakte Kirken Hielpehænder, finge 40. Dages Aflad fra paalagte Boeds Øvelser. Atter fik den ligesaadant Brev 1505., da de vilde have Taarn bygt til den. Kirken blev til St. Andreas indviet.

Sognets Hartkorn er 248. Tdr. og Folkemængden 400. Siele.

Sognets Kongetiende eier Joh. August v. Meyerfeldt, Svendsk Major (en Søn af Sverriges R. Raad af samme Navn, som døde 1749. og af Birthe Barnekou) men nu Oberstlieutenant Körbitz.

I Sognet merkes Windebyegaard, tilforn et adeligt Sæde. Man seer her endnu Spor til Graver, Volde og til en smuk Have efter de Tiders Smag. Prægtige Ploielande og Skovparter havde Gaarden, da Hr. Niels Basse beboede den Aar 1390, og efter ham endeel af samme Familie. Efter endeel Aar blev Gaarden Kongens, og blev siden overdragen med visse Friheder til Magdalene Lindenov 1630, som boede her nogle Aar. Derefter findes Jfr. Margrethe Stenov til Windebygaard 1673. Den var derefter atter Kongens, indtil den blev solgt som Eiendom, dog uden Frihed. Præsten Hr. Samuel Jensen til Udbye og Ørslev eiede den; og hvad der har slaaet hans Samvittighed, skal jeg ikke sige, at han paa sit yderste, Aar 1696., testamenterede 400. Rdlr. til Sognets Fattige, staaende i Gaarden.

Stedets Præster:

1.) Hr. Peder Pedersen, en Prædike Munk fra Halstedkloster, 1380.

2.) Hr. Strange Jacobsen, blev kied af Stedet og resignerede, medens Kirken stod under Band.

3.) Hr. Anders Oluffsen fra Halstedkloster. En Ordgyder var han, hvis det er sandt, at

han

han hver Morgen efter en ſkreven Morgenbøn ønſkede Ulykke over Tiernebye, (ſom var gaaen herfra til en anden Kirke, medens Windebye Kirke var tillukt og ſat i Band formedelſt et i ſamme begangen Mord) og over Lyebekkerne, ſom ſkiendte og brændte her 1520. Han antog Lutheri Lære, men nok det var af Hiertet? Han døde 1549.

4.) Hr. Chriſtopher Jørgenſen beſkikket af Lehnsmanden paa Aalholm, ſom Skik var. Han laae i langvarig Trette om Jord i Øſtre-Mark, kaldet Pinkeſkiftet, men han miſtede det og ſine Engsparter med Vold. Han døde 1571.

5.) Hr. Poul Andersen fra Langeland, kaldet 1572., levede i fire Aar.

6.) Hr. Aſſer Margparsen fra Fyen, kaldet fra Sandbye Huus-Capellanie. Han miſtede i Peſtens Tid 1603. endeel Mennesker af ſit Sogn, Selv levede han dog til 1612.

7.) Hr. Anders Madſen fra Langeland, levede til 1634.

8.) Hr. Hans Juſtenſen fra Langeland, kaldet af Magdalene Lindenov til Windebyegaard, døde 1673.

9.) Hr. Zacharias Hanſen, født i Taagerup Præſtegaard 1630. Kaldet af Jfr. Margr. Stenov til Windebyegaard 1673, da han

stod her i 12. Aar. Saa kort hans Levetid var, saa flittig og vittig var han. Med egne Hænder siges han at have tilhugget et endnu her paa Stedet staaende Ladehuus med den Paaskrift; non mihi sed posteris. I den urolige Tid 1676., da Admiral Niels Juul jog efter de Svendske, skal nogle Svendske have besøgt Præsten, men af Antipathie mod dem, tog han hver Middag Pot og Skee og gik i Marken eller Skoven at spise.

10.) Hr. Mag. Hans Mandius fra 1685, til 1690, den 2. Dec., da han døde, og Kirken er fra den Tid af annecteret til Kiøbelev. Denne fornemme Mand var født i Ærøeskiøbing Præstegaard 1653. Var først Hofmester hos Svendsk Baron Carl Levenskiold. Derefter tiente han den Danske Konge som Soldat i otte Aar. Han forlod igien Krigen og gik paa den høie Skole, hvor han blev Magister, og var ved Gradens Uddelelse selv Fiscarius. Kongen kaldte ham 1685. den 3. Mart. til dette Sted som Sognepræst. Følgende Historie haver han og hans Kone Anne Jørgensdatter Hemmendorf ofte fortaalt: da Mandius var som Cornet med i Krigen paa Skaane, og han saae, at han af de Svendske vilde blive omringet, forlod han Hest og Mondur, og lagde sig nogen op paa

een

een af Steilerne, paa hvilke de Svendſke havde ladet endeel ende deres Dage. Paa det ſkrekſomme Sted forblev han, til Partierne vare marcherede forbi.

Vi have fra ham:

Chriſti Krybbe, de Chriſtnes Himmel, Lund 1676, 8vo *).

6. Uttersløv Sogn.

Uttersløv, det er Atharsløv, af Athar det er en Vandaare, og Løve, det er et bedekket Sted hos et Vand, Ob umbraculum. **)

Stedet har havt Beboere ligemed om ikke før Kiebelev og Brandersløv, det er nogle hundrede Aar før Chriſti Fødſel.

Her ſettes den nordlige Punkt af Laaland ved et Sted, ſom kaldes Nord, hvor var Leilighed til en Kiøbſteds Anleggelſe.

Utters-

*) See meve Worms Lexicon. Det merkes her, at denne Kirke og Uttersløv formedelſt at de ligge et Stykke over Miil fra Naſchov, har ſtedſe havt Sædedegne.

**) Conjecturæ etymol verborum qvorund. German. Feuſtkingii, Ms. Item Sagitarii hiſtoria principum Anhalt p. 7. Item Jo. Ge. Wachteri tydſke Gloſſar. under de Ord: Ader, Oder, Laube, Leben. Item min Haderſlevs Beſkrivelſe.

Utterløv Kirke ligger fra Raschov 1 1/4 Miil Norden.

Sognet har 356. Tdr. contribuable Hartkorn, og 600. Siele Indbyggere. Nordvest for Utterslevbye udi Lundemark er et af Fædrenes gamle Tingsteder, hvis Stene staae endnu i den beste Orden. Der tvers over for i Birkemose Mark har været Fædrenes høitidelige Offersted, og det kaldes endnu Hellig-Hol. Jen af Wintersborg. Indtægte sees en omstenet Begravelse i Jorden; den er nu aaben og med Græs begroet, den er sikker fra 10. Seculo.

Kirken hører under Wintersborg, den er en stærk og stor Bygning, og fattedes alene hidindtil indvendig Prydelse, hvilken nu værende Eier Hr. Geheimeraad Holck Winterfeldt haver givet den. Kirkebygningens Længde er 24. Alen, Sangchoret 10 1/2 Alen, Taarnets Høide er 32. Alen, dets Længde 14. og dets Brede 15. Alen.

Hospitalet, som de gamle Præster have bygget paa Præstegaardens Grund, haver ingen Capitaler, undtagen af 200. Daler, som Mad. Marie Margrethe Reander satte i Præstegaarden 1766., deraf skulde efter Fundazen 6. Daler Rente anvendes til 6. af de 8. Lemmer i Hospitalet, som meest trænge og 4. Daler anvendes til Skolebøger. Huset tilhører Præsten og Sognemændene, saa og Forvaltningen derover.

Den

Den første Lærer jeg kan finde til dette Sted er Hr. Johannes Henrik Tornov, som døde 1603. Alt hvad man veed om ham, er af en Tractavle i Kirken, hvoraf med Ned og Vanskelighed læses saa meget: hæderlig og vellærde Mand.

1.) Hr. Hans Henricsen Tornov; Guds Ords tiener her i Uttersløv Sogn, som er hensoffuit i Herren, da han var 32. Aar gammel den *** Sept. 1603. Hannem til Amindelse oc Hukommelse opsatte hans efterladte Moder Apollonit Hendriks udi Duh. (med disse Vers.)

Ak kiere Ven, Som her aader frem. I Sandheds Praat og Ærbars Dragt,
Merk mine Ord i torren Jord. Enddog jeg skiules here;
I Otthins i Fyen er Udspring min, Der er jeg fød og baaren
I Ærlighed, som hver Man veed, Der til Guds Barn udkaaren.
Min Fader Henrik Bertelsen Tornov lod han sig kalde.
Da jeg nu vaaer paa tredie Aar, Da maatte han mig fralalde.
Ak Catharin, O Kiereste min! Jeg vil dig Gud befale,
O Mennesker, som lever her, betænker Døden alle.

2.) Hr. Niels Jensen fra Nykiøbing, fra 1603. til 25. Begrov 1618. sin kiere Ven og Patron Hr. Eiler Rhud. til Utterslevsgaard

gaard og Vedbygaard; I hans Tid Kirken indvendig blev prydet, især opsat en ny Alter-tavle.

3.) Hr. Truels Nielsen Alstedius, døde 1632. For sin Lærdom kaldet her af Hr. Borchard Rhud.

4.) Hr. Lars Erichsen Pontoppidan fra Sønderbröbye i Fyen. Dette Mand, som for sin stille Vandel og gudfrygtige Levnet endnu omtales (thi man er ellers ikke meget for her i Landet at spilde Ord for de Døde) var Broder til Doct. Erich Pontopp. i Trondhiem, Mag. Henrich i Veile og Hr. Knud i Halsted. Han døde Aar 1652. og vi have hans Contrafei endnu i Kirken. Om hans Familie see under Halsted.

5.) Hr. Christen Knudsen Pontoppidan, en Broderson af forrige, fra Halsted Præstegaard. Var her i 22. Aar. Men var stedse i fattige Omstændigheder, derover vi ikke forundre os, naar vi betænke, at de Svendske Streifere gjorde i nogle Aar daglig treen Bord. Jeg troer ogsaa, denne velsindede Mands Fattigdom forkilede hans Død. Hans Enke derimod overlevede ham i ferten Aar.

6.) Hr. Provst Mourits Ruchrad. Fra 1674. og døde 1706. En Søn af Theophilus Ruchrad paa Søegaard ved Vesterborg. Med

sin

ſin Huſtrue Anne Chriſtensdatter Hammer avlede han endeel Børn, hvis Navne læſes paa hvende i Kirkemuren indſatte Stene, og han døde 1706., da han var 64. Aar gammel.

7.) Hr. Mag. Peter Suhr fra 1706. til 1735. den 24. May. En Søn af Cammerraad Suhr, og Broder til Mag. Berent i Kiebelev. Med ſin Ægtefælle Maren Schandorph fra Nebbelunde Præſtegaard blev han Fader til Chriſtine Suhr, ſom blev gift med Rect. Monrad i Nyekiøbing; og Margrethe Suhr, gift med den lærde Paſtor Lütken i Skiellerup. Vi falde i mange Stykker, var den Text, ſom over hans Grav blev applicereret.

8.) Hr. Poul Rogert, fra 1735. til 1749. Uforglemmelige Monumenta har denne flittige og lærde Mand her efterladt ſig, hvilke ere: først det anſeelige Præſtehuus, han her byggte Aar 1742., hvis lige ſaa i Laaland haves, dernæſt de mange af ham ſamlede og net afſkrevne Samlinger til Halſteds Kloſters Amts Hiſtories Oplysning. Nepve fyldte han ſin Alders 11te Aar, før hans Fader, reſid. Capellan i Raſchov, ved Død:n forlod ham. Ved Raſchov Skole var han nogen Tid øverſte Locat, blev ſiden Capellan pro Perſona i

Raſchov

Naschov 1732.; og to Aar derefter Sognepræst til dette Sted, hvor han hensad i ugift Stand indtil Aar 1740., da han holdt Bryllup med Cæcilia Margrethe Müller, en Enke af Consumptions-Forvalter Laur. Rhode i Naschov. Hans Helbred var ikke det beste, tildeels formedelst Hypocondrie, og han døde 1749. den 13. April, 47. Aar gammel.

Hans Skrifter:

Salvande, en Comoedie, (acta aliqvoties a tironibus Scholæ in curia Senatus publica Nasch., sed vituperabant alii Scriptum id ut Theatro publico indignum) Kbh. 8vo.

Halsted Klosters Amts Historie, med endeel utrykte Documenter og Diplomater ꝛc. Msc. skal nu være i Greve Thotts Bibliothek.

Tilskrevne Noter til Hr. Nic. Sartrups Beskrivelse over den Beleiring, som Naschov af de Svendske udstod 1659. i 13. Uger. Msc.

9.) Hr. Jochum Brochtorff Suhr fra 1749. til 1767. Fra Kisbelev Præstegaard; opnævnt efter Hr. Brochtorff til Grimsted. Han blev 1730. Student fra Odense Skole, og tre Aar derefter øverste Collega i Naschov Skole, hvor han stod i tolv Aar, hvor imidlertid han gifstede sig med Johanna Clausdatter. Blev Præst til Herrits og Løietofte Sogne, kaldet af Baronesse

Sophie

Sophie Winterfeldt, for hende han ofte holdt Cabinets-Prædiken. Aar 1748. havde han her megen Græmmelse i sit Sind over et ugudeligt Lem i Loietofte, Jørgen Nielsen Bossemager, som havde truet at slaae Præsten thiel som en Hund. Jørgen maatte stevnes, Jørgen gav sig jammerlig, paaskyldte sin Drukkenskab, og efter skriftlig given Revers af 28. Jan. 1749. erlangte Naade. Hr. Suhrs Hustrue døde 1746., og derefter giftede han sig med Cæcilia Margrethe Wandel fra Saxkiøbing, som tilførde ham god Formue. I Utterslov døde han som Sognepræst 1767. den 28. Sept. Denne snilde og aarvaagne Mand giorde nogle Bønder i dette Sogn en stor Tieneste, i det han skaffede dem frikiøbt fra Asserstrup Gaard til Selvejere.

Til Utterslev Sogn hører Wintersborg, som lige til Aar 1673. den 18. Sept. blev kaldet Uttersløvgaard, da Oberhofmarskal Winterfeldt oprettede det til et Baronie, (det første udi Danmark,) Gaarden er gammel fra 1234., og var for Aar 1400. bygt med smukke Huse, havde et høit Taarn, smukke Haver og Skov, og var med Graver omgiven. Hr Eiler Rhud og hans Frue holdt Uttersløvgaard for deres bedste Rolighedssted i Verden, og sparede intet paa at

hielpe Naturen i ſine Yndigheder. Aar 1618. lagde han her ſine Been. Hans Søn var den her paa Egnen uforglenimelige, duelige og uforſagte Hr. Borchart Rhud. Hanmed ſin Frue Heilvig Rosenkranz bygde her nye Huſe, forbedrede de gamle, havde Lyſt- og Frugthaver at fornøie ſig udi. Da han blev Commendant i Naſchov, laae ham Syebygaard vel nærmere, hvorfore han og ſatte den i Stand, anlagte en ſmuk Have der, indtog hvad ham tilkomme kunde af Carlebye Hede og mere, og indrettede deraf ſtore Pløiemarke. Hans Krigsfolk og Bønder opmuntrede han til at indgrave ham ſamme, ſamt hans Skove derhos, og det ſkede altſammen hurtig. Ikke deſtomindre elſkede dog hans Frue meeſt at blive paa ſit Ulterslevgaard, hvor hun og ſad efter ſin Herres Død 1647. ſom Enke over 26. Aar. Her holdte hun Spindere og Vævere, hvoraf hun lod mange fortiene Ophold hos ſig. Sin Kirke i Ulterslev ſparede hun ingen Bekoſtning paa at holde prydet til Guds Ære. Et lidet Lyſtſlot bygde hun ſig 6. til 700. Skridt Sønden Gaarden paa Ørekuldbanken, hvor hun kunde ſee over hele Herredet og overſee næſten hele Langeland. Alle diſſe Bygninger og Haver ere deels borte, deels overmaade forfaldne, men de reiſe ſig viſt igien, ved nærværende høie Eier, Hr. Borchart Rhuds Dueligheds

Eſter-

Efterfølger, Hs. Exell. Geh. Raad Gustav Gr. af Holck Winterfeldt. Til Gaarden ere nu 5. Ploiemarke, hvorudi saaes aarlig 120. Tønder Korn. Disse Marke ere af Hr. Holck Winterfeldt opmaalte til ny Indretning, saaledes at her aarlig skal kunde saaes 175. Tdr. Korn. Nu føder Gaarden 40. Hollænderie-Koer, men efter bemeldte Indretning bliver istand bragt, skal kunde fødes her 60.

Et par hundrede Skridt vesten Gaarden ligger en liden Skov paa en Grund, som er til Skovopelskning saare bequem; Den bestaaer af nogle Slags Bøgetræer, samt nogle Eege. Den indfatter i Længdes og Bredes Diametro 800. Skridt. Og hvor ofte haver jeg maalt den, og overladet mit Sind til den yndige Naturs og de Skaberen prisende Fugles Forlystelser!

Da de Svendske 1659. havde afbrændt Stentegaardene 3. i Tallet, hver paa 4. Tønder Hartkorn, indtog Fr. Heilvig Rosenkrantz deres Jorde til Gaarden, og Gaardene bleve ei igien opbygte. Derpaa indtog hun ligesaa stor en Mark af Heden, kaldet Nørremark. Endelig kom Bispeballe (ogsaa af Svendskene afbrændte) Byes Mark til og udgior den femte Mark, næsten ligesaa stor som een af de forrige. Det øvrige af Bispeballes Jorde 11. Tdr. 5. Skpr. 1. Fdk.

2. Alb. blev med Kongel. Bevilling af 22. Mart. 1690. lagt til de 100. Tønder Bønder Hartkorn, som et Baronie haver Skattefrie *). Byernes Skovparter bleve ogsaa indtagne og udgiøre det meste af den tyhlig beskrevne Skov ved Gaarden. Her fattes ved denne fordeelagtige, vel anlagte Gaard intet uden Gaardens Eiers Beboelse, og hvor skulde han kunde boe fortiøieligere?

Gaardens fri Hartkorns Taxt er 42. Tdr. og den bør aarlig indavle 850. Tdr. Korn. Til Gaarden er lagt Sognets Kirketiende og Kongetiende, hvilke hver især ere ansatte til 47. Tdr. Hartkorn.

Gaardens første Eier jeg finder, er:

1.) Hr. Johan Skarpenberg, Ridder. Af et Latinsk Gavebrev sees, at han i Aaret 1401. forærede Utterslevgaard med mere her i Egnen til Hr. Predbiørn Podebusk. Skarpenberg blev siden,

*) Af disse afbrændte Gaarde, hvis Jorde bleve tildeels lagte med høieste Tilladelse under Hovedgaarden Utterslevgaard af Hr. Borchart Rhuds Enke, blev tilstaaet Præsten i Utterslev til Refusion aarlig 3. Pund Byg og et Pund Rug, foruden Høitids-Offer 9. Rdlr. Den følgende Baron Helmut Otte v. Winterfeldt vilde ikke give Præsten mere end 13. Rdr. og til Offer 8. Rdlr. Præstens Klage blev ikke hørt.

siden, 1405., haart efterſat, for han havde giort Abbeden i Holmekloſter (det er nu Brahetrolleborg) Hr. Henrik Overlaſt.

2.) Hr. Predbiorn Podebuſk, Ridder *), om hvis Fædre, Baron Rudolph Abraham Putbuſch med ſin Frue Cathrine Krag, Friherinde til Kiærup, har givet følgende Efterretning: "Raze var en Fyrſte af Rygen, han twang "Lybek ſom var bygt af hans Fætter Crifine, "ſom da var Fyrſte udi Rygen, Meklenborg "og Holſteen. Raze Søn var Vizlai, ſom "ikke vilde føre ſin fyrſtelige Titel, for han "ved Krigsførelſer blev fattig, og lod ſig der- "fore kalde Friherre von Putbuſch. Vizlai "Søn var Hennningius Secundus, Friherre "v. Putbuſch. Hemmingii Søn var Pridborius "Tertius, Friherre von Putbuſch, Kong "Erici til Danmarks Raad, ſom fornyede "det Freds Fordrag med de Svendſke Aar "1376. Priborii Søn var Niclaus, Fri- "herre von Putbuſch, hvis Frue var Birgitte

*) Denne Familie blev i Danmark meget anſeelig; Henning Podebuſk blev Ridder og Droſt under Kong Oluf 1376. Johannes de Podebuſch, Ridder, kiøbte af Biſkop Peder i Roeſkilde Gods i Skarsholm, Bierſtved og Stokkebierg. Predbiørn Podebuſk, Ridder, Rigens Raad 1531. Familien faldt her i Riget i 17de Seculo.

" Eberhardi Molteken. Dennes Søn var " Predbiorn Putbusch, Ridder, Danmarks " Rigens Raad." Og det er denne fødte Friherre, vi her have anført, som Eier til Uttersløvgaard. Hans Datter blev gift med den afsatte Biskop i Odense Knud Gyldenstierne.

3.) Hr. Jesper Krase til Basnæs, som fik Gaarden enten ved Giftermaal eller Kiøb omtrent Aar 1470. Han maa have været Broder eller Sødskende-Barn til den til sin Tid berømte Biskop i Odense, Mogens Krase. Var gift med Karen Tygesdatter Lange.

4.) Hr. Hans Krase til Uttersløv og Basnæs, en Søn af forrige, boede her indtil noget efter 1550. Gift med Lene Eilersdatter Hak. Hvor stor dennes sønlige Kierlighed til General Erik Baner haver været, slutter man sig til af et gammelt Vers: " O, min Glæde er forød, " Thi Hr. Baner er jo død. Gud mig aldrig " nu berøv Basnæs og mit Uttersløv!" Han var tillige Lehnsmand paa Aalholm. Han var ellers en splendid Mand og levede noget ødsel. Af hans Familie ere bekiendte: Aar 1419. Jacob Krase, Canik ved vor Frue-Kirke i Kiøbenhavn, 1410. Niels Krasse til Skousboe, Hans Krase Ridder, Rigens Raad 1528. (er maaskee denne, vi have her

anført

anfort som Eier af Uttersløv Gaard.) Deres Vaaben er et Skiold giennemskaaren, i hvis ene halve staaer shv smaa Muller, og i den anden halve Deel sem Tverstreger. cf. Corn. Hamsfort ser. Episc. Orthin.

5.) Karen Krase til Uttersløvgaard. Giftede sig 1554. med Marskal Jørgen Knudsen Rhud til Vedbygaard *). Denne her i Landet anseelige Mand bygde nogle af Gaardens Huse, og Taarnet forhøiede han.

6.) Hr. Eiler Rhud til Vedbygaard og Uttersløv, giftede sig med Margrethe Pappenheim, og med hende blev Eier tillige af Sæbygaard (nu Sæbyeholm **). Hr. Eiler var født 1555. og døde her paa Uttersløvgaard 1618. efter otte Aars Enkestand. Fra ham er den gamle Altertavle i Uttersløv Kirke, samt Kirkegaardens med brændte Steen opsatte Ringmur 1618.

7.) Hr. Borchart Rhud, Commendant i Naschov; fedt paa Sæbygaard 1592. Denne for Godserne nyttige Mand forbedrede Bonder-

 godset,

*) Den første jeg finder af denne Familie i Laaland er Jørgen Rhud 1428. under Kong Erik. Jørgen Rhud findes 1548. som Høvedsmand paa Mariager Kloster, om det er denne til Uttersløvgaard skal jeg ikke med Vished sige.

**) Hun var født 1561. paa Horsholm.

godset, udvidede og indgrøftede Hovedgaardenes Sørbyeholms og Utterslevgaards Marke, ja her siges endnu, at han nødte Fanden selv til om Natten at grave Grøfter for ham; (men den Fanden var den duelige Hr. Borchart selv og Naschovs Soldater,) Aldrig har siden hans Tid Kirkerne været til Fornødenhed istandsatte *), og efter ham har Godset immer aftaget udi Velstand. Han døde bare for tilia, nemlig Aar 1647. Hans Enkefrue Heilvig Rosenkrantz overlevede ham i nogle Aar, og boede her paa Utterslevgaard, hvor endnu vises hendes Spindekammere. Hun døde endelig og blev bragt til den af dem selv bygte smukke Begravelse ved Halsted Kirke. Hr. Borchart Rhuds smukke Symbolum var; Deo gloriam, fidem amicis, justitiam omnibus, & mundus pereat.

8.) Hr. Helmut Otto v. Winterfeldt, Ridder, Oberhofmarskal, Oberstaldmester, Ammand over Friderikshorg, Esserum, Kronborg (og til sin Tid Stiftamtmand i Fyen.) Han til Kongens Naade saameget berettiget, fik af Kongen Tilladelse at erhverve sig Gods, hvor-

noget

*) Maleren fortiente med Forgyldning i Utterslev Kirke Aar 1639. fire hundrede Krons-Dalere, saaledes prydede han.

noget var at faae, med Kongelig Tilladelse at oprette et Baronie, hvis han kunde faae de 1000. Ter. Bonder-Hartkorn samlet. Han kiøbte da af bemeldte Frue Heilvig Uttersløvgaard, hvilken han efter sit Navn kaldte Wintersborg, og derefter fik han ogsaa Sæbyeholm og endeel adspredt Gods, tusind Tender fik han hastig samlet, (dog fattes nu et par hundrede Tender.) Han forflyttede Residenzen, samt Tinghuset fra Wintersborg til Sæbyeholm, derved kom han vel Kiøbstæd og Landeveie nærmere, men fik dog en meget mindre plaisant Egn at boe udi, og det som er det verste! ved det første Sted haves got Vand af en Kilde, ved Sæbyeholm derimod er det brakkeste Vand fast i Lander. Og fra den Tid af er Wintersborgs Bygning og smukke Have kommen i saa ynderlig Forfald Tid efter anden, at Gaarden var indtil 1773. neppe beboelig, og Have kiendes fast ikke mere *). Erections-Brevet blev udgiver Aar 1673, den 18. Sept.; Til dette sit Baronie skulde han have havt Uttersløv, Halsted og Aunede Kirker, men det blev forandret til Uttersløv, Vindebye, Herrets og Lille Leietofte Kirker, samt tillige at have af Uttersløv Sogn Kongetienden. Intet

*) Thi han laae næsten tillige aldrig paa sine Gaarde i Laaland.

kan være nydeligere end det kostbare Bæger, Flaske, Patel og Æske af Solv, som han ved sin Antrædelse gav til Uttersley Kirke 1676. Hans sidste Frue Helena Juliana, Baronesse af Ulfsparre, døde 16..; men han 1694. den 12. Febr. paa Odense Slot.

8.) Hr. Gustav von Winterfeldt, forriges ældste Søn, døde 1699. uden mandlige Arvinger at efterlade. Han var Cammerjunker og Capitain i Livgarden.

9.) Juliane Margrethe von Winterfeldt, gift med General-Major Christopher von Eichstedt, var forrige Baron Gustavs ældste Datter. Hun opholdt sig endog som Enke meest i Hamborg, men Baroniet prositerede Ødeleggelse af Hende, alle Kirker forfaldt, Hovedgaardene bleve ubeboelige. Forvaltere og Forpagtere bleve rige, men hendes Bønder saa arme, at de i 30. Aar endnu ikke have faaet deres Saar lægt. Hun døde endelig 1741., og blev begrædet især af hendes tro Tiener, Herman Diderik Seehus, som hun meget elskede. Efter en vitløftig Proces indtog nu Baroniet

10.) Sophie von Winterfeldt, en Datter af forrige Baron Gustavs Broder Friderik. Af benævnte Proces- eller Commissions-Forretning tillade Læserne, at jeg udrager hvad til

dette

dette Steds Historie kan være nødvendigt og nyttigt: Aar 1741. den 16. Junii beskikkede Kongen til Commissarier at domme om, hvo rette Arving til Baroniet skulde være, Nicolai Baron af Gersdorf, Ridder, Geh. Conf. Raad, Geheimeraad, Cammerherre, Stiftamtmand i Sielland og Ammand over Kiøbenhavns Amt; saa og Claus von Reventlov, Ridder, Geheimeraad, Tilforordnet i Høieste-Ret; Rasmus Rasmussen, Etats- Justits- og Cancellieraad, Assessor i Høieste-Ret og Secretær i det Danske Cancellie; Diderik Seckman, Justitiarius i Høiste-Ret, Justitsraad og Cancellie-Secretær; og Jens Severin Bartberg, Justitsraad, General-Procureur, Assessor i Høieste-Ret, og Cancellie- og Archiv-Secretær. De skulde undersøge: 1.) om Baron Friderik efter sin Broders Baron Gustavs Død var jure berettiget til Arven frem for Baron Gustavs Døttre, (efterdi Erections-Brevet melder, at der skal arves først i mandlige Linie, medens nogen findes, og ikke paa qvindelige Linier, førend siden, naar ingen paa Sverdsiden mere tilovers er:) 2.) Om ikke efter Baron Friderichs Søns Gustavs Død, som den allersidste mandlige Arving, hans ældste Søster, Frue Sophia Winterfeldt,

frem

frem for alle andre Sødskende, og frem for Generalinde Eichsted burde have havt Baroniet. 3.) Om ikke Baron Friderichs efterladte Frue Christiana Charlotta v. Schulten*), bør som en Enke efter den Friherre, som Lehnet i Aaret 1699. rettelig burde tilfaldet, herefterdags nyde sømmelig Livgeding af Baroniet. 4.) Hvad Erstatning hun og Frue Sophia Winterfeldt bør have enten af Friherrinde Eichsteds Stervboe eller Greve Scheel, som hendes eneste Arving, for de mange Aars Revenuer, de fra Baron Gustavs Død 1699. indtil 1741. af Baroniet have opbaaret under Titul, at Baroniet tilfaldt Generalinde Eichsted, men nu menes at kunde bevises tvertimod. Derefter bleve til Commissions Holdelsen i Geh. Conferenzraad Gersdorffs Huus i Kiøbenhavn den 20. Sept. 1741. indstevnet Frue Sophie Winterfeldt med hendes Mand Major Gedde, ligeledes Greve Scheel paa Gammel Estrup, Baron J. Holck paa Aalborg Slot, Christiane Charl. Winterfeldt Schulten i Aabye Præstegaard, Grev Holk paa Durehygaard, Froken A. Winterfeldt i Roskildekloster, G. Winterfeldt Pogrel i Colding, M. E. Winter-

*) En Datter af Stiftamtmand i Fyen, Diderik von Schulten, og Armgard Sophia von Gabel.

Winterfeldt paa Clausholm. Procurator S. Rasmussen fremlagte sit Indlæg af 25. Sept., hvori han paa Majorinde Geddes Vegne bevi-ser af Erections-Brevet, at saalænge nogen af mandlige Linie er, her alle Qvindelinier ude-lukkes, og da Baron Gustav døde 1699., levede endnu hans Broder Friderik, som var Majorinde Geddes Fader, og døde først den 30. Sept. 1707., da han som Oberst af Cavaleriet udi Menin af en hidsig Feber ved Døden afgik, efterladende sig af det sidste Egteskab to Sønner, hvoraf den sidste, som hedte Gustav, og var Lieutenant i See-Etaten, levede indtil 1739., og saa var alle mandlige Linier med ham udøde. Bemeldte Lieut. Gustavs ældste Søster, Majorinde Gedde, burde da jo arve sin Broder, som den rette competent til Bardliet, det Generalinde Eichsted havde ulovlig faaet *). Procurator Søren Rasmussen lærer os da, at Successionen i Erections-Brevet er stilet efter den Danske Konge-Lov i Henseende til Succession, ja det synes, at een Pen har forfattet begge. Saa skulde Mand af Mand gaae for Qvinde af Mand, og Qvinde af Mand for Mand og Qvinde. Han beraaber sig og paa Marskal Volrath Paris von Vieregg,

*) Hun fik det med Kongl. Decision.

Vieregg, som Formynder for Baron Gustavs to Døtre, hans Forestilling for Kong Christian den Femte, at nemlig Major Winterfeldt efter Erections-Brevet kunde paastaae Baroniet, hvilket Geh.-Raad Moth havde ladet ham vide; men han vilde bede Kongen, at Baron Gustavs Døtre ikke maatte udelukkes, efterdi Majoren havde agnoseeret sin Faders Testamente, og at sette tre Commissarier, hvortil von Vieregg foreslog Greve Reventlov, Baron Juel og Geh.-Raad Plessi. Der blev da allernaadigst tilkiendegivet Landsdommer Matthiesen og Amtsforvalter Suhr, at bemeldte Helmuth Otto von Winterfelds Testamente skulde tilsidesettes, saasom det ikke var indrettet efter de friherlige Privilegier, og derfor skulde de strax giøre Registering over hans Allodialgods, Gods og Midler, samt Ligning og Deling, hvad hver efter ham kunde faae ꝛc. Von Vieregg blev nu strax Oberhofmarskal hos Kong Friderik den Fierde, og han fik da udvirket af Kongen male informato in hoc passu den 19. Sept. 1699. saaledes, at Baroniet skulde og burde (dog uden videre Consequente) arveligen være tilfalden Baron Gustavs ældste Datter, Juliane Margrethe, og hendes tilkommende ægte Livs-Arvinger.

Han

Han fremlegger derpaa Erections-Brevet, som begynder saaledes:

" Christianus Qvintus giøre alle vit-
" terligt, at Vi af sær Kongl. Naade —
" til os Elskelig Hr. Helmuth Otto von
" Winterfeldt, Ridder, Vores Ober-Marskal,
" Ober-Skienk, Ober-Stalmester, saa og
" Amtmand over Frederiksborg og Cronborg
" Amter, allernaadigst have for got eragtet,
" Ottersløvgaard med des underliggende Bon-
" dergods under det Navn af Wintersborrig —
" til et Friherskab at oprette og ophøie —
" hvad dertil ligger — efter den af hannem
" selv paa vores Skat-Kammer overleverede
" Jordebogs udførlige Formeldning. — Og be-
" lehner Vi derfore nu — bemeldte Friherre
" Hr. Helmuth Otto von Winterfeldt for
" sig og sine ægte Descendenter af Mand og
" Qvindekiøn, med forbemeldte Friherskab Win-
" tersborrig, samt alle de udi bemeldte Jor-
" debog specificerede Gaarde og Gods — saa-
" ledes, at bemeldte Friherskab — ingenlunde

" maa

" maa pantsettes, selges, afhændes eller deles,
" men uskift og udelt fra den Ældste til den
" Ældste, først udi mandlige Linier medens
" nogen findes, og siden paa Qvinde-Linier,
" naar ingen paa Sverdsiden mere tilovers er,
" arves skal, og Os og vor Kongelige Arves-
" Successores udi Regieringen ikke før kunde
" hiemfalde, forend bemeldte Hr. Helmuth
" Otto von Winterfeldts ægte Descendenter
" af Mand og Qvindekion udded er; og han
" og hans ægte Livs-Arvinger Friherskabet
" uhyggeligen — fra Ældste til Ældste nyde
" og beholde uden nogen sær Confirmation at
" søge, enten Lehnsherren eller Lehnsmand for-
" andres, uden alenestе, at hver gang slig For-
" andring indfalder, da en god Ridehest i Vores
" Stald af Friherskabet til en Kiendelse gives
" skal — den 18. Sept. 1673.

Derpaa fremviste man en Genealogisk Tabel saaledes:

Helmuth

Helmuth Otto von Winterfeldt
døde 1694.

- Gustav, død 1699.
  - Juliane Margrethe, gift med General-Major Eichsted, død 1741. Han derimod døde 1730.
  - Augusta gift med Greven af Scheel.
    - Jørgen Gr. af Scheel, pronepos primi acqvirentis.
- Christian Ernst, døde uden Arvinger
- Friderik Winterfeldt.
  - Af 1ste Egteskab avlet Juliana Christina, gift med Baron Eiler Holck, hun døde 1734. efterladende to Sønner og fem Døttre. Den ældste Søn var Christian Friderik Baron til Holckenhavn.
  - Af and. Egtesk. avlet to Sønner, den sidste af dem Lieut. Gustav, døde i May 1739. og 5. Døttre, hvoraf den ældste var Sophia Winterfeldt, primi acqvirentis neptis, gift med Major Gedde *)
- En Datter, gift med . . . Hahne, død uden Arvinger.
- En Datter, gift med Oberstl. Wahrensteter, og efterladt sig en Søn og tre Døttre.
- En Datter. død ugift.

*) Den anden Datter Armgard blev gift med Greve Holck paa Ourebyegaard. Den tredie med Major Pogrell i Kolding. De to yngste komme i Roeskilde Kloster.

Niels Holm, Procurator for Greve Scheel, fremkom nu ogſaa med Patentet af 1671. den 25. May, da Geh.-Raad Helmuth Otto af Winterfeldt blev ophøiet i Friherreſtand, ſaa og med hans Teſtamente. Han beviſer, at Lehnet er ikke alene et mandlig, men og et Kunkel- eller Sleierlehn, tilmed havde Generalinde Eichſted nu i 42. Aar rolig beſiddet det. (cf. Lovens 5. Bogs 5. Cap. 1 og 5. Art.)

Bemeldte Patent til Hr. Winterfeldts Ophøielſe i Friherreſtand er ſkreven i det Latinſke Sprog paa 200. Rdlr. Papiir:

CHRISTIANUS QVINTUS — his literis patentibus noſtro noſtrorumqve hæredum Succeſſorum nomine palam teſtamur — qvandoqvidem nullo majori incitamento ad virtutem acuuntur ſtimulanturqve mortalium animi qvam honore ac gloria, & generoſa pectora tum demum confidentiori ad gloriæ honorisqve templum impetu feruntur & ad famam per illuſtria facinora graſſantur, qvando ſe regalis dextræ purpuræqve contactu ſublevatos ſentiunt evehiqve ſupra cæteros publico applauſu, qvos propria virtus jam dudum præ aliis eminere fecit. Ergo & Nos ad grate fideliterqve Nobis dilectum Dominum Helmuth Ottonem de Winterfeldt Eqvitem auratum ſupremum aulæ Mareſchalum, Pincernam & Stabuli Magiſtrum &c. ſceptri noſtri apicem porreximus, Virumqve probatâ

probatâ Divo Parenti noſtro glor. mem. Nobisqve ipſis fide ac induſtria Baronem creamus, renuntiamus, prout nunc prædictum Dom. H. Ott. de Winterfeldt cum Uxore liberisqve — deſcendentesqve — utriusqve ſexus æterna ſerie Baronum noſtrorum collegio ac ſocietati addimus, adſcribimus — Inqve hujus noſtræ regiæ gratiæ clementiæqve ſignum — prædicto Dno H. Ott. de Winterfeldt & deſcendentibus ab ipſo lineis utriusqve ſexus gentilem Clypeum & gentilitia inſignia auximus, ornavimus, illuſtravimus, & ſic aucta ornata illuſtrataqve prout hic depicta vivisqve coloribus repræſentata extant ubivis locorum in qvibusvis ludis Eqveſtribus — ferre, oſtentare conceſſimus — Eſtqve Clypeus ſtellæ affixus in qvatuor areas partesve diviſus. In prima primæ regionis area in ſolo rubicundo niveus eqvus infrenis ſaltuqve ſuperbus emicat. In altera ejusdem regionis area in ſolo aureo manus ſtrictum enſem vibrans humero tenus e nube ſeſe exſerit. In prima infimæ regionis area, idem eſt qvod in ſecunda primæ, & in altera ejusdem regionis ſive qvarta & ultima area idem qvod in prima primæ. Medio clypei minus adhæret ſcutum, qvod in ſolo cæruleo binas oſtendit mergites aureas, ſibi invicem acclinatas, qvibus ſuper adſtat lupus in poſteriores pedes arrectus. Totum Clypeum parmamve ſplendida Baronis corrona ſuperpoſita venuſtat ac irradiat. Qvibus — inſignibus — ipſum ipſosqve perpe-

tuo & in omne ævum volumus, jubemus, fieriqve a qvopiam contra hæc aut in fraudem hujus noſtri diplomatis qvidqvam prohibemus vetamus, ſub poena centum marcarum auri puri fiſco noſtro — Hafniæ 25. Maj 1671.

CHRISTIAN.

P. Griffenfeld.

Baron Winterfeldts Aar 1693. den 30. Nov. oprettede Teſtament paa Odenſe Slot var af følgende Indhold:

Im Nahmen der h. und hochgelobten Dreifältigkeit Amen. Kund und zuwiſſen ſey jedermänniglich, inſonderheit aber denen, ſolches zu wiſſen vonnöthen. Demnach und in Betrachtung unumgänglicher Sterblichkeit, Ich Helmuth Otto von Winterfeldt, Herr zu Wuſtrou, Brouwich und Lehulyſt, K. Majſt. Geheimter-Rath, Ritter, Stiftsamtman über Fühnen, Langeland und Taaſing, Amtman zu Odenſe, Chriſtiansdal und Canuttes Aemter. Wie es nach meinem Abſterben — will gehalten haben, als nemlich: daß ich nicht allein dieſen meinen letzten Willen — reiflich bey mir überwogen — mit eigner Hand geſchrieben — und zwar alles nach allergnäd. Königl. Freyherrl. Previlegien, — So ſelbſten und anfänglich befehle ich meinem allerliebſten

Erlö-

Erlöser, Heyland und Seligmacher Christo Jesu, meine von Ihm theuer erlösten Seele hinwiederum in seine almächtige Gnadenhand, der Leib und Seel an jenem großen Versamlungs Tage zusammen vereinigen wird. Den abgelobten Cörper will ich, daß er — ohne einzige Welt-Ceremonie, sie haben Nahmen wie sie wollen, ohne Waschen, oder reine Kleider, auserhalb über das faule Hembd ein reines übergezogen, mit einer schlechten schwarzen mit weiß bezogenen Schlafmütze auf den Kopf, aber bey Leibe keine Peruque aufgesetzet, alsdan mit das was ich an habe, gleich durch meine eigene und keine frembde Leute ins Sarg geleget und zugeschlagen; hierauf eine Königl. Zulassung gesucht, die seelige Leiche nach Wismar in unsere Erbbegräbniß bey meiner Sel. Frauen zur Seite gesetzet. Hierzu muß eine kleine Jagt verhäuret werden, dieselbe schwärz beschlagen, auch schwarze Flaggen mit weiß Creutz darauf geführet; alsdann mit meinen eignen Gutsch und Pferden nach dem Schiffhause ans Wasser geführet. Zu Begleitung meiner Kinder und Burgemeister und Rath mit ihren Wagen; Ist ein Hofmeister bey mir in Diensten, soll er mit der Leiche übergehen; erstlich in mein Haus zu Wismar niedersetzen,

hernacher bey Abendzeit mit gleicher Ceremonie wie es alda gebräuchlich, auch meiner Sel. Frauen wiederfahren, ins Begräbniß tragen lassen; und weil dann dieselbe voll, sollen alle meine nachgelassene Erben — sich meines Erbbegräbnißes in Laaland zu Halstedt — bedienen. Diesem zunächst instituire und verordne meinen ältsten Sohn Gustaff Freyherr von Winterfeldt, vermöge Freyherrl. Königl. Privilegien und nach dem Recht der Erstgebuhrt dieses Königreiches Constitution meine Freyherrschaft Wintersbourg und Säbyeholm zu samt allen Freyherrl. Gerechtigkeiten, so von je heraus darunter gelegen — vor sich allein haben und besitzen soll. Meine andren beyden Söhne, als Christian Ernst und Friderik Freyherren von Winterfeldt sollen beyderseits das Guth in Meklenburg, Wustrau genant, Schwerinischer Seite belegen, haben, und — weil es ein Capital-Guth volkommen besetzt, an Renten jährlich nach dem die Jahren seynd, 18. a 2000. Rdlr. tragen, mit einander darum konelen oder spielen, wer den geringsten Wurff soll auskaufen, auch da einer von diesen Brüdern ohne Leibes Erben stürbe, soll der ander das Guth allein vor sich und seine Kinder erben, ohne des itzigen andern Bruder oder Schwester zuthun; allein

wan

wan Ernst nach seinem Absterben, keine Leibes Erben bleiben, fällt alsdan diese Erbschaft hinwieder auf die gesamte Hand. Was ferner meine 2. lieben Töchter, Hedewig Sophia und Antonietta, weil die dritte leider von Gott gehör und sprachlos, derowegen dieses arme Kind, Helena Juliana genannt, allemal so lange sie lebet, bey einer von den Schwestern verbleiben — Daß nun auch dieser meinen lieben beyden Töchtern Freyfräulein von Winterfeldten ihr mitgegebener Brautschatz einem Nahmen habe, so verordne hiemit und gebe denenselben zu Aussteur mein Allodial-Guth alhier in dieser Königl. Province belegen, unter dem Amte Odense, Lehnlyst genannt, ihnen beyderseits allein verbleiben, — also und dergestalt, daß dieses Guth unter der Freyherrschaft in Lolland als ein Allodial-Guth geleget, auch dergestalt wie ein freyherrlich Allodial, vermöge freyherrliche Privilegien aller der Freyheit und Gerechtigkeit, wie darin enthalten genieſen soll — aus Ursach, weil hiemit dem Freyherrn meinem Sohn Gustaff Macht und Gewalt gebe, daß wenn er diesen seinen beyden Schwestern 20000. Rthr. Zahle und dieses Guth einlöse, müßen sie es nur dahin vor Rente besitzen als. 6. p. C. Diesem zunächst soll alles Silber Geschier

unter denen Brüdern getheilet werden, außerhalb was denen beyden Schwestern an Leuchtern und Bächern davon gegeben; hingegen behält meine Tochter Hedewig Sophia und Antonietta alle Kleinodien und Perlen, welche die Seel. Frau Mutter ihnen gegeben, nebst den zweien abgesetzten Kisten mit Leinen, auch zwey Französischen Betten, eines von roth Dammast, das andre von grün Dammast, davon ein jede eines haben soll — Was die Erbschaft in Schweden belanget, müßen meine 3. Söhne, weil sie dieselbe alleine haben sollen, fleißig alle Jahr darum erinnern, und beym Könige Ansuchung thun, gleich wie ich gethan, und die Zeit und Gelegenheit abwarten, wenn es den lieben Gott gefällig und Ihro Majst. dero einmal gegebenes Urtheil, welches Sie Selbsten confirmiret, und Possession der Güther in Possession gegeben, wieder erinnere, oder durch gute und glückliche Repressalien, wozu gute Gelegenheit in Holstein vorhanden. Weiter soll meine kleine Rust-Cammer unter den 3. Brüdern gütlich getheilet werden. Aus meinem Reitstall soll mein Sohn Gustaff ein recht guth Pferd voraus nehmen, und als ein Lehnpferd zu Reconnoissance an Ihro Majst. schencken. Die übrigen Reitpferde sollen sie theilen — das

Gespann

Gespann Gutschpferde, nebst der besten Gutsche, wovon sie die Wahl haben sollen, gebe meinen beyden Töchtern, aber das Gestutte alhie auf Odense außerhalb die Fohlen, gebe meinem Sohn Friderich allein, die Fohlen sollen die Brüder theilen. Weil anjetzo Friderich die hiesigen Stutten auf dem Ladegaard bekommen, so selbsten erhalt mein Sohn Gustaff und Christian Ernst, der erste seine in Lolland, der andere die in Meklenburg, einjeder alleine. Die Kühe auf hiesiger Ladegaard zu Odense sollen meine zwey Söhne Christian Ernst und Friderich verkauffen, und das Geld davor allein unter sich theilen und behalten.

Derpaa indsetter han til Formynder for sine tre Døttre Baron Abraham Rudolph Rutbor, Herre af Korrupt og Einsiedlersburg, saa og hans ældste Søn Gustav Friherre til Wintersborg og Sæbyeholm, Herre til Wustru og Lehulyst. Item formaner sine Børn, ikke at lade hans liden Dverg Maria Knutzes lide Nod, samt at belønne dem, somhave tient ham længe og troe.

P. S. Solte es nach Versehung des lieben Gottes sich zutragen, daß wegen unbrauchbar der See, die Leiche nicht könte ausgeschiffet werden, kan dieselbe alhier in Fühnen unter einen Himmel

in meiner Kirche zu Grimlöße — niedergesetzt, und hernach wie vorgemeldt nach Wismar zu führen. Leichen-Predigt begehre nicht, denn die Seele schon in Gottes Hand, und bedarf weiter kein Rühmen. Sonsten nehme meinen Text, welchen im Herzen habe und behalte, nemlich: Wir sind alle Sünder, und mangeln den Ruhm, welchen wir vor Gott haben sollen, und werden bloß durch das Verdienst Christi seelig. Es ist bekandt, daß wie Ihr. Majst. mein allergn. König vor Lunden in Schonen mit dem Könige von Schweden geschlagen, und bey währender Action keiner den Ritterband muste gebrauchen, also, daß den meinen in der Lahde und bey der Bagage gelaßen, welche peplündert, und mehr als 1000. Rthlr. ohne diesen Orden verlohren, welches dem jungen Obristen Ditmar und andern mehr wissend, und also derselben nicht von mir gefordert werden kan.

Meine Tochter Antonietta schencke mein großes Creutz, welches selber machen lassen, und dann und wann in Ritterbandt getragen, als ihre Gevatter-Gabe, weil sie zu der Taufe gehalten; allein Hedewig Sophia soll den Ring auch voraus behalten, welchen ihr in der Verwahrung gegeben mit 4. a 5. Diamanten,

die

die übrigen Kleinodien, Perlen und das wenige Gold, theilen sie beyden unter einander. —

Dieses unsers Hochsel. Herrn Vaters letzten Willen verpflichten wir uns untergesetzte Erben in allen Puncten und Clausuln nachzukommen, welches wir hiemit mit unterschriebener Hand confirmiren.

Odense Schloß den 26. April 1694.

G. Winterfeldt, C. E. Winterfeldt, F. Winterfeldt, H. S. Winterfeldtin, A. Winterfeldtin. Nach des Sel. Herrn Begehren R. A. v. Putbus.

Greve Scheels Procurator fremlagte da Kong Friderik den Fierdes Brev, hvorved Generalinde Eichsted blev tilkiendt Baroniet paa Grund, at Baron Friderik havde nydt større Portion efter Faderen end ham kunde tilkomme, og nesten saa meget, at det kunde gaae lige op med Baroniet Wintersborg, desuden ved en solenne Renuntiation fraſagt sig og sine Arvinger alle Prætensioner til og imod hans Broder Boron Gustav og hans Arvinger, indtil Arven paa ham kunde falde. Tillige fremlagde han det Kongelige Diploma af 28. May 1725., hvoreſter Hr. Christopher Eichsted blev opheiet til Friherre til Wintersborg.

Videre

Videre indstevnede efter Kongl. Ordre af 24. Nov. 1741. ostbemeldte Commissions Herrerne efter Hr. Iver Holcks Begiering og Paastand paa Baroniet: 1.) Greve Jorgen Scheel til Gammel Estrup; 2.) Frue Sophia Winterfeldt med hendes Mand Carl Wilhelm Gedde, Major ved Livgvarden til Hest. Bemeldte Hr. Iver Holcks Procurator F. Smith raisonnerer saaledes: Det, at Majorinde Gedde paastaaer, at bør arve, som en fuld Søster af den sidste Winterfeldt, Lieutenant Gustav, er ugrundet, thi Lieutenanten oplevede aldrig Arvetiden, og følgelig, naar nu Baron Friderichs Arvinger bør arve, saa betragtes ikke den døde Søn, (som ingen Arvinger efterlod) men Baron Friderichs ældste Datter af første Egteskab bør være Arving, og efter hende den endnu levende Søn Baron Christian Friderik Holck, anførende Erections-Brevet: Fra den ældste til den ældste, først udi de mandlige Linier, medens nogen findes, og siden paa Qvindelinierne, naar ingen paa Sverdsiden mere tilovers er, hvilket skal være ipsissimus Casus i denne Sag.

Procurator Niels Holm fremlagde en anden gang til Greve Scheels Sags Bedste, Kong Friderik den Fierdes Brev af 25. April 1727., hvorudi Oberste Eichsted faaer Lov at beholde

Baro-

Baroniet (hvis han skulde overleve sin Frue) til sin Dødedag, for, han havde completteret Baroniets 1000. Tdr. Hartkorn, som før var kun 802., saa og skulde opbygge Gaarden.

Procurator Rasmussen fremfører til et smukt Exempel Grevskabet Langeland, hvor Erections-Brevet indeholder just samme Ord, som Wintersborg Baronies. Da General Friderik Ahlefeld, Greve til Langelands Grevskab, (som var Primi aqvirentis ældste Søn) døde 1711. og efterlod kun en Datter, fik hun ingenlunde Grevskabet, men Statholder Geheimeraad Greve Charles v. Ahlefeld, som den afdøde Greves yngste Broder, og efter ham hans Søn. Saaledes burde i alle Maader Baron Friderik Winterfeldt have arvet sin Broder Gustav.

Endelig blev ved Kongelig Rescript af 3. Augusti 1742. befalet, at Dom per plurima vota skulde afsiges, som blev da saaledes:

Udi den Sag imellem Major ved den Kongl. Livgarde til Hest Carl Wilh. Gedde, paa sin Hustrues Frue Sophia von Winterfeldts vegne som Citant, Hr. Greve Jørgen Scheel paa egne vegne, og Stiftbefalingsmand Iver Holck paa sin Myndling Baron Christian Holck til Holckenhavn hans vegne, som Contracitanter, men alle værende

Compe-

Competenter til det nu ledigværende Lehn, Friherskab Wintersborg udi Laaland, kiendes saaledes:

Dom.

" Friherskabet Wintersborg bør efter " Erections-Brevet og de friherlige Privilegier " være Frue Sophia Friherrinde af Winter- " feldt, gift med Major Carl Wilhelm " Gedde, efter hendes udi Aaret 1739. af- " døde Broder afgangne Lieutenant Baron " Gustav von Winterfeldt arvelig tilfalden, " og bør kun nu til dets Besiddelse ved Fri- " herrinde Juliana Margretha von Win- " terfeldt, afg. General Major Baron von " Eichsteds hendes Dødsfald uden Livs Arvinger, " være berettiget fra Ældste til Ældste, først " udi mandlige Linier, medens nogen findes, " og, naar ingen paa Sverdsiden tilovers er, " siden paa Qvinde-Linier, alt efter Erections- " Brevets Indhold af 18. Septemb. 1673. " Saa at, dersom Frue Sophia Gedde v. " Winterfeldt, Friherrinde af Wintersborg, og " hendes Sødskende uden Descendenter og Livs

" Arvin-

" Arvinger maatte ved Døden afgaae, da fal-
" der Lehnet til den nu levende Baron Chri-
" stian Holck til Holckenhavn, og efter hans
" og hans Sødskendes dødelige Afgang uden
" ægte Descendenter, tilfalder det Grev Jørgen
" Scheel og hans rette ægte Descendenter.
" Dog vil hans Kongl. Majestæt allernaadigst,
" at Baron Christian Holck og hans Arvin-
" ger til Baroniet Holckenhavn skal af Baro-
" niet Wintersborg nyde tive tusinde Rigsdaler,
" hvilken Capital Frue Sophia Gedde von
" Winterfeldt Friherrinde af Wintersborg, eller
" hvo Lehnet efter hende med Rette tilkiendes,
" af Friherskabets visse Revenuer saaledes bør
" at udrede og betale, at deraf aarligen udre-
" des og betales et tusinde Rigsdaler, som skal
" tage sin Begyndelse fra nestkommende 1ste Majt
" Ao. 1743., da de fornævnte et tusinde Rigs-
" daler første gang skal betales, og siden saale-
" des dermed aarligen continuere, indtil man
" skrivendes vorder Aar 1762., da de 20000.
" Rdlr. skal være afdragne og aldeles udbetalte.

" I øvrigt

"I øvrigt bør afgangne Friherrinde Julia-
"na Margretha Eichstedts Stervboe og Ar-
"ving Grev Jørgen Scheel for Citantens
"Tiltale udi denne Sag aldeles frie at være.

"Publicatum udi Comissionen den 6te
"Augusti Ao. 1742.

B. Gersdorff, C. Reventlov, N. Rasmussen, J. Wartberg.

Holst.

11.) Oft ovenmeldte Major Gedde *) tog nu sin Dimission fra Krigen, og fik Oberstes Character.

Han

*) Denne modige Krigsmand, Menneskeelsker og Velgiører, som savnes af mange, var en Søn af Hr. Friderik Eiler Gedde til Hindemaal og Norskau, Ridder, Admiral, General Post-Directeur og Stiftamtmand i Fyen, som døde 1717., gift først med Sus. Elis. Adler, og efter hendes Død med Sophia Amalia Løvenhielm, med denne sidste han avlede foruden denne vor Major og Baron Carl Wilhelm, Charlotta Amalia, som blev gift med Henrik von Klingenberg, Fader til Geh.-Raad von der Liehs Frue, Friderica Sophia paa Brandrupaaard, og til Hr. Friderik von Klingenberg, Ridder og Amtmand i Hadersleb. Med den første Frue, bemeldte Susanna Elisabeth Adler, havde han disse Børn: Anna Dorothea, gift med General-Lieut. von der Osten i Pfalz, og Sophia Amalia Gedde, gift med Baron Ulrik Schack, som døde begge i den Roman-Catholske Religion.

Han blev siden baroniseret og døde 1759. Friherrinden derimod levede til 1769. og døde den 28. Jan. uden Livs-Arvinger. Til sit Hvilested blev hun ledsaget af hendes Søstre-Børn, af hendes Præster og Forpagtere med vaade Øine, men især af hendes Bønder; thi hun var et stor Dyds og Menneskekierligheds Exempel, og hvis hun ikke alletider havde Evne (thi foruden Byrder paa Baroniet, havde hun mange af sine egne Paarørende at underholde,) saa fattedes hun dog vist aldrig paa Villie at trøste den Trængende og Bedrøvede.

Vi have fra hende det Skrift:

Zufällige Gedanken von dem in itzigen Feudis oder Lehnsgütern modo succedendi 1741.

12.) Hr. Cammerherre Flemming Greve af Holck Winterfeldt, Major af Cavalleriet. Født af forrige Friherrindes Søster, Amgard Sophia Greve Holcks paa Durebygaard. Fra Krigstienesten lod han sig dimittere og levede her i ugift Stand, men formedelst indfaldende Misvext og Godsets Armod, tilsatte han endog det fornødne til hans eget Livs Fornøielse. Han var tillige af det frommeste Gemyt, og hans Glæde var at give de Fattige. Hans Tid blev her kun kort, Gud kaldte ham meget hastig i Aaret 1772. den 27. Jan.

13.) Hr. Geheimeraad og Cammerherre Gustav Greve af Holck Winterfeldt, Ridder, Friherre til Baroniet Wintersborg. Broder til forrige. En Søn af General-Lieut. Christian Christopher Greve af Holck til Ourebygaard, en Sønnesøn af Hr. Flemming Greve af Holck, Amtmand i Nyeborg, en Søns Sønnesøn af Hr. Christian Christopher Greve af Holck, som var en Søn af Henrik Holck til Raunholt, som i Aaret 1632. blev af Keiser Ferdinand ophøiet til Rigs-Greve. Efter sin Hr. Broder antog han som nærmeste Arving Aar 1772. Baroniet, efterat han fra sine Embeder i Rentekammeret, saa og som Oberskienk var løsladt med 1000. Rdlr. Pension aarlig, som varede til Aar 1774. Aar 1773. blev han beskikket som Amtmand over Apenrade og Lygomkloſters Amter, (og hvor var han ei der uden Hyklerie elsket?) Aaret derpaa blev han udnævnt til Stiftbefalingsmand i Christiania Stift i Norge, hvilket han refuserede, muelig for ikke at komme saa meget langt bort fra sine Godser, hvor hans Nærværelse behøvedes. I Aaret 1773. den 8. Sept. solgte han sit Gods i Falster og den af ham kostbar opbygte Gaard Getzoer for 42100. Rdlr. og han opholder sig nu her ved sit Baronie,

hvor

hvor som en værdig Efterfølger efter den disse Godsers forrige Eier og Ophielper Hr. Borkart Rhud, hans Exell. begynder hvor hiin endte. Flid og Omhyggelighed sparer han ikke, at forbedre alting: Gud forlænge kun hans Levedage, (saa ønske alle som kiende hans Ædelmodighed) især hans Underhavende til Opreisning af deres Trang og til Forbedring i deres Flittighed og Tænkemaade. Til Sæbyeholms Forbedring haver han inddeelt dens hidtil værende fire Marker i elleve, af hvilke hvile altid fem, og hver især ligger upløiet i 5. til 6. Aar; imidlertid fødes paa samme og ellers henved 200. Hollænderie Køer, hvilket tilforn anseet for en Umueelighed, nu got og til manges Nytte lader sig giøre. Baade ved Sæbyeholm og Wintersborg har han allerede stiftet dette vigtige, at han har frabyttet sig endeel Bondergaarde, som laae Miil og over Miil fra Hovedgaardene, og derimod tilbyttet sig og dyre kiøbt de nærmeste omkring Gaardene, hvilken Lettelse for Bondens Hoverie-Arbeide? Alle hans Bondergaarde giør han i Hartkorn lige, og giver hvert Sted sine Jorde saa nær, som mueligt er, hvorpaa allerede er lagt Haand, til stor Opmerksomhed for mange, som have anseet sligt for alt for vidtløftigt ja ugiørligt. Med

Uttersløvs Kirke har han begyndt en bekostelig Reparation og Prydelse, især indvendig, saa at den Kirke, som før hans Tid var den uanseeligste indvendig især af alle i Herredet, nu overgaaer dem alle. Ved Uttersløv Sogns Skoles Vacance gjorde han den Anstalt, at en i alle Maader til Skolehold habil Student blev udsøgt, hvis ringe Løn han af sin egen Kasse med en aarlig Løn af Penge (som er anseelig og derfor ei anføres) forøger. Hvor findes slig Eftertanke og Omsorg for Bonde-Almuens Oplysning om deres Religions Pligter? O hvilket lykkeligt Laaland, hvis alle Kirke-Patroner i Landet, som have lige Evne og Formue, tænkte saa vel og saa høit om Christendommen som Hans Exell. vor Herr Greve! Hans første Ægtefrue Friderica Elisabeth von der Lühe, en Datter af Stiftamtmand von der Lühe, døde 1762., hvorefter han giftede sig med Comtesse Sophia Louise von Ahlefeldt, en Datter af Adam Christopher Greve af Ahlefeld til Eskelsmark, Ornum og Bystorff, med hvem Gud har velsignet ham med fire Sønner og en Datter. Hans Ridderlige Symbolum er: Recte-candide intrepide.

End hører til Utterløv Sogn Hallgaard fri Herregaard, som i Aaret 1721. blev indlemmet i

Baro-

Baroniet Juellinge. Bygningerne ere uanseelige. Gaarden blev Aar 1630. oprettet (af Landsdommer Peder Ore til Lungholm,) og samlet af tre Bondergaarde i Utterslov Sogn og to i Lille Loietofte Sogn. Det verste er, at det vil blive fast umueligt at faae dens Jorde ud fra Bøndernes for sig selv, uagtet Friherre Juel Winds Bestræbelser og Ønsker. Endeel Jorde ere dog, samt en heel Mark samlet allerede ved den flittige Forpagter paa Gaarden Peder Holm, ja ved hans nyttige Anstalter saaes nu i Gaardens Jorde aarlig 90. Tdr., isteden for før neppe 70. Tdr. Korn *). Kongen eiede Gaarden, indtil Baroniet Juellinges Oprettelse eller rettere Forflyttelse fra Sielland til Laaland 1721., og den kom da til at tilhøre Cammerjunker Jens Juel Wind, og efter ham hans Søn Hr. Geh.-Raad Jens Kragh Juel Wind, om hvilke skulle, naar vi naae Juellinge Gaard, det som til vort Øiemeed henhører meldes.

*) Til Hr. Holms Ære endnu dette ei skal forglemmes, at han begyndte at legge Haand paa dette for os Strandens Naboer betydelige, nemlig Fiskerie, han kiøbte Fiskerbaade, lod binde Garn og opsøgte en Fisker fra en fremmed Provintse 1772., men det kunde ingen Fremgang faae; thi ingen vilde assistere dette patriotiske Foretagende; ikke destomindre fortsetter han det.

Ved Haugaard kan meget neppe fødes 20. Stykker Malkekoer. Den ved Haugaard beliggende liden Skov er ved 500. Skrit lang og 300. Skrit bred, indeholdende meest Riisceger. Hartkornet er lidet over 33. Tdr., men staaer ansat for 48.

7. Horslunde Sogn.

Dette folkerige Sogn har ved 1100. Mennesker. Sognet udgior 615. Tdr. Hartkorn, og staaer for 3. Tønder Skovskyld, følgelig den beste Skovegn her omkring.

Kirken, som Fædrene have helliget til St. Hans, er nær den ældste i Herredet; der siges, at længe for Waldemar den Førstes Tider en stor Helgen her skal have prædiket Evangelium for Hedningene, hvilke her i deres Hestelund havde et Tempel, hvis Byggeplads blev siden med stort Arbeide af de omliggende opfyldt og forhøiet, dog gid de havde udseet Pladsen noget mere i Sydost, saasom Kirkeveien for de yderste Byer og Rogees Beboere er alt for lang. Kirken er en stor Bygning, Hovedbygningen har 30. Alen og Taarnets Længde er ved 17. Alen. Kirken er ved Greve Reventlous Omhue een af de smukke i Landet, forsynet

med

med ſmukke Pulpiturer, et Orgel af 7. Stemmer, og i Taarnet et Seierverk. Under Taarnet har den Grevelige Reventlouſke Familie ſit Begravelſeſted, bygt af Greve Chriſtian Ditlev de Reventlou.

Et lidet Hoſpital ved Sal. Hr. Wiinholts Omſorg bygget ved Kirken Aar 1753., ſom har et hundrede Rigsdaler til Capital, og for Reſten Kirke-Patronens Greve Reventlous og Sognets Godhed.

Rogse, ſom nu af tvende Mænd beboet, er det Sted, hvor Stemlo Stenlifers Sonner i ferſte hundrede Aar efter Chriſti Fodſel flygtede til, for den ſtærke Eſkil Sulfæ Seu, opkaſtede der Grofter og beſkiermede Livet. *)

1.) Hr. Knud Heye var den ferſte Evangeliſke Lærer her jeg finder, en ærværdig Mand, hvis Aaſyn ſkrekkede. Jeg finder ham Aar 1539. og 1550. Præſten i Horslunde nyder for henlagt Jord fra Ore til Wintersborg ved Mageſkifte med Pederſtrups Eiere, Refuſion 4. Rdlr.

*) See Tillitſe. Her i Sognet er en gammel Bye med ſtore Herligheder kaldes Tveed. Det Navn bære mange Steder i Danmark, og vil ſige saa meget ſom: Til eller ved Heden.

2.) Hr. Hans Madsen, Præst til Horslunde. Denne ulykkelige og gierige Mand blev 1578. af Laive Wenstermand til Pedersirup indstevnet og anklaget for ulovlig Værgemaal, Skovhug med mere, men det gik ham endnu værre siden, da der udgik Kongens Befaling 1580. den 18. Febr., at Biskopen og Laalands fire Provster skulde examinere ham i nogle Sager, som Stiftlehnsmanden Hack Ulfstand havde indstevnet til Landemodet i Mariboe, nemlig Hr. Hans havde af Prædikestolen oplæst et Kongl. aabent Brev om Tiende og Hellemisse-Mad, og i samme Brev stod nævnet Brød, Børster og Gies som Almuen skulde være Præsten skyldig for Hellemisse; for det andet, at han skulde have vidnet videre udi Hr. Nielses Sag i Skovlænge end de andre Præster om . . . . Bondens Egteskab. Den første Sag dømte Bispen og Provsterne, men det synes, at han med Dommen ikke var fornøiet; thi han indstevnede den til Rigsdagen i Kiøbenhavn 1582., hvor han blev dømt fra Embede og Ære og at rømme Fyens Stift inden en Maaned.

3.) Hr. Christen Jensen, kom herhid fra Radsted Pastorat 1580., da hans Præste-

gaard

gaard der var afbrændt. I Horslunde dede han omtrent 1594.

4.) Hr. Otte Christensen, kaldet af Almuen den rige Præst. Berømmes for hans Omhyggelighed for den gamle Kirkes Reparation.

5.) Hr. Provst Anders Sørensen 1619., af en forslidt Steen i Kirken sees, at han dede 1631. den 6. Dec. Til Jac. Uhlefeld, Rigs-Canzleren, sendte han et Skrift, som ikke blev trykt, med Titul: Laalands Seraevitse over 10000. edelagte Danske i Nedersaxen af den onde Tilly.

6.) Hr. Dues Andersen, forriges Søn, levede kort.

7.) Hr. Jacob Hansen Cuningham, Præst 1646., hvis Historie, Manden selv til ingen Baade, er bleven alt for mærkelig, formedelst en ulykkelig Tilfælde, at han, i det han kiørte igiennem Halsted, af Vaade ihielskiød, lige uden for Halsted Præstegaard, Kort Madsens Søn fra Naschov Aar 1651, i Julii Maaned, og altsaa lige for sin Provstes Næse. Retten forfulgte ham, og hans Dom faldt den 8. Nov., at alle Præstelige Forretninger skulde være ham forbudne, og han skulde ved en Capellan lade Embedet forsyne. Efter tive Aar fik han Kongl. Naade, at han maatte prædike og catechisere, men ikke paa de tre store Høitider,

heller ikke skriste, mindre forrette Sacramenterne. Og ellers var han ikke ledig; thi, da de Svenske vare her i Landet 1657. til 59. af og til, beværtede han endeel af dem vel og fik ved dem det store Arbeide giort med Graver rundt om Præstegaarden, hvilket Indfald! Han døde 1680. den 24. Mart. Var to gange gift, hans første Hustrue Catharine Mikelsdatter døde 1659. Og efter næsten to Aar giftede han sig med Barbara Hansdatter Annemüller.

8.) Hr. Peter Lauritsen fik forriges Embede og Enke, efterat han i 27. Aar havde været hans Huus-Capellan. Den mægtige Herr Peder Brandt paa Pederstrup anmeeterede nu Aar 1688. Nordlunde til Horslunde *). Laurits Poulsen, Kong Christian den Fierdes Cancellie-Bud til Holsteen og Jylland, var hans Fader. Fra Slagelse Skole sendte Rector Corvinus ham til Universitetet. Raadmand Laurits Nasmussen kaldte ham til Naschov for at informere hans Børn, og derved lærte han at kiende Laaland. Aar 1653. blev han meget ung Capellan her i Horslunde, og giftede sig med Drude Raadmand Erik Helmersdatter af Kiøge,

*) Skulde være som Vederlag for Vogeskov adelagte Gaarde, hvis Jorde han frit lagte til Pederstrup.

Kiøge, som opholdt sig her i Præstegaarden, men hun døde 1668., efterladende en Søn som blev enten Degn eller Bonde her paa Stedet, med den anden Hustrue, nemlig forrige Hr. Jacobs Enke, avlede han ingen Børn. Ved en Provsteret i Raschovs Kirke blev han af hans Naboe, Herr Ruchrad i Ulterslev 1686. den 19. Febr. krævet til Regnskab, for han nu i hele otte Aar havde med de hellige Ting betient Haugaarde Folk, som hørte til Ulterslev Kirke. Herr Peder beraabte sig paa Enke-Dronning Sophie Amalie Billie og Ordre, men han kunde ikke vise den frem, og gik beskiemmet fra Retten. Han døde 1698., og hans Efterladte fik endnu den tredie Mand, nemlig Mogens Rahr i Skovlænge.

9.) Hr. Frands Stoedt fra 1698. til 1721. Hvis Fader var Kongl. Bergskriver paa Roraas, blev fra Trondhiems Skole, da han var 25. Aar gammel, dimitteret til Kiøbenhavns høie Skole af Rectore Simon Hoff, og efter et Aars Tid blev han Hører og Cantor ved Odense Skole, hvortil han var saa skikket, at han efter fire Aar blev af Doct. Peder Jespersen forskreven til Cantoratet ved Slottet i Kiøbenhavn, men Sygdom hindrede ham den Tid. Aar 1692. kaldte Hans Majst. ham

til

til Sogne-Capellan i Stokkemark, hvor han sted i 6. Aar. Her i Horslunde var han 3. gange gift, med Giertrud Smith fra 1693. til 1708., med Maria Elisabeth Top fra Kiøbelev, og endelig med Birgitte Lemdorph fra 1714. Hans Børn med første Kone: Friderik, Faderens Successor; Ole som blev Præst i Fyen, Hans som blev Præst i Thirsted i Laaland; Christian Henrik, som blev Cancellieraad og Assessor i Hofretten i Christiania, item en Datter gift med Tolder Eiler Rhud i Rødbye.

10.) Hr. Friderich Stoedt, fra 1721. til 1738. Efter nogen Tid at have været Locat i Naschovs Skole, blev han 1720. Capellan hos sin gamle Fader, og Aaret efter succederede ham, gistede sig saa med Margrethe Hedevig Ahlefeldt, en Datter af Amtsforvalter Kai Ahlefeldt ved Friderichsborg, og Søster til Cancellieraad Ahlefeldt paa Baades Gaard; men efter hendes Død 1731. tog han Doroth. Bildsoe, en Datter af Mag. Bildsoe i Kiettinge og Enke efter Hr. Hans Jessen i Halsted.

11.) Hr. Claus Wiinholt fra 1739. den 30. Jan. til 1771. den 12. Mart. Gik i sin Fødeby Kiøbenhavn i Skole, indtil den edeleggende

leggende Ildebrand 1728. jog ham med flere til Helsingoer Skole, hvorfra han 1738. blev Student 19. Aar gammel, til sin Faders Christian Wiinholt, Brygger i Kiøbenhavn, og Moder Elisabeth Pedersdatter Gyrsting, deres Glæde. Samme Aar kom han ligesom forrige Hr. Peder Lauritsen af en Hændelse til Laaland, og skulde præceptorere paa Haugaard hos Forpagter Henrich Kiær, blev siden Doct. Wagners og Oberst-Lieutenant Langhorns Børns Informator i Kiøbenhavn; men i Aaret 1738. antagen af Greve Christian Ditlev af Reventlau som Stue-Prædikant. Greven døde faa Maaneder efter, men Grevinden brugte ham til adskillige vigtige Expeditioner, yndede hans Blidhed i Lærdom og Musik, og kaldte ham til dette Sted som Sognepræst, hvor hans udvortes Vandel var exemplarisk, hvert hans Fied uden Anstød, hans Tænkekraft sund, hans Veltalenhed ærlig, hans Lyst at læse, hans Symbolum Gudsfrygt. Her var han 4. gange gift. Først med sin Formands Enke, som døde salig og fornoiet 1745. Dernest med Karen Skrikmejer fra Errindlev Præstegaard; tredie gang med Else Margrethe Ermandinger, en Datter af Byfoged Christian E. i Christiania; og endelig med Dorthe

Christine

Christine Rhode, en Datter af Farver Rhode ved Børnehuset paa Christianshavn. Han døde (og aldrig mistede jeg oprigtigere Ven) og efterlod ti Børn. Hans Enke blev Aaret efter gift med Past. Jens Marstrand i Timmerbølle, men hun døde 1772.

Hans Skrifter:

Freilinghauses Grundlegung der Theologie, oversat 1754. 8vo.

Mosheims Fortaler, oversatte 1771. 8vo.

12.) Hr. Thomas Christian Thoring, forhen Sogne-Capellan i Thirsted udi Fuglse-Herred, født 1735. Hans Fader var Poul Thoring ved Brahetrolleborg og til Krarup Sognepræst, og døde 1756. I Hr. Wiinholts Sted haver Gud udi denne sendt dette vigtige Sted igien en ivrig Lærer og paapassende Husholder i Guds og sit eget Huus. Hans Gifteermaal er med Christiana Charlotte Martinette Reenberg, en Datter af Hr. Claus Reenberg i Fyen.

8. Nordlunde Sogn.

Havde saa stor Egensindighed ved Kirkers Bygning overalt herskет, som ved denne, saa havde

Præsterne

Præſtene kommet til at klæde ſig i Bettelmunke-dragt, og gifte ſig (Gud bevare) med fattige Piger; thi hele Sognet udgiør kun 105. Tdr. Hartkorn, og har neppe 150. Siele Indbyggere, men det er ſtort nok nu, ſiden det er et Filial til det ſtore Horslunde.

Skov er her ikke, men de beſte Kornmarke, hvis man vil lede Vandet fra ſig.

Kirken hører til Pederſtrup, og var indtil Aar 1688. til Veſterborg annecteret. Den har ikke Taarn, og hele Kirkebygningens Længde er ikke meget over 28. Alen.

Paa det Sted, hvor Kirken ſtaaer, ſkal den her i Egnen og Lundene tilforn berømte Hyrde Hiltur ligge begraven.

9. Birket Sogn.

Dette Sogn ſtaaer for 402. Tdr. Hartkorn og $1\frac{1}{2}$ Tdr. Skovſkyld, har gode Tørvemoſer, men de mindſt og ſletteſt frugtbringende Jorder i Herredet.

I dette Sogn (lige for Fæse) haver lagt det berømte og bekiendte Raunsborg Slot, hvorom forhen §. 5. er meldet, dets Grundmure og

Rudera

Rudera sees her endnu paa en overmaade høi og ved Stranden formeielig opkastet Banke, hvorfra haves en lystig Udsigt. Denne Høi har paa den Nordlige Side 63. Alen i Dybde og Høide, men paa de andre tre Sider halv saa mange. Raunsborg Slots hele Bygning og Fæstnings Kreds har været 480. Alen, heel omgiven af Havet og de dybeste Moradse. Greve Johan af Wagrien bygde dette Slot og Fæstning i det syv Aars Mellemrige, omtrent 1336., at ikke Laalænderne skulde selge sig til andre, ligesom de Skaanske gjorde til Sverrig. Paa dette faste Slot satte siden Kong Erik af Pommern sin Søn Witzlaf, og paa Aalholms Slot satte han Barnim Aar 1436., og saa meenede han sig mægtig nok at nøde Rigsstænderne til at samtykke ham at tage Bugislav til Medregent. Naar Holstenerne ville overvinde Kong Waldemar den Tredie, søger de først at vinde Hartvig Hummersbyttel paa Raunsborg, see! saa vigtigt var dette Sted den gang. Men saasom denne Fæstning ikke, og heller ikke siden Engelsborg, kunde holde de fiendtlige Skibe af Alboens Havn og fra Naschov, bleve disse Fæstninger nedlagte og Naschov selv befæstet. Det er almindelig Sagen, at Kong Hans nedbrød Slottet Raunsborg og af dets Ruiner bygte Engelborg ved Naschov, hvorom tilforn er meldet. For Resten

haver

haver her været god Anstalt til at nøde de forbiseilende til at stryge Seil.

Egnen her omkring kaldes nu ikke mere Raunsborg Lehn, men hele Herredet tilligemed Sønderherred udgior Halstedklosters Amt, som før er meldet.

De omkring Kirken her mangfoldige større og mindre Begravelse-Høie lære os Spor af et stort Slag, her skal være holdet, (Kirkegaarden indslutter de to allerstørste Høie) i hvilke ligger begraven endeel af de utallige, der maatte bide i Græsset den Tid, den haarde Kong Regner Lodbrog tvang Østersøens Kyste i det 8de Seculo, og hans to Sønner øvede allevegne ubarmhiertig Seeroverie. Andre mene, det er de Wenders Begravelser, som Laalænderne ihielsloge Aar 1287., da den urolige Marsk Stig houserede og de Norske vare hans Hielpere.

Baade ved Raunsby og Kragenæs her i Sognet var den bedste Leilighed til en Kiøbstæds Anlæggelse; og det var tillige got for Korntransporten fra Landet. Dette Kragenæs er nok det, som et andet Sted skrives Kragende, som Erik Madsen Bolle eiede, hvis Søn Mads Bolle og Sønnesøn Erik Bolle til Ourebygaard, begge til sin Tid vare D. R. Raader.

Kirkens massive Bygning er uforgiengelig. Den fattes kun Taarn, som vilde give den, siden den ligger paa en Banke, deilig Anseelse. Den hele Bygnings Længde er 35. Alen og Breden 16½ Alen. Den hører, ligesom de forrige, under Pederstrupgaard.

Kirkens berømmeligste Lærere efter Reformationen:

1.) Hr. Kield Thogersen, en gammel og merkelig Mand for dem, som vilde have noget viist igien, eller vilde have giort Vind og Modvind, som vilde have een nedmanet eller vide hemmelige Ting. Da Sognefolket ikke var gavmild nok imod ham, skal han have spaaet dem en Tid, da ingen Præst skulde boe iblant dem, hvilket de beloe som les Snak, men see, om han ikke spaarde sandt.

2.) Hr. Hans Hansen, fra Langeland, stod her fra 1657. til 86. Var først Capellan hos den ulykkelige Herr Jacob i Horslunde, hvorefter han kom som Sognepræst til dette Sted, og tog sig om kort Tid, som Skik var, en Huus-Capellan, som var Peder Marquarsen, men efter ham Hans Nielsen, hvilken han testamenterede sine Boger, to Heste

og

og Vogn med mere. Af hans Epitaphio i Kirken sees, at hans Kone var Dorthe Hansdatter Wiingaard. Hans Søn Dines blev Præst i Sønder-Brobye, en anden Søn i Vindom. En Datter blev gift med Præsten til Steenstrup.

3.) Hr. Hans Nielsen fra Rudkiøbing. Blev 1683. Capellan hos forrige og succederede som Sognepræst, hvilket varede kun et Aar, hvoreffter den meget formaaende Hr. Peder Brandt paa Pederstrup fik ham til Rødby Pastorat, lagte Birkets Præstegaard til een af sine Bønder *), og annecterede Kirken til Vesterborg, som ligger næsten en Miil derfra, og her blev nu Hr. Kields Spaadom opfyldt. Birket er et stort folkerigt Sogn; (til hvilket mange Fattige søge, især for her er Brænde og Tørv lette at bekomme) men I kiere Folk! stræber at være friske, for Sygetrøsteren have I lang Vei borte at hente.

*) Dog har Præsten i Vesterborg Refusion nok for samme, i det at Greve Reventlou giver ham en Bondegaard paa omtrent 5. Tønder Hartkorn fri fra alle Udgifter, imod at han holder Lys til Kirkerne.

10. Halsted Sogn.

Dette gamle og merkelige Steds første Navn var Haraldsted. Den her igiennemløbende Landevei gier Stedet fornemeligt, saa og ligger det kun en lille halv Miil østen Naskov; men det var i gamle Dage langt plaisantére end som nu, deels formedelst den Fiord eller Arm af Stranden, som løber meest op til Halsted Bye, forbi Sæbyeholm og forbi endeel lystige Skove og Kornmarke, som var i gamle Dage seilbar, deels formedelst det gode og rige Kloster, som Munkene af St. Augustini Orden og Rønner her anlagde omtrent Aar 1170. Fra dette Kloster (som Anlets Middelpunct) bleve Prædikanteke udsendt til alle Halstedsklosters Birks Kirker. Klosterets Kirke, som til St Clemens var indviet, blev Aar 1177. lagt under Abbedens Inspection i Soree; og saalænge Augustinerne her spillede Mestere, havde Kloseteret ingen Abbed, men en Prior, indtil Prædike-Munkenes Herredom begyndte i det 16. Seculo.

Absalon Gise og hans Frue Kirstine Ipsoe, som ophævede Aar 1380. Gaardskab indbyr-

indbyrdes, vidste begge sig intet bedre Sted end dette at beboe og at dyrke Himlen. *)

Klosteret blev i Aaret 1510. af Lybekkerne, som triumpherede over den Danske Konge Johannes, ganske afbrændt, men det varede ei længe, førend det med stærk Grundmuur og twende Taarne igien blev opbygget, og da det endeel Aar efter blev brøstfældig, lod den fromme Dronning Sophia Aar 1591. bringe det i god Stand igien.

Østen for Klosteret havde Klosterfolket deres Promenade i en fornøielig Lund, som endnu kaldes Munke-Lund, men er af Stedets Baron nu indhegnet til en Dyrehave.

Paa en Høi kaldet Magshøi, omgiven med Vand i den ovennævnte indløbende Fiord tæt Vesten for Halsted, have Munkene indrettet en Sundheds Brynd, hvilken endnu af Syge søges, og i en derhos staaende Blok har man nyelig i et Aar samlet 50. Rdlr. godvillig Gave til Sognets Fattige. Foruden en anden Kilde, hvorom forhen er meldet.

*) Aar 1509. findes et Brev dat. Vedby af Fr. Kirstine Eriksdatter Rosenkrantz, som testamenterede sine Venner paa Halstedkloster endeel af sit Gods, som hendes Sønner Otto og Henrik Rhud blev paalagt paa Samvittighed at betale ud. Aar 1517. var den bekiendte Arcimboldus ogsaa paa Halstedkloster med sit Afladkram.

Da man her ikke behøvede Munkene, disse Dagdrivere, længere, blev Kloster-Kirken, saasom den var af stærk Bygning af hugne Kampesteen, giort til en Sogne-Kirke. St. Olai Capell blev her sammesteds afbrudt 1564. og med dens Materialier Kloster-Kirken forlænget og forbedret. Nogen Jord kaldet St. Olufs-Jord, som tilhørte samme Capel, blev 1701. sidste gang solgt for 100. Daler til en Bonde i Øster Carlebye, Sognekirken til Indtægt, dog saaledes, at den har endnu Reluitions Ret til samme Jord.

Siden efter have de Kongl. Lehusmænd beboet Klosteret og derefter en Kongl. Amtsforvalter, indtil det til Juellinge Baronies Hovedgaard blev hengiven, hvorefter det er bleven heel forandret, Taarnene ere borte, og foruden en Bygning Senden Kirken to Stok høi, staaende paa det gamle Klosterets Ruiner og Grundmure, haver det ingen anseelige Bygninger, men en desto smukkere Have, anlagt af den nu værende Eier Hr. Geh.-Conferenceraad Jens Kragh J. Wind.

Samme høie Herre har og giort den ovenmeldte Kirke til den virkelig smukkeste Landkirke i Laaland, kun Skade, at dens Taarnbygning er alt for uanseelig, og ingen Kirke i Herredet har slettere Klokke. I Taarnet er Seierverk som holdes stedse i gang. Kirkens Ziir er især først Choret,

som

som er afskilt ved et med Kunst arbeidet Gitter, opsat 1671. af Claus Hartvigsen, som var Dronning Sophiæ Amaliæ Amtskriver her paa Klosteret og til Raunsborg; og for det andet den ansеelige Begravelse Bygning, som Hr. Borkart Rhud til Sæbyeholm og Uttersløvgaard 1636. til Kirkens nordre Side lod bygge, hvor han med Frue, og efter ham den Winterfeldtske Familie ligger begraven. *)

Tæt ved Kirken ligger et Hospital til ni Fattige, som nyde fra Juellinge noget Brænde, item af de Gaver, som gives ved Sundheds Kilden paa Magshoi, og af Kirkeblokkene, hvorudi aarlig samles 40. Rdlr.; af Herreds-Cassen efter Forordningen af 5. Mart. 1734., og endelig af 113. Rdlr. 2. Mk. 12. Sk. staaende i Præstegaarden, af hvilke Præsten paa sin Samvittighed betaler pro Cent. Læseren seer heraf, hvilke gode Soulagements Halsted Sogns Fattige have.

Soguets contribuable Hartkorn udgior 426. Tønder, og 3. Tdr. 7. Skp. Skovskyld, samt en 40. Tdr. af hvilke Vedkommende nyde Refusion for Tiende, saasom de med høieste Tilladelse

*) I Kirken ligger ellers begraven Joh. Felten, som havde været Commendant paa Hoiteler Skandse, som døde 1681.

ere underlagte Juellinge og Sæbyeholm. Foruden over 100. Tdr. fri Hartkorn.

Egnen er her saa frugtbar, at Danmark har den ikke bedre.

I Sognet ligger Juellinge, fri Herregaard, det er det gamle Halstedkloster, men er siden Aar 1721. den 26. Dec. Baroniet Juellinges Hovedgaard, Kongen mageskiftede med Baron Jens Juel Wind, hvis Baronie hidtil var i Sielland.

Naar al den fri Jord, Hovedgaards Taxt, sammenregnes, som bruges til Juellinge og underliggende Gaarde Haugaard, Steensgaard og Ørebygaard, bliver Summen 169. Tdr. Hartkorn. Skov er ikke overflødig, halvanden Tønde er Skovskylden. Men af Korn maa til Juellingegaard aarlig indavles 1600. Tønder, og underholdes 100. Stykker Qvæg. Fra 1774. er Juellingegaards Avling forpagtet bort for 2910. Rdlr. aarlig.

Gaardens Hovedgaards Taxt er 83. Tdr. 3. Skp. 1. Fdk. 1. Alb.

Bygningen er ikke af de anseeligste, dog net, god og af trofast Grundmuur; den søndre Længde er to Loft høi, den vestre eet, og Kirken udgiør den tredie Flei, hvorimellem ligger en lystig Have, anlagt af Hr. Geh.-Conferenceraad Kragh Juel Wind. Egnen her har for Resten intet af det fornøielige

moielige og lystige, undtagen dette, at Landeveien løber derigiennem.

I Henseende til Bendernes Tilstand er intet Greve- eller Friherskab i saa gode formuende Omstændigheder, som dette, især siden nu værende bemeldte høie Eier tiltraadde dets Besiddelse, og betroede Forvaltningen til den fornuftige vel indseende Hr. Christoph. Horup.

Efter Baroniets Indretning var første Eier:

1.) Hr. Geheimeraad Jens Juel til Baargaard, Thestrup og Olstrup, Broder til den berømmelige Admiral Niels Juel til Taasinge; en Søn af Erik Juel til Hundsbæk, D. R. Raad, og Sophie Scheested til Høierid, men en Sønnesøn af Peder Juel til Alsted og Margrethe Ulfstand til Vosborrig ꝛc. Ved sin Hiemkomst fra udenlandske Reiser blev Hr. Jens Juel Cancellieraad, strax derpaa Etatsraad, Assessor i Høieste-Ret, Ridder 1671. og Aaret derpaa Geheimeraad. Samme Aar blev han tillige ophøiet i Friherrestand og hans Gods Valdbygaard i Sielland kaldet Juellinge. Denne rare og høitænkende Herre udmerkede sig ved Tapperhed hos Armeen i Norge 1676., saa og paa Flaaden med sin tappre Broder i

Aarene efter, og blev 1679. Ridder af Elephanten, 1699. General-Admiral, men døde Aaret derpaa. Hans Egtefruer have været først Wibeke Skeel, derefter Rigitze Sophie Wind *), og den tredie Dorothe Kragh, med hende han i Italien avlede en Søn. Hun overlevede ham og blev anden gang gift med Christian Gyldenløve. **)

Vi have fra Hr. Juel et Skrift:

In Literarum ſtudia affectus, Soræ 1651. 4to.

2.) Hr. Cammerjunker Jens Juel Wind fra 1700. til 1727. En Søn af Stiftamtmand Friderik Wind i Aarhuus og Sophie Juel. Han giftede ſig med en Datter af Baron Friderik Kragh til Steensballegaard, Geheimeraad og Vice-Statholder i Norge ***). Kongen nagelagte i Aaret 1721. med Hr. Juel Wind Baroniet Juellinge i Sielland med dette Gods i Laaland. Han døde her paa Gaarden

under

*) Om hende ſee under Chriſtionsfæde.

**) Som tilforn havde været gift med Grevinde Charl. Amal. Danneſkiold, en Datter af H. H. Excell. Statholderen i Norge, Frid. Ulrik Gyldenløve.

***) Baron Friderik Kragh døde 1728. og havde været tre gange gift, først med Hedevig Eleonora Baroneſſe af Juel, dernest med Comteſſe Charl. Amalia Griffenfeldt, og endelig med Edel Kragh, Geheimeraad Niels Krags Datter.

under haarde Hænders Operation; og Enkefruen giftede sig igien med Hr. Munthe.

3.) Hr. Geheim-Conferenceraad Jens Kragh Juel Wind, en Søn af forrige, født 1724. her paa Juellinge. Efterat han i endeel Aar som Cammerherre havde været Assessor i Høieste-Ret og Amtmand over Kiøbenhavns Amt, blev han 1766. Ridder, og kort derefter Geheimeraad og Justitiarius i Høieste Ret, Aar 1774. Geheim-Conferenceraad. Hans Ridderlige Symbolum er: Ærlighed varer længst; og til dette Symbolum svarer hans Levnet baade som Hofmand, og som alle Retsindiges Ven, sine Underhavendes Fader og Forsvar, og som god Husholder. Ligesaadan Priis fortiener hans dydige Ægtefrue Sophia Magdalena v. Gram, en Datter af Geh.-Conferenceraad og Ober-Jægermester Carl Christian v. Gram. Da Hr. Baronens Moster, Baronesse Charl. Amalia Kragh Aar 1771. døde, blev han som nærmeste Arving tillige Herre til Stamhuset Steensballegaard i Skanderborg Amt *). Juellinge Gaards Bygning, som den nu er, bekostede han strax ved Godsets Tiltrædelse, og i Forveien med store Bekostninger zirede sine

10

*) Hvis Hovedgaards Taxt er 75. Tdr. Hartkorn.

to Kirker til Halſted og Aunede, indrettede en Lyſthave, og en lyſtig Dyrehave af det gamle Kloſterets Munkelund.

Til Halſted Sogn hører ogſaa den ſtore fri Aulsgaard Sabyeholm, ſom har 94. Tønder Hovedgaards Hartkorn, og er fra 1673. indlemmet Baroniet Wintersborg. Gaardens Anbyggelſe er ikke af de allerældſte i Landet, dog er den paa et til ſin Tid plaiſant Sted anlagt, nemlig tæt ved en liden Fiord eller Arm fra Naſchovs Fiord, ſom her løber forbi hen faſt til Halſted, men er nu ikke ſeilbar, undtagen med ſmaa Farteier, ſom ikke ſtikke dybt, ſom man benytter ſig af ved Fiſkefangſt af Aal iſær og Ræger.

Gaarden er med ſtore Graver omgiven, og med en Bro over ſamme haver Geheimeraad Holck Winterfeldt ſmukt ſammenſeiet Haven med Gaarden; forhen havde man ad en anden Vei 240. Skridt til ſamme Have, beliggende veſten Gaarden.

Sønden Gaarden har man en lyſtig Udſigt til Aunede Kirke, beliggende ſtrax paa hin Side ovennævnte Fiord, ſaa og til en Skov, tilhørende Juellinge. Paa den nordre Side uden for Gaarden løber den ſtedſe af Færſel vrimlende Landevei til Naſchov, item en Skov, ſom hører Gaarden til, hvilken Hr. Geheimeraad Holck Winter-

feldt

feldt haver med lystige Alleer og Vandgange igiennemskaaret.

Gaardens Pleiemarke ere deels af Carleby indtagne Hede et Stykke til 60. Tender Korns Udsæd, indgrøftet af den duelige Hr. Borkart Rhud; deels Nørre Sæbye nedlagte Gaarders Jorder 33. Tdr. 1. Skp. 2. Fdk. og 2. Alb., som med Kongelig Tilladelse bleve Aar 1695. den 23. Julii lagte til Gaardens Hovedgaards Tart, og hvoraf svares aarlig til Halsted Præst og øvrige Tiendes Eiere Refusion. Deels Sæby store Vænge 4. Tdr. 3. Skp. 2. Fdk. og 1. Alb. deels af det gamle Sæbygaard, som Stedet i forrige Seculis immerhen blev kaldet. NB. Med Kongelig Tilladelse ere ligeledes Sønder Sæbyes forrige Jorde 21. Tdr. 3. Skp. 3. Fdk. og 1. Alb. lagte til de 100. Tønder Baroniets fri Bønderhartkorn. Gaardene samt Vraagaardene bleve nedlagte.

Af den priselige Patriot, nu værende Stedets høie Eier, Hr. Greve Gustav Holck Winterfeldt, ere med Jordene saadanne Indretninger giorte, at her aarlig udsaaes i fem til sex Marke 220. Tønder Korn, og fødes 200. Kiør, foruden endeel unge Bæster. Af Gaardens store Hollænderi forsynes med Smør, Ost og Melk Staden Naschov, beliggende $\frac{1}{4}$ Miil vesten herfra.

Af

Af ovenanførte sees, at forhen, og især for Hr. Borkart Rhuds Tid, haver Sæbygaard været en ringe liden Aulsgaard, som siden er opvoxen til en af de stærste i Laaland, og har berøvet Hovedgaarden Wintersborg endeel af sine Herligheder, nemlig Herskabets Residence, saa og den ugentlige Ting, som hver Torsdag holdes nu paa Sæbyeholm og ikke mere paa Wintersborg.

Hvis Hans Excell. Friherre Greve Holck Winterfeldt faaer i sinde, fremdeles at beholde Sæbyeholm til sin Residence, vil Gaardens Bygninger vist nok blive af de ansеelige, de have i de forrige Eieres Tider været mangfoldig forsømte at reparere og zire.

Et Bibliothek er af bemeldte Hans Excell. nylig opsat paa Sæbyeholm, hvilket for læse- og lærebegierlige er værd at beseе i nogle Dage efter hinanden.

Af Sæbyeholm haver Præsten udi Halsted for nærværende Tid aarlig Refusion i alt 26. Tdr. Korn og 12. Rdlr. i Penge, ligesom han og, siden Hr. Past. Müllers Tid, haver af Juellingegaard Refusion aarlig i rede Penge 71. Rdlr.

Gaarden har som sagt er, 94. Tdr. Hartkorn Hovedgaards Taxt. Har store Græsvænger og et par smaa fornøielige Skove paa to Sider af

Gaarden

Gaarden, et halv tusind Skridt derfra, den sterste er norden for Gaarden, hvorom nylig er meldet.

1.) Hr. Borkart Pappenheim er dens første Eier jeg finder, nemlig fra 1569. til 1590., da han døde den 23. Augusti. Fire Aar tilforn var død hans Frue Birgitte Falster fra Korselitzegaard. Deres Ahner findes antegnet paa en stor Steen i det adelige Stedets Begravelse ved Halsted Kirke. Hans Søn blev Stiftbefalingsmand her i Landet, men hans Datter fik Gaarden.

2.) Margrethe Pappenheim. Hun giftede sig med Eiler Rhud til Vedbye og Uttersløvgaarde. Hun var født 1561. paa Horsholm, og blev Moder til den kiekke berømmelige Borkart Rhud.

3.) Hr. Borkart Rhud til Sæbyeholm og Uttersløvgaard. Hans og følgende Gaardens Eiere finder Læserne under Wintersborgs Beskrivelse forhen meldet. I Hr. Borkart Rhuds Spor træder nu værende høie Eier, Greve Gustav Holck Winterfeldt, forbedrende ved egen Opsyn og en duelig Forvalter de i hundrede Aar immer forfaldende Gaarde og Kirker, forbedrer Hovedgaardenes Marke *) ꝛc.

Endnu

*) Sæbyeholms ere allerede i elleve Marker inddeelte, og Wintersborg er allerede opmaalt og faaer ni Marker.

For-

Endnu haver her i Sognet ligget det adelige Sæde

Mehltoftegaard, som nu er Bondergods under Juellinge, paa hvilken for Souveraintteten boede Herman Gertsen Graa, som giorde Graver om Gaarden. Hans Datter Karen Graa giftede sig her med Jacob Pedersen Moltke, en Søn af Peder Jensen Molteke til Holmegaard, og Broder til Claus Molteke til Gammelgaard. Denne gamle Moltske Familie blev i Dannmark bekiendt mod Enden af trettende Aarhundrede, og var mægtig under Kong Waldemar, Kong Oluf og Dronnina Margrethe. Man skrev dem Moltike, og Moltinger, og Myltiker. ꝛc. Aar 1381. findes Jens af Mehltoftegaard, en Søn af Staverskov Giøe, som med sin Bröder Hr. Niels af Gallendorp gave sig ind i Halsted Kloster bemeldte Aar og gave dertil alt deres Gods.

Endelig et par Ord om Stedets Lærere:

Aar 1305. finder jeg at have været Prior paa Halsted Kloster Hr. Canutus.

Aar 1354. Hr. Esbern.

Aar

Foruden at hans Excellence gior hvert hans Opholdssted alletider fornøielig og munter.

Aar 1388. Hr. Broder Johannes, som sad her længe, og var meget fortrydelig, ja torde nytte sig dermed imod Pavens Gregorii den Tolvtes Hovmod, hvoraf flød Kiettermageri og Mord, som denne frimodig beviste.

Aar 1424. Prior Hr. Broder Knud, 1446. Br. Henning. 1492. Peder Jensen. Den sidste Prior var Jens Anthersen Aar 1493.; hvorefter Klosteret, som blev alt mere og mere berømmeligt og rigt, fik en Abbed.

Fra Aar 1532. var Jens Fugl Klosterets første og sidste Abbed, men denne nye Værdighed varede kun kort. Gud forløste sin Kirke fra Pavedommet, og Kirken her blev med en Ev. Lutherſk Lærer forsynet, som blev

1.) Hr. Peder Hansen, en Melanctons Discipel i Levnets og Lærdoms Strenghed. Han levede endnu Aar 1550.

2.) Hr. Provst Christopher Jørgensen, var i sin Klædedragt meget prægtig, og især hans Kone, hvilket skal have givet Anledning til et Forbud ved et Synodum i Odense 1577., at nemlig Præstekoner under ni gamle Dalers Straf ikke maatte bære Kiole af Kammelot, Damaskes Peltse, Silke, eller de høie krumme Kraver. Han døde 1616. den 15. Dec.

3.) Hr. Jens Lauritsen blev fra Capellan forfremmet til Sognepræst, og døde 1624.

4.) Hr. Provst Knud Pontoppidan fra Brobye i Fyen, hans Fader Erik var Forvalter hos Rigs-Raaden Christian Holck. Aar 1619. blev Hr. Knud fra Odense Skole Student, og et Aars Tid efter blev han Capellan hos forrige Hr. Jens Lauritsen, som var hans Morbroder. Han var Broder til Doct. Erik, som var Biskop i Trondhiem *). Med sin Hustrue Anna Christensdatter, Søster til Hr. Jørgen i Dannemarre, avlede han tolv Børn, af hvilke ti bleve dødfødte, hvilke alle paa hans Epitaphio ere afskildrede, og troe Halsted Bønder den Dag i Dag er, at Gud straffede ham med disse mange dødfødte Børn for han paa dødfødte Børn ikke vilde kaste Jord. Han døde her 1662. og blev 64. Aar gammel, men hans anden Hustrue Margrethe Pedersdatter overlevede ham. Een af Sønnerne blev Præst i Dannemarre, en anden i Uttersleu. Hr. Knud blev Faders Farbroder til den berømmelige Procanzler D. Erik Pontoppidan.

Tid

*) Bemeldte Hr. Jens Lauritsen, denne flittige og lærde Mand, anbragte de første af denne lærde Pontoppidanske Familie, og maa anseés som Stamfader paa den lærde Side.

Tid efter anden haver han, som den Tid sædvanligt var, haft til Huus-Capellaner Hans Christensen Sadeel fra 1629. Jacob Eriksen Pontoppidan fra 1633. Tonne Hentiksen Hirnclav fra 1641. Thomas Albertsen Ritz fra 1652. og endelig Hans Iversen, som blev Præst til Herreds Kirke-Sogn.

Vi have fra ham:

Liigprædiken over Borchard Rhud, Kbh. 1656. 4to.

5.) Hr. Provst Mag. Johann Jørgensen Rasch fra 1662. til 84. Denne uforsagte Mand, hvis Fader til Lund i Skaane var Canonicus og Mensatus Vicarius til Aarhuus Capitel, og Kongens Lautenist med aarlig Løn 160. Rdlr. og døde 1653., blev, da han var 28. Aar gammel, kaldet til dette store Pastorat af Kong Friderik den Tredie. Af et smukt Epitaphio, som pryder Kirkens Chor, sees, at hans Hustrue haver været Sara Hansdatter Ferøe, som levede lige til Aar 1711. Han havde en liden Tvist med Sæbyeholms Herre, Baron H. O. von Winterfeldt, angaaende de donerede 68. Daler til Kirkevin og Brød, som i nogle Aar vare tilbageholdte. Man seer fra ham et Latinsk Carmen i D. Kingos Siunge-Chor 1684.

6.) Hr. Mag. Simon Petri Aarhuus fra 1684. til 1708., som ved sit for Laalænder usædvanlige eensoldige Væsen, giorde sig her evig uforglemmelig. Hvo forundrer sig ikke, at en Landpræst lader sig af sine Bønder skee en Tieneste med at skaffe ham Skarn og Giødning fra hans Gaard, og Bønderne at legge det paa deres Agre? Hvor usædvanligt at see en Præst næsten altid at bruge sin Pige til Kudsk? Hvilken egen Tænkemaade, naar Baron Winterfeldt lader sig forstaae med, at Præsten burde dog hilse ham, naar han gaaer ham i Kirken lige tæt forbi, Magisteren da stille sig (eengang for alle) midt paa Kirkegulvet, bukke sig en halv snes gange dybt for Herren, og lade ham vide, at disse Complimenter vare eengang for alle gange. Han var født udi Aarhuus 1644., blev Student i sit 22. Aar, som Decanus paa det Kongl. Communiter blev han Magister Philos. 1677. og Aaret derefter Rector Scholæ og Capellan i Nyekiøbing. Her i Halsted gifte de han sig med sin Formands Datter, Anne Margrethe Rasch. Hans sidste Sygdom var en arrig Feber, som trak ham igiennem saaledes, at tre Dyner ikke kunde varme ham, hvorover fortælles, at en stor og velvoxen Pige efter de omstaaendes Begiering kastede sig oven

paa

paa Dynerne, og Præſten raabte: profecto, det giorde got. Hans vrantede Væſen hindrede ham dog ikke udi, at gisre vel mod de Arme: Hoſpitalet ſkriver ſig fra ham; 113. Rdlr. 2. Mk. 12. ß ſatte han i Præſtegaarden til fattige Lemmers Trøſt, hvortil af en anden er lagt 30. Rdlr.

Hans Skrifter:

Decades variæ de Φυλλοβολία Hafn. 1676.
Decades variæ qvæſtionum logicarum 1677.
Qvæſtiones in prooemium Metaphyſicæ 1678.
Diſſ. hiſt. philog de Geniis 1678.

7.) Hr. Mag. Rasmus Lundt fra 1708. til 28. Var viſt en lærd Philoſoph og en lykkelig Poet *), og en Søn af en rig Fader, nemlig Geheime Regiſtrator Henrik Lundt i Kiøbenhavn; men hvor kielen hans Opdragelſe har været, viiſte han til ſine tvende ſtore Sognes Tab og Uleilighed, om Magiſteren ſkulde hen at betiene en Syg, ſom endog laae i hans nærmeſte Naboes Huus, var Kareth og Dyner neppe Trøſt nok for ham; men dette var vel og tildeels Aarſag, at han ſlæbte alle ſine Dage paa et fortrædent Sind og beſværet Legeme.

*) Prøve paa hans Poeſie:

Dania, dum peragis tua jubila, nubila belli
Obfuſcant claros continuata dies,
Plaudit, at & plangit pietas orbata ſorore;
Gaudia ſic patriæ ſeiniſupina jacent.
Ao. 1717. d. 31. Oct. Jubil. 1mo.

Tre Hustruer udstode ham: Anna Kuja fra Odense; Dorothea Herfordt fra Kiøbenhavn, en Enke af Amtsforvalter Tideman i Nykiøbing; endelig Bodil Maria Collin fra Nykiøbing, som efter dennes Død blev gift med Mag. Blicher i Stokkemarke. Fra hans Embeds Tiltrædelse blev paa Halsted Pastorat paalagt de aarlig svarendes 100. Rdlr. til Stokkemarke Capellan.

8.) Hr. Hans Jessen fra 1728. til 31. Var født i Aaret 1700. udi Naschov, hvor hans Fader Christian Jessen var Kiøbmand, og hans Moder Margrethe Holm, som siden blev gift med den rige og godgiørende Hans Raun i Vester Carleby. I Naschov Kirke blev han af Biskop Lodberg ordineret. Hans efterladte Enke Friderica Bildsøe blev siden gift med Pastor Stødt i Horslunde, overlevede ogsaa ham, og lykkeliggiorde Successoren paa Stedet Hr. Cl. Wiinholt ved Egteskab.

9.) Hr. Jacob Tvede fra 1731. til 41. Jens Hansen, Degn i Tvede i Mors i Jylland, var hans Fader. Hr. Pastor Michel Lerche i Houlsbierg gav ham den første Underviisning. Han blev derpaa sendt til Kiøbenhavn, for at fortiene Brødet ved Pennen, men det havde ingen Bestandighed, han kom tilbage igien og

blev

blev sat udi Aarhuus Dom-Skole. Fra Raad mand Lasseits Huus i Kiøbenhavn blev han kaldet til dette vigtige Sted, og det saa got som sovende; thi han laae endnu og rakte sig, da Brevet kom ham til Haande fra Baroniet Juellinges Directeurer Confer.-R. Joach. Gerstorf og Etats-R. Niels Juel Reetz. I Spring af Sengen kom han til Halsted og her var han munter og sans souci indtil han 1739. blev i Egteskab bunden i hans 37de Aar med Anna Elisabeth Troyel, en Enke efter Past. Lindberg, som efter Hr. Tvedes Død blev gift med Amtsforvalter Rennemann.

10.) Hr. Knud Müller fra 1741. til 1755. Hans Fader Peder Hansen i Nykiøbing, og Moder Anna Catharina Bille, satte ham i Skole, og Rector Clod sendte ham i hans 19. Aar til den høie Skole 1723. Brødet maatte han fortiene ved at conditionere, deels paa Engestofte, deels i Naschov, og legger merke mine Læsere til et mere end Søns Hiertelav: Hans Fortieneste var liden, men med sammie underholdt han dog paa Ladegaard ved Naschov sin fattige Fader. Med Lyste om Ulterslev Pastorat smigrede han sig længe, men man narrede ham, dog nei, han blev ei narret, Forsynets Øie vaagede over ham; thi han var

Guds Fromme; og paa en Tid blev ham sendt Vocations Breve til tre Steder, i Laaland, Siælland og Norge 1741. og han udvalgde det første Sted, som det Land, i hvilket han allerede fra 1731. stod som offentlig Lærer, nemlig i Skoulænge og dets Annexer. I Halsted giftede han sig med sin Formands Søster, Elisabeth Tvede, som var ufrugtbar, men de vare ikke ufrugtbare paa gode Gierninger mod mange Fattige, som de i deres Huus opfødte, (hans Exempel jeg alle Dage herudi saa gierne efterfølger,) gid de alle havde fortient deres Godhed! I hans Dages Ende plagedes han af Jammersygen Steen. Hans Egteven overlevede ham fra 1755. til 69. i en Tilstand, at hun ikke kunde rette sine contracte Lemmer, Gud skee Tak, som løste hendes Baand.

11.) Hr. Hans Christian Schiern fra 1755. til 64. Denne lykkelige i at lære levende Tungemaal, som giorde ham lykkelig i Forfremmelse i Verden, var født i Odense, hvor hans Fader Niels Hansen Schiern var Hospitals Synger. Læserne tillade, at jeg melder noget om en berømt Mand, som var af hans Forfæder, nemlig Pastor Iver Gregersen Hemmet, Præst til Schiern Sogn udi 52. Aar og Provst i Bellingherred, en Søn

af

af Gregers Enevoltsen Pugdal, Præst i Hemmet *), og Kirsten Hansdatter Deiberg. Denne Hr. Iver var nogle Aar Hører i Kiøbenhavns Skole, hvilket han med sin Lærdom og skikkelige Levnet meriterede, blev derefter Præst til benævnte Sogn Schiern i Jylland, ved Rigsraad Ulrik Sandbergs og Henrik Langes til Deiberglund Patrocinium. Her levede han til 1684. og blev 74. Aar gammel. Hans jævne sanddrue Væsen maatte han ofte lide Modstand for. Men at komme tilbage til vor Pastor Schiern. Aar 1726. gik han til Academiet. Blev Informator i Geh.-Raad Rosencranzes Huus paa Skousboe, siden hos Admiral Hagedorns Stiffsønner, de unge Schacker i Kiøbenhavn. Herefter ledte Forsynet ham til den smukke lærde og hospitale Mand Hr. Provst Suhr i Kiøbelev, fra hvis Huus han 1735. blev kaldet som Personel Capellan hos Sognepræsten i Raschov, hvor han var en Paulus. Fire Aar derefter blev han af Grevinde de Knuht kaldet som Sognepræst til Vetterslev, og giftede sig saa med bemeldte Provst Suhrs Datter, Cathrine Margrethe; fra dette jammerlige Sulkested slap

*) Man seer heraf den i Historierne forvirrende Maade; Tilnavne toges af hvers Fødested.

han efter to Aar, da Hans Majest. paa Greve Gyldensteens Forestilling kaldte ham til Sanddager i Fyen. En anden Kirkeier kaldte ham 1749. til Haarlev, og endelig blev han 1755. Præst i Halsted.

Denne sær ivrige Apostel har efterladt os:

John Flavel: Forvar dit Hierte ꝛc. oversat af det Engelske. Odense 1750. 8vo.

12.) Hr. Niels Schiern, en Søn af forrige. Blev fra Naschov Skole Student 1759. og var derefter Informator for Cammerherre von Knuhts Børn paa Friderikssdal. I hans 23de Aar blev han med høieste venia ætatis Præst til dette vigtige Sted, for Halsted og Annede, og denne omgiengelige godgiørende Medbroders Assistent blev jeg i hans Minorennitet. Gud være hans Trost og Velsignelse!

II. Herreds Kirke-Sogn.

Historiske Efterretninger om denne Egn, som ikke er af de lystigste, ere faa og fattige. Carleby, hvor Præsten boer, er anbygt i den sidste Othins Tid.

Kirken

Kirken hører under Wintersborg og var en Convent Kirke for Herredets geistlige Ret, indtil slige Conventer bleve af Kongen forbudne. Kirken ligger høit og midt i Herredet, og herfra seer man alle Kirker i Herredet, Birket alene undtagen.

Nogle Skrit fra Kirken i en Eng opdagede Hr. L. Wichmand i Aaret 1760. en fortreffelig Vandkilde, nu forfalden, men synes at være af Fædrene besøgt og istand holdet. Slige Kilder bør her agtes som Solvminer.

Sognets Hartkorn er 257. Tdr. og Folkemængden løber til 370. Siele.

Paa disse frugtbare jevne Marke skal i niende Aarhundred have staaet et Feldslag, da endeel Vender og Obotriter her bleve begravne.

Stedets Lærere, saa mange som vides:

Thure Krage, for Reformationen. Det skal være ham, som endnu saa tit staaer op af sin Grav og kyser ved Natten de forbi Kirken farende.

1.) Hr. Laurits Michelsen døde 1679. eller Aaret efter. Han var i sit sidste Leveaar en halv Socinianer, hvortil han skal være bleven forført af alt for megen Læsning i D. Zwickers Irenico Irenicorum.

2.) Hr.

2.) Hr. Hans Iversen, en Bondesøn fra Halsted. Var nogen Tid Capellan i Halsted. Her døde han 1690. I Aaret 1665. gifstede han sig med Anne Pedersdatter, en Enke efter Borgemester Hans Rasmussen i Sakiøbing.

3.) Hr. Hans Jacobsen Kiøbing fra 1690. til 1708. Denne var saa lykkelig at faae til dette Sogn annecteret Lille Leietofte Kirke, som hidtil var bleven forsynet af Naschovs Sogne-Capellan. Hans Hustrue var Jidsel Kirstine Clausdatter Brochmand, fra Munkelboe Præstegaard. En Prove paa Frugterne af aabenbare Skriftemaal har han optegnet med disse Ord: " Aar 1695. sad Kirkeværge-
" ren og Jens Degns Enke aabenbare Skrifte,
" som ved ham haffde paa sleffredt viis født et
" dødfødt Barn; da nu denne fattige Enke
" reiste sig for at bede som sædvanlig Menig-
" heden om Forladelse, sprang Kirkeværgerens
" Kone af sin Stoel, gav hende en Kindhest
" til det plas efter og sagde: jeg tilgiver dig
" baade med Haand og Mund ꝛc. du skal ikke
" støtte dig paa min Stytte.

4.) Hr. Ertman Rhode fra Vestenskov Præstegaard. Efter to Aars Tieneste blev han i Sindet saa urolig, og Sandserne ham saa

berøvet,

bersvet, at en Adjunctus ham maatte beskikkes, som blev Edvart Beyerholm. Denne i sit Levnet ellers altid ordentlige, exemplariske, stille og gudfrygtig indgetogne Mand, døde 1711. med de Ord: Jesu, min Siel er din.

5.) Hr. Edvart Beyerholm fra 1710. til 1745. Blev fra Naschovs Danske Skoleholderie til dette Pastorat forfremmet. En god Arithmeticus, Latinist og Skriver; hvorfore og hans Huus her var immer et Seminarium for andres Børn og Studerende. Men hvordan hans egen Opdragelse maa have været, eensfoldig i hans egne Forældres borgerlige Huus, og i sin Morbroders Past. Anders Beyerholms i Herritslev, et forunderligt Væsen var der i hans Conversation. Til Kirken gik han og bar altid Kraven i sin Haand. Biskop Lodberg vilde engang ogsaa besøge ham og lade sig tractere; men Hr. Edvart bespiste ham med Kaal og Flesk, gav derimod hans Domestiqver god Suppe, Steg og Viin, Bispen blev el Natten over paa Stedet. Engang angriber han sig, at demonstrere for sine Kirkebørn Guds Godhed mod Menneskene saaledes: Tak Herre, du giver os Korn, du giver os Hvede og Erter, og smaa Kalve og de smaa Grise; du spiller som en Fader med sit Barn, og leger vel sommetider med os,

pip

pip pip mine Børn ꝛc. hvilket i Kirken maatte opvække Latter, før siden hans Stemme var meget spæd. At snyde et Lys med Fingre, kaldes endnu her: at bruge Hr. Edvarts Lysesax. Aar 1738. den 25. Junii blev han for Retten fradømt sit Kald og at betale 4. Rdlr., for en løs Qvinde, Zidsel Gyldencrans, hvis uægte Barn han havde døbt, og skal have forsømt at tilkiendegive sligt efter Lovens Bydende pag. 949. Hr. Edvart fik Opreisning, og han frastod aldrig at kræve Gud til Vidne, at Provsten Mag. Bernt Suhr var af ham derom tilskrevet, men Brevet maatte af Provsten være forlagt. Det var endelig ikke første gang han havde prøvet Retfærdigheden; thi forhen Aar 1705. den 23. Junii blev han af Byefoged Joach. Burserus og Kornmaaler Mikkel Rasmussen indstevnet for fornærmende Ord mod dem paa Prædikestolen i Raschov, da Hr. Edvart maatte for Retten bede om Forladelse og erstatte Omkostningerne. Han fradøde sin Ægtefælle, Karen Jacobsd. Kieldskov, Aar 1745., da han kort tilforn havde testamenteret 100. Daler til Raschov Skole, hvis Renter to Disciple nyde indtil denne Dag.

6.) Hr. Jochum Suhr fra 1745. til 49., som blev Præst i Uttersley, see tilforn.

7.) Hr.

7.) Hr. Laurits Wichmand fra 1749. til 1764. En Søn af Berthel Wichmand, Eier til Engetofte og Kiøbmand i Nykiøbing. Denne grundærlige Mand synes Forsynet ligesom at have tvungen ind i Kirke-Embedet; thi paa Aalholm blev han giort til Skriverkarl af Amtsforvalter Teichman; men før man vidste af, var han ved Kiøbenhavns Universitet examineret og indskrevet blant Studenternes Tal, ikke destomindre sendte hans Siffader Hr Conf.-Raad Rasmussen med hans Moders Frue Bodil Cathrine Froms Samtykke ham paa et af Compagniets Skibe, som skulde gaae paa China, men Veirliget, eller Guds Forsyn giorde, at Skibet blev opholdt ved Kingsal i Irland, hvorfra han kied af dette Levnet gik tilbage til Holland og Danmark, blev saa ved at studere, og blev 1748. pers. Capellan i Mariebo og Aaret derefter Sognepræst paa dette Sted, hvor han gistede sig med Marie Cathrine Hoffmann fra Mariebo Apotheke, og efter hendes Død 1754. med Johanne Dor. Margrethe Kaalund fra Rubbelykke Præstegaard, hende og trende Børn han i sit 42. Aar i en hidsig grasserende Sprinkelsyge fradøde. Det smukke Præstehuus her paa Stedet haver han bygt, men for al sin Omkost-

ning

ning havde han ikke den Glæde at ſee det i alle Maader ſat i Stand, hvortil hans Enke blev tvungen. Enken er derefter med mig bleven gift.

8.) Hr. Henrich Hoffmann, en Søn af Apotheker Nic. Henrich Hoffmann i Mariebo, født Aar 1732. Blev Student 1751. og elleve Aar derefter perſ. Capellan til Slemminge, og derfra kaldet til dette Sted ſom Sognepræſt, hvor denne retſindige Mand til ſig tog ſin Medhielper, hvortil var udſeet Anna Herild fra Roſenvold ved Horſens, en Enke efter Skipper N. Riis i Mariebo.

12. Lille Løietofte Sogn.

Dette Sted er, ligeſom Nordlunde, det ældſte bebygt eller beboet iblant Herredets Byer. Og denne er den beſte Kornegn, ſom i Danmark findes.

Sognet er lidet, 180. Siele udgiøre det hele Sogn, hvilke have 130. Tdr. Hartkorn at bruge. I dette Sogn ſtaaer Nørreherreds Tinghuus, ſom omtrent midt i Herredet, hvor holdes Ting hver Tirsdag.

Kirken

Kirken blev indtil Aar 1691. forsynet med Gudstieneste af Naschovs Capellan, men er nu til forrige annecteret, og hører ligesom forrige under Wintersborg Baronie. Nu er den i skikkelig byggelig Stand, men var tilforn saa brøstfældig, at Aar 1660. nedfaldt en af Loftets Bielker, medens Folk vare i Kirken, og Aaret derpaa indfaldt ligeledes paa en Søndag hele Kirkens Overdeel, og man holdt Prædiken uden for Kirken. Aarsagen var: Sognet laae formedelst de onde Svendskes Oversvømmelse ede uden Jordens Dyrkelse (hvorudover Præsten var imidlertid tillagt en af Naschovs Kirke-Jorder uden Afgift) og ingen sørgede for dette lille Capel.

Kirken har en Klokke, som høres over hele Herredet, og er dog ikke stor. Den hele Kirkebygning er ei mere end 30. Alen i Længde, og har ingen Taarnbygning.

§. 8.

Om Laalands Sønder-Herred.

Dette Herreds Længde indeholder ikke over to Mile, og dets Brede heller ikke mere.

I Frugtbarhed efterginer Jorden her intet forrige Herred. Og Mangel paa Skove er næsten

samme. Her i Herredet avles de bedste graa Erter, som Kiøbenhavnerne kalde Laalandske Rosiner.

De plaisanteste Egne i Herredet ere ved Vesterborg, hvor Herredet grændser paa Nørre-Herredet. Item ved Knuhtenlund, og det hele Stokkemarke Sogn, ved Rudbierggaard, Gammelgaard, Sollestedgaard og Aumede.

I Herredet antreffes 10. Herregaarde, som ere Rudbierggaard, Baadesgaard, Øllingsøe, Gammelgaard, Sollestedgaard, Frizholm, Gottesgave, Knuhtenlund, Ørebygaard og Steensgaard.

Femten Landsby Sogne udgiør Herredet, og disse ere:

1. Stokkemark Sogn.

Dette store Sogn af 714. Tønder Hartkorn og 6. Tønder Skovskyld, har 1000. Siele Indbyggere, har gode Kornmarker, Græsninge, Skovparter og Tørvemoser, og Bønderne her slaae sig got igiennem.

Kirken, som ligger i denne store Stokkemark-Bye, tæt ved Landeveien, og kaldes St. Jørgens, er den anseeligste Landsbykirke i Landet, har et smukt Spir paa et høit Taarn, tre Klokker

og

og Seierverk, Vaabenhuus paa begge Sider og Sacristie. Den hører under Knuhtenborg Grevskab, og er nok den eneste med Blye tækket Kirke i Landet.

Præsten har den Herlighed, at Ildebrændsel, det kostbare i Laaland, ham af Grevskabets Eiere ikke bør negtes af Skove, som fra gamle Tider ligge til Præsteboligen. Item haver han foruden sin Residence, end tvende Gaarde kaldet Taagerudsgaarde, som Ivan Ipson gav Sognepræsten Hr. Laur. Brems Skiøde paa Aar 1461., hvilken skiødede dem igien til forudbevidst Successorem 1477., som blev confirmeret af Kong Christian den Første Aar 1462., af Dronning Dorothea 1486. og af Kong Hans 1498. Desuden skal her findes Kong Friderik den Andens Brev, at Præsten tilhører et Stykke Jord i lille Vang, kaldet Præstefierre.

Ikke langt, omtrent Nordvest, $\frac{1}{4}$ Miil fra Kirken, ligger den lystige fri Herregaard Knuhtenlund, som er vel bygt, og er det plaisanteste Sted man kan ønske sig at beboe, tæt ved en stor Skov. Den hører under Grevskabet Knuhtenborg, og har fri Hovedjord 53. Tdr. Hartkorn og 6. Tønder Skovskyld. Den var for nogle Aar en Kongens Landsby, kaldet Brekorpe. Kongen solgte den med mere i Landet til Grev Danneskiold Samsoe,

som strax igien solgte den til Greve Adam Christopher von Knuht Aar 1729., og han lod af denne Bye, som han afbrækkede, saa og af Ulfeholtgaarden bygge dette Knuhtenlund. Udsæden til Gaarden bør være aarlig 130. Tdr. Korn af Hvede, Rug, Byg, Havre og Erter; og her er engang indavlet et Aar over 900. Tdr. Korn. Til Hollænderie-Kser at holde er her Græsning og Høeavling tilstrekkelig, og foruden 60. Malkekeer optrekkes her gode unge Heste. Gaardens Eiere findes under Knuhtenborg.

En kort Vei derfra ligger ligeledes 4000. Skrit Nordvest Kirken fri Gaarden Drebygaard, hvis Beliggenhed er fast ligesaa lystig som forriges. Friherren til Juellinge har oprettet den af nogle Bondergaarde; og til dens Jorde at drive haver nærværende Eier til Juellinge henlagt Helringe Byes Bønder. Til Gaarden avles aarlig ved 500. Tdr. Korn, og her græsses mageligen 40. Malkekeer, foruden en snes unge Bæster. Gaardens Drift er og nu meget forbedret, og dens Bygninger tæmmelig gode ved den duelige Forpagter Albert Madsens Flid.

Endnu hører til Sognet Steensgaard, beliggende en halv Miil mest Vesten Kirken, som har 15. Tdr. 4. Skp. 3. Fdk. og 2. Alb. fri Hartkorn. Den hører ligeledes under Juellinge,

og

og her er stedse holdet et temmeligt got Hollænderie, næsten ligesaa stort som ved Knuhtenlund. Dens Bygninger ere ikke anseelige, men Egnen er plaisant formedelst Skov, som Gaarden er omfattet af, og Landeveien, som her forbilsber.

Præste-Historien efter Reformationen:

1.) Hr. Provst Mads Brun fra 1557. til 1619. Hans Liigsteen i Kirken lærer os, at han er født i Beleiringens Tid i Kiøbenhavn 1534., item at hans Kone haver været Marina Hansdatter fra Fuglse Præstegaard, født 1549. ꝛc.

2.) Hr. Hans Friderikſen Mule fra 1619. til 1630., var i sex Aar forriges Capellan og gift med hans Datter. Jeg finder hans Søn i Dannemarre som Sognepræst. Hans Liigsteen findes og i Kirken.

3.) Hr. Mag. Jørgen Sadolin, en Søns Sønneſøn af den første Evang. Biskop i Odense, hvis Navn denne bar. Familiens Stamfader var en Sadelmager. Denne var født 1600. i Morsby Præstegaard i Falster, og hans Fader Theophilus Sadolin var Sognepræst for Aastrup Menighed. Hans Farfader var Mag. Hans Sadolin, Sognepræst udi Thoreby.

Aar 1619. blev han Student fra Sorøe Skole, og sex Aar derefter Magister og Conrector ved Kiøbenhavns Skole. Aar 1626. blev han paa dette Sted Sognepræst, (maaskee først som Adjunctus hos forrige.) Tre Aar derefter blev han Herredsprovst, og døde 1650. At han haver været en lærd og velagtet Mand i den lærde Verden, kiendes deraf, at han Aar 1648. var en af de Deputerede af Laalands geistlige Mænd ved Kongevallet. Han var gift med sin Formands Hr. Mules Enke, Margrethe Madsdatter Brun.

Vi have fra ham:

Nuptiale M. Petri Schelderupii & Giæschæ Langiæ 1622. 4to.
Compendium Mosaicum 1642. 8vo.
Elegiada in memoriam Christ. IV. 1648. 4to.
Carmen de homagio Friderici III. 1649. 4to.

4.) Hr. Hans Cassel fra 1650., og døde 1664., da han nær op var 40. Aar gammel. Af hans Monument sees, at han var gift med sin Formands Datter, og efter hendes Død med Jomf. Lerche fra Landet Præstegaard.

5.) Hr. Provst Hans Pedersen Halsen fra 1665. til 91. Hvis Skilderi med Konens Barbara Olufsdatter og Børns sees i Kirken.

6.) Hr.

6.) Hr. Provst Matthias Castensen Athke fra 1691. til 1715. Denne lykkelige og rige Mand avancerede fra Sogne-Capellan til Sognepræst. Rig var han, og Rigdom giorde ham anseelig og forfremmede hans Børn: Sønnen blev med 1000. Rdlr. Præst til Uhrland i Norge, en Datteer blev gift med den lærde Mag. Thestrup i Dannemarre, en anden med Jacob Brabrand, (Fader til Kirstine Margrethe Brabrand gift med Past. Zimmer.) I Herreds Protocollen findes om ham følgende Historier: Aar 1699. lod Provst Athke ved Provsteret muletere Bonden Søren Nielsen til 6. Rdlr. og til offentlig Afbigt, for, han løb ud af Kirken under Prædiken. Bliv, raabte Præsten, men Søren svarede: Det raader jeg for. Aar 1703. havde en Bonde Iver Nielsen Steen havt en Aabenbarelse paa Hellingehede og Befaling at sige Præsten Hr. Athke den. Ved Provsteretten svarede Iver Nielsen: Til Høsten vil Gud straffe for urettelig Tiendetagen Præsten og de andre; Sognepræsten skal meddele Capellanen noget af det han har; Præsten er mod de Fattige ikke som han bør. Denne Bonde havde een i Vognen med sig over Hellingehede, til hvilken han paa Spørsmaal svarede: Jeg kommer fra

Høireby; gaae til Præsten, sagde denne til Iver, og sig, at for Tiendetagen skal Naschov, Stokkemark og flere Steder afbrænde, der skal blive Hunger, Dyrtid og Krig; og i det samme brændte et Lys om dem paa Heden, (og slig mere vanvittig Bondesnak.) Iver sad aabenbare Skriftemaal, og betalede 1. Rdlr. for sin høie Aabenbarelse.

7.) Hr. Mag. Peder Blicher, Præst i 31. Aar. Fra hans Tiltrædelses Tid blev Kaldet paalagt at svare aarlig 130. Rdlr. til Præsterne paa Femøe, Askee og Baagøe. Han havde den Uheld, at hans Præstegaard afbrændte twende gange, nemlig den 20. Novemb. 1733., og atter 10. April 1743. Hr. Blicher var lærd, men tillige streng, hvorudover Herreds-Præsterne ogsaa modsatte sig ham, ikke at blive Herreds-Provst, endskiønt Biskopen dertil havde denomineret ham, hvorom paa et andet Sted. Her paa Stedet gistede han sig med sin Formands Enke. Om hans Opkomst dette: Han var født 1683. i Bælum Præstegaard i Viborg-Stift, han var Broder til Mag. Diderik Blicher ved Trinitatis Kirke i Kiøbenhavn. Fra Aalborg Skole blev han af Rector Soren Ware dimitteret 1700., blev efter kort Tid Decanus paa Klostret, og 1709. Feldpræst

ved

ved et Regiment i Skaane og Brabant. Hidtil havde Præsterne her havt Kirketienden af Biskopen for 100. Kroner Afgift (tænk eugang!) men da Bispen mistede Kirken og den blev Greve Knuht overdragen *), behagede Greven selv denne fede Hest. Endeel Gaarde bleve nu og nedlagte og lagde til Sædegaardene, hvoraf refunderes Præsten aarlig hennod 55. Rdlr. Et Exempel paa Mag. Blichers Strenghed er hans Trette 1720. mod Stedets fromme Capellan Enoch Thamson om 1. Rdlr., som denne pleiede aarlig at faae af Michelsdags Offeret. Til Prove paa hans Styrke i Poesie vil jeg fremsette et par Strophер, hvormed han agtede at vinde een af et Selskab opsat Premie:

" O salig Dag, da Gud blev Kiød, Da den
" blev af en Jomfru Fød, Som havde skabt
" sin Moder, Den Dag i fire tusind Aar
" Var Kirkens Længsel, nu jeg har Den
" Gud, mig kalder Broder; Fryd dig Med
" mig, Kiere Broder, Søster, Moder, Vi
" har sammen Den som har Guds Løfters
" Amen ꝛc." (Tankerne bliver derefter noget mattere.) Aar 1735. den 29. Junii holdtes Provsteret over Mag. Blicher, som ikke vilde betale sin Pension til Præsterne (hvorom er

 meldt)

*) Hvorimod Biskopen fik Sandby Præstetiende.

meldt.) Der udvirkes Kongelig Befaling strax at betale. 1739. blev han af Grevinde Knuht angiven, for, han havde gaaet een af hendes Folk forbi med Sacramentets Uddelelse, hvorom Kirke-Inspectionen tilskrev Biskopen. Mag. Blicher var uforfærdet, men han maatte dog indbrikke Forvalter Lundagers forargerlige Indlæg, ja endelig bede om hans Intercession. Ligesaa lidet vandt han ved at angribe Paaske Hanns Hustrue, den han for Retten beskyldte for hun drak. Mag. Blicher mente, at ydmyge Lundager igien, da han indgav Klage mod ham, nemlig, at han slog Bønderne endog om Søndagene, it. at han fra Juul til Paaske havde kun tre gange været i Kirke, it. at han lod holde Sognestevne om Søndagen og gav Ordre ud til Bønderne endog ferend Gudstienesten var endt, it. at han engang havde sendt to Mænd ind i Kirken for at giøre Forbud mod en Trolovelse, afbrekket Degnens Sang, og jaget dem af Kirken i Hoverie. Han efterlod Enke Bodil Marie Collin, en Enke efter Tolder Jacob Rahr i Nyested, som levede lige til Aar 1766.

Han har skrevet:

Foruden en Deel Metaphys. Disputatzer.
Liigprædiken over Mag. Diderik Blicher 1721. 4to.

8.) Hr.

8.) Hr. Balthzar Garben fra 1747. til 57. Kaldet blev ved en anden et Aars Tid foreſtaaet, indtil Hr. Garben blev 25. Aar gammel, hvorimidlertid han forblev i Kirkepatronens Grev von Knuths Huus. Hans Fodehy var Helſinger, hvor hans Fader var Kongel. Veier og Maaler. Hans Huſtrue var Joh. Cathrine Cronkier fra Kiebenhavn. Diſſe Egteſolk teſtamenterede hinanden, ſaaſom de merkede, at Egteſkabet blev ufrugtbart, men Teſtamentet var uforneden, thi de døde begge i eet Aar.

9.) Hr. Jørgen Sebbelov, en Søn af Skibspræſten Waldemar Sebbelov, (ſom døde 1720., da Sønnen var to Aar gammel, udi Neſtved, hvor hans Kones Fader Peder Andersen var Byfoged.) Fra Neſtved Skole blev han af Rector Rhud dimitteret til Academiet 1738. I Neſtved Skole blev han Horer, men Skolen blev ſtrax efter afſkaffet og han med. Aar 1748. blev han kaldet ſom reſid. Capellan til Sarkiøbing og Maibølle, og var ſaa lykkelig, ved Giftermaal med den rige Benjamin Lindsdatter i Marieboe, at faae mellem Hænderne over tiendedelen af en Tønde Guld, og ſiden tillige dette ſtore Sognekald, men han døde desuagtet med Gield ſom overgik Formuen;

Formuen; disse ere Frugter af Polypragmosyne. Denne vittige Mand dede 1770.

10.) Hr. Provst Christian Ramus, hvilken fromme og fornemme Mands Historie seges under Sandbye.

Sogne-Capellaner.

Den resid. Capellan har til Ophold Offer i Kirken ved alle Leiligheder, en god Avling, 100. Rdlr. af Halsted Præstekald, skulde have af den ene Taageruds Gaard 10. Otting. Smør og 4. Skill. 9. Penn., af den anden 4. Mk., af Sognepræsten 9. Mark. Capellangaarden betales nu af Successore, efter Ansøgning, med omtrent halvtredie hundred Daler.

1.) Hr. Diderich Christensen var Capellan her 1666. for og efter. Han var meget vildhoved og begik mange Exorbitanzer, ja man mistænkte ham for sin egen Sons Ombringelse i Brants Mose, bildende Folk ind, at Sønnen var paa de lange Reiser.

2.) Hr. Willatz N. gift med forriges Datter. Levede med sin Svigerfader og de forstode hinanden.

3.) Hr. Matthias Athke blev Sognepræst paa Stedet.

4.) Hr.

4.) Hr. Frands Stoedt, blev Sognepræst i Horslunde.

5.) Hr. Bonaventura Brandt fra 1698. til 1709. Aaret for hans Død blev Kaldet med ovenmeldte 100. Rdlr. fra Halsted forbedret. Hans Enke Margrethe Meier solgte hans hele Bibliothek for 16. Mk. og det var ei mere værd.

6.) Hr. Enoch Thamson døde 1721. Om denne fromme Mand tilforn noget er skrevet.

7.) Hr. Peder Biering, født i Viborg 1683. Blev fra Odense Skole Student 1704. Gifstede sig 1715. med Provst Peder Lauritz. Wandborgs Datter i Weirum. Han udvirkede, at Capellanhuset nu selges fra Mand til Mand. Han døde 1732. den 24. Dec.

8.) Hr. Otto Schou fra 1733. til 1770. Hvilken gamle muntre Mand var født 1701. paa Holmegaard ved Nestved. Hans Fader var Byefoged i Sorøe, og fra Sorøe Skole blev denne Student 1722. Her gifstede han sig med Kiøbmand Hans Nicolai Stampes Datter i Holbek, som fødte ham 10. Børn.

9.) Hr. Jørgen Schou, forrige sin Fader adjungeret 1768., overlevede Faderen i to Aar, og efterlod Enke, en from Datter af Birkedommer Matth. Knudsen.

10.) Hr.

10.) Hr. Georg Hahn. Den her i Landet beſkikket Phyſicus Hr. Cancellieraad Wilhelm Hahn har den Glæde at ſee denne ſin lærde Søn paa dette Sted etableret og af alle elſket. Aar 1772. giftede han ſig med Birthe Eliſ. Leth fra Kiøbenhavn.

2. Veſtenſkou Sogn.

Dette tillige med Annex-Sognet Cappel er anſlagen for 914½ Tdr. Hartkorn, og 2½ Tønder Skovſkyld.

Stedet ligger plaiſant nok, hvorudover man og i Pavetiden foretog hellige Reiſer til dette Sted. Man opdagede her en hellig Sundheds Brynd, og Kong Chriſtian den Første bevilgede Aar 1464, at ved ſamme maatte bygges et Capel til den h. Trefoldigheds Ære. Item gav Dronning Dorothea to Aar efter til ſamme viſſe Friheder, (dateret i Saaby) hvorover Stedet blev ſaa helligt, at Munkene lettelig trak Folk fra Sognekirken til ſig, hvilket Biſkop Mogens Krafſe maatte Aar 1472. ſtrengelig forbyde; dog udvirkede de ſnilde aandelige Mænd Tilladelſe af Kong Hans endnu 22. Aar derefter, at Capellet blev ſat i fuldkommen Stand, indtil det kiere Evangelii fremſkinnende

Lys

Lys foraarsagede en Forandring, thi Aar 1557. fik Ridder Albert Oxe Kongl. Ordre at lade Capellet afbrekke formedelst det megget Afsunderi, som der blev bedreven, og Kilden at tilstoppes. Det er nok ellers den samme Sundheds Brynd nær Cappels Kirke, som endnu af mange Syge søges og indrenter Sognets Fattige aarlig 12. til 14. Daler.*)

Kirken er ikke ansеelig, i den ligger begraven Henning Landorph og Frue Sophia Amalia Steensen, som boede her paa en Bondegaard, og gave til Sognets Fattige 200. Rdlr., som staae i Præstegaarden.

Til Sognet hører det Herresæde Frizholm, hvilket ikke er gammelt; thi Hartvig Passau med Frue Ohlgaard Pentz samlede Godset og byggde Gaarden Aar 1634., siden har den med Rudbiergaard stedse havt samme Eiere, og de skulle anføres, naar vi naae Rudbiergaard. **)

Frizholm holder et got Hollænderie og indavler aarlig ved 600. Tønder Korn (see Rudbiergaard.)

Vestenskou

*) Danske Magazin Tom. 1.

**) Christopher Lindenov til Fritsholm, Amtmand over Dronningborg Amt, findes omtrent 1691. Om han hører herhid, skal jeg ikke sige.

Vestenskou Præste-Historie.

Den gamle Hr. Peder, som var Oldermand for Christi Legems Gildelav midt i det 14de Seculo., han overlevede den gruelige Pest 1350., og skal have efterladt et Haandskrift om samme Tider, hvor begierlig var ikke hver at kunde faae fat paa samme, hvis det var til; men den ulærde Misundelse, vel endog blant de Lærde, har vist ikke undt os det.

1.) Hr. Provst Jens Rasmussen Busch døde 1573. Havde studeret til Paris og i Holland og var et lærd Vidunder.

2.) Hr. Mag. Laurits Michelsen fra 1574. og sad her i 29. Aar. Han promoverede til Graden paa et udenlandsk Academie, og man merke, at til den Tid udsaaes til dette vigtige Sted de dygtigste Mænd, hvor saa mange Siele en Mand betroes. Hans Epitaph. sees i Kirken: qviescit hic vir raræ eruditionis atqve pietatis M. Laur. Michaelis fil. Letzoc qvi pastorem hic egit annos fere 29. † 16. Junii ai 1603. æt. 74., conjugii 27. cum uxore pia Marg. Ludovici F. Pastoris Fæö hoc non tam moris qvam amoris atqve debitæ recordationis ergo Ao. 1615. posuit &c. Job. 19, 25.

3.) Hr.

3.) Hr. Jordan Hanſen fra 1603. til 1607. En god Gartner.

4.) Hr. Jørgen Jenſen døde 1627. I det forſkrekkelige haarde Veir 1625. laae Hr. Jørgen i et aabent Lyſthuus i Haven og ſov, (tænk i Februari Maaned) men hele Huſet veltede over Ende med ham; og han levede derefter kort.

5.) Hr. Provſt Rasmus Nielſen Snede, foreſtod dette Præſtedom i 32. Aar, og døde i den bedrøvede Felde og Sygdoms Tid 1659. Hans Søn Jens Rasmuſſen efterfulgte ham, men døde paa andet Aar efter, nemlig 1661., fattig og syg.

6.) Hr. Provſt Mag. Lars Rhode, Præſt fra 1661. til 1707. Paſtor ſemiſecularis, thi foruden den Tid han paa Veſtindien var ordineret Lærer, ſtod han her i 46. Aar. Hergiftede han ſig med Eſther Ertmansdatter fra Kiøbenhavn, og avlede med hende en Søn, ſom til Herrets Kirke blev Præſt, og en Datter kaldet Eſther Margrethe, ſom blev gift til Naſchov med Raadmand Gabriel Jørgenſen. Hans anden Huſtrue Anna Maria Melhorn overlevede ham indtil Aar 1719. Af Fritsholm blev til Refuſion i hans Tid tillagt Kaldet 18. Rdl. af Fr. Ohlg. Barnevitz.

7.) Hr. Provst Mag. Nicolai Edinger *) fra 1703. til 1769. den 22. Julii, det er 66. Aar, denne med Alder kronede fromme Guds Mand, Præsters og alles Sagtmodigheds og Kierligheds Mønster; denne lærde Mand var født 1675. den 26. Dec. i Odensee, hvor hans Fader Mag. Lorens Edinger var Professor lingvæ Græcæ. Blev til Kiøbenhavns høie Skole dimitteret 1693. Nød ved Universitetet Kongelige Stipendia, og havde Sted blant de lærdeste Studentere, indtil han i Aaret 1703. blev til disse to Menigheder Vestenskou og Kappel Vice-Pastor. **) Han succederede forrige

*) Efter ham er i Daaben nævnet den Høilærde Herr Professor ved Kiøbenhavns Universitet, Nicolai Edinger Balle, hvis Fader var Chor-Degn paa dette Sted, som selv gav ham de første Lærdoms Grunde.

**) Vice-Pastores til dette Sted og Capellaner, finder jeg
1.) Hr. Poul Danchel i Provst Snødes Tid, som siden blev Præst i Kiøbeløv Aar 1633.
2.) Hr. Rasmus Nielsen hos Mag. Rhode, gift med Mette Pedersdatter, og døde 1699. Angaaende denne finder jeg i Herreds Protocollen: Aar 1696. den 24. Julii blev Hr. Kniphof i Skoulænge beordret af Biskopen Doct. Kingo, at undersøge den Klage, personel Capellanen i Vestenskou Hr. Rasmus Naschou havde indgivet mod Provsten Mag. Lars Rhode, at han nemlig

forrige Mag. Rhode som Sognepræst 1707. Blev Herreds-Provst 1725.; men resinerede sit Provste-Embede 1740., i hvilket samme Aar der blev den 27. Junii ved en geistlig Ret handlet en Forening mellem Mag. Edinger og Adjunctum Matthias Jensen, angaaende Mag. Edingers afdøde Hustrue Maria Anna

 Ahlefeldt,

nemlig havde afvilst ham og hans Hustrue fra Skriftemaal, Mag. Rhode undskyldte sig med, at Hr. Rasmus først om Løverdagen havde ladet ham det vide, at han om Søndagen ikke kunde blive hiemme; men Hr. Rasmus bevilste, at baade han og Vice-Pastor Hr. Jens Mule vare hiemme om Søndagen, og at Hr. Mule prædikede i Vestenskou. Mag. Rhode blev hidsig og sagde: han var uberedt, og at han havde baaret sig slet ad i at forklage ham engang tilforn, at han devolverede hans Accidentia og Rettigheder fra ham til Vice-Pastorem — Denne Trette blev fra Grsshave Kirke undertegnet sendt Biskopen.

3.) Hr. **Jens Hansen Mule**, Vice-Pastor fra 1692., Broder til Assessor **Christian Mule** i Kiøbenhavn og til Provst Mag. **Claus Mule** i Nyborg. Af Kirke-Eieren, Frue **Catrine Meyer**, Sal. Gen. Fiscal **Jørgen Landorphs**, havde han Bevilling og Skisde at bygge sin Residence i Vestenskou, og siden at maatte sælge den, skiønt den stod paa Kirkens Fortog, som Stedets forrige Capellan Hr. **Søfren Busch** havde havt. Han døde ugift, efterlod et got Bibliothek, men tillige en Gield paa 3561. Rdlr. 4. Mk., til hvis Betaling blev Rabat i Boen paa halvanden 1000. Rdlr.

4.) Hr. Mag. **Nicolai Edinger**, Vice-Pastor fra 1703. og blev derefter Sognepræst.

Ahlefeldt, som skulde arves af eneste Datter Barbara Edinger, som havde været gift med bemeldte Adjuncto Matth. Jensen, men var nu død, og havde efterladt en Datter Maria Anna Matthiædatter. Meget uforsigtig afstod han som Dimissus sit Præste-Embede 1747. til bemeldte Hr. Jensen, i Tillid til Gud og til sine Venner, men maatte derefter i 22. Aar, muelig kiedsommelig, slide Tiden. Han var klædt med alle de sieldne Dyder, som neder endog Christi Korses Flender at tie og at prise: Lærdom, Ædruelighed, Afholdenhed, Sagtmodighed, Arbeidsomhed. Vilde Læseren her have Taalmodighed og see den fortrædelige Strid han havde med sin Degn Christian Mundt:

Aar 1724. den 31. Julii blev holdet desaarsag Provsteret i Grosshave Kirke. *)

1.) Mag. Edinger spurgte Degnen ad, hvi han Mariæ Bebud. Dag strax efter Prædiken sang: Lovet være du Jesu Christ ꝛc. han svarede, det passede sig bedst paa Tiden. Edinger svarede: han havde Ritual og Psalmebog. Mundt svarede,

*) Christian Mundt havde lov at gaae i Rette som Procurator, hvortil han efter Supplique fik Tilladelse af Hans Excell. Lysgot. 1718. den 23. May i Nykiøbing; det var nogle Maaneder før han blev Degn.

svarede, at Ritualen burde forandres, ja vor ganske Theologie, thi Theologerne har ingen Grund til det de sige, der skeede vel og snart Forandring.

2.) Den fierde Søndag efter Paaske læste Degnen alene efter Tienesten: Fader vor ꝛc. og ikke den sædvanlige Bøn. Mag. Edinger sagde ham: I glemte Bønnen, Degnen svarede: jeg glemte den ikke, men giorde det med Villie. Mag. Edinger sagde; hvorledes kan I komme til at gisre dette med Villie. Mundt svarede: I faaer mere at høre end dette; Studenten Rasmus Rohaver prædikede galt, og I prædiker galt, I prædiker galt og I prædiker alle galt, I ere værre nu end de vare i Christi Tider. I skruer Troen saa høit op for Syndere, at I maa føre dem i Fortvivlelse. Nu er Skriften fuldkommen, nu er Trøsteren kommen, som Christus har talet om i Dag, nu skal det blive anderledes.

3.) Paa anden Pindsedag, da der i Vestenskou Kirke vare Confitenter, var og Degnens Hustrue iblant. Mag. Edinger meente, Degnen skulde og komme til skrifte, men kom ikke. Præsten spurgte ham, om han ikke i Morgen vilde med sin Kone gaae til Herrens Bord. Han svarede: jo jeg gaaer til Guds Bord,

men ikke til Skrifte. Magisteren sagde: hvad er det for nyt, I fanger an? Degnen svarede: hvo har givet hannem Magt at forlade Synder? Svar: Gud, som har sat mig — Degnen svarede: det er Løgn, I har ingen Magt, uden den I tager eder selv; jeg er vis paa, min Daabes Pagt staaer fast, og jeg har mine Synders Forladelse hos Gud — hvortil er da eders Forladelse mig tienlig; Skriftestolen er Satans Capel, den skal snart komme bort, og I ere de Præster, Propheterne har spaaet om. (For Ungdommen catechiserede han lige saadant om Skriftemaal.)

4.) Havde Degnen sagt, at det halve var Løgn Præsterne prædikede, og i Gaar paa Kirkegulvet havde han sagt for hele Menigheden, at han var affat, fordi han havde sagt, at Præsterne lærte ikke ret og levede ikke ret; vilde han tage de Ord tilbage kunde han blive; men han skulde nok bevise det han havde sagt.

5.) Havde Mundt forbuden sin Pige Maren Nielsdatter at gaae til Skrifte; og til hendes Forældre: hvis hun skal til Skrifte, blev hun ei i hans Brød.

6.) Anden Pindsedag, da Mag. Edinger formanede ham: jeg har hidtil været Eders Ven og vil ogsaa blive, jeg vil derfor raade — at I

frasal-

ſkafalder de Griller, I har fattet; thi jeg forſikrer Eder, at I farer vild. Svar: ja han har været min Ven ſaaledes, at han ſnart havde ført mig i Fortvivlelſe. Mag. Edinger ſaae da, at der intet var at udrette, og forlod ham. Degnen lod i Retten oplæſe 3. Inſtrumenta, om hvorledes han ſig havde opført, før han blev Degn, ſit Kaldsbrev, og Biſpens eget Atteſtatum; og paa Spørsmaal, om han havde videre til ſin Sags Beviis og Oplysning, ſvarede han Nei.

Mag. Edinger gav ham Tid til Omvendelſe, men forgieves.

Den 16. Auguſt holdtes atter Provſteret, da Mag. Edinger indſtevnede Rect. Rhold, ſom ſkulde vidne: 1.) Om ikke Chriſtian Mundt for ſidſte Provſteret den 31. Jul. med megen Stimen og Mundklammer, ſaa og med mange haarde Expreſſioner hindrede Mag. Edinger at faae indført ſine Gravamina mod ham, ſaa og tit maatte holde op. Rhold ſvarede jo; han overilede Retten med ſaadanne haarde Skieldsord, ſom han med høi Roſt igien og igien repeterede, og ikke vilde bequemme ſig til Stilhed. 2.) Om Retten ikke igien og igien paamindte Mundt at tie, til Mag. Edinger fik indført ſin Beſværing, men Mundt ſvarede: jeg er ikke kommen for at tie, men at tale, hvo vil forbyde mig at tale? 3) Der Mundt blev paamindet

at tie, medens Mag. Edinger talede, med Løfte, at siden skulde Magisteren tie, og han tale, Mundt da continuerede med dette Svar: Seer I det I Karle, prøver eders Tyvenøgel paa mig, og lader see, hvad den duer til, saa meget æstimerer jeg eders Tyvenøgel, sparkede paa Jorden, derhos sigende: I Aar er der Præster, men inden Aar og Dag skal ingen Præster mere være. Mag. Rhold svarede affirmative. 4.) Da den Assessor som skrev, forlangede, at Mag. Edinger skulde tilsige ham sagte, saasom han ikke for Mundt kunde høre, hvad han talede, besværede sig Mundt over den Hviskен, og da Retten forsikrede ham, at hvert Ord, som blev skreven, skulde til hans Erklæring blive oplæst, taug han lit, og siden igien begyndte med Larmen og Steien og talede til de nærværende, at hvo som efterdags bøiede Knæ for nogen Præst, han skulde pines med Ild og Svovl for de hell. Engle og Lammet. Rhold svarede Jo, og end ydermere tilstod, at de sidste Ord af Spørsmaalet angaaende i Skriftestolen at bøie Knæ for Præsten, repeterede han mange gange med forfærdelig Vehemence, forbandende alle dem, som efterdags gik til Skrifte — som han kaldte et stort Afguderie — — derpaa fremtraad Mons. Bech, Ridefogeden paa Ællingsøe, som med Eed samme besvarede, item Glostunde Degn, Soren Winkel, læggende dette

til,

til, at Mundt havde sagt: I Karle, vide I, hvo I ere, I ere Christi Æretyve — thi for Gud og Christum skal alene bøies Knæ og ikke for en Præst; og vide I videre hvad I ere, I Karle: I ere Tyve, Røvere og Mordere, og have indstiaalet eder i Christi Menighed, I kalde eder Mester, men der er kun een Mester, den Herre Christus; I Karle indbilder eder at vide noget, men I forstaae ikke eders Catechismum, men jeg kan lære eder det. Til Ungdommen: I skal flittig læse og bede Morgen og Aften, og prøve eder selv, det er ligesaa got som at gaae til Skriste. Pigen viiste han af sin Tieneste, for hun havde været til Skriste. Retten ædskede, at han den 28. Aug. skulde møde og aflegge sin Troes Bekiendelse.

Bispens Suspensions-Act.

Som Christian Mundt, Degn for V:stenskou og Cappel Menighed, haver sig med adskillige farlige og fanatiske Griller nytret, og imod alle sin Sognepræstes Mag. Nic. Edingers Formaninger dermed continueret, ja endog Ungdommen selv til slig syndig Vildfarelse veiledet, saa og for hans Velædle Hviærv. Summo Theologo D. Hans Bartholin sig saaledes anstillet, at han af ham for en Fanaticus er declareret, da, som det ikke er Christi dyrebare Menighed tienligt, langt mindre

de smaa Viindruer og unge Siele, som skal informeres, at forbemeldte Christian Mundt længere slig Forhold i Menighederne forover, da indtil Sagens videre Udbrag mod ham, suspenderes hermed Christian Mundt — — Holeby Præstegaard den 18. Julii 1724. Jac. Lodberg.

Den 28. Aug. indlagte i Retten Mag. Edinger dette Spørsmaal, om Mundt ikke got vidste, at den Skilling, som Folk gav i Skriftestolen var til Fattige, og at den i Edingers Formænds Tid (som var Mundts Morfaders og andres) er indført, eller til Helsingør Skole og Hospital. Mundt svarede, at mange havde klaget for ham over de Penge, ligesom de skulde kiøbe Sacramentet — — —

Videre Mundt tilspurgt:

1.) At vise, at Præsternes Lærdom er Vildfarelser mod Biblen og de Symbol. Bøger. 2.) Hvori de bestode, og siden han havde udladt sig med, at alle Bartholini Elementor. Theolog. Artikler vare stridige mod Biblen, hvorledes paa Universitetet da burde læres. — 3.) Han havde talet om Reformation i Lærdom, Ritualibus, Skriftestoel ꝛc. hvad Drift, Kald og Aabenbarelse han dertil havde. Mundt svarede: det vilde han svare paa for et Consistorium, om han dertil maatte indfordres — Sp. hvad han havde mod Lutheri Catechismum?

Svar:

Svar: den Lærdom om Skriftemaal var mod Guds aabenbarede Ord. Han bad om en Catechismus, og imidlertid tilspurgte han Provsten og Assessores: hvilket der var det brede og det lange og det dybe og det høie, og om de med alle de Hellige kan det begribe — — Naar de vilde besvare det, saa vilde han sige hvad ydermere han havde imod Lutheri Catechismum. Retten saae, det var Udflugter, vilde ei besvare ham; men bad ham besvare Spørsmaalene eller vige af Retten, hvilket sidste han udvalgte, med mange ærerørende Ord, Forbandelser og Bespottelser.

Mag. Edingers Brev til Retten 1725. den 24. Jan. paa 6. Sk. Papir:

Velærv. Hr. Provst (Greg. Eidelmand) og Assessorer.

Som Christian Mundt ved den indstevnede Sags Drift med sit uskikkelige Forhold her for Retten paa den ene Side har hindret mig at anføre, hvis jeg i Begyndelsen til Sagens Oplysning eller Beviisning fornødent eragtede, saa har han derimod paa den anden Side ved sine Indlegger *) sparet min Umage, og jo mere den fanatiske Aand, af hvilken han drives, har brugt hans Pen, jo mindre skal jeg nu have behov at bruge min, hvorledes den løgnagtige Aand, der er udgangen i hans

Mund

*) Som siden skal anføres.

Mund til at tale mod mig og alle Præster uden Forskiel, er nu bleven til en Spaadoms Aand, kan sees af et Brev, som Mundt har skrevet til Jederne, og befordret til dem under Eliezer i Naschov hans Couvert, som hermed følger en Orig., begieres at maa Acten tilføres, som det eneste og sidste Bevis jeg agter mod Mundt at føre, at deraf kan sees, hvor aldeles forvildet hans Hierne nu maa være, i det han spaaer Jederne Jubels Aar i Canaan om 50. Aar, men derimod det Rom. Riges aldeles Ødeleggelse om 40. Aar, og ligesaa store Hevns Dage over disse Nordiske Lande og alle i dem, som ikke vil ansee ham for ligesaa stor en Prophet som Jeremias — hvo veed hvor heit Mundts Ambition ved saa store Revolutioner kan stige, om han, siden han taler om Kroner at vinde, ikke ved denne Handel kan tragte efter at bære ligesaadan en Krone til Jerusalem eller andensteds som Jean van Leyden til Munster. Andensteds faaer han vel forklare, hvem han pæger paa, naar han taler om de onde Judæ Konger og Fyrster, hvilke han distingverer fra Præsterne og alt Folket i Landet, og hvordan end hans Forklaring udfalder, vil han dog vel stedse blive ved at applicere Jeremiæ Ord paa sig, og rose sig af Seier over sine Modstandere, om han end kom i en Daarekiste at sidde. Hidindtil har jeg trænkt,

for

for at redde mit Rygte, da jeg af ham er beskyldt for en falsk Lærer og Simonist, og som den der satte Stød for ham, at jeg burde forfølge ham videre, men da jeg af hans Brev, og hvad ved Retten er passeret, har giort mig ret Idee om Mundt, falder jeg igien fra den Tanke, tænkende, at af sligt et Menneske at beskyldes, er af alle retsindige at frikiendes, og at nogle faa undtagne, som ei have forsøgte Sinde at giøre Forskiel imellem got og ont, skal der vel ikke være nogen iblant os, som jo kunde kiende, at der er ligesaa stor Bitterhed hos Mundt imod mig, som der er Fantasteri i hans Spaadomme — Sandelig, enhver skal let kunde slutte, at den som er saa dumdristig at bruge saa grove Invectiver mod sin Øvrighed, at fnyse, stampe, spytte og trodse mod Provsteretten, at skielde sin Biskop for en Calumniant — at bespotte den høie Øvrigheds christelige Anstalter som Dievels Paafund — og i alt dette at applicere paa sig de Prophetier, som ere talede om Christo — at han tør sværte dem, som opponere sig mod hans Forehavende. — Havde jeg lært uretteligt eller forseet mig, om Mundtes Aand af slig Aarsag havde oprørt ham mod mig, da maatte jo den samme Aand have lært ham at gribe til andre Midler, om det ellers havde været den Aand, hvis Frugt er Kirlighed, Glæde, Fred ꝛc. og det er ikke at

begribe,

begribe, hvorledes mit Forhold, i hvor irregulair det end maatte have været enten i Lærdom eller Levnet, kunde tiene Christian Mundt til Pretext at udstrøe sin Klinte og vise hele Ministerio Eccles. Braaden. Jeg vil derfor lade min egen Sag være urørt, og hverken her eller nogen andensteds forlanger nogen Reparation af Mundt, men forsnøie mig mod hans Beskyldninger med den Roes som er min Samvittigheds Vidnesbyrd, at jeg har vandret i Verden i Eenfoldighed og Guds Retsindighed, ikke i kiødelig Viisdom, men i Guds Raade, og mest hos mine Menigheder. Det er da for deres skyld, og at befrie dem fra den sværmendes Aand, som er kommen over dette urolige Menneske, jeg paa mit Embeds vegne har nu endelig maattet indstevne Sagen til Doms, siden Mundt dog er saa haarnakken i sin kraftige Vildfarelse, endog pretenderer alene at have Kundskabs Nøgle til at oplade Skriften og bryde Aabenbaringens Segl, og erklære alle dem som Syndere mod den H. Aand, som ei vil bequemme sig efter hans enthusiastiske Humeur. — Min Paastand bliver da til Slutning, at siden Christian Mundt ei alene for min Menighed, men og i Khon og allermeest for denne Provsteret har saa udtrykkelig udladt sig med sine fanatiske Griller og saadan Lærdom, som er aldeles stridig mod den

hellige

hellige Bibelske Skrift og de Symbol. Bøger — og saa grovelig overtraadt den Eed, som han efter Ritualets pag. 383. ved sit Embeds Tiltrædelse aflagde, han da ikke vorder mere anseet bequem til at forrette Degne-Embedet; men ved lovmæsig Dom derfra removeret. Jeg udbeder mig Provsterettens retsindige Kiendelse og forbliver —

Vestenskou den 24. Jan. 1725. N. Edinger.

Lader os nu see nogle af Mundtes Sager:

Indlæg 1724. den 24. Julii: D. Hans Bartholin har talet usandt, at jeg er en Fanaticus, men jeg skal bevise, at han er een af de 1000., der er talet om for længe siden Apoc. 9, 16. og baade I og eders hele Præsteskab er det Dyr som opsteg sidst Apoc. 13, 11. tilligemed de Calvinister, som blæser i det andet Horn, og Paven er eders Antesignanus. Hvad min Præst har anklaget mig for, er vel, fordi jeg ikke vil bøie Knæ for ham og sige: Værdige kiere Herre, jeg beder, I vil forlade mig mine Synder — men dette skal I vide, er Pavens eller det første Dyrs Magt. Er Gud med eder, saa binder mig, saa at det kan kiendes, at I ere retskafne Christi Tienere, og gisrer det ikke ved Tingfærd — opfylder eders Fædres Maal tredie gang 1 Kong. 18, 34. der-

efter

efter vil jeg bede den, som mig har sendt, og han skal legge alle sine Fiender under sine Fødder — havde jeg været saa utro i det lidet, som J i det mere, da havde han ikke sat mig over eder til denne Gierning, han vil giøre i disse Dage, og de unge Siele, som J skriver, jeg skulde forderve, havde jeg saaledes beredt for ham, som han er mit Vidne og jeg skiotter ikke eders Calumnier — Jeg har intet sagt eller skrevet, som jo skal blive beviist, naar Retten bliver sat og Bøgerne opladt — Vestenskou Degnebolig ut supra.

Indlæg den 31. Julii: Dert beklager sig, at være uskyldig suspenderet, at Substituten som var ham bunden paa Armen, var snedig og afvendte Menigheden fra ham til sig — Præsten og hans Vicarius Rasmus Rohaver indrettede alle deres Prædikener mod ham — han lod Sagen mod Substituten fare, at han ikke skulde (som Præsten, der i Skriftestolen vilde have Penge) ansees in prædicamento som en Tyv, en Rover, Udsuer, Achabs Broder, en Jesabels Art — J at læse efter Prædiken, tilstaaer han at have udelukt det Ord Nu, fordi Rohaver, da han prædikede over Evang. Matth. 9. min Søn vær frimodig, dine Synder ere dig forladne, havde han hendraget hele Thesin til det Conclusum: naar Synder

ere

ere af Præſten forladte i Skriftestolen, er der aldeles ingen Kleinmodighed eller Anfægtning mere, eller nogen Sorg i Synderens Hierte — og jeg, ſkriver han, forandrede ſaaledes Bønnen ſtedſe, paa det Præſten ſkulde merke og forſtaae, at Djevelen var i Prædikeſtolen; men han bifaldt ſin Vicario, og begge fordømte alle kleinmodige og anfægtede Siele af hver Text de forhandlede nu paa tredie Aar. — Klager videre, at han ei engang maatte faae Biſpen i tale, men blev i Stokkemark, qvo pedibus ibat, af hans Famulo med liderlige Forhaanelſer afvliſt, ſaa jeg, ſkriver han, tænkte paa det gamle Ord: qvid domini facient? Han klager, at Biſpen havde ſagt i ſin Suſpenſion, at han continuerede mod Mag. Edingers Formaninger, men aldrig havde før været noget Ord mellem ham og Præſten; ofte nok lod han ſig i Snak om hans og Rohavers Prædikes Urigtighed, men de ſvarede til hans Erindringer immer Ja, indtil de kommie paa Prædikeſtolen, da maatte han tie; thi det var efter Ritual og Ceremonier; de havde ikke været i hans Huus i Aar og Dag, og ingen Formaninger vare ham givne, hvor kan jeg da, ſkriver han, ſynde mod Formaninger — item: Præſterne har kun faaet Magt at løſe paa Jorden, ikke i Himmelen, det har jeg ſøgt at lære Ungdommen. Kan nogen overbeviſe mig nogen Uſkikke-

lighed, den staae frem. I Doct. Bartholins Elem. Theol. er ikke lært een Artikel ret uden den de Scriptura S.; og den forstaaer hverken han eller nogen — Christus vilde ikke svare paa Beskyldninger, jeg og ikke, men beraaber mig paa dem jeg har lært og levet iblant, de vide ꝛc. hvorfor er da Bispen mere nidkier over Rittal end over de dyrebare Viindruer, de unge Siele? I blinde Veiledere, som sie Myggen af, men nedsluge Kamelen, Matth. 23, 24. Herpaa følger en Ramse om at tilbede Dyret og dets Billede; og han beraaber sig paa sine Skrifter, hvoraf de kunde see hans Orthodoxie, nemlig Josephs Bue styrket i Gud i tre Tomer, item Pilene til Buen skærpede til Dyrene, i to Volum. Mscr.

Vestenskou Degnebolig ut supra.

P. S. Jeg har maattet kalde Eder Præster, at vides kunde, hvo taledes om, men vider, Christus satte nogle til Apostler, nogle til Prophéter, nogle til Evangelister, men nogle til Hyrder og Lærere, ingen til Præster *), det er Christus selv salvet til.

Indlæg

*) Ved en Præst forstaaer hverken vi eller Kongen andet end en Pastor, en Sielehyrde.

Indlæg den 16. Aug. — Det er ikke Faa-redands, men Ulvejagt jeg er kommen i, og baade Ære og Velfærd Mag. Edinger søger mig paa, saa bør han og omgaaes redelig i sine Beskyldninger og nævne de Laster, han vil overbevise mig i mit Forhold — Jeg vidner i Dag for hver Mand, at Christi Dag er nærværende, og det Syndsens Menneske, som sig modsetter, (som sig ophøier over det, som kaldes Gud og Gudstieneste) er Antichristus Romanus og er Hovedet, men alle Præster i den ganske Verden ere Lemmer, og declarerer jeg hermed alle Præster i Danmark for Antichristi Lemmer, som haver sat sig med deres Hoved og Øppermand i Guds Sted i Skriftestolen at lade sig tilbede — som tør sige: jeg tilsiger dig dine Synders Forladelse — jeg declarerer dem som Partee af Antichristi Hoved, hvis Kiendemerke er og dette: crede qvæ eccleſia lutherana confitetur & credit, niſi vis expelli aut interfici. Det er nu her det samme som Pavedommet, sig, du troer det samme som Biſpen og Bartholin, eller du miſter Ære, Gods og Liv, og Skriften opfyldes da: Jeg saae et andet Dyr, som opsteg af Jorden, og det havde to Horn lige som Lammet og talede som en Drage og det gior al det første Dyrs Magt for det.

Mundtes Brev til Iøderne af 20. Nov. indeholder Løfter paa Herrens vegne, at de skulde

ſamles af alle Lande fra Adſpredelſe, item Guds Dom over Chriſtne, ſom ligeſom Jødernes Forfædre har forſkudt Chriſtum at herſke over dem.

Hans gruelige lange Indlæg af 24. Januarii 1725. fuldt af bibelſke Beviſer paa ſin egen Intereſſe, er for vidtleftigt at indrykke. Endelig, at han ikke ſkulde beſvære ſig at være af Retten overilet, blev han den 4. Febr. paalagt at indlevere Extrakt af ſine Bøger, ſom han vilde dømmes efter. Svar: jeg havde det vel ikke nødig, dog vil jeg det og. Men Eccleſ. 3, 16. og jeg ſaae ydermere under Solens Dommens Sted, der var Ugudelighedes og Retfærdighedes Sted, der var Ugudelighed, og Eſ. 5, 18. Vee dem, ſom drager Uret med Løgnens Snorer og Synd med Vognteb — hverken den Rom. Catholſke, eller Lutherſke Kirke er den ſande Guds og Chriſti Kirke, men den liden Hiord inden lukte Døre af Frygt for Jøderne, Joh. 20, 19. efter mit Skrift, kaldet dienliche Nachricht von Pietismo, af hvilken Bog ſee til Prøve:

Om Fuldkommenhed.

Her ſtøder det første Dyr an i den Rom. Kirke, og mener endog at kan naae dertil af egne Kræfter og end derover, over det ſom i Guds Bud er befalet og har en Mund, ſom taler ſtore Ting,

Apoc.

Apoc. 13, 5. Dan. 7, 8. men det andet Dyr uden for den Rom. Kirke modſetter ſig Sandheden, efter ſom ſkrevet ſtaaer 2 Tim. 3, 8. ſom ere Menneſker med forkrænkede Sind, ſom due intet i Troen, negte den ſande Lærdom — har fundet Vei til Fuldkommenhed ved en Diſtinction, at vor Fuldkommenhed er i ſtykkeviis, hvilket vel og er ret, naar det forklares ret, men ikke efter deres Gudfrygtigheds Maade og Omgiengelſe, ſom er nu ſom før de Skriftkloges og Phariſæers — (neppe ſaa ustraffelig.)

Om Troe, Retfærdighed og Udvælgelſe:

Ganſke Orthodox, indtil: ſaa at endſkient den der friſtes i ſin Tillid eller i ſit Haab, ſom Abraham, der troede uden Haab, ſynes ſig ſelv uden Haab, det hindrer ham aldeles intet, om han end tviler, eller har ikke ſaadan Troes Tillid, ſom Theologi i deres Elementer; Har han ikkun den Vaſens Begyndelſe at vilde, og jage derefter, ligeſom i andre Skrøbeligheder, ſaa er det ham Vidnesbyrd nok, at han har Aanden, der driver ham — Bartholin in elementis ſkriver: cauſa vera ſpei & fundamentum eſt fiducia, er det ikke deiligt? kan nogen legge nogen anden Grundvold end den ſom er lagt, Jeſus Chriſtus?

Nu nok da om ham. Provstedommen blev da denne:

Udi denne Sag imellem Ærv. og Høilærde Mag. Nic. Edinger paa den eene, og Christian Mundt paa den anden Side, angaaende endeel nye Paasund imod Kongl. Majst. Lov og Kirke Ritual, som bemeldte Mag. Edinger haver været foraarsaget at tiltale samme sin Degn for, kiendes saaledes: Efterdi Christian Mundt her for Retten er tilfulde overbeviist, ei alene med fri Forsæt at have handlet mod Ritualet, men og at være faldet fra vor rene Kirkes Lærdom, forfattet i den h. bibelske Skrift og de Symboliske Bøger, hen til adskillige grove og fanatiske Griller og Vildfarelser, hvilket og hans egenhændige Indlæg og Brevet af dat. 31. Jul. 16. og 18. August it. 20. Nov. 1724., saa og 24. Jan. og 5. Febr. 1725. endnu klarere udviser, især naar han med en fanatisk Forklaring forkaster poreſtatem clavium, forvender og forvirrer den Lærdom om Troen og Retfærdiggiørelse, giver sig selv ud for at være en nye Prophet, og til dets Bekræftelse anfører endeel Spaadomme om Ulykke og Forbandelser, saavel over hele Christenheden, som visse Personer i Særdeleshed. Fremdeles, naar han i samme Indlæg forkaster høie Øvrigheds christeligo Anstalter,

Anstalter, Skriftestolen angaaende som Dievels Paafund og et forfærdeligt Afguderie, og saaledes befindes at have grovelig brudt sin efter Ritualets pag. 383. aflagte Eed, saa dømme Vi hermed Hannem Christian Mundt aldeles at have sit Degne-Embede forloret. Gresshave Convents-Kirke 5. Febr. 1725.

P. Blicher (i Provstens Svaghed.)

D. Thestrup.

8.) Hr. Matthias Jensen. Hans bekiendte gode Fader, Jens Rasmussen i Raschov, holdt ham til Studeringer; og han blev, da han var 27. Aar gammel, Vice-Pastor, og efter 9. Aar, nemlig 1747. virkelig Præst til dette vigtige Sted. Hans første Egteven var Barbara Edinger, Dydens Billede. Efter hende fulgte Magd. Cathrine Ramus, een uden Undtagelse elsket og æret Datter af Biskopen Hr. C. Ramus i Odense, som døde ham fra 1755., og havde født nogle Børn, af hvilke en Datter blev gift med Raadmand og Byefoged Hr. Matth. Walter i Raschov, en anden med Landfoged Helmich paa Læssøe. Endnu udsaae han sig tredie gang en Egtehustrue, nemlig Sara Holmer, Sal. Forpagter Linds fra Falster. Gud styrke hans Alderdom!

3. Kappel Sogn.

Kappel Kirke, som altid har været Filial til Vestenskou, ligger en Miil meest Vesten fra Naschov, ved den store til Naschov indløbende Fiord. Kirken er en god Bygning med et høit Taarn og Spir, og hører, ligesom forrige, under Baadesgaard.

Sognet har ikke Skov, men gode Kornmarke og Græsninge i Enge og Mahrer.

Kappels Kilde er berømt, og er om samme tilforn meldet.

Til Sognet hører den ufri Herregaard Gottesgave, som har 42. Tdr. 5. Skp. Hovedgaards Jord Hartkorn, og den avler aarlig ind hen mod 800. Tdr. Korn, har Græsning til 50. Stykker Qvæg, og ligger for Resten plaisant nok.

Gaarden var tilforn Bondergods, som Kongen vilde sælge ved Lotteriespil med mere andet Gods. Hans Majst. behagede at befale Major Carl Friderik von Pletz at tage mod 15. Lotterisedler. De bleve trukne den 4. Mart. 1725., Hr. Pletz vandt Godset med Nummer 3075. og indrettede af dette Bondergods Gaarden, og gav den dette smukke Navn Gottesgave. Her fandt han endeel af sit Lives Fornøielse, men han levede for kort, og

hans

Haus efterladte Enke *) elskede sit Fædreneland Meklenborg mere end Dannmark, solgte derfor dette Sted til den rige Grevinde Ide Margrethe Reventlou Knuhts. Majorinde Plotz boede siden paa sine Eiendoms Godse i Meklenborg, og Gottesgave haver derefter havt fælles Eiere med Rudbiergaard, hvorom strax mere skal meldes. Stedet forbedres nu immer ved den aarvaagne Stedets Eier, Hr. Cammerherre von Knuht.

4. Arninge Sogn.

Stedets Anbyggelse er gammel. Navnet siger Areeng. Naar Fædrene indtoge et Stykke Jord at nedsette sig paa, gik de Grændserne om med et lidet Alter eller Arnested med Ild paa, og derefter beraabte de sig imod alle Prætendenter paa deres Arnild, (ignem focarium) at nemlig de og deres Fædre havde eiet sligt et Stykke Jord fra Areilds Tid, og var dem altsaa arveligt. **)

Sognet staaer for $350\frac{1}{2}$ Tender Hartkorn.

Det bedste Korn i hele Landet avles her, hvis ikke Vand gior Skade, som omgiver Stedet.

*) Major von Plotz var to gange gift.
**) Lærde Selskabs Skrifter Tom. 3.

I dette Sogn, som omtrent midt i Herredet, staaer Sønderherreds Tinghuus. *)

Veien her over Vand og Morads fandt de onde Svendske med Krangel og Steenbok meget noie til Sognets Ødeleggelse i Aarene 1658. og 59.

Kirken hører under Baadesgaard, er liden og uden Taarn.

Aar 1388. finder jeg Ghenehardus at have været dette Steds Lærer, og een af de reenlivede Sønderherreds Brødre, i Jesu Legems Gildelav.

Efter Reformationen haver været 10. Præster paa dette Sted. De første sex besynger Hr. Oluf Smid saaledes paa to Sprog:

Post Monachos, qvi sacra Dei monumenta docere
Coeperit heic, primus Grubben Olavus erat;
Annos ille est ter denos hoc munere functus,
Post mortem & placide est hac tumulatus humo.
Succesſere pii tres, e regione cathedræ,
Mystæ, qvos pictos cernere ritè licet.
Nomina & ætatem designat pegma politum,
Mens pia sed gaudet transvolitasse polum.
Ac nè fortè Tui subeant oblivia, Georgi
Hordere, hic pariter commemorandus eris!
Te complere qvater septenos gnaviter annos
Hocce

*) Hvor holdes Ting hver Mandag.

Hocce loco voluit, Vir venerande, Deus.
Nec Tua vox reticenda mihi eſt, doctiſſime Jânnes.
Entheus Oveni fervor & ille Tuus
Emicuit per luſtra qvater; dum Tu Boanerges
Inter ſinceros hic numeratus eras.
Vos Animæ dulces veſtra omina ſancta ſeqvutus,
Dum propero ad metam, ſic ceciniſſe juvat.
Vivite Cælicolæ felices! Veſter Olavus
Smiddius hæc pangens ſeptimus accelero.

Arninge Sogns Lutherſke Præſter.

Næſt Munkene har først Guds Ord begyndt at lære
I denne Kirke ret, Guds Navn til Lov og Ære,
Den Hederlige Mand Hr. Oluf Grubbe lærd,
I Trediv' Aar han var den hellig Tien'ſte værd.
Hvem han har følget paa kan man paa Tavlen finde
Tvert for vor Prækeſtoel, der føres Tre til Minde
Ved Orden, Aar og Navn, hvis Siele nu hos Gud
Skinn' klarer' ind de her kand vorde pyntet ud.
Og at ei glemmes ſkal det Arbeid og den Meie,
Som ſiden er anvendt paa Folk til Gud at føie
Her i vor Menighed, kom hid Hr. Jørgen Haar,
Og tiente troligen i Ott' og Tive Aar.

Ved

Ved Lærdom, Nidkierhed paa lige lovlig Maade,
Har ogsaa flittig bragt vor Almue stoer Baade
Sidst Hr. Hans Ovesen i Aare Tyv' og Et,
Da han arbeidede, Gud lønne ogsaa det.
I Siele Salige, nu følger eders Vandel,
Jeg Oluf Andersøn i al min Mei' og Handel
Til Maalet oven til, den Syvende i Rad
Blant eder, og nu skrev i Haabet dette Blad.

Altsaa have Stedets Præster været:

1.) Hr. Provst Ole Grubbe fra 1542. til 72. Skriver sig af Adel, var en lærd Mand. I Tydskland havde han faaet D. Luther meget kier, og da Luther Aar 1546. dode, gjorde Hr. Grubbe et lærd og rørende Carmen til hans Ære: Nu sørger vor Clerus, Vor kiere Lutherus Fra os gik bort, Som Herrens Ord lærde, Som kunde forfærde Al Pavens Hiord ꝛc.

2.) Hr. Niels Laursen døde 1609. og efterlod sin Enke til Eftermanden.

3.) Hr. Rasmus Jensen, som stod her kun i 4. Aar, og efterlod Enke og 5. Børn.

4.) Hr. Niels Andersen Regel, som tilforn havde under Kong Christian den Fierde været Feldtpræst. Enken overlevede ogsaa denne sin

sin tredie Mand her paa Stedet *), indtil Aar 1656.

5.) Hr. Jørgen Hansen Haar fra 1629. og døde 1658.

6.) Hr. Hans Pedersen Ovesen forhen Rector Scholæ i Næstved. Præst til dette Sted blev han i den bedrøvelige Svendske Krigs Tid, og tog til ægte Sophie Withsted, en Datter af Borgemester Peter Withsted. Prædikemaaden paa den Tid rørede hos nogle Præster kun en fattig Samling af Troens Sandheder, men mere Larmen og Ophævelser: engang skulde Hr. Hans prædike i Tillitze Kirke over det Evangelium: Og Jesus drev en Dievel ud ꝛc. og begyndte sin Tale med nogle gange at igientage denne Sentents: Dievelen besætte mig! men Hr. Hans havde nær funden en Dievel i Biskopen og Øvrigheden, eller rettere en retfærdig Straffer.

7.) Hr. Ole Andersen Smed. En Smeds Søn fra Kiøge og Broder til Hr. Søren i Haarbye, var forhen Capellan i Dannemarre hos Hr. Mule, hvis Datter han og fik til Ægte, men begrov hende her 1694. Der fortælles

at

*) Niels Pedersen Regel var Degn her og blev navnkundig af det, at han begrov 6. Hustruer.

at denne hans Kone skiendte ham Huden fuld, for han sad saa stille, da hans Naboer i denne Tid fik Annex-Kirker tillagte, Hr. Ole maatte da og ud at søge, men han kom for sildig, Kirkerne vare optagne, men see, hvilken Naade! Kongen tillagte Kaldet aarlig 41. Skp. Rug, 52. Skp. Byg, og 9. Skp. 1½ Fdk. Havre. Han døde 1695. og efterlod 3. Døttre, af hvilke en blev gift med Hr. Stoedt i Horslunde.

8.) Hr. Anders Hildebrandsen fra 1695. blev 60. Aar gammel og døde 1724. Hans Enke derimod levede i Sielland 18. Aar efter ham. Aar 1712. havde han i Kirken den Comiske Begivenhed, at en Møller af Nebbelunde, Hans Hansen, i det han trolovedes, løb i fuld Trav ud, og lod Præsten beholde Fæstemøen. Efter Provsterets Dom maatte Molleren betale 1. Rdlr. og for ham af Prædikestolen gjøres Afbigt.

9.) Hr. Provst Giorth Gregersen Sidelmand, født i Gloslunde 1693. Hvor uskyldig han blev Provst, skal vises siden, naar vi naae Gloslunde. I hans unge Dage var han hos Mag. Jens Kaalund i Rubbelykke, for af ham at øves i Levemaade og Prædiken; og da han

han af Cancellieraad Ahlefeldt var kaldet til dette Sted, tog han til Egte Præste-Enken sammesteds Johanne Kaalund, Sal. Hr. Joh. Bernhofts. Hans anden Ægtefælle var Anne Marie Kierulf fra Conradsborg, som uden Børn døde samme Aar som han, nemlig 1758. Af hans Børn med første Hustrue blev en Datter gift med Past. Seidelin i Gloslunde, en anden med Degn Thirsted i Vindebye, en Søn blev Præst i Sandbye i Sielland. I Anledning af hans Navn fik engang een af hans Herredsbrødre, som udi hans Præstegaard kom til at sove en Nat hos ham, dette besynderlige Indfald, at staae op med Solen, og for de i Huset syslende Piger at der var Giort i Sengen, og Pigerne forstode, at Lagenerne burde tørres, ei vidende, at Præsten i Sengen hedte Giorth.

10.) Hr. Mogens Minerth, denne Guds Kirkes troe Mand Gud i mange Aar opholde! Han er født 1714. i Kiøbelev udi Bondestand. Blev oplært i Provst Suhrs Huus og blev Student 1732. Nogen Tid efter blev han Degn paa dette Sted, og endelig Sognepræst. Hans første Hustrue, Edle Kirstine Winkel var af Gloslund Degnebolig; og anden gang

blev

blev han 1756. viet med Anna Lundgaard fra Raschov.

Vi have fra ham:

Den christelige Troes Lærdom efter Lutheri Catechismum, Riimviis. Kbh. 1755. 8vo.

5. Dannemarre Sogn.

Dannemarre finder jeg i Aaret 1388. skreven Dunmar, og formedelst Egnens flakke Beliggenhed er Navnet meget naturligt: Dimmar eller Donmar, det er, lav Mark; Dæne i det Angelsaxiske bemerker en Dal, som Dænschire i Engeland, hvis Beboere kaldes Dainmonii, Folk som boe paa den lave og jevne Slette. *)

Sognets Hartkorn belober sig til 327. Tdr. og Indbyggerne til 450. Siele.

Egnen er ikke plaisant, Kirken er uanseelig, den hører soni forrige under Baadesgaard, Uhret paa Klokketaarnet er nu ubrugelig. Præsterne vides:

1388. Hr. Johannes. Der siges, at han var en hemmelig Ven og flittig Læser af den rettroende Wiclef.

Efter

*) See Prof. Schismings Afh. om de Norskes Oprindelse Cap. 6.

Efter Reformationen haver været:

1.) Hr. Rasmus Tortsen, skal engang have været nær ved at blive assat, for han havde skieldet sin Provst for et Hengenød, men den berømte Mathematicus Ditlev Reventlov bad for ham.

2.) Hr. Svend Madsen døde 1572. Han berømmes for sin Vittighed i at fange Harerne i hans Kaalhave, (det er værd at antegne!)

3.) Hr. Michel Sofrensen, stod her kun i 5. Aar.

4.) Hr. Peder Jensen, som for sin Anseelse og Lærdom blev kaldet af Indbyggerne i Naschov til deres Sieleſørger 1591.

5.) Hr. Niels Sofrensen Mariager, levede kun 4. Aar i dette fremmede Land. Han var gift med Anne Madsdatter, og denne Anne Madsdatter, hvis Navn man vel bør nævne to gange, saasom hun var Kone til 4. Præster paa dette Sted i Rad. Hendes anden Mand var Succeſſor

6.) Hr. Jens Fædderſen, som døde 1600. Efter ham

7.) Hr. Hans Oggesen, som døde 1603., og efter ham

8.) Hr. Jørgen Christensen, som gav til Kirken en Klokke, to Alterklæder, to Duge, et Bækken, en Tinkande, en Lysekrone. (Nu er det længe siden at en Præst i Laaland pyntede sin Kirke.) Han døde 1636., men aldrig dør hans Navn.

9.) Hr. Jacob Erichsen Pontoppidan, Broder til Hr. Knud i Halsted, levede i Laalandsk Luft kun tvende Aar.

10.) Hr. Marcus Hansen Tranekiær, havde samme Skiebne som hans Formand.

11.) Hr. Hans Hansen Mule fra 1640. til 1681. Synes at være en Søn af Hr. Mule i Stokkemark. Han reenoverede Kirken paa sin Bekostning. Af hans Epitaphio sees hans Biographie: D. O. M. Anno 1669. hoc epitaphium adornandum curavit Dn. Johannes Joh. Mule, Lollandus, loci Pastor annorum 42., natus Ao. 1614., denatus 1681., in templi honorem & amorem Conjugis Giertrudæ Laurentii *) de nobl. Krabe ex Halland natæ Ao. 1611., denatæ 1664. &c. De levede den bedrøvelige Svendske Feide over, hvorom han

*) Hun var Moder til Hr. Hans i Landet, til en Datter gift med Pastor Smid i Arninge, en anden gift med Raadmand Anders Lund i Naskov, og end to Døtre, som efter hende til Arv finge hver 272. Rdlr.

han i Miniſterialbogen har tegnet diſſe rørende Ord: Finita concione ad Dn. Georgium vicinum meum in Arninge tranſiturus, in via vix e manu militum Svecorum evaſus, domi meæ ſpoliatus ſum. Hans Kone ſkare de Snørlivet op bag paa, for at faae de da brugelige Sølvmaller og en Sølvkiede deri, ſkiønt hun ſelv var af Svendſk Familie, ſom de ikke vidſte. At holde Capellaner, var mere fornødent da end nu, thi endog paa dette lidet Sognekald var førſt Hr. Ole Smid, og efter ham Hr. Tobias Finmer. Hr. Mule døde 1681. den 4. Octobr i Kiøbenhavn paa Studiegaarden, og efter to Aar blev hans Lig bragt til Dannemarre.

12.) Hr. Tobias Jørgenſen Finmer, født i Kiøge 1644., hvor han og ved Skolen i otte Aar var Lorat. Aar 1683. blev han ægteviet med Elſe Mule. Hun døde, og Hr. Finmer befriede paa Rudbierggaard Chriſtiane Charlotte Helt; lykkelige Giftermaal, ſom maaſkee gav Anledning til, at Tilliſe blev til Dannemarre annecteret, hvilket ſkeede Aar 1691.; men havde Rudbierggaards Eiere hertil noget hiulpet, ſaa tabte de ogſaa intet, thi de lagde Tilliſe ſkiønne Præſtegaard med Skov og Herlighed under deres Hovedgaard. Havde Hr. Tobias denne

Glæde, saa havde han i samme nok af Surhed: hans Søn druknede i Naschovs Grave; hans Datters præmatura cohabitatio med en Student var ham ikke til Glæde; hans Huuspræceptor Morten Skou laae i Proces for Slag med Degnen Joach. Birk, og Præceptoren indprentede et vederstyggeligt Had i Børnene mod Degnen. Hr. Fimmer døde endelig 1711. og hans Enke søgte sit Skiul under Cancellieraad Ahlefeldt paa Baadesgaard og Hr. Rodsteen paa Rudbierggaard; døde endelig i Kiøbenhavn hos sin Stifdatter, gift med Rasmus Nielsen.

13.) Hr. Mag. Ole Thestrup fra 1711. til 36., Pastor til Dannemarre og Tillitse. Hans udraabte lærde Fader, Mag. Frands Thestrup, sendte denne sin Søn, da han til Præste-Embede var moden, lige til Italien til Kong Friderik den Fierde for at supplicere. Dannemarre blev hans Plads 1711., da han var 27. Aar gammel. Her gifstede han sig med Johanne Dorothea Atke fra Stokkemark, som sødde ham 12. Børn. Hans Strid med Hr. Fimmers Enke om Mensalgaarden endtes saaledes, at ham blev betalt for samme 105. Rdlr.

14.) Hr.

14.) Hr. Christopher Zimmer. Denne muntre Mands Forældre vare Mag. Gregers i Nyekiøbing og Anna Suhr. Fra Odense blev han 1724. Student, nitten Aar gammel. Blev siden Cabinets Prædikant hos Hs. Excell. P. Lovenørn, ved hvis Recommendation han nær var blevet Feldtpræst ved Hr. Gen. Major Schultzens Regiment. Hos Enkedronningen paa Clausholm blev han Prædikant et halvt Aars Tid. Dannemarre usle forfaldne Præstegaard maatte han hielpe paa Benene. Med Kierstine Margrethe Brabaud fra Binnitse avlede han sex Børn, af hvilke tvende Døttre her i Landet ere gifte, nemlig med Hr. Byefoged Hans Christian Aagaard i Marieboe, og med Hr. Byeskriver Reimer sammesteds; en Søn Gregers blev Præst i Vetterslev ved Ringsted, men døde ung Aar 1773. Hans anden Hustrue var Anna Hedevig Agerup fra Maglebye Præstegaard paa Møen; en god Huusmoder for sin Mand, og en god Stifmoder for sine Børn. Hr. Zimmer døde 1765.; men hans Enke lever endnu i Marieboe. For deres Kierlighed mod mig bliver jeg alle mine Dage taknemmelig.

15.) Hr. Rudolph Bolch Levenschild, blev fra Vetterslev i Siælland forflyttet til dette

Sted, som han nogle Aar havde havt Ventebrev paa. Denne sagtmodigste Mands Slegthistorie er ikke sagtmodig, men i høie Toner høitraven. Hans Farfaders Fader var Nicolai Poulsen v. Lovenschild, som var først General-Krigs- og Land-Commissair i hele Norge, var siden i Kammer-Collegio, som sluttes af et Brevs Opskrift: à Mons. Mons. Nicolas v. Lövenskild Conseiller & Assesseur au college de la thresorerie de sa Majesté le Roi de Dannemarc, hans Frue var en Bispedatter fra Tronhiem som dede 1708. i Kiøbenhavn.

Hans Farfader var Andreas von Lovenskild, som var først Capitain her i Fædrenelandet ved sin Broders Hannibals Regiment *). Siden blev han Major i Venetiansk Tieneste, ogsaa ved hans Broder Hannibals Regimente **); men døde samme Aar (dog som Oberst) i en Action mod Tyrken i Morea 1686. ***); hans Frue var

Agneta

*) Som sees af hans Bestalling af Kong. Christian den Femte dat. Glykstad 1683. den 10. Julii.

**) Hans Bestalling dat. Venedig 1686. den 12. Junii.

***) Af et Brev fra hans Broder til Etatsraad Harboe sees, at han i Venit. Tieneste har været Gen. Vagtmester og Oberst over et Regiment Tydske; og i et andet Brev fra hans Broder Hannibal til sin Moder i Khvn. ogsaa dat. Dresden 1687. sees, at Hannibal stod in procinctu at reise med sin Frue til Venedig.

for

Agneta v. Massin, en Datter af en Erkebisp og Fyrste i Smyrna, hvorfra hun i Aaret 1684. blev af hans Høie Excll. Ulric Frid. Gyldenlov bragt ind i Danmark fra Grækenland, og blev opdragen i Dronning Charlottæ Amaliæ Hof; Papirer angaaende hende bleve af Venterne leverede Etatsraad Gram til Overſettelſe af det Italienſke, men de ere imeligen ikke mere til; men man har ſeet Hr. Andreas von Løvenſkilds egen Haand, at han blev copuleret med hende Aar 1679. den 16. Junii om Aftenen Kl. 7. udi Slots-Kirken i Kongens og Dronningens Præſence. Paa ſamme Papir har han optegnet, at 1680. den 16. Nov. er hans Søn Chriſtian født og derefter døbt i Runde Kirke, holdet over Daaben af Rigs-Marſkalinden paa Dronningens, og Canceller

for at lade paa nye confirmere Forſikringen, ſom Republiqven i hans Capitulation havde lovet ham i en Condotta af 2000. ducatii effection. Venetiani aarlig at nyde, medens han levede, ſaavel uden ſom inden deres Tieneſte, for at have hvervet dem to tydſke Regimenter, det er da ganſke rimeligt, at Hannibal har procureret ſin Broder det eene. Desuden ſkriver han, at ifald hun ikke havde faaet hans Brev, hun dog vel havde faaet mundtlig Efterretning ved andre Landsmænd, ſom vare reiſte hiem fra Morea, ſom Monſ. von Stacken, Oberſt Joh. Ranzous Brødre og andre, ſom havde været Volontairs under hans Broders Compagnie.

Wind var Fadder paa Kongens vegne. Hun blev siden gift med en Adelsmand i Norge, som sees af hendes Breve til hendes Søn, hvor hun skriver sig Agnete v. Bode Wittwe, gebohren von Massin; som Enke anden gang var hun hos Grevinde Ahlefeldt paa Gravenstein.

Præstens Fader var Nicolai Poulsen, (Løvenskild skrev han sig ikke) Degn i Helsinge i Sielland, (hvilken Forandring) født 1684. paa en Gaard ved Laurvigen kaldet Næs, hvor Forældrene da boede, som efter Faderens Død blev af Hr. Oberst Gyldenløv sat i General Housmans Frue Moders Huus i Christiania, men derfra sendt til Khvn. til hans Farmoder 1696., og blev saa Page hos hans høie Excell. Gyldenløv, men efter et Aars Tid formedelst hans slette Helbred sat hen at læse, kom i Biskop Worms Huus, hvorfra han blev Student 1710., da hans Farmoder to Aar tilforn var død, altsaa hytte eder selv; og Aar 1712. tog han mod Helsinge Degnekald, hvor han giftede sig med Maren Bolck, en Datter af Rudolph Bolck, Præst i Torsager og Provst.

Broder til Præstens Farfader maa meldes dette om, at, førend han var Oberst i Fædrene-

landet

landet og siden Major i Venet. Tieneste, var han Gen. Adjutant ved den Hollandske Armee, først under General Rabenhaut og siden under Prindsen af Oranien selv, som siden blev Konge i Engeland, hvorved han banede sig Veien til den høie Charge af Generalfeldtmarskal-Lieutenant i Keiserlig Tieneste, hvorom han i et Brev skriver sin Moder til (dat. Grosgraben 1688. den 28. Jan.), at Hertugen af Lothringen selv i et meget obligeant Brev havde offereret ham ovennævnte Charge, med Forsikring paa første Regimente, eller hvad ledigt kunde blive, som og skeede; med denne Hertug var han bleven bekiendt ved det han ofte bragte ham Parolen fra Prindsen af Oranien *). Ellers var han meest i Saxen; thi der havde han sit Gisternaal og Gods, i hvilket Hoffes Tieneste at komme han lod sig recommandere af Enkedronningen, som var Churfyrstindens Moder; hvor gierne han havde vildet være Envoie ved det Saxiske Hof i Oberstaldmester Harthusen Sted, som man meente skulde afløse Hr. Meiercron i Paris, sees af et hans Brev til Etatsraad Harboe dat. Dresden

*) Denne Hertug af Lothringen Carl, var commanderende General hos Keiseren, og er den nu regierende Romerske Keisers Farfader.

1687. *). I nogle Breve skrev han sig Baron, men 1690. Greve v. Løvenskild, hvilket ogsaa er rigtigt; thi hans sidste Kone kiøbte til ham Grevskabet Mouschou; han døde 1696. uden Børn. Han havde to gange været gift med to Enker.

Præsten Hr. Rudolph havde den Lykke, ved andres Bistand at befries fra Capellan paa Kaldet, hvortil allerede var 1766. kaldet af Hr. Cammerherre Baron Conrad Ditlev v. Knuht jeg P. Rhode. Med sin Egteviet Christentse Lønborg fra Aarhuus efterlod han ikke Børn.

16.) Hr. Laurits Satterup. Denne muntre alvorlige og for sin Nidkierhed og Frimodighed i Evangelii Prædiken allerede over hele Landet bekiendte Mand, blev til dette vigtige Sted sidst i Aaret 1770. af hendes Kongelige Høihed Prindsesse Charlotta Amalia kaldet; efterat han i nogle Aar havde forestaaet Capellaniet ved den Tydske Kirke i sin Fødeby Fridericia, hvor han af alle var høit agtet og meest af sin Biskop, H. H. D. Bloch.

6. Til-

*) I Brevet beraaber han sig paa, daß er in der Jugend so in Jure publico als Justiniani & gentium auf die Academie Heidelberg und Strasburg unter Anführung des Geh.-R. Wederkops und Raths Puffendorphs studirt; saa skriver Mag. Hans Hammer til Helsinge og Waldby.

6. Tillitse Sogn.

Tillitse er et meget gammelt anbygt Sted, og skal have Navn af en Thyle; Andre sige, at Navnet siger til Søen; Navnet kan være os ligegyldigt. Egnen er meget frugtbar, og roser sig af det gamle Herresæde Rudbierggaard, beliggende lidet over en Miil Sønden for Naskov. Skal have tilhørt fordum Biskoperne. Naar det frie Hartkorn, som ligger til den under Rudbierggaard henhørende Gaard Fritzholm, regnes til dennes, saa bliver Summen Hovedgaards Taxt 140. Tdr., og staaer for Skovskyld 2. Tdr. 4. Skp. Rudbierggaard er nok samme, som læses om at have ligget hos Gammelbye, og var beboet af den Molteske Familie efter den sorte Død i Kong Olufs Tid *). Claus Molteke boede her, hvis Broderson blev gift til Karen Graa paa Mehlrosegaard, hvor Læseren vilde behage at eftersee. Arnold Norberth med sin Frue Wybeke skal have boet her 1388. og givet Gaarden Navn efter sig, men dette er falskt, som siden skal vises. Gaarden er med store Graver omgiven, og har endnu sit anseelige

Taarn.

*) Af denne Meklenborgske og Pommerske Slegt vare mod Enden af 13. Seculo, og især under Dr. Margrethe bekiendte Evert Molteke Rigets Marsk, Sven Moltke Biskop i Borglum. 1370.

Taarn. Til Gaarden bør avles aarlig over 1200. Tdr. Korn. Et Stykke Vei fra Gaarden kommer man i den bedste Dyrehave, som Laaland kan fremvise, i en lystig Egn, hvor man i Skoven seer Skibene tæt uden for Skoven lebe forbi. Desuden ere til Gaarden gode Egeskove. Et Hollænderi paa 40. Malkekoer og et got Smutterie beriger Gaarden. Gaarden er fra 1240.

1.) Hr. Mogens Ebbeson Galt til Rudbiergaard. Broder til Landsdommer Niels Galt, var 1449. med i det Fordrag mellem Dannmark og Sverrig om Gulland. Med sin Frue Dorthe Eriksdatter Rosenkrands avlede han tre Sønner, af dem de to bleve slagne i den Dytmærske Krig; men den yngste Son Ebbe Galt gifstede sig med Sophie Pedersdatter Hogh, og avlede med hende Anders Galt, som blev Herre til Rudbiergaard efter sin Farfader, og gifstede sig med Birgitte Mogensdatter Gioe af Boller, hvis Søn og Datter døde ugifte efter Faderen, og Moderen arvede saa, hvorover Godset faldt i Gioenes Familie, og den sidste af samme blev 1698. skudt af en Bondekarl.

2.) Frue Anna Wasbyer til Aalstrup, døde paa denne hendes Gaard omtrent 1585. Hun var en Datter af Laurits Madsen til

Aalstrup.

Alſtrup. Hun blev her 84. Aar gammel, og ſkal om hende meldes under Aalſtrup.

3.) Hr. Knud Rhud, ſom opbygde Gaarden Aar 1606. ſom den nu er. Han zirede ogſaa Kirken med Prædikeſtoel 1608. Han var til ſin Tid Dannemarks R. Raad, gift med Ellen Marſvin. En kort Tid eiede han Fuglſang Gaard og afſtod den ſaa til ſin Broder. Rudbierggaard derimod ſolgte han til Hr. Joachim Barnevitz. Det kan ikke troes, at denne Rhud har givet Gaarden Navn, ſom Sal. Pr. Suhr vilde mene; Navnet maa ſkrive ſig fra 14de Seculo.

4.) Hr. Joachim Barnevitz, ſom lærde Bønderne her ret at ſaae til Fordeel Hvede og Erter. Han var født i Meklenborgland 1563. Han tiente i tolv Aar hos Fyrſt Johannes i Holſteen, men atten Aar hos Kong Friderik den Anden, indtil han blev Dronning Sophie Lehnsmand paa Nyekisbing Slot, det han var i 26. Aar, og døde 1626. I det af ham ſelv bygte Begravelſe i Tillitſe Kirke blev hans Liig henſat, og der ſees han (og hans) i Corpus i Steen hugne. Hans Enkefrue Olgaard Pents, ſom tilforn havde været Dronning Sophie Kammerjomfrue, blev ſiden gift med Geheimeraad Hartvig Paſſau i Meklenborg,

og

og hun døde i Aaret 1654., da hun var 58. Aar gammel.

5.) Hr. Friderik Barnevitz, Søn af forrige. Om ham er meldet blant Amtmændene tilforn. Denne saulede Herregaarden Fritsholm (eller rettere hans Moder) af noget Bondergods, og det fik Navn efter denne.

6.) Magdalena Sybilla Barnevitz til Rudbierggaard og Fritsholm, Arving efter forrige. Hun blev gift samme Aar Faderen døde med Hr. Jens Rodsteen, hvilken tappre og klække Rodsteen tillige med Margvor Rodsteen var med i Aaret 1677., da Hr. Niels Juel saa modig angreb de Svendske og drev dem i Knibe i Kiøge Bugt. Hr. Rodsteen levede her til han blev ræt af Dage.

7.) Hr. Friderik Rodsteen, en Søn af forrige. Daglig velsignes hans Navn saavel i dette Sogns Skole som Hospital, thi til den første gav han 200. Rdlr., hvis Renter Skolehol-deren hæver (Gud give flere Formuende den For-stand og Velvilighed), og til Hospitalet gav han ligesaa meget, hvortil Geheimeraad von Holstein derefter har lagt 16. Rdlr. og 8. Tdr. Meel aarlig, saa at Tillitse Hospital er et af de bedste her i Amtet. Skolen opbygte Hr. Rodsteen 1719. Gid jeg havde det Ærevers,

som

som Mag. Ole Thestrup over ham forfærdigede, Læserne skulde vist saaet det! Han døde 1723. *)

8.) Hr. Kammerherre og Etatsraad Christian v. Bylov, som var tillige General-Adjutant, og døde i Rostok 1692. Var en Søn af Christian Bylov til Engelstad, og en Sønnesøn af Jochum von Bylov, Lehnsmand paa Vordingborg. Hans Frue Ohlgaard Barnevitz overlevede ham i mange Aar her paa Gaarden. Foruden Renten af nysmeldte 200. Rdlr. tillagde denne fromme Herre endnu 10. Rdlr. aarlig til Skolen, hvilket anseeligt Tillæg for en Dansk Skoleholder sær i Laaland.

9.) Hr. Major Caspar Friderik von Bylov, en Søn af forrige, Herre til Rudbierggaard og Fritsholm, elskede mere Penge end Jordegods, og derfore solgte Gaarden til den som elskede Jordegodse mere end Penge, nemlig den rige ofstmeldte Grevinde Ide Margrethe Knuhts, som til Kirken haver forærct prægtigt Altertoi af fort Floiel. Hun delede mellem sine tre Sønner saaledes, at denne Gaard tillige med Fritsholm og Gottesgave, samt Baroniet Conradsborg i Sielland blev til Lod for

10.) Hr.

*) Atlas Daniæ siger, at en Oberste Lehsten, en Meklenb. Adelsmand, solgte Gaarden til Hr. Friderik Bylov.

10.) Hr. Kammerherre Conrad Ditlev von Knuht, Ridder, Friherre til Conradsborg, Herre til Rudbierggaard, Fritsholm og Gotesgave, Assessor i Høieste Ret og Hofretten ꝛc. Hans ædle, ømme og skiønsomme Hviagtelse han stedse bar for sin Frue Moder i hendes Enkestand, erhvervede ham hendes Tusindfold Velsignelsers Ønske og oprigtige Omsorg. Hendes Død var ham det haardeste Hiertesag, og det var ikke Hyklerie. Hans Ædelmodighed viser han indtil denne Dag i Menneskekierlighed og Gavmildhed. Jeg ærer ham selv alle mine Dage som min Forfremmer her i Landet. Meget haver han forbedret denne Gaards Bygning, og dertil anlagt en stor Hauge. Hans Frue, en Datter af Geheimeraad Conrad Ditlev Reventlov og Prindsesse Wilhelmina Augusta af Pleen, opholder sig uden Forandring stedse i Kiøbenhavn tillige med sine Døttre. Om hendes Forældre sees under Krænkerup.

Tillitse Sogn har 39 : ½ Tdr. Hartkorn, og henmod 500. Siele Indbyggere.

Kirken er uden Taarn, men dog een af de bedste Bygninger udi Herredet, indvendig ziret med et anseeligt afdeelt Chor.

I Kirkegaardens Muur sees en Steen to Alen lang og halvanden bred, paa hvis ene Side læses:

læſes: Eſkil Sulfaſun lit reſi ſtin diſa eft ſialfan ſig emun ſtanta med Steinlifir vitriit ſuner van Eſkil: det er: "Eſkil Sulfa Søn lod reiſe denne Steen "efter ſig ſelv Eſkil overvandt Emund Stante "med Steenlifer, ſom var Vitrits Sønner;" paa Kanten af denne Side læſes: Kriſte hialpi ſiol hans oog ſante Mikael. De andre to Sider viſe diſſe Ord: Toki riſti runer eaftir denu gode ſtiub modur ſina, deter: "Toke udhug Ru- "ner efter den gode Stiube ſin Moder." Stenens ſidſte Side viſer en Drueklоe og lit af en Fugls Laar, og mener Ole Worm ikke uden Aarſag, at en adelig Begravelſe her haver været. Stenen er fra 8de Aarhundrede.

Tredive Rigsdaler til Præſten paa Stedet og ſex til Chordegnen blev tillagt af Frue Ohlgard Pents Barnevitzes for afbrudte Gaarde. Brevet herom er dateret 1638.

Kirkens Lærere vides:

1.) Hr. Michael, hvilken vældige Jæger, der tillige herſkede over Aander her paa Stedet, levede den Tid Dronning Margrethe overvandt Kong Albert i Sverrig. I Kirke Arkivet ſkal længe have ligget et Vers fra ham desangaaende: "Onde Albert, haffde du dig ſkammet, "oc mod Danſke Dronning ikke brammet ꝛc.

2.) Hr. Andreas Hansen Fabor, en stormodig Tydsker, var her indtil Aar 1584., og maaskee efter. Hans høie Mod vilde bilde Folk ind, at han var Autor til den Commentair over Psalmerne, som man dog siden med Vished erfarede havde til Fader Doct. Henr. Müller.

3.) Hr. Niels Thygesen 1601., hvis Navn staaer paa den lille Kirkeklokke.

4.) Hr. Erik Mortensen fra 1624. Hans Navn med Aarstal 1649. staaer paa den større Klokke.

5.) Hr. Provst Oluf Andersen Thiæreby. Om ham jeg i Aaret 1664. finder, hvorledes han jevnligen i Naschov paa Biinskienkerstuen fremtrinede som en Nimrod imod Officererne, som ved hans Morgen-Andagt ved en god Frokost vilde forstyrre og raillere ham. Han kastede een efter anden af dem ud af Vindver og Dørre. Med sin Hustrue Zille Davidsdatter *) avlede han Christenze, som blev gift med Vice-Pastoren her paa Stedet, Hr. Jens Jensen Snidstorph **), begge disse Præster døde i eet Aar,

*) Der fik som Enke her af Kaldet aarlig Pension 50. Rdlr.

**) Han var Broder til Jacob Jensen, Capellan ved Nicolai Kirke i Kiøbenhavn; item Broder til Nicolai Klauman Bogholder ved Holmen. Hans Datter blev gift me. Kiøbmand Hans Jørgensen Fiil i Nyekiøbing.

Aar, nemlig 1691. og ſiden den Tid har Menigheden maattet neies med Dannemarre Præſt. Og Rudbierggaards Eiere tog Præſtegaarden, ſom dog vel kommer tilbage til Præſten igien i ſin Tid.

7. Aunede Sogn.

Viſſelig er denne Egn lyſtig, hvis her boede ikke Bønder alene, dog hvo kan giøre et Sted plaiſantere end Jorddyrkere.

Rundt omkring ſig ſeer man her Skov, Herregaarde, de bedſte Kornmarke, og Naſchovs opløbende Fiord.

Kirken, beliggende $\frac{1}{4}$ Miil Øſten Naſchov, er i god Stand, den tilhører Hr. Geh.-Raad Krag Juel Wind til Juellinge. Taarnet med Spir paa ſtaaer paa Kirkens Søndre Side.

Sognet ſtaaer for $246\frac{1}{4}$ Tdr. Hartkorn, og har Indbyggere 400. Siele.

I denne Afkrog er, ikke længe efter at Munkene af Auguſtini Orden havde i Halſted faaet faſt Fod og Bygning Aar 1170., en Kirke Bygning betænkt, en Broder og Commenſalis kunde jo derved faae noget i Nærhed at beſtille, Veſterborg blev og kort derefter bygget. Aunede Kirke haver til

Halsted Kloster Kirke alle Dage været annecteret og tilhørende.

Navnet siger ikke andet, end Aae ned, ned med den oplobende Aae og Fiord. Denne samme Aae er dog for Indbyggernes Kornmarke ikke meget gunstig, formedelst Oversvømmelse og Jords Bortskyllelse.

Indbyggerne i Aunede berømmes, at de Aar 1510. dræbte mangfoldige af de haarde Fiender Lybækkerne og andre fra Hanseſtæderne, som i Landet skiendte og brændte.

8. Skoulænge Sogn.

Navnet siger os, at her tilforn haver været mere Skov end nu.

Stedet er i Historien bekiendt deraf, at den bekiendte Svendske General Gustav Otto Steenboks Frue blev her i Aaret 1659. forløst med en Søn, som hun kaldte Magnus, hvilken siden blev en tapper Soldat, men maatte dog lade sig fange i Aaret 1713. ved Tønningen.

Paa en Mark herved skal findes en Steen, $2\frac{1}{2}$ Alen lang og halvanden bred, hvorpaa læses: Osterdi risdi stin densi oftir guta fadur sin herden guden diagn, det er: "Osterd reiste denne Steen

" efter

" efter Gute sin Fader, den gode Krigshærs An-
" fører eller Degn. "

Kirken, hørende under Gammelgaard, er liden og uanseelig, og Sognet udgior knap 109. Tdr. Hartkorn, har 11. Gaarde og 170. Siele Indbyggere.

Aar 1388. boede her en Præst, navnlig Hennekinus, som indfandt sig jevnlig om Aftenen i Skoven mellem dette og Halsted Kloster, hvor en Nonne kom til og giorde ham Selskab, men Prioren Johannes passede dem engang op, og Præsten maatte giøre Knæfald, men Nonnen sidde paa Vand og Brød.

Efter Reformat. have Præsterne været.

1.) Hr. Niels. Denne hidsige Mand fik engang fat paa sin Degn imellem dette og Gurrebye, og havde nær myrdet ham Aar 1580. Hvad Straf Hr. Niels Hidsighed fik derfor, finder jeg ikke.

2.) Hr. Jens Jacobsen Riber, til Skoulænge og Gurrebye, Præst fra 1598. til 1634. Han var mere for at pynte sin Brud, jeg mener hans Kirker, end Præster ere nu omstunder; til den ene gav han Altertavlen og til den anden Prædikestolen. Ribe var hans Fødested, hvor

han var født 1573. Hans Fader var Mag. Jacob Matth. Weile, som blev Biskop i Odense. Da Hr. Jens nogen Tid havde været Hører ved Ribe Skole, reiste han Udenlands, og blev efter sin Hiemkomst promoveret til dette Sted. Om han med sin Hustrue Anna Due avlede Børn skal jeg ikke sige.

Vi have efter ham:

Oratio genethliaca de Jesu Christi nativitate. Rostok 1595.

Siden haver Sylledsted været Hovedkirken, hvortil Skoulænge har været annecteret tillige med Gurrebye, og vi spare da Resten af Præste-Registeret, indtil vi naae Sylleſted.

9. Gurrebye Sogn.

Haver altid været et Annex enten til Skoulænge eller Rhyde, men nu igien til Skoulænge.

Sognet har 13. Bønder, 250. Indvaanere, og 138¼ Tdr. Hartkorn.

Gorr er tildeels et Mandsnavn; Gorr tog hundred Aar efter Christi Fødsel giennem Østersøen til de nordlige Lande; Gorr eller Gurre betyder ogsaa et lystigt Sted ved et Kiær, og saaledes hedte det Sted, hvor Kong Waldemar den Tredies

Tiener

Tiener kaſtede det Kierligheds Tønder, ſom Kongens Maitreſſe Towe Lilles Moder havde ſkiult paa Datterens døde Legeme. Towe Lille fik med Kongen en Søn, hvis Enke Margrethe Jacobsdatter boede her i Egnen, ſom teſtamenterede Dominicaner-Munkene i Odenſe nogle Godſer for Sielemeſſe at holde for hende.

Voldshave, ſom nu er Bøndergods under Ællingſøe, ſkal tilforn have været et Adelsſæde, eller en ſtor Ladegaard, og tilhørt den Porſiſke Familie.

Kirken er liden og uden Taarn, men indvendig vel pyntet, hører under Gammelgaard.

10. Sylleſted Sogn.

Navnet ſiger os, at dette er et gammelt beboet Sted. En Sylle, Peter Knudſens Enke, beboede Sylleſted 1388.

Sognet har 323½ Tdr. Hartkorn, og ſtaaer for lit mere end 3. Tdr. Skovſkyld, har 30. Bønder, men 580. Siele Indbyggere.

Kirken har 20. Alens Længde, og er den maſſiveſte Bygning af huggen Kampeſteen jeg her i Egnen har ſeet. Den hører under Ællingſøe-

gaard, den er uden lige i Landet, har hverken Taarn eller Sangchor. *)

Dens Præster have været:

1.) Hr. Jacob Rasmussen til Sylleſted fra 1580. til 1618. Hans ſidſte Suk paa ſin Dødſeng var: O, maatte jeg leve og faae at læſe Udfaldet af det ſtore reformerte Synodo i Dordrekt, (men det fik førſt Ende 1619. den 9. May.)

2.) Hr. Jochum Nielsen var Præſt her i 9. Maaneder.

3.) Hr. Bertel eller Berent Hanſen, døde 1624. Her mener jeg at feile een, hvis Minde maa være bleven borte.

4.) Hr. Niels Anderſen, Præſt til Skoulænge og Gurrebye; i hvis Tid det blev omtumlet ſaaledes, at Gurrebye blev annecteret til Rhyde, men Skoulænge til Sylleſted, og denne Hr. Niels var da for Sylleſted og Skoulænge Præſt fra 1636. til ſin Død 1638. den 24. May, blev henved 40. Aar gammel.

5.) Hr. Anders Erichſen var i et halvt Aar Præſt til Sylleſted og Skoulænge.

6.) Hr.

*) Til Kirkens Nordre Side er bygt en aaben Begravelſe af Ollingſøe Eiere. See herom mere ſiden.

6.) Hr. Bertel Nielſen til Sylleſted og Skoulænge fra 1638. til 1667., i hvis Tid blev født ovennævnte Steenbock i Skoulænge, som i det krigerige Aar 1713. ilede til Laaland med det Danſke: jeg længes at ſee Skoulænge Dreuge.

7.) Gregorius Kniphof (af Svenſk Herkomſt) til Sylleſted og Skoulænge fra 1668. til 1689., hvoreſter Gurrebye blev ſom tredie Kirke annecteret; thi der fortælles, at ved den efter Kongelig Ordre Aar 1688. holdte Commiſſion om Kirkers Annecteren, indfandt ſig ogſaa Kniphof, og ſoer en ſlem Svendſk Eed, at han vilde ogſaa have en Kirke, hvilket ſkeede ogſaa, dog ſaa, at han ſkulde have en Capellan. Han døde 1697., og Aaret tilforn havde han begravet ſin Huſtrue Ellen Pedersdatter, med hvilken han havde avlet ſem Børn.

8.) Hr. Nogens Rahr, en Jyde af Søren Rahr. Præſt til diſſe tre Kirker fra 1697. til 1723. Jeg finder ham 1715. tituleret Vice-Provſt. Han var gift med Barbara Ammüller fra Horslunde, ſom døde uden Børn 1709., hvoreſter han ægtede Margrethe Krucq, ſom i tre Aar troſtede ham, og døde 1712. Han forærede til Skoulænge Kirke en Lyſekrone. Aar 1722. afſtod han Embedet

til Thomas Winther, som havde erhvervet sig paa Kaldet Exspectance-Brev. Winther paastod derefter, at Pastor Rahr skulde istandsette Præstegaarden udi Sylleſted, item Mensalgaardene i Gurrebye, Larsse, Ullerslev ꝛc.; den altid muntre Hr. Rahr svarede: Lad mig dog døe i Roe, og noies I saa med de Vilkaar, jeg ved min Ankomst til Stedet maatte noies med. Hr. Winther svarede for Retten: Har Hr. Rahr ladet sig narre, vil ikke jeg. Børnenes Værge Mag. Jan tilskrev heromBiskopWorm, hvis Giensvar var dette: " Efter Deres Vel-
" ærværdigheds gode Begiering ved Skrivelse
" af 22. hujus sendes Dennem hermed en vidi-
" meret Copie af de Herrer Deputerede over
" Financerne deres Skrivelse dat. 29. May
" 1717. (underskreven af Adelaer, J.
" Neve, Borneman, Justsen — Pæters)
" ved hvilken de forstændige, at hans Kongl.
" Majst. allern. har approberet Sal. Hr. Stifts-
" befalingsmandens Geh.-Raad Krabbis og
" mit allerunderd. Forslag, nemlig, at de
" Præster, som ingen Besetning have annam-
" met til deres Annex- eller Mensalgaarde; de
" eller deres Arvinger skal fra at svare Efter-
" kommerne Besetning allernaadigst være forskaa-
" net. Kan jeg ellers være Deres Velærv. til

" nogen

" nogen Tieneſte, ſkal det altid være mig en " Fornøielſe, ſom jeg og, næſt al trohiertig " Velſignelſes Tilønſkning, ſtedſe forbliver " — Kiøbenhavn den 27. Mart. 1723. Worm. Det ſidſte Hr. Rahr ſkrev i denne Verden, var et kierligt Brev til ſin Naboepræſt Mag. Jan Samuel, bedende, at han ville antage ſig hans tre Døttre, ſom han havde ſom ſine egne antaget; thi han laae nu paa ſit yderſte ꝛc. En liden Tretteſag havde denne lyſtige Mand i Aaret 1713., da Stedets Capellan Jens Coch indſtevnede Hr. Rahr formedelſt nogle haarde Ord mod ſig. Hr. Rahrs Paaſtand for Retten var, at en Capellan ikke bør love ſig ud i andre Menigheder og ſaa lade Præſten alene tilbage i tre Menigheder. Degnen vidner mod Præſten at have tiltalt Capellanen noget haardt; men Sagen forligedes med Haand i Haand, Præſten blev mulcteret paa to Daler, og Capellanen paa to Mark.

9.) Hr. Thomas N. Winther, efterfulgte forrige i Aaret 1723. Hans Fader var Tolder i Rødbye. Han blev fra Nyekiøbing Student; men 1714. paa dette Sted Capellan. Han døde i Rødbye, der hvor han og var født, og det Aar 1753., da han Aaret tilforn havde afſtaaet Kaldet til ſin Succeſſor, ſom i nogle

Aar

Aar havde havt Exspectance paa Kaldet af Ollingsee Eiere, mod en aarlig Pension. Hr. Winthers første Hustrue var Dorothea Christine Beck, som døde 1739., hvis efterladte tre Børn Peter Beck paa Dansted antog sig. Hans anden elskelige var Margrethe Diderica Rhode, Kammerjomfrue forhen hos Geheimeraadinde Harboe, som gav hende aarlig Pension som Enke. Man kiendte hans velopdragne Søn Friderich, Viinhandler i Khvn, item hans Datter Dorthe Marie, Præstekone i Jylland, item Edel, som døde sin elskede Mand fra paa Christianshavn.

Men vi ville gaae videre; Høyreby Smeds Historie indfalder til liden Roes og Glæde paa dette Sted: Aar 1730. den 20. Sept. blev holdt i Grønhave Kirke, efter Bispens og Stiftamtmandens Befaling Provste-Ret mod Høyreby Smed Anders Carl, for Vildfarelser udspredte mod Religionen; Smeden var klog og forlangte Spørsmaalene skrevne; dog maatte neies, at Præsten og Retten tilspurgte: 1.) Om han ikke var døbt og havde affagt Dievelen ꝛc. og dertil havde han i Rødbye sagt, at han kunde ikke til, at en Qvinde havde svaret for ham? 2.) Om han ikke paa visse Steder havde sagt: det hielper ikke at bede i Jesu Navn, eller saae Planter i

Jesu

Jesu Navn? 3.) Hvad han troede om Afløsningen? 4.) Om han ikke, da hans Præst formanede ham til Omvendelse, svarede: det skal ikke blive derved; om det skulde være en Trudsel? 5.) Hvorfor han gik til Kirke, hvad han dømte om Kirkegang, Sang og Guds-Tieneste? 6.) Om han var fra Forstanden eller følte nogen aandelig Fristelse? (Alle disse Spørsmaale vilde han skriftlig besvare.) 7.) Om han kunde skrive? Svar: Lit, jeg vil lade det reenskrive. 8.) Om han troede, Øvrigheden var sat af Gud, og havde Magt at straffe Lovens Overtrædere, ogsaa med Gabestok, som han havde vægret sig at gjøre Jernet til. Herre Gud, hvilke Spørsmaale til en Landsbysmed, som af sin egen Præst, hvis han selv er omvendt til Christum, gierne maaskee lod sig omvende!

Hr. Nestius i Landet vidnede, at have fundet hos ham disse Errores: 1.) Om Religionen, at han ikke kunde troe, at den Religion, som florerede i disse tre Nordiske Riger, var den rette, han troede, at det stridede mod Guds Barmhiertighed, at den rette Religion skulle være paa saa liden en Plet Land *) 2.) At den hellige Skrift ikke var Guds Ord, uden det som Gud selv havde sagt.

*) Synes Hr. Nestii eget.

sagt. 3.) Om Gud vilde han ikke herud med sin Mening om Personernes Adskillighed. 4.) Om Engle, de gode troede han, men de onde ikke, men det ene Menneske var det andets Dievel. Og Slangen 1 Mos. B. 3. var en blot Orm. Qvindens Sæd skal sønderknuse Slangens Hoved, det betydede: Gud havde givet Menneskene Magt at dræbe Ormen; thi ellers havde det Udtoi ødelagt Menneskene. 5.) Om Menneskets, troede han det at være skabt som det nu er, og Guds Billede bestaaer ikke i Sielens høie Kræfter og Legemets Udødelighed, men i Legemets udvortes Skikkelse, item vor Siel er ligesom de øvrige Dyrs, det lidet Blod i Leveren og lidet Veir i Lungen; naar da Legemet døer, døer Sielen og, og dette Veir farer ud af Munden. De ti Bud burde han holde for timelig Lykksaligheds skyld, men om jeg kommer til Gud, sagde han, det veed Gud. 6.) Om Christo, at han var et stort Herre-Menneske eller Prophete, som vi skal efterfølge; og han med Enoch og Elia alene vare hos Gud. Naar Jesu Navn nævnedes, vilde han aldrig bøie sig. 7.) Om Retfærdiggiørelsen: vi blive ikke formedelst Christi Hellighed og Retfærdighed retfærdiggiorte. 8.) Om Alt. Sacramente: Christi Legem og Blod er ikke deri, men betegnes derved. 9.) Om Opstandelsen: den troede han ikke, men naar hans Hest

stod

stod op, kom han og frem. 10.) Om Helvede: det er ikke til, men Helvede er vore Lidelser her.

Hr. Seidelin i Gloslunde bevidnede, at have af hans Mund hørt samme. Retten tog til Ordet: Hvor kan I saa opiniatrere eder i saa vrange Meninger? Svar: Jeg kan jo ikke sige mere end jeg troer, og gid jeg maatte døe, om det var i Morgen, fra denne Verdens Uroe.

Capellanen her Hr. Danchel og Mag. Hosum (disse fornoielige Mænd) bekræftede samme; men Degnen her, nu Capellan Hr. Rasmus Wind bevidnede, at ved de Retfærdige, i Skriften nævnede, Smeden ikke forstod uden Christum, Enoch og Eliam, hvilket Heirebye Bønder ogsaa bevidnede.

Den 18. Oct. mødte Smeden Anders Carl med Svar paa forrige Spørsmaale; men siden de vare temmelig forvirrede, maatte Provsten giøre til ham følgende Spørsmaale: 1.) Siden han i Svaret nævnede den H. Aand, om han da troede, den H. Aand var en sand Gud? Svar: Jeg svarer kun det jeg har skrevet. 2.) Hvor mange Guder? Svar Een. 3.) Hvor mange Guddoms Personer? han taug. 4.) Hvo Christus var? han taug. 5.) Om Christus var død for hans Synder? Svar: Vil De ikke være fornøiet med det jeg har skrevet, gaaer jeg bort.

6.) Hvortil

6.) Hvortil Daabens Pagt nyttede? han taug. 7.) Om han troede, nogen Nytte at være ved Alterens Sacramente? han svarede opiniatre, jeg kan ikke svare. Han blev bedet for Guds Skyld, som var tilstæde i Retten, at svare ret, men det var det samme. 8.) Om han troede Legems Opstandelse? Retten paalagte ham at svare Ja eller Nei, men var forgieves.

Hr. Thom. Winther blev af Retten spurgt, om han havde noget at svare, eller agtede at føre flere Vidner: Svar: nei, det er unødigt *). Jeg gider herudi ikke anført mere, undtagen Smedens sidste Indlæg, saaledes lydende: Efter Deres Høiærv., Hæderlige og Høilærde Hr. Provstens, saavelsom og Hæderlige og Vellærde Hr. Thom. Winthers tilligemed flere i denne Provsteret af dem til mig giorte Befaling uden Undvigelse at besvare denne Actes Qvæstioner, hvortil jeg fattige og ubelæste Mand er uduelig, og derfor beder i allerdybeste Ydmyghed om Naade og Medlidenhed for min daarlige Forseelse — Gud hielpe mig at holde fast ved det gode og frafalde det onde, som nu synes mig

*) Man merke, Hr. Winther havde i Memorial til Stiftamtmanden og Bispen bedet, at en anden Actor maatte beskikkes mod Smeden, men fik Svar, at havde Mag. Edinger i Westenskou selv været Actor mod Degnen, fik han og selv afhøre Vidnerne herudi. Nykiøbing den 14. Aug. 1730.

mig vaakaſt. — Jeg var paa Sylleſted for nogle Aar ſiden halv beſkienket, og blev af Frue Fr. Felthuſes foreviiſt nogle rare Myter, tilſidſt et Stykke af en to Mark ſtor, got Sølv, ſom jeg ei kiendte, hvorom hun ſvor, at det var een af de 30. Sølvpenge, ſom Judas fik af de yppерſte Præſter for det ſelvſamme Jeſu Chriſti ſande Legem og Blod, ſom vi annamme af Præſtens Haand; jeg ſvarede: det er Viin af Træer og Brød af Hvedemeel, ſom kan betyde det ſamme for en rettroende Chriſten ſom det var Kiød og Blod. Dette fik Degnen at vide, og kom ſaa i mit Huus med nogle ſagtmodige Ord og Spørsmaale, hvor jeg da gav det tilkiende, ogſaa om Jeſus Chriſtus, at Jeg ikke kunde begribe, at det var ſaaſom han ſelv ſiger, naar han prædiker, at det var Jeſus, ſom ſkabte al Verden. Jeg vidſte ikke, at han havde dette i Sinde imod mig fattige Mand, ſom nu overkommer mig. Da jeg vilde til Skrifte, toge Præſterne og Degnen mig for dem i Vaabenhuſet om diſſe Ord, ſom ommeldte ere, og flere, ſom Lægfolk fik i Øre. Jeg blev dog ſkriftet, og efter Hr. Winthers Begiering gik jeg hiem med ham at flye ham hans Seirverk, ſom var aflægs. Underveis ſagde han til mig: vi ere nu ene to, uden Gud er med os, ſig mig, hvorfor du ikke troer, at Jeſus Chriſtus er en ſand Gud — ſtaaer

der ikke, Hvo som ikke troer disse Ord, annammer Sacramentet uværdelig — Kan ikke Gud giøre hvad han vil? Svar: Jo — men Jesus maatte jo gaae ud af Templet, der de vilde kaste Stene paa ham — paa Korset: min Gud, min Gud, hvi haver du forladt mig — Fader, i din Haand befaler jeg min Aand. Saa komme vi til Vogns og der blev intet mere talt, før jeg igien vilde til Alters, da spurgte vore Geistlige mig, om jeg var i samme Sind, og Capellanen sagde: det var det samme Kiød og Blod i Sacramentet, som var udspendt paa Korset, jeg svarede: Nei, men kan bemerke det. Saa bad Sognepræsten, jeg vilde komme til ham en Dag, da Præsterne i Landet, Gloslunde og Vesterborg vare der. Jeg kom, svarende paa Qvæstioner: jeg er en faltig Mand, har ei Tillid af Menneskene, svag, gieldbunden, Bønderne bruge min Eng og Skov, som jeg har kiebt. De spurgde mig da om min Troe — Vesterborg Præst blev saa vred, at han med mange Forbandelser ercluderede mig af Christenheden. Jeg svarede: Gud vær mig Synder naadig, og jeg gik med den unge Jøde bedrøvet bort.

Siden maatte han møde ved Landemodet i Marieboe, hvor mange og sær Mag. Hosum fik fat paa ham; siden i Rødbye og Kiøbelev for Stiftets Biskop — Smeden blev ved at paastaae,

at

at hans Præst aldrig kund: anklage ham for Samfund i verdslige letsindige Selskaber og Gilder — Eet hans Svar paa mange Spørsmaale falder artigt: jeg vil gierne giøre Jern til en Gabestok, men jeg frygter, jeg skal selv komme deri, som jeg om Vinteren ikke kan taale, men maa Lovens modtvillige Overtrædere settes deri, vil jeg gierne give selv Jern dertil.

10.) Hr. Gregers Jensen fra 1752. til 71. Ved Sandbye i Nørreherred er om ham meldet.

11.) Hr. Matthias Schwartzkoff, en Søn af Provst Isaac S. i Cregome, hvor han saae Verdens Lys Aar 1742. den 26. Jan. Hans Moder var Hedevig Christine Brun. Fra Friderichsborg Skole blev han Student Aar 1761., og ti Aar derefter blev han af Greve Adam Gotlob Moltke kaldet til dette Sted, hvor han giftede sig med Jfr. Karen Smith, en Datter af den oprigtige og veltænkende Hr. Krigsraad Laur. Smith til Asserstrup. Gud lade dem i Glæde med hinanden længe leve!

Capellanerne siden alle tre Kirker komme sammen.

1.) Hr. Jens Sørensen Koch fra 1692. til 1714., om hvilken noget før er meldet. Man

til hans Navns Minde, at, naar han til Heitid tog mod Offer, havde han en Fleite hos sig, i hvilken han stodte, for at opmuntre de Barmhiertige. Hans Enke Inger Margrethe Lund blev gift med Degnen Jens Mule i Hillested, som dode 1718., og hun nod af Enke-Cassen som Enke af Hr. Koch.

2.) Hr. Thomas Winther, om ham er meldet.

3.) Hr. Henrich Winther, Tvilling-Broder til forrige; blev 1723 Capellan i Rodbye, men hans urolige Hoved lod ham der ikke blive længe. I Kiobh. laae han til Ordenens Beskæmmelse i Rendestenene, og dode i Armod.

4.) Hr. Adam Levin Bolt fra 1723. Var her kun eet Aar og kom siden til Landet her i Herredet. Forhen havde han været Forpagter paa Grimsted eller Friderichsdal. Med hans Kone Else Sophia avlede han ikke Born. Hos den bekymrede Enkefrue Oberstinde Lytzou paa Gammelgaard var han meget agtet.

5.) Hr. Johannes Schougaard fra Khvn., dode i Naschov Aar 1728.

6.) Hr. Albert Vogvad var her kort, thi efter eet Aar blev han kaldet til et af de storste Præstekald, nemlig Skierbæk i Haderslev Amt. Hans Fader var Mag. Peter i Nysted. I

Skierbæk

Skierbæk levede han ti Aar, og hans Enke døde i Ribe, og hendes Egensindighed med.

7.) Hr. Poul Clausen Danchel fra 1729. til 1731. var forhen Ryttер; døde her ugift. Besad gode Naturgaver; men hans Løn som Ryttер var næsten lige saa stor som Capellans, hvor skulde han da kunde leve vel? Hans Sødskende fik det han havde, og Hr. Poul Danchel i Slemminge blev Formynder for de ugifte.

8.) Hr. Knud Müller fra 1731. til 41. og blev Præst i Halsted.

9.) Hr. Rasmus Wind, Capellan og Degn, beskikket af Gammelgaards Eiere. Den lærde Provst Bernt Suhr i Kiøbelov tog ham fra hans fattige Fader, Huusmand i Vindebye, og lod ham studere, og blev han Student 1726., da han var fire og tive Aar gammel. Han læste for Tingskriver Christopher Wolfs Børn paa Pramgaarden ved Raschov, blev derpaa Degn her 1728. og tog Formandens Enke til Egte, men efter hendes Død, Cathr. Sibylla Horup, Datter af Forvalteren ved Løvenholm og Estrup. Denne hierte ærlige Mand havde den Glæde at see sin Datter Anna Giertrud gift med Hr. Peder Schmidt paa Anholt Aar 1766.

Til Sylleſted Sogn hører det ſmukke Herre-ſæde Sylleſtedgaard, ſom har 67. Tdr. Hoved-gaards fri Jord, Skovſkyld 2. Tdr. 1. Skp., ligger plaiſant nok formedelſt Skovene, og er om-given med gode Grave. Denne ſtore Avlsgaard indhøſter aarlig ved 1500. Tdr. Korn og føder 60. Høveder Qvæg.

Dens Eiere have været, ſaa mange jeg med Vished har kundet erfare, thi at dette er et gammelt Adeligt Sæde, derom kan ikke tvivles.

1.) Hr. Oluf Graae, en gammel adelig Familie, hvis Vaabenſkiold kiendes paa fem Buer eller krumme Bielker, hveranden guul og hveranden blaa; oven over ſamme to røde ſexkantede Stierner, og neden under Bielkerne en ligeſaa-dan Stierne. Samme Vaaben brugte her i Laaland Landsdommer Jørgen Graae og Præſten Mikkel Graae.

2.) Inger Oxe, en Datter af den berømte Johann Oxe til Nielſtrup, ſom i Aaret 1577. blev Hofmeſterinde hos Dronning So-phie, og ſtod i ſamme Tieneſte i tolv Aar. Hun giftede ſig med Jørgen Brahe til To-ſtrup, Danmarks Rigens-Raad og Vice-Admiral, (under Herluf Trolle) ſom kom af Dage 1565. den 21. Junii ved ſaadan Uheld:

Kong

Kong Friderik den Anden foer over Amagerbroe, og faldt i Vandet under Broen, Jørgen Brahe vilde hielpe ham, men faldt i Vandet og døde efter faa Dage. Frue Inger døde 1592. den 17. Jan. og de ligge begge i Frue Kirke i Kiøbenhavn begravne. De havde ikke Børn, og derfore antoge i Barns Sted Hr. Jørgens Broderſøn Thyge Brahe, og holdt ham til Lærdom hiemme og udenlands. Frue Inger gav 300. Daler til Kiøbenhavns Skole, og hun efterlod Værdie Penge og Gods 90000. Daler, endeel deraf blev benævnte Thyge Arving til; hendes Fader ſkal have ſkiødet Gaarden af Kongen, da Biſkoperne afgik 1536. Endelig blev af Arvingerne Gaarden ſolgt til:

3.) Hr. Thyge Lunge til Thoſtrup, hvor om ham mere. Han ſolgte den til den Lærde

4.) Hr. Erich Steenſen, en Søn af Hans Steenſen til Steensgaard og Marg. Baſſe. Født paa Steensgaard 1590. Boede her i mange Aar og døde 1653. Han var gift med Barbara Normandsdatter, Arving til Braemslykke, ſom døde 1646., 51. Aar gammel. Deres Søn Erich Steenſen til Skovgaard og Holſegaard, Cancellieraad og Amtmand over Hinsgaul- og Aſſens-Amter,

døde 1701. og blev 63. Aar gammel *). Hr. Steensen ligger i sin ved Sylleſted Kirke bekoſtede ved den Nordre Side udbygte aabne Begravelſe. Gaarden blev af Steensen solgt til Oberſte

5.) Hr. Jacob Getveke Commendant i Naſchov, som giftede sig med Frue Sophie Chriſtine Kaas til Ollingsee Aar 1680. Men Geweke solgte Sylleſted igien til Andreas Timpf, som giorde her hverken ont eller got, og solgte Gaarden igien Aar 1690. til Stiftamtmand Henning Ulrich Lytzow til Soeholt, om

*) De Børn han med Kirſtine Rotkirk (en Datter af Ridder Wentzel Rotkirk og Kirſtine Reetz, som tilforn havde været gift med Major Jørgen Hartvig), som døde i sit 69. Aar 1706., avlede, vare: Barbara Kirſtine, som blev gift med Baron Mogens Holck til Skovgaard, Oberſt (en Søn af Baron Erik Holck til Holckenhavn, Ridder, og Elſebeth Høeg) som døde i den Pommerſke Krig 1712. og en anden Datter ved Navn Sophie, som blev gift med Capitain Baron af Winterfeldt fra Vintersborg, Herre til Vuſtrou, hun døde i sit 23. Aar 1695. og en Søn, Hans, som døde 1684., 49. Aar gammel. Not. Den aabne Begravelſe i Sylleſted Kirke bygte nysmeldte Barbara Kirſtine Steensen, Sal. Mogens Holckes 1730. og dertil gav Renten af 100. Rdlr. staaende i Sylleſted Kirke, efter Commandeur Did. Muhlenforts Forſkrivning af 25. Junii 1739., som findes i Stifts-Kiſten.

om ham blant Stiftbefalingsmændene forhen er meldet, og videre ſkal tales, naar vi naae Søeholt. Hr. Lytzow mageſkiftede med Kong Friderik den Fierde, og fik iſteden for Sylleſted Biſkopsøe omtrent 1706. ſom nu kaldes Ulrichsdal efter Hr. Lytzows Navn.

8.) Hr. Cammer-Aſſeſſor Friderik Felthus til Bremersvold, mageſkiftede omtrent 1724. med Kongen, iſtedet for Sylleſted fik Kongen Bremersvold. Aſſeſſor Felthus døde her 1730. Bremersvold havde Felthus arvet og udbetalt ſine Søskende. Felthus var en meget ſtille, from og godgiørende Mand. Godgiørende mod Fattige var ogſaa hans Frue, (en Dotter af Mag. Joh. Sidenborg i Taagerup) men ikke god mod ſin egen Reputation. Hendes og endeel Cavallerers Navne ſaae man for nogle Aar udhugne paa en ſtor Bøg i Sylleſted Skov, hvilket Træe Baron Knuht ſolgte til Raſchov. Efter Hr. Felthus Død blev hun gift med en Capitain (en Præſteſøn af Chriſtianshavn) ſom reiſte til Paderborn for at indhente nogle 1000. Rdlr., ſom Sal. Felthus der havde tilgode, men der ſiges, at han blev med Forgift ombragt, og Papirerne og Documenter forkomne. Madame Felthus holdt ſiden Kaffeehuus ved Fredensborg, og blev yderlig fattig.

Om hun til sin Død skrev sig von Sidenberg, skal jeg ikke sige. Hun som virkelig var en Skienhed, fødde her et par Sønner og en Datter.

9.) Hr. Skoutbynacht Henrich Brandt til Pederstrup, kiøbte Gaarden Aar 1730., men døde sex Aar derefter paa Gammelgaard, om ham mere skal meldes under Pederstrup. Efter ham kiøbte den rige Madame Riegelsen af Raschov Gaarden Aar 1733., og hendes Søn

10.) Hr. Landsdommer Hans Riegelsen beboede den indtil 1759., da hans Frue blev kied af denne Egn, og fik sin Mand til at kiøbe Glorup i Fyen. Videre er hans Historie anført blant Landsdommerne.

11.) Hr. Cammerherre Christian Friderich v. Knuht, Ridder, Friherre til Christiansdal 2c. kiøbte Gaarden 1759. Om ham er tilforn meldet.

II. Vesterborg Sogn.

Har 300. Tdr. Hartkorn og 450. Siele Indbyggere. Sognet er anslaaet for $2\frac{1}{2}$ Tdr. Skovskyld.

Vesterborg

Vesterborg har de sieldenste Herligheder her i Landet. Foruden en velhavende Tilstand blant Bønderne, som eie ret her Kierne-Jorden, der aldrig slaaer Feil i Frugtbarhed, steder Byen til en stor See, som har Mængde af Giedek, Suder og Brasen. Tæt Vesten Seen ligger den bekiendte Theophili Skov, tilhørende altsammen Pederstrupgaard. Det er da ikke Under, at Fædrene her især have havt Lyst at boe. Er det ellers sandt, at her haver staaet et Palais paa Borrebanke, saa maa det have været i Dommernes Tider, længe før Christi Fødsel; men det er neppe troligt; Vesterborgerne forvirre Borrebankes Slot med Den Borrøe ved Marieboe.

Østen for Vesterborg Kirke laae Soegaard, dens firkantede Byggeplads er endnu før kiendelig. Dens sidste Beboer var Theophilus Rukrad, hvilket stadfæster en Steen paa Kirkegulvet, hvorpaa læses: "Legemet maa komme til Jorden "igien, som det var, og Aanden til Gud, som "hende gav; at disse Been derfor, som herunder "hviler, maatte ligge med Fred indtil de blive til "Jorden igien, da lod Birgitte Jensdatter "Wardberg med sine to Sønner Mourits og "Jens Rukrad legge denne Steen over sin Sal. "Hosbonde og deres Fader Theoph. Rukrad "Mauritsen, fød til Dresden 1611. den 1ste

"Sept.,

" Sept., boede siden i Seegaard 29. Aar, hvor
" han og døde 1668. den 7. Jan. i sit 57. Al-
" ders Aar. Birgitte Jensdatter fød i Varbierg
" 1618. den 12. May, levde i Egteskab 28.
" Aar, sad Enke 27. Aar, boede i Seegaard
" 46. Aar, død 1694. den 3. May i sit Alders
" 76. Aar." Gaarden er nu afbrudt, og dens Jorder og Skove lagte under Skielstofte og Peder-strupgaarde.

Pederstrup fri Herregaard, hører til Sognet, endskient den ligger inde i Nørreherred. Den er nu tilligemed Skielstofregaard indlemmet under Grevskabet Christiansæde. Gaarden er ikke af de ældste Herresæder, som siden skal vises. Her græsses og foeres ved 100. Stykker Hollænderie-Qvæg, og endeel unge Bæster. Gaardens Hovedgaards-Tax er 117. Tdr. Hartkorn, og dens Marker have usædvanlig stor Omfang, saa at naar de kunde tilborlig forsynes, maatte her avles aarlig ved 1900. Tdr. Korn; Skov fattes den og ikke, den er ansat for halvanden Tdr. Skovskyld. Dette overmaade lystige Sted, som Sal. Pastor Rogert kalder Tempe Lollandiæ, ligger ved en Soe, som er ligesaa stor som den ved Vesterborg, nemlig i Omkreds omtrent 5000. Alen, den frembringer Aborrer, Suder, Gieder, Aal og Brasen. Hvilket lystigt Syn, naar man seiler paa denne

Soe,

Søe, er man omgiven af Skove, af Gaarden og har de smukkeste Prospecter. Her fattes alene en smuk Have. Al denne Herlighed forpagtes nu bort for aarlig Afgift 3500. Rdlr. og haver Forpagteren saa tillige Konge- og Kirketienderne af Sognene Horslunde, Birket, Vesterborg og Nordlunde, (af Tienderne haver Forpagteren paa Skielstoft omtrent en Femtedeel, for hvilken saavel som Skielstofregaards Avling han svarer aarlig 1500. Rdlr.)

Pederstrup Hovedbygning er vel af Bindingsværk, dog var den i Sal. Hr. Peder Brandts Tid een af de bedste og anseeligste, forsynet med store Værelser i øverste og nederste Stokverk, og endnu der neden under Kiokken og Meierie-Leiligheder. I Forqvisten oven over er et Seierverk og Klokke. I Baqqvisten ud til Syen er en stor Sal. Denne anseelige Bygning fattes alene en Eiers Beboelse, (hvad, om hver Herremand eiede kun een Gaard) som vilde vedligeholde den. Foruden denne Hovedbygning ere her andre stolte Huse til Godsernes Forvaltere og øvrige Tienere, til Lader og Stalde.

1.) Hr. Peder Venstermand, boede her sidst i 15de Aarhundrede. Læserne tænke vel, at han haver givet Gaarden Navn, og det er ogsaa saa i Sandhed.

2.) Hr.

2.) Hr. Knud Venstermand til Asserstrup og Pederstrup, forriges Søn. Gift med Kirsten Lunge. See Asserstrup.

3.) Hr. Lave Venstermand, boede her 1535. var en myndig og rig Herre. Han døde omtrent Aar 1560.

4.) Hr. Morten Venstermand til Pederstrup og Soeholt. Lehnsmand over Kiøbenhavns, Friderichsborgs og flere Slotte. Han var her født 1536. Soeholt fik han ved Giftermaal med Anne Galt. Han skal have levet til 1610. Han havde en Søn, som paa Pederstrup blev født 1586. og døde i Kiøge 1648.; om denne Sons Hustrue Henrie Grabau læses dette skrækkomme, at da hun kom fra Kiøbenhavn og vilde springe af sin Vogn i Kiøge ved sit Huus, sprang hun i sin Kaarde og døde. *)

5.) Kierstine Venstermand, forriges Datter, arvede Gaarden og gistede sig 1618. med Jørgen Grubbe. **) Der fortælles, at han var meget fortrydelig paa Provst Hans i Vesterborg, for han vilde af Seerne rapse hans Fisk. Engang passede han ham op og besatte Seen,

*) Lærde Selskabs Historie.

**) See Asserstrup, som siger hende en Datter af Niels Lunge.

Søen, da Præsten og hans Folk vare i Maanskin i en liden Baad komne midt i Søen. Herremanden gav Ild af sine Geværer, saa Præsten blev sort i Ansigtet og kunde i en Maaned ikke prædike. Til Straf maatte han tillige gjøre Gaardens Mandskab et Gilde. Hr. Grubbe døde og Kierstine Benstermand giftede sig igien med Hr. Hans Grabau, Broder til ovennieldte Margrethe Henrie Grabau Aar 1625. Han var født i Lybek.

6.) Hr. Jochum Grabov til Pederstrup, en Søn af Hans Grabov og Barbara Pedersdatter Hvitfeld. Avlede med Maren Steensen fra Steensgaard disse Børn: Hans Johan, Vinzenz og Barbara.

7.) Hr. Johan Rosencranz, gift med Fr. Gyldenstierne *), hvis Datter Helvig Rosencranz (denne dydige Husmoder) blev gift med Borkart Rhud til Sæbyeholm og Utterslev. Hvor længe han levede og eiede Gaarden, finder jeg ikke.

Midt i forrige Seculo skal Prindsesse Magd. Sibylla (formælet med Prinds Christian den Femte,

*) Som nogle vil mene, var en Datter af Axel Gyldenstierne til Lynadsgaard, Statholder i Norge, og at hun var Søster til Ebbe Gyldenstierne, Kammerjunker hos Kong Christian den Fierde 1640. (men det er neppe rigtigt.)

Femte, der døde som Prinds) have forœret Peder-
strupgaard og Gods som Faddergave til et af
Amtmand Hugo Lyxous til Lundsgaard hans
Børn. Til Oplysning om disses Familie ville
Læserne conferere Gammelgaards Eiere Friderik
Lyxou og Rudbierggaards Eiere Hr. Rodsteen.
8.) Hr. Geheimeraad Peder Brandt, Ober-
rentemester, Oberhofmester, Kammeraad,
Amtmand i Tender ꝛc. kiøbte herester Stedet
og opbygde det, som oven er meldet, ved
Aar 1680., giorde med Markene og Skove
de bedste Erobringer, han kunde, og Indde-
linger. Svegaard fik han for skam Kiøb, kun
at dens sidste Eier Theoph. Rukrad hans
Søn blev forshnet med Vesterborg Præstekald,
hvortil denne mægtige Peder Brandt annecterede
det store Birket Sogn, hvorom før er meldet.
Derimod det lille Nordlunde, som hidtil havde
været Filial til Vesterborg, blev lagt til Hors-
lunde Præst, (som havde nok med at kunde for-
syne det han havde). Hr. Brandt giorde her
stedse Opsigt. Fra ham skriver sig ogsaa
Skielstoftegaards Markers Indretning. Hans
Frue Abigael Marie von Stocken overlevede
ham endnu 1709. Hr. Brandt blev 1679.
benaadet med Vaaben: Skioldet deelt i 4.
Qvarterer, i første og sidste sees i sort Feld en
brændende

brændende Ild med en Salmander, i det andet og tredie Qvarteer i blaa Feldt en svømmende Størr. Midt i dette større Skiold et mindre med et Granatæble i rødt Feldt. Af Hielmen opstiger en halv Vildmand.

9.) Hr. Skoutbynacht Henrik Brandt, en Søn af forrige, gift med Eleonora Margrethe de Knuht, med hvis Villie han i Aaret 1725. solgte Pederstrup, for hellere at boe og føre Pragt i det smukke Nyekiøbing; men de Vegelsindede hige efter immer Forandringer. Fem Aar derefter attraaer hun igien det stille Landlevnet, og maatte han da kiøbe Syllestedgaard af Assessor Frid. Felthuses Arvinger; men det varede kort, saa var hun atter kied ogsaa af Syllested, hun fik da sin Mand til at kiøbe af Oberstinde Lytzov 1733. Gammelgaard, der døde Hr. Brandt 1736. Han var Farbroder til den 1772. ulykkelige Enevold Brandt.

10.) Hr. Christian Detlev Greve af Reventlov, Ridder af Elephanten, som oprettede 1729. Grevskabet Christianssæde, og indlemmede derunder disse Godser, og døde 1738.

11.) Hr. Christian Detlev Greve af Reventlov ꝛc. en Brodersøn af forrige. Begge disse anseelige Mænds Historie bør anføres under Christianssæde.

Under Sognet ligger ogsaa

Skielstofte fri Gaard. Den har ikke saa god Bygning, ligger heller ikke saa lystig. Pederstrup har dog et par gode Hauger, men dette Sted har fast slet intet Plads til Hauge. Gaarden er af Bindingsverk, en Stok høi, med Tegl behængt. Udsæden til Gaarden er 130. Tdr. Korn, og den indavler aarlig 900. Tdr. og føder 30. til 40. Malkekoer. Den er for nærværende Tid et af de for Forpagtere fordeelagtigste Forpagtningsstykke i Amtet, hvis Indkomster maa løbe aarlig til 2400. Rdlr.

Stedets Navn skulde være gammelt, hvis følgende herhid skulde henhøre: Ricolfus a Gielles-tofte *) ex Lollandia nobilis, primum Prior Conventus Ringstad., postea Prior Canutinorum fratrum Otthoniæ, deinde Episcopus fionensis — ille a fratribus Canutinis qvædam bona coëmit ruralia propter salutem animæ suæ & anniversaria sacra sibi habenda dedit nonnulla prædia partim coëmta, partim a Rege Erico Emund dono data reliqvit, qvod ne filium ipsius Rudolfum male haberet, 16. marcis argenti crudi ipsum placavit, qvo Coenobium Canutinum omni lite in posterum libéraretur, obiit Ao. 1143. Men dette er nok

*) Hans Vaaben var en syvoddet hvid Stierne i blaa Feldt, og paa Hielmen en Ørneflugt.

nok at henføre til Gielstoftegaarde i Thorebye Sogn.

Tæt Nordost for Gaarden sees en usædvanlig stor skummel Begravelse-Høi, hvorudi skal ligge een af Landets gamle Dommere. Indbyggerne paastaae endog, at det skal være Kong Gorms Apostel, Torkil.

Gaardens Eiere søges alle under Pederstrup.

Udi Vesterborg ved Kirken er et got Hospital, oprettet af Frue Abigael Maria von Stocken paa Pederstrup, til to Enker. Følgende Kirke-Patroner indrettede det til sex, som af Pederstrup nøde maanedlig 1. Rdlr. I Aaret 1725. lod Greve Reventlov indsette endnu to Fattige, og ordinerede, at hver nyder maanedlig halvanden Skp. Rug, en Skp. Byg, en Skp. Erter og en Mark i Penge. I den ene Ende af Huset er Skolen.

Kirken beliggende noget over en Miil meest Østen fra Naskov, har ikke Taarn, heller ikke nogen synderlig Prydelse. Den hele Bygnings Længde et neppe 35. Alen. *)

Dens Lærere vides:

1.) Hr. Hans Thuæsen til Vesterborg og Nordlunde. Stod her 1578. og 1583.

*) Her er begraven Biskop Müller med Familie.

2.) Hr. Provst Hans Pedersen, døde 1636. om ham tilforn er meldet.

3.) Hr. Mag. Henrik Brunn til Vesterborg og Nordlunde, gift med oftbemeldte Theophili Rukrads Søster. Af en Steen i Kirken erfares dette: Mag. Henricus Brun Pastor loci 31. annos & uxor Maria Rukrad, qvorum ille obiit 1667., hæc 1671., junctim hic infra siti gloriosam ex dormitorio anastasin exspectant. Beatiss. suis affini & amitæ lapidem posuere Dn. Mauritius & Dn. Janus Rukrad; ille Utterslöu, hic Westerburg Pastores 1686.

4.) Hr. Eskil Rasmussen Rosenqvist fra 1667. til 1678., til Vesterborg og Nordlunde. Bygde den Præstegaard, som endnu staaer, og er endelig hiulpen til rette af Stedets nu værende Beboer Hr. Pastor Wulff. Han var Broder til Bodil Rasmusdatter, som blev Moder til Hr. Chr. Knuttels Kone paa Baaels. Hans Enke overlevede ham.

5.) Hr. Wetzel Henriksen Barthling til Vesterborg og Nordlunde fra 1678. til 1684., forhen Capellan i Nyekiøbing. Paa en Steen i Kirken læses: Sta Viator. Moram te monet monumentum hoc, ut videas in beatam cujus memoriam erigi pie curavit Dn. Johannes Theophili Rukrad Ao. 1704. æt 48., miniſt. 20.

teguntur

reguntur sc. paulo inferius cineres, qvos animavit suus & in choro & in thoro antecessor venerab. admodum ac doctiss. Dn. Vesalus Henrich Barthling, qvi ecclesiæ Nycop. 13. annos olim Symmystes aderat, deinde 5. annos Pastor præerat huic - - -

6.) Hr. Jens Rukrad, en Søn af Theophilus Rukrad paa Seegaard, om hvilken forhen er meldet. Han giftede sig med Formandens Enke Margrethe Asmusdatter Rosenfeldt. Strax efter denne lærde Mands Tiltrædelse til dette Sted gjorde Geh.-R. Brandt Birket Kirke til et Filial til Vesterborg, hvorudover Præsterne fra den Tid her paa Stedet bor indslutte ham og hans endum i deres Bønner, naar de i deres Kamre knæle og bede. Hr. Jens døde 1708. og hans og Kones Skilderier ere Inventarium ved Præstegaarden. I hans Tid døde Capellanen her Hr. Oluf Lauritzen og hans Hustrue Dorthe Schion. *)

7.) Hr. Mag. Jan Samuel fra 1709. til 1736. til Vesterborg og Birket. Denne

*) Af en Steen paa Gulvet læses: Denne Dødeligheds Ihukommelse haver Hr. Jens Theoph. Rukrad Sognepræst til Vesterborg og Birket ladet nedlegge over sig og — Hustrue Margrethe Asmusd. Rosenfeldt, af hvilke saligen ere hensovede. han selv 1708. udi sit Alders 52. Aar, hans Hustrue 1712. udi sit Alders 73. Aar.

høitudtænkende Mand havde til Fader Peder Samuel, en Kiøbmand i Nyekiøbing, og efter ham til Stiffader Borgemester Holst. Rector Høyelse dimitterede ham til Universitetet i hans 18. Aar, 1700. I Kiøbenhavn nød han D. Masii og Bartholins Pleie. Af Overhofmesterinde Brandt blev han kaldet til dette Sted, hvor han gistede sig med Freken Charlotte Sophie Müller fra Odense Bispegaard. Hun døde 1726. og strax giorde Magisteren en Eed, at fra nu af skulde Kaffee blive af hans Huus evindelig. Siden tog han til Egte Hr. Frands Stoedts Enke, Birgitte Landorph, som døde om nogle Maaneder. Det var nok Philautie, at han foregav, at han rørt af Guds Aand, lod efter ti Dages Begravelse opgrave en Mand, som var forgivet af sin unge Kone, som holt til med en ung Karl, samt sit Sødskendebarn og en gammel Jordemoder, hvilke bleve om deres onde Gierninger overbeviiste alle fire og med Sverd dræbte.

8.) Hr. Wilhelm Lindberg, Broder til den elskede Officier Christian Lindberg i Kiøbenhavn. Var nogen Tid Stueprædikant hos Greve Reventlov, som kaldte ham 1736. til dette Sted, hvor han bare i eet Aar og 10. Maaneder nød Livet. Efterlod ikke

Børn,

Børn, men dog en Enke Anna Troyel, som blev derefter Præstekone i Halsted.

9.) Hr. Provst Frands Georg Wulff. Denne min Velynder og nidkiere Guds Mand er født i Kiøbenhavn, og havde til Fader Hr. Justitsraad Gregorius Wulff, Kasserer ved de Kongl. Uldmanufacturer, som satte ham i Svigerbørnenes Mag. Joh. Sidelmans (Capellan ved H. Geist. K.) hans Huus, hvor han af Mag. Andreas Bredenberg (siden Præst udi Holbek) blev informeret, og blev Student 1726., da han var 18. Aar gammel. Hans Opførsel ved Universitetet var stille, indgetogen, og hans Læsning flittig. Gud hastede, at vilde benytte sig af ham i sin Kirke. Man menede, han skulde have afløst den gamle ærlige Hr. Gimsøe ved Nicolai Kirke, men Borgemester Eichel var nok derimod og ønskede en af sine Paarørende derind. Herr Wulff var med alt hvad man herudi foretog sig fornøiet; thi hans Samvittighed var god og hans Tanker retskafne. I Hr. Greve Reventlaus Hotel blev han strax derpaa Stueprædikant og derfra sendt at føde med Ordet disse to Menigheder, hvor hans Utrætsomhed i at lede gamle og unge til Sandheds Kundskabgaaer saavit, at man merker hos ham fra hans

første Ankomst indtil denne Dag ei mindste Forandring. Hans første Giftermaal var 1739. med den dydige Susanna Elis. Sidelman. Hans anden Egteven var Cathr. Elis. Barchausen fra Skielstoft, som fødte en Datter, nu gift med Hr. KnudGosman. Hans tredie Egteskab er med A. Henriette Hahn, en værdig Datter af den smukke Hr. Canzellieraad og Doct. Hahn. Hr. Provstens Hospitalitet mod mig og Oprigtighed belønne Gud med sin Velsignelse, den jeg ønsker ham og et langt Levnet.

12. Rhyde Sogn.

Hvis Indbyggere beløbe sig til 300. Siele, Sognets Hartkorn 153. Tdr., og 5. Tønder Skovskyld, (dette sidste er enskeligt her i denne Egn.)

Stedets Kirke er vel liden, og Kirke-Eierens Stoel, Pulpiturer og Prædikestoel fylder saaledes Kirken op, at en hange Prædikant maatte rende derfra. Bygningen er dog god og velholden. Den ligger tæt ved Gammelgaard, hvis Eiere som Kirke-Patroner ogsaa længe efter Kirkens Bygning have paasat det anseelige høie Spir paa Kirkens vestre Ende Aar, om jeg ret husker, 1596. (Hr. L. Grubbe giorde alting opmerksomt.) I Taarnet have de samme gamle

Kirke-

Kirke-Eiere sat et Uhrverk, men det er nu i Uorden og reent forfalden.

Paa en Stoel i Kirken sees udhuggen disse Bogstaver: L. G. H. og L. G M. 1588. med Vaaben hos, det vil sige Laur. Grubbes Faders og L. Grubbes Moders Vaaben; item D. W. F., D. W. M. det er Dorthe Urnes Faders og Moders. Ligeledes malet F. L. F. og F. L. M. det er Friderik Lykkovs Faders og Moders, D. M. v. H. F. og D. M. v. H. M. det er Dorthe Malene von Halstals Faders og Moders Vaabener.

Den hele Kirke-Bygnings med Sang-Chorets Længde er ei mere end fem til sex og tredive Alen. Ligger en Miil Sydost fra Naschov.

Den er nu annecteret til Landet, men havde tilforn sin egen Præst. Broder Johannes findes til Rhyde 1388. Han kom engang ved Christi Legems Gildelav i hæftig Mundkrig med Hr. Detlev Valstorp, som siden efterstragtede Præsten paa Livet, og jog ham engang i Vand til sin Hals ved Landet. Deraf har man vildet giøre Valstorp til en Beboer her paa Stedet paa Herregaarden.

1.) Hr. Mads stod her som Lærer 1527.
2.) Hr. Axel Hansen, Præst til Rhyde og Gurrebye fra 1637. til 1676. Var født i

Westerborg Præstegaard 1605. Blev Skolemester i Naschov 1627., og ti Aar derefter Sognepræst paa dette Sted. Aar 1659. blev han Provst i Sønderherred, og døde 1676. den 4. Jul. Var to gange gift, først med Cathrine Hansdatter Faack, og derefter med Anne Jensdatter fra Rudkiøbing, som døde 1673. Dette sees af en Tavle i Kirken.

3.) Hr. Anders Frandsen Brun til Rhyde og Gurrebye. Født i Gundslev Præstegaard. Hans Hustrue var Søster til Hr. Halsen i Stokkemark. Aar 1682. blev han Præst i Rødbye.

4.) Hr. Bent Grimeton til Rhyde og Gurrebye, døde 1689., hvorefter Stedet har maattet noie sig med Landets Sognepræst (see Landet,) men Præstegaarden blev Præsten fratagen. Denne fornemme Mand var ellers Broder til Cathrine Hansdatter Grimeton, til Jens Grimeton Tolder i Vardbierg, til Bente Grimeton gift med Pastor Hannibal Hamer til Næs i Norge, item til Anne Grimeton, gift med Matthias Wetman Provincial Inspecteur over Tolden udi Halland, til Maren Grimeton, gift med And. Ganzou til Grimeton og Rodstorp, til Mette Grimeton, gift med Hr. Henrik i Taager. Der synes, at hans Enke siden blev gift med Hr. Eiler Wulff i Hillested.

Her

Her merkes det bekiendte Herresæde Gammelgaard, et vidtleftigt adspredt Gods, som har sin egen Birkeret. Gaardens Hovedgaards-Tart er næsten 43. Tdr. Hartkorn, og den bør indavle aarlig Korn 950. Tdr., men formedelst maadelig Behandling har dette slaaet feil. Her fødes over 100. Malkekøer, og endeel unge Heste paa dens gode Græsgange og Skove. Gaarden er omgiven med usædvanlig brede Grave, (som indeholde endeel Gieder, Aal og andre Fisk) hvor man indtil 1770. kiørte over en Vindebroe til Gaarden, nu er Broen fæstet. Sommesteder ere Graverne omkring den dobbelte.

Gaardens Jorde ere nu fra 1774. deelte i ni Marker, af hvilke altid 4. ere under Plov. Dette skulde vel blive til Lettelse for de usle og paa dette Gods især forarmede Bønders Hoverie.

Her stod tilforn en Landsbye, hvilken Kongen overlod til:

1.) Hr. Laurits Grubbe fra Aalstrup, Ridder, som nedbrød Bondergaardene og stiftede dette fornemme adelige Sæde omtrent 1595. Fra 1623. var han Lehnsmand paa Aalholm, og altsaa er om ham tilforn meldet iblant Amtmændene. Denne Slegt regner Saxo fra de Hedenske Tider af her i Riget.

2.) Hr.

2.) Hr. Erich Grubbe til Thiele og Gammelgaard fra 1638. I hans Ungdom 1623. gik han med ſin tro Tiener Friderik Due til Oſtindien til Ceylon, under hvilken Rr han med Følgeſkabet nær havde af 4. tyrkiſke Skibe bleven opbragt. Skibet han var paa kaldtes Perlen, og paa ſamme var og den Tid den af alle ſtedſe elſkede Præſt, H. Mads Rasmuſſen, ſom blev foreſat ſiden Vallensbæk Sogn i Sielland. Hr. Grubbe overlevede her den bedrøvelige Svendſke Feide. Med ſin Frue Maren Iversdatter Juul havde han fire Sønner, ſom døde unge, og to Døttre, hvis Skiebne i Verden var temmelig flet, item en uægte Datter Anne Grubbe, ſom blev nobiliteret, for at gaae i lige Arv med de andre. NB. Oluf Grubendal menes at være af Grubbenes uægte Æt, han eiede Sprenge (Sparreenge) i Laaland, ſom maa have ligget i denne Egn, eller og det er Krænkerup, eller Ollingſøe. Hans Søn Henning Grubendal levede 1584.

3.) Maria Grubbe arvede ſin Faders Gaard. Hun var ferſt gift med Hs. Høie Excell. Ulrik Gyldenløve, ſom for hendes Løsagtighed dimitterede hende. Hun giftede ſig derpaa med Palle Dyre, hvilken gik ſelv med Ploven,

indtil

indtil han blev rig, men ubarmhiertig. Aar 1682. gave de dog en smuk Kalk og Patel til Rhyde Kirke. Omsider nødtes de dog at sælge Gaarden til Hr. Arenfeld. Maria Grubbe blev til Slutning fattig med sin Kudsk, boede med ham, og døde i Guldborg Færgehuus. *)

4.) Hr. Jørgen Arenfeld eiede Gaarden indtil 1696., da han solgte den til Oberst Lytzov. Der fortælles, han blev engang saa arrig, at han stampede, fordi een kaldte ham een god ærlig Mand, (og sandt at sige, betyder den Titel her i Landet endnu en Cujon.)

5.) Hr. Oberst Friderik Lytzov til Lundsgaard, Gershave og Gammelgaard, Kammerherre.

Denne

*) Den Historie er bekiendt: Erik Grubbe forlangte Biskop Martini Kælli Datter i Aarhuus til Egte, og da hun blev ham negtet, udspredede han det hæslige Rygte, at Præsten, som fik Biskops Datter, havde ublue Omgang med Biskpinden. Klokkeren fik man til at sige, at han syntes og at have seet samme af Kirketaarnet. Biskpen døde af Harme 1643. Biskpinden blev derefter virkelig sagt, endog for at have forhexet sin Mand. See, Guds Straf! Klokkeren faldt ned af Taarnet og sloa sig ihiel; Erik Grubbe døde i Foragt, hans første Datter Maria have vi beskrevet, den anden blev halshugget, den tredie døde i arme Omstændigheder, men Biskpens Børn gik det vel.

Denne smukke Mand, som 1691. var Röm. Keis. Obristlieutenant, var en Søn af Etatsraad Hugo Lytzov til Lundsgaard, Amtmand paa Aarvorskov, og Ide Rosencrantz. Han var Broder til Deliana Lytzov, som blev gift med Hr. Lars Lindenov, Amtmand i Bergen, (Broder til Christopher Lindenov til Fritsholm, Etatsraad og Amtmand over Dronningborg Amt,) hvilken med sin Frue og Frues Søster Ide Lytzov druknede alle tre under Norge 1696. den 10. Octob. Hans Brødre vare Magnus Lytzov og Marqvar Rodsteen Edelknabe *). Hr. Obersten levede her indtil 1710. og midlertid pyntede sine fem Kirker her i Herredet, og især Rhyde med Stole og Pulpiturer, til hans Navns evige Roes. Hans Frue var Dorthe Malene v. Harstal fra Berritsgaard, som efter sin Herres Død erhvervede Birkeret til Gaarden; men hun gieraadede i ubarmhiertiges Medhandling, og, ikke at tale om hendes kostbare Husholding med mange Børn, før hun vidste af, nødtes at afstaae Gaard og Gods, (thi her skulde Penge til Gielden.)

6.) Hr.

*) See J. P. Muncks Liigpraediken.

6.) Hr. Skoutbynacht Henrik Brandt til Pederstrup, fik derefter Gaarden, og døde her 1786. See mere om ham tilforn.

7.) Hr. Geheimeraad Christian von Stocken, Ridder. Med sin Frue Charlotta Amalia Voskam hendes Villie, afstod eller testamenterede ham Gaarden omtrent 1755. til Greve Moltke; hvorved en og anden Creditor forgieves skal have beklaget sig, hos hvilke Hr. Stocken havde raveret eller selv skyldte. Messehagelen i Kirken af got rødt Fløiel vel syet, er siden 1748. et Minde efter ham. Stocken er en Hollandsk Slegt, som skriver sig van Staeken. Hans Fader var Resident i Holland, og Sønnen kom uden Rigdom til Dannmark, og blev Hofsecreter. Han giorde sig bekiendt i den bekiendt Leverandeur Voskams Huus, hvilket stod i Naade hos det Kongl. Hof. Her befriede han sig med benævnte sin Egtefrue, og derpaa blev han Kammerherre, kom i Kirke-Inspections-Collegiet, og saa videre.

8.) Hr. Greve Adam Gotlob von Moltke til Grevskabet Bregentved, Herre til Tryggevelde, Alslev, Glorup, Anhof, Ryegaard og Gammelgaard. Ridder af Elephanten fra 1752, Geheimeraad i Conseilet.

13. Lan-

13. Landet Sogn.

Landet Kirke, som hører ligesom forrige under Gammelgaard, er een af de først i Herredet anbygte, er ziret med et anseeligt Taarn og Spir, har været tilforn et rigt Prælatur. Kirken ligger to smaa Mile Sydost Raschov og ligesaa langt Norden Rødbye. Kirkebygningens Længde er 27. Alen, Sangchorets 13., af firkantet hugne Kampesteen, og Taarnets Længde er 15. Alen, og er altsaa meget for stor til Menigheden. *) Her havde Aalstrupgaards gamle Eiere deres aabne Begravelse; men Grevskabets og Baroniets Oprettelse giorde Forandring i alle Ting. Hr. Jesper og Peder Grubbe til Aalstrup med deres Koner ligge her, og deres Skilderier hænge i Kirken.

Man fortæller mig, at i de ældste Tider haver her boet og herskет en lille Regent kaldet Certu over Egnen til Sønden, førend Aalholm blev bygget. Men troe mig Kong Svart Ring

*) Læserne maa vide, at denne store prægtige og nu tildeels unødvendige Bygning skriver sig fra de Søefarende, og Fiskere som her trædde i Land og lode holde Skelemesse for sig, og gave store Gaver til Kirkens Bygning. I Taarnets Mure skal være indsatte Kostbarheder. Taarnets Brede er over 18. Alen og dets Høide med Spiret ved 40. Alen, hvilket begge Dele er usædvanligt.

Ring har nok giort Certu kied af sit Regimente.

Man har her ikke Skove, men desto bedre Kornmarke.

Hele Sognet staaer for 191. Tdr. Hartkorn og har 300. Siele Indbyggere.

Sognepræster til Landet og Aagebye have været:

Hr. Broder Niels levede 1430. Jeg skal ikke sige, hvad Modgang der bevægede ham til at male disse bekiendte Ord paa en Tavle (som nu er borte:) Maria Moder, rene Pige, Vi al vor Kummer for dig sige. ꝛc.

Hr. Broder Mads Mortensen, som levede 1442., skal have, Gud bevare os, bandet de Hoie, for Naschovs Handelsmænd alene fik Frihed til Sellads. See §. 6.

Hr. Br. Hans Henriksen. Levede 1472.

Hr. Br. Laurits Pedersen, som havde i Aaret 1497. til Capellan Hans Nielsen, efter hvis Død Velb. Styge Pors fra Ollingsøe lod sig give Collatz paa Succession i dette Kald Aar 1531. Dette forundre man sig ikke paa, at en Adelsmand søger dette Pastorat, det var den Tid

en feed Stumpe. Foruden en ſtrediedeel mere Tiende, ſom Præſterne den gang her i Landet node, 40. Tdr. Midſommers-Korn og ligeſaa meget Almiſſe-Korn, og en koſtelig Avling paa 11. Tdr. Hartkorn, ſom af en heel Hob Menſal-Bonder forſynes; men alt dette er, det ſidſte undtagen, nu forandret. Ved Reformationen 1536. ſkeede ogſaa denne betydelige Forandring, at alle complette Herregaarde bleve eximerede fra at tiende til Præſteſkabet, og for hver Herregaard fik Præſten derved Rabat i ſine Indkomſter. Efter ham maa være bleven beſkikket ſom Sognepræſt

1.) Hr. Hans, hvilken formedelſt Evangelii Lærdom var ſaare ilde lidt; hans Navn findes 1549.

2.) Hr. Niels Pederſen ſad her 1571. Han ſiges at have havt fraværende den Vittighed at ſtandſe Mollen, naar Molleren lod Meelet gaae i den urigtige Sæk. I hvor klog han var, lod han dog mange Jorder og Herligheder fragaae Kaldet.

3.) Hr. Rasmus Hanſen ſøgte og erholdt Forflyttelſe til Gloslunde 1578.

4.) Hr. Hans Jenſen, er nok den ſamme ſom andenſteds kaldes Mads Jenſen Kaa, ſom Aar 1619. blev Herredsprovſt. Han var i 44. Aar Præſt paa Stedet, og havde imidlertid,

ſom

som Skik var, til Capellaner Niels Jørgensen, og efter ham Oluf Christensen, som blev Præst i Vaabensted. (Det var den Tid en Tort, ikke at holde Capellan, men den Skam have Laalands Præster overvunden, her er ikke een i Landet, de behøves ikke heller her.)

5.) Hr. Hans Iversen, en Bondeson. Præst i 22. Aar, døde 1654.

6.) Hr. Provst Matthias Lerche, til Landet og Aagebye. Denne Kæmpe var Broder til Stiftamtmand Cornelius Lerche til Nielstrup og Aasmark, og førte ogsaa adelig Segl. Han døde 1679. og efterlod en Datter, som var gift med hans Capellan og Efterfølger, nemlig Hr. Hans Mule. *)

7.) Hr. Hans Mule, i hvis Tid Rhyde Kirke blev til ovenmeldte tvende annecteret. Han overlevede Hr. Lerche i 18. Aar, hvilket sees af hans Enkes Brev til Hr. Kniphof i Skoulænge: " Høiærede Ven og Naboe, nu falder " min Tienstbegiering til Eder, den som tilforn " var min salig Mands Ven og Broder, at

*) Provst Lerche var tyk omkring Maven 3. Alen, omkring Skuldrene 2. Alen og $\frac{3}{4}$. Hans Høide var 3. Alen og næsten et Qvarter. Da han døde, blev en nye Dør indhuggen giennem Taarnbygningen, for den rette Dør var for liden og knap at bære hans Kiste igiennem.

" han nu vilde være af den Godhed og tage
" mig sig an og være min Laugværge; nu er
" jeg den, som haver Raad og Hielp forneden,
" jeg formoder, at I ikke undslaaer denne min Be-
" giering. Jeg vil befale Eder med Kiereste og
" Børn under Guds tryge Beskiermelse og forbli-
" ver --- Karen Lerche Sal. Hr. Hans Mules.
Landet Præstegaard den 11. August 1695.

I samme Aar den 28. Mart. havde Sal. Hr. Mule faaet Biskopens Brev om, at skulle tillegge Sogne-Capellanen aarlig Løn. Capellanen forlangde 80. Daler; og de bleve eens om 2. Tønder Hvede, 6. Tdr. Byg, 4. Tdr. Rug, 1. Td. Havre, 2. Skp. hvide Erter og 2. Skp. graa, 1. Gris, 6. Gies, 6. Lam, 3. Høns, alt at leveres mellem Mikkelsdag og Juul, og desuden 15. Daler -- og skulde opbygges til Capellanen et af Mensal-Husene i Landet paa sex Fag. — Provsten formanede dem da til Kierlighed. Capellanen obligerede sig, intet i Embedet at giøre paa egen Haand, at begegne Præsten med al Fsiellighed, Ærbedighed, Ære, Kierlighed og Tieneste, ikke reise af Sognet uden hans Videnskab — derpaa gave de hverandre Hænder. Hr. Mule besad ikke alene et kostbart Bibliothek, men og virkelig Lærdom. Hans og Kones og hans Svigerfaders og Svigermoders

moders Portraiter sees paa et Gravminde i Landet Kirke.

8.) Hr. Mag. Lars Hansen Fiil, til Landet, Rhyde og Aagebye fra 1695. til 1720. Var forhen Præst til Nørre Alslev i Falster, indtil samme blev annecteret til Nørre Vedbye Præstekald. Hans Fader var Borger euten i Rødbye eller Stubbekiøbing. Herfra regnes Stedets residerende Capellaner, hvorom i Herreds Protokollen følgende: " Capellanen Hr. " Laurits Kieldsen fordrede en Bolig og " skrev til Herredets Geistlige Ret: Ærværdige " og Høilærde Hr. Provst, Hæderne og For- " nemme Vellærde Assessores: jeg uværdige, " som af Hs. Kgl. Majst. allernaadigst er beskikket " til residerende Capellan til disse Menigheder, " derpaa til Embedet ordineret den 25. Nov. " 1694., og siden den Tid intet til Løn af " den forriges Sognepræst haver nydt, aarsages " i Dag, her paa Stervboen dette at indgive, " at jeg for Umagen udi Embedet, baade i den " Sal. Mands Livs Tid og saa længe det ledigt " var, maatte nyde det, som vi efter den op- " rettede Contract, som i Herreds Protocollen " er indført, var foreenede om, hvilken Contract " af hans Ærværdighed Provsten med sine " Assessoribus findes confirmeret; thi en Arbei-

" der er sin Løn værd, hvilken min retmæsige
" Begiering jeg udi alle Maader vil formode af
" de ærværdige og hæderlige Skiftes-Forvaltere
" bliver efterkommet, og som nu den og i Con-
" tracten indførte og mig tilforordnede Bolig
" ei er bleven færdig til nu afvigte Mikkelsdag,
" hvorover jeg er bleven foraarsaget, hos frem-
" mede Huus og Værelse mig at forskaffe, for-
" mener jeg, om ikke billig Hunsleie mig bør
" at tilkiendes. Paa dette ervarter de Ærværd.
" og Hæderlige Mænds Svar, og vil formode
" denne min billige Fordring bliver saa retmæsig
" paakiendt, at jeg ei skulde foraarsages for
" høiere Øvrighed at andrage, og beder tienstlig,
" dette mit Indlæg for Retten maatte læses,
" paaskrives og i Acten indføres, og efter Con-
" tracten forsvielig Udlæg enten i Korn eller
" Penge tilkiendes. " Jeg forbliver — —
Rhyde den 10. Octob. 1695.

Laurits Kieldsen.

Herpaa svarede Hr. Kniphof paa Enkens Vegne, at han skulde i Retten fremlegge paaraabte Contract. Hr. Kieldsen svarede, han havde den ikke, men at den var indskreven i Provste-Protokollen, som Provsten ikke skulde kunde negte, med overværende Hr. Gregers Sidelmand og Hr. Jens Mule.

Mule. Succeſſor Mag. Fiil foer ogſaa fort og ſatte ham hans Bolig iſtand i Landet eller Aſkøe Bye, og Hr. Kieldſen gav Enken denne Qvitteering: Ao. 1695. den 10. Decemb. haver jeg underſkrevne annammet og bekommet af den Hæderlige og Gudelſkende Matrone Karen Lerche, Hr. Hans Mules, min Løn efter den i Provſtes-Protocollen indførte Contract — efterfølgende: udi Penge 5. Rdlr., 3. Lam, 3. Gies, 2. Høns, 1. Gris, 2. Tdr. Rug, 1. Td. Hvede, 1. Td. Malt, 1. Td. Byg, 1. Td. Havre, 2. Skp. hvide Erter, hvorfor takkes og hermed vedbørlig qvitteres af Landet Capellans-Bolig ut ſupra.

Laurits Kieldſen.

Enken vilde herpaa have Hr. Kieldſen muleteret for ſin ubillige Beſkyldning, og Retten var ham og vred, fordi han ikke comparerede efter Provſtens Indkaldelſe, men hans Kone. Præſte-Enken tilſtod endelig, at han havde et halvt Aars Løn tilgode, det er 14. Rdr. 2. Mk. 8½ Sk. hvorfra ſkulde dog afdrages de hun laante ham, da han reiſte til Fyen, nemlig otte Mark. Mag. Fiil og Capellanen ſlede Tiden med hinanden, men det gik bedre med følgende Capellan Svend Poulſen, ſom blev en Svigerſøn af Huſet. Til Degn havde Mag. Fiil en Svirebaſſe, man har fortaalt mig, at denne Degn (Peder Vendel,)

sov i Kirken, Præsten endte sin Tale, Degnen sov, hiin trampede af Harme i Prædikestolen, men Degnen sov. Da Præsten kom ned og ruskede i ham, bad Degnen om Forladelse, for han plagedes med en slem Seketar (han meente Catharhoste.)

9.) Hr. Michael Nestius fra 1720. til 1747. Født paa Rygen 1693., hvor hans Fader af samme Navn var Præst, som døde 1700. Fra Stralsund Skole gik han 1709. til Grypswald Universitet. Den paakommende jammerlige Krig drev ham til Sverrig 1715., men han kom der ikke, en lykkelig Storm drev Skibet under Laaland, og det strandede paa Rødesand. Fattig og arm kom han da til Nyested. Pastor Bogvad recommenderede ham til Hr. Lytzov paa Seeholt. Strax blev han Informator for Stiftamtmand Reichovs og Kammerjunker Warensteds Børn; og af dem recommenderet fik han Exspectance paa dette Sognekald af Oberstinde Lytzov paa Gammelgaard. Han lagde sig nu efter Landets Sprog, og 1716. gik han til Kiøbenhavn og udstod der Theologisk Examen. Derefter blev han Hofmester paa Taastrup for Hr. Ranzovs Børn, indtil Aar 1720., da Mag. Fiil døde. Og han stod da her i 27. Aar. Han var to gange gift:

først

først med Elisabeth Innis fra Grimstedgaard, og derefter med Margrethe Dorothea Povlsen Forbus, som fik siden Tolder Jessen. Aar 1740. var han nær bleven Provst, men den bekiendte Provstestrid tilintetgiorde denne Glæde. *)

Vi have fra ham:

Liigprædiken over Elisabeth Caspersdatter Greve, Khvn. 1722. 4to.

10.) Hr. Friderik Christensen. Denne uvurderlige Guds Tiener, gode Theologus, samt indsigtsfulde Mand i Lovkyndigheden, blev Aar 1742. ordineret til Sognepræst for Rudsvedbye i Sielland **), hvor han stod i 5. Aar og kom saa til dette Sted, hvor han mistede sin fromme dydige Ægteven Anna Elis. Wissing, en Præstedatter af Sielland, 1770. til sin og hendes Venners i Sielland megen Sorg. Han lever derefter uden Ægtestand og uden Børn, dog spiser han ei sit Brød alene; mange trængende ønske ham Tharas Alder. Hr. Christensen er født 1714. i Holbek, hvor hans Fader Hr. Commerceraad Christian Christensen var Raadmand. I Skolen og ved Academiet var han stedse et Lys, et Exempel,

*) See Gleslunde.

**) Bangs Samlinger 2. Bind p. 35.

hvilket gid alle i Flittighed og Ædruelighed og Fornuft vilde efterfølge. Til dette Sted i Laaland førte Gud ham underlig. At tilfredsstille næsten 100. Supplicantere kunde man ikke, og desaarsag skrev man hvers Navn paa en Seddel og lod Loddet treffe hvem Gud vilde. Hr. Christensen blev da trukken med otte andre, derefter med to andre, og endelig alene.

Capellaner:

1.) Hr. Laurits Kieldsen, kaldet af Kongen 1694. Om ham tilforn meldet.

2.) Hr. Svend Poulsen fra 1708., ogsaa før ommeldet. Han døde 1724., efterladende nogle Døttre, af hvilke een blev gift med Birkedommer C. F. Junghans i Vordingborg.

3.) Hr. Adam Levin Bolt, forhen Capellan i Skovlænge, hvor om ham er meldet. Han døde her 1726.

4.) Hr. Steen Müller, var Degn tillige og døde 1738. Hans første Hustrue var Apollone Thule, som døde uden Børn. Hans anden Kone var hans Præantecessors Datter Karen Svendsdatter Withsted.

5.) Hr.

5.) Hr. Hans Metner døde 1755., men hans Enke levede i Raschov til 1761.

6.) Hr. Mag. Johan Arent Dyssel. Om ham er under Sandbye meldet.

7.) Hr. Friderik Thornam fra 1762. Født i Als Præstegaard i Viborg Stift 1737. I Viborg Skole blev han underviist af Hørerne Chr. Østenfelt og Mag. Holst, og endelig af Rector Arff, som sendte ham til Universitetet 1758. Han kom til Laaland, først, for at informere Børn i Forpagter Bertelsens Huus paa Aalstrup og siden paa Gammelgaard, med et meget got Vidnesbyrd fra sin Farbroders Huus i Kiøbenhavn 1760., og to Aar efter blev han af Gammelgaards Herskab til dette Capellanie kaldet, og er Degn tillige. For at føre sin Oeconomie des ordentligere, giftede denne gode Husholder sig 1772. med Inger Marie Brennike, Postor Bechers Enke fra Femøe, en Datter af Raadmand Brennike.

14. Gloslunde Sogn.

Man vil finde Oprindelse til Stedets Navn udi den gamle Vise: Udi Gludes Lund og Bye

Sidder

Sidder liden Boel i Lye, Hvor hun vil en Hembda sye Til sin Berthal Rye.

Sognet støder til Landets Søndre Strand, (og var her skion Leilighed til en Kiebsteds Anleggelse,) har ikke Skov men gode Kornmarker. Kirken hører under Baadesgaard, og Sognet har 350. Tdr. Hartkorn, men 480. Siele Indbyggere.

Til Sognet hører fri Hovedgaard Baadesgaard, hvis Hovedgaards Taxt er 64. Tdr. Hartkorn, og avler aarlig 1150. Tdr. Korn, for Resten ligger Gaarden ingenlunde plaisant; dog legges nu vind paa en skion Have til den af Hendes K. H. Prindsesse Charlotta Amalia opførte smukke Gaardbygning. Omtrent Aar 1648. blev Gaarden anlagt og oprettet af tre Byer, nemlig Baadesbye, Laugholm og Stroge, hvilke Byer vare af de Svendske udi Krigen for 90. Aar siden afbrændte og ødelagte. Borgemester Hans Michelsen i Naskov var Gaardens første Stifter og Beboer, men han blev ved dens Bygning og Anleggelse saa forarmet, at han maatte for Betaling afstaae Gaard og Gods til Kongen, som til Gaarden lagte andet mere Gods. Kongen solgte den siden omtrent 1710. til Cancellieraad Hans Daniel Ahlefeld, en Søn af Amtsforvalteren ved Friderichsborg Kay Ahlefeld. Han

gistede

giftede sig med Cathrine Meyer, en Enke efter General Fiscal Jørgen Landorph. Hun havde Penge nok, og udkiøbte Ahlefeldts Sødskende udi Horslunde, Vestenskou og flere Steder, og efterlod Gaarden uden Gield og dette store Bondergods, samt fem Kirker: Vestenskou, Cappel, Dannemarre, Arninge og Gloslunde, til sin Søn Hans Landorph. Cancellieraaden var en vittig og snild Mand; hvilket blant andet deraf sees, da omtrent ved den Tid Søeslaget stod paa Colbergerhede, de Svendske truede Laaland med Landgang, og vore Soldater alle vare paa Krigsskibene, samlede Ahlefeldt alle Bønder heromkring og deres Koner, iklædte med røde Troier, forsynede med betiærede Plegler og Kollet, hvilken pyntede Krigshær glimrede i Marken, item, lod han al Qvæget omkring ved Rødbye drive sammen, saa Hæren syntes forfærdelig stor og skal have skrækket de Svendske saa deres Anfører raabte: Washerrado, jag tror, Dieflen har skit Folk på thetta Land. Pris være slig en Oberst! Ahlefeld døde 1728.

2.) Hr. Etatsraad Hans Landorph. Amtmand paa Nyekiøbings Slot, gift med Magdalene Lytzov, en Datter af Geheimeraad C. F. Lytzov til Seeholt. Det smukkeste Hr. Landorph her giorde, var, at han gav 100. Rdr.

til

til forrige sin Stiffaders dønerede 100. Dal. til en Dansk Skoles Oprettelse. Det gik ellers heel Krebsgang for ham: hans Credit døde, og han satte sig ved Overdaadighed i saa slette Omstændigheder, at han blev dømt ligesom efter Lovens pag. 773., 15. Art. og følgelig afsat fra sine Charger, forlod Gaarden, og gik siden om med sin Potte at kiøbe eller bede om Melk udi Nyekiøbing. To Aar opholdt hans Frue sig af og til hos Hr. Lovenorn, og udvirkede, at han beholdt sin Titel. Endelig døde han som en angergiven Synder.

3.) Prindsesse Charlotta Amalia, Hendes Kgl. Høihed kiøbte Gaarden omtrent 1736., hvilken gavmilde og med Aar krønede Kongedatter af den store Konge Friderik den Fierde, født i Aaret 1706. den 6. Octobr., har indtaget til Gaarden flere Marker, og holder sine underhavende Bønder med Naade under Arme, gid de det fortiene!

Stedets Præster.

Hr. Frater Jacob 1387., om hvilken fortælles, at han saf sin Degn var saa ilde lidt, at Degnen strøede ildfængende Sager paa Prædikestolen, hvor han vidste, at Hr. Jacob Vintermorgen

morgen skulde prædike, i Tanke, at Præsten ved at snyde Lysetanen og kaste den paa Gulvet, skulde stikke Ild i Stolen og skade sig selv; men til Uheld hender det sig, at Degnens Pige gaaer op om Løverdagen og feier Kirkegulvet og Prædikestolen, bærer Gulvskarnet i sit Forklæde og slenger det ved Degnehuset, hvorved der siden kom Ild i Huset hos Degnen. *)

De efterfølgende Præster haver jeg intet om, undtagen deres blotte Navne, hvorfor jeg forbigaaer samme, indtil

1.) Hr. Niels Rasmussen Schov, som døde uden Børn 1685. I Skifte-Protocollen findes ham angaaende dette: Aar 1672. fik Hr. Niels en Mensalgaard i Hovbye, kaldet Skindergaarden, paa den Succesſor Hr. Sidelmand paastod, at skulde efter Kongelig Anordning 1682. den 28. Jan. været af Hr. Niels bygget hvert tredie Aar nogle Spenderom, samt dertil skaffes Plov og Vogn, fuld Sæd, Heste og Bæster, og betales Gaardfæld til Fareddagen. Item: Oberste Jac. Geveke med Frue S. C. Kaas paa Øllingsøe skrev til Skifteretten, at der maatte gjøres Rigtighed for nogle Faar med Afgrøde, som Velbr. Robert Pors til Øllingsøe havde givet til sin Begra-

*) Hr. Rogerts Haandskrifter.

Begravelses Bedligeholdelse udi Grøshave Kirke, for hvilke Faar var giort Regnskab til 1675., det samme skrev og hans Frue, at nemlig hendes Morbroder Rubek Pors havde givet disse Faar, og Leverantsen var giort af hendes Moder Frue Birgitte Christine Pors in natura. Skifteretten fandt intet herom udi Greshave Kirkeskab, men Geveke fremlagte Hr. Nielses egen Haand og Qvitterling af 29. May 1679., at han til 16. Nov. 1675. af Sal. Frue Birgitte Chr. Pors er leveret fire Faar, og Capitalens Indhold af samme Faars Interesse, som var 43. Daler og 2. Sk. nøiagtig giort Udlæg, som hendes Velbr. Mand Jochum Frid. von Kaas hans Haand udi Kirkebogen udviser, og vilde han (Præsten) beholde Capitalen og Faarene, og svare dertil aarlig. Men Enken (Margrethe Hansdatter Jordt) fremlagte Oberstens Befaling til hendes Mand, efter hvilken han 1680. den 17. April leverede paa Ollingsoegaard ti Faar, som havde ti Lam. Herpaa blev concluderet, at, som intet meldes angaaende Pengene, saa maatte af Boen udstædes 43. Daler 3. Mk. 2. Sk., med 26. Daler Rente.

2.) Hr. Provst Gregers Sidelmand fra 1685. til 1725. Blev paa Knuhtenborg

egteviet

egteviet 1717. med Dorthe Auguſta Werner. Een af hans Sønner findes ſom Præſt i Arninge, og een af hans Døttre blev gift med Rect. Rhold i Raſchov.

3.) Hr. Anders Aarhus, gift med Forburſes Enke, Sophie Dorthe Ahlefeldt *). Denne Søn af den forunderlige Læſer Mag. Aarhus i Halſted, talede viſt Latin, førend han vel kunde ſpiſe Brød, havde et ruineret Legeme, hans Kone derimod var deſto friſkere og haardføre. Hr. Aarhus døde ſamme Aar han kom her, nemlig 1725.; men hans korte Levetid opretter hans Efterman, ſom tog imod hans Kald og Enke, nemlig

4.) Hr. Hans Seidelin. Født paa Nyekiøbings Apothek 1701. i Jan. Ikke fik han, efter ſin Tilboielighed, megen Tid at opholde ſig uden for ſin Faders Friderich Seidelins Huus, førend han blev værdiget, nær havde jeg ſkrevet toungen, at antage ſig de hyrdeløſe Faar og Siele paa dette Sted. Efterat hans ovennævnte første Hustrue ved Døden afgik 1748.

gifte

*) Han pleiede at ſige: Vore Koner ere os underdanige, men det er kun for at leve munter, kiøre munter, og for at troes om at have en høi, en fiin, en adelig Gout.

giftede han sig med en Datter af Pastor Sidelmand udi Arninge. Forhen haver jeg lovet, her at anføre noget om den i Sønderherred bekiendte Provstestrid 1740.

" Den største Deel af Herredspræsterne " vilde have til Provst Hr. Nestius i Landet, men " denne lærde Hr. Seidelin kunde ingen faae Me- " ningen ud af, hvorover Pastor Zimmer i Danne- " marre overilede sig og kaldte Hr. Seidelin en " falsk Mand. Hr. Zimmer blev derover stevnet " 1740. den 11. Nov. Hr. Nestius indgav " sin Mening i disse Ord: at han ikke nok kunde " beundre, at Hr. Seidelin havde kundet satte " den Resolution i en Sag af saa ringe Vig- " tighed, at reise Proces imod Hr. Zimmer. " Hr. Nestius vilde ikke møde, for ikke at exa- " mineres af en verdslig Procurator. " Hr. " Seidelins Procurator, Birkedommer Christen " Knudsen, svarede, at hvis Hr. Zimmer " vilde retractere sine Ord, som talte i Ufor- " sigtighed og Hastighed og bede om Forladelse " og betale Retten, vilde Hr. Seidelin frafalde " Sagen; nei, begge ville have Satisfaction. " Sagen var denne: Hr. Seidelin denne vittige " og muntre antiqvarius, havde talt nogle " Ord, som Hr. Zimmer, Wulff og Nestius " kunde optage ironice, hvilket Hr. Seidelin " negtede,

" nestede, hvortil Hr. Zimmer med en haard
" Ed svarede: hvis de ikke ere sagte ironice,
" saa er J. Hr. Seidelin, en falsk Mand.
" Hr. Seidelin blev dog ved, at, siden han
" engang havde, efter Bispens Brev, kaldet
" Mag. Blicher Provst, saa kunde og vilde
" han ikke vælge paa andre. Hr. Zimmers
" Indlæg i den verdslige Ret den 11. Nov. er
" meget skierende med saadanne Terminis. Hr.
" Seidelins Stevning forekommer mig latterlig
" og usvarværdig, ministerio til deshonneur.
" Min Omgang med denne min Naboe har
" været saaledes, at end ikke den største Malice
" skulde ventes at finde Leilighed, mig derfor
" at actionere, thi da den naadige Gud saaledes
" har styret og bevaret mig, at min Ungdoms
" Uforstandighed aldrig blev mægtig til at for-
" torne nogen; min academiske Frihed aldrig
" blev misbrugt til Fortrydelse, Fornærmelse
" eller Forargelse, langt mindre til nogen
" slags Vanære, der maatte giort mig mishage-
" lig og domskyldig for mine da værende
" Superieurer, væmmelig for mine Venner,
" vederstyggelig for min Gud, ja uværdig til
" det hellige Embede, i hvis Fremgang og
" Forretning jeg nu maatte være svækket ja
" skammedslaget ved Samvittighedens beskæm-

" mende Overbeviisning, naar saadanne Synder
" af mig selv fordum bedrevne skulde nu straffes
" hos andre — Lide maatte min Guds Ære,
" dersom jeg efter denne min skrøbelige N-
" boes Hr. Seidelins Beskyldning og Sagsigt-
" ning gav med Bitterhed og Forset Aarsag til
" Uenighed. Det er min Skiebne at være ivrig
" i min Tale, naar jeg handler med fortræde-
" lige Gemytter; men hvo siger dem gode,
" hvis Ord ere søde som Honning, Hiertet
" fyldt med Rænker, Bitterhed og Galde?
" nei, de enfoldigste kalde endog saadanne Falske.
" Han indstevner ja begierer min fortrolige
" elskelige Broder Wulff at vidne, at jeg sagde,
" han var en falsk Mand. Sagen var: Hr.
" Wulff glædede mig den 25. Oct. med sin
" Besøg, og følgende Dag overtalede mig at
" følge ham til Gloslunde, for at modtage vor
" elsk. udvalgte Provst Nestius, som i sit op-
" rigtige Væsen vilde forevise os til Underskrift
" den Skrivelse, han efter Hr. Seidelins,
" Sidelmanns, Wulffs og min Anmodning
" og Tilskyndelse havde opsat til den høi resp.
" Gen. Kirke-Inspection, derved underdanig
" at andrage og vise sig med os ved Hans
" Høiærv. Biskopens publicerede Constitution
" paa Mag. Blicher tvertimod vores de fleste

" censtem-

" eenstemmige lovgrundet givne Provsteval gra-
" verede. Men Hr. Seidelin svarede strax:
" jeg ønsket vel nu som før Mag. Blicher skildt
" ved Provste-Embedet, men jeg kan dog ikke un-
" derskrive eller indlade mig i nogen Modstand,
" dog vil jeg altid efter mit engang skrevne
" Val blive den samme, og mit Frafald kan
" jo ikke svække eders Paastand ꝛc. denne hans
" Vægelsindighed faldt os fortrydelig, skient
" han var den første der proponerede for os at
" opponere, hvis Biskopen vilde obtrudere os
" Mag. Blicher, (hvilket jeg vilde fortiet, men
" see, han har givet Sagen i en verdslig
" Mands, en Procuratoris Haand, til at be-
" skæmme os) han vil handle forsigtig, paa-
" raabende, at han ved Barselsamling i mit
" Huus havde nævnt Mag. Blicher Provst;
" Hr. Wulff svarede: han havde maaskee talt
" det af en Compliment i Estime af Hs. Høier-
" værdigheds Constitution eller og ironice, thi
" af Hiertet troede han det ikke talt, dertil
" Hr. Seidelin svarede, at af Hiertet kunde han
" ikke just sige sig at have talt det, men ꝛc.
" derpaa jeg svarede: har Hr. Seidelin ikke
" talt dem af Hiertet, saa vil jeg sige, at han
" taler meget falsk, derfor søges jeg — —

C. Zimmer.

" Hr. Wulffs Indlæg af samme dato:
" Velærv. og Høil. Mag. Blicher med tiltagne
" Assess. saa uventelig som jeg sidst afvigt den 29.
" Oct. af Hr. Seidelin er bleven indstevnet for den
" resp. Ret til at aflegge Vidne mod den redelige
" Guds Mand min elskelige Broder Hr. Zimmer,
" saa ganske og aldeles undslaaer jeg mig, saavidt
" jeg kan fra at vidne i den Sag, hvilket jeg
" finder mig mere tvungen til, end Hr. Seidelin
" til at begynde Trette, hvor ingen ønsker, helst
" saadan Opførsel, som mig synes, maa sette os
" i slet Credit hos vore Superieurs, give Folk,
" der er intet got hos, Anledning til Raillerie —
" thi reent ud at bekiende min Sandhed, hvortil
" jeg er indstevnet, da har jeg ei alene ster-
" ste Mishag til slig en Omgang, men endog
" Bedrøvelse derover, ikke fordi jeg frygter, Hr.
" Zimmer derved skal komme til at lide noget, thi
" Sagen anseer jeg ikke af den Vigtighed, men
" fordi det er let at see, at ikke alene den, som
" burde med Rette ilde paatales, bliver det, men
" vi andre blive herved ligesom et Ordsprog blant
" Folk. At jeg da for alle kan legge for Dagen,
" hvilken Afskye jeg har til saadan Hr. Seidelins
" Opførsel i denne Sag — maa følgende obser-
" veres: først finder jeg det ganske stridigt mod det
" h. Embede vi samtlig føre — hvilket hvorudi

" bestaaer,

" bestaaer, jeg vel ikke for saa geistlig og velskiøn-
" nende Ret har fornøden at explicere, men for
" verdslige Øien, som Hr. Seidelin allerede har
" underkastet Sagen, — vort Embede bestaaer jo i
" Almindelighed foruden en reen Lærdom derudi, at
" vi skal pryde Lærdommen med et ustraffeligt Liv,
" saa vort Levnets Omgiengelse ikke skal kastes os i
" Næse, naar vi straffe Synden; thi det stinker saa
" ilde, naar det skal siges om os — han prædiker
" mod Hovmod, og er selv saa opblæst — han laster
" Uenighed mellem Egtefolk og selv . . . . . .
" han formaner til Oprigtighed, og selv omgaaes
" han alle falskeligen — Især bør vi foruden
" den Fred vi skal søge at formane Syndere til
" Gud, ogsaa være forbundne at afværge Trette;
" men Hr. Seidelin legger vist Sted for de skrø-
" belige. (For det andet taler Hr. Wulff om
" jus hospitii, som Hr. Seidelin ikke skulle have æret.)

F. G. Wulff.

Endelig efter flere Rettergange kom Kongl. Resolution d. Khvn. den 23. Dec. 1740. Saasom Sognepræsten for Stokkemark Mag. Blicher fik to Vota, og tillige voterede paa sig selv, Sognepræsten for Rhyde, Landet og Aagebye Hr. Mich. Nestius ligeledes to, de øvrige Vota deels tilbageholdte, deels saaledes indrettet, at

Biſkopen kunde have lagt dem til hvilken han vilde, hvilket havde anlediget Biſpen til at beramme den 18. Aug. et nyt Provſteval, ſom fadt ſaaledes ud, at Mag. Blicher atter fik 2. Vota og Præſten Neſtius 4. Vota, men Biſpen fandt ſamme Qvaliteter hos Mag. Blicher, hvis Senium han og formeente, gav ham nærmeſt Adgang, ſaa gav Biſkopen ham ſit og conſtituerede ham til Provſt, hvilket bragte Præſterne i Bevægelſe, ſaa at 4. af dem, Neſtius, Sidelmand, Zimmer og Wulff den 24. Oct. har indberettet den hele Sag til Gen. Kirke-Inſpections-Collegium, formenende dem ved Biſpens Conſtitution graverede, og ſaae ikke, hvorfor de ſkulle votere, naar plurima vota ikke ſkulde gielde, og at Senium, Billighed og praxis var alt for ſvag mod Lovens 16. Cap. 2. Art. 2. Bog, og Biſpen menede, at ikke juſt pluralitas votorum, men Billighed og Upartiſkhed maatte decidere, og at en Biſp med de to ældſte Præſter havde ligeſaa ſtor Myndighed til at beſkikke en Provſt, ſom fire af de yngſte Præſter til at excludere ham — da ſaaſom Loven ikke ſynes at være tydelig nok til at decidere denne Diſpute, og det ikke ſees, at den ene har Loven og Billighed paa ſin Side mere end den anden, hvoreſter det følgelig ei heller med Rette kan paaſtaaes at faae enten Mag. Blicher eller Mich. Neſtius til Provſt;

Saa

Saa give Vi dig hermed tilkiende — at ingen af foreskrevne to Præster skal til Provste-Embede befordres, men at den tredie af de ovriae Herredspræster til Provst udvælges — da Vi fastsette for hvert Provsteval i det dig allern. betroede Stift foresaldende, 1.) At Provstevallet skal gaae efter plurima vota, og at Biskopen skal have eet, som, naar de derved ere lige, bliver decisivum. 2.) Præsterne skal hereefter indsende sit Votum under Forsegling til Biskopen — 3.) Hvis Biskopen intet synes om Vallet, skal han indsende sine Rationes til Gen. Kirke-Inspectionen. Og som Vi af vor General Kirke-Inspections-Collegio have fornummet, at der ved forommeldte Provsteval er opkommen en unyttig og forargerlig Proces mellem to af Herredspræsterne: Hans Seidelin og Christoph. Zimmer — saa er hermed vores allernaad. Villie og Befaling, at du gierer den Anstalt, at denne Sag reent og strax verder ophævet —

Christian R.

Endnu finder jeg een Uleilighed, som denne altid vel indseende Mand haver havt, i det Ridefogden Peder Lunum tog Provstestevnina over ham, for, han havde trolovet en Mand i Gresshave, nawnlig Mads Moller med Birthe Olesdatter, men vilde nu ikke lyse for dem, ei heller

vie dem; hendes forrige Mand var for 16. Aar bortleben, og hun havde hørt udi Colberg, at han var død af et Slag eller Rørelse, hvilket syntes troligt, saasom han deraf før var besværet. Hun tilbød sig at giøre Eed; men Hr. Seidelin vilde ikke vie dem før bedre Oplysning, og paastod end mere efter Lovens pag. 505., at de ikke maatte boe i Huus sammen. *)

15. Grøshave Sogn.

Grøshave eller Græshave-Sogn staaer for 208. Tdr. Hartkorn og 1. Td. Skovskyld.

Kirken er som forrige, liden og uanseelig, uden Taarn, og hører ligesaa under Vaadesgaard. Stedse haver den været til Øgloslunde et Annex. Den var Herredets Convent-Kirke, indtil Rettes Holdelse i Kirkerne bleve af Kongen forbudne for nogle Aar siden. Udi denne Kirke have Øllingsøe forrige Eiere havt deres egen Begravelse.

Til Sognet hører det ældgamle Herresæde Øllingsøe, hvis fri Hovedgaards-Taxt er 36. Tdr. Hartkorn og Skovskyld 6. Skp. og 3. Fdk., altsaa

*) Hele Laaland over er den slemme Maade, at to boe strax sammen fra det Øieblik at de ere trolovede.

altsaa har den Skov kun til Fornødenhed. Nu omstunder ligger den ikke efter deres Smag som vilde boe lystig. Om Vinterdage er det ofte Umueligheed at komme til den for Vand og Vaadde, som aldrig gandske udtørres. I en liden Lundtet ved Gaarden skal have staaet et almindeligt Tempel for de Hedenske Fædre her i Egnen, saa at dette Sted har fra utænkelige Tider været besøgt, omkring bebøet og et helligt Sted. Lidet Østen fra Gaarden er en større Skov af Bøge- og Egetræer, som i Omkreds holder omtrent 1600. Skridt. Item gaaer man fra Gaarden ned i en smuk Lysthave, som indeholder sielden forefundendes Træer, Frugter og Blomster. Gaardens Hoved-bygning bestaaer af 3. sammenbygte Fleie Bindingsverk, holdet i god Stand; den er anlagt lige midt i Herredet. Gaardens Elde er fra 1236. Foruden Vaaddene have de gaule indsluttet Gaarden ogsaa med dybe Graver, hvilke nu tildeels tilgroe. Foruden Tienderne, maa af dens Marke kunde avles aarlig Korn henved 700. Tdr. og paa dens gode Græsgange fødes 100. Stykker Qvæg.

Ollingsøe ligger ved den almindelige Farevei fra Naschov (Sydost en Miil) til Rødbye.

Dens

Dens første Eiere jeg finder var:

1.) Hr. Niels Eriksen, Miles eller Væbner, som døde omtrent 1380., og efter hans Død besad hans Enke ved Navn Hyelmsith Godset til sin Død. *)

2.) Hr. Lasse Mus, som skal have været Broder til Hovedsmanden paa Ribe-Slot Tage Mus. Han skiødede, heder det, med sin Sesters Consens dette sit Gods udi Gredeshaghen til Hr. Otte Jensen paa Laalands Landsting 1390.

3.) Hr. Otto Jensen eller Jonsen, Ridder eller Væbner. Denne ærværdige Landmand begyndte nu at anlegge Gaarden ved Langsøen, og formedelst hans platte (nu jydske) Udtale, blev Gaarden kaldet Elangsøe, siden Alingsøe, Ylinrse, Ølingsøe. Navnet vil vel sige Ellingesøe, og saaledes finder jeg det og af en af Herredets gamle Provster skreven. Han døde 1446., hvorefter nærmeste Arving formeente sig at være

4.) Hr. Lasse Herluffsen, som blev ved en Dom fradømt sin Ret til Gaarden, og maatte overlade den til Hr. Erik Pors.

5.) Hr.

*) Lærde Selskabs Historie.

5.) Hr. Erik Stisson Pors, som imod fortige paastod sig Arveret paa det Gods Strengh og Hellengh, og blev virkelig Herre til Ullinree. Paa Hellinghede skal en Aand have mødt ham, som omdreiede hans Hoved saaledes, at haus Øien og haus venstre Arm stode i lige Linie. Han døde omtrent 1450.

6.) Hr. Sti Pors arvede Godset efter sin Fader, og boede her til Aar 1462.

7.) Hr. Erik Pors, Ridder. Han forbedrede Godset mangfoldig og satte Gaarden i Forsvars-Stand for Fiender, Tyve og Røvere. Jeg finder, han i Aaret 1462. tog Tingsvidne ved Landstinget imod nogle Prætendentere, at nemlig Ullinree og dets Fang aldrig blev ilet eller kiert paa, medens Hr. Sti Pors hans Fader havde det i Være. Han døde 1492.

8.) Hr. Sti Pors, forriges Søn, *) Herre til Ullingsyv. Levede endnu 1555. Jeg finder, han 1493. tog Senderherreds Tingsvidne paa, at sex Asyns Mænd havde seet og grandskет om den Vei, som løber fra Strogebye Enge til Styverevaad og indtil Volshave.

Det

*) Hvis Fætter Sti Pors studerede i Wittenberg 1524. Familien er saare gammel: Peder Pors var med at dræbe Kong Erik Glipping, tilligemed Marsk Stig Andersen Hvide Aar 1286.

Det maa være hans Datter Birgitte Pors, som blev gift med den rige Poul Laxmands Søn Peder, som blev af Ebbe Strangeſon ihielſtukken i Kiøbhvn. 1502., og derpaa hans Godſer indtrakte under Kronen, nemlig Sandholt og Nielſtrup i Fyen, Aſſerbøe, Aagerup, Valden, 900. Bondergaarde, 14. Mollere, 9. Kiøbſtedgaarde, 4. Skibe, og mere pantſat Gods.

9.) Hr. Rubæk Pors til Øllingſøe og Skovsgaard paa Langeland, ſad her i lang Tid og døde 1609. Paa hans Sygeſeng ſkal han have raabt: O Gud ſtyrke min Ven mod Religionens Forfølgelſe i Frankrige*). Hans Frue var Kirſtine Nordbye.

10.) Hr. Claus Pors til Øllingſøe (thi hans Søſter fik Skovsgaard og blev gift med Claus Gagge,) var her endnu 1653.

Vi have fra ham følgende Skrift:

En nyttig Huſſbog, kaldis rettelig Leſſnezs Compaß, ſom indeholdher mange ſkiønne victige Lerdomme, inet ſtor Flith tränsferreret oc udſat af Tydſken ꝛc. 1613. 8vo.

11.) Hr.

*) Dette maa have været, da Jacob Robuſtellus i Veltlin efter der Rom. Cierliſes Tilſkyndelſe anſtiftede et jammerligt Mord blant Proteſtanterne, ſom ſøgte til Kirkerne, men bleve ogſaa der dræbte, tilligemed Børn ved Mødrenes Bryſte.

11.) Hr. Robert eller Rubæk Pors, byggede i Groshave Kirke sit Begravelsested, til hvis Vedligeholdelse han satte nogle Penge og Faar udi Gloslunde Præstegaard, hvorom forhen er meldet. Han var her kun faa Aar.

12.) Birthe Christine Pors til Ollinghse og Dansted. Var gift med velb. Jochum Friderik von Kaas. Han døde omtrent 1639. og efterlod en Datter, navnlig Sophie Christine Kaas, som blev gift med Oberst Jacob Gevike udi Naschov 1680. Om dem forhen under Sollestedgaard er meldet.

Gaarden blev derefter Kongens, som efter kort Tid, nemlig Aar 1689. overlod den til afg. Vice-Canzler Holger Winds Enke, Margrethe Gedde til Harrested, for 32862. Rdlr., som Kongen udi Krigen var bleven bemeldte Hr. Vice-Canzleren skyldig. Men udi samme Aar finder jeg, at Enkefruen skiødede Gaarden til hendes Søn.

13.) Hr. Erik Wind, som gistede sig med Edle Uhrne Mundt; men Hr. Wind døde 1710. og bemeldte hans Frue traadde i andet Egteskab med Landsdommer Erik Lauritsen Storgaard, som ogsaa gik hastig af Tiden, og efter ham gik Enken i tredie Egteskab, nemlig med Cancellieraad Georg Rudolph Müller, hvis Dätters

Mand,

Mand, Kiøbmand Johan Brennike i Nakschov udstedede Aar 1734. Skiede paa Gaarden til Hr. Niels Wind. I denne Tummelom skal være bleven solgte endeel Tiender fra Gaarden, af hvilke den skal fra Porsenes Tid og siden Kongen eiede den, have havt 32. *)

14.) Hr. Niels Wind, forriges Søn, gift med Christiane Ulrika Lykov, **) som efter denne Hr. Winds Død blev gift med Commandeur Capitain Diderik Mylenpfort, og disse skiødede Aar 1743. den 22. May Gaarden til Hr. Frands Thestrup.

15.) Hr. Kammeraad Frands Thestrup, sidst i forrige Aarhundrede i Fyen, hans Fader var Hr. Matthias Thestrup, Sognepræst til Dalbye og Stubbedrup. Han var en stor og flittig Landmand, som af Landarbeidet ved Gaarden indbrev ved sin Dueligbed store Fordele,

og

*) Een, som mente at vide noget herom, har vildet, at det skulde være følgende: i Sønderherred Kirke- og Kongetiender af Gresbave, Gloslunde, Arninge, Vestenskou, Cappel, Dannemarre, Landet, Skovlænge og Gierrebye. Kongetienden af Tillitse, Rhyde, Aunede, Syllested, Strekkemark; og i Nørreherred, Kirke- og Kongetiender af Kiøbelev, Vindebye, Herredskirke og Lille Loiestofte. I Fuglse Herred, Aagelse Kongetiende.

**) En Datter af Oberste Fr. Lykov paa Gammelgaard.

og indhestede aarlig over 1000 Tdr. Korn, holdt sit Gods og Bondernes i god Stand, og forglemte ikke de Fattige. Hans Egteven var Margrethe Riegelsen (en Datter af Kiøbmand Andreas Riegelsen, og Karen Holm i Naskov,) som dede 1763.; men Hr. Thestrup levede til 1766. og efterlod til sine Børn en Formue af 70000. Rdlr.

16.) Hr. Justits- og Cancellieraad Hans Riegelsen, Broder til nysbemeldte Frue Thestrup, kiøbte Gaarden paa offentlig Auction for 52000. Rdlr., efter at han havde solgt sit prægtige Glorup i Fyen 1762. til Greve A. G. Moltke, paa hvilken han havde begyndt en ansselig Bygning. *) Videre er om denne lærde og fromme Mand meldet udi Registeret over Laalands Landsdommere forhen, item under Sellestedgaard. Til Ollingsøe lagde han Tillitse Kongetiende.

17.) Hr. Capitain Andreas Riegelsen fra 1770. En Søn af forrige. Denne fromme Menneskeelsker forlod Krigstienesten, i hvilken han stod som Lieutenant, og antog denne sin Faders Gaard, udkiøbende sine Søskende.

Gud

*) Glorup havde Hr. Riegelsen kiøbt af Greve Christian Friderik Otto Wedel til Jarlsberg.

Gud unde ham i mange Aar et ret lyksaligt og fornøiet Liv! Udi ugift Stand beboede han Gaarden indtil 1774., da han solgte den for 53700. Rdlr. til

18.) Hr. Hans Diderikſen, forhen Kiøbmand i Naſchov og endelig Forpagter paa Vintersborg, født 1737. i Naſchov, hvor hans Fader Diderik Diderikſen var i mange Aar et Ærligheds-Exempel udi Kiøbmandſtanden. Denne oprigtige Mand, nu Gaardens Eier, gifstede ſig 1757. med en Datter af Rector Heitman i Naſchov, ſom forhen er meldt, og efter hendes Død, med Marie Margrethe Reander fra Marieboe, en Enke efter Henrik Daniel Seehus, Forpagter paa Vintersborg.

§. 9.

Om Muſſe-Herred.

Muſſe-Herred indtager den nordøſtlige Deel af Landet, og ſkilles tildeels ved Marieboe-Søe fra Fuglſe-Herred.

Herredets Længde udgiør 4. Mile og dets Brede lige ſaa mange.

Hvad dette Herred ſkulde mangle imod de to forrige i Henſeende til Frugtbarhed paa Kornet,

det

det haver det vundet igien imod alle de andre udi forneielige Beliggenheder og Forandringer af Skov og Vand og Fiskerier ved Mariboe, især og Nyested, Ourebygaard, Engestofte, Knuhtenborg og Radsted. ꝛc.

Herredet har tre Kiøbstæder, atten Landsogne og fiorten fri Herregaarde, som ere Marieboe Ladegaard, Ourebygaard, Christiansholm, Braemslykke, Ulriksdal, Nielstrup, Engestoft, Knuhtenborg, Krænkerup, Fuglsang, Rosenlund, Prierskou, Norregaard, og Berredsgaard. *)

1. Marieboe Kiøbstæd.

Marieboe ligger fast midt i Landet, og falder igiennem samme den almindelige Reise-Passage. Den har 900. Siele Indbyggere.

Byen ligger hos en Søe, som i Størrelse har ikke lige i Landet, kaldet Marieboe-Søe, som haver Rigdom af Gieder, Aborrer, Brasen, Aal og Sudere ꝛc. Søens Omkreds regnes ved halvfemte Mile. Tet Vesten Byen, hvor

*) Udi dette Herred døde i Aaret 1566. af Pest 3555. Menneskker, og blant dem otte Præster, bedrøveligt for Lærdommen, men bedrøveligere for Agerdyrkningen.

Søndresøen skyder sig i Nordsøen, er en Vandmølle, tilhørende Greve Knuht, ved hvilken maatte klages, ligesom Pontopp. i sin Atl. Tom. 1. p. 406., at ved dens Stiboer Vandet holdtes tilbage til utrolig Skade for Engestofte, Søeholt, Krænkerups Godsers Enge, indtil efter mange Tingsvidner bemeldte Enges Eiere 1774. for en vis Afgift, nu raade for at trække og stoppe, naar dem lyster, Stiboerne, og samme burde skee med Mæres Mølle ligesaa.

Paa Boroe, beliggende midt i denne Søe, haver staaet et Slot, hvorfra var en Fiellebroe over til det faste Land paa Engestofte Mark, hvilken Broe var vist 1000. Fødder lang. Af Slottet paa Dens Vestre Ende sees endnu Rudera og Steen. Det skal være nedbrudt i Aaret 1251. efter Christi Fødsel. See forhen §. 2. Det var paa den Søndre Side med tre Volde og Grave omgiven. Paa Voldene staae endnu gamle Frugttræer. Den har lignet de andre Røverreder i de hedenske og mørke Tider, og Tak være Himlen for Landeroe nu! Nu driver man over paa denne lystige Ø med en Baad, og i god Roe sanker sig en Ret Jordbær. Den hører under Engestoftegaard. Søen har, foruden den, mange flere Øer og Holme. *)

Paa

*) Paa een af dem, tet under Søeholt Skove, bygde Hr. Lytzov et nydeligt Lysthuus.

Paa Veien mellem Marieboe og Engestofte sees en høi og skummel Dal. Man kalder Stedet Trollestuen, hvor siges en stor Ugartilok eller Trold er af vore vanvittige Fædre tilbedet; men siden skal paa samme Høi have staaet en liden Hytte i mange Aar, hvor en Eremit opholdt sig.

Seilads til Marieboe kan ikke være, men Kiøbmændenes Pakhuse og Losseplads er ved Vandholm, en Miil Nordvest Byen.

Byen eller Stedets Hytter bleve tilforn kaldet Skirming eller Skiemming eller Skienning, indtil det berømmelige Nonnekloster af St. Birgittes Orden Aar 1416. begyndtes under Ærkebisp Peter Kruse *), og som vedvarede til Aar 1623., da det blev inddraget under Kronen, og dets anseelige Indkomster skienket til Sorøe Academie. Klosterets Anleggelse sees af følgende Pavelige Brev **): "Alle og enhver Christi "Troende, som nærværende Brev see eller høre, "ønske Vi Johannes Biskop af Prenestino, "Nicolaus, under Titul af den hellige Marcelli

*) Aldrig udgrundes Fædrenes Vildfarelser; de oprette Ordener til Birgittæ Ære, og det var just hende, som i 14de Seculo bejamrede saa overmaade Kirkens Tilstand, og i et Skrift fra Aar 1370. udtrykkes hendes Harme over Tidernes Lærere med disse Ord: O Sielemordere, værre end Luciser ꝛc.

**) Pontopp. Kirke-Hist. Tom. 1.

" Kirke, Georgius, Titular af den hellige
" Anastasiæ, Bessarion, Titular af de 12. Apostle,
" Alphonsus, med Titul af de 4. Troende, Pros-
" per, Præst til St. Georgii hos Veluansem,
" Petrus, til den hellige Marie-Kirke, Diaconi,
" af Guds Barmhiertighed, den hellige Romerske
" Kirkes Cardinaler, Fred, Glæde og Salighed
" udi Christo Jesu! Den deiligste og med alle
" Dyders Blomster prydede Jomfrue Guds Mo-
" der, hvis Skiønhed Soel og Maane forundrer
" sig over, ved hvis Forbønner det christne Folk
" hielpes, har frembragt ved den Hellig Aands
" uudsigelige medarbeidende Naade den evige
" Herre Jesum Christum, som efter sin Barm-
" hiertighed haver giort os salige — som ikke for-
" glemmer nogen Velgierninger — Derfor er det,
" at de Steder, som med den ærefulde Jomfrues
" Navn ere zirede — bør af de Troende holdes i
" stor Ære og ofte besøges, paa det de ved hendes
" gudelige Understøttelse og Samtykke, som er ald
" Godheds og Naades Moder og al Trøstes og
" Forladelses Kilde, kan fortiene at erlange de evige
" Giengieldelses Belønninger. Siden vi da for-
" lange, at den hellige Jomfrue Marie og Bir-
" gitte Klosters Kirke i Marieboe af den h. Augu-
" stini Orden, den h. Frelseres kaldet, med Ær-
" bødighed skal besøges og — holdes i Ære, hvilken

" Kirke

" Kirke nylig er begyndt af meget ſtor Steenbygning
" og behøver bekoſteligt Arbeide og Udgifter, hvil-
" ket dog den høilovet Gud i Evighed, ſom altid
" er forunderlig i ſine Hellige, med adſkillige
" Mirakler, Naader og Jertegn paa mange Maa-
" der har forherliget, ved den ubeſmittede Jomfrue
" Marie hellige Beſkiermelſer, og ikke mindre ved
" ſamme hellige Birgitte herlige Fortieneſter,
" hvis høihellige Levninger der udi Kirken hviler.
" Thi eftergive vi alle dem barmhiertigen i Herren
" 100. Dages Formildelſe fra de paalagte Bods
" Øvelſer, ſom i Sandhed giøre Boed og Skrifter,
" ſom i denne Kirke eller Kloſter paa — Marie
" og Birgitte høie Fæſter indfinder ſig og ellers,
" naar det for anden Andagts Skyld ſkeer, og
" der med bøiede Knæe læſer H. Bøn, Englens
" Hilſen eller en anden andægtig Bøn, eller udi
" Kloſteret eller Kirkegaarden tilbeder Gud — eller
" ved Aftenklokkes Slag, ſom gemeenlig kaldes
" den h. Jomfr. Marie Ihukommelſe, tre gange
" læſer Englens Hilſen, om det end er Søſtrene
" eller Brødrene ſelv af Kloſteret, ſom i dens Kirke,
" Spiſeſtuer eller Sovekammer forretter omtalte
" Ting — eller og de ſom række Hielpehaand til
" Kloſterets og Kirkens Bygning — den ſom om-
" vandrer Kloſterets Kirkegaards Omgang og for
" de døde læſe — tillade vi 100. Dages Eftergi-

" velse for ethvert menneskelig Legeme, som her er
" begraven — med vort eget Segls Vedhengning
" stadfæstet — Ao. 1446., 18. Dage for den
" 1. Febr. i vor hellige Faders Herr Eugenii,
" ved Guds Forsyn, fierde Pave af det Navn,
" hans pavelige Regierings 15de Aar.

Strax blev udskreven i Frelserens Navn (artigt) en Skat: Vi Erik med Guds Naade, Dannmarkes, Sverriges, Norges, Slavers og Gothers Konning, Hertug udi Pommern, saa og Peder Erkebisp til Lund, den Rom. Stoels øverste Legat i Sverrig, giere vitterlig alle troende Christne — hvorledes Faderens Herligheds Glands, som er Christus den hellige Birgitte Brudgom, som med usigelig Kierlighed har elsket Verden og bønhørt mange troende Menigheders Bøn, da de paa Hans Majestets Godhed haabede. Man siger, at dette af Christo selv skal være den hellige Birgitte saaledes tilkiendegivet, at hende til hendes Klosters Opbyggelse af alle sande Troens Bekiendere skulle gives en Penning. Christus, som befoel Abraham at ofre sin Søn, vil, at alle skal følge hans Lydighed; jeg vil nu, efter Herrens Befaling, lade for al Verden opbygge et Kloster, min Moder til Ære, paa det Synd og Ondskab kan formindskes. Jeg begierer af Menigheden Hielp til dette Klosters Opbyggelse, ikke fordi jeg

er

er fattig — thi jeg er en Herre over Alting, men paa det eders Velvillighed kan blive aabenbar for andre. Derfor, hvo som er kommen til Skielsalder og har foresat sig at leve uden Egteskab, være sig Jomfrue eller Ungkarl, skal give en Penning udi gangbar Mynt, ligesaa de i Enkestand; men den gifte skal give to Penninge — Forældre, som har Børn paa 16. Aar, skal og give for hvert af dem en Penning, paa det udi dennem Kierlighed og Lydighed maa tiltage. Derfor have vi Kong Erik og Erkebisp Peder flittig eftertænkt, hvorledes denne Guds Tieneste kunde fuldbyrdes — hvo som saaer i Velsignelse, skal høste i Velsignelse. Vi som gierne ville arve Himlens Liggendefæ, skulle og hielpe at forfremme Kirken og dens Tienere, i det vi give Agt paa Aabenbaringen angaaende bemeldte Kloster Skinninge i Laaland, til den Høiestes Ære, og St. Maria og St. Birgitta til Lov. Gud give hertil sin Naade, at Gudstieneste sammesteds maatte vedligeholdes. Vi ville med alle Danmarks, Sverrigs og Norges Indvaanere til Hielp udrække en mild Haand, paa det Messer, Bønner og Almisse her kan vedligeholdes. Vi ville raade og formane, at alle venligen antager Forstanderen og Klosterets Sendebude, naar de komme til dem, udi St. Marie og St. Birgitte Navn, om Hielp, dermed at

bygge Kloſteret. Hermed ſkal man udbede ſig Synds Forladelſe, og de Guds Børn, ſom Gaver dertil giver, kan af den Almægtige love ſig vis Belønning, efterdi Gud giver enhver og lønner ſom han fortient haver. Givet udi Kiøbenhavn paa den hellige Martyr Vitalis Dag 1417.

Ao. 1415. udvirkede Kongen og Erkebiſpen en Bulla af Pave Eugenio den Fierde paa en rig Aflad til alle ſom til Kloſteret ville ſkienke noget, denne Bulla indeholder mange Romerſke Prælaters, ja den fordrevne Conſtantinopolitanſke Patriarchs Beſſarions Navn.

Til den ſaligſte Jomfrue Marie Ære og Enkens Birgitte, er udi mit Rige Dannmark udi Odenſe Stift et Kloſter af den Hel. Frelſeres Orden anlagt, i Almindelighed Marieboe kaldet, derudi tiener ydmygeligen Gud Brødre og Søſtre tillige efter denne Ordens Indretning, og verelviis ſynger deres foreſkrevne Canoniſke Timer Dag og Nat— og fra Midnat af indtil Middag ikke opholder med at love Gud, men uophørlig over ſig i Bønner, Forbønner, Faſten og Vaagen og i Prædikener, ſom har gavnet mangfoldige Syndere til Salighed. Thi paa viſſe Aarets Tider pleiede til dette Sted at forſamles en ſtor Mængde Menneſker, formedelſt de ſtore dette Sted tillagte Eftergivelſer, hvilke deels

vil

vil holde for af nogle Eders Helligheds Formænd at være gienkaldet. — Hvorover Brødrene her, for at adlyde den hellige Stoel, har afholdt sig fra at forkynde disse Eftergivelser, hvorover Folk ikke paa sædvanlig Maade samles der, siden de ikke troer, at kunde pleies der med forrige Naade. Det og frygtes, at deraf vil flyde Lunkenhed i den retmæssige Tieneste, Koldsindighed i Andagtens Iver og en forfrossen Kierlighed i de fleste. Jeg anseger derfor E. Godhed paa det ydmygste, at forunde bemeldte Klosters Sendebud, som for diss og flere Aarsager kommer til Eder, et gudeligt Gehør. — Paa mit Slot Kiøbenhavn den 22de Junii, udi Guds Aar 1468.

under mit Segl

Christian. *)

Videre om St. Birgitte.

Fra Aar 1344. og derefter var megen Tale i hele Norden om St. Birgittæ Jertegn og Aabenbaringer, efter hvis Navn Marieboe og flere Klostere

*) Pontopp. Kirke-Historie, Tom. 1. pag. 646. Not. Intet Sted i hele Danmark var farligere end dette. Een kunde hore, en anden stiele, den tredie myrde; Sin Naboes Jord og Eiendom kunde man tage uden Ret, og derpaa kun søge dette Kloster, og vist erhverve sig Aflad for alle Synder.

Klostere ere stiftede. Hun var en Svendsk Dame, Ulf Gunnersens Hustrue, med hvilken hun havde havt 4. Sønner og 4. Døttre. Efter denne hendes Mands Død skal hun have havt mange Aabenbaringer, hvilke hun i en Bog ordentlig optegnede, og indeholder en Samtale mellem hende og Christum, som kalder hende sin Brud. Denne Samtale har været mange Domme underkastet, siden den indeholder især de efterfølgende Svendske Kongers Skiebne, forestillet under Lignelse af adskillige Dyr. Hun levede 30. Aar i Enkestand, hvoraf hun tilbragte de 15. i Sverrig, med de øvrige i Rom, hvorfra hendes Liig blev bragt til Wadsteena Kloster 1373. (i hvilket Aar den 23. Julii hun døde,) og som en dyrebar Reliqvie æret med Andagts Reiser, Ofringer og Bønner af Danske og Norske, ikke mindre, end af hendes egne Landsmænd, efterat hun af Paven i bedste Form var bleven canoniseret. Det holdes for et Mirakel, at alt hendes Kiød i 5. Uger var reent fra Benene fortæret. Hun udgives urettelig for en Kongelig Prindsesse.

Aar 1476. skieder Kong Erik til Marieboe Kloster, som skulde bygges, Kiuseguard og Fang. *)

Aar

*) Danske Mag. Tom. 5. pag. 258.

Aar 1417. gik Dom over Neſtved Mænd, ſom havde ladet henrette en Broder af Skiemminge Kloſter tillige med to Bordnede, ſom vilde hindre Neſtved Fiſkere fra at komme ſaa nær dette Kloſters Grund. (Gert Rynning, Hoved for alle Kloſtere af Birgitte Orden, ſom Kong Erik juſt derfor lod komme hid fra Wadſteena Kloſter, han holdt med diſſe. *)

Aar 1435. lod Nonnerne her udraabe overalt, at det Baſelſke Concilium havde tilladt, her at uddele Aflad til alle ſom beneficerede Kloſteret **); thi Aaret tilforn da Birgitte Orden og Aabenbarings Bog fandt mange Bagtalere, anſøgte Kong Erik de Patres ſom vare paa bemeldte Concilio ſamlede, at de vilde overveie den og ſette den i Vished ***). Concilium ſatte en Commiſſion, og fandt alting rigtig, at Aabenbaringen var af Gud. ****)

Nota: Salvatoris Brødre byggde længe ſiden her til Munke og Nonner, hine forny ede Hieronymi gamle Regler, og diſſe vandrede efter Birgitte Regel og udgiorde eet Corpus, (dog boede hvert Kiøn for ſig) man talede ilde paa dem,

og

*) Danſke Mag. Tom. I. p. 366.
**) Hvitfeld.
***) Rzovius No. 50. 51. 52. Concil. Lubb. & Coll. Tom. 12. pag. 984.
****) Cont. Ann. Baron. Tom. I. pag. 829.

og Johannes en Augustiner Munk havde Aar 1428. ilde befört dem for Pave Martinum den Femte og Cardinalen St. Petri ad Vincula. Der blev og sendt desaarsag fra Rom til Lybek nogle, som skulde undersege alle nordiske Orden-Folkes Sager; men vore Søstre, trods noget dem overbevisedes af troværdige Vidner.

De tre vigtigste St. Birgitte Klostere vare her og til Mariager og Mariested, (det er Sæbye i Vendsyssel). Ja udi Oberpfalz blev 1436. anlagt ogsaa et Kloster til St. Birgitte Ære, kaldet Gnadenberg *), hvortil bleve hentet tvende Præster fra Danmark, (Justitsraad Hoserich mener, fra Marieboe). Christopher, som siden blev Danmarks Konge, var der selv tilstæde.

Aar 1464. stadfæstede Biskop Mogens Krase Søstrene og Brødrene deres jus Patronatus og Rettighed til Ostoft Kirke, som laae paa Klosterets Grund og Eiendom. Brevet begynder saaledes: Magnus af Gudz Naade oc Apostolische Sæde y Rom, Biscop y Othensse, oss elskelig Convent Systre oc Brødre y Mariebo-Closter y Skemynge uti Lollandt uti wort Stieth, oss ælskelig wte Gud met Helssen — **), skreven paa Bispens Slot Orkel ved Svendborg.

Og

*) Bruschius in Monaster. German. p. 236.
**) Danske Magazin Tom. 2. p. 11.

Og to Aar tilforn tog Stedets Embedsmand Mikkel Jude Landstings Vidne om Klosterets vidtløftige Skiel mellem Skyrringe, Tostorp og Marieboe Skove.

Aar 1469. gav Kongen Søstrene Tilladelse, at maatte føre deres Korn bort hvorhen i Verden de vilde, og kunde faae bedst Betaling.

Aar 1487. optoge disse St. Salvatoris og St. Birgitte Brødre og Søstre St. Agnete Søstre i Roskilde i Deelagtighed af deres gode Gierninger, ved et Brev: De skulde erindres (efter deres Begiering) i Messer, Syngetimer, Nattevagte, Faste, Prædiken ꝛc. Saadant et Naades Brev lydede saaledes: " N. N. Pro-" vincialis for Klosternes Prædikeorden, byder " N. N. evig Salighed i Gud, og ved mange " gode Gierninger salig at fortiene Himlenes Rige, " at fuldføre eders sønderlige Andagt, som I har " til vor hellige Orden, til Guds Lov og Jomfr. " Marie Ære, til eders og eders Forfædres " Sieles Hielp og Trøst, med hvilke I begiere at " deelagtiggiøres i vort lovlige Brødreskab og An-" dagt og Bønner. — Derfor af vor Embeds " Magt, og efter vor høiværdige Herre og Fader " Generals Befaling, optage vi eder i vor h. Or-" dens Brødreskab, og giøre eder deelagtig og " brugelig i alle Messer, Bønner, Prædikener

" Faste

" Faste, Contemplation, Vaagen, Afbrydelse,
" klosterlige Straf, Andagt, Sang, Læsen, Arbeide
" og alle andre Belgierninger, som den almægtige
" Gud naadig virker ved os og alle vore Brødre
" og Søstre i den hele Province, i Liv og Død.

Aar 1505. deelagtiggiorde Minoriter Munkene disse vore kiere Søstre i alle deres gode Gierninger, ved deres Ordens Vicarium, Br. Laurentium. Men Piben fik en anden Lyd: den store Lærdoms Reformation oplukte de tillukte Øien paa Folk. Dog den første Evang. Biskop i Stiftet Mag. Sadolin var ilde med dette Sted forneiet, kunde dog ikke overvinde Overtro og gammel sød Vane. Hans Eftermand Biskop Niels Jespersen klagede for Kong Friderik den Anden, at Søstrene bandte, stielte, vare lider-lige, modstode Guds Ord. ꝛc.

Aar 1542. blev Mogens Falster af Kongen belehnet med det uden for Byen liggende Hospital og Gaarden Belgering, saaledes, at han skulde forsyne det sædvanlige Antal af Fattige. Den sidste af Falsters Familie var Jens Falster som døde 1600. Deres Vaabenskiold kiendes af tre Tverbielker, den mellemste guul, de to andre blaa udi Sølvfeldt. Paa den øverste Bielke en halv rød Løve. Og ligesaa paa Hielmen som er kronet.

Aar

Aar 1553. maatte Søster Marsvin forcene sig med Stifters Biskop Mag. Sadolin, at hendes Bender i Østrup skulde befordre ham og hans Bud med Heste og Vogne, naar de komme til Laaland.

Aar 1556. bekræftede Kong Christian den Tredie Abbedissen Mette Marsvin og hendes Søstre, under Løfte af sønderlig Kongl. Beskyttelse, deres gamle Privilegier, dog, at de skulde logere Kongen og hans Tienere, naar de komme til Landet, item: maatte Søstrene forrette i Kloster Kirken deres Sang og Bøn ukrænket, naar Kongen kun beholdt sin Ret at sette en Evangelisk Præst. Samme Aar nød Klosteret den Ære, at Hertugerne Magnus og Hans, i Kongens og Dronningens Dorotheæ Nærværelse, indlede Anna Gloe, Mogens Gises Datter i Klosteret.

Aar 1560. forsvarede Mette Marsvin ved Proces Klosterets Rettighed mod Hr. Axel Urne, og Rigens Raad dømte hende Ret til.

Aar 1562. blev Margrethe Urne, Hr. Knud Urnes Datter, Abbedisse, som hidtil havde været paa Klosteret udi 40. Aar. Hun døde 1582.

Aar 1573. sendte Kongen Biørn Kaas, Eiler Grubbe, og O. Mouritsen til hende, at

skulde sette hende af, for hun ikke vilde rette sig efter Fundatsen om Religionen, om Jomfruernes Underholding, Klosterets Regnskab. ꝛc.

Forhen har jeg sagt, at Biskop Mag. Niels Jespersen anklagede Søstrene hos Kong Friderik den Anden Aar 1595. saaledes: 1.) De indlade til sig ikke gudfrygtige Folk eller deres Præster, men Haandverksfolk, Adelsmænd endog naar de ere drukne, som rive af Nonnernes Hoveder og omgaaes dem som Skiøger. 2.) De have deres Chor opfyldt med Billeder, Afguders Lignelser, for dem de udse deres Bønner. 3.) De have ugudelige Bønnebøger, stillet til Helgene som Hielpere — Midlere — og til Maria. 4.) De gamle trettes med de unge, naar de ikke vilde være ligesom de. — De gamle holde daglig deres canoniske Timer under Straf af Pœnitentse, og under Læsningen sette sig to og to sammen at holde Snak, og ved Læsning alene meene de sig alt got at erhverve. 6.) Paa alle Høitids-Dage tilholde de sig selv og deres Unge at læse St. Birgitte Tieneste og Fader vor. — 7.) Naar en Nonne døer, gaae alle de andre ind og rense hendes Sovekammer og Huset, ved at oplæse endeel Psalmer til Affoning for den dødes paa Stedet begangne Synder. — 8.) Til de syge indlade de ikke Præsten, uden to Nonner følges med, og

de

de passe paa; om den syge skulde bekiende noget.
9.) Det Sted, hvor de skrifte, er saa ubequemt, at Præsten ikke seer den skriftende.

Aar 1596., da Sophia Gyldenstierne var Abbedisse, gav Kongen Søstrene nogle Love, omtrent disse: I skal høre Guds Ord flittig udi Klosterkirken og holde Bedestund hver Morgen Kl. 8.; hver skal have sin Portion af Spise, men Abbedissen dobbelt; Naar nogen reiser ud, og bliver over 6. Uger ude, skal hun sidde paa Vand og Brød saa mange Dage som hun var borte over Tiden; Lader en sig kranke, skal hun strax indmures og der bespises Livstid; Ingen Mandfolk maa komme i Kloseret til Søstrene uden Adelige. —

Samme Aar afbrændte Marieboe, og Byens tildeels afbrændte Kirke blev nedbrudt, og paa Stedet bygt Dronningens Gaard, som nu er solgt til Borgerfolk.

Aar 1623. blev Soree Ridderlige Academie opretter af Marieboe Kloster, og hvad som var af Klostergodset tilbage, blev deels solgt og deels foræret bort, og hører nu under Knuhrenborg Grevskab.

Grunden, hvor dette Kloster blev bygt, havde Dr. Margrete kiøbt dertil af Jens Grim *).

*) See Grimsted.

Man bildte Folk ind, at her paa Stedet brændte en stedsevarende Ild, og at Jfr. Maria vilde boe her; Kong Erik fortsatte strax Bygningen; alle gave dertil, og den første Giver af private Folk var Cathrine Knudsdatter, som gav sin Gaard udi Emb.

Nonnerne levede her efter St. Birgitte Regel, og siden boede Augustiner eller rettere St. Salvatoris Munkene hos dem indtil Reformations Tiden, da de ginge bort, men Nonnerne bleve. Kong Christian den Tredie stadfæstede Aar 1539. Abbedissen de saa kaldte 40. Mark Sager af Heudes underhavende Tienere. *)

Marieboe var forhen en Flek, hvor nogle Haandverker levede af Klosteret. Dens Indsegl er M. B.

Byens Kirke er den mægtigste Bygning i Landet; den var forhen Klosterkirken, men da Byen 1596. afbrændte, tilligemed Byens Kirke, (som siden ei blev opbygget, men paa dens Ruiner hvat en Gaard kaldet Dronningens Gaard, som for er meldet,) blev Klosterkirken saa sat i stand til en Byes Kirke. Denne Bygning, som er lidt over 40. Alen høi, har et Træe Taarnspir og Seierverk med tre Klokker. Kirken er overmaade

rummelig,

*) Klosteret eiede i noden Tid Marieboe Ladegaard 2c. og man mener ogsaa Aasmark.

rummelig, dens Længde er 92. Alen og dens Brede 34.

Aarlig holdes i dens vestre Ende (det er det gamle Munke-Chor,) Laalands og Falsters Landemode fierde Onsdag efter Pintse-Festen. I Kirken have alle Tanker om, at der ligge store Skatte skiulte i Jorden. Dens Formue bestaaer i 341. Rdlr. staaende i Seeholt, item Kirketienden af Erikstrup og Refshale Byer, med mere (hvoraf endeel nu er borte.) Dens hele Capital beløber sig nu til 1040. Rdlr., og fra Aalholms Amtstue har den aarlig 28. Tender Byg. Aar 1603. gav Jomfrue Margrethe Hardenberg, Abbedisse, en Selv Kande til Kirken. Lehnsmanden Henrik Lykke gav 1606. det endnu staaende lidet Orgelverk. Morten Venstermand til Seeholt gav Prædikestolen. Borgemester Søren Sørensen gav tillige med sin Hustrue Maren Albretsdatter Aar 1641. 1000. Rdlr.

I denne Kirke ligger, foruden andre fornemme Liig, begraven Henning Valckendorff, som døde 1475., item Landedommer Laur. Urne til Aalstrup. Grevinde Leonore Christine Ulfeldt *) endte ogsaa her i Marieboe sit 76. Aarets

*) Hun var Kong Christian den Fierdes Datter, blev 1636. gift med Rigets Skatmester og Statholder

Corfitz

Aar, dede den 6. April 1698., og ligger i Jomfrue-Choret begraven tillige med tre Sønner. Item Margrethe Urne, Abbedisse ved Klosteret i tive Aar, en Datter af Knud Urne til Søegaard, begraven her 1582. (tilligemed sin Hund efter hendes Begiering.) ꝛc.

Skoler*) og Fattige ere her ikke heller forglemte: Borgemester Sørensen gav Aar 1646. til de fattige Skolebørn 500. Rdlr., hvortil af Skole Indkomsterne siden er samlet 200. Rdlr. De Fattige udi Beginnehuset (Hospital) have aarlig af Aalholms Amtstue 26. Rdlr. 4. Mk., imod at Amtstuen oppebærer Forpagtnings Penge af tre Ploiemarke, efter et Brev 1622. mellem Mester Corfiz Ulfeld, som af hende i Mandsdragt blev geleidet til Sverrig 1651.; For Utroskab blev han 1660. sendt til Bornholm, (hun fulgte ham) hvor han blev fængslet, men kom ud Aaret derpaa. Aar 1662. blev han in effigie executeret i Kiøbenhavn, og hans Huus giort til en Steenhob. Hun derimod blev paagreben og sat i det saa kaldte Blaataarn, hvor hun i 23. Aar maatte udholde indtil 1685. Kom derefter til Laaland og satte i Land ved Utterslov. At hun kom til Laaland, vare uden Tvivl hendes Mands beslægtede paa Ourebyegaard trekkende Aarsag til.

*) Den her værende Latinske Skole blev som andre i smaa Stederne reduceret 1740.; dens sidste Rector var Lorens Heike eller Høge, som havde forstaaet Skolen i endeel Aar.

Mester Hans Steffensen, Forstander for Sorøe Skole og Marieboe Borgerskab, og Palle Rosenkrantz, Høvedsmand ved Vordingborg. Christen Friis til Krænkerup *) donerede 1624. til fattige fire Tdr. Byg af en Gaard. Hans Drukkens Enke gav 1638. til to fattige Hr[illegible] arme 50. Daler. End gav Borgemester [illegible]rensen til Beginnehusets Fattige 500. Dr. Judith Musenbergs gav 200. Daler til samme Hospital Aar 1745. Huset og Skolen ligge paa Kirkegaarden.

Foruden 326. Tdr. Hartkorn, som Byen har for liden Afgift i Brug, er man og her paa dette fornøielige Sted saa lykkelig at kunde af anliggende Skove for got Kiøb faae Brænde nok.

I Marieboe boer Doctor provincialis, som nu er den fromme forfarne Mand Hr. Cancellieraad Wilhelm Hahn fra omtrent 1742., hvis Formand var den lærde D. Balthaser Johan de Buchwald, (en Søn af Etatsraad Prof. Johan de Buchwald) som 1720. blev Doctor Medicinæ og 5. Aar derefter kom her til Laaland; men døde i Kiøbenhavn Aar 1763.

Byen haver nu ikke Magistrat, men alene en Byefoged, som er tillige over Redbye.

I Marieboe er ogsaa et længe berømt Apothek.

*) Skal nok være til Engestofte.

En lille Fierdendeel Mil uden for Byen ligger Gaarden, Marieboeladegaard kaldet, hvis fri Hovedgaards Taxt er 59. Tdr. 7. Skp. 1. Fierdk. og 1. Alb. Hartkorn. Den herre tilligemed sine Skove fordum forommeldte Kloster til, dens Jorde hørte siden under Marieboe Bye, og bleve kaldte Udmarkerne, men Indbyggerne kunde ikke overkomme at drive disse mange Marke, hvorudover Kong Christian den Femte i Aaret 1693. den 23. Decemb. skiødede Gaarden til Kongelig Leverandeur Werdelmanns Enke, som eiede den ikke eet Aar, og solgte den 1694. den 4. Jan. til Greven Adam Christopher von Knuht, som incorporerede den i sit Grevskab Knuhtenborg, og døde 1736., efterladende den med hele Grevskabet til sin Høiædle Søn Hr. Eggert Christopher von Knuht, om ham siden skal vorde meldet. Om Gaardens Bygning er intet særdeles at melde; men meget om dens Jorde, som aarlig bør indbringe over 900. Tdr. Korn, og Græsgange, som føder over 200. Stykker Qvæg.

Marieboe Præste-Historie:

Hr. Peter Mikkelsen 1463.; som Kloster Søstrene ikke meget elskede, for han prædikede Loven for dem. Men den retsindige

Biskop

Biſkop Mogens Kraſe i Odenſe elſkede ham des heiere.

Efter Reformationen.

1.) Hr. Provſt Laurits Jorgenſen, til hvilken alle ſyge lode ſig føre, for de troede om ham, ſom om den chriſtne Eucedul i Smyrna, at hans Bønner helbredede dem. Han dode 1602. den 30. Aug. og var over 30. Aar i Præſte-Embede.

2.) Hr. Berthel Iverſen dode ſamme Aar den 19. Nov.

3.) Hr. Provſt Jorgen Fare blev fra et andet Sted ſom Præſt herhid kaldet Aar 1603. og dode 1623.

4.) Hr. Chriſtopher Didrichſen dode 1626. Der ſiges, han indgav et Forſlag, at afſkaffe nogle Feſtdage, formedelſt den Ypphed, ſom i ſamme begikkes, og at have ſkrevet et Skrift tituleret: P. P. P. P. (det er: Principes, Paſtores, Præceptores, Parentes.) Af eders ſlette Levnet ꝛc. (Det er dog, ſaavit jeg veed, aldrig trykt.)

5.) Hr. Hans Dineſon, ſtod her til 1654.

6.) Hr. Mag. Anders Hansen Gronbech døde 1671. Følgende Linier har jeg læst fra hans Haand:

Herr Christen *) jeg beklager dig og dine Sognemænd,
Men dig især, hvi bad du ei, Gud Svendske Mænd omvend,
For du saa mange Huse saae ved Ilden ødelagt;
Dog Heilvig Rosencranz **) kanskee har mange Tak dem sagt.

Dette maa han have skrevet, for de Svendske ødelagde ikke paa den østre Side af Landet saameget som udi Norreherred; og fordi ved samme fik Hovedgaardene Tillæg af det ødelagte ubebygte Bondergods.

7.) Hr. Rads Biornsen, som fik Hillested annecteret til Marieboe, og levede som en lille Herre. Dog det traf i Svogerskabet; thi hans Hustrue Abigael Pedersdatter var Søster til Pastor Eiler Wulffs Kone i Hillested. Han døde 1696.

8.) Hr. Provst Mag. Henrich Roth. Denne smukke lærde Jubellærer stod her fra 1696. til 1751. Hans Fødested var Helsingør, hvor hans Fader Doctor Roth var Apotheker; hans

*) Hr. Christen Pontoppidan i Uttersløv.
**) Hr. Borchart Rhuds Enke til Uttersløvgaard.

Hans Moder var Dorothea Herfort. I hans 15de Aar blev han fra Sorøe Skole Student, og reiste siden paa tydske Universiteter. Han kom tilbage og informerede sin Fetters Apotheker Beckers Son i Kiøbenhavn, og det varede ikke længe, førend Hans Majst. Kongen kaldte ham til dette vigtige Sted, hvor han var en tro Sieleſørger udi 55. Aar og derover. I Fuglse Herred blev han Provst 1708. Mæt af Dage dede han 1751. den 15. May. Hans Hustru var Cecilia Poulsdatter, af hende en Søn, af alle elsket for sin Fromhed, Poul Roth, som i mange Aar forestod Klokkertienesten i Marieboe.

9.) Hr. Peter Werløse. Var født i Raschov 1705. og havde til Fader Hr. Jens Werløse, som i 13. Aar havde været Pastor ved Zions Menighed i Tranquebar. Hans Moder var Ellen Cathrine Buchwald. Fra Nyekiøbing Skole blev han Student omtrent 1723. og syv Aar derefter Personel-Capellan ved Byenæssets Præstegield i Norge i Dalernes Provstie. Aar 1735. blev han Sognepræst i Kiellefiord i Østfinmarken. Men han blev træt af for stræng Arbeide der, søgte derfor og erholdt Kongl. Vocation til Marieboe Capellanie 1742. Kongen var saa naadig og gav ham

tillige

tillige 1747. Vemebrev paa Pastoratet her sammesteds. Meget hastig døde han i Aaret 1759. den 25. Nov. Hans Hustrue var Anne Sophie Bugge fra Lerjanger Præstegaard.

Vi have fra ham:

Danske Emblemata, trykte 1732. 4to.

10.) Hr. Provst Christian Ramus fra 1760 til 1770. Om ham tilforn.

11.) Hr. Berthel Herman Grube. Denne vittige og altid elskværdige Mand er født 1726. den 21. Mart. i Odense, hvor hans Fader var Raadmand. Hans Farfader var den berømte Doctor Med. Herman Grube, om hvilken er i min Haderslevske Historie at læse. Hans Moder var en Datter af Hr. Berthel Ludvigsen, Præst til Assens og Kiernm. Fra Odense Gymnasio blev han Student 1743., og derefter var han Huus-Præceptor i halvniende Aar paa Bekkeskov hos Justitsraad von Munthe. Aar 1759. blev han Præst i den Kongl. Esqvadre, men Aaret derpaa Resid. Capellan til Præstøe og dets to Annexer Skibbinge og Jeenehoved. Her stod han i to Aar og blev 1762. Sognepræst i Everdrup i Sielland. Blev 1770. den 28. Sept. kaldet til dette Sted. Aar 1760.

gifte de

giftede han sig med Fr. Christine Tage, en Datter af Lieutenant Christian Tage, som, efterat han havde fra Krigstieneste taget Dimission, boede i Mogństrup Melle i Sielland.

Capellaner her paa Stedet vides:

1.) Hr. Jacob Tychr fra omtrent 1582., var forhen Capellan i Rødbye.
2.) Hr. Niels Christensen, som blev forflyttet til Vaabensted, hvor om ham skal meldes.
3.) Hr. Hans Arrom døde 1697. *)
4.) Hr. Hans Pedersen Ursin døde 1729.
5.) Hr. Christian Høyer døde 1733. og efterlod Enke.
6.) Hr. Biereby.
7.) Hr.

*) Denne profiterede meget af den lærde flittige Rector i Marieboe Skole, Mag. Jonas Davidsen Gam, som døde ved Nestved Skole, og som har skreven endeel til sit Fødelands Islands Histories Oplysning, hvorom læses udi Worms Lexicon. Han tilbød sig, naar Kongen vilde love ham 1000. Rdlr., at lave en Maskine, pompet fuld af Vind, hvorved man kunde svinge sig til Maanen. Kongen lod svare: nylig have Vi givet 4000. Rd'r. til en unyttig Vanddykker. De Skrifter vi have fra ham ere: De prima fundatione Religionis christianæ in Islandia, trykt 1698. 4to item Schediasma de ratione anni solaris in Islandia, udgiven med Arii Frodæ Schedis 1733. 4to.

7.) Hr. Jens Soelgaard.
8.) Hr. Peter Werløse. Blev siden Sognepræst.
9.) Hr. Carl Friderich Sanny fra Friderikshorg, hvorfra han blev Student 1742. Af forvildet Eyensindighed forlod han her sit Kald 1757. og levede og dede siden trængende og forgjende paa Christianshavn hos sin Broder Skolehelder Sanny.
10.) Hr. Poul Lyngby. Blev fra sin Fødegn Helsinger Student 1740. og efter 17. Aar kaldet som Medhielper ved disse to Menigheder, og gifte sig med Jomfrue Ermandinger fra Christiania, som døde ham fra 1772. hvorpaa han, efter at have besørget og forsynet hans kiere Børns Opdragelse paa bedste Maader, har opgivet sin Oeconomie og sammes Omhygmelighed, for at desto omhygeligere opgive Sielenes Fornødenheder. Gud give altid denne frimodige Freds Herold Fredsommelighed med alle, saavidt det staaer til et Menneske!

2. Saxkiøbing Kiøbstæd.

Denne ældgamle liden Stad ligger atten Mile fra Kiøbenhavn ved en Fiord, som skiller

Laaland

Laaland fra det saa kaldte Guldborgland *). Paa denne Fiord udskibes i flade Baade og indskibes Kiøbmænds Vahre. Skibene kunde ei komme Byen paa $\frac{1}{4}$ Miil nær, men maa kaste Anker ved Durebye, hvor der er den sikkerste Havn og tillige den allerlystigste Egn i hele Landet, formedelst Skov og det smukke Herresæde Durebygaard og Fiskerie og Kornmarke, som alt omgiver Synet.

Byen har ei meget over 700. Indbyggere. Den er den alleraldste Colonie paa Øen, og Fiorden har den Tid havt bedre og dybere Seilads.

Byens Vaaben er tvende Overskier-Saxe med en guul Krone over, rød i Grunden. Saxe betyder efter det gamle Sprog en Røver. (cf. conject. verol. de Sax. orig. 1724.)

Aar 1328. fik, ved Landenes Pantsetning, den Holsteenske Greve Johannes den Milde af sin Halvbroder Kong Christopher den Anden Tilladelse at mynte Penge i Saxkiøbing.

Aar

*) Guldborg er den allernordestligste Ende af Laaland, ved en liden Aae og Fiord, som løber tæt forbi Saxkiøbing, som oven er meldt, skilt fra Laaland og indbegriber disse Sogne: Taars, Vigsnæs, Maribølle, Radsted, Thorkebye, om hvilke alle siden skal handles. Navnet Guldborg bruges ikke, undtagen at nævne Færgestedet mellem Falster og dette, som altid nævnes Guldborg Færgested, et Dyb af 18. Favne, hvor de Svendske i Aaret 1659. ogsaa alene kunde legge til Land med deres Krigsskibe.

Aar 1331. tildrog sig her i Byen dette: Kong Christopher den Anden, som laae i Strid med sin Halvbroder Gerhard af Vagtien, havde indlogeret sig hos Peder Hvitfeldt, men to Herremænd Hr. Breide og J. Ellemose satte Ild paa Huset. Kongen sprang ud af Vindvet, men blev opsnappet og overleveret til Gerhard, som vel ikke lagde Haand paa Kongen, men Kongen døde dog af Harme kort Tid efter udi Nyekiøbing. Andre sette Aar 1333.

For Reformationen havde Borgerne her et Hellig Trefoldigheds Gildelav.

Man har her en god Kirke Bygning, som har gode Indkomster. Den veltænkende Frue Else Friis til Berredsgaard *) gav til den 500. Rdlr. og ligesaameget til den Latinske Skole **). Kiøbmand Niels Sise gav til Kirken 500. Daler til sin Begravelses Vedligeholdelse Aar 1734. Præsten Mag. Castrup gav Aar 1693. en Sølvkande til Kirken; foruden flere, som den flittige Hr. Hoffmann i sine Fundatser haver anført.

Byen har et Hospital, til hvilket at bygge Durebygaards Eier Axel Brahe gav 400. Rdlr.

og

*) Berredsgaard laae forhen under Sarkisbing Sogn.
**) Som nu er med flere i de smaa Stæder reduceret, og forandret til en Dansk Skole.

og Holger Rosencranz i Aaret 1610. gav 100. Rdlr. i Specier. Christian Ulrik von Harstal til Berredsgaard gav til sine fattige Underhavende udi Sognet 500. Rdlr., og Præsten Hr. A. Beyerholm gav til Sognets Fattige 200. Rdlr.

Byen har prægtig Kornland, og man har her begyndt at plante Tobak.

Til Sarkiøbing Sogn hører Landsbyen Rorbæk, hvor der af Hr. Lehn til Berredsgaard er anlagt det her bekiendte Fabrique, som leverer os Sartser, Barkaner, Emser, Skak. ꝛc. Her ved Rorbæk er ogsaa den bekiendte Sandheds-Brønd.

Til Sognet hører endnu det gamle Herresæde

Durebygaard, hvis Hovedgaards Taxt er 37. Tdr. 6. Skp., og Skovskyld 8. Tdr. 3. Skp. Den er paa Skov den rigeste Allodialgaard i Landet. Den ligger i den allerdeiligste Egn, tæt ved Sarkiøbings Fiord. Den har prægtig Leilig til Fiskerie. Skovenes vilde Dyr, hvorpaa Laaland ellers er saa fattig, ere her færdig at løbe ind paa Gaarden formedelst Mængden. Gaarden indavler aarlig 770. Tdr. Korn og føder 100. Hollænderie-Koer.

Skibene legge tæt op til Gaarden, og der indskibes og udskibes hvad man lyster, hvilken Herlighed!

Gaarden er med dybe Grave omgiven, men har ikke den smukkeste Have.

Gaarden haver og sin egen Birke-Ret. Dens Elde er vist fra 1240.

Gaardens Bygninger ere to Fløie af stærk Brandmur, to Etager usædvanlig høie. Indgangen i Værelserne er igiennem et Taarn, ved Siden af samme er et indviet Capel, hvorudi tilforn meget ofte blev holdet Gudstieneste, det har tillige et Positiv (som nu forfalder) og nogle Begravelser. Det blev indrettet af Hr. Flemming Ulfeldt, og indviet 1639. Frue Birthe Bolle, om hende strax skal meldes, bygte det endnu staaende Taarn, hun vilde have havt det saa høit, at hun derfra kunde have seet ind i Sielland til sin Søn. Dørebygaard ligger paa Guldborg Land, og har havt til Eiere:

1.) Hr. Sivert Lauritsen Blaa til Dørebygaard. Ham Historierne nævne, for han i Aaret 1317. med Kong Erik sagde god til Greve Christian af Delmenhorst for Brudeskatten med Kongens Søsterdatter. Hr. Blaaes Vaabenskiold er i to Parter afdeelt, den ene

Solv,

Sølv, med to Tverbielker, den anden blaa. Hielmen ligner Billenæs. Hans Datter, Anne Sivertsdatter Blaa, gifstede sig med Peder Grubbe, som tilforn havde havt Karen Jacobsdatter Lunge.

2.) Margrethe Jacobsdatter, en Enke efter den i Historien bekiendte Erik Siellandsfar. Denne rige og godgiørende Frue findes 1378. Hvitfeld skriver, at hun gav et Hospital og Prædikebrøderne noget Gods. Hendes Baabenmerke var en Ørn med udstrakte Vinger.

3.) Welb. Lasse Jensen, findes 1400., da han fik af Dronning Margrethe dette Gods istedenfor andet i Sielland. I Danske Magazin kaldes han Callo Jani filius til Drathbi ved Sarkiøbing 1408.

4.) Hr. Erik Oluffsen Blaa til Ourebygaard, findes 1460. Med ham uddøde Familien paa Sverdsiden.

5.) Hr. Otto Hvitfeld med Frue Barbara Blaa til Tunbyholm, en Datter af forrige.

6.) Hr. Erik Bolle til Terløs og Ourebygaard. En Søn af Rigsraad Mads Bolle. Denne var ligesaa D. R. Raad 1556. og døde 1563. Han var den sidste af Familien paa Sverdsiden. Hans Frue var Sophie Ruhd.

7.) Birthe Bolle til Ourebygaard, en Datter af forrige, en modig Frue, gifted sig med Hr. Christopher Gise til Bremersvold, Avendbierg, Gundersløvholm, Clarholm, Brendtved. Han var en Søn af Rigets Høfmester Mogens Gise og Margrethe Sture. For sin modige Opførsel blev han af Kongen slagen til Ridder. Hr. Gise med sin Frue lode i Aaret 1581. opmure i Sarkiebing et Hospitals-Huus og gave dertil fem Sieleboder og 1000. Daler. De opførte sig ret Kongelig: en Gvarde, det var deres Borgerstue-Svende, reede for dem, naar de kiørte ud, ja endog til Kirke. Denne deres Procession er af een af de seenere Gaardens Eiere paa en Kamin satyrice afskildret. Han døde omtrent 1585., hvorefter Sønnen Mogens Gise fik Bremersvold, men Enken levede her til sin Død omtrent 1593. og bygte denne gevaltige Bygning og Taarn. Pontoppidan skriver, at Christopher Gise opbygde det endnu staaende store grundmurede Huus med Taarn 1587., men det kan ikke være ganske rigtigt, thi 1585. den 31. Aug. sees af Protocoller, at Birthe Bolle med Retten søgte Mogens Gise paa Bremersvold, at han som en Arving skulde give sin Anpart til Faderens

Begra-

Begravelse at bygge, og Herredsfogeden turde ikke stæde nogen Tiltale over ham, siden han var i Kongens Tieneste; følgelig maa Faderen have været død, førend en Kone tænker paa sin Mands Begravelse.

8.) Hr. Axel Brahe til Elved og Durebygaard, Rigens Raad og Befalingsmand paa Helsingborg. Gift med Kirsten Hardenberg. De gave omtrent 1599. til ovenmeldte Hospital i Saxkiøbing 400. Rdlr. i Specier.

9.) Hr. Falko Brahe, en Søn af forrige. Den bekiendte lærde Tyge Brahe var hans Farbroder. Han var født paa Ruggaard i Fyen 1581. I hans Ungdom reiste han i Tydskland, Schweitz og Frankrige. Ikke mange Aar efter sin Faders Død solgte han denne sin Gaard til Jacob Ulfeldt for 40000. Lod Sølv, som strax bleve ham betalte. Hans Frue var Anne Galt fra Seeholt. De havde ikke Børn sammen, droge ud af Landet og døde i Engeland.

Vi have fra ham:

Oratio de divina providentia, Basil. 1602. 4to.

10.) Hr. Jacob Ulfeldt, Ridder, boede her 1620. og derefter. Hans Frue var Birgithe Brockenhuus. Hr. Pontoppidan nævner

hende Birgithe Rosencranz. *) Den Ulfeldtske Familie er meget gammel, med Kong Christopher den Tredie kom den første Stamfader herind fra Beyern.

11.) Hr. Flemming Ulfeldt, en Søn af forrige, gift med Anne Elisabeth von der Gräben. Efter denne sygelige og stille Herres Død, boede bemeldte hans Frue med hendes Datter her tilsammen indtil Aar 1645., da hun 78. Aar gammel sagde Verden Farvel, og hendes Liig blev nedsat i det af dem selv indrettede Capel paa Gaarden.

12.) Sophia Ulfeldt, forriges Datter, født i Kiøbenhavn omtrent Aar 1600. Hun gifstede sig med Hr. Christian Christopher Greve af Holck, en Søn af Henrick Holck til Raunholt, som i Aaret 1633. af Keiser Ferdinand blev ophøiet til Rigs-Greve. Han blev 1673. naturaliseret, tillige med sin Broder Henrik Detlev til Skafsegaard. **) Hans Farfader var Detlev Holck til Høigaard og

Eskild.

*) Hun var maaskee en Datter af Holger Rosencranz, som i Aaret 1610. gav til Saxkiøbings Hospital 100. Rdlr. i Specier.

**) Gift med Mette Bille. Hans Faster Anna Holck paa Tryggevelde var gift med Wincentius Steensen.

Esfildstrup, Rigens Raad. *) Hans Farfaders Fader var Henrik Holck til Ronnehave og Hoigaard, Canik i Roskilde, som dede 1579. og var gift med Magdalena Reventlau. Men at komme tilbage igien til Sophia Ulfeldt. Hun mistede sin Mand Hr. Christian Christopher Greve af Holck Aar 1676. den 4. Dec. i det store Slag for Lund i Skaane, hvor han blev dræbt, efterladende 14. Bern **). Sophia Ulfeldt sad derefter her ved Gaarden i Enkestand mere end tive Aar tillige med sin Datter Hilleborg Comtesse af Holck, som efter sin Moders Ded arvede Lurebygaard, og efter sin

*) Som var født 1556. og var gift med Inger Rosencranz fra Steensballegaard, og siden med Margrethe Krabbe fra Viigholm. Samme Detlev Holck var Broder til Christian Holck til Hastrup, Rigens Raad, som døde 1641. og efterlod Son Eiler Holck til Giedesholm, hvis Søn var Eiler Holck Friherre til Holckenhavn (som lod sig skille ved sin Gemal Ingeborg Dorothea Windt fra Gunderstrup, formedelst hendes letfærdige Levnet, og satte hende paa Bornholm.) Fra ham nedstammer Sønnen Friderik Christian Holck Friherre til Holckenhavn, som døde 1708., og Sønnesønner: Eiler Holck Friherre til Holckenhavn, (gift med Juliana Kirstine Winterfeldt, en Datter af Baron Friderik Winterfeldt og Sophia Steensen) og Knud Holck (Fader til Christian Holck til Lundebygaard) og Erik Holck til Hastrup.

**) See mere under Lungholm herom.

Broders Flemming Greve af Holcks ynkelige Død 1701. satte sin Broderſøn Hr. Chriſtian Chriſtopher Greve af Holck til Arving efter ſig. 14.) Hr. General Lieutenant Chriſtian Chriſtopher Greve af Holck, Ridder. Født paa Lungholm 1696. Hans Fader var Flemming Greve af Holck, og hans Moder Margrethe Rothſteen til Lungholm. Hans Farfader var nysanførte Hr. Chriſtian Chriſtopher Greve af Holck. Hans Fader miſtede han, da han var neppe 5. Aar gammel; thi han blev medens han var Amtmand over Nyeborg og Tranekier Amter, dræbt af nogle Baadsmænd mellem Fyen og Langeland, hvorom ſiden mere ſkal meldes. Dette ſaavelſom hans Farfaders Død i Krigen afſkrekkede ikke denne fra at tiene Landet tapperligen og langvarig udi Krigens Tieneſte, og han auførte ſtedſe ſine underhavende Stridsmænd til Courage og forſigtig Tapperhed. Aar 1723. om jeg ret mindes, tiltraadde han Durebygaards Eiendom efter ſin Faſter nysbemeldte Comteſſe Hilleborg Holck, og giftede ſig derpaa med Armgard Sophia Winterfeldt, en Datter af Baron Friderik Winterfeldt til Wintersborg, og har med hende avlet diſſe Børn, 1.) Flemming Greve af Holck, ſom blev Capitain,

og

og dereſter Arving og Friherre til Wintersborg, og døde vaiſt 1772. 2.) Guſtav Greve af Holck blev, efterat han fra ſine høie Charger i Kongens Rentekammer var leesladet, nogen Tid boende paa ſit Gods Gedſoer i Falſter, og blev efter nysmeldte ſin Broders Død, Friherre til Wintersborg, ſtrax derpaa Amtmand til Apenrade og Lygom Kloſter, og dereſter Stiftamtmand i Chriſtiania. 3.) Friderik Wilhelm Conrad Greve af Holck, ſom blev Geheime Conferenceraad, grand maitre de la garde-robe hos Kongen, men lever nu fra Hoffet paa ſin Gaard Ekhof i Holſteen, og efter Evne gior vel imod alle af et fromt Hierte. *) 4.) Friderike Chriſtiane Comteſſe af Holck, gift med Etatsraad Flindt paa Nielſtrup. 5.) Margrethe Comteſſe af Holck, er gift med Geheime Conferenceraad og Over Cammerjunker Volrath Auguſt von der Lühe, og er

*) Aar 1764. blev Hr. Frid. Wilh. Conrad Greve af Holck Veiadjutant, og fik Rang med Hofjunkere, Aar 1767. blev han Kammerjunker, ſtrax Hofmarſkal. Aar 1768. Ridder, og ſamme Aar grand Maitre de la g. r. og ſamme Aar Doctor Juris civilis i Cambridge. Gift 1768. med Fr. Chriſtiane de Stockfleth, en Datter af Stiftamtmand Chr. Stockfleth i Tronhiem, ſom døde ſamme Aar 18. Aar gammel. Hans anden Frue 1769. Comteſſe Juliana Sophia, en Datter af Admiral Greve af Danneſkiold Laurvigen.

nu Hofmesterinde hos Enkedronning Juliana Maria. 6.) Hilleborg Margrethe Comteſſe von Holck, gift med Kammerherre von Qvalen. 7.) Caroline Sophie, gift med Hr. Stiftamtmand von Levetzau i Ribe. *) For endeel Aar haver han miſtet ſin dydige Frue, nemlig 1756. og derefter blev han i ugift Stand, indtil Gud kaldte ham af Livet 1774. Gaarden kiøbte Hr. Kammerherre Lehn til Berredsgaard for 38000. Rdlr., og hans Eiendom er i denne Egn nu ret Kongelig.

Sarkiøbing Sogne-Præſter:

1.) Hr. Provſt Bennike Madſen; ſom med Glæde forlod den Papiſtiſke Lære 1536. og ſkrev et bevægeligt Brev til endeel af ſine bekiendte Embedsbrøder her i Landet, ſaaledes begynndes: Her er det gamle Guds Ord fra Moſes og Propheterne, o, lader os prædike det med Iver, for at bringe Sielene til Overhyrden Jeſum ꝛc. **), men han levede kun tre Aar og med Glæde forlod Trængſlen.

2.) Hr.

*) Foruden hvilke han har begravet ni Børn i Capellet ved Gaarden.

**) See Hr. A. Perleſtikkers Haandſkrift.

2.) Hr. Kield. Ham Pater Prioren paa Halſted Kloſter haardelig klagede over, for de vare komne i Slagsmaal ſammen og Trette, tænk, det var om, at Langeland ſkulde ligge i den 55. Grad, men hvor mange Minuter?

3.) Hr. Peder Paaſke fra 1544. Skal have ſtuderet i Tydſkland og Frankrige. I hans Alderdom blev han huusvild; thi hans Gaard afbrændte. Offentlig takkede han engang Gud Aar 1563. for det Tridentinſke Concilii Udfald, og ſpaaede deraf en ſundere Lærdom hos Papiſterne, men hvorvidt hans Spaadom er opfyldt, maa vore Miſſionairer domme.

4.) Hr. Hans Andersen fra 1564. lod Præſtegaarden ny opbygge, men levede kort.

5.) Hr. Hans Pederſen fra Faaborg, døde 1572.

6.) Hr. Mag. Jacob Frandſen Warde, døde 1607.

7.) Hr. Niels Nielſen Winter. Hos Hr. Jacob Ulfeldt paa Ourebygaard var han daglig. Han var tit iſærd med at drukne i ſin Baad derfra om hellig Aften; og hvordan vilde det da have ſeet ud for Lærdommen i Sarkiøbing?

8.) Hr. Anders Mortenſen Mand, døde 1655. den 5. Junii.

9.) Hr.

9.) H. Hans Pedersen Bredal, en lærd Søn af den lærde Hr. Peder i Kiettinge. Han blev kaldet herhid som Rector Scholæ, og blev siden tillige Capellan pro Persona hos forrige Hr. Anders, hvilken han som Pastor ogsaa succederede. Denne af sine Kirkebørn saa usædvanlig elskede Mand døde 1682. den 1. Febr. Det er uden Tvivl fra hans Haand det Skrift, vi have fra Aar 1656. Vindiciæ majestatis.

10.) Hr. Mag. Niels Svendsen Castrup. I hvis Tid, nemlig Aar 1690. Maibelle Sogn blev til Sakkiøbing annecteret. Han døde 1695. og hans Contrafei er i Kirken ophængt, i hvilket han for sin Lærdom og Gavmildhed billig æres, medens Formuft hersker over Capricer.

11.) Hr. Anders Edvartsen Beyerholm. Stod her kun lidet over to Aar. Det er ham, vi have forhen meldet om, at han (tilligemed sin Søstersøn Jacob Stenderup) gav til Byens Fattige 200. Rdlr., hvilke nu, ved Renternes Opsparelse, have foreget sig til 400. Rdlr.

12.) Hr. Mag. Christian Friderik Winterberg, Sognepræst til Sakkiøbing og Maibelle, levede ogsaa kun kort og døde 1707. Man

fandt

fandt i hans Bibliothek Adam Boreels Tractat de fraterna religione, i hvilken fandtes ſkreven: min bedſte Bog. Boreel var en lærd Socinianer, og det var ikke got, om denne lærde Mag. Winterberg har agtet hans Skrift for noget af det bedſte.

13.) Hr. Mag. Gregers Masqvedel. Dede 1723, men hans Enke levede til 1731. Familien ſkrev ſig fra Lyneborg. Doct. Balth. Masqvedel blev 1592. Hofpræſt hos Dronning Sophia paa Nyekiøbing Slot, og ſtod der i 29. Aar. Falſter har nu ei flere af Familien, ſaavidt jeg veed.

14.) Hr. Mag. Mogens Hoſum til Sorkiøbing og Maibølle, ſtod her fra 1723. til 1745. Forhen var han Sognepræſt til Ønslev Paſtorat. Det var, ſyntes det, en Umuelighed for denne Mand at kunde være rolig: Reiſe fra et Sted og Land til et andet, føre Rygte og Snak og Nyt, og høre andres, var ham ſom medfødt, hvorover man tit proppede ham ogſaa ganſke fuld af opdigtede Nyheder. Vers var han meget for at giøre, men endſkiønt hans Hoved var ikke ſlevt, vare Tankerne dog for flygtige og ikke rørende: En Brudgom ſendte ham engang hans til ham giorte Brude-

vers

vers tilbage med denne Paategning paa Con-
verten:

Hvis Hosum Brudevers os ikke vilde giere,
Hvad skulde man da saae sin R. med at terre.

Hans Symbol. var: Meest Hist; Mindst Her.

En bitter Frugt af denne underlige Mauds utidige Nysgierighed er den forargerlige Proces, som reiste sig mellem nogle Procuratorer (som ikke vare Præstevenner), og endeel af Musse-Herreds Præster: Procurator Hagedorn i Mag. Hosums Paasyn tog op af sin Lomme et forseglet Brev, vel vidende, at Præsten blev urolig, indtil han fik at vide, hvor dette Brev skrev sig fra. Hagedorn indbildte ham, at det var fra Grev Zinzendorff til en Student, som informerede i hans Huus, navnlig Sigismund. Hvad, raabte Hosum. Zinzendorff: Studenten maa være en Kletter. Kiere, jeg vil besøge Eder med første. Den koldsindige Hagedorn takkede, men hviskede stillige til Præsten, at Studenten var et listigt og egensindigt Menneske, at han taug og belde i sit Hierte alle; Mag. Hosum kiørte om nogle Dage ud til Hagedorn, kaldte Studenten til Side og examinerede, men Studenten, det eensoldigste Menneske, der vidste ikke sin Skole-Theologie, mindre Zinzendorffs, var i Forveien underrettet, taug stedse og smilede. Præsten tilstod da Hage-

dorn,

dorn, at det var sandt, han befandt Sigismund at være en egensindig og farlig Person, søgte samme Dag op til Præsten i Soguet, nemlig Hr. Niels Hiort i Vaabensted, og foreholdt ham, hvilket et farligt Lem han havde saa nær hos sig. Den troskyldige Hr. Hiort søgte strax til sin Nabo-Præst Mag. Knud Rhold i Hundsebye, som var hidsig nok til at skynde paa, at der over Studenten blev sat en Provsteret. Den snedige Hagedorn tillige med Procuratorerne den hykkelske Matthis Reimer og Iversen indviklede foruden denne Sag endeel af Herredets Præster i manfoldige farlige Vidtløftigheder, som nær havde bekommet dem alt for dyre, og blive for vidtløftige af Indleggene at uddrage, ere det heller ikke værde. Tænk engang hvilken Bitterhed! Procuratoren lader engang afhøre Vidner, om de ikke saae, at Mag. Rhold uddrog en lang en, og stak den under Pigens Klæder i Kirken, med meget mere af samme Surdei. Man merke, at Retten holdtes i Vaabensted Kirke, hvor Hr. Rholds Pige henbragte sin Husbonde nogle Fødevahre og en Flaske Vin, det forstaaer sig, at da Flasken var tomt, rekkede Præsten Pigen Flasken igien, som stak den under sine Forklæder. Hr. Hiort snoede sig endelig ud af Sagen; men Rhold, Hosum og flere stode mangfoldig Fare exponerede, indtil Herreds-

Provsten

Provsten Mag. Reenberg til Thorebye, som havde baade Forstand og Penge, opvaktes over sine arme Broders Fortrædeligheder, antog sig alvorlig deres Sag ferfra, bortdrev de tykke Skyer og skaffede en længe forønsket Fred. Man vil end meene, at denne store Mand, bemeldte Hr. Reenberg, af Harme herudover forkortede sine Dage.

Fra ham have vi en Afhandling De aqvis Kippingensibus 1707.

15.) Hr. Christopher Gundelach, til Sarkisbing og Maibolle fra 1745. til 1773. Blev under Horer Johan Weimars og Rect. Arensbachs Anførsel Student fra Vordingborg Skole 1729., da han var 18. Aar gammel. Han takkede Gud, at han i Kiøbenhavn fik Værelse i et af de fra Ilden overblevne Kammere paa Regentsen, og at kunde fortiene sig til sit Ophold ved Læse-Condition hos den Kongl. Kiekken-Leverandeur Chr. Bræmer, som siden blev Oeconomus ved Communiteret; thi Gundelachs Omstændigheder vare emme, hans Fader, Amtsforvalter Hans Henrik Gundelach i Vordingborg blev affat, fordi han ved utroe Fuldmægtige kom til Rest til det Kongelige Kammer 16000. Rdlr. (som dog siden, ved nelere Revision blev til 3900.) Hans Moder Birgitte Cath. Schermacher,

(en

(en Datter af Slotsforvalter Chriſtopher Schermacher ved Friderikſborg,) hendes Venner hialp ham frem i Kiøbenhavn alt hvad de kunde. Han blev Cabinets-Prædikant hos Baroneſſe Schack paa Chriſtianshavn i 10 Aar. Aar 1739. kaldte Sognepræſten Hr. Arent Behman i Præſtøe ham til Reſiderende Capellan, men hans Kaldsbrev blev i Cancelliet ikke antaget; det lod Behman vide, at han tilkom det ei at kalde, men Kongen; dog kom Gundelach ved gode Recommendationer ind, og arbeidede i Præſtøe indtil Aar 1745., da han til diſſe vigtige Meuigheder blev kaldet. Her udvirkede han Kongl. Tilladelſe, at hans Reſidence bliver en ordentlig Præſtegaard, ſom fra Mand til Mand ſkal ſælges og kiøbes. Den 27. Junii 1773. opſatte han ſit eget Gravſkrift, juſt elleve Dage for hans Død, da han længe havde været ret en arm væmodig Lazarus.

16.) Hr. Poul Grum Arnſtel, til Sarkiøbing og Raibelle; men Prædikant alene det første Sted. Han er født paa Børnſleth i Jylland 1716. Fra Aalborg Skole blev han 1737. Student, og gjorde ſig ved Academiet berømt ved ſin Flittighed, ſaa at han vel recommenderet blev 1751. den 2. April kaldet ſom Reſid. Capellan for Nyeſted og Herretslev, og gik i

Egteskab med den fornemme Freken Sophia Amalia Bugge, en Datter af Ritmester Bugge og Frue Sophia Amalia Moltke. Aar 1773. blev han til dette Sted forflyttet. Og videre skal om ham erindres under Nyested.

Capellaner til Saxkiøbing og Maibølle.

1.) Hr. Giorth Treskou fra 1691. Blev Præst til Sundbye i Falster.

2.) Hr. Carsten Dreyer.

3.) Hr. Iver Bager fra 1716. til 1748., hvis Enke endnu har sit Opholdssted hos Friherren paa Sæbyeholm.

4.) Hr. Jørgen Sebbelov, som siden blev Præst i Stokkemark.

5.) Hr. Laurits Hyltoft, som 1768. blev Præst paa Allernakke.

6.) Hr. Johan Gothilf Tschierning fra Kiøbenhavn, hvor hans Fader Andreas Tschiernitig er Borger-Capitain og Exercermester. Han har søgt og erhøldet Kongelig Bevilling paa, efter Hr. Gundelachs Død at være eene Prædikant til Maibølle og nyde alle Sognets Indkomster, imod at betale 100. Rdlr. aarlig til Præsten i Saxkiøbing. Gid denne billig af hver elskede Mand mange Aar nyde Livet!

3. Nyested

3. Nyested Kiøbstæd.

Det tillades mig, at jeg lader alle disse tre Kiøbstæders Historie følge tilsammen. Marieboe og Saxkiøbing ere lystige Steder; men Nyested overgaaer dem begge. Skov fattes her ikke til at giere Egnen behagelig. Seiladsen har ingen Besværlighed, (dog har Byen ei mere end syv til otte Fartøier.)

Af Stranden haves her daglig Aal, Pivar, Torske, Flendere, Aborre, Sild ꝛc. Foruden stærk Tilførsel fra Gedsøer i Falster, og i Foraaret Sild fra Daß og Rostok, (beliggende en 8. Mile herfra,) undertiden Laxe.

En temmelig stor Soe, nær ved Nyested, kaldet Vauto, giver Geder og Brasen, og endskiønt den hører under Grevskabet Christiansholm, tør andre dog vel besøge den. Den har i Omkreds ved 4000. Alen.

Til Byen hører 48. Jorde, hver paa 1. Tønde og 1. Skp. og $\frac{7}{24}$ Alb., af hvilke svares til Kongen pro Jord 20. Mk. og 5. Sk. Elleve af dem ere blevne Eiendomme. Andre otte paa 5. Skp. 1. Alb. kaldes Vinjorder, forærede af forrige Amtsforvalter Friderik Suhr først i dette

Seculo, til Viin og Brød til Kirken, og tre Jorde til hans Begravelses Vedligeholdelse.

Stadens Vaaben eller Segl er et Skib med tre Maste og Tove, paa et brusende Hav, dog uden Skibsseil.

Indbyggerne her belobe sig til 1000. Siele, og Byen, med hvad i den er indsognet, har i Brug 408. Tdr. Hartkorn.

Aar 1287. bygte man her et prægtigt Kloster (hvoraf sees endnu Merker, og en dyb Hvelving under Jorden) til Minoriterne eller Tiggerbrødrene i Kong Erik Mendveds Tid, uden for Byen, hvis tvende Klokker hænge endnu i Nyested Kirke. *) I samme Kloster levede man et fredeligt Levnet, indtil efter nesten 200. Aar, nemlig 1280., da nogle af disse Minoriter eller Graabrødre bleve kiede af det liderlige letfærdige Levnet, hvorover de gamle begyndte Mord og Dødslag, og man sang Himlen Lovsang, at Klosteret i slig en Fare dog blev staaende til en anden Tid.

Aar 1392. var den gierrige og karrige Biskop Waldemar Podebusk her at visitere, men døde og blev begraven hos Graabrødrene her i bemeldte St. Francisci Kloster.

Aar 1409. skienkede Kong Erik rigtig Kiøbstæd Frihed til Nyested.

Aar

*) Wadingus Tom 6. p. 792.

Aar 1554. afbrændte her 100. Huse tilligemed Præste-Residentsen. Aar 1560. atter 200. Huse. Aar 1700. over 40. og 1729. endnu flere.

Aar 1750. afbrændte Nyested Ladegaard, hvilken dog igien er opbygget, den ligger nu under Christianshohms Grevskab, var tilforn Klostergods, men har i øvrigt ingen mærkværdige Antiqviteter.

Nyested har et lidet Hospital i Bygning syv Fag, til ser fattige Qvindemennesker. Aar 1676. betænkede ovenmeldte Amtsforvalter Kammerraad Friderik Suhr Stedets Fattige med 20. Rdlr., og i Aaret 1745. testamenterede Stedets Præst Hr. Jens Winter dem 200. Rdlr.

Kirken i Nyested er en middelmaadig stor vel holden Bygning, med et smukt høit Taarnspir. Kirken har Indkomster i Tiender, 36. Tdr. Rug, 32. Tdr. Byg, 22. Tdr. Havre. Item har Student Christen Andersen testamenteret Kirken 100. Rdlr. Af ovenmeldte Viinjorder har Kirken 9. Tdr. 3. Skp. Byg aarlig, foruden flere smaa Kapitaler.

Anseelige Bygninger haver Nyested ellers ikke, undtagen et fordeelagtigt Stivelse-Fabrique ved den færske Sø mellem Byen og Christianshohm.

Uden for Byen ligger det berømte, saa ofte allerede omtalte Aalholm Slot, som nu kaldes Christianshohm, og er Grevskabets Hovedgaard. Dets gamle grundmurede 4. til 5. Alen tykke

Mure staae endnu, og denne firkantede Bygning havde paa alle sine fire Hiørner fire Taarne, indtil det ene for nogle Aar afbrændte. Paa den ene Side af Gaarden er en smuk Have, og paa den anden en færsk Søe. Her var de gamle Næsse-Kongers Sæde, siden Landets Hertugers, og endelig fra midt i 14de Seculo Kongens Lehnsmænds, indtil Kongen Aar 1725. den 11. Junii solgte det til Enkefrue Rabe. Det er bygget i 9de Aarhundrede efter Christi Fødsel, blev vel befæstet og med Vandgrave forsynet. Og i de Dage at see Laaland og ikke at see Aalholm, kaldte man af reise efter Næsen. Det er nu den Rabeske Families Grevskabs Hovedgaard, og har fri Jords Taxt 87. Tdr. 2. Skp., og Skovskyld 2½ Tdr. Til Gaarden ber aarlig indavles af Hvede, Byg, Erter og noget Rug 1800. Tdr. Korn. Stedet er meget plaisant formedelst rare Skove, Græsvænger, Fiskerie, og formedelst de tet uden for forbiløbende Skibe til og fra Kiøbenhavn, Fyen og Pommern. ꝛc.

1.) Frue Emerentia von Levetzou, Enke efter Geheimeraad Johan Otto v. Raben, fik af Kongen Skiøde paa Aalholm, som hun Aaret tilforn allerede havde kiebt, dateret den 20. August 1726., og efter nogle Aar, nemlig 1734. den 16. April, oprettede hun her et Grevskab, og Aalholm blev da omdøbt og kaldet

Christians-

Christiansborg, men siden efter Kongl. Befaling (da Christiansborg i Kiøbenhavn var bygget) Christiansholm, hvorunder hun lagte Braenislykke, Egeholm og mere, hvorom siden skal meldes. Denne rige Frue testamenterede Aar 1744. 800. Rdlr., som staae i Christiansholm, hvoraf den halve Rente 20. Rdlr. anvendes til Skolerne paa Bremersvold og Kierstrup Godser, og den anden halve Deel til Godsenes Fattige i Sognene Thorebye, Nyested, Kiettinge, Breigning, Herretslev, Vester og Øster Ulslev, Dellefield, Musse og Fuglse. Hun dede 1746. Hun og hendes Son deres Liig staae i Nyested Kirke i to Marmorkister.

2.) Hr. Geheimeraad Friderik v. Raben, Greve til Christiansholm, Herre til Bremersvold, Kierstrup, Ridder af Elephanten. Denne fromme og rige Herre dede 1773. Om ham er meldet tilforn iblant Stiftamtmændene.

3.) Hr. Kammerherre Otto Ludvig v. Raben, Greve til Christiansholm ꝛc. Ridder, Ceremoniemester. Giftede sig med den dydige og flittige Froken von Buchvald, med hende han indtil Faderens Død boede paa Kierstrup, og de vare der alle Fattiges ædelmodige Hielpere. Mod sine Underhavende er han, efter sin Hr. Faders Exempel, den ømmeste Fader.

Nyesteds Sogne-Præster, saa mange som vides:

Hr. Frater Jørgen Ull, berømmes som en vældig Jæger.

Efter Reformationen:

1.) Hr. Anders Clausen Wildere, var i Vilderede nok med Lutheri ny Lære, den han dog, for ikke at blive affat, antog.

2.) Hr. Mads Christensen, maatte, som sædvanligt, ved sin Antrædelse, for Bispen aflegge følgende Eed: Ego juro per Deum viventem, qvod plebem parochiæ hujus fideliter curabo, nullum articulum Sacramentariorum, Anabaptistarum, aut aliam qvamlibet doctrinam erroneam tenebo, defendam aut docebo publice vel privatim. Ebrietatem autem ac alia vitia arqve crimina, cum auxilio Dei vitabo. Insuper seremiss. Principi meo ejusqve Successoribus fidelis ac obtemperans ero in omnibus licitis & honestis. Ita me Deus adjuvet!

3.) Hr. Søren Bog. Om ham læses ved Kiettinge Sogn.

4.) Hr. Niels Mule, kaldes og Niels Wulff, som i Aaret 1554. fik Klosterhaven for sig og Efterkommere.

5.) Hr.

5.) Hr. Jacob Poulsen, en overalt berømt Prædikant.

6.) Hr. Ole Thomsen Stud fra 1593. den 16. Sept., døde 1618.

7.) Hr. Provst Mag. Knud Lerche, Præst i 48. Aar og døde 1666. den 26. Febr. Han var født 1592. i Ribora, og var Broder til Etatsraad Lerche paa Rasmark, og altsaa Farbroder til Grevinde Søster Lerche. Med sin Hustrue Sophia Bathe avlede han en Søn som efterfulgte ham i Embedet, og en Datter, som blev gift med Slotsskriver paa Aalholm Iver Nielsen. Til Nyested Kirke gav han Altertavlen og Chorets Tralverk.

Vi have fra ham:

Liigprædiken over Mette Rosencranz 1632. 8vo.
Liigprædiken over Elisabeth Friis 1632. 4to.

8.) Hr. Provst Ole Lerche stod her som Præst indtil 1682. den 19. April.

9.) Hr. Albert Pedersen Rhold. I hans Tid 1688. blev Herretslev Kirke annecteret til Nyested, hvorom siden skal meldes.

10.) Hr. Mag. Peder Bogwad 1696. Blev 1702. Magister Philosophiæ, og 1717. Herredsprovst. Han døde 1728. og hans Enke sex Aar efter. Hans Brevvexling med

Hofpræſt Joh. Arn. Noltenius i Berlin var for ſin Lærerigheds ſkyld værd at eie.*)

11.) Hr. Jens Winter, dede 1745. Broder til Hr. Steen Winter i Kiettinge, q. v.

12.) Hr. Peter Ephraim Monrad. Denne ivrige Guds Ords Tiener er barnfødt i Temmerup Præſtegaard i Sielland, blev fra Kallundborg Skole Student og derefter Informator hos de Kongel. Pager. Efterat han nogen Tid havde været Reſid. Capellan i Friderikſborg, blev han 1746. kaldet til diſſe to ſtore Menigheder ſom Paſtor; Ni Aar derefter blev han foreſat Iderſtrup Menighed paa Falſter. Endelig er han fra Aar 1766. Stiftsprovſt i Aarhuus Stift og Sognepræſt til Aarhuus Domkirke. I Friderikſborg giftede han ſig med Jomfr. Schwermann.

13.) Hr. Daniel Henrich Huusfeldt, født udi Slagelſe 1721. Giftede ſig i Kiøbenhavn, blev 1745. anden Præſt for Zions Menighed i Tranquebar; og tolv Aar derefter blev ham diſſe tvende Sogne betroet. Denne erfarne Mands Levnets Hiſtorie ønſkede jeg og flere at have. Formedelſt haus anſeelige Vext gik han engang paa en kort Tid i Martis Tieneſte,

*) Hoſerichs Mſct.

Tieneſte, men forlod ſamme, og er en fiin Mand i den hæderlige Lærestand.

Huus-Capellaner.

1.) Hr. Peder Hanſen.
2.) Hr. Ole Stud, blev ſiden Sognepræſt.
3.) Hr. Jacob Chriſtenſen.
4.) Hr. Ole Lerche, blev ſiden Sognepræſt.
5.) Hr. Chriſten Mortenſen.
6.) Hr. Hans Mortenſen.
7.) Hr. Laurits Axelſen.
8.) Hr. Anders Beierholm, blev Præſt i Herretslev.
9.) Hr. Hans Thomaſen.

Reſiderende Capellaner.

10.) Hr. Jesper Jenſen Oeſted, en Siellænder, blev af Kongen kaldet ſom Reſiderende Capellan til diſſe to Sogne 1689. den 7. Sept. og havde meget ſmaa Indkomſter; En Enke af Marieboe var ſaa velſindet at ſkienke til Capellanens Boepæl og Underholdning et Huus tilligemed Jord i Kloſtermarken; og ham blev tillagt fire Offerdage og 4. Skovlæs Brænde; item Annexets halve Indkomſter. I

Kamme-

Kammeraad Suhrs Huus og Familie blev han gift med Jomfr. Lind, og han var den første, som fik ovennevnte legerede Suhrs Biinjorde i Feste og Brug. Han døde 1716.

11.) Hr. Niels Schiøtte fik forriges Kald og Enke, men levede kun 8. Aar.

12.) Hr. Mag. Jan Castrup, forhen Rector i Nyekiøbings Skole, stod her fra 1724. til 1730., da han blev Sognepræst til Kippinge og Brarup, men døde her i Nyested og saae ei sit Kippinge. Hans Enke H. Hagemeier lever endnu hos sin Søn, Pastor Eliæser Castrup i Maglebye.

13.) Hr. Ludvig Reuss, stod her fra 1730. til 1742. Fra sin Fødebyes Nyekiøbings Skole blev han Student. Blev derefter Hører og endelig Rector i Nyested Skole, og fra 1730. tillige Capellan. Rectoratet afstod han efter kort Tid til Hr. Mossin, som blev Præst, ved Skolens Reduction 1740., i Gundslev. Hr. Reuss giftede sig med Sara Catharine Greve, Pastor Masqvedels Enke af Saxkiøbing, med hende han avlede en Datter, som er gift med Hr. Nic. Lumholtz Stiftsprovst i Christiania.

14.) Hr. Niels Horn. Blev, efterat han nogen Tid havde været Hører i sin Fødebyes Nyekiø-

Nyekiøbings Skole, kaldet til dette Capellanie 1742. Med sin Hustru C. Chrystalsin avlede han to Døttre, som endnu leve. Han fik Tillæg 66. Rdlr. 4. Mk. aarlig isteden for Tiende af Nyested. Med Bedrøvelse anfaae han det skiønne Herretslev Præste-Huses Ødeleggelse ved en Ildebrand, som medtog tillige Kirken og endeel Gaarde.

15.) Hr. Henrich Schmith var Capellan pro Persona i sit Fædrenerige Norge, førend han til dette Sted blev promoveret. Her blev nu ved Kongelig Reskript fastsat, at Capellan Euken paa dette Sted skulde for Fremtiden for det hele Maadsens Aar kun nyde 20. Rdlr. 3 og de 66. Rdlr. 4. Mk., hvorom nylig er meldet, bleve fra Capellaniet igien borttagne.

16.) Hr. Poul Grum Arnkiel. Om ham blant Saxkiøbings Præster tilforn er meldet. Han fik i sin Tid de ofstommeldte 66. Rdlr. 4. Mk. igien til Capellaniet tillagte. For endeel gode Efterretninger er jeg denne erfarne Embedsbroder megen Tak skyldig.

17.) Hr. Andreas Lyhman, fra 1773. den 30. Dec. *)

4. Her-

*) Rectores, jeg ved den nu reducerede Latinske Skole i Nyested haver fundet, ere: Poul Danchei, som blev 1686.

forskyttet

4. Herretsleb Sogn.

Herretsleb (det er Herthes *) Bolig) Sogn bruger 279. Tdr. Hartkorn, og har 550. Siele Indbyggere.

Her treffer man et meget got Hoſpital, til hvilket Stedets Præſt Hr. A. Beyerholm Aar 1685. haver givet 200. Rdlr., Præſten i Østofte Holger Jacobſen 100. Daler, item haver det af Vetrmøllen ved Freile Slot 50. Daler. Huſet er 9. Fag langt, vel indrettet.

Freile Slot, ſom nu ikke mere er til, haver tilforn uden Tvivl været en god Residence. Freilebyes Bønder, endſkiønt de nu ere underlagte Grevſkabet Chriſtiansholm, paaſtaae ſig efter gamle Konge-Breve, ſom de ſkal have, nedgravede paa andre ubekiendte Steder i Jorden, frem for andre Bønder ſtore Friheder i Henſeende til Befrielſe fra viſſe Afgifter, Frihed i deres Skove til Brænde og Olden. Det Mundheld: Freileſkalke,

forflyttet til Naſchovs Skoles Rectorat, Lars Pedersen Hvas, Nicolai Sølle, ſom blev Præſt paa Bogse, Mag. Lorents Bildſoe, Hr. Daniel Ernſt, ſom blev 1713. Capellan i Østofte, Hr. Ludvig Reuſs, ſom blev 1730 tillige Reſiderende Capellan i Nyeſten, Hr. Moſſin.

*) Herthe eller Hertus var de Nordiſke Folks ſtore mægtige Gudinde.

ſkalke, har ſin Oprindelſe ſaaledes: De ſkal engang i fordum Dage have ihielſlaget Kongens Foged, de bleve da actionerede og Kongen ſtadfæſtede deres Dom ſaaledes, at de ſkulde levere 12. Par hvide Øxne med røde Øren. Elleve Par fik de opſøgte for dyr Betaling, men de kunde ikke ophøre flere nær eller fiern, hvorover de ſkalkagtigen farvede et par hvide Øxnes Øren røde og leverede dem saa af i Kiøbenhavn mod Qvittering. Neppe vare de borte, ſrend der faldt en Regn og den røde Farve forſvandt; men ſee! ſaaledes beholdt de dog deres Friheder den gang, ſom de ellers ſkulde have miſtet.

Kirken er en alt for ſtor Bygning *) med Taarn, ligger en halv Miil Nordveſten Nyeſted og hører under Grevſkabet Chriſtiansholm. Den har været engang afbrændt, medens den var en Hovedkirke, til hvilken Breigninge var annecteret, men Aar 1688. blev Breigninge henlagt til Kiettinge og Herretslev til Nyeſted.

Præſte-Hiſtorie.

1.) Hr. Hans Pederſen, Sognepræſt til Herretslev og Breigninge. Var 1564. Paſtor Senior

*) Hvilket ſkriver ſig fra de Søefarendes Sielemeſſers anſeelige Graver.

Senior udi Herredet; i hvilket Aar han opgav sit Embede til sin Capellan, og levede derefter endnu i 28. Aar.

2.) Hr. Christopher Rasmussen, blev 1562. Capellan og to Aar derefter den 20. August Sognepræst. I Nyested var i hans Tid en Præstemand, navnlig Jacob Poulsen, som havde store Veltalenheds Gaver, hvilke denne formeente sig frem for mange ogsaa at have. Han gik da engang ud at høre Hr. Jacob. Hr. Jacob fik et Nys deraf, og begyndte sin Tale saaledes: Et got christeligt Navn bæres ofte af en uchristen Skalk; jeg saae i gaar Friderik og han sloges med sin Naboe, litbedre henne saae jeg Christopher, men hans Tale rovede en Christi Foragter ꝛc. Hr. Christopher listede sig ud af Kirken, i Haab at hevne sig. Han døde 1602. *)

3.) Hr. Zacharias Christophersen, blev 1591. sin Faders Capellan, og døde som Sognepræst 1639.

4.) Hr. Rikard Hansen blev baade Svigersøn og Capellan hos forrige. Inden et Aars Udgang fik han Vocationsbrev som Sognepræst af Lehnsmanden paa Aalholm. Han døde 1676.

5.) Hr.

*) Af en Miniſt. Bog.

5.) Hr. Christen Mortensen. Hans Fiender sagde om ham, at han kom i Anseelse, for han gav sig ud for en Tilhænger af Mich. Molinos. Gud kiendte Molinos Hierte. Hyklere syntes hans Folk ikke at være, heller ikke letsindige Christne.

6.) Hr. Andreas Beierholm. Ham Stedets Hospital er evig Tak skyldig. Han udraabes for saa lærd, at han kunde byde Fanden bære den Vogniarel, af hvilken han tog Hiulet og slængte i Vognen. Siden hans Død forsynes Herretslev Kirke af Nyested Præster.

Til Sognet hører endnu den ufri Gaard Egeholm, som nu hører under Grevskabet Christiansholm. Egeholm var tilforn en Bondeby af 4. Gaarde, i alt 16. Tdr. Hartkorn, har frugtbare Jorde og en munter Egn. Først i dette Seculo kiøbte en Mand Erik Andersen alle 4. Gaardene og nedbrød de tre; men den ene, som blev staaende, beholdt Navnet Egeholm. Til denne Gaard indavles aarlig ved 400. Tdr. Korn og her fødes 30. Hollænderie-Koer. Gaarden haver forresten intet anseeligt af Bygninger og Haver. I een af disse Egeholms Gaarde (ikke Emholt, som nogle Danske Skrivere urigtig anføre) er født Aar 1513. vor store Danske Theologus Doct. Nic. Hemmingius.

Geheimeraad Johan Otto von Rabens Datter, Grevinde Wedel, eiede Egholm og Kierstrup indtil 1730. om hende og Gaardens følgende Eiere Læserne henvises til Kierstrup under Fuglse Sogn.

5. Breiginge Sogn.

Dette Sted er anbygt og indtaget blant de allerførste i Landet. Her findes og et hedensk Gravsted, og af en Steen sees, at Suhar Tyco, Haglegs Son og Asa haver bygget Gravstedet. See O. Worms Mon. Dan. p. 261.

Man dyrkede her den store Helgen St. Mads, som helligede Kilder til Lægedoms Kraft. Det var nok ham, som blev ved Windings Kirkes Alter i Fyen thielstukken. Man udsendte herfra til Kagsbol (det er nu Holckenhavn) Bud for at lære hans Tilbedelses-Maade, som skeede især midt om Sommeren, ved Natteds.

Breigninge eller Grønnegade var tilforn et annekteret Sogn til Herretslev, men nu forsynes af Kiettinge Præst.

Sognet udgiør 194. Tdr. Hartkorn, og har 350. Siele Indbyggere.

6. Kiet-

6. Kiettinge Sogn.

Kiettinge (Gedde Eng) Sogn udgior neſten 450. Tdr. Hartkorn, og har over 800. Indbyggere.

Til Stedets ſmukke Kirke gav Amtmand Knud Urne en Altertavle. Frue Wibeke Podebuſk til Lindholm, Sal. Niels Bilds til Raunholt, gav en Klokke. Landsdommer Poul Matthieſen, ſom her med Frue ligger begraven, gav til ſit Leiesteds Vedligeholdelſe Kirken 200. Rdlr. og til Sognets Fattige 100. Kroner Mynt. Kirken tilhører Grev Raben.

Stedets Præſte-Hiſtorie.

1.) Hr. Matthias Chriſtenſen, døde 1572.

2.) Hr. Søren Bøg, ſom ſiden blev Præſt i Nyeſted. Man fortæller, at han blev saa forvildet af Læsning, og der ſkal have været i Petri Martyris Vermilii Commentarier og locis commun., at han bitterlig græd hver gang han med Sacramentet ſkulde betiene nogen, og man maatte med mange Overtalelſer lokke ham i Kirken. Hans Absolution i Skriftestolen var meget mod den Lutherſke Kirkes

Anordning. Han var som Vermilius vist en velmenende Lærer, men han havde læst för ofte Zvinglii principia. Engang skristede han en Møller saaledes: Ven, hvad ligger jer paa Hierte? Svar: jeg veed, jeg er en Synder. Hvor tit har I fra mig staalet? Svar: aldrig; jeg har taget min Rettighed. Gud hielpe mig, skal jeg tilsige Jer Syndernes Forladelse, det kan jeg ikke, jeg legger min Haand paa Eders Hoved og siger: Synderne's Forladelse i Navn Gud Faders, Sons og Hellig-Aands (nemlig kan I saae) gak bort derhed denne gang. Om denne Fortellelse er sand, maa Mesterne best vide.

3.) Hr. Peder Clausen, døde i 625.

4.) Hr. Mag. Peder Bredal. En Søn af Pastor Anders Bredal i Rudkiøbing. Han døde her i det bedrøvede dyre Aar 1660. Han var Broder til Biskop Erich Bredal i Trondhiem.

5.) Hr. Rasmus Simonsen Alrøe var her som Capellan 1659., døde som Sognepræst Aar 1664. Han gifte sig her med sin Formands Enke Ingeborg Jacobsdatter.

6.) Hr. Gert Erichsen Bremer fik forriges Kald og Enke bemelte Frue Ingeborg. Han var født i Naschov 1629., og var sammesteds nogle Aar Locatus i Skolens tredie Classe, blev derpaa Huus-Capellan i Erringlev, og

efter

efter tre Aar derfra til dette Sted forflyttet; hvor han døde i en høi Alder Aar 1705. Hans anden Hustrue var Anna Hammer, en Datter af Past. Hans Hammer i Rubbelykke, med hvende han i 23. Aar levede,

7.) Hr. Mag. Lorents Bildsoe fra 1705. til 1736. Var født i Slagelse 1666., hvor hans Fader Christopher Bildsoe var Handelsmand. Efterat han i Nyested nogle Aar havde forestaaet Rectoratet i Skolen, blev han begiert til dette Sted som Adjunctus ministerii til Kiettinge og Breigninge, som i hans Formands Tid bleve annecterede. Egteskabs Foreening giorde han her med Anna Sophia, en Datter af Mag. Ole Lund i Veierløse i Falster, med hvende han blev Fader til den store Theologus, D. Poul Matthias Bildsoe.

8.) Hr. Christian Poulsen, blev fra Odense Skoles Cantorat kaldet som Præst paa Thyeland i Jylland, og derfra 1736. til dette Sted; men som Geheimeraadinde Raben formeente sig at været skeet Indgreb i hendes jus vocandi, var Kongen ogsaa saa naadig, strax efter ni Uger at vise Hr. Poulsen sin Læreplads i Riserup, hvor han i nogle Aar var Herreds-Provst. Hans Enke døde i Marieboe 1773., og jeg med flere ventede, at hendes Sal. Mands

fromme Brøderbørn skulde annamme hends i de evige Boliger, (at jeg maae bruge Skriftens Talemaader) hvilke som competente Arvinger, af hendes store Formue havde ventet den Deel, som formedelst et foresunden Testamente dem nu ikke tilkom.

9.) Hr. Steen Winther blev da af bemeldte Geheimeraadinde kaldet til dette vigtige Sted, som var født i Sønder Kirkebye Præstegaard i Falster 1698. Aar 1723. blev han Personel-Capellan til Valle i Christianssands Stift, og efter 7. Aar derfra kaldet som Pastor til Tirstrup og Fugelslev udi Jylland, hvor han stod i fire Aar. Her i Kierringe døde han 1763. og var altsaa 40. Aar i Lære-Embedet. Hans første Hustrue var Elis. Christine Storch, en Datter af Hr. Edvart Storch i forbenævnte Valle i Norge. Hun døde hos sin Broder i Nyested Hr. Jens Winther, førend han kom til Jylland. Siden gifte de han sig med en af sine jydske Naboers Mag. Jacobs Buchs Datter, Nille Christiane, som paa femte Aar overlevede ham.

10.) Hr. Hans Friis er født 1719. i Odense, hvor hans Fader var Farver, han blev som Student i Kiøbenhavn for sin Redelighed almindelig elsket. Aar 1756. blev han kaldet som

Sogne-

Sognepræst til Veiringe i Odense Herred, og efter halvottende Aar til dette Sted. Sex Aars Løste om Egteskab indbyrdes med Ingeborg Cathrine Restorff fra Horsens opfyldtes med Glæde og i Venners Nærværelse i Kiøbenhavn, da Gud opvakte Levebrød for ham.

Residerende Capellaner.

1.) Hr. Daniel Winter stod her til 1770., hvo for ham haver været, sattes jeg Efterretninger om.

2.) Hr. Frands Rosenstierne Kragh kom her 1770. den 31. Aug. Han er en Søn af Hr. Pastor Niels Kragh til Maglebye paa Langeland, og en Sønnesøn af Hr. Dines Kragh, Præst sammesteds. Hans Fædre skrive sig fra Hr. N. von Rosenstierne, Raad hos Kong Christian den Anden, ham han ikke vilde samtykke med, at lade de mange i Sverrig ombringe, og maatte da gaae af sin Tieneste; men Familien florerer endnu i Sverrig. Om denne veltænkende Embedsbroder ikke naaer sin Oldefader Broders Rang i Verden, saa lade Gud ham staae i sin Kirke som et Lys i mange Aar, og efter sin Tilbøielighed vinde mange Siele til deres Forløser.

7. Dollefield Sogn.

Dette lille Sogn paa 125. Tdr. Hartkorn er et af de gamle beboede Steder i Nærheden af Aalholm, hvor de gamle Hertuger opholdte sig, som og haver tillagt Pastoratet smukke Herligheder af Ploiland og Græsenge.

Samme have og seet Kirken ophiulpen, og ladet i samme holde jevnlige Sielemesser.

Kirken hører under Knuhtenborg, som har havt her et Begravelse oppe i Choret, men blev 1694. afbrudt.

1.) Hr. Jørgen Knudsen var den første Lærer til Stedet efter Reformationen. Han tog ved Landemodet 1527. (i sit Præste-Embeds 6te Aar) følgende beskrevne Vidne, som for sin Elde bør indføres: Vii eftherne Brødre Hans Fonul Abbedt y Halstedt, Mikkel Pedersen Socnepræst y Kiøbeløf, Brenike Madzon Socnepræst y Sarkiebyndt, Jørgen Nielson Socnepræst til Hildestædt oc værdige Faders met Gud Biskop Jens Andersens officiales in spiritualibus y Laulandt vitterlict for alle nærværende oc komme skullende, som thette vort obne Breff hendher for at komme,

at

at Aar efther Guds Byrdt 1527. then Tisdag nesth efther Sti Michaelis Dagh paa almind. Landemode, som then Dag stodt i Tiirsted Kirke, wor sficket for os oc mennge Præstemendt oc Almue, som then Dagh Landemodet søght hasde, oc i værdige Faders Biskop Jensis Nærværelse Hr. Jørgen Knudzon Sognepræst y Dollefeldt oc tede for os en gammel Kirkens Missebog, paa hvis første Bladt stodt screven gammel Latine Skrifth, lydend Ordt fra Ordt paa Latine, som her nu paa Danske efterfølger *):
" Aar efther Guds Byrdt 1362. paa Sti
" Jacobi Apostels Dag gaff Høiborne Fyrste
" Here Christoferus Hertug y Laulandt, Høi-
" borne Fyrstes Konning Waldemars Son
" Danemarcks Konning, en Bolig oc Gardt,
" som kaldes Torstrop met alle sine Tilliggelse,
" som er Ager, Engh, Skough, Marck,
" Wott oc tyrwt aldeles intet undertagen oc
" Enemerke-Tyendte til Præstebordt y Dyllefeldt
" for evig Amyndelse oc aarlig Misser for sin
" Siels Salighedt oc syne Forfædres fremfarne
" Konninger i Danmark oc alle theres them ere
" tillhørende for evig Eiendoms ugenkalleligt att
" eie." Over hvis Skrifth forne. Hr. Jørgen

*) Den Latinske Text søges i Pontoppidans og Hoffmans Skrifter.

Knutsen wor begerendis et Landemodts Vidne af 12. uvillige Præstmendt, oc da tilmeldte Hr. Anders Rasmussen Vice-Curatur til Tyrstedt at tage XI. Præstemendt till sig oc vidne therom, hvilcket haudt oc giorde, som war Hr. Laus Faulse, Hr. Pether i Østofthe, Hr. Rasmus i Redbye, Hr. Pether i Tegerupe, Hr. Hans i Nebbelundt, Hr. Mads i Ryde, Hr. Rasmus i Danemarre, Hr. Jens i Thorebye, Hr. Byom i Madebolle, Hr. Severin i Hundsebye og Hr. Jens i Baabenstedt — hvilcke 12. edigte oc uvillige Danmemendt udgynge met sarne. Missebogh oc læste, ofvergrandskede oc forfarede samme Skrifth, oc theresther indkomme for os oc vidnede paatheres troo oc sandhedt, att the hassde herrt obenbarelige same Skrist paa Landemode for menige Mendt lesse oc siden sielff forfare den oc forsundet i alle Mode, som forskreved staar, og till ythermere Vidnesbyrdt fynden forme. Latine Skrifth paa Rygen bagh paa thette Breff Ordt fraa Ordt, som thet stodt skreven i Missebogen. In qvorum omnium firmius robur sigilla — inferius presentibus sunt impensa. Datum anno, die & loco, qvibus supra. *)

2.) Hr.

*) Aar 1419. findes Peter Grimer til Thorstrup, som ihielslog Præsten i Lyderup, hvorover Kongen beleirede hans Slot Thorstrup og strassede ham.

2.) Hr. Rasmus Hansen fra 1550. Sognepræst til Dollefield og Musse, dede i Pest 1566. Denne smukke Mand havde i Engeland lært at kiende den Evangeliſk sindede Hertug Sommerset, hvis Recommendation han skal have bragt tilbage til Danmark.

3.) Hr. Hans Lauritsen fra 1566. Dede 1608.

4.) Hr. Hans Pedersen fra 1608. Dede 1630., og man fandt i hans Bibliothek tegnet af ham selv: store Robertus Bolton! og derefter: o var din Troe ei fastere? (af dette maa man slutte: Hr. Hans var en Brovniſt eller Separatiſt); thi Robert Bolton, Brovnisternes Formand, revocerede og hængte sig selv.

5.) Hr. Isaac Abrahamsen stod her fra 1630. til 1638.

6.) Hr. Jørgen Knudsen levede til 1673.

7.) Hr. Peder Frandsen, forriges Capellan og Svigersøn, blev derefter Sognepræst og dede 1698.

8.) Hr. Søren Perleſtikker, en Laalænder, dede 1721.

9.) Hr. Mourits Jacobsen Hoe, som i nogle Aar var Vice-Pastor i Hunsebye indtil Aar 1725. Han dede her 1730. og med sin

Hustrue

Hustrue Charlotte Christine Nielsdatter efterlod mange Børn.

10.) Hr. Otto West levede her ugift, og blev 1738. herfra kaldet til sit Fødeland Sielland.

11.) Hr. Christian Friderik Buchholz, var født i Kiøbenhavn, hvor hans Fader var Stads- og Land-Conducteur. Hans Hustrue, som han fik fra Knuhtenborg, var vel Aarsag, at han kom til Laaland, og at han fra dette nu ringe Sted efter et Aar blev forfremmet til Vester Ulslev Kald.

12.) Hr. Kort Jørgen Werlos fra Falster, kom til dette Sted 1739., og efter 7. Aar blev ligesom hans Formand forflyttet til Vester Ulslev, hvor han forhen havde været Huus-Capellan. Sin første Ægtefælle fandt han i Østofte Præstegaard, men den anden i Kiøbmand Rasmus Olsens Huus i Saxkiøbing; og ved dem blev han Fader til 21. Børn.

13.) Hr. Johannes With, blev fra sin Faders Præstegaard paa Møen kaldet som Personel-Capellan i Stubbekiøbing. Her i Dellefield gifstede han sig med en Vestindisk Capitains Datter fra Kiøbenhavn. Han blev siden forflyttet Aar 1757. til Hundsebye, hvor om ham niere.

14.) Hr.

14.) Hr. Jørgen Poulgdahl, en Søn af Pastor Poulgdahl paa Lyse under Fyen. Hans Ægtefælle er Christine Lucie Classen fra Husum. Jeg takker ham for dette Sognes Efterretninger, i hvilke han blant andet melder, at i de gamle Tider haver Synden for Kirken været en Springkilde af hvis Vand man blev helbredet, kuns, at man ei forglemte at ofre til den hellige Kield. Kilden blev engang stoppet og brød derefter ud i Kirken, hvor den blev hindret. Dens Udspring er nu Norden Kirken med det bedste Vand, som ingen Tid om Aaret udtømmes. Uvurdeerlige Herlighed i Laaland, min Egn er ikke saa lykkelig!

15.) Hr. Troels Smith, designeret Successor 1768. den 28. Mart. Nu er han Adjunctus og Successor til Mehr Menighed i Sielland fra 1770.

8. Musse Sogn.

Musse Kirke, som ligeledes hører under Knuthenborg, ligger en Mill Synden Saxkiøbing. Den er liden og uden Taarn, hele Bygningens Længde bliver omtrent 27. Alen. Her søgte Laalands første Regentere Gudstieneste; og dette Musse eller

Roligheds

Roligheds Sted er og fast det ældst beboede i Egnen, og har givet hele Herredet Navn.

Sognet har 156. Tdr. Hartkorn, og Kirken er til Døllefield annecteret.

Til Sognet hører det gamle Herresæde

Braemslykke fri Herregaard, nu incorporeret Grevskabet Christiansholm. Dette gamle Sted haver nu en net liden grundmuret Bygning, og Egnen er lystig nok, dog er her ikke megen Skov. Markerne haver Geheimeraad Raben fordeelagtigen indgrøftet og inddeelt, og avlede aarligen til Gaarden 600. Tdr. Korn. Dens fri Jord er 34. Tdr. Hartkorn. Egnen heromkring eiede i de Hedenske Tider Sunar Tyco Haglegs Søn, som ligger begraven ved Breigning.

De gamle have havt her en overmaade stor Faare Avling og mangfoldig Hornqvæg; og til Herthes Ære spillet de bedst lydende Arier paa deres Fløiter. Gid den rette Kundskab kun havde ledsaget Eensøldigheden. *)

1.) Hr. Anders Peterson er den første Eier til Stedet jeg finder, Aar 1439. **). Hans Fader skal have hedt Pether Bræm og skal have

*) Hr. Rogerts Msct.
**) Gaardens Ælde er ellers vist fra 1240.

have givet Stedet sit Navn. Hr. Anders siges at kunde paa engang drikke tre Potter Øl, og var saa stærk, at han kunde ryste den største Bøg i Skoven.

2.) Hr. Henning von Haffn var her 1449. En tapper Krigsmand, som stridede modig mod de Svendskes udvalgte Konge Carl Knudsen, endskiønt hans egen Frue skal have være Svensk født.

3.) Hr. Claus Reberg. Døde 1493.

4.) Hr. Erik Mogensen, en rig Pugere, forbedrede Gaardens Agerdyrkning, og var i den Tid en nyttig Mand.

5.) Hr. Mogens Eriksen, forriges Førstefødte. Han havde med sin Datter nogle Omstændigheder: der sagdes, at hun var død og begraven, men Præsten paa Stedet fik Kongl. Befaling af 19. May 1580. at eftersee hendes Ligkiste, den blev aabnet, og han fandt intet i den uden Halmviske og Stene; hvor hun var bleven af, fik man ei at vide. Sagen blev neddyssет.

6.) Hr. Eric Mogensen Mørmand, forriges Søn, gift med Anne Brok, eneste Barn af Morten Brok til Barløse, Landsdommer i Fyen.

7.) Barbara Mormand. Døde her 1662.

8.) Hr.

8.) Hr. Etatsraad Cornelius Lerche til Nielstrup og Aasmark, Stiftamtmand i Laaland. Om ham vilde Læseren see iblant Stiftamtmændene tilforn. Det var ham som bygte dette Sted som det nu seer ud. Han døde 1681.

9.) Hr. General-Major Joachim Skack til Klerstrup og Snellingaard, kiøbte denne Gaard af forrige Hr. Lerche, og siden den Tid har den stedse havt felles Eiere med Klerstrup, som siden skal vises.

9. Slemminge Sogn.

Dette Sogn har halvfierdehundrede og en Tende Hartkorn, og dets Indbyggere belebe sig til 700. Siele.

Slemminge Kirke er en liden halv Miil nesten Synden fra Saxkiøbing beliggende, og hører under Nielstrup, hvis Eiere ogsaa have repareret dens Taarn og øvrige Bygninger, saa at den nu kan passere for en af de smukke Kirker i Herredet, Aar 1587. sq. *)

Indbyg-

*) I Kirken ligger begraven Dronning Dorotheæ Kiøgemeester Velbyrd. Hr. Balzer af Tønningen, som døde 1485.

Indbyggerne her fortiene Berømmelse for deres Flittighed i at stryge Mannagræs, ligesom og deres Naboer i Engestofte og flere Steder. *)

Til Sognet hører fri Gaarden, kaldet Norregaard, som har 41. Tdr. fri Hovedgaards Taxt. Gaarden har ikke Mangel paa Skov, thi Egnen her har overflødigt deraf, som gier den lystig og angenem. Til Gaarden maa kunde indavles aarlig ved 800. Tønder Korn og fødes omtrent 40. Stykker Malkekoer. Man har nu i Sinde at indrette dens Marker paa den Holsteenske Maade, ligesom Sæbyeholm, Gammelgaard, Friderikſdal og flere her i Landet allerede ere. Gaardens Hovedbygning kan ikke fortiene stor Roes, heller ikke dens Have, men desto mere Gaardens Jagtherlighed. Hidtil har Gaardens Jorder ligget i fælles med Bøndernes. **)

1.) Karen Gyldenstierne eiede Gaarden, og døde 1590. Ligger begraven i Slemminge.

2.) Hr. Peder Hansen til Norregaard. Om ham findes dette ubetydelige, at han ved Friderikſborg i Sielland thielstak Peder Rhud til

*) Om Maaden at stryge Mannagræs, See pag. 511.

**) De opmaales nu til Indgrøftning for sig selv ved Lieutenant Gerckens.

til Fuglsang i Aaret 1592. Hans Søster Margrethe Hansdatter af Nørregaard blev gift med Steen Madsen Laxmand til Rønneholm, Befalingsmand paa Bahus, hvis Søn Gabriel Laxmand til Førslev døde 1644.

3.) Hr. Josva von Korf, som nævnes i den efter Kongl. Ordre 1670. indsendte Fortegnelse paa Rigets Adelsmænd og Herregaardes Eiere. I samme tituleres han Ammand, (men hvor, finder jeg ikke.) Han skal være bleven halshugget formedelst et Mord, som han begik paa sin egen Hustrue.

Siden haver Gaarden hørt under Krænkerup Stamgods til den Reventlouske Familie.

Stedets Præste-Historie.

Hr. Provst Hans, hvilken Kong Christian den Første skal have lovet Forfremmelse til et vigtigt geistligt Embede ved Paven, men Hr. Hans døde, førend Kongen Aar 1477. kom afsted til Rom.

Hr. Matthias Jensen.

Hr. Nicolai Krag, en Adelsmand, fra Nielstrup.

1.) Hr. Provst Jørgen Henningsen var en ustraffelig gudfrygtig Mand.

2.) Hr. Niels Jacobsen 1558., en Smeds Søn fra Mariboe. Hr. Oxe paa Nielstrup holdte

holdte ham for Nar formedelst hans Uvidenhed i Studeringer, thi han kunde ikke nævne et Smørbrod paa Latin.

3.) Hr. Jørgen Lauritsen, født 1560. i Marieboe Præstegaard.

4.) Hr. Jørgen Henrichsen fra Sielland.

5.) Hr. Peder Hansen fra Middelfart.

6.) Hr. Jacob Candii Rosenqvist.

7.) Hr. Jacob Christensen Vandelin, døde ved Aar 1675.

8.) Hr. Andreas Matthias Besche, forhen Præst i Fuglse. Døde her 1711.

9.) Hr. Poul Zacharias Danchel fra Øster Uslev Præstegaard. Blev Student 1706. og fem Aar derefter forriges Capellan, og strax derpaa Sognepræst. Han med sin Hustrue, Anne Sophie Jørgensdatter Holm, stiftede 1734. her et Eiendoms Skolehuus, saaledes at Skolemesteren beboer den ene Ende af Huset, og den anden bortleies for 4. Daler aarlig, for hvilke Skoleholderen gratis underviser fire fattige Børn. Han døde 1743.

Fra denne lærde Mand have vi:

Pentas Theſium 1709.

Diſcourſer om Menneskets Siel 1739-1741. fire Dele.

Anviisning til et fatteligt Systema over Aabenbaringen, 1754. udgiven.

10.) Hr. Provst Johann Normann fra 1744. En Juvelerers Søn af Kiøbenhavn, gifstede sig med en Datter af Hendrik Petersen, Viinhandler udi Saxkiøbing. Han døde 1758., og var kun eet Aar Herredsprovst.

11.) Hr. Hans Bergeshagen Flint fra Falster, døde ugift efter to Aar.

12.) Hr. Niels Hiørt, født 1700. i en Bondebye ved Odense, og blev af sine Forældre holdt til deres eget Bondearbeide. Af en synderlig Caprice løb han fra sit Hiem og engagerede sig i Odense Skole. Han blev antaget, var flittig og blev Student. Forsynet førte ham til Laaland, for at informere Pastor Østrups Børn i Vaabensted. Hr. Østrup døde, og Cammerjunker Lerche havde Naade for ham, og beskikkede ham til Hr. Østrups Successor, og blev Stiffader til Hr. Østrups uopdragne Børn. Her sad han i 29. Aar, hvorefter han til dette Sted blev forfremmet. I hans svage Alderdom havde han nogen Tid til Medhielper i sit Embede Hr. Henrich Hoffmann. Hans anden Hustrue er en Datter af Pastor Suhr i Riserup, og en Enke af Hr. Burserus til Weirløse i Falster. Ak! at denne ærlige Mand har saa liden og ingen Glæde af sine Børn.

10. Fielde Sogn.

Detts Sogns Indbyggere beløbe sig til 250. Siele, som bruge 124. Tdr. Hartkorn.

Kirken, som til Slemminge er annecteret, hører under Nielstrup. For Resten har Sognet ingen Mærkværdigheder.

11. Vaabensted Sogn.

Vaabensted eller Vognsted Sogn har 348. Tdr. Hartkorn, og temmelig gode Kornmarker til Hvede, Rug og Byg.

Kirken, beliggende ved Landeveien, en halv Miil fra Sarkiøbing, er ved Eierne til Nielstrup Hr. Lerche og Etatsraad Flindt sat i anseelig Stand, med et høit Taarn, hvorudi er et Uhrverk i god Gang. Commerceraad Flindt haver til Kirkens Nordre Side bygt en liden Begravelse Bygning, udi hvilken ogsaa er hensat Oberstlieutenant Nic. Christ. v. Bylov fra Meklenborg, som døde 1740. paa den ufri Gaard her i Sognet, hørende under Nielstrup, kaldet Agerupgaard. *)

*) Agerupgaard har ved 20. Tdr. Hartkorn, og forpagtes for en aarlig Afgift.

Man merke da her i Sognet i Særdeleshed det gamle Herresæde Nielstrup, tilforn forsynet med Festningsverk og dobbelte Graver. Gaarden har mange Landherligheder: Et Hollænderie kan, Gud give Lykke, altid af 100. Malkekeer give gode Fordele. Af Gaardens Kornmarker avles aarlig 900. Tdr. Korn. Skov og Vildt fattes her ikke heller. Gaardens Avling maae indbringe aarlig 15 til 1700. Rdlr. Egnen er forneielig formedelst Kornmarker, hvor især Hvede og Byg, frem for andre Steder i Herredet glæder Synet, ligeledes Skove, særdeles ned ad mod Saxkiøbing Fiord. De fleste Gaardens Huse haver Hr. Conferenceraad Flindt opbygt, og her anlagt en Have med rare Frugttræer, Lystalleer og Huse, item store Humlebedder. Noget af den gamle grundmurede Bygning fra de Oxers Tid staaer endnu til Portindkiørsel, men er temmelig forfalden. Gaardens Fordele forøges imidlertid ved nu værende flittige og vittige Patriot, Gaardens Eier Hr. Conferenceraad Flindt. Gaarden har og fri Birkeret.

De første Gaardens og Godsets Eiere jeg finder, ere:

1.) Hr. Peder Basse 1392.

2.) Hr.

2.) Hr. Tyge Basse Væbner. Var med i Krigen mod Sverrig under den Danske General Iver Lykke. Han skal være død 1403.

3.) Hr. Alve Lunge, forriges Datters Mand, med hvende han blev gift 1413. Han brystede sig af sit Adelskab, og torde regne sig fra Skialmhvide og den navnkundige Palnetok, som udi Hedenske Tider boede i Fyen, (fra ham og Biskop Absolon regnede sin Stamtavle.)

4.) Hr. Jacob Basse, en Søn af Hr. Tyge, eiede Godset 1423.

5.) Hr. Niels Krag. Af ham Gaarden skal have sit Navn. Dennes Sønneson var den sidste Catholske Præst i Slemminge.

6.) Fr. Inger Bille, en Datterdatter af forrige, blev gift med Johan Oxe, Ridder og R. Raad, en Søn af den berømte R. Raad og Slotsherre paa Helsingborg, Peder Oxe. Frue Inger døde 1492., og sees hendes Liigsteen her i Kirken. Naschovs Munke burde synget over hendes Grav en Takkesang; thi hun gav dem Jorde og store Gaver. Hr. Johan Oxe gifte sig derefter med Mette Gioe fra Krænkerup. Hans Historie er allerede beskreven iblant Amtmændene No. 17. Kun dette er at tillegge, at han 1445. var Høvedsmand paa Krogen, og tilsidst Dronning Dorotheæ Kanzler, og

reiste 1488. med hende til Rom. Paa Nielstrup bygte han et Taarn med Vægtergang, (som Hr. Cornel. Lerche siden nedbred. *) Hans Sønner vare tolv, af dem kun her nævnes den bekiendte store Peder Oxe til Gieselfeld, R. Hofmester, item Torben Oxe, som døde 1547. paa Gieselfeld, og ligger i Ringsted begraven, (hvis Navnere og Farbroder var den i Kong Christian den Andens Tid ulykkelige Torbern Oxe, som Kongen havde mistænkt for sin Dywecke ꝛc.) Da Johan Oxe saa pludselig blev dræbt 1534., som ovenfor er meldet, blev Gaarden derefter besiddet af hans Søn, nemlig:

7.) Hr. Albert Oxe, Arveherre til Nielstrup og Krænkerup. Lehnsmand paa Aalholm, en lærd Herre. Med sin Hofmester Claus Lauritsen reiste han (og hans Broder Johan til Thorsøe) i Frankrige og Tydskland, indtil han blev kaldet tilbage til denne sin Fædrene Arv. Han anvendte paa denne Gaard store Penge, men al hans Bygning er nu altsammen deels forfalden, deels afbrændt. Med sin Frue

Sidsel

*) Hvis denne Hr. Lerche nu kunde tale, vilde han maaskee laste mange af sine Gierninger, men især Nielstrups Hovmarkes Udvidelse, hvorved andre nødvendig maatte tabe.

Sidsel Urne avlede han ikke Børn, og døde 1577., og med ham Navnet paa Mandsiden.

8.) Fr. Mette Oxe, forriges Søster, fik derefter Gaarden, men levede ikkun i tre Aar.

9.) Hr. Johan Barnekou, en Søn af nysmeldte Frue Mette Oxe og Danmars Rigens Raad Johan Barnekou. Giftede sig omtrent 1583. med Mette Bilde.

10.) Fr. Sophia Barnekou, gift med Eiler Gyldenstiern, hvilke bekostede en Kirkeklokke til Ære for deres Præst, som de saa høit elskede, Hr. Iver Nielsen, som døde 1618. Et synderligt Monument! De efterlode ikke Børn.

11.) Hr. Baldevin Blankefurt, en Kiøbenhavns Borger, kiøbte derefter Gaarden omtrent 1621. Men overlod den efter et par Aars Tid igien til Canzler Christopher Urne til Aasmark.

12.) Hr. Christopher Urne til Aasmark, Ridder og Canzler, saa og Lehnsmand paa Aalholm Slot fra 1627. Af Ørnelaaret og Foden i Urnes Vaaben maatte man slutte, at den har skrevet sig fra Begyndelsen Ørn.

13.) Hr. Kammerjunker Christian Urne til Aasmark og Nielstrup, solgte begge Gaardene Aar 1664. til Stiftbefalingsmand Lerche, og derefter levede han i sin forønskede Roe, og døde

1669. den 19. Martii 51. Aar gammel paa Seegaard i Fyen.

Vi have fra ham disse trykte Skrifter:
Oratio de utendo juvenilis ætatis flore. Sorø 1644. 4to.
Oratio de ratione Status. Argent. 1648. 4to.

14.) Hr. Etatsraad Cornelius Lerche kiøbte begge Gaardene Aar 1664. og døde 1681. Han var tillige Stiftbefalingsmand her i Landet, og er om ham altsaa tilforn meldet.

15.) Hr. Etatsraad Christopher eller Christian Lerche til Nielstrup og Engestoft, født i Kiøbenhavn 1667., blev i sine unge Aar ved Hoffet Kammerjunker. Han besad gode Videnskaber, og blev tillige en rig Herre, saavel ved at arve sin Deel af sin Faders med Force samlede Penge, som og ved Giftermaal, først med Etats- og Regierings-Raad Marqvard Goudes Datter, Maria Amalia fra Slesvig, og efter hende 1707. med Sophia Ulrika von Reichou, som overlevede ham, (med hvilke begge han avlede Børn.) En Kirkeklokke støbt 1693. er efter ham et Erreminde.

16.) Hr. Kammerjunker Cornelius Lerche, fra omtrent 1716. Herre til Nielstrup. Engestoste derimod beholdt hans Stifmoder. Hans Frue var en Datter af Stiftamtmand Reichou,

og

og altsaa havde Fader og Søn to Halvsøstre til Egte. Han nødtes til at sælge Nielstrup 1732. til Jacob Flindt. Herudi var hans gode Ven Major Linstov ikke god Raadgiver. Hr. Lerche boede derefter paa Stadagergaard i Falster, men døde endelig efter 16. til 17. Aar i Sarkiøbing. Vaabensted Kirkes Taarnbygning skriver sig fra denne Familie af Lerche.

17.) Hr. Commerceraad Jacob Flindt, forhen Kiøbmand i Nyested, hvor og hans Forældre Henrich Flindt og Anne Bergeshagen ligge begravne. En Datter af Forpagter Casper Greve ved Sæbyeholm var hans første Ægtefælle, og i hendes Sted traadde siden Bodil Birgitte Monrad, en Stifdatter af Mag. Jens Kaalund i Rubbelykke. Commerceraaden samlede anseelig Formue deels af dette sit Gods, som han vidste vel at forestaae, og deels af Consumptions- og Familieskatten af Laalands Land, som han af Kongen havde pagtet. Han døde 1750. og vi see deres Liigkister i hans eget ved Vaabensted Kirke anbygte Begravelse.

18.) Hr. Conferences- og Etatsraad Henrich de Flindt, Søn af forrige. Vi have meldet videre til hans Historie henhørende iblant Landsdommerne forhen.

Vaaben-

Vaabensted Præste-Historie:

1.) Hr. Hans Dough 1493., Frue Øxes Samvittigheds Troster paa Nielstrup.

2.) Hr. Matthias Hansen til Vaabensted alene, dede 1565.

3.) Hr. Christen Oluffen til Vaabensted og Engestofte Kirker, dede 1572. Han dede saa Fattig, at Hr. Oxe paa Nielstrup maatte lade ham begrave. Men kunde man ikke i 7. Aars Krig blive fattig?

4.) Hr. Simon Lauritsen. Denne muntre og smukke Mand var fedt i Odense. Dede 1598. 75. Aar gammel.

5.) Hr. Iver Nielsen, hvis Epitaphium sees i Kirken. Fra Nielstrup maatte man kiøre ham syg hiem 1618. den 15. Sept., og han dede strax efter; thi han var Nat og Dag paa Nielstrup.

6.) Hr. Niels Christensen, forhen Capellan i Marieboe. Dode 1630.

7.) Hr. Ole Christensen, forriges Broder, forhen Capellan i Landet.

8.) Hr. Provst Steen-Michelsen Faske, hvilken anseelige fornemme Mand blev Herredsprovst 1683. og dede 1702.

9.) Hr.

9.) Hr. Anders Jacobsen Hiortelund. Blev 1696. Huus-Capellan, og siden Sognepræst her paa Stedet, men dede omtrent 1711.

10.) Hr. Peder Østrup Lollandus, findes her 1715., og dede 1731. Denne smukke Mand skal have componeret et Digt over den elleve Aars Krig fra 1709. til 1720., hvilket man ønskede at eie, saasom det siges at skulde kunde meget oplyse Historien, og give gode Kritika over den Tids verdslige og geistlige Personer.

11.) Hr. Niels Hiort fik forriges Kald og Enke. Stod her i 29. Aar, og blev derefter Præst til Slemminge og Fielde, og om ham er nylig ovenfor meldet.

12.) Hr. Edvart Hincheldei. Denne ærlige og oprigtige Mand og fornuftige Huusholder, er født 1727. den 4. August i Nyekiøbing, hvor hans Fader af samme Navn var Raad- og Kiøbmand. Hans Moder var Karen Hoeg. Aar 1747. blev han Student, og laae meest ved Academiet, indtil han 1760. blev til dette Sted kaldet, hvor han haver gifted sig med en Datter af Hr. Pastor Claus Wiinholt til Horslunde, hvis Velsignelsers Ønsker over dem Gud lade fremdeles opfyldes.

12. Engestofte Sogn.

Dette lidet Sogn haver i Brug 170. Tdr. Hartkorn, og har 250. Siele Indbyggere.

Engestoftebye, beliggende i Øster og Vester langs med Marieboe See, trekker af Søen, naar ledig Tider fra Markarbeide, kiønne Fordele, med at fange Gieder i deres af Pileriis flettede Kurve, skabte som Fiskeruser. Disse Kurve stille de i Render, som de grave fra Søen ind paa deres Enge. Giederne vele sielden over 10. Pund, og disse delicate Fiske kiøbes og ombæres til Nørre- og Sønderherred, og betales Pundet med 2. Sk. eller mere. Item legge de sig paa Søen i Aften- eller Morgenstunden paa deres Baade, hvilke de binde fast ved en lang Stang, som de stede i Dybet, og med en Hestehaars Snor paa en kort Kiep fange med Ormeføde lækre Aborrer store og smaae. De fange med en Angel i hver Haand, og naar Fiskene ville bide, fortiener en Mand og Kone og Børn hastig et par Marks Penge. Og paa samme Maade fange de ogsaa Sudere og Brasen. Aal fange de og, især om Vinteren paa Isen, med en lang Stang forsynet paa Enden med et spids Jern og en Modhage, at Aalen ei kan slippe igien fra Stangen, naar de have truffet ham. Og disse

For-

Fordele haver den vise Forsyns Gud undet dem, thi deres Kornjord er nogen af den letteste i Laaland.

Her, saavelsom flere Steder i Landet, legger Bønderfolket ogsaa megen Flid paa at stryge Mannagræs, hvilket gaaer saaledes til: de gaae ud, naar Solen er nedgangen hver med sit Skeneseld i Græsengene. Med begge Hænder holde de Soldet, gaae op og ned i Græsset og slaae Soldet frem og tilbage i Græsset, da det saa kaldte Mannaryger behændig af Græsstraaet i Soldet. Engen har freilig ingen Fordeel deraf, thi Græsset trampes ned, og Eierne nødes derfor sommetider at holde Vagt i deres Enge. Dette Manna sælge de enten ligesaa urenset som det er, Skieppen for omtrent 4. Mk., eller og de stampe det selv til Gryn, og sælge Lispundet for 14. til 16. Mk. Deres Stampe er intet andet end et stort Stykke Træe, som de udhule og faaer Skikkelse som en Morter, Støderen er en Træeklods, i Rundhed tre Qvarteer, som sættes fast paa Enden af en Stang som et Kosteskaft, saaledes støddes det, indtil Skal og Græs skiller sig fra Grynet eller Kornet. *) Ordentlig Møller hertil, veed jeg ikke, findes

*) En dygtig og flittig Karl kan paa een Dag dog stampe en Skieppe rene Gryn.

findes i Laaland. Fra hele Landet sælges aarlig ei meget over 50. Lispund.

Kirken, som ligger tæt op til Engestofteqaard, er en anseelig Bygning af er usædvanlig rummelig Vide, 14. Alen indvendig. Har en Altertavle fra de Catholske Tider, med prægtig Billedhugger Arbeide ægte forgyldt, som kan slaaes sammen, og to andre Fløie bag ved hine, staae imidlertid aabne. Prægtige Alter- og Messeklæder ere her ogsaa, som Hr. Lerche har foræret. Paa Kirkens vestre Ende er til Prydelse opsat et ret anseeligt høit Spir, betakt med Træbrikker, man mener omtrent 1660. af Hr. Landsdommer Hoeg. Spiret hviler paa en Muur, og denne Muurs Side ind over Kirken hviler paa to Trækspiller, som gaae igiennem Hvelvingen ned i Kirken, hvilket synes noget farligt, og maatte med Tiden blive ubestandigt. Denne Kirke er nu annecteret til Vaabensted, men blev indtil Aar 1570. forsynet af en fra Marieboe Kloster, og laae som et Capel under samme.

Her merkes det gamle Herresæde Engestoftegaard, som er sat for fri Hovedgaards Taxt 57. Tdr. 7. Skp. Hartkorn, og Skovskyld 5. Tønder. Her burde avles til Gaarden aarlig over 700. Tønder Korn, men denne Regning har i nogle Aar slaaet meget feil. Jorden er her ogsaa

mager

mager og vanskelig. *) Hovedbygningen var i de ældste Tider Brandmuur, men nu Bindingsverk, bestaaende af tre ligehoit sammenbygte Fleie. Dens Lader og Udhuse haver Landsdommer Wichmand bygget eller og sat i god Stand, saavelsom en smuk Have og en Vindmelle ved Gaarden. Neden for Gaarden tet ved Seen opsatte han ligeledes 1770. en prægtig Bygning til en Stivelse-Fabrique, men, fordi Hveden hidtil har været vel kostbar, er Fabriqven endnu ikke sat i Gang. Dette er vist, at intet Sted kan ligge saa lystig som Engestoftegaard. Tet neden for Gaarden løber den store Marieboe Søe, og strax Vesten for Gaarden er en Holm, hvor Landsdommeren opelsker en deilig Skov. Sindet opmuntres ved at løbe om i samme. Dette er besynderligt, at Gaarden har aldrig som andre været omgiven med Vandgrave.

Dens Eiere vides:

1.) Hr. Jørgen Urne 1555., gift med Anna Glob til Ørebækgaard. Hans ene Herregaard Nielstrup fik Sønnen, men Datteren fik Engestoft, og denne var

2.) Fr.

*) Dog fødes her 100. Stykker Malkekvæg og Stude.

2.) Fr. Anne Urne, fra 1574. Hun gifstede sig med Hr. Peder Hvitfeld til Skibbelundgaard, en Søn af Hr. Otto Hvitfeld paa Durebygaard. Peder Hvitfeld døde omtrent 1610., og efterlod Gaarden til sin Datter, som var

3.) Fr. Anne Hvitfeld. Hun gifstede sig med Hr. Hans Wittrop til Proendorph, en Søn af Detlev Proendorph. Hans Wittrop døde 1624., og efterlod Gaarden til sin Datter, som var

4.) Fr. Barbara Wittrop. Hun fik til Egte Hr. Christian Friis til Kragerup, Ridder, Rigensraad, Canzler, Patron for Kiøbenhavns Universitet og Befalingsmand over St. Hans og Munkelev Amter. Hans Søn var den bekiendte Oberst Hans Friis til Clausholm. *) Om Barbara Wittrop bliver under Aalstrupgaard fremdeles meldet. Hr. Christian Friis døde, og efterlod Gaarden til sin Datter:

5.) Fr. Anne Cathrine Friis, som blev gift først med Landsdommer Styco Høeg, som døde 1665., og derefter med Tønne Juel til Taagerupgaard, som ogsaa døde hende fra omtrent 1698., i hvilket samme Aar denne gudelig sindede Frue henlagde til Sognets Fattige otte Tønder Byg aarlig, at svares fra Gaarden,

hvortil

*) See om ham Da:ske Magazin 4r. Hæfte.

hvortil siden er lagt 3. Tdr. Rug og 25. Daler, hvormed underholdes 6. til 7. Fattige i et Hospital, som ligger tet uden for Kirkegaarden og ved Gaarden, og hvis ene Ende tiener til Skole og Skoleholders Værelse. Hun solgte endelig Gaarden til Etatsraad Lerche. Friisernes Slegt regner sig fra 15. Seculo.

6.) Hr. Etatsraad Christian Lerche til Nielstrup og Engestofte. See Nielstrup. Hans sidste Ægtefrue var Sophia Ulrika von Reichou, hun besad efter hans Død Engestofte, hvor hun gistede sig siden med Oberste Huusman 1726. Men, siden Huusmans Regiment var i Norge, og de ingen Roe havde her til Blivested, solgte de Gaarden til Berthel Wichmand, efter 4. til 5. Aars Forløb for omtrent 15000. Rdlr. Denne Hr. Christian Lerche pyntede Kirkerne, hvor han kom, og saa gjorde han og her ved Engestofte.

7.) Hr. Berthel Wichmand, Handels- og Kiøbmand i Nyekiøbing. Denne rige og mod enhver velsindede Menneskelsker var født i Odense, hvor hans Fader Hans Wichmand var Raadmand. Hans Farfader var Berthel Wichmand, ligeledes en anseelig Mand i Odense, (gift med Karen Leth.) Hans Farbroder var Berthel Wichmand, Magist. Phil.

og Præst i Særslev, samt Herredsprovst. *) Vor Kiøbmand Hr. Berthel Wichmand kiøbte Gaarden, som sagt, af Oberst Hausman, omtrent 1730., men blev dog ved sin Handel i Nyekiøbing, hvor han og døde, og efterlod sex Sønner og tre Døttre, disse ere: Past. Hans i Flemløse, Doctor og Physicus i Aalborg Berthel Wichmand, Capitain i Soe-Etaten Poul Wichmand, Major i Infanteriet Thomas Friderik, Pastor Lars til Herrits og Leietoste Kirker, Landsdommer Jørgen Wichmand, som nu, efterat han med omtrent 15000. Rdlr. udløste sine Sødskende, beboer Gaarden. Døttrene ere: Elis. Cathrine, gift med Hr. Apotheker Claus Seidelin i Nyekiøbing, Mette Christine, nu Enke efter Knud Solling i Marieboe, Anne Elisabeth, som tillige med hendes Mand, Hr. Provst Frid. Suhr i Kiøbelev, er død. Efter Hr. Berthel Wichmands Død blev hans Enke Bodil From gift med Lehnssecretairen og Assessor i Høieste-Ret Hr. Etats- og Conferenceraad Rasmus Rasmussen. Efter ogsaa hans dødelige Bortgang, fandt hun ingen Fornøielse større end

*) Fra hvis Haand vi have gode Skrifter, saasom: om Sindets Rolighed 1644. Om Ægteskabets Lov 1644. Jeremiæ Begrædelse i Vers 1645.

end den, at afdrage sit Sind fra de jordiske og huuslige Sorger, og i Samtaler og Brevvexling med opvakte Siele at styrke sig i sin Forløsers Kundskab. Efter en halv snees Aars Enkestand og langvarig Svaghed døde hun i Marieboe, og gik i den forenskede Roe 1760.

8.) Hr. Landsdommer Jørgen Wichmand, om hvilken utrettet duelige Mand forhen iblant Landsdommerne er meldet.

13. Hundsebye Sogn.

Dette Sogn har 447. Tdr. Hartkorn, og ved 700. Siele Indbyggere.

Her igiennem Sognet, forbi Knuhtenborg og Hundsaae strekker sig i Øster og Vester, og til begge Sider uden for Sognet den bekiendte store Mærcskov tre Miles Længde, som altsammen hører under Knuhtenborg, og hvor denne i Vester slipper, begynder igien den store Ugleholtskov, som er ligesaa stor, om ikke større end forrige, men mere forhugget. Grevskabet Knuhtenborg haver af god Skov vist endnu tre til fire Qvadrat Mile, af Eeg og Bøgetræer. Alt det, som Grevskabet nu indtager, var tilforn de velsignede

Nonner paa Marieboe Kloſter tilhørende, og kaldtes Marieboe Kloſters Amt.

Kirken er en god Bygning med Taarn, dens Eier, Hr. Greve de Knuht, har for et halvhundrede Aar ziret den med et got Orgel, med Begravelſe og Epitaphiis.

Paa Kirkemuren er i en Kampeſteen fem Alen fra Jorden et Menneſkehoved hugget, og fire Alen neden for et Menneſke Legemsnavle, ſaadan en Karl ſkal Kiempen Hun have været, ſom haver givet Stedet Navn. Han havde ſit Telt meſtendeels hos Hunsaae, og ingen torde forurolige denne Egn, ſaalænge han var hiemme. Han ſkal være druknet, i det han vilde ſeile til Aſkee, hvor man desaarſag anſtillede en Glædes-Feſt.

Den dydige Fr. Soſter Lerche Greve Knuhts lod her ved Kirken ſette i Aaret 1683. en Danſk Skole, tillagte Skolemeſteren aarlig 10. Rdlr., ſom ſvares fra Knuhtenborg, item faaer han 2. Rdlr. af en Kirketavle, ſaa og frivillig Offer af Menigheden, og 9. Tdr. Byg og 5. Daler af Sognet.

Et got Hoſpital, hvor hver Fattig maanedlig nyder halvanden Skp. Rug og ligeſaameget Malt malet, item en halv Skp. Byggryn, et halv Fdk. Erter, og Penge to Mark, ſaa og til Huſet, to Slagtenød, fire Sviin, otte Læs Brænde,

Seng-

Seng- og Gangklæder aarlig, blev indrettet 1715. til otte Fattige, (til hvilket nærværende Præſt Hr. Suhr ſkal have lovet ogſaa en anſeelig Capital, hvilken god Sæd ſaaer han ikke da?) Til Forſikring, at dette altid maatte holdes, ſatte Hr. Greven Sognets Kongetiende i Pant.

Til Sognet hører det gamle Herreſæde Aasmark (Aſamarke) ſom ſkal være anlagt allerførſt omtrent Aar 1400., og nu kaldes Knuhtenborg, og er fra 1714. Grevſkabets Hovedgaard, under hvilken hører Marieboe Ladegaard, Haulykke, Vandholmsgaard, Knuhtenlund, Binnitze, Nybollegaard.

Paa denne Kant af Landet ligger Knuhtenborg allernordligſt, og en lige Linie trukken til Landets Sondrepunct igjennem Marieboe Soe og forbi Oelſtrup Kirke, ſkulde blive hemmod 40000. Alen, det er omtrent 3. Mile. Hovedsgaards-Taxten til Knuhtenborg er 40. Tdr. Hartkorn, og 4. Tdr. 2. Skp. Skovſkyld. Til Gaarden maa aarlig indavles i gode Aar 700. Tdr. Korn. Den har og Leilighed til at holde et got Hollænderi, i det ringeſte paa 50. Malkekoer.

Hovedbygningen kan ikke regnes iblant de bedſte, men dog iblant de næſt bedſte her i Landet. Den har den lyſtigſte Situation, man kan indbilde ſig: Skovene bornere Synet, i hvor man vender

sig. En deilig Have er ved Gaarden anlagt, som man kommer udi over en stor Broe over de Gaarden omgivne Graver, hvor, foruden mange Sieldenheder at see af Orangerier, Mistbænke, rare Frugttræer ꝛc., igiennem sex lange Alleer falder en yndig Udsigt til Stranden. Spadserer man ned til Standen, som er omtrent 1000. Skrit, kan man i stille Veir saae i Synet Fæjoe, Askoe, ja Sielland.

Inden for Gaardens Enemerker stod i de ældste Tider Sogneis Præstegaard, men man fik det maget saaledes, at den blev udflyttet til det Sted hvor den nu staaer Aar 1686., med det Løfte, at Præsten her aldrig skulde savne Brænde, hvilket og ærlig holdes ham; og det er ogsaa billigt, eftersom Knuhtenborg indtog hans Skovparter med.

Denne altid beremmelige Gaards Eiere vides:

Efter de Catholske Bispers Afgang:

1.) Hr. Axel Urne, Lehnsmand over Marieboe Kloster, gift med Anna Rosencranz. Hans anden Frue skal have været Birthe Rhuds til Soegaard i Fyen. Jeg finder ham her 1555. og 1571. Not. Urne er den ældste og ypperste Danske Slegt af Adel, den skriver sig

sig fra Keiser Carl den Stores Tider, ja før Christendommens Indførelse i Norden.

2.) Hr. Knud Urne, forriges Søn, som var Stiftamtmand i Landet, og er altsaa allerede om ham tilforn meldet.

3.) Hr. Canzler Christopher Urne til Aasmark og Nielstrup, Ridder, Lehnsmand paa Aalholm fra 1627., og døde omtrent 1650. Denne vittige og store Mand finder jeg, at have været med at dømme over Amtmand Holger Rosencranz paa Bornholm, som man havde mistænkt i Hensende til at forsvare sig mod de Svendske ꝛc. Hans Frue var Sophia Lindenov, en Datter af Hans Lindenov til Hundslund.

4.) Hr. Christian Urne, Kammerjunker. Om denne ciefromme og lærde Herre, see under Nielstrup.

5.) Hr. Etatsraad Cornelius Lerche. Han kiøbte begge Gaardene af forrige i Aaret 1664., og paa begge Steder mere fordeelagtig indrettede Hovedgaardsmarkene, testamenterede saa Nielstrupgaard til sin Søn, men denne til sin Datter, Søster Lerche. Saasom Hr. Lerche var Stiftamtmand i Landet, er om ham vidtløftig tilforn meldet.

6.) Fr. Søster Lerche, gistede sig 1677. med Geheimeraad Eggert Christopher v. Knuht,

og skrev sig nu Frue til Aasmark, Hauerlykke og Meltz. Om denne store Dames Fornuft i sin Husholdning, Gavmildhed mod de Trængende og Gudsfrygt, burde skrives en stor Lovtale. Efter hendes Herres Død oprettede hun dette Grevskab 1714., som har saa store Strekninger, Rigdomme og Fordele for dem sig deraf ville og kunde benytte. Hun blev Moder til ti Børn. *)

7.) Hr. Geheimeraad Adam Christopher Greve af Knuht, Ridder. Gik i Egteskab 1713. med Hedevig Ulrika Lyxdorff, og efter hendes Død med Ide Margrethe Comtesse von Reventlau 1721., en af Tidernes Heltinder med Mands Mod. Han døde 1736. den 23. Jan. 48. Aar og 5. Maaneder mindre 5. Dage gammel, men hans Enke Frue levede næsten 20. Aar efter, og jeg tviyler, om nogen nogensinde har eiet i Danmark saa meget Jordegods som hun. Hun døde endelig paa Grimsted, som tilforn er meldet.

8.) Hr. Geh. Conferenceraad Eggert Christopher Greve af Knuht, en Søn af forrige, har

*) Den Knuhtiske Families Oprindelse er fra Leitzen i Meklenborg. Denne første af Familien i Danmark blev Ridder, Amtmand over Friderikſborg og Kronborg, samt Domherre til Slesvig.

har arvet sine Fædres Dyd at giøre vel mod sit Medmenneske. Han blev 1742. Kammerherre og Capitain, 1749. General-Adjutant, 1751. Oberst af Infanteriet; Aaret efter Assessor i Høieste-Ret, 1754. Ridder, 1759. Geheimeraad, 1764. Stiftamtmand i Sielland og Amtmand i Roskilde Amt, 1774. Ridder af Elephanten. Han harværet gift først med Margrete Maurice Francise Isedore Casado Marquise de Montebau Grevinde af Gyldenstеen, som død 1752.; derefter med Maria von Rumsen, hvilken Dyd i Døden bleguede 1765. et og tredive Aar gammel; endelig med Louise von Moltke, som var Hofmesterinde hos Prindsesse Louise. Gud lade hans Dage blive dobbelt saa mange som hans Faders, for hans Godhed i at meddele os, som ellers maatte frygte, af sine store Skove undertiden noget til Nødvendighed.

End ligger her udi Sognet den ufri Anderstrupgaard, som var nogen Tid beboet af Oberstlieutenant von Raben, som endte her sine Dage, kort efter at hans yndige Ægtefrue (født von Schinkel) alt for hastig var kommen af Live, hvortil Anledningen var denne: Da hun med een af sine smaa Døttre kiørte til Kirke, sprang ved et Sted paa en Steen Karretdøren op, hvorved den lille

faldt

faldt ud af Vognen, men blev dog uskadt, Moderen derimod ængstede sig saaledes, at hun aborterede og døde kort efter selv med. Det var omtrent i Aarene 1733. og 34. Døden bortrøvede dette fromme Ægtepar. De efterlode en Datter som blev Friherinde paa Holckenhavn. Kiøbmand Benjamin Lind kiøbte derefter Gaarden, men see, en rig kan igien blive Trængende, Trang drev ham til at sælge den efter kort Tid til Hr. Abraham Lehn til Berritsgaard, for ham Gaarden laae ubeleilig; og derfor solgte den til Conferencraadinde Rasmussen til Engestofte. Paa Gaarden har herefter siddet en Forpagter, som nu i Hyre svarer aarlig 120. Rdlr. Noget over et par hundrede Tønder Korn maa til Gaarden kunde avles, men fordeelagtig Hollænderi er her ikke Græsning nok til.

Hundsebye Præster vides:

Hr. Lyder . . . Hr. Søren 1527. Hr. Augustinus Keiler 1558., denne efter de Tider lærde Mand skrev sig fra de af Kong Ferdinand forjagede Behmiske Brødre 1548., som søgte til Preussen, og hvor de kunde komme. Han døde 1566. og efterlod en Søn, som blev Rector i Naskovs Skole.

2.) Hr.

2.) Hr. Provst Dines Jørgensen. Passerede for den Lærdeste i Herredet, endskiønt han selv skal have tilstaaet, at han uden Postil ikke kunde prædike. Han døde 1605.

3.) Hr. Jens Olsen fra Ribe, qvitterede Kaldet 1615. Men hans Familie var her efter ham nesten i hundrede Aar.

4.) Hr. Eschil.

5.) Hr. Peder Thomsen fra Nyeborg 1636. Bygde Præstegaarden, dog ikke paa det Sted den nu staaer, som siden skal vises. Han døde 1652. I Kirken læses: Ao. 1639. hafuer Hr. Peder Thomesen med sin Hustrue Margrethe Clemensdatter Rubelykke ladet dette Epitaphium sette. ꝛc.

6.) Hr. Niels Jørgensen Pral, som pralede kun kort, thi han døde 1656.

7.) Hr. Dines Jensen Jersin, døde 1660., efterat han i den korte Tid havde udstanden Angester, Skatte og Sygdommie, som overgik hans Kræfter, i den onde Svendske Feide.

8.) Hr. Søren Jacobsen Morsing, kaldet af Etatsraad Lerche 1667. Hans Epitaphium opsat 1683. sees i Kirken.

9.) Hr. Samuel Jensen Ild. Ham gik Aasmark Eiere saalænge omborde med, ved Velgierninger og Haardheder, til man fik ham bort.

Han

Han havde nogle gange afbedet fra sig, da Kongen selv et par gange havde vilket forflytte ham, indtil Herskabet her smildelig offererede hans adopterede Søn Niels Frandsen Kaldet efter ham, hvorpaa han qviterede og fik Udbye og Ørslev Kald i Sielland 1686. Aarsagen var, at faae Præstegaarden ud af Aasmark Enemerker, hvilket og skede med Forpligtelse, at Præsten aldrig skulde fattes Brænde. Men nok om denne Sag, maaskee vi torde vente Salig Biskop Blochs Presbyterologie, hvor mueligt Breve og Adkomster desangaaende blive at læse. Det var denne Mand, vi før have meldet om at have givet 400. Rdlr. til Kiebelev Sogns Fattige. To gange var han i Ægteskab.

Vi have fra ham:

Johan Arnts fire Bøger oversatte paa Dansk, Kbh. 1690.

10.) Hr. Niels Frandsen, kaldet hertil 1686. Forhen Rector i Stubbekiebing Skole. Han døde 1731., havde havt Mourits Hoe til Vice-Pastor fra 1713. og levede med ham altid venlig. Hr. Nielses anden Hustrue var Kiøbmand Rikert Williamsens Datter, med hende han avlede mange Børn. Hans Alder gik til 73. Aar.

11.) Hr.

11.) Hr. Johann Ernst Boldich, var sex Aar forriges Adjunctus. Blev 1726. her i Kirken viet til Eleonora Margrethe Nielsdatter Frieberg. Blev Sognepræst, og døde 1733.

12.) Hr. Provst Mag. Knud Rhold, forhen Rector i Raschovs Skole, hvor om denne muntre Mand kan læses.

13.) Hr. Johan With fra 1757., men døde 1758. den 2. Jan. Fra 1748. havde han tilforn været Præst i Dellefield.

14.) Hr. Hans Hornemann Suhr, født 1722. i Kisbelev Præstegaard. Som Student informerede han hos Sr. Kallehauge, som eiede Juulskov i Fyen, som var ikke en Ven af de Lærde; siden hos den ædelmodige Oberst Grambov til Telstrup, hvor han, ved at følge med paa Jagt, var engang nær i Livs Fare. Fra 1751. informerede han den unge Greve Joh. Henr. v. Knuht, Greve til Gyldensteen og Knuhtenborg (ham alle elske) og øvrige Børn. Blev her formedelst sin sædelige og gudfrygtige Opførsel elsket, og fik desaarsag 1754. Ventebrev paa Vester Ulslev Kald. To Aar derefter blev han Capellan i Østoft, og atter efter to Aar kaldet til dette Sted, hvor han samme Aar gifstede sig med Christiana Christensen af Rødbye, og fik med hende anseelige

Midler.

Midler. Gud unde ham Tid og Naade, med Lykke at vinde mange Siele til Jesu Sandheds Kundskab, hvilket jeg veed han attraaer.

14. Vester Ulslev Sogn.

Dette Sogn har henimod 700. Siele Indbyggere, og bruger 326. Tdr. Hartkorn. Kirken hører, ligesom forrige, under Knuthenborg.

Dens Præster vides:

1.) Hr. Anders Pedersen, som siges at være bleven borte i en Skov eller Mose, han var og en større Jæger end Boglærd.

2.) Hr. Morten Knudsen fra omtrent 1532. Besad Heste Lærdom; først var han Portemager, derefter Soldat, for at blive frie fra Adelens den Tid skrekkomme Magt. Løb siden til Tydskland og lærte. Blev saa endelig Præst paa dette Sted i sit Fødeland; thi man tog den gang hvad der faaes kunde. Han skal dog have været i sit Embede en ivrig Mand. Offentlig turde han sette i rette alle, sær Adelsmænd, som modstode Kong Christian den Tredie at komme paa Konge-Thronen. *)

3.) Hr.

*) Dette har en gammel Præstemand her i Egnen fortaalt.

3.) Hr. Jacob Mortensen, forriges Søn, døde 1572. Hans Successor vides ikke.

4.) Hr. Peder Jensen, døde 1640.

5.) Hr. Jacob Nielsen Winter.

6.) Hr. Friderich Pedersen, døde 1679.

7.) Hr. Søren Pedersen Busch. Skal have været Feldtpræst forhen 1677., men formedelst sin Dristighed at gaae Faren for nær, mistede ved en Kugle noget af sin Fod, og Commandeur Henrik Span skrev ham derfor dette til: Min kiere Hr. Søren Busch! En anden gang I bedre huske, Og dette altid lær: Nysgierig aldrig vær.

8.) Hr. Christen Jacobsen Baudelin fra Slemminge Præstegaard.

9.) Hr. Christian Friderich Buchholt, fra 1739. til 1746., forhen Præst i Dollefield, q. v.

10.) Hr. Cort Jørgen Werloes, ligeledes Præst forhen i Dollefield.

11.) Hr. Mag. Jens Sandøe fra 1768 Ham Gud lade med forøiet Sind længe her med sit gode Pund aagre! Hans Fødested er Holbek. Fra Eilersens Collegium blev han kaldet til dette Sted, hvor han gifstede sig

med KarenSchæffer, en Datter af Etatsraad og Jægermester Schæffer.

Vi have fra ham:

Ode om Guds Hellighed, 1766. 8vo. *)

15. Øster Ulslev Sogn.

Staaer for 184. Tdr. Hartkorn, og har 400. Siele Indbyggere.

Her i Soguet ved Aulevadsgaard blev 1647. aabnet en Hvi paa Marken, hvis inderste var et med Steenmuur omgiven Gravsted. Deri fandtes af en Død hans Laarbeen, sem Qvarteer lange, og hans Hovedskal Finger tykke, men jeg tør sige, at Monsieur J. R. tager Feil.

Kirken hører under Ulriksdals Frigaard.

Præsterne til samme have været:

1.) Hr. Anders Michelsen, en Papist, af adelig Slegt. Han antog taliter qvaliter Lutheri Lære, men blev i Hiertet saa got Catholsk, at han forsvor at vilde giste sig. Gammel og grade døde han omtrent 1570.

2.) Hr.

*) See Forsøg til de skiønne Videnskaber.

2.) Hr. Peder Christensen fra Jylland, døde 1601.

3.) Hr. Anders Poulsen Rhode. Han døde 1619. den 5. Octob. Han skal forunderlig være falden hen til Hollandske Skristers Læsning, saa at jeg troer, han nesten før han døde, var en Remonstrant eller Arminianer, hvis falske Sætninger vare: 1.) At Menneskets havde ingen fri Villie. 2.) At man ikke kan modstaae Guds virkende Naade i Omvendelsen. 3.) At de Troende ikke kan falde af Naadestanden. Det gior mig ont, hvis Hr. Anders ved at forsvare disse Lærdomme vilde giøre sig klogere end andre.

4.) Hr. Ole Nielsen Glob, døde 1639. Mon det var ham, som fik af Biskopen Erindring at tie og skiette sig selv formedelst et Vers, han havde giort over Paven, saaledes begyndende: " Til Lykke Urbanus paa din Pave " Throne, Til Lykke din Ridder Orden de con- " ceptione, Du udaf dit Sæde skal snart blive " løftet, Thi du est et Bæst, af Ondskab " forgiftet Imod vor liden Protestanternes " Hob, Men frygt dig, det raader den " Præstemand Glob " ꝛc. som kom ud iblant Folk.

5.) Hr. Albert Andersen Bredal, Broder til Mag. Peder i Klettinge. Han resignerede 1645. og døde samme Aar. See Klettinge.

6.) Hr. Peder Rasmussen Rud døde 1675., hvilken gudfrygtige Mand testamenterede til sin Skole i Nyested 20. Daler til Boger og videre, hvorom see Rector Danchels Historie blant Raschovs Skoles Rectores.

7.) Hr. Provst Zacharias Danchel, Broder til Hr. Danchel den ældre i Kiøbelev og til Hr. Claus i Thors. Fader til den lærde Poul Danchel i Slemminge. Han gifte sig med sin Formands Datter, Margrethe Rud, og døde 1716. Var i 13. Aar Herredsprovst.

8.) Hr. Peder Rud Danchel, en Søn af forrige. Var henimod 40. Aar en aarvaagen Hyrde paa dette Sted for Jesu Menighed. Ved sin Antrædelse satte han i Præstegaarden 100. Daler til dette Sogns Fattige, og halv saa mange til Annexets.

9.) Hr. Christen Rud, kom tilbage fra Norge, og prædiker nu her for sine med sig opvorne bekiendte, dertil Himlen give ham Viisdom!

16. God-

16. Godsted Sogn.

Godsted (Giædsted) Sogn bruger 162. Tdr. Hartkorn og har 220. Siele Indbyggere.

Kirken er liden uden Taarn, er til forrige et Anner. Til samme haver Amtmand Hr. Friderik Hoben foræret et Sølvbæger.

Udi Sognet ligger Ulriksdal Herregaard i en besynderlig lystig Egn, som steder til en stor Sø. Hovedgaards Taxten er sat for 65. Tdr. Hartkorn og 2. Tdr. 5. Skp. Skovskyld. Her maa kunde i dens Marker aarlig udsaaes 160. Tender Korn. Et got Hollænderie fornuftig anlagt skal her kunde indbringe aarlig en Capital af 140. Rdlr.

Stedet haver ikke ansee lige Bygninger, men Kiendere spore dog strax Geh.-Raad Lytzous Italienske Bygnings Smag; her haves en smuk Have; men det angenemmeste er Gaardens Beliggenhed. Ragbølle Sø eller nu Ulriksdal Sø, to Mile stor i Omkreds, strømmer forbi Gaarden, som kan give til Gaarden Fisk dagligdags af Aborrer, Sudere, Aal, noale Gieder og mere. Skov er her mangfoldig til Gavn og Synets Lyst. Gaardens forrige Navn var Hindsholm (og dette Navn skal den have havt, menes, lige fra Aar 1236.) siden kaldtes den Bispensøe, fordi Odense Biskop eiede

den, ligesom flere prægtige Godser her i Landet, lige indtil Reformationen. Her laae hans Magnificence este og lod sig opvarte. Kongen haver siden uden Tvivl afhændet den til Hr. Anders Gise, om hvilken jeg finder, at han omtrent 1560. tog den Bye Carlebye fra Øster Ulslov Sogn, og lagde til Godsted Sogn.

Hr. Amtmand Friderich Hoben til Boserup har nok siden eiet Stedet. Om ham er meldet blant Amtmændene. Og efter ham Hr. Eiler Kruckov 1609, om ham see mere herefter. Endelig fik i forrige Seculo Stiftamtmand Henning Ulrik Lytzon Gaarden, og sees siden den Tid dens Eiere under Sseholt.

Guldborg Land.

17. Radsted Sogn.

Dette rige Sogns Indbyggere belobe sig til 800. Siele, som bruge 410. Tdr. Hartkorn.

Egnen er fornsielig formedelst Skov og gode Kornmarker, og i denne lystige Egn ligger det gamle Herresæde Kraakerup. Den suffisanteste Bygning i Landet sees her, lignende et lidet Slot, tilforn med fire indbygte Længder, den ene er afbrændt der, hvor en smuk Have steder paa. Byg-

ningen

ningen har tre Etager oven paa Kielderrummet, alt Brandmuur. I Værelſerne ſees prægtige Blafons, Malerier, prægtige Marmorſtykker, Antiqviteter af Stifteren Hr. Palle Roſencranzes Klæder og Støvle. Paa et af Værelſerne er Nedgang til en Kielder, hvor en krænket Frøken ſkal til Straf have endet ſine Dage, og af denne krænkede ſkulde Krænkerup have faaet ſit Navn. Men Etymologien er nok falſk: Krænkerup og Krønge have een Oprindelſe, og ſiger intet andet end Kræ Enge Bye. De paa Gaarden malede Horn (cornua Cervi, efter Lighed i Amboi Kirke i Frankrige) elleve Fødder lange, ni Brede, med halvſiette Fødders Vide imellem, ville nogle, at ſkulle ſige os, at Stedets rette Navn er Kornerup, forniedelſt Egnens Frugtbarhed. *)

*) Om Stedet anfører Pontoppidan i ſit Atlas dette: 'Paa Gaarden viſes en Kielder, kaldet Jomfru-Kielderen, hvor een af Familien forvaredes. Derudi ſtaaer et ſtort Skab med mange Rum. Det har et Vindue, ſom knap giver Dagslys, og derhos en Skorſteen. Oven i Hvelvingen er et lidet firkantet Hul, en halv Alen i Qvadrat, hvorigiennem Jomfruen fik ſin Føde.

'Paa Voldene omkring Gaarden ere behagelige Spadſeregange. I dens ſtore Lyſthave er en Coupole, hvis Hvelving indvendig viſer al fresco, en Satyriſk Malning, nemlig Harenes Triumph over Hundene, Harene ride paa dem, ſauge dem, lave Mad af dem,

opvartes

I Gaardens Enge og paa dens store Skove kunde holdes et anseeligt Stutterie. Hollænderie haver alletider her været i Drift, og her maa kunde holdes henved 200. Stykker Qvæg.

Hartkornets Fritaxt til Gaarden staaer for 58. Tdr. 7. Skp. og dens Skovskyld 11. Tdr. 6. Skp. Dens aarlige Korn Indavling maatte være 1200. Tdr. Endelig er Gaarden forsynet med Birketings Ret. Godset er i de seenere Tider bleven et uafhændigt Stamgods, som siden skal vises.

Om dette vigtige Steds gamle Eiere mærkes, at det fra 12te Sec. af skal have været hos den adelige Familie Gioe (see Kierstrup) i over 400. Aar efter hinanden, dog i denne lange sammenhængende Tid findes sikker Efterretning, at Hr. Hans Moltike, en mægtig, myndig Mand, som og var med Biskop Hennike i Odense at sammenskrive paa Landstinget de Laalandske Vilkaare 1446., boede her paa Krænkerup og solgte den kort efter til Hr. Eschil Gise, om ham strax skal meldes; men at komme tilbage igien.

1.) Hr. Mogens Gise blev 1428. af Dronning Philippa forligt med sin Vederpart Morten Jensen

opvartes ved Bordet af dem, Hundene musicere for dem, trekker deres Vogn. ꝛc. NB. Paa en Skielsteen i Haven sees de Bogstaver J. S. som skal betegne Jørgen Skeel.

Jensen Giersting og fik Krænkerup i Pant, som siden blev hans Efterkommere til Eiendom. Med sin Frue, en Brok, avlede han Axel Gioe til Krænkerup, som levede 1434. og var tre gange gift, først med Karen Kabel fra Horbyggaard, derefter med Ollegaard Krumpen, og endelig med Mette Grubendal, det sidste Egteskab var ufrugtbart.

2.) Hr. Mogens Gioe, en Søn af forrige med første Kone, nævnes 1446., giftede sig med Enken, Ide Eskildsdatter Falk til Giesefeld.

3.) Hr. Eschil Gioe til Krænkerup, sad 1481. i R. Raad, blev 1488. R. Marskalk, belagde Calmar 1497. giftede sig med Mette Eriksdatter Rosenkrands, som forlod ham og gik i Mariager Kloster, hvorefter han giftede sig igien med Zidsel Arelsdatter Brahe. Han udvidede Godset, var en fær munter Mand, han kom engang ind til nogle Munke, som med lystige Hoveder sjunge: St. Petre, wohn uns bey und laß uns nicht verderben — Für den Teufel uns bewahr, Hilf reine Magd Maria — Hr. Gioe udloe dem haanligen, men han havde nær faaet Hug, de Tydske ere korte for Hovedet, især ved et Glas Vin, og tænk, det var tilliae tydske Geistlige.

4.) Hr. Mogens Gise, en Søn af forrige Hr. Eschil Gise og Mette Rosenkrands, Herre til Krænkerup, Gundersleuholm og Valderup, 1518. D. R. Hofmester og Drost. Han var med at hente fra Brysſel Kong Christiani den Andens Dronning, Religionens Reformation stræbte han, med andre flere, alvorlig at fremme, han var ansеelig, saasom han var uendelig rig. Han gistede sig med Mette Byldesbach fra Torbenfeld, og avlede med hende tre Sønner: Albert, Axel, Eschil og fem Døttre: Pernille, gift med Anders Ebbesen og siden med Borge Trolle; Mette, gift med Joh. Oxe paa Nielstrup ꝛc. Hr. Mogens Gises anden Frue var Margrethe Thomasdatter Sture fra Gammelgaard, og avlede med hende tre Sønner: Christopher, (see Durebygaard) Falk, Erik. Hans Datter Ide blev Mormoders Mormoder til den smukke Mogens Skeel til Fusingoe, Stiftamtmand i Viborg, som døde 1694. *) Hr. Mogens Gise døde paa Skanderborg 1544. andre sette 1545.

5.) Hr. Albert Gise, en Søn af forrige. Skal være død 1558. Han findes Aar 1537. som Lehnsmand paa Møen, og han var til sin Tid

*) See brave Danske Mænds Eftermæle, Tom. 1. p. 414.

Tid den rigeste Ridder i Riget. Hans Frue Anne Rosencranz, en Datter af Otto Rosencranz til Boller, som forærede til Radsted Kirke en Kalk, dede paa Torbensfeld i en høi Alder Aar 1586.

Vi have fra ham:

Loci communes, eller vor christelige Lærdoms Hoved Artikle, oversete af D. Petro Palladio, Kbh. 1549.

6.) Hr. Otto Gige til Krænkerup, Clausholm og Torbensfeld, Ridder, var nogen Tid Amtmand. Han blev skudt i Sverrig paa Elsborg 1567. Hans og Faderens Monumentstene med Paaskrift sees i Kirken.

7.) Hr. Albert Oxe til Nielstrup og Krænkerup, kiøbte Gaarden og dode uden Born 1577. Hans Historie læses under Nielstrup.

8.) Hr. Peder Brahe, (menes, var en Søn af Otto Brahe til Knudstrup, Danmarks R. Raad, om hvis Familie er meldet forhen blant Amtmændene No. 28.) dede mod Enden af 16de Seculo.

9.) Hr. Axel Brahe, Søn af forrige, gift med Elisabeth Rosensparre, (Datter af Ole Rosensparre og Elisabeth Gyldenstierne,) Søster til Steen Rosensparre til Skarolt, den sidste paa Mandsiden af Familien, som

dede

dede 1612. Hr. Axel dede 1618. og Elisabeth Rosensparre giftede sig derefter med den store Palle Rosencranz, Ridder, Rigens Raad, Stiftlehnsmand og Amtmand. Og altsaa henvises Læserne til Stiftamtmændene og blant dem No. 4. Hvortil er at legge dette: Hr. Palles Fader var Axel Rosencranz til Glimminge, og hans Moder Mette Grubbe til Heigsted. Hans Farfader Erik Rosencranz til Langting, hans Farmoder Margrethe Ulfstand til Glimminge, hans Brødre var Oluf og Holger Rosencranz. Reiste i sin Ungdom til det lærde Wittenberg, siden til Holland og Paris. Han kom 1610. i det Danske Cancellie. Aaret efter betroede Kongen ham sin Livsane til Fods i Krigen for Calmar, og var i en Deel Krigstoge, imnier en modig Soldat. Under Elsborg Festning gik en Kugle tvert igiennem hans Liv ind i Tarmene, og blev siddende i hans venstre Laar, hvilken Pine! han døde dog endnu ikke. Aar 1612. sendte Kongen ham til Engeland; paa hans Retour stødte hans Skib an og sprang i Stykker, men en Fiskerpinke reddede ham. Aar 1613. blev han Marskalk paa en spansk Ambassade. Aar 1616. den 1. Sept. holdt han Bryllup med Heilvig Rantzov Frandsdatter paa

Vording-

Vordingborg Slot, hvorpaa han den Tid var Lehnsmand. Aar 1620. gjorde Kongen ham til General Commissarius over Armeen i Holsteen. Aar 1621. kom han i Egteskab med Elis. Rosensparre, som oven er meldet. Siden maatte han i Kongens Ærende endnu engang til Engelland, og en anden gang til Holland. Videre blev han 1623. Lehnsmand til Halsted og Maricboe, og endelig til Nalholm. Mange rose ham som en god Christen og Guds Ords Elsker. Han dede 1642. den 16. Mart. og Biskop Hans Michelsen prædikede over ham.

10.) Hr. Jørgen Rosencrantz, en Søn af forrige, Herre til Krænkerup fra 1642. Og 19. Aar efter gav til et Hospital her 1000. Rdlr., hvorom forhen er meldet.

11.) Hr. Jørgen Scheel til Estrup, Kammerjunker. Hans Navns Bogstave findes paa en Steen i Haven. Han døde 1695. og Stedets Præst Hans Vinding begræd ham med et rørende Vers, som blev trykt. Hans Enke blev gift med

12.) Hr. Christian Detlev Greve af Reventlau, Friherre til Brahetrolleborg, Herre til Krænkerup, Rosenlund, Nørregaard ꝛc. Dette Huses Stamherre. Ridder af Elephanten, Gehei-

Geheimeraad, General, Kammerherre, Oberjægermester, Oberpræsident i Altona ꝛc. Amtmand i Hadersleb. *) Var en Søn af Storcantzler Conrad Greve af Reventlau. 1699. blev han Oberst over Garden. 1706. commanderede han den Keiserlige Armee i Italien i Prinds Eugenii Fraværelse. 1709. anførte han vor Armee i Skaane, men ved et ulykkeligt Slag 1710. den 10. Martii maatte for en tilstødende Feber lade sig bringe til Kiøbenhavn. Hans Heroiske Dame var Benedicta Margrethe Broktorff af Bostkamp, med hende han avlede ti Børn. Han døde 1738. den 1. Octob. 67. Aar gammel.

Vi have fra ham:

En Latinsk Tale de gentis danorum antiqvitate &c. in Folio 1684. **)

13.) Hr. Conrad Detlev Greve af Reventlau, Friherre til Brahetrolleborg ꝛc. arvede denne af forommeldte hans Fader kiøbte Gaard. Han var født i Frankfurt am Mayn 1704. den 23. Jul. Blev siden Kammerherre, Ridder, Geheimeraad, og var Amtmand i Hadersleb fra 1725. til 1731. Tilsidst Stiftsamtmand

*) I Hadersleb Amts Historie læses hans Historie vidtløftig.
**) Mölleri Cimbria lit. Tom. 1. pag. 541. See Christiansfæde.

amtmand i Sielland og Amtmand over Kiøbenhavns Amt, samt Deputeret i General-Lands- Oeconomie- og Commerce-Collegio. Han døde paa Bornholm 1750. Han var gift med Prindsesse Wilhelmine Augusta af Ploen fra 1731., som døde 1749. *)

14.) Hr. Christian Detlev Greve af Reventlau, Friherre til Brahetrolleborg, Herre til Krænkerup, Nørregaard, Rosenlund. En Søn af forrige. Han døde paa Reisen til Kiøbenhavn af Smaakopper 1759. den 14. Dec. Og hans efterladte Frue gistede sig derefter med den Holsteenske Herre, Landraad von Thienen.

15.) Comtesse Reventlau forriges Datter, født til Verden nogle Uger efter Faderens Død, blev ved Dom tilkiendt dette Stamgods, men Baroniet Brahetrolleborg arvede (efter den giorte Beskikkelse, at Brahetrolleborg skal stedse tilhøre en Reventlau og derefter Kongen) hendes Faders Farbroder Greven paa Christiansæde. Aar 1774. gistede hun sig med Hr. Carl August von Hardenberg, Hannoversk Cammerraad, som ved Kongelig Diploma den 1. Jul. fik Tilladelse af føre Reventlauernes Vaaben og

*) Han var Broder til endnu levende Greve Christian Detlev de Reventlau paa Christiansæde. See mere om Familien i min Historie over Hadersleb Amt.

zu Wien. Deutsche Zeitschriften kamen wenig ober gar keine in Wien, selbst Cotta's Zeitschrift, die Allgemeine, wurde nur in wenigen Exemplaren durch die Censur in Wien gelassen. Ich selbst habe sie nie gesehen.

Schon vor dem Jahre 1848 war Metternich sehr alt geworden. Seine Energie war merklich gesunken, und er hatte sich mehr und mehr in die Arbeiten seiner Untergebenen vertieft, besonders in die Censur. Diese Energie war ursprünglich eine Energie des Willens, nicht des Geistes.

Zwei Quellen stehen:

1) Th. Juden, Fürst Metternich. Nach Briefen und Memoiren seines Sekretärs Clemens Wenzel Lothar Metternich. Leipzig 1880. Duncker & Humblot. 2 Bände.

2) Alfred Stern, Geschichte Europas seit den Verträgen von 1815 bis zum Frankfurter Frieden von 1871. Stuttgart und Berlin 1894 ff. Cotta. Bis jetzt 3 Bände.

Roſenſparre til Krænkerup logerede ofte hos ham, medens der blev bygt paa Krænkerup, og hun var altid gavmild. Hr. Winter døde 1629. og var 49 Aar i Lære-Embedet.

4.) Hr. Anders Thogerſen var fra 1627. Capellan hos forrige. Efterfulgte ham ſom Sognepræſt, og døde 1630.

5.) Hr. Poul Andersen Tirſted, Capellan forhen i Vordingborg, kaldet til dette Sted 1631. den 4. Martii. Han ſkal engang have ſtødtes med Degnen oppe i Choret. Degnen ophidſede hans Kone og flere, ſom lurede paa ham. Qvindefortred er ſlem nok, Hr. Poul giorde dette Vers: " I Thirſtæd paa mit Fødeſted, " Der havde Poul Vennefred; Der gav jeg " ofte Degnens Kone Til gammel Øl en mynt" tet Krone, Hvormed hun ſmukt tracterede " Sin Ven paa Toſtrup Pagterſke; Endeel " Veninder ved Siden ſtod, Af Pøbelſlegt, " men ſnakſom Blod, Man dem et Glas og " bære lod " ꝛc. hvormed han endnu ophidſede Degnekonen og hendes Anhang were. Diſſe deilige Vers havde han ſkrevet i Mag. Paneratii Poſtil, hvoraf Monſr. Werner paa Taaſtrup udſkrev dem. Hr. Poul døde 1636. den 22. Martii.

6. Der Heil. Bisch. Ulrich Lechner Märtyrer, Anno 973. Dieser Heil. Mann hat sich um die Kirche sehr wohl verdient gemacht, Anno 1187. Der Heil. Bischof Hartwig von Eichstätt starb. Anno 1200. Der Heil. Bischof Isenbert, den Leib haben die Ungarn verbrannt, Anno 1246. Der Heil. Bischof Albertus Magnus starb. Anno 1280. Der Heil. Bischof Heinrich von Brixen starb. Anno 1288. Der Heil. Bischof Conrad von Constanz starb. Anno 1312. Der Heil. Bischof Johannes Nepomucenus ward ertränket. Anno 1393. Der Heil. Bischof Johannes Capistranus starb. Anno 1456. Der Heil. Bischof Nicolaus von Flüe starb. Anno 1517. Der Heil. Bischof Johannes Fischer ward enthauptet. Anno 1535. Der Heil. Bischof Thomas Morus ward enthauptet. Anno 1572. Der Heil. Bischof Carolus Borromäus starb. Anno 1584. Der Heil. Bischof Franciscus von Sales starb. Anno 1622. Der Heil. Bischof Andreas Bobola ward ermordet. Anno 1657. Der Heil. Bischof Clemens Maria Hofbauer starb. Anno 1820. Der Heil. Bischof Johannes Neumann starb. Anno 1860. Der Heil. Bischof Gregorius starb. Anno 1872. Der Heil. Bischof Wilhelm starb. Anno 1878. Der Heil. Bischof Ignatius starb. Anno 1881. Der Heil. Bischof Bernardus starb. Anno 1886. Der Heil. Bischof Augustinus starb. Anno 1887. Der Heil. Bischof Johannes Baptista starb. Anno 1888. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1889. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1890. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1891. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1892. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1893. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1894. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1895. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1896. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1897. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1898. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1899. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1900. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1901. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1902. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1903. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1904. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1905. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1906. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1907. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1908. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1909. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1910. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1911. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1912. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1913. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1914. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1915. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1916. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1917. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1918. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1919. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1920. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1921. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1922. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1923. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1924. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1925. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1926. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1927. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1928. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1929. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1930. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1931. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1932. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1933. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1934. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1935. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1936. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1937. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1938. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1939. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1940. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1941. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1942. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1943. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1944. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1945. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1946. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1947. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1948. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1949. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1950. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1951. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1952. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1953. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1954. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1955. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1956. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1957. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1958. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1959. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1960. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1961. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1962. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1963. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1964. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1965. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1966. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1967. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1968. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1969. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1970. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1971. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1972. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1973. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1974. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1975. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1976. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1977. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1978. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1979. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1980. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1981. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1982. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1983. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1984. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1985. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1986. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1987. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1988. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1989. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1990. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1991. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1992. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1993. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1994. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 1995. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 1996. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 1997. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 1998. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 1999. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2000. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2001. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2002. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2003. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2004. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2005. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2006. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2007. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2008. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2009. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2010. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2011. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2012. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2013. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2014. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2015. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2016. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2017. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2018. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2019. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2020. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2021. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2022. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2023. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2024. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2025. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2026. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2027. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2028. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2029. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2030. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2031. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2032. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2033. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2034. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2035. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2036. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2037. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2038. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2039. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2040. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2041. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2042. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2043. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2044. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2045. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2046. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2047. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2048. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2049. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2050. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2051. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2052. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2053. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2054. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2055. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2056. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2057. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2058. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2059. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2060. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2061. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2062. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2063. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2064. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2065. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2066. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2067. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2068. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2069. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2070. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2071. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2072. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2073. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2074. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2075. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2076. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2077. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2078. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2079. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2080. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2081. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2082. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2083. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2084. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2085. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2086. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2087. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2088. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2089. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2090. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2091. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2092. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2093. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2094. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2095. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2096. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2097. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2098. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2099. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2100. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2101. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2102. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2103. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2104. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2105. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2106. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2107. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2108. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2109. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2110. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2111. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2112. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2113. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2114. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2115. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2116. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2117. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2118. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2119. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2120. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2121. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2122. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2123. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2124. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2125. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2126. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2127. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2128. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2129. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2130. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2131. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2132. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2133. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2134. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2135. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2136. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2137. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2138. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2139. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2140. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2141. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2142. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2143. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2144. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2145. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2146. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2147. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2148. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2149. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2150. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2151. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2152. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2153. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2154. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2155. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2156. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2157. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2158. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2159. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2160. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2161. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2162. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2163. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2164. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2165. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2166. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2167. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2168. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2169. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2170. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2171. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2172. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2173. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2174. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2175. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2176. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2177. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2178. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2179. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2180. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2181. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2182. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2183. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2184. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2185. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2186. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2187. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2188. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2189. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2190. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2191. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2192. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2193. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2194. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2195. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2196. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2197. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2198. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2199. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2200. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2201. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2202. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2203. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2204. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2205. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2206. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2207. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2208. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2209. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2210. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2211. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2212. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2213. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2214. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2215. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2216. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2217. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2218. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2219. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2220. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2221. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2222. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2223. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2224. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2225. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2226. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2227. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2228. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2229. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2230. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2231. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2232. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2233. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2234. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2235. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2236. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2237. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2238. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2239. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2240. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2241. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2242. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2243. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2244. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2245. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2246. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2247. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2248. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2249. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2250. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2251. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2252. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2253. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2254. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2255. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2256. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2257. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2258. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2259. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2260. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2261. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2262. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2263. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2264. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2265. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2266. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2267. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2268. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2269. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2270. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2271. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2272. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2273. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2274. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2275. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2276. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2277. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2278. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2279. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2280. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2281. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2282. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2283. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2284. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2285. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2286. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2287. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2288. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2289. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2290. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2291. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2292. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2293. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2294. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2295. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2296. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2297. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2298. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2299. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2300. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2301. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2302. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2303. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2304. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2305. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2306. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2307. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2308. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2309. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2310. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2311. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2312. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2313. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2314. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2315. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2316. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2317. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2318. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2319. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2320. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2321. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2322. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2323. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2324. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2325. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2326. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2327. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2328. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2329. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2330. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2331. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2332. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2333. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2334. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2335. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2336. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2337. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2338. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2339. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2340. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2341. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2342. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2343. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2344. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2345. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2346. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2347. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2348. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2349. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2350. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2351. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2352. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2353. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2354. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2355. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2356. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2357. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2358. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2359. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2360. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2361. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2362. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2363. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2364. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2365. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2366. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2367. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2368. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2369. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2370. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2371. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2372. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2373. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2374. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2375. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2376. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2377. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2378. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2379. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2380. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2381. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2382. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2383. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2384. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2385. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2386. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2387. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2388. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2389. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2390. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2391. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2392. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2393. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2394. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2395. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2396. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2397. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2398. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2399. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2400. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2401. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2402. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2403. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2404. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2405. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2406. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2407. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2408. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2409. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2410. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2411. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2412. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2413. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2414. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2415. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2416. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2417. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2418. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2419. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2420. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2421. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2422. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2423. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2424. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2425. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2426. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2427. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2428. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2429. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2430. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2431. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2432. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2433. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2434. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2435. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2436. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2437. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2438. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2439. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2440. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2441. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2442. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2443. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2444. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2445. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2446. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2447. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2448. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2449. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2450. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2451. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2452. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2453. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2454. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2455. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2456. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2457. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2458. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2459. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2460. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2461. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2462. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2463. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2464. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2465. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2466. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2467. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2468. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2469. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2470. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2471. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2472. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2473. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2474. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2475. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2476. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2477. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2478. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2479. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2480. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2481. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2482. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2483. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2484. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2485. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2486. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2487. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2488. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2489. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2490. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2491. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2492. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2493. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2494. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2495. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2496. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2497. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2498. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2499. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2500. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2501. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2502. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2503. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2504. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2505. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2506. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2507. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2508. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2509. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2510. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2511. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2512. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2513. Der Heil. Bischof Joseph starb. Anno 2514. Der Heil. Bischof Franciscus starb. Anno 2515. Der Heil. Bischof Petrus starb. Anno 2516. Der Heil. Bischof Paulus starb. Anno 2517. Der Heil. Bischof Johannes starb. Anno 2518. Der

Entianrod, et Lod Tormentil, et Lod Alantrod, dertil rød Myrrha for 2. Sk., Aloe for 2. Sk., Rhabarbara for 2. Sk., (koſter i alt 24. Sk.) alt dette kom han i en ſtor Flaſke med halvanden Potte Kommin- eller Franſk-Brændeviin, ſatte det i 8. Dage ved eller under en varm Kakkelovn, og ſkulpede det engang om Dagen, dereſter afſiede han det igiennem graa Papir. Naar ſørſte Extract var afſiet, ſlog han andet Brændeviin paa Rodderne, (og af denne ſidſte gav han en dobbelt Portion til Vedkommende). Han ſkriver videre: et Fingerbøl fuldt tages af gangen i ſamme Slags Brændeviin, ſom det er ſat paa, er baade ſundt og opvækker Appetit. Arbeidsfolk hielpes ofte deraf, ved at gives dem en dobbelt Portion. Om Morgenen efter Thevand er Drikken ſundeſt. Er denne Recept ikke Penge værd?

11.) Hr. Søren Viborg, er fød paa Bognæs ved Roſkilde, hvorfra han blev Student 1726., og efter fem Aar Capellan og Succeſſor Deſignatus til dette Sted.

18. Thorebye Sogn.

Dette ſtørſte Sogn i Laaland, hvis Kirketiende er anſat, tænk, 65. Tdr. 6. Skp., 1. Fierdk.

Gnaden, daß sie dem Herrn Gehorsam zu leisten ihre Hände darbieten. Herr, gedenke

Gedenke in der Zeit, wenn du wandelst, daß du sie leitest, wenn du schläfst, daß du sie bewahrest, wenn du mit ihnen redest, daß du ihnen Weisheit gebest.

Gedenke, Herr, unsers Feindes und seiner Tücke, daß er nicht Gewalt habe über deine Kinder, und in die Tiefe werfe sie nicht. Gedenke, Herr, deiner Kirche, daß sie nicht Noth leide, und daß sie nicht Mangel habe an irgend einem Gute.

Gedenke, Herr, unsers Landes, daß es nicht verwüstet werde durch Krieg, und daß es nicht Theil habe an Verwüstung und Zerstörung, daß es nicht Mangel leide an Getreide. Herr, gedenke deiner Heerde, daß sie nicht zerstreuet werde, sondern versammelt in den Hof der Kirche Gottes.

Herr, gedenke an deine Knechte und Mägde, die auf diesen Altären ihre Gaben niederlegen, daß du ihnen gedenkest zum Guten, und ihre Gebete erhörest.

Es sind der Gebete viele, aber Gedenke ist, daß du ihnen gedenkest zum Guten, und ihre Gebete erhörest.

Hr. Morten Pederſen døde 1555.

Hr. Hans Wienbierg. Jeg finder, han har været i Paſſav, den Tid Religions-Freden der blev ſluttet 1552. Han døde her 1559.

8.) Hr. Mag. Hans Jørgenſen Sadolin, fra Odenſe Biſpegaard. Han blev Fader til Hr. Theophilus Sadolin i Aaſtrup i Falſter, og Farfader til Mag. Jørgen i Stokkemark. Studerede først i Kiøbenhavn og siden til Wittenberg. Han blev af Kong Friderik den Anden aaret med laurea poëtica. Aar 1559. blev han kaldet til denne store Menighed, og blev kort efter Herredsprovſt. Han var gift med Maren Ulfsdatter, men i ſamme ſit Egteſkab beſvangrede han en adelig Jomfrue navnlig Anna Baad, hvorover han i Landemodet 1576. blev dømt fra Kaldet; men han var med Dommen ikke fornøiet, og appellerede til Høieſte-Ret, ſom blev holdt ſamme Aar den 12. Dec. af Nic. Kaas, C. Walkendorph, Doct. P. Madſen, Doct. N. Hemmingſen, Doct. A. Lauritſen, Prof. A. Kioge, N. L. Scavenius, Joh. Saſſerides og J. M. Aarhuus efter Kongelig Befaling i Hellig Geiſtes Huus, men Landemodets Dom

Bez. u. Ger.-Bez. Aussig. Ging. Schock 47 Xr. 24 Gr.

Bez. Ger. Aussig:

Aussig, Bezirk, Stadt, 10.000 Einw.
Bez. Ger.

under Kong Friderik den Anden, og udstod megen Travaille.

6.) Hr. Peder Mikkelsen Finding eller Finde. Forhen Rector i Odense Skole. Døde her 1611.

7.) Hr. Michel Lucasen. Døde 1639. den 1. Jan.

8.) Hr. Provst Mag. Augustinus Povelsen, beskrives som en myndig Mand og skarp Visitator. Døde 1676.

9.) Hr. Mag. Anders Eriksen Stenkelstrup, (Broder til Hr. Niels i Veirløse i Falster.) Fra Kiøbenhavns Skole blev han Student 1661. Aar 1675. blev han for sin Lærdom beæret med Magistergraden, og Aaret efter Præst til dette Sted. Her giftede han sig med Jes Jessæi Enke fra Nyekiøbing. Han døde 1678. den 3. April og det meget hastig, saaledes: da han havde forrettet Gudstieneſten og spiist, lokkede det gode Veir ham ud at spadsere omkring ved Byen, tilligemed Rector R. Bruun fra Nyekiøbing, og en anden Studioso. Medens de gik, fik de at vide, at der vare Breve med Posten til Mag. Stenkelstrup, de vendte da tilbage, men Præsten vilde skyde Gienvei. De andre to komme i Præstegaarden, men han var endnu ikke kommen. De

auf Neuland, dessen wichtigste Kolonien, das deutsche Kamerun und das deutsche Togoland, in Westafrika liegen, und zwar zwischen dem 4. Grad nördlicher und dem 14. Grad südlicher Breite. Die Kolonie Kamerun hat einen Flächeninhalt von 790 000 qkm, Togoland einen solchen von 87 000 qkm. Die Bevölkerung beider Kolonien wird auf 7 Millionen Menschen geschätzt. Die Hauptstadt von Kamerun ist Buea, die von Togoland Lome. Die Kolonie Kamerun wurde 1884 durch Nachtigal, Togoland 1884 durch Gustav Nachtigal und Kamerun 1884 durch Gustav Nachtigal und Togoland 1884 durch Gustav Nachtigal und Togoland 1884 durch Gustav Nachtigal und Togoland

12.) Hr. Provſt Mag. Peder Reenberg, var født 1681. den 24. Dec. i Viborg. Hans Fader Jens Reenberg, det forunderlige Hoved, var Conrector og derefter Rector Scholæ, men forlod ſin Tieneſte og ſled hele 23. Aar paa Lynderupgaard med at informere unge Mennesker. Hans Farbroder var Landsdommer og Juſtitsraad Theger Reenberg, ſom ved ſine Poetiſke Skrifter er bleven bekiendt. Mag. Reenberg giftede ſig her med Elſe Eliſabeth Giemtze, ſom dede ham fra 1740. Selv gik han Kiodets Gang 1747.

13.) Hr. Hans Nordrup fra Jylland. Et til ſin Tid ved Kiobenhavns Univerſitet Under, formedelſt ſit hurtige Hoved. Stod ved denne Menighed fra 1747. til 50. Geheimeraad og Ober-Secretair i Kriigs-Cancelliet von Gabel og hans Frue valgte ham til deres Cabinets-Prædikant, og ſiden forfremmede ham til det lidet Præſtekald til Vettersley ved Ringſted, og gave ham tillige Ventebrev paa dette Thorebye Sognekald. Hans Poeſie, hvorudi hans Styrke meeſt beſtod, ſaavel ſom hans øvrige Spog, faldt alt for meget i det anſtødende, for Exempel, i Anledning af Biſkop Deichmanns Søn: "Hille Pine, hille "haarde, Er vor Biſpeſøn Captain, Som ei

Vorgeschichte des Hauses Habsburg-Lothringen. Von Dr. Heinrich Ritter von Zeißberg. Wien, 1867. Braumüller. (Separat-Abdruck aus dem Archive für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen.)

Der Verfasser hat sich durch seine Arbeiten über die Geschichte Polens und Oesterreichs einen Namen gemacht, der ihn zu jeder Forschung auf diesem Gebiete berechtigt. Er hat sich in dieser Abhandlung die Aufgabe gestellt, die Vorgeschichte des Hauses Habsburg-Lothringen zu behandeln, und zwar bis zu dem Zeitpunkte, wo dasselbe durch Heirath mit dem Hause Habsburg in Verbindung trat. Wir können diesen Zeitpunkt, in welchen Ende und Anfang zweier Geschichtsperioden fallen, nicht besser bezeichnen, als mit den Worten, welche der Verfasser selbst sagt: „Der so scharf ausgeprägte Gegensatz zwischen Mittelalter und Neuzeit, der Uebergang von dem Mittelalter zu der Neuzeit, das Verschwinden des Mittelalters und das Hervortreten der Neuzeit, alles dieses lässt sich kaum besser, als durch die Geschichte des Hauses Habsburg-Lothringen darstellen.“ Da dies sehr fasslich ist, so können wir nur wünschen, dass der Verfasser recht bald sein Versprechen erfülle, und uns die Geschichte des Hauses Habsburg-Lothringen bis zu dem Zeitpunkte, wo dasselbe durch Heirath mit dem Hause Habsburg in Verbindung trat, vorführe.

noget af det bedſte holder man følgende hans Anſøgelſes-Brev til Kongen: " Jeg længe nok " har ſlidt paa min Studenter Kappe, Og " feiet Stovet af de høie Herrers Trappe, Saa " at en Vandrings-Stav ſig paſſer paa min " Sti, Ret ſom en Krykke til Marqvis de " Croiſi. I Himlen er der tre, den fierde er " paa Jorden, Vor Fierde Friderik, vor " ſynlig Gud i Norden, Det ſom de Tre mig " gav, jeg mener Liv og Aand, Vor jo op- " holdes ved den Fierdes Naades Haand.

14.) Hr. Provſt Hans Brygmann. Denne ærværdige Mand er født Aar 1711. paa Vemmetoft i Siælland, hvor hans Fader Peder Brygmann var Slots- og Godſets Forvalter, item over det under Vemmetoft Slot liggende Gods Holſtrup. Hans Moder var Cathrine Brink. Indtil 1720. blev han privat informeret, og derefter ſat i Kiøge under den uforglemmelige Rector Schnabel, og da Hr. Schnabel blev til Roſkilde Skoles Rectorat forflyttet, gik Hr. Brygmann med til Roſkilde, og blev af ham ſamme Aar, nemlig 1726. til Academiet dimmitteret, og blev ſtrax Exercitiarius paa Kloſteret. Aar 1730. blev han Hører i Roſkilde Skole, ſted der i 13. Aar, hvoreſter Sal. Biſkop Herſleb foreſlog

ham

Kurf. auf Schloß, starb den 1743. 8ten Juny, und wurde den 15ten ejusd. in der Kirche des Schlosses, unter der Orgel auf Chur begraben. Man war willens ihn in der Kirche zu Coblenz beizusetzen, weil Churtrier 3 Tage, Churköln aber 14 Tage Trauer anlegte, und also Churtrier 11 Tage vor Churköln, dem Kurf. den 25ten 1743. 8.

Chur-Cöln.

1) Dr. Theol. . . . 1743.

2) Clemens August Graf, des Heil. R. R. Fürst . . . 1761.

3) Dr. Theol. Max. Fra. Gr. Erbtruchs. 1) . . . 1784.

4) Anton Victor Graf, des Heil. R. R. . . . 1802.

5) Dr. Theol. Carl, des Heil. R. R. Graf, Fürst Primas 2) . . . 1803. starb den 10ten Juny, den 11ten begraben.

6) Dr. Theol. Max. Fra. Gr. Erbtruchs. Primas Churfürst, 3) . . . 1812.

1) Dieser Churfürst ist der letzte, welcher die Wahl der Churfürsten, in so fern sie ein Recht war, ausübte.

2) Dieser Churfürst hatte, wegen der heftigen Kriegszeiten, so wenig Gelegenheit zu

Til Sognet hører det gamle Herresæde Fuglsang, som har 61. Tønder fri Ager og Eng Hovedgaards Tax, og avler aarlig over 1200. Tdr. Korn. Gaarden er een af de ældste i Landet; den har tilforn staaet paa en lystig Holm der i Egnen, hvor de store Skove paa en meget lystig Maade bornerede Synet. Den ligger endnu plaisant nok nær ved Sundet mellem Falster, to Mile Østen for Saxkiøbing. Med Gaardens Jorder er af dens senere Eiere giort fordeelagtige Indretninger, ved den duelige Forvalter P. Stub, ligesom Godset nu for kort siden ogsaa haver faaet fri Ting og egen Birkeret. Dens første Eiere man finder, have været:

1.) Velb. Hr. Laurits Nicolaisen 1403. Jeg finder han var i Calmar Aar 1397., da Dronning Margrethe tog Eed af de tre Rigers Stænder.

2.) Hr. Absolon Andersen 1423. Hidsede Bønderne til Søeroverie, hvorover Dronning Philippa bar et skrekkeligt Had til ham.

3.) Fr. Mette Jensdatter, en Enke efter Lehnsmanden paa Raunsborg Slot Hr. Lyder Kobel eller Kabold. Om ham er meldet tilforn iblant Amtmændene, denne Gaard kiøbte han muligt til et Enkesæde for sin Frue, som det

ogsaa

nahm ihn Ao. 1446. Zur ver. d. Ehe. Diese Ehe v. Friedrich Maria, ob sie ins Leben 1. Ao. 1. Ao. 1. Ao.

Rudbierggaard 1606., hvilken han ogsaa siden afstod til Lehnsmanden paa Nyekiøbing Joach. Barnewitz. Hr. Rhud er nok død i Kiøbenhavn, siden han var Rigens Raad og stedse ved Hoffet. Hans Frue var Ellen Marsvin.

6.) Hr. Peder Rhud, forriges Broder. Han blev ved Frideriksborg 1592. af Christen Hansen til Nørregaard ihielslukken.

7.) Hr. Corfitz Rhud, en Søn af forrige, sad her i mange Aar, og døde 1620., andre sette urigtig 1630., og ligger i Fyen (hvor han var født) begraven i Sandholt Lyndelse. Hans Egtefrue var Birte Rosensparre, som fødde ham tre Børn: Otto, Birte og Heilvig, og efterlevede ham i endeel Aar, benyttende sig til sine Børns Anførsel af den brave Peder Skaaning, som blev Herredsprovst og Præst i Svendborg *). Efter hendes Død, maa Sønnen efter nogle Aars Besiddelse have overladt Gaarden til Kongen, ligesom det gik flere i den bedrøvelige Krigstid, og Souveraniteten giorde og ved Frigaardene endeel Forandringer. Mange Aar efter skiødede Kongen Gaarden til Geheimeraad Gabel Aar 1726. den 16. Octob., han skiødede den igien i samme Aar den 11. Dec. til

8.) Hr.

*) Om ham læses Worms Lexicon Tom. 2. p. 386.

§. 3. Die Mitglieder sollen sich Gewohnheiten, Laster und Ausschweifungen abgewöhnen.

§. 4. Jedes Mitglied soll die Gesellschaft Gottes, die heilige Kirche Christi, achten, ehren, lieben, schützen, vertheidigen und für sie beten.

§. 5. Jedes Mitglied soll sich bemühen, seine Kinder in Gottesfurcht zu erziehen. Die Gesellschaft wird ihnen Schulen errichten, wo sie in Religion, Sittlichkeit, Wissenschaften und Künsten unterrichtet werden. Für Unterhaltung armer Kinder, Waisen und Verlassener soll gesorgt werden.

§. 6. Jedes Mitglied soll sich bemühen, seinen Nächsten zu lieben, wie sich selbst, Gutes zu thun, wo es kann, und Niemand Böses zu thun.

§. 7. Jedes Mitglied soll sich bemühen, Armen, Kranken, Elenden, Verlassenen, Gefangenen, Sterbenden, Todten, Wittwen und Waisen Hülfe, Trost, Rath, Beistand, Liebe und Barmherzigkeit zu erweisen.

§. 8. Jedes Mitglied soll sich bemühen, Unwissende zu belehren, Irrende zurechtzuweisen, Zweifelnde zu trösten, Betrübte aufzurichten, Beleidigungen zu verzeihen, Lästige geduldig zu ertragen, Niemand zu beleidigen, sondern Jedermann zu dienen, wo es kann, und Jedermann zu lieben, wie sich selbst.

§. 9. Jedes Mitglied soll sich bemühen, Gott über Alles zu lieben, ihn anzubeten, ihm zu danken, ihn zu loben, ihn zu preisen, ihn anzurufen, ihn zu verherrlichen, ihn zu bitten, ihn zu suchen, ihn zu finden, ihn zu ehren, ihn zu gehorchen, ihn zu lieben, ihn zu genießen, ihn zu besitzen, ihn zu schauen, ihn zu erkennen, ihn zu bekennen, ihn zu verkündigen, ihn zu preis

opbygt først af den bekiendte Palle Roſencranz, til Krænkerup, til hans Jagthunde, fra hvilket uanſeelige Øiemeed den opreiſte ſig ſiden til et frit Allodialgods. Paa dens Mure ſees Aarstallet 1638. Efter Hr. Palle anfører Pontoppidan ſom Gaardens Beſiddere i forrige Seculo Henrik Roſencranz, en Søn af Hr. Palle, det var ham, ſom først inddelede Gaardens Marke, og giorde ſig mere Plads. Hans Flittighed og Paapaſſenhed efterfulgte hans Søn Erik Roſencranz, ſom maa have ſolgt den efter kort Eiendom til Oberjægermeſteren, Hr. Chriſtian Detlev Greve af Reventlau til Brahetrolleborg, hvilken ſtrax oprettede af Krænkerup og dette Annex ꝛc. et Stamgods; altſaa ere Eierne herefter at ſøge under Krænkerup.

19. Maibølle Sogn.

Har overmaade prægtige frugtbringende Markjorder. Sognet haver 395. Tdr. Hartkorn og 730. Siele Indbyggere.

Kirken, beliggende en Miil lige Nordoſt fra Saxkiøbing, nær ved Guldborgſund, hører under Herredsgaard. Den har fra 1690. været et Annex til Saxkiøbing, dog haver hans Majeſtet

von Schwein, Schmidt von Eben-Schmidtegg, verehrt, wo es heißt: „Er ſchrieb Briefe über Briefe, ſo viel man ihm deren zuſchickte, und ſo viel er deren ſelbſt zu ſchreiben Gelegenheit hatte, und ſo viel ſeine Zeit ihm erlaubte, und ſo viel er deren ſelbſt wünſchte, und ſo viel er deren nicht wünſchte, ſo viel er deren ſelbſt nicht leſen konnte, und ſo viel er deren leſen mußte.“

Dedikationsexemplare, die ihm vorhanden, ſind:

1) Bibliothek der Univerſität Wien.
2) Bibliothek der Univerſität Wien 1772.
3) Bibliothek der Univerſität Wien 1772. Ein Exemplar Dedikations-Exemplar, das ihm Joſeph von Sonnenfels, Hofrath und Profeſſor der Staatswiſſenſchaften, zuſchickte. Dieſes Exemplar hat auf dem Titelblatte die Worte: „Vom Verfaſſer.“
4) Bibliothek der Univerſität Wien 1772. Ein Exemplar Dedikations-Exemplar, das ihm Joſeph von Sonnenfels, Hofrath und Profeſſor der Staatswiſſenſchaften, zuſchickte. Dieſes Exemplar hat auf dem Titelblatte die Worte: „Vom Verfaſſer.“
5) Bibliothek der Univerſität Wien 1772.
6) Bibliothek der Univerſität Wien 1772.
7) Bibliothek der Univerſität Wien 1772.
8) Bibliothek der Univerſität Wien 1772.
9) Bibliothek der Univerſität Wien 1772.
10) Bibliothek der Univerſität Wien 1772.

6.) Hr. Mogens Davidſen, døde 1674. Den ſidſte Hr. Adam Roj, døde 1690. den 2. Junii.

Aar 1544. finder jeg, at Hr. Johan Oxe fik Maibolle Birk med mere i Forlehning af Kongen, mod at holde Karle til Kongens Tieneſte.

20. Thors Sogn.

Thors Sogn har 371. Tdr. Hartkorn og hen-mod 700. Siele Indbyggere.

Stedet har Navn efter den gamle ærv. Afgud Thor, hvis Billede her var opſat, muelig ved Saxkiøbing Fiord.

Kirken, ſom hører under Berredsgaard, er en god Bygning med Taarn. Den hele Bygning har i Længde omtrent 48. Alen, Taarnets Brede er 15. Alen og dets Høide omtrent 32. Alen. Af de første Chriſtne blev den bygget og indviet til St. Andreæ Beſkiermelſe.

Aar 1119. blev uddeelt Aflad for at ſamle til denne Kirkes Iſtandſettelſe.

Aar 1392. udgav Biſkoperne i Fyen, Skaane, og alle de i Jylland atter et Aflads-Brev til 40. Dages Synds forladelſe, dateret Kalendeburgh, til alle ſom vilde til Kirken give Jord,

Jude, Jud. Hebräer, Hebräerin, Jüdin, Jüdinn, Jüdisch, Jüdisch-Deutsch, Jüdisch-Deutsch, Jüdisch-Deuts

6.) Hr. Mads Hanſen, om ham fortælles, at han i den Svendſke uforglemmelige Feide blev af nogle Fiender tampet, for han paa Prædikeſtolen engang ſagde: O hvor mange Kroppe ere her, men I ere alle ſom Hovedloſe. En Svendſk ſvarede: min Konge er Hovedet.

7.) Hr. Frands Frandſen. Tillige Præſt i Virnæs. Dede 1670.

8.) Hr. Mag. Johan Steenſtoup, dode ſtrax 1671.

9.) Hr. Palle Madſen, blev aſſat 1677. Skal have været liderlig.

10.) Hr. Claus Danchel fra Svendborg. I hans Tid blev Virnæs til Thors annecteret. Han dode 1716. cf. Kiebelev.

11.) Hr. Mag. Ole Gimbſoe, en Præſteſon fra Moen, Hr. Morten Reenbergs Stiffen. Han giftede ſig her med forrige Hr. Danchels Enke Abele Dorthe; men efter hendes Død med en Freken Pappenheim paa Berredsgaard. Han ſkal have havt beſynderlig gode Gaver til at tale, men det var og al hans Fortieneſte. *)

*) Hans Brødre narrede ham hans Arvemidler fra, og man bildte ham ind, at ham og dem var en Arv tilfalden i Tydſkland, men han ſkulde tilſkyde til Reiſepenge, og een ſkulde da hente dem, med borte blev Marcus med Pengene.

1807. Am 23. Oktober, Abgangs-Ort: Thorn
23. Oktober. in Preußen. Am 24. Oktober, Ankunfts-Ort: Thorn in Preußen, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 25. Oktober, Abgangs-Ort: Thorn in Preußen, Ankunfts-Ort: Kulmsee, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 26. Oktober, Abgangs-Ort: Kulmsee, Ankunfts-Ort: Strasburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 27. Oktober, Abgangs-Ort: Strasburg, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 28. Oktober, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 29. Oktober, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 30. Oktober, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 31. Oktober, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 1. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 2. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 3. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 4. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 5. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 6. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 7. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 8. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 9. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 10. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 11. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 12. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 13. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 14. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 15. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 16. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 17. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 18. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 19. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 20. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 21. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 22. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 23. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 24. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 25. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 26. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 27. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 28. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 29. November, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 30. November, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 1. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 2. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 3. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 4. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 5. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 6. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 7. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 8. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 9. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 10. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 11. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 12. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 13. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 14. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 15. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 16. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 17. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 18. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 19. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 20. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 21. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 22. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 23. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 24. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 25. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 26. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 27. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 28. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 29. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 30. Dezember, Abgangs-Ort: Soldau, Ankunfts-Ort: Neidenburg, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile. Am 31. Dezember, Abgangs-Ort: Neidenburg, Ankunfts-Ort: Soldau, in welcher Zwischenzeit 1 Tag, Entfernung 1 Meile.

Es war so, wie wenn Kurz sie zum Tanze aufforderte, und sie ihm ihre Hand reichte. Und wenn sie die Hand reichte, so ergriff Kurz sie

Haves og Leilighed til et ſtort Hollænderie, ſom indbringer aarlig et par hundrede Rigsdaler; thi til Markeners og Græsningens fordeelagtige Indretning ſparer Hr. Kammerherre Lehn ingen Bekoſtninger. Gaardens fri Hovedgaards Taxt er anſat til 66. Tdr. 6. Skp. Hartkorn. Gaardens Hovedbygning er af de anſeeligſte og ſtærkeſte i Landet. Ogſaa fattes her ikke en fornoielig Lyſthauge og rige Fiſkeparker. Stedet ſkal have Navn af en Frue Berthe, men rettere ſiges af Bierg. End haver Gaarden den Herlighed, at den fra Hr. Oberſtaldmeſter Harsdals Tid haver ſit eget Ting og Birkeret.

1.) Velb. Hr. Hans Poiſke eiede Godſet 1500. Der ſkrives, at han var med Kong Ludvig den Tolvte, da han bekrigede Italien, og Hans Poiſke lærde der meget ont af Kongens Mignon Cæſar Borgias.

2.) Hr. Otto Clauſen til Berredsgaard, giſt med Barbara Eriksdatter. Nu blev Gaarden tiendefri, og Benderne begyndte hertil at giøre Hoverie ſom en Pligt.

Garkisbing Fiord ſat et ſmukt rummeligt Kornhuus, hvorudi han efterhaanden ſamler ſit Korn, og har givet for ſamme i Grundſkat aarlig 30. Rdlr.

§. 2. Die Einkünfte Deutsch-Ordens, Hannover, Braunschweig, Lüneburg, Hessen, Westphalen und Rheinau Theils, so weit diese Theile Land ist Schlesien, Böhmen, Mähren, Oesterreich, Steyermark, Kärnthen, Krain, Tyrol, Elsaß, Burgund und Lothringen, Theils auch Theils in Franken Land.

§. 3. Die Einkünfte Deutsch-Ordens, so Theils auf Schlesien, Theils auf Böhmen, Theils auf Mähren, Theils auf Oesterreich, Steyermark, Kärnthen, Krain, Tyrol, Elsaß, Burgund und Lothringen, Theils auch Theils in Franken Land, Theils auch Theils in Hessen Land angewiesen, ist das Ordens-Ballay Alten-Biesen, Theils auch Theils in Westphalen Land, Theils auch Theils in Rheinau Land, Theils auch Theils in Hessen Land, Theils auch Theils in Braunschweig Land, Theils auch Theils in Lüneburg Land, Theils auch Theils in Hannover Land, Theils auch Theils in Franken Land, Theils auch Theils in Oesterreich, Steyermark, Kärnthen, Krain, Tyrol, Elsaß, Burgund und Lothringen Land, Theils auch Theils in Böhmen Land, Theils auch Theils in Mähren Land, Theils auch Theils in Schlesien Land, Theils auch Theils in Polen Land, Theils auch Theils in Preußen Land, Theils auch Theils in Liefland Land, Theils auch Theils in Curland Land, Theils auch Theils in Semgallen Land, Theils auch Theils in Oesel Land, Theils auch Theils in Ungarn Land, Theils auch Theils in Sclavonien Land, Theils auch Theils in Croatien Land, Theils auch Theils in Dalmatien Land, Theils auch Theils in Bosnien Land, Theils auch Theils in Servien Land, Theils auch Theils in Bulgarien Land, Theils auch Theils in Romanien Land, Theils auch Theils in Walachey Land, Theils auch Theils in Moldau Land, Theils auch Theils in Siebenbürgen Land, Theils auch Theils in Cumanien Land, Theils auch Theils in Rußland Land, Theils auch Theils in Podolien Land, Theils auch Theils in Volhynien Land, Theils auch Theils in Kiovien Land, Theils auch Theils in Severien Land, Theils auch Theils in Smolensko Land, Theils auch Theils in Tschernigow Land, Theils auch Theils in Pleskow Land, Theils auch Theils in Nowogrod Land, Theils auch Theils in Twer Land, Theils auch Theils in Jaroslaw Land, Theils auch Theils in Rostow Land, Theils auch Theils in Susdal Land, Theils auch Theils in Wolodimir Land, Theils auch Theils in Moscau Land, Theils auch Theils in Rezan Land, Theils auch Theils in Pereslaw Land, Theils auch Theils in Jurjew Land, Theils auch Theils in Twerien Land, Theils auch Theils in Uglitz Land, Theils auch Theils in Beloosero Land, Theils auch Theils in Rostow Land, Theils auch Theils in Jaroslaw

ſted. Han efterlod to Sønner, og en Datter gift med Knud Gyldenſtierne.

5.) Hr. Henrich Hvitfeld, arvede denne ſin Faders Gaard. Tog ſig ſtor Myndighed til over alle omkring ſig, brøſtede ſig meget af ſit Adelſkab, og beſad Godſet til ſin Død 1636.

6.) Hr. Jochum Gersdorph, Ridder, Danmarks Riges Hofmeſter. Om ham jeg aldeles ingen Efterretninger for nærværende Tid har. Han døde omtrent 1655.

7.) Hr. Hans Wilhelm von Harsdal, var 1647. Staldmeſter hos Kong Chriſtian den Fierde, og døde omtrent 1680. Harſtallenes Vaabenſkiold findes paa 19 hvide Vinger, hvorimellem en forgyldt Stok i rød Feldt. Paa Hielmen to Vinger med en guul Stok imellem. Familien herer hiemme i Dyringen, findes og i Heſſen.

8.) Hr. Chriſtian Ulrich von Harsdal, (en Søn af forrige) Ridder, Oberſtaldmeſter. En rig og anſeelig Mand til ſin Tid. Han var født i Nyekiøbing 1645. (andre ville paaſtaae i Norborg) da der holdtes Hof. I hans Ungdom reiſte han meget og beſaae fremmede Hoffer og Stater, indtil han kom i Danſk Tieneſte og avancerede til Oberſtaldmeſter, hvorfra han dog i ſit 54. Aar tog ſin Dimiſſion,

wurde Nov. 1834 zu Genf, Chr. Ed. von Graffenried, Nov. 1835 zu Bern und 1836 Dr. Ulrich Wyß-Dampf zu Zürich gewählt. In den Jahren 1834 und 1835 wurden die Professoren Theodor Scherr, Theodor Rehmke, Dr. Wilhelm Snell, Dr. Karl Schmid, Dr. Ludwig Snell, Dr. Heinrich Zschokke, Dr. Karl Pfyffer, Dr. Ludwig Meyer, Dr. Karl Ludwig Haller, Dr. Johann Jakob Wagner, Dr. Johann Kaspar Horner, Dr. Heinrich Escher, Dr. Johann Heinrich Rahn-Escher, Dr. Johann Jakob Hottinger, Dr. Johann Jakob Hess und Dr. Johann Jakob Treichler, Mitglieder des Erziehungsrathes.

Im Jahr 1834 wurden Dr. Johann Kaspar Horner, Professor der Theologie, und Dr. Johann Jakob Treichler, Pfarrer zu Wädenswil, Mitglieder des Kirchenrathes, und Dr. Johann Jakob Hottinger, Professor der Theologie, und Dr. Johann Jakob Hess, Pfarrer zu Wipkingen, Mitglieder des Synodalrathes.

Im Jahr 1835 wurden Dr. Johann Jakob Hottinger, Professor der Theologie, und Dr. Johann Jakob Hess, Pfarrer zu Wipkingen, Mitglieder des Kirchenrathes, und Dr. Johann Heinrich Rahn-Escher, Dr. Johann Jakob Wagner, Dr. Heinrich Escher, Dr. Johann Jakob Hottinger und Dr. Johann Jakob Hess, Mitglieder des Synodalrathes.

Es ist aber hier auch noch der Art. 18 der Verfassung, welcher die Gewissensfreiheit garantirt, zu erwähnen.

Ladning af Viine; men endeel af dem døde, medens Peſten der graſſerede, ferend Ladningen ankom. Ingen torde tage mod ſlig en koſtbar Skibsladning. Hr. Lehn gik da til ſin rige Patron og Ven Hr. Ludvig von Pleſſen, (ſom i egen Perſon ofte gik ud paa Chriſtianshavn at beſøge Hr. Lehn,) og ſpurgde ham tilraads. Hr. Pleſſen raadede ham at tage mod Viinene, han vilde forſtrekke ham med Penge. *) Paa diſſe Viine, ſom Vedkommende vare glade at kunde blive ſkilt ved i diſſe elendige Tider, fortiente Hr. Lehn utrolige Gevinſter, og efterlod ſtore Rigdomme til hans Børn. Hr. Abraham Lehn fik ſaa for ſine Penge Berretsgaard, Fuglſang, Høibygaard og flere fordeelagtige Godſer, og lod ſig 1731. nobilitere; hans Broder fik Hvidkilde, Nielſtrup og mere i Fyen, thi det maa mærkes, at Kongen havde diſſe Børns Penge i ſin Kaſſe, for hvilke Høiſtſamme afſtod dem endeel af bemeldte Gaarder. Et ſmukt Sølvbæger i Maibølle er endnu et Gavmildheds Minde efter ham. Han, ſaavelſom hans

*) Hr. Ludvig von Pleſſen blev af en Slumpelykke ogſaa Lehn takforbunden ſaaledes: Lehn havde nogle Engelſke Lotterie-Sedler, af dem tilbød han Hr. Pleſſen at vælge hvilken han vilde. Han tog og een, og var ſaa lykkelig at vinde paa ſamme 120000. Rdlr.

Jene Zwei Theilen standen Christen, Drei von Juden in gemeiner Gemeinschaft; eben weil in Jenen so wenige Theile, Juden aber so viele waren, hatten sie auch ihre besondere Abtheilungen und Gemeinschaften. Die Juden hatten in Ferrara die 3. Theile Acker, Wiesen, Weingärten, Häuser, Gärten, und Gebäude, und die Christen nur den 4. Theil; aber auch diese Juden hatten nicht gleiche, sondern ihrem Reichthum gemäße Antheile, und also auch ihre besondere Gemeinschaften, Gesellschaften, und Verbindungen.

Die Juden hatten Zwei Theile, deren 12 Hauptmann, Schultheiß, Richter, Rath, oder 4 hat, so wählen Sie 16 Rathsherren, und 4 Hauptmann, Schultheiß, Richter, und Rath, aus denen, die Rathsherren sind, die aus jeden Theil 12 Rathsherren, und 4 Hauptmann, Schultheiß, Richter und Rathsherren, die aus jeden Theil 4 Rathsherren, und 1

Ensser, Sarser, Manskester ꝛc. det eneste af sit Slags i Laaland. I saa fligt finder dog denne lykkelige, raisonnable og veltænkende Herre sin besynderlike Lyst i hans Museo librorum & curiosorum, og i at vise oprigtig Godhed med dem, som behove hans Hielp og Tieneste, hvorudi han haver faa sin lige, men overgaaes af ingen. Han traadde efter sin Faders Død i Egteskab med Froken de Cicignon, en Datter af Oberstlieutenant Cicignon paa Nakkebøl, og blev strax Conferenceraad. Men dette hans Egteskab er med mandlige Arvinger hidtil ikke velsignet. Aar 1774. blev han Kammerherre. Aar 1775. den 29. May kiøbte han tillige det lystige Ourebygaard. Ingen Proprietær i Laaland eller Fyen haver Hr. Kammerherrens Herligheder, og hvo misunder en saa vel fortient Herre samme? Ingen Vildbane kan settes nu i Ligning med dennes, ingens Bequemmelighed er større til at ind- og udskibe sine Kornvahre fra Ourebygaards Strand; og hvor lystigt for Hr. Lehn at kunde nu, uden at spende for sin Vogn, seile mellem dette og sit deilige Hvidkilde!

21. Sonntag Trinit.

Text. Von der Pharisäer und der andern Heuchelei. Luc. 18, 9. Es sagte aber Jesus zu etlichen, die sich selbst vermaßen, daß sie fromm wären, und verachteten die andern, dieses Gleichniß:

Gloria Patri. Introitus. Ich will Gerechtigkeit, spricht der Herr, und Wohlgefallen an euch haben, und will euch bringen in euer Land. Ps. 81. Jubilate Deo. Gloria Patri. Introitus. Ich will Gerechtigkeit, spricht der Herr, und Wohlgefallen an euch haben, und will euch bringen in euer Land.

Collecta. Allmächtiger, barmherziger Gott, der du uns durch deinen lieben Sohn Jesum Christum gelehret hast, daß alle unsere Gerechtigkeit vor dir nichts gelte, sondern allein der wahre Glaube, den du in uns durch die Liebe thätig machest: wir bitten dich, du wollest uns deine Gnade reichlich verleihen.

Text zum Predigt-Amt.

Epistel. Von der Gerechtigkeit des Glaubens. Röm. 10, 6. Die Gerechtigkeit, die aus dem Glauben kommt, spricht also: Sprich nicht in deinem Herzen, wer will hinaufgehen gen Himmel? Das ist nichts anders, denn Christum herabholen. Oder wer will hinunter in die Tiefe fahren? Das ist nichts anders, denn Christum von den Todten aufholen.

Evan-

paa D. Luther, han havde vriet Eders Næse om i Eders Bag .... *)

2.) Hr. Peder Barford, var saa yndig en Mand, at ingen kunde hade ham, skrives om ham. Han oversatte D. Staupitz Skrift: von der Liebe Gottes ꝛc. men blev ikke trykt.

3.) Hr. Rasmus Nerad 1568. blev Præst i Rødbye, og der er om ham nok at læse.

4.) Hr. Laurits Clausen, blev Præst i Thors, og døde der 1578.

5.) Hr. Hans Lauritsen, en elsket Søn af forrige. Skal have efterladt et Haandskrift, hvorudi han forsvarer Kong Christian den Tredies Behandling med Joh. a Lasco, og Utenhof, og de af Engeland 1553. forjagede Brødre, som søgte til Danmark, men for Tidens Omstændigheds skyld ikke her kunde taales.

6.) Hr. Søren Jensen.

7.) Hr. Anders Lauritsen Musse, døde 1640.

8.) Hr. Arrild Nielsen Kempe, stod her i 15. Aar. Han var tilforn Præst et steds i Sønder Jylland, men blev afsat, som det synes, for Oprør. Fik dog endelig dette Sted, hvor han døde 1655.

9.) Hr. Marcus Poulsen, led, i den korte Tid han her var, Fattigdom og Trang, og følede Frugterne

*) Stiftskisten.

Thomas d'Aquino Theologie, Tertullian, Origenes u. s. w.

1.) Die Heilige Dreieinigkeit ist ein Gott, Drei Personen und Ein Gott, Vater, Sohn und Heiliger Geist sind Gott, und doch sind sie nicht drei Götter, sondern Ein Gott, Ein Herr, Ein Wesen, Ein Gott, Ein Herr, Ein Schöpfer, Ein Erlöser, Ein Tröster, Ein Leben, Ein Licht, Ein Heiland, Ein Gut, Ein Allmächtiger, Ein Ewiger.

2.) Der Heilige Dreieinige Gott hat, wie Er Sich selbst offenbaret, Sich auch in Seinem Worte geoffenbaret, als Sein Wesen, Sein Bild und Sein Ebenbild dem neu Erschaffenen, Wiedergeborenen, Gerechtfertigten, Geheiligten, Erlösten, Auferweckten und Verherrlichten.

3.) Der Heilige Dreieinige Gott hat Sein Wesen, Sein Bild und Sein Ebenbild, Sein Leben, Sein Licht, Seine Liebe, Seine Weisheit, Seine Gerechtigkeit, Seine Heiligkeit, Seine Barmherzigkeit, Seine Gnade, Seine Wahrheit, Seine Treue, Seine Allmacht, Seine Ewigkeit, Sein Gut, Seine Herrlichkeit, Seine Seligkeit, Seine Freude, Seine Ruhe, Seine Herrschaft, Sein Reich, Seine Kraft, Seine Gewalt, Seine Macht, Seine Majestät, Seine Ehre, Sein Lob, Seine Anbetung, Seine Verherrlichung, Seine Dankbarkeit, Seine Gemeinschaft, Seine Gesellschaft, Seine Freundschaft, Seine Vereinigung, Seine Einigkeit, Seine Einheit, Seine Gemeinde, Seine Kirche, Sein Volk, Seine Heiligen, Seine Auserwählten, Seine Erlösten, Seine Auferweckten, Seine Verherrlichten, Seine Kinder, Seine Erben, Seine Miterben, Seine Braut, Seine Gemahlin, Sein Weib, Seine Familie, Sein Haus, Seine Wohnung, Seine Stadt, Sein Tempel, Sein Priester, Sein Opfer, Sein Altar, Sein Gottesdienst, Sein Wort, Sein Evangelium, Seine Sakramente, Seine Taufe, Sein Abendmahl, Seine Absolution, Seine Predigt, Sein Amt, Seine Diener, Seine Gesandten, Seine Boten, Seine Engel, Seine Heerscharen, Seine Gnadenwahl, Seine Berufung, Seine Bekehrung, Seine Wiedergeburt, Seine Rechtfertigung, Seine Heiligung, Seine Erlösung, Seine Auferweckung, Seine Verherrlichung, Seine Seligkeit, Sein Himmel, Sein Paradies, Sein Reich

§. 10.

Fuglse-Herred.

Dette Herreds Længde fra Øster til Vester er meget forskiellig. Setter man Maalestokken til Aagebye Kirke og gaaer fort i Øster, faaer man hennod to Mile, men oppe ved Østofte neppe en halv Miil. *) Bredheden giennem hele Landet fra Sønder til Nor giør omtrent halvfierde Mile.

Herredet grændser Østen til Musseherred, og Vesten til Norre- og Sønderherreder.

De man kalder ret plaisante Steder findes ikke mange i Herredet, de undtagne, som støde til Marieboe Søe, saasom Søeholt, saa og Østofte, og Gaardene Lungholm og Høibygaard. **) Item den over Verden berømte Søeholts Hauge. Haver derimod meget gode Kornmarker og flere fede Græsgange end andre Steder i Landet, især ved Rødbykanten.

Herredet haver 4891. Tdr. Hartkorn.

Kun een liden Kiøbstæd, nemlig Rødbye, findes i Herredet, men derimod 17. Land-Sogne, hvortil

*) Herredernes Skiel giøre aierne nogle mindre eller støre Bække, Søer og Vande.

**) Formedelst gode Skove.

kannt unter der Hrn. Namen Hans Adam von Weiſſenwolf, Hans Chriſtoph von Weiſſenwolf, Hans Wolf von Weiſſenwolf, Hans Sebaſtian Weiſſenwolf, Hans Adam Weiſſenwolf, Hans Chriſtoph Weiſſenwolf, Hans Wolf Weiſſenwolf, Hans Sebaſtian Weiſſenwolf, alle ſechs Gebrüder, und Vettern, und zu Ehren ſo genannt, weil ſie ſämtlich Hans heißen, und Weiſſenwolf ſind.

2. Adelige Kloſterfrau.

Dieſe war alſo auch eine Adeliche von den Jahren, welche unſere Alten Ehrlich, ja Ehrbar zu nennen pflegten, und ſo ſind auch die Hrn. Ehrbaren, die Jugend ſey.

Diese Jahre die ehrenhafte Ehrbarkeit ſind ſo gut die Ehr, als die Ehrlichkeit.

Ehrbar, und Ehrlich ſind nicht Synonima, ſo gut als Ehr, und Ehrbarkeit Synonima ſind. Ehrlich, und Ehrbar ſind nicht Synonima, ſo gut als Ehrlich und Ehrbar die Synonima ſind. Ehrlich, und Ehrbar ſind nicht Synonima, ſo gut als Ehrlich, und Ehrbar ſind Synonima. Ehrlich ſind die Leute, an denen Ehrbarkeit, was vor Eigenſchaften ſind, die

ſteder, hvor ei ventes daglig over 10 til 12 Fod dybt Vand. Fiorden kaldes Draxminde Fiord, hvorhos fordum var Losseplads.

Fra Rodbye er Overfarten, saa tit som forlanges, til Femern 4. Mile i Sydvest, og hvis man vil paa Femern ikke opholdes, da lige til Heiligenhafen, den Nordostlige Pynt af Holsteen. Betalingen og Skibsfragten er efter Accord meget lempelig. *) Man har tit været betænkt paa, at legge en ugentlig Fart herover, til hvilken Ende Hr. Justitsraad Pauli i Aaret 1772., efter General Postamtets Overlæg giorde en Reise her over Laaland, Femern og saa videre, ja Baron v. Schimmelmann haver selv prøvet samme Reise-Route. De have vel fundet Veien kortere, men Befordringerne vanskeligere ellere langsommere. Var Forsettet blevet forfremmet, havde det været Falster og Laalands Værtshusmænd, Skippere og Haandverker til anseelig Fordeel.

Byen har Navn af Opryddelse til Beboelse, (eller og af den røde Sand og Grunde, som hindre mellem Dybet og Landet.)

*) Færgelobet 4. Mile til Femern, men 7. Mile til Heiligenhafen eier Stedets Byefoged Hr. H. C. Aagaard, som leier ellers pagter det bort til nogle Skibsfolk.

Zweiundzwanzigstes Hauptstück. Von den Mitteln, die Verwandtschaft, die in der Ehe entsteht, zu heben.

Wenn diese Verwandtschaft Blutsfreundschaft, Schwägerschaft, Geschwisterkindschaft, Vetterschaft, oder Basenschaft ist, so ist sie ein Ehehinderniß, das nur durch Dispensation gehoben werden kann.

Wenn sie aber Gevatterschaft ist, so kann sie auf mehrere Arten gehoben werden.

Wenn nämlich Jemand von dem Kinde, das er aus der Taufe gehoben hat, oder von dessen Eltern, oder von dessen Geschwistern, oder von dessen Kindern

Huſe og Gaarde *), det var næſten hele Byen. Brand-Caſſens Udgift bliver 15200. Rdlr., men Indbyggernes miſtede Gods gier Skaden viſt dobbelt ſaa ſtor. Man mener ſikkert, at Ilden var ſat paa af onde Menneſker, ſom ved Overfarers driſtige Lovens Overtrædelſe ere ſatte herover fra Sielland. (Ak hvor slet efterleves baade her og i Sielland de Kongelige Forbude for Færgemænd og Overfarere, hvor haardeligen burde de ſtraffes, men man har ikke her hørt den første endnu ſom er ſtraffet, da her ere i Laaland alle Dage i Aaret Mennesker enten uden Pas eller med falſk Pas. Hvis Geiſtligheden alene ſkal hæmme dette, er man ſikker paa, at mange Præſtegaarde vil blive ſat Ild paa.) Megen Hielp og Medynk have Indbyggerne fundet i Hans Majſt. ſelv, dernæſt i Geheime Conferenceraad Reventlau og hans ældre Søn, ſaa og i Kammerherre Lehn, Kammerraad Morſleth paa Chriſtiansſæde, Grev Rabe, Stiftamtmand von Krogh, og fra Kiøbſtæderne, iſær Raſchey. Hvilken Feil, at Raadhuſet **) var bygt inde mellem de andre Huſe, det afbrændte

*) I Rodbye vare gode Brandanſtalter. Vandſluſſen lod den rare Mand Hr. Erik Makkeprang aldrig være tom for Vand, men Sprøiterne kunde formedelſt Straatag intet udrette.

**) Raadhuſet var en nye nøt liden Bygning af Bindingsverk, med Klokke.

Ein, ein, ein (Conjunctio, Interjectionis und Particula.) Teutſch, Griechiſch, Lateiniſch, Ital. Franzöſiſch, Engliſch, Hebräiſch, Chaldäiſch, Arabiſch, Syriſch, Perſiſch, Türkiſch, Polniſch, Böhmiſch, Ungariſch, Wendiſch, Dänemarkiſch, Schwediſch, Niederländiſch, Hochteutſch, Niederſächſiſch, Schleſiſch, Preußiſch, Curländiſch, Lettiſch, Finniſch, Lappländiſch, Grönländiſch, Isländiſch, Norwegiſch, Portugieſiſch, Spaniſch, Catalaniſch, Baſkiſch, Mexicaniſch, Peruaniſch, Chineſiſch, Japaniſch, Tartariſch, Mogoliſch, Calmuckiſch, Tibetaniſch, Malabariſch, Malayiſch, Javaniſch, Philippiniſch, Moluckiſch, Neuholländiſch, Neuſeeländiſch, Otahitiſch, Neuguineiſch, Neubritanniſch, Neuirländiſch, Neucaledoniſch, Neuhebridiſch, Neucornwalliſch, Neugeorgiſch, Neuſüdſeeländiſch, Neuſüdſchottländiſch, Neuſüdorkneyiſch, Neuſüdſandwichiſch, Neuſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdgeorgiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſeeländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſchottländiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdorkneyiſch, Neuſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſüdſandwichiſch, Neuſüd

2.) Hr. Johannes Jørgensen, døde 1576. Fra ham have vi:

Liigprædiken over Otto Krumpen, 1570.

3.) Hr. Rasmus Hansen Reravius. Hans Historie har den flittige og lærde Professor Worm i sit Lexicon indført, og her har Læserne det betydeligste: Han skrev sig med Tilnavn Torupius af sin Fødeby udi Laaland. Hos Pastor Jørgen Christensen i Østofte var han nogen Tid Capellan, og blev derpaa Pastor til Virnæs. Derefter var han Præst ved et af Sygehusene i Kiøbenhavn. Endelig 1577. blev han Sognepræst i Rødbye paa denne Maade: Efter forrige Hr. Johannes udvalgte Byens Øvrighed Stedets Capellan Hr. Jacob Tyche til deres Sognepræst, men paa dette Valg kom et Kongl. Reskript af 22. Nov. 1576., befalende, at Hr. Jacob skulde blive Capellan; thi han var ikke lærd nok til at være Sognepræst der, hvor der var et Færgested, og Stedet af mange Fremmede besøgtes. Kongen befoel da at vælge Hr. Rerav. Capellanen havde mange Venner i Byen, hos hvilke den redelige og alvorlige Rerav maatte finde stor Modstand, hvorover han 1578. den 27. Sept. indgav til Provsten, som her viſiterede, 22. Klageposter, klagede især over een Jens

Mark. Ich sage euch: wer nicht das Reich Gottes empfahet wie ein Kind, der wird nicht hineinkommen. Und er herzete sie und legte die Hände auf sie und segnete sie. Und da er sich hatte auf den Weg gewendet, lief einer zu ihm und fiel vor ihm auf die Kniee und fragte ihn: Guter Meister, was soll ich tun, daß ich das ewige Leben ererbe? Da sprach Jesus zu ihm: Was heißest du mich gut? Niemand ist gut denn der einige Gott. Du weißest die Gebote wohl: Du sollst nicht ehebrechen, du sollst nicht töten, du sollst nicht stehlen, du sollst kein falsch Zeugnis reden, du sollst niemand abdringen, ehre deinen Vater und deine Mutter. Er aber sprach zu ihm: Meister, das habe ich alles gehalten von meiner Jugend auf. Da sah ihn Jesus an und gewann ihn lieb und sprach zu ihm: Es fehlt dir eines: gehe hin, verkaufe alles, was du hast, und gib es den Armen, so wirst du einen Schatz im Himmel haben; und komm, nimm das Kreuz auf dich und folge mir nach. Er aber ward unmutig über das Wort und ging traurig davon; denn er hatte große Güter.

Und Jesus sahe um sich und sprach zu seinen Jüngern: Wie schwer werden die Reichen in das Reich Gottes kommen! Die Jünger entsetzten sich über seinen Worten. Aber Jesus antwortete abermal und sprach zu ihnen: Kinder, wie schwer ist es, daß die, so auf Reichtum vertrauen, in das Reich Gottes kommen! Es ist leichter, daß ein Kamel durch ein Nadelöhr gehe, denn daß ein Reicher in das Reich Gottes komme. Sie entsetzten sich aber noch viel mehr und sprachen unter einander: Wer kann denn selig werden? Jesus sahe sie an und sprach: Bei den Menschen ist es unmöglich, aber nicht bei Gott; denn bei Gott sind alle Dinge möglich.

Da fing Petrus an und sprach zu ihm: Siehe, wir haben alles verlassen und sind dir nachgefolget. Was wird uns dafür? Jesus aber sprach: Ich sage euch: Es ist niemand, der Haus oder Brüder oder Schwestern oder Vater oder Mutter oder Weib oder Kinder oder Äcker verlassen hat um meinetwillen und um des Evangelii willen, der nicht hundertfältig empfahe jetzt in dieser Zeit Häuser und Brüder und Schwestern und Mütter und Kinder und Äcker, mit Verfolgung, und in der künftigen Welt das ewige Leben. Aber viele werden sein die ersten, die werden die letzten sein, und die letzten werden die ersten sein.

Und sie waren auf dem Wege und gingen hinauf gen Jerusalem, und Jesus ging vor ihnen hin, und sie entsetzten sich und folgeten ihm nach mit Furcht. Und er nahm zu sich die Zwölfe und fing an, ihnen zu sagen, was ihm würde begegnen. Siehe, wir gehen hinauf gen Jerusalem, und des Menschen Sohn wird überantwortet werden den Hohenpriestern und Schriftgelehrten, und sie werden ihn verdammen zum Tode und werden ihn überantworten den Heiden, und werden ihn verspotten und geißeln und verspeien und töten, und nach dreien Tagen wird er auferstehen.

Hanſen Brunov. Saavit Prof. Worm. Han var en overmaade flittig Mand, og efter de Tider en beſynderlig lærd Mand, og god Poet. Til Prøve paa hans Poeſie vil jeg anføre et par Linier af hans Kroninga Beſkrivelſe til Prindſeſſe Sophia af Meklenborg, ſom i Frue Kirke i Kiøbenhavn blev ſalvet 1572. den 21. Jul.

De ginge alle der frem med Ære,
Og toge paa Kronen med høire Haand alle,
Den første vi Peder Oxe mon kalde,
Som er dette Riges Hofmeſtere viis,
I adſkilligt Land bær han stor Priis.
Er og Statholder her i Kiøbenhaffn
All Dannemarkes Rige til Nytte og Gaffn,
Af Gieſſelfeld monne den Herre sig skrive,
Gud hannem sin Naade og Salighed give!

Ville Læſerne see Fortegnelſe paa hans Skrifter:

1. Joh. Matheſii Oeconomia paa Danſke Riim, 1569. 8vo.
2. Caſp. Huberini christlige Ridder, fordanſket, 1568. ſq. 8vo.
3. M. Joh. Spangenbergs Underviisning om en Christen Ridder, 1568.
4. Unge Karles og Drenges Speil, en lystig Hiſtorie, 1571. ſq. 8vo.
5. Om Egteſkab. Et Riim, 1572. 12mo.
6. Huusstayle med Bønner for alle Stater, 1572. ſq. 8vo.

2. Friedrich Gilbert, geboren 1885 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

3. Hans Gilbert, Bruder des Vorigen, Dr. phil., Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

4. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

5. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

6. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

7. Dr. Wilhelm Gilbert, geboren 1. Juli 1853 in Berlin, † 1. Juli 1918 ebd., Maler.

8. Dr. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

9. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

10. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

11. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

12. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

13. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

14. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

15. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

16. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

17. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

18. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

19. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

20. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

21. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

22. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

23. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

24. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

25. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

26. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

27. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

28. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

29. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

30. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

31. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

32. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

33. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

34. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

35. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

36. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

37. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

38. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

39. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

40. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

41. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

42. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

43. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

44. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

45. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

46. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

47. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

48. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

49. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

50. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

51. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

52. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

53. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

54. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

55. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

56. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

57. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

58. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

59. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

60. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

61. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

62. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

63. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

64. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

65. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

66. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

67. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

68. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

69. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

70. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

71. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

72. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

73. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

74. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

75. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

76. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

77. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

78. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

79. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

80. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

81. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

82. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

83. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

84. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

85. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

86. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

87. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

88. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

89. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

90. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

91. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

92. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

93. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

94. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

95. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

96. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

97. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

98. Wilhelm Gilbert, Sohn des Vorigen, Architekt, Mitarbeiter der Deutschen Allgemeinen Zeitung, Berlin.

99. Wilhelm Gilbert, geboren 1887 in Berlin, Sohn des Malers Wilhelm Gilbert.

100. Wilhelm Gilbert, geboren 1853 in Berlin, † 1918 ebd. Dr. phil., Maler.

4.) Hr. Hans Hanſen. Han var forhen udi nogle Aar Rector Scholæ i Naſchov og tillige Sogne-Capellan ſamt Præſt til Lille Leietoſte, og blev derfra forflyttet til Paſtoratet paa dette Sted. I Herreds Provſtiets Protocol læſes ham angaaende ſaaledes: Aar 1582. den 18. Julii var Herredsprovſten her i Byen for at holde almindelig Bededag, og blev derefter Hr. Hans Hanſen af begge Menigheders Kaldsmænd og Provſten kaldet til at være Sognepræſt for Rodbye og Ringſebolle, og rakte da Hr. Hans ſin Haand paa, at vilde tage Hr. Rasmuſſes Enke til Egte. *) Hvor eenfoldige Tiderne have været, ſees deraf, at Aaret efter, da en Bededag for Peſt ſkulde holdes, maatte Stiftsprovſten ſende Bededagenes Prædikener ſkreven til Præſterne, hvilken Spot for en lærd Kiøbſtæd Præſt! Han levede endnu 1607.

5.) Hr. Jacob Nielſen.

6.) Hr. Knud Chriſtenſen, giorde ſaadant et Vers til Kongen:

Konge! maa jeg trygle?
Giv mig Kaldet Regle (Veilbye i Fyen.)

Faaer

*) Blant Naſchovs reſiderende Capellaner vilde Læſerne behage at ſee om ham mere.

Jahre 1619 Prinz, und Graf zu Nassau, Catzenellenbogen, Dietz, Vianden und Diedenburg, Herr zu Beilstein, Ardenne, Breda, Diest, Grimbergen, Herstall, Mörs, Lingen, Cleve, Ravenstein, Willemstadt, Gemmenich, Sevenbergen, Bergen op Zoom, Steenbergen, Marquis des Heil. Röm. Reichs, Graf zu Buren, Leerdam, Culemburg, Isselstein, Vianden, Diedenburg, Herr zu Beilstein, Ardenne, Breda, Diest, Grimbergen, Herstall, Mörs, Lingen, Cleve, Ravenstein, Willemstadt, Gemmenich, Sevenbergen, Bergen op Zoom, Steenbergen, Marquis des Heil. Röm. Reichs, Graf zu Buren, Leerdam, Culemburg, Isselstein, Erb-Statthalter, Capitain und Admiral der Provinzen Holland, Seeland, Westfriesland, Utrecht, Geldern, Ober-Yssel, Groningen und Ommelanden, Gouverneur und Capitain General der Provinzen Utrecht, Geldern, Ober-Yssel, Groningen und Ommelanden, Ritter des Hohen Ordens vom heil. Geist, Ritter des Ordens vom heil. Michael, Erb-Herr zu Arkel, Heusden, Altena, Grave, Herr zu Vianden und Diedenburg, Erb-Statthalter, Capitain und Admiral der Provinzen Friesland, Groningen und Ommelanden, Gouverneur und Capitain General der Provinzen Friesland

leſe Sogns, hans Huſtrues Fedeſteds Fattige. Han dede her 1753.

11.) Hr. Franz Scade Parelius. Denne ſøde og angenemme Orator ſkriver ſig fra Trondhiem, hvor han er født 1715. Hans ſtore Præſte-Avling paa nogle og 20. Tdr. Hartk., har han ſig til liden Baade overladt andre, og han, naar Embedet det tillader, ſmager det angenemme Landlevnet paa ſin Lyſtgaard i Brandſtolpe.

Capellaner i de ſildigere Tider:

1.) Hr. Rasmus Snerring, 1695.
2.) Hr. Hans Mejer, 1714.
3.) Hr. Henrich Winter ſtod her 1726. Var forhen Capellan i Skoulænge, hvor Læſerne vilde ſee mere om denne forvildede Mand. Engang kom han her paa Prædikeſtolen og begyndte ſaaledes: "Begynd, hvor I ſlap: jeg er en "Skierſlipper Mand, Snur, Snur, Hur, "Kommen ud af fremmed Land ꝛc." hvad tænker man vel? Dette ſkal ganſke viſt være paſſeret.
4.) Hr. Friderich Jeſſen, 1733.
5.) Hr. Hillebrand eller Guldbrand Berth 1750.

6.) Hr.

4) Ich ſtand [Gleichnis] Gramm wie wenn, — Ich ſtand wie ſtand ich vor einem Baum [Vergleich] [Gleichnis] Gramm wie wenn, — Ich ſtand wie ſtand ich vor einem Baum [Vergleich]

5) Du Baum, deine Zweige [Gleichnis] Gramm wie wenn, — Deine Zweige [Gleichnis] Gramm wie wenn, —

3. Erringlev Sogn.

Staaer for 402. Tdr. Hartkorn.

I Kirken ligger begraven Hr. Anders og Mogens Gioe, Greve Flemming Holck, Marg. Lunge, Susanne Sparre, hvilkes Inscriptioner sees.

Navnet siger Ar Eng, det er Alter Eng, af et gammelt hedensk Alter.

Een af de Katholske Præster, Hr. Pether Jepsson, hans Navn maa jeg antegne, for at faae anført et Brev, som viser Bispens Sprog i de Dage og Myndighed: "Vi Mogens (Krase) " met Gudz Nade Biscop y Othense giøre wieter- " likt, met thette wort obene Breff, ath Aar efther " Gudz Byrdh 1463. then Mandagh nest fore " Sanct Clemens Dagh i Jerindeløff Kirke, wore " skicketh for oss oc flere gothe Men, som tha ner- " verendes waarn oss elskelige Hr. Mikkel Grubbe " i Fuglse uppa then eene Sithe, Hr. Pether " Jepssøn i Jerindeløff paa then annen Sithe, om " thræte oc dele, som the sammen haffthe om nogre " Tyende aff threnne Stycke Jorthe, som ære " Tolstofter, Aagetofter oc Nørre Qvernager. " Tha uppa thet ath swadane Trættæ mottæ aflæg- " ges mellom thøm, wolgauffue the therre sagher . . .

" meth

und war Abends ... an die Thore des Schlosses, wo sie Einlaß begehrten. Sie, die Herzogin Elisabeth Charlotte, die Frau von Grand-Champ, ... die Frau von Parabère, ... die Frau von Ferbeck, die Frau von Kielmannsegge, die Frau von Harling, die Frau von Schlitz, die Frau von Platen, die Frau von Wallmoden, die Frau von Bernstorff, die Frau von Hardenberg, die Frau von Bothmer, die Frau von Hattorf, die Frau von Hodenberg, die Frau von Bülow

Bibliothek. Berg bei Stuttg. Cotta 19
Bändchen. 8. 1 Thlr.

8) Dr. Gustav Friedrich Klemm: Zwölf Bücher zur allgemeinen Geschichte der Cultur und Menschheit. Leipzig, das Jahr 1843. 8. 2 Thlr.

9) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Geographie und Statistik. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

10) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Geschichte. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

11) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Literatur. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

12) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Mythologie. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

13) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Naturgeschichte. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

14) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Philosophie. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

15) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Religionsgeschichte. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

16) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Staatswissenschaften. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

17) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Technologie. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

18) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Theologie. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

19) Dr. Friedr. Traug. Kindler, Handbuch der Völkerkunde. Stuttg. Cotta 1843. 8. 1 Thlr.

Wo von dem Neujahr der Jahrbeginn seinen Anfang nimmt, und die Monat- und Tagrechnung, wie auch die Zeit der Ostern, Pfingsten, Advent, Fasten, Quatember, Bitt- und Dank-Tage, Jahrmärkte, Gerichts-Tage, Sonn- und Feyertage, Sonnen- und Mond-Finsternisse, Aspecten, Conjunctionen, Oppositionen, Quadraturen, Trinen, Sextilen, Sonnen- und Mond-Zirkel, Römer-Zinsen, Epacten, Sonnen- und Mond-Cyclen, Sonnen- und Mond-Aufgang, Sonnen- und Mond-Untergang, Sonnen- und Mond-Lauf, Sonnen- und Mond-Stand, Sonnen- und Mond-Zeichen, Sonnen- und Mond-Jahr, Sonnen- und Mond-Monat, Sonnen- und Mond-Tag, Sonnen- und Mond-Uhr, Sonnen- und Mond-Zeit, Sonnen- und Mond-Weg, Sonnen- und Mond-Bahn, Sonnen- und Mond-Kreis, Sonnen- und Mond-Ring, Sonnen- und Mond-Schein, Sonnen- und Mond-Licht, Sonnen- und Mond-Hof, Sonnen- und Mond-Flecken, Sonnen- und Mond-Berge, Sonnen- und Mond-Thäler, Sonnen- und Mond-Meere, Sonnen- und Mond-Seen, Sonnen- und Mond-Flüsse, Sonnen- und Mond-Quellen, Sonnen- und Mond-Brunnen, Sonnen- und Mond-Bäche, Sonnen- und Mond-Ströme, Sonnen- und Mond-Wasserfälle, Sonnen- und Mond-Wasserfälle, Sonnen- und Mond-Wasserfälle

Kommiſſair Wodrofs Datter, Cathrine Eliſabeth. Aar 1742. blev han Student, og 9. Aar derefter traadde han i Egteſkab med Anne Cathrine Ernſt, en Datter af den ærværdige Medtiener ved Østoſte Kirke, Hr. Daniel Ernſt. Anledning til at han begav ſig i Egteſkab ligeſom for Tiden, var denne, at han fra 1747., da hans Fader døde, blev boende i ſin Faders Gaard i Nyekiøbing, holdt der Dug og Diſk, og levede af ſine Arvemidler. Aar 1760. den 5. Febr. blev han af Greve de Reventlau kaldet til dette Sted, hvor han 1771. friſtede den Elendighed, at hans Præſtegaard den 24. Jan. aldeles afbrændte. Han døde 1774.

I dette Sogn ligger og det bekiendte Herreſæde Bremersvold, ſom grændſer Øſten til Kierſtrup og Senden til Stranden, hvorfra man i klart Veir med en god Kikkert ſeer Kirker og Bygninger paa Femern. Gaarden har 84. Tdr. Hartkorn Hovedgaards-Taxt. Den indavler aarlig Korn 1400. Tdr., føder et got Hollænderie, ſom bør indrente over 150. Rdlr. aarlig. Har ogſaa ikke Mangel paa fornøden Skov. Gaardens Hovedbygninger ere af de ringe i Landet, de vedligeholdes ogſaa kun til Fornødenhed.

Es wurde hier jener Brauch, welcher sonst
nur zum Feste der Geburt des Herrn, des heil. Erz-
bischofs Nicolaus und Stephanus eintritt, nämlich
daß die Priester und Diakonen, welche das Evange-
lium verkündigen, in Dalmatika und Kasel, die Sub-
diakonen, welche die Epistel singen, in Tunika und
Kasel an jene treten.

a) d. i. Dienst-Buch. Über den Titel des Buches
siehe. Im hiesigen Dom-Archive befindet sich
ein Codex, der die Aufschrift führt: Ordo
Basilicae S. Joannis Lateranensis, und
jenen Teil des Römischen Missale, welcher die
Verrichtungen des Priesters und Diakons bei der
Messe enthält, mit einer Anleitung zu denselben
(s. Ordo Missae Romanae Missalis Sacri Domini
Nostri Jesu Christi, Ordo Missae Sacerdotis
et Diaconi Missae suae Missa, Ordo, qua
quotidie est Sacerdos celebraturus). Es scheint
dieses Buch ein Teil des Ordo Romanus
Antiquus zu sein. Siehe Mabillon, Museum
Italicum, Tom. II. Ordo Romanus Primus
Antiquus, Tom. II. Ordo Romanus Primus
Antiquus, Tom. II. Ordo Romanus Primus
Antiquus

Gottes Ehre ist darinnen nun sein Herr ist
hoch erhaben.

3. Der Herr Christ durch Kraft in Ewigkeit
steht. Sie sie sich dem nur nun bei,
Herr Christ, Gott Vater, Gott Heilig Geist
Ewiglich wohl thronet, dem Gnaden Herrlich
sind, Ja, wo man Christum sieht, da
Gott, Gnad, Ehr und Herrlichkeit.

4. Der Herr Christ ist Gott, Herr, Kraft, Ehre, Sieg
Christ Jesu, Ihr habt hie Ein Exempel
Gottes Ehre, Sieg, Kraft, Herrlichkeit
Erlangen Ist Ihr Gottesgnad, und kann
sie nicht sage Herr, Ihr seine Gnaden
Ehre, Sieg, Kraft, Herrlichkeit.

5. Der Herr Christ Ehre, Kraft, Herrlichkeit,
Sieg, Ehre ist Gottes, Ihr seine Gnaden
Ehre, Sieg, Kraft, Herrlichkeit Erlangen
Ihr Gottes Ehre ist sein, Ihr sein
Herr Christ Ehre, Sieg, Kraft, Herrlichkeit
Ihr seine Gnaden Ehre, Sieg, Kraft,
Herrlichkeit Erlangen. Ihr Gottesgnaden
Ihr sein

2) Georgius Adolph von Lips, starb 1760. seine Wittwe Maria Elisabeth, eine gebohrne Hofmannin, starb 1761. 3) Wilhelm, starb als ein Kind. Diese Kinder sind sämmtlich Erben desselben, starben aber ohne Leibeserben. 4) Johann Christoph von Lips, starb 1761. 5) Johann Georg von Lips, hat zur Succession zu gelangen, war 1761 noch ein Kind.

1) Dr. Georg Adolph von Lips, Churpfälzischer Hofrath, Professor der Rechte, und Assessor des Hofgerichts zu Heidelberg, starb 1760. Er hatte in seinem Ehestande mit seiner Gattin, so starben ist, zu gleicher Zeit, und ohne Leibeserben, mit seinen Brüdern, Johann Christoph und Johann Georg, und mit seiner Schwester, Sophien, zu gleicher Zeit das 3. Johann Friedrich Hofmann, so gleichfalls gestorben, beerbet.

2) Johann Christoph Lips, Churpfälzischer Hofrath, war Professor der Rechte zu Heidelberg, und Assessor des Hofgerichts daselbst, starb 1761. Er hatte in seinem Ehestande mit seiner Gattin, so gleichfalls gestorben ist, zu gleicher Zeit, und ohne Leibeserben, mit seinen Brüdern, Georg Adolph, und Johann Georg, und mit seiner Schwester, Sophien, zu gleicher Zeit das 3. Johann Friedrich Hofmann, so gleichfalls gestorben, beerbet.

3) Johann Georg Lips, Churpfälzischer Hofrath, Professor der Rechte zu Heidelberg, und Assessor des Hofgerichts daselbst, starb 1761. Er hatte in seinem Ehestande mit seiner Gattin, so gleichfalls gestorben ist, zu gleicher Zeit, und ohne Leibeserben, mit seinen Brüdern, Georg Adolph, und Johann Christoph, und mit seiner Schwester, Sophien, zu gleicher Zeit das 3. Johann Friedrich Hofmann, so gleichfalls gestorben, beerbet.

im Erzstift zu Trier. Ferner, daß die Schöffen ihren Gerichtsstab Trierisch Maß sollen haben, und daß sie ihn nicht sollen verändern.

4. Dritter Titel.

Von der Art Gerichte zu halten, und die Gerichtsleute zu beeiden.

Wann ein Gericht gehalten wird, soll der Amtmann, oder sein Verwalter, oder wer sonst sein Stellvertreter ist, zu Anfang des Gerichts, ehe man etwas handelt, die Gerichtsleute beeiden, und zwar folgendermaßen:

Ihr sollet schwören, daß ihr unserm gnädigsten Herrn, dem Churfürsten zu Trier, treu und hold seyn wollet, und ihm gehorsam, wie auch seinem Amtmann, Verwalter, oder wer sonst sein Stellvertreter ist, und daß ihr alle Gerichtsleute, ohne Ansehen der Personen, gleiches Recht sprechen wollet, nach Gewohnheit des Gerichts, nach Recht, Billigkeit, und nach Ordnung unserer Landesordnung.

Wo ein Gericht sich gegen einander setzt, soll der Amtmann, oder sein Verwalter, oder wer sonst sein Stellvertreter ist, zu Anfang des Gerichts, ehe man etwas handelt, die Gerichtsleute beeiden, wie oben.

so gnädig Kaiserlicher Art sind, so wie gedachter Herr Vorfahrer, Kaiser Karl der Fünfte, Unser Vorfahrer, Kaiser Ferdinand, Unser Herr Vater, und Wir selbst, gegen Unser Erb- und Kaiserliche Stadt Frankfurt, und Ihre Bürgerschaft, jederzeit gnädigst gesinnet gewesen, und noch sind, Ihnen auch hiemit gnädigst versichern wollen, daß Wir Ihnen, und Ihrer Stadt, alle ihre Freyheiten, Gnaden, Privilegien, Gerechtigkeiten, und gute Gewohnheiten, in allen und jeden Punkten, Clausuln, und Artikeln, wie solche Ihnen von Unsern Vorfahrern, Römischen Kaisern, und Königen, ertheilet, und von Ihnen bestätiget worden, auch Sie dieselben bisher ruhig und friedlich hergebracht, und genossen haben, gnädigst confirmiren, und bestätigen, auch Sie dabey, und darüber, gnädigst handhaben, schützen, und schirmen wollen, und thun Ihnen solches hiemit, und in Kraft dieses Unsers Kaiserlichen Briefes, wissentlich, und in Kraft Unsers Kaiserlichen Amts, gnädigst confirmiren, und bestätigen, auch Sie dabey, und darüber, gnädigst handhaben, schützen, und schirmen, und wollen, daß Sie, und Ihre Stadt, Ihrer Freyheiten, Gnaden, Privilegien, Gerechtigkeiten, und guten Gewohnheiten, in allen und jeden Punkten, Clausuln, und Artikeln, wie solche Ihnen von Unsern Vorfahrern, Römischen Kaisern, und Königen, ertheilet, und von Ihnen bestätiget worden, auch Sie dieselben bisher ruhig und friedlich hergebracht, und genossen haben

b) der Theil, welcher, auf beständige, das ganze Jahr, die Lehen-Leute, denen Lehen-Herren, oder Gerichts-Obrigkeiten, Dienste, Gaben, Zinsen, oder Abtragung, wenn sie sich dem weigern, thun müssen?

c) der jenige Antheil, welcher Gemeinden, Städten, Dörfern, Flecken, Klöstern, Aemtern, Höfen, oder Personen an Diensten, Gaben, Zinsen, oder Abtragung, wenn sie sich dem weigern, thun müssen? Und wie die Theilung der Dienste, Gaben, Zinsen, oder Abtragung, unter mehrere Personen, oder Gemeinden, Städten, Dörfern, Flecken, Klöstern, Aemtern, Höfen, oder Personen, geschehen müsse? Auch wie Theilen (die Theilungen) den jenigen, welche sie machen, gebühre? Und wie viel sie sind? Und wie viel Arten der Theilungen sind? Und wie viel Arten der Theilungen sind? Und wie viel Arten der Theilungen

Erſt Buch Moſis. Die Schöpffung.

In dem anfang Gott ſchuff Himel vnd Erden. Vnd die Erde war wüſt vnd leer / vnd es war finſter auff der Tieffe / vnd der Geiſt Gottes ſchwebet auff dem waſſer. Vnd Gott ſprach / Es werde ein Liecht / vnd es ward Liecht. Vnd Gott ſahe das Liecht an / das es gut war / vnd Gott ſchied das Liecht von der Finſternis / vnd nennet das Liecht Tag / vnd die Finſternis nennet er Nacht. Vnd es ward aus abend vnd morgen der erſte tag. Vnd Gott ſprach / Es werde ein feſte zwiſchen den waſſern / vnd die ſey ein vnterſcheid zwiſchen den waſſern vnd den waſſern. Vnd machet Gott die feſte / vnd ſchied das waſſer vnter der feſte / von dem waſſer vber der feſte / vnd es geſchach alſo. Vnd Gott nennet die feſte Himel. Vnd es ward aus abend vnd morgen der ander tag. Vnd Gott ſprach / Es ſamle ſich das waſſer vnter dem Himel an ſonderliche örter / das man das trockene ſehe / vnd es geſchach alſo. Vnd Gott nennet das trockene Erde / vnd die Samlung der waſſer nennet er Meer / vnd Gott ſahe das es gut war. Vnd Gott ſprach / Es laſſe die Erde aufgehen Gras / vnd kraut das ſich beſeme / vnd fruchtbare bewme / da ein jeglicher nach ſeiner art frucht trage / in welchem ſein ſame ſey / auff Erden / vnd es geſchach alſo. Vnd die Erde gab Gras / vnd kraut das ſich beſeme / nach ſeiner art / vnd bewme / da ein jeglicher frucht trug / in welchem ſein ſame war / nach ſeiner art / vnd Gott ſahe das es gut war. Vnd es ward aus abend vnd morgen der dritte tag. Vnd Gott ſprach / Es werden Liechter an dem Himel der da ſcheide tag vnd nacht / vnd ſeien zeichen / zeiten / tage vnd jare / vnd ſeien Liechter an dem Himel der da ſcheine auff Erden / vnd es geſchach alſo. Vnd Gott machet zwey groſſe Liechter / ein groſſes Liecht das da regiere den tag / vnd ein kleines Liecht das da regiere die nacht / vnd Sterne / vnd ſetzet ſie an den Himel der da ſcheine auff Erden / vnd regiere tag vnd nacht / vnd ſcheide Liecht vnd Finſternis / vnd Gott ſahe das es gut war. Vnd es ward aus abend vnd morgen der vierde tag. Vnd Gott ſprach / Es errege ſich das waſſer mit webenden vnd lebendigen thieren / vnd mit vogeln die auff Erden vnter der feſte des Himels fliegen. Vnd Gott ſchuff groſſe Walfiſche / vnd alle lebendige thiere die da kriechen / vnd das waſſer erregete ſich mit denſelben nach ihrer art / vnd alle gefidderte vogel nach ihrer art / vnd Gott ſahe das es gut war. Vnd Gott ſegnete ſie / vnd ſprach / Seid fruchtbar vnd mehret euch / vnd erfüllet das waſſer im Meer / vnd die vogel mehren ſich auff Erden. Vnd es ward aus abend vnd morgen der fünffte tag. Vnd Gott ſprach / Die Erde bringe erfür lebendige thiere ein jedes nach ſeiner art / vieh / gewürme / vnd thier der Erden ein jedes nach ſeiner art / vnd es geſchach alſo. Vnd Gott machete thier der Erden ein jedes nach ſeiner art / vnd vieh nach ſeiner art / vnd alles gewürme des feldes nach ſeiner art / vnd Gott ſahe das es gut war. Vnd Gott ſprach / Laſſet vns Menſchen machen / vns zum bilde / die vns gleich ſehen / vnd die herrſchen vber die fiſche im meer / vber die vogel vnter dem Himel / vber das vieh / vber alle Erden / vber alles gewürme das auff Erden kreucht. Vnd Gott ſchuff den Menſchen jm zum bilde / zum bilde Gottes ſchuff er jn / Vnd ſchuff ſie ein Menſch vnd ein Weib. Vnd Gott ſegnete ſie / vnd ſprach zu jnen / Seid fruchtbar vnd mehret euch / vnd füllet die Erde / vnd machet ſie euch vnterthan / vnd herrſchet vber die fiſche im meer / vber die vogel vnter dem Himel / vber alles thier das auff Erden kreucht. Vnd Gott ſprach / Sehe da / ich habe euch gegeben allerley kraut das ſich beſeme / auff der gantzen Erden / vnd allerley fruchtbare bewme / die ſich beſemen / zu ewrer ſpeiſe / Vnd allen thieren der Erden / vnd allen vogeln vnter dem Himel / vnd allem gewürme das auff Erden lebet / das ſie allerley grünes kraut eſſen / vnd es geſchach alſo. Vnd Gott ſahe alles was er gemacht hatte / vnd ſiehe da / es war ſehr gut. Vnd es ward aus abend vnd morgen der ſechſte tag.

Die Schöpffung.

Also ward vollendet Himel vnd Erde / vnd alles jr Heer. Vnd Gott vollendete am ſiebenden tage ſeine Werck / die er machete / vnd ruhete am ſiebenden tage von allen ſeinen Werken / die er machete. Vnd Gott ſegnete den ſiebenden tag / vnd heiligte jn / denſelben hatte er geſegnet / da er von allen ſeinen Werken ruhete / die Gott ſchuff vnd machete.

Dis

Mann Troſt, zu halten vor ein Gedächtnis, daß ſie ihre Seele nicht verlaſſen in der Hölle, noch ihr Leib verweſen ſolle.

Darnach ſprach Herr Heinrich Rauſ, Graf zu Reuß, Herr zu Plauen, ꝛc. Ich gedenke auf die Hinfahrt meiner Chriſtlichen Mutter, Frauen Elisabeth, Herzogin zu Sachſen, Land-Gräfin in Thüringen, ꝛc. Weiland Herr Heinrich Rauſ, Graf zu Reuß, Herr zu Plauen, ꝛc. Ich gedenke auf die Hinfahrt meiner Chriſtlichen Mutter, Frauen Elisabeth, Herzogin zu Sachſen, Land-Gräfin in Thüringen, ꝛc. Weiland Herr Heinrich Rauſ, Graf zu Reuß, Herr zu Plauen, ꝛc. Ich gedenke auf die Hinfahrt meiner Chriſtlichen Mutter, Frauen Elisabeth, Herzogin zu Sachſen, Land-Gräfin in Thüringen, ꝛc.

3. Zwanzigſte Capit.

Zum Erſten haben alle Todten Cörper, die jemals ſind gelebet, ihre Seele.

Wenn, und wie dieſelbe ſie verlaſſen haben, ſo iſt Unterſchiedlich. Einige haben ſie vor Gott, Einige aber nicht.

Die

Das Land hat nur 1 Kl. Die Kirchen-Gemeinden sind in 3 Superintendenturen (Ephorien) getheilt, als Gotha-Land, Waltershausen, und Tennstedt. Die Superintendenten führen den Titel Oberhofprediger, Superintendent und Pfarrer. Sie haben das Recht, Pfarrer zu ordiniren, und die Pfarrer haben das Recht, Kandidaten zu ordiniren. Alle Pfarrer haben das Recht, Kandidaten zu prüfen, welche sich zu Pfarrämtern melden. Die Superintendenten, Oberhofprediger, Pfarrer und Kandidaten müssen sich einer Prüfung unterwerfen, wenn sie sich um ein Amt melden. Die Superintendenten, Oberhofprediger und Pfarrer haben das Recht, Kandidaten zu examiniren, welche sich zu Pfarrämtern melden. Die Superintendenten, Oberhofprediger und Pfarrer haben das Recht, Kandidaten zu ordiniren, welche sich zu Pfarrämtern melden. Die Superintendenten, Oberhofprediger und Pfarrer haben das Recht, Kandidaten zu ordiniren, welche sich zu Pfarrämtern melden. Die Superintendenten, Oberhofprediger und Pfarrer haben das Recht, Kandidaten zu ordiniren, welche sich zu Pfarrämtern melden.

ung dort ist Joseph Kaspar, am 18 Juli, Sohn von Max Joseph. Zu seinen Pathen wurden gebeten: der König von Würtemberg, der Prinz Eugen, der Herzog Max, der Graf Rechberg und die Gräfin Wrbna. Der Prinz Eugen ließ sich durch den Grafen Preysing, Herrn von Hohenthal, die Gräfin Arco durch Fräulein von Lerchenfeld, und die Gräfin Wrbna durch Fräulein Josepha von Lerchenfeld vertreten. (Allg. Zeit. 1825.)

Durch Beschluß des Königs ist:

1) Der Hofrath Schuhmacher, (bisher Rath im Ministerium des Innern) zum Regierungs-Präsidenten ernannt.

2) Herr Ministerialrath Freiherr Theodor von Gumppenberg, zum Regierungs-Präsidenten, Kammerherr, Ritter des Civil-Verdienstordens der Bayerischen Krone, und des Ritterkreuzes des Königlich Griechischen Erlöser-Ordens, mit dem Titel und Rang eines

¶ An. Gott Lieber, wo wollen wir hin?

Ja. Wir wollen ins Wirthshaus.

An. Ich bin nicht gewohnt, daß ich ins Wirthshaus gehe, und weiß nicht, was ich da thun soll.

Ja. Ich will dir schon sagen, was du thun sollst. Sprache Leute, sprache Leute, sonderlich Frauenzimmer, und wenn du nicht sprechen kannst, so thue als wenn du sprächest, und lache darzu, so wird dich kein Mensch kennen. Denn dieses sind diejenigen Leute, die da sprechen, und lachen, und thun, als wenn sie was wüßten, und wissen nichts.

Ich habe gesehen einen Comödianten, der sagte: Ich weiß nicht, was Neues, was Neues, was Neues

6. Zu Cölln Anno 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299.

14) S. Fides Sanctæ Sororis Spei. Hæc Fides, quæ Spei Sororis Nomen habuit, Virgo fuit, & Martyr, & Christi Fidelis, cujus Nomen Fides est. Ita Ven. Beda.

15) S. Fides Virginis & Martyris Civitatis, & Agri Tut. Hæc Fides, quæ Sanctæ Sororis Spei Nomen habuit, & Christi Fidelis, cujus Nomen Fides est, Virgo fuit, & Martyr, & Civitatis, & Agri Tutelaris. Ita Ven. Beda. Hæc Fides Agenni, Civitatis Galliæ, Tutelaris Virgo fuit, & Martyr, & Christi Fidelis. Hæc Civitas nunc dicitur Agennum, & Nitiobrigum Civitas. Ita Ven. Beda. Hæc Fides sub Maximiano Imperatore, & Rutilio Præside martyrizata est. Ita Ado.

16) S. Fides Virginis & Martyris Civitatis, & Agri Tut. Hæc Fides, quæ Sanctæ Sororis Spei Nomen habuit, & Christi Fidelis, cujus Nomen Fides est, Virgo fuit, & Martyr, & Civitatis, & Agri Tutelaris. Ita Ven. Beda. Hæc Fides Agenni, Civitatis Galliæ, Tutelaris Virgo fuit, & Martyr, & Christi Fidelis. Hæc Civitas nunc dicitur Agennum, & Nitiobrigum Civitas. Ita Ven. Beda. Hæc Fides sub Maximiano Imperatore, & Rutilio Præside martyrizata est. Ita Ado.

kann dort haben 1152, im 12. Mon. 29 Tage, und im 13. Mon. 30 Tage, 59 Tage.

6. Thorhalls Spruch.

Thor er a ek ei und heisse Thorhall, da ist mir Thor ein Halt, und ich bin ein Thor, wenn ich nicht Thor verehre. Ich Thorhall will es daher, dass Thor unser Gott, Thor der Gott der Asen, Thor der Gott der Thrudheim, Thor der Gott der Midgard, Thor der Gott der Himmel, Thor der Gott der Luft, Thor der Gott der Winde, Thor der Gott der Wolken, Thor der Gott der Sonne, Thor der Gott der Erde, Thor der Gott der Wasser, Thor der Gott der Fluthen, Thor der Gott der Wälder, Thor der Gott der Felder, Thor der Gott der Steine, Thor der Gott der Berge, Thor der Gott der Thäler, Thor der Gott der Wolfsschluchten, Thor der Gott der Bäume, Thor der Gott der Kräuter, Thor der Gott der Thiere, Thor der Gott der Vögel, Thor der Gott der Fische, Thor der Gott der Menschen, Thor der Gott der Ehe, Thor der Gott der Gesetze, Thor der Gott der Gerechtigkeit, Thor der Gott der Wahrheit, Thor der Gott der Liebe, Thor der Gott der Treue, Thor der Gott der Hoffnung, Thor der Gott der Freude, Thor der Gott der Ruhe, Thor der Gott der Sanftmuth, Thor der Gott der Geduld, Thor der Gott der Barmherzigkeit, Thor der Gott der Gnade, Thor der Gott der Weisheit, Thor der Gott der Erkenntniss, Thor der Gott der Stärke, Thor der Gott der Macht, Thor der Gott der Kraft, Thor der Gott der Ehre, Thor der Gott der Herrlichkeit, Thor der Gott der Heiligkeit, Thor der Gott der Ewigkeit, Thor der Gott der Allmacht, Thor der Gott der Allwissenheit, Thor der Gott der Allgegenwart, Thor der Gott der Allgüte, Thor der Gott der Allgerechtigkeit, Thor der Gott der Allwahrheit, Thor der Gott der Allliebe, Thor der Gott der Alltreue, Thor der Gott der Allhoffnung, Thor der Gott der Allfreude, Thor der Gott der Allruhe, Thor der Gott der Allsanftmuth, Thor der Gott der Allgeduld, Thor der Gott der Allbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allgnade, Thor der Gott der Allweisheit, Thor der Gott der Allerkenntniss, Thor der Gott der Allstärke, Thor der Gott der Allmacht, Thor der Gott der Allkraft, Thor der Gott der Allehre, Thor der Gott der Allherrlichkeit, Thor der Gott der Allheiligkeit, Thor der Gott der Allewigkeit, Thor der Gott der Allallmacht, Thor der Gott der Allallwissenheit, Thor der Gott der Allallgegenwart, Thor der Gott der Allallgüte, Thor der Gott der Allallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallwahrheit, Thor der Gott der Allallliebe, Thor der Gott der Allalltreue, Thor der Gott der Allallhoffnung, Thor der Gott der Allallfreude, Thor der Gott der Allallruhe, Thor der Gott der Allallsanftmuth, Thor der Gott der Allallgeduld, Thor der Gott der Allallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallgnade, Thor der Gott der Allallweisheit, Thor der Gott der Allallerkenntniss, Thor der Gott der Allallstärke, Thor der Gott der Allallmacht, Thor der Gott der Allallkraft, Thor der Gott der Allallehre, Thor der Gott der Allallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallheiligkeit, Thor der Gott der Allallewigkeit, Thor der Gott der Allallallmacht, Thor der Gott der Allallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallgüte, Thor der Gott der Allallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallliebe, Thor der Gott der Allallalltreue, Thor der Gott der Allallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallfreude, Thor der Gott der Allallallruhe, Thor der Gott der Allallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallgeduld, Thor der Gott der Allallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallgnade, Thor der Gott der Allallallweisheit, Thor der Gott der Allallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallstärke, Thor der Gott der Allallallmacht, Thor der Gott der Allallallkraft, Thor der Gott der Allallallehre, Thor der Gott der Allallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallehre, Thor der Gott der Allallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallehre, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallherrlichkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallheiligkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallewigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwissenheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgegenwart, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgüte, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgerechtigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallwahrheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallliebe, Thor der Gott der Allallallalltreue, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallhoffnung, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallfreude, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallruhe, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallsanftmuth, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgeduld, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallbarmherzigkeit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallgnade, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallweisheit, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallerkenntniss, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallstärke, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallmacht, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallallkraft, Thor der Gott der Allallallallallallallallallallallallallall

7. Geistliche Gerichte.

Die Zahl derselben ist: Das Consistorium, das Ehegericht, das Sittengericht, das Chorgericht, das Kirchen-Convent, und so viel Pfarrer.

Gegen das Ende des Jahrs, da solche Gerichte gehalten werden, wird ein Tag angesetzt, und ausgeschrieben.

Solche ist: Nach Pfingsten, Crucis. Und wenn solche Gerichte gehalten werden, so werden die Leute in Banne und Excommunication, worüber dann von der Kirchenkanzel Urlaub, bei dem Pfarrer, Kirchen-Convent, Sittengericht, Chorgericht, Consistorium, die Ursache dem Volke angezeigt, und wenn sie sich gebessert haben, wieder absolvirt. Die Excommunicirten müssen, wenn sie absolvirt werden, vor dem Altar knien, und werden mit Ruthen gestrichen, und müssen Geld geben. Die Excommunicirten dürfen nicht in die Kirche gehen, und müssen vor der Kirchthüre stehen, und dürfen nicht mit Christen reden, bis sie absolvirt werden. Wenn sie absolvirt sind, dürfen sie wieder in die Kirche gehen, und mit Christen reden. Die Excommunicirten müssen auch Geld geben, wenn

Stuck auf Neue Stein Christoffer v. Stuck, des Hochlöbl. Ritterlichen Landmeisterthums Teutscher Ordens in Elsaß, und Burgund, Comthur zu Beuggen, und Rheinfelden.

Neuen Stuck Schloß.

Dieses neue Stuck, als Christoffer Ge-
brüder, des Hochl. Ritterlichen, ist Jahr
zu Jahr von den Comthuren, [illegible] Stuck
Schloß, [illegible] Stuck Schloß [illegible] Stuck
[illegible] Stuck Schloß, [illegible] Stuck
Neue, im Hinweisen [illegible] Stuck Schloß Stuck
Schloß, [illegible] Stuck Schloß, [illegible] Stuck
Schloß, [illegible] Stuck Schloß, [illegible] Stuck
Schloß, [illegible] Stuck Schloß, [illegible]

ist Doctor Medic. an der Universität Halle.

Den 8. Jan. Johann Friedrich Meckel, Sohn des Herrn Professor Meckel.

Den 9. Dr. Johann Friedrich Blumenbach, Sohn des Herrn Professor Blumenbach. Dieser hat sich durch seine Inaugural-Dissertation de Generis humani varietate nativa, die er mit einer Kupfertafel begleitet hat, als einen Mann bekannt gemacht, der sich um die Naturgeschichte des Menschen Verdienste erwerben wird. Er ist Doctor Medic. und Professor der Naturgeschichte an der Universität Göttingen.

Den 10. Johann Christian Reil, Sohn des Herrn Pastor Reil zu Leubingen. Er ist Doctor Medic. und Professor der Medicin an der Universität Halle.

Den 11. Johann Friedrich Wilhelm Meckel, Sohn des Herrn Professor Meckel. Er ist Doctor Medic. und Professor der Medicin an der Universität Halle.

Den 12. Johann Christian Reil, Sohn des Herrn Pastor Reil zu Leubingen. Er ist Doctor Medic. und Professor der Medicin an der Universität Halle.

Den 13. Johann Friedrich Meckel, Sohn des Herrn Professor Meckel. Er ist Doctor Medic. und Professor der Medicin an der Universität Halle.

an Schiller, und die Jungen Freunde, wie Wilhelm Schlegel, Tieck, Novalis, Fr. Schlegel, Schelling, Hardenberg, Steffens, Wackenroder, kamen und gingen. Hier war Schiller, der sich Goethe's Freundschaft erwarb, und sie bis zu seinem Tode treu bewahrte. Hier war Goethe, der sich Schiller's Freundschaft erwarb, und sie bis zu seinem Tode treu bewahrte. Hier war Herder, der sich Goethe's Freundschaft nicht erwarb, und sie bis zu seinem Tode nicht erwarb. Hier war Wieland, der sich Goethe's Freundschaft nicht erwarb, und sie bis zu seinem Tode nicht erwarb.

Beide Dichter sahen damals den Zeitpunkt ihrer Vereinigung noch nicht voraus, und Schiller schrieb an Körner:

Ich glaube nicht, daß Goethe und ich uns jemals sehr nähern werden. Dazu ist unser Gang zu verschieden.

Er war dem Ziele schon näher, als er es selbst wußte. Denn Goethe schrieb an Meyer:

Schiller und ich werden uns gewiß nicht mehr trennen.

Und so war es auch. Goethe und Schiller, die Männer, die sich nicht suchten, fanden sich, und wurden Freunde, und blieben es auf Lebenszeit.

Als Goethe nach seiner Rückkehr Schiller's Besuch machte, fand er ihn nicht zu Hause, und schrieb ihm folgende Karte:

*) Als Goethe nach seiner Rückkehr Schiller's Besuch machte, fand er ihn nicht zu Hause, und schrieb ihm folgende Karte:

4) Der Kreis Tarnopolis, Kreisamt Ob. 1824, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, Kreisamt Ob. 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875,

Jacob Peter Gerona Dirckinckus-Holmfeld von Holmfeld, Ritter des Dannebrogordens, Commandeur, Ritter des Elephantenordens und des Nordsternordens, Geheimer Rath, Kammerherr, Amtmann über Aalborghuus, Ritter des Wasa-Ordens, Ritter des Ordens der Ehrenlegion, Ritter des Ordens der Eisernen Krone, Ritter des Ordens der Heiligen Anna erster Classe, Ritter des Ordens der Heiligen Wladimir vierter Classe, Ritter des Ordens der Heiligen Anna zweyter Classe, Ritter des Ordens der Heiligen Wladimir dritter Classe, Ritter des Ordens der Heiligen Anna dritter Classe, Ritter des Ordens der Heiligen Wladimir vierter Classe, Ritter des Ordens der Heiligen Anna vier

Dudrich, ein Ochs. Das Wort findet sich in Schmeller-Frommann, Bayerisches Wörterbuch, 1. Band, 1872, Sp. 664 unter dem Stamm Tuch, Tuchhändler und Tuchmacher, Tuchmarkt, Tuchscheer, Tuchscherer, Tuchscherhaus, Tuchscherstube, Tuchweber, Tuchwerk, Tuchwirker, Tuchwirkerei, Tuchwirkerstuhl, Tuchwirkerwerkstatt, Tuchzeug, Tuchzeughaus, Tuchzeugmeister, Tuchzeugschreiber, Tuchzeugwart, Tuchzeugwirker, Tuchzeugwirkerei, Tuchzeugwirkerstuhl, Tuchzeugwirkerwerkstatt, Tuchzeugwirkerwerkstatt, Tuchzeugwirkerwerkstatt

Gasse, 1 a. Die Nro. 12. Das Haus ist mit 1000 Rthlr. Brandgelder versichert. Es ist Eigenthum der Frau Wittwe Hofrath Hoffmann, und hat Frau Jda von Gleissen, 1 a. ein Auge zu bedienen.

Die Rothe Hauptgasse hat 80 an der Zahl gezählte Häuser, und 1 Brunnen. Sie ist Pflasterweis, ist in meiner Zeit 1 Haus, das Nro. 1. abgebrannt, und wieder aufgebauet worden, hat an 20 neuen Häusern Antheil, und 1 a. Zoll.

2. Zum Bogen.

Gasse, so gleichen an einander liegen. Sind Nro. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

Rothe ist es, ist ungewiß. Sie ist Pflasterweis, und 1 a. Zoll.

Die Rothe, so offenen runden Thorweeg, macht, hat Brandgelder und ist Pflasterweis. 1 a.

Nro. 1. Das Haus ist mit 1000 Rthlr. Brandgelder versichert. Es ist Eigenthum der Frau Wittwe Hofrath Hoffmann, und hat Frau Jda von Gleissen, 1 a. ein Auge zu bedienen.

Nro. 2. Das Haus ist mit 1000 Rthlr. Brandgelder versichert. Es ist Eigenthum der Frau Wittwe Hofrath Hoffmann, und hat Frau Jda von Gleissen, 1 a. ein Auge zu bedienen.

Kirchenrath Heinrich Klose in Breslau[1], Dr. Ludwig Schneider, Professor der Theologie in Bonn, Dr. Otto Zöckler, Professor der Theologie in Greifswald, Dr. Hermann Cremer, Professor der Theologie in Greifswald, Dr. Adolf Kamphausen, Professor der Theologie in Bonn, Dr. Friedrich Nippold, Professor der Theologie in Bern, Dr. Friedrich Meyer, Professor der Theologie in Kiel, Dr. Friedrich Wilhelm Schmidt, Professor der Theologie in Halle, Dr. Heinrich Ernst von Twesten, Professor der Theologie in Berlin, Dr. Friedrich Wilhelm Dilthey, Professor der Theologie in Berlin, Dr. Friedrich Wilhelm Schirrmacher, Professor der Theologie in Halle, Dr. Friedrich Wilhelm Krummacher, Professor der Theologie in Greifswald, Dr. Friedrich Wilhelm Krummacher, Professor der Theologie in Berlin

til, at han og hans Faar vilde nok blive ved den Catholske Troe, men om 7. til 8. Aar lærte man ham at prædike Lutheri Lærdom, eller og at pakke sig af Landet.

2.) Hr. Hans 1548.

3.) Hr. Christian Viborg 1590.

4.) Hr. Mads Besche. Nogle vilde holde ham for en Søn af Knud Besche, som var Professor i det Grædske Sprog ved Kiebenhavns Universitet først i forrige Seculo.

5.) Hr. Anders Besche, en Søn af forrige, blev siden forflyttet til Slemminge Pastorat, og døde 1711.

6.) Hr. Provst Anders Knudsen Krag fra omtrent 1676. Til Medhielper havde han her sin Søn Mads Krag, som døde før Faderen, hvorefter en anden Søn blev Capellan, som og succederede ham, og denne var:

7.) Hr. Mag. Nicolai Krag, som døde 1732. Han var født 1678. i Heirup paa Øen Als, medens hans Fader, forrige ærværdige Provst Krag, der var Præst. Aar 1702., det er samme Aar som han efter sin Fader blev Sognepræst til Fuglse og Krenge, gifte sig med Anne Elisabeth Müller, med hende han havde to Sønner: Johannes, som blev Præst i Guldager i Ribestift, en virkelig Dio-

genes

gleich die ersten Regierungs-Jahre, wie insbesonders die Eroberung der Stadt Acon, 1191. Er starb 1192. den 8ten Jenner, und wurde begraben zu Acon.

Conrad Herzog zu Schwaben, der Vorige Bruder, ward 1191. den 19ten Jenner zum Hochmeister erwählet. Er war vorher Landgraf in Thüringen, Sohn Hermanns, Herzog zu Schwaben, Landgrafen in Thüringen, und Pfalzgrafen bey Sachsen. Er hatte sich in dem Orden 1173. in das Deutsch-Ordens-Haus zu Alt-Stadt begeben, und ward 1174. zu Mergentheim in das Land-Meisterthum in Teutschland gesetzet. Im 1175. ist Er Land-Comthur zu Alt-Stadt, 1177. Land-Comthur zu Lucca und 1191. Hochmeister.

Er starb Anno Christi 1196. 18 Calend. Octobris, und ward begraben zu Acon. Unter seiner Regierung ward 1192. den 12ten Augusti der Friede mit Sultan Saladin geschlossen, und Acon den Christen eingeräumet. Von dem Hochmeister Conrad Herzog zu Schwaben ist zu merken, daß Er 1193. den 6ten Maji das Closter Ebrach in Franken, und 1195. das Closter Bildhausen in Franken, Bischoffs Würtzburgischer Jurisdiction, gestiftet.

1195. ist Henricus Walpotus, Comthur zu Acon, Hochmeister des Deutschen Ordens. Er starb 1198. den 19ten Martii, und ward begraben zu Acon. Unter seiner Regierung ward 1197. den 10ten Junii Kayser Heinrich VI. zu Messina vergiftet.

som Skibspræst til China, og Gud gav ham paa slige farlige Reiser meget at forstaae af Hans Viisdom og Raade. Efter 12. Aar bleve ham disse to Menigheder betroede, og han befriede sin Formands Enke, som dede 1769. Aaret efter udsaae han sig til sin Oeconomie at bestride, en Ægteven fra Rødbye, en Enke efter Sal. Bresler.

Udi Fuglse Sogn merkes det gamle fri Herresæde Kierstrup, som i disse senere Aar er af Hr. Greve Rabe, som har, medens hans Fader levede, beboet den, sat i god Bygnings Stand. Den staaer i fri Hovedgaards Taxt 59. Tdr. 6. Skp. Hartkorn; og 1. Td. 1. Skp. Skovskyld. Skov har den alene til Fornødenhed. Gaardens Hovedbygning er vel af Bindingsverk, dog nye og vel prægtig, med to Loftværelser, hvorfra man kan see Skibene forbiseile, saasom Gaardens Marker støde til Landets søndre Strand. I Vester støde dens Marker til Bremersvolds, og en Miil Østen fra Gaarden ligger den nærsomme Kiøbstad Nyested.

Kierstrup ligger to Mile lige Østen Rødbye, og ligesaa langt Vesten fra Nyested. Dens Grændser støde til Stranden Sønden paa Landet. Den har samme Eier som Bremersvold, nemlig Greve Rabe paa Christiansholm. Til Kierstrup indavles

Schweiz noch vor 1550. Ihre Art ist bis heute unter den Bauern Graubündens und des Wallis geblieben. Sie ist in Europa nicht über diese Gebiete hinausgekommen. Sie ist eine Art von Lappe. Sie ist ein Mischling zwischen Lappe und Nordisch. Sie ist ein Bauer, ein Bauer, der in Graubünden Bergbauer heißt, ein Bergbauer, der in Graubünden Walser heißt. Sie ist ein Walser, ein Walser, der in Graubünden Rätoromane heißt, ein Rätoromane, der in Graubünden Romane heißt. Sie ist ein Rätoromane, der in Graubünden Ladine heißt. Sie ist ein Ladine, der in Graubünden Engadiner heißt. Sie ist ein Engadiner, der in Graubünden Engadiner Bauer heißt. Sie ist ein Engadiner Bauer

Hr. Arel Anderſen Giøe eiede Gaarden 1530. Efter ham findes:

Hr. Anders Giøe til Kierſtrup og Bremersvold. Hans Fader Knud Giøe var Landsdommer i Laaland, en Broderſøn af ovenanførte Ole Giøe. Anders Giøe gifstede ſig med Karen Walckendorf fra Høibygaard og avlede med hende tre Sønner: Henning Giøe, ſom blev Herre til Kierſtrup, om hvilken er meldet tilforn, hvorledes han 1596. forærede et Bibliothek til Fuglſe Kirke. Gav og til ſamme Kirke et Sølvbeger. Med ſin Frue Anne Pedersdatter Skram af Urup havde han ingen Børn. Den anden Søn var Abſolon Giøe, og den tredie den beremmelige R. Raad Mogens Giøe til Bremersvold.

Hr. Otto Povlſk kiøbte derpaa Kierſtrup, og levede het tillige med ſin Frue Anne Blomme meget forneiet, giorde got mod Fattige, og zirede Kirken med en Klokke. Han døde (omtrent 1620.)

Hr. Jacob Roſencranz til Kierſtrup, gift med Pernille Gyldenſtierne, og avlede med hende en Datter Edel, ſom blev gift med Gabriel Laxmand. Hr. Jacob R. døde 1641. og hans Enke blev gift med Knud Ulfeld til Svenſtrup.

Hr.

6) Paul Hildebrand, d. Aeltere, Bürgermeister, † 1. Mai 1611. Er war ein Sohn des Bürgermeisters Paul Hildebrand, d. Aeltern

Hr. Major Otto Schack til Braemslykke, Kierstrup og Elsflet i Oldenborg. En Søn og Godsernes Arving efter forrige. Han var ikke saa god Landmand som hans Fader, og samlede derfor heller ikke saa anseelige Midler af sine Godser. Han døde Aar 1719., da han var 48. gammel, efterladende Enke, Eleonora Korbitz, som Aaret efter hans Død solgte til Kongen baade Braemslykke og Kierstrup; thi hans Majst. havde saaet i Sinde her i Laaland at have nogle Ryter Districter, og at udlegge disse Gaarder til Ryter Kaabler, skiønt der blev siden intet af. Hr. Major Schacks Datter blev gift med den berømte Hr. Geheimeraad Lytzou paa Seeholt.

Hans Majst. skiødede efter kort Tid Kierstrup og Braemslykke til Frue Geheimeraadinde Emerentia von Levetzau, Sal. Hr. J. O. Rabes, som kort derefter af Kongen ogsaa fik Aalholm Slot og Gods. Fra nu af ere altsaa Eierne til Kierstrup at søge under Aalholm, nu Christiansholm, og er altsaa her intet videre at melde, undtagen at bemeldte Geheimeraadindes Datter, som blev gift med Greve Wedel til Jarlsberg, og da hun formedelst Aarsager, som bør forties, fra ham var ved Dom skildt, atter gift med Greve Niels Rosencranz Schack,

kaiserl. Rescript vom 17. Dec. desselben Monats, Gallus, als Vicar, in die Stelle des Pfarrers Gallus, als Pfarrer, zu Ehren, und Ertheilung des Grades seiner, den 17. Jan. [1]

10. Franz Gallus.

Dr. Franz Gallus, geb. 1. Jan. 1808, Franz Gallus, der jüngere Bruder Carl Leopold Gallus's, geb. 1. Jan. 1808, [2] studirte zu Innsbruck Theologie. Nach seiner Priesterweihe, 1. Juli 1832, kam er, 1833 nach Mals, 1834 nach Nauders, 1835 nach Prutz, 1836 nach Imst, 1837 nach Landeck, 1838 nach Zirl, 1839 nach Hall, 1840 nach Innsbruck, 1841 nach Hall, 1842 nach Innsbruck, 1843 nach Hall, 1844 nach Innsbruck, 1845 nach Hall, 1846 nach Innsbruck, 1847 nach Hall, 1848 nach Innsbruck, 1849 nach Hall, 1850 nach Innsbruck,

I Sognet ligger det lyſtige gamle Herreſæde Socholt, om hvilket er ſaa meget at ſkrive, at jeg ei veed hvorfra jeg ſkal begynde. Gaardens Hovedgaards Taxt er 47½ Tdr. Hartkorn. Skovſkyld 3. Tdr. 1. Skp. Gaarden indavler aarlig ved 1100. Tdr. Korn, føder over 150. Stykker Qvæg i Græsning omkring Gaarden og paa endeel ſmaa omflødte Holme i Marieboe See. Skov haver den i ſtor Overflødighed.

Gaarden ligger tæt ved Marieboe See og har deraf got Fiſkerie. Dronning Margrethe fandt det Sted ſaa fornøieligt, at hun engang ſkal i nogle Dage have her opholdt ſig, og til ſin Amindelſe gav et Bæger til Kirken, hvorpaa læſes: Margareta Regina Dacie, Norvegie, Svecie, orate pro ea Domina!

Gaarden har gode grundmurede Bygninger. Hovedbygningen ligger i Nord og har to Sidefløie-Bygninger, i den Østre er et lidet men ret nøt Kirke Capel, 18. Alen lang, og 12. bred, ſom har et got Poſitiv og koſtelig Altertavle. Hr. Geheimeraad Lytzou lod det 1698. ordentlig indvie. I Gaardens Hovedbygning er i den øverſte Qviſt et ſtort Slaguhr med Klokke. Naar man ſeer Gaarden udvendig, ſaa ſiger Synet os ikke den Gout og Sieldenhed ſom findes i dens indvendige Indretning. Strax i Værelſerne ſeer man, at

Friedrich Wilhelm an Moritz seine innere Verfassung
und seine Ansichten über Religion, Kirche und Staat
aus. Als Moritz Herrn Ribbeck, einen der treue-
sten Freunde, besuchte, sah er Friedrich Wilhelm
zum letzten Male. Er schildert ihn als einen Mann
von Geschick, Selbstbewußtsein, Gewandtheit, aber
in seiner Gesellschaft, die meistens Offiziere waren,
nicht liebenswürdig. Er sprach über Religion, Kirche
und Geistlichkeit, über Kirchenlieder und Gesangbücher,
über die Predigt und Beichte, auf jeden Gegenstand
mit Interesse, aber ohne Wärme. Er sprach über
diese so wie die Politik so, daß man ihn gern hören
konnte, hören mußte. Wenn die Gäste in die
Nähe des Königs kamen, so wurden sie ihm vorge-
stellt. Moritz sah es nicht ohne Bedauern, daß
dieser Fürst, der so viel will, so wenig, so
gar nichts will, wie es scheint, für die Kunst und
Wissenschaft. Wenn er sich darüber äußerte, so war
sein Urtheil sehr schwach, es schien ihm nur wenig
Sinn dafür zu haben. Er sprach über Kunst
so, wie einige Jahre vorher Friedrich der Große
über Poesie gesprochen hatte. Er sagte, daß er
sie liebe, daß er sie ehre. Einige Jahre vor
seinem Tode ließ er sich in Potsdam eine Gemälde-
galerie anlegen, die aber nicht bedeutend ist. Er
besaß die Gemälde, die Friedrich der Große

for bekoſteligt at vedligeholde,) med Caſkader, Statuer, Alleer, koſtbare rare Frugttræer og Blomſter, Italienſke Vinbierge. Kort: den havde den Tid ikke lige i Danmark eller Tydſkland, og endnu overgaaer den i det reelle alle i Danmark. Snart treffer man i en Alee, hvor man igiennem en giennemſkaaren ſtor Skov faaer et lyſtigt Syn langt ud i Landet. I en anden ſeer man ud over Marieboe Soe til Kiøbſtæden Marieboe. Atter i en anden ſeer man lige i Nord Engestofte Gaard og Kirke heit beliggende for Synet. Snart fornøier man ſig i en Gang nogle hundrede Skridt lang, hvor man paa begge Sider iſteden for Hekker haver lutter Grantræer opklippede i Pyramide Geſtalt. Videre bort overſeer man Soen, og hvilket Syn! Vand og en Holm, atter Vand og en Holm, eller Landſtrimmel, atter over ſamme igien Soen og ſaa videre. Haugen ſkilles fra Gaarden ved Bröer over ſtore Vandgrave, ſom omgive Gaarden.

Uden Tvivl have Odenſe Biſper ligeledes eiet dette Gods indtil Aar 1536.; thi ved den Tid omtrent finder jeg, at Velb. Hr. N. Galt kiøbte det af Kongen. *) Han indrettede Gaardens Marker, og efterlod Stedet til ſin Datter Jomfr. Anne Galt, ſom giftede ſig med Morten Ben-

*) Gaardens Alder regnes ellers fra midt i 13de Sec.

Vermuth ist Verschwender, und jene Schwester
ist meine Verwandtin, ich habe Ihnen nicht
gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe
Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.
Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr
lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass
Ihnen Vermuth sehr lieb ist. Ich habe Ihnen
nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.

3. Der Soll Schwester Verwandtin
Vermuth sehr Ihnen nicht gesagt, dass
habe ist. ich Ihnen mir lieb

4. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.

5. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.

6. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.

7. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.

8. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.

9. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.

10. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist. Ich habe Ihnen nicht gesagt, dass sie mir sehr lieb ist.

omtrent 1681. Sylleſtedgaard magelagde han med Kongen, ſaa at han for ſamme fik Biſpensee, ſom Hr. Lyxou ſiden gav det Navn Ulrikſdal. Dertil kiøbte han ogſaa Sædingegaard. Hans Æreſtrin ere anteignede tilforn, da han er anført iblant Stiftamtmændene. Han anlagte den nyelig beſkrevne Hauge ved Gaarden, ſom ſkal have koſtet ham 60000. Rdlr. Han ſtiftede og det Hoſpital i Burſee, ſom ikke har lige i Landet, hvorom allerede er meldet. Han døde 1722., men hans Minde lever.

5.) Hr. Chriſtian Friderich von Lyxou, en Søn af forrige. Stod efter Faderens Død ſom Oberſt ved Infanteriet, og blev endelig General-Major. Denne ſmukke fredſommelige Mands Endeligt ſkal tildeels Chagrin over en Proces, han tabte, have forilet. Hans Enkefrue Anna Sophia von Holſtein haver fundet Behag i at boe udi Fuglſe Præſtegaard, for muelig efter ſine Tanker, at være i ſtille Roe paa ſin Alderdom. Datteren Froken Sophia von Lyxou arvede efter ſin Fader Søeholt, Ulrikſdal og Sædingegaard, og giftede ſig med Kammerherre Stiftbefalingsmand Hr. Godſke Hans von Krogh, hvis Levnetsløb jeg haver forhen lovet at viſe Læſerne, og det er kortelig ſaaledes: Han er født i Trondhiem Aar 1726.,

Herr Graf Hans Conrad Hannwar Herr Hildebrand von Klingk zur Kammerherrn-Würde. Herr Christian Friedrich Graf Stolberg zum Geheimen Rath. Herr Johann Georg Graf Keyserling zum Kammerherrn. Herr Johann Friedrich Graf Keyserling zum Kammerherrn. Herr Carl Graf Keyserling zum Kammerherrn. Herr Graf Carl Gustav Stenbock zum Kammerherrn, an Herr Graf Carl Gustav Stenbock zum Kammerherrn, an Herr Graf Carl Gustav Stenbock zum Kammerherrn, an

II. Thirſted Sogn.

Dette Sogn har 333. Tønder Hartkorn, og 600. Siele Indbyggere.

Thirſted Kirke ligger en liden Miil meeſt Norden Rødbye. Kirken haver en Taarnbygning, hvis Muur viſt er 28. Alen høi, har ikke Spir, men er med et flak uanſeelig Tag bedekket ligeſom Maſchovs. Naar man randſager den hele Kirkebygning; ſeer man meget got, at Kirken haver fra Begyndelſen været en liden ringe Bygning, indtil efter mange Aar dette anſeelige Taarn er tilbygget Kirkens veſtre Ende, muelig ved gode Gaver man ved Sielemeſſer af de Søefarende (for hvilke Taarnet ſkulde tiene til et Merke,) eller ved Aflad haver ſamlet. Taarnet hviler paa en tyk Muur inde i Kirken, der ligeſom adſkiller Kirken i to Dele, og ſeer ikke got ud. Hans Excell. Greve Reventlau ſøger, iſteden for Skierringe, denne Kirke, ſom han og med et Poſitiv har prydet, prægtig Alterriøi, Sølv Bakken til Daabsfonten, Sølv Kande, Bæger, Patel og Æſke, altſammen ſaa koſtbart, at det i Laaland ikke har lige; foruden hans egen Stoel i Kirken.

Paa Kirkens Hvelvinger ſkal til en Tid have, uden Folkes Vidende, opholdt ſig et Selſkab

Wasser, Kalk- und Natron-arsenikfaures Eisenoxyd, Kalk- und Natron-arsenikfaure Thonerde, Kalk- und Natron-Phosphat, Kali- und Natron-Chlorid, Kali- und Natron-Sulfat, Kalk- und Natron-Carbonat, Natron-Nitrat, Natron-Silicat, Kalk-Silicat, Kalk-Fluorid, Kalk-Sulfat, Kalk-Carbonat, Kalk-Phosphat, Kalk-Arsenikfaure Thonerde, Kalk-Arsenikfaures Eisenoxyd, Kalk-Arsenikfaures Wasser, Kalk-Arsenikfaures Natron, Kalk-Arsenikfaures Kali, Kalk-Chlorid, Kalk-Nitr

ſette ſine Vogne udi, i hvilke han med høie Familie farer til Kirken, Kirkebygningen ret anſeelig, ſærdeles udvendig.

Oppe i Sangchoret er en opmuret underjords Begravelſe, ſom Thoſtrup gamle Eier Hr. Thyge Lunge ſkal have ladet opmure, hvor ogſaa hans Kiſte fra først i forrige Seculo maa findes.

For et par hundred Aar ſtod Præſtegaarden ikke langt her fra Kirken, hvor og Præſten haver ved ſidſte Landmaaling 1664. beholdt nogle af Jorderne. Gaarden afbrændte og blev ikke opbygget mere; thi Barmhiertighed rørte to adelige Jomfruer, at de forærede til en beſtandig Præſteholig deres Gaard, ſom laae ved Enden af Byen Brandſtolp, og kaldes indtil denne Dag efter deres Navne Rubbelykke. Gaarden var den Tid at anſee ſom et lille Herreſæde, den haver hennod 16. Tdr. Hartkorn, Græsning til at underholde et lidet Hollænderie paa 12. til 14. Malkekoer, hag ved Haugen en liden Skov, (ſom Formændene i Præſtekaldet tildeels have forhugget,) gienneml. ſkaaren med fornøielige Alleer over 100. Skrit.

Præſten ſkal desuden have fri Brændſel af Grevſkabets Skove, efter en Accord og et Mageleg mellem Thoſtrup Eier og Præſten i Rubbelykke. Han har gode Menſalgaarde, foruden 4. til 5. Huſe paa ſin Gaards Grund.

Thirſted

Adolfs hat dieß mit seinen Verbündeten, den Herzogen von Braunschweig und Lüneburg, auch den Herzog Bernhard von Sachsen-Weimar, welchem Wallenstein 1633 Schlesien, Böhmen und Mähren, Oberösterreich und Niederösterreich, die Pfalz und die Bisthümer Bamberg und Würzburg als Belohnung versprochen hatte. (Die Schlesischen?)

Auch Gustav Adolf hatte diesen Plan, denn er war damals mit Herzog Bernhard in Mainz. Dieses verschenkte der Kaiser an Wallenstein, und Gustav Adolf sagte, als er es hörte, er habe es ihm nicht wollen thun, aber er, Wallenstein, habe es ihm gethan, und die Geschichte lehrt, daß er Mainz darauf verlor.

Auf Gustav Adolfs, Fürsten zu dem Frieden, Todes-Jahr gedichtet.

Durch Gewalten, so ihm Gott Mächtiger verordnet, ist Gustavus zu Schweden, Gothen, Wenden und der Lappen Fürst, Herzog zu Finnland, Herr zu Ingermanland, Carelien, Bremen und Verden, auch Fürst zu Pommern, der Cassuben und Wenden, auch

1) Adolfus Gustavus, rex Sueciae, Gothiae, Wandaliae, dux Finlandiae, Ingriae, Careliae, Bremae, Verdae, princeps Pomeraniae, Cassubiae, Vandaliae, 1632.

Hr. Provſt Mag. Chriſtian Kaalund, en Søn af Mag. Jens Kaalund i Herfogle. Stod ſom Sognepræſt ved Volderslev Menighed i Sielland indtil 1699., da han til dette Sted af Geheimeraad Jens Juel til Thoſtrup blev kaldet til diſſe tre Menigheder, hvor han lærte indtil Aar 1710.

Hr. Johannes O. Bernhoft, forhen Capellan pro Perſona i Raſchov. Han havde forlovet ſig med forrige Provſt Kaalunds Datter, og dette var Aarſagen, at han erholdt dette vigtige Præſtedomme, men han døde efter to Aar. Hans Enke blev ſiden gift med Paſtor Sidelmand i Arninge.

Hr. Mag. Jens Kaalund, (en Broderſøn af foranførte Provſt Kaalund,) havde til Fader Hr. Chriſtopher Kaalund i Torkilſtrup. Neppe var benævnte hans Farbroder her død, førend Friherrinden Anna Wind Banner paa Thoſtrup kaldte ham til diſſe tre Menigheder, men han ydmygelig ſelv bad for ſin Farbroders Datter og hendes Forlovede Joh. Bernhoft, at de til Levebrød maatte forhielpes, hvorudi han

1657. begyndte, maatte ſvare; men nu give Præſterne mere end det. Aar 1768. blev paalagt alle Geiſtlige at ſvare aarlig 10. pro Cent af deres Indkomſter til Kongen, hvilket efter to Aar noget formildedes og ſvares endnu.

den zu dem Gerichte. Diese war der Frau Barbara, Herrn Johannsen Grafen von Hardeck, Grafen Wendelins Gemahlin, dem Herrn Grafen Wendelin selbst, und dem Herrn Grafen Johann Wilhelm, Grafen Wendelins Sohne, und ihren Erben, auf Wiederkauf, um 1000 Rthlr. Leipz. Münze, und 100 Rthlr. Leipz. Münze Leihkauf, verkauft worden, und sie hatten solche auch, nebst dem Leihkaufe, richtig bezahlet, und es hatte ihnen auch Herr Graf Johann Wilhelm, Graf Wendelins Sohn, die Lehne darüber ertheilet, und sie hatten solche auch empfangen. Es hatten aber Herr Graf Johann Wilhelm, Graf Wendelins Sohn, und Frau Barbara, Herrn Johannsen Grafen von Hardeck, Grafen Wendelins Gemahlin, das Gericht zu Hohenleuben, Caltenborn, Lössau, Lössaudorf, Wolfersdorf, Wolfersgrün, Wüstenstein, Zoppothen, Zoppothendorf, Zoppothengrün, Zoppothenhammer, Zoppothenmühle, Zoppothenschenke, Zoppothenwiese, Zoppothenwiesenmühle, Zoppothenwiesenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenke, Zoppothenwiesenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühlenschenkmühle, Zoppothenwiesenschenkmühl

fik han Exspectancebrev af Frue Anne Thune, Sal. Etatsraad Wilhelm Mules, paa hoie Thostrup Pasterat. Hans Huus her i Rübbelykke var for Studerende et aabent Seminarium. I stor Naade og Agt stod han hos sin Kirke-Patron Hr. Greve Reventlau, men hans Indkomster kunde ikke bøde paa hans Rundhed. Sinds Bekymring (tænk hos denne ellers altid muntre Mand,) og endelig en Skrek over et Anskrig om Ild i Huset forilede hans Død 1743. den 30. Dec., da han var 61. Aar gammel. Hans efterladte ere tvende Døttre, af hvilke Himlen har skienket mig den ene, som opnaae sin Faders Velsignelsers Ønske. Hidtil havde Stedets Medtienere været Huus-Capellaner, som af Sognepræsten bleve antagne, og disse have været Hr. Rasmus Gertsen af Vallerslev 1695. Hr. Daniel Peter From indtil 1732. Hr. Herman Fuglsang til 1735. og endelig Hr. Poul Danchel.

5.) Hr. Hans Stoedt. Født udi Horslunde Præstegaard. Efterat han var bleven Student, blev han antagen som Personel-Capellan ved Gientoft og Lyngbye Kirker ved Kiøbenhavn. Aar 1744. blev han til disse Menigheder antaget og stod her i 21. Aar. Denne strænge, men tillige velbelæste Mand, var en accurat

Huus-

Huusholder, hvilket beviser een hal
Optegnelse for eet Aar, og det
Salig Mand til ingen Vanære, al
indrykker. Udgift: 18. Tdr. Rug
halvanden Tønde Hvede til Hv
4. Rdlr. 3. Mk. 40. Tdr. Byg
Gryn og smaa med store Kreature
2. Mk. En Tønde Erter 13.
Tdr. Brændevin til vore Bønder
folk 62. Rdlr. (deri bliver efter F
af 2. Sept. 1773. Gud skee Lo
Fransk Viin 20. Rdlr. Sexten
Viin 4. Rdlr. 4. Mk. Sukker
Caffe 13 Rdlr. 2. Mk. 6. Sk.
Ris- og Boghvedegryn 10. Rdl
Specerier, som Rosiner, Ingefær
demom, Kaneel ꝛc. it. Stivelse ꝛc.
50. Gies 12. Rdlr. 3. Mk. En
10. Rdlr. Ti fede Svin 45. R
Ænder ꝛc. 12. Rdlr. 3. Mk.
Rdlr. 2. Mk. Bergefisk 8. Rdl
tredie Tdr. Sild 17. Rdlr. 3. Mk.
Rdlr. Kiekkentei at vedligeholde
Jern 9. Rdlr. 2. Mk. Kul 2: D
2. Rdlr. Salt 5. Rdlr. 3. Mk.
Tiere 4. Rdlr. Sem 1. Rdlr.
4. Mk. Vogne og Plove ꝛc. at

16. Rdlr. Hestefoder til 10. Heste 50. Rdlr. (men saa maa man ikke være uhældig med dem, at de blive syge eller døe.) Kongl. Skatter og andre Expenser 24. Rdlr. (men nu bleve hans Skatter 3. gange 24. Rdlr. i vore Dage.) Capellanen 120. Enken 50. Rdlr. Folkeløn 58. Rdlr. Træe 16. Rdlr. (det forslaaer kun lidt paa en anden Egn af Landet.) Bøger 20. Rdlr. (det kan ikke være mindre.) 6. Lisp. Hør 10. Rdlr. (Tegn til en nyttig Præstekone.) Væverløn 16. Rdlr. Ved Udreiser og Invitation til offentlige Forretningen 14. Rdlr. Fornødne Klæder til mig selv 40. Rdlr. Min Kone 30. Rdlr. (andre have 2. 3. 4. Børn.) Lys og Olie 10. Rdlr. Smør 20. Rdlr. Papir 3. Rdlr. Fattige i og uden Sogns 12. Rdlr. ꝛc. Summa u-undgiengelig Udgift 918. Rdlr. 2. Mk. 6. Sk. Indtægt Rug 30. Traver 60. Rdlr. Hvede 77. Tr. 200. Rdlr. Byg 100. Tr. 200. Rdlr. Erter 70. Læs 150. Rdlr. (derfra skulde dog været regnet Saaekorn.) Qvægtiende 48. Rdlr. Offer med videre 160. Rdlr. Tillæg af Kreaturer 53. Rdlr. Summa Indtægt 871. Rdlr. Altsaa tabte jeg dette Aar 47. Rdlr. (ei, hvis han tilmed havde forrentet en Capital paa 1000. Rdlr., som de fleste.) Hr. Stedt

døde 1765., og efterlod sin Enke
Elisabeth Christensen, en Datt
kiendte Capitain Christensen, til

6.) Hr. Poul Danchel, som var fød
paa Falster 1714. Hans Fade
Navn var Præst til Aastrup Menig
1741. blev han Personel Capell
nylig ommeldte Mag. Jens
1744. blev han residerende M
ugift Stand henlevede han nu i d
Stilhed, fornøiende sig i sine V
Mekaniken, Medicina practica
indtil hans Formands Død, da
Embede og unge Enke, som hidtil
født Børn, men kom nu alt for h
felseng, saa at Hr. Danchel ob
cohabitationem om nogle Maane
blev affat, og han erfarede n
havde Modstandere, men tillige s
axioma: on ne connoit les veri
que dans la mauvaise Fortune.
saa naadig at kalde ham igien Aar
15. April som Sognepræst til
Harrendrup i Fyen, hvor hans u
yndige Egteven fradøde ham 1
Aar gammel.

7.) Hr. Andreas Ammentorp. Født 1723. i Dec. udi Kiøbenhavn. Hans Fader var Niels Pedersen Ammentorp, Borger og Hyrekudsk, som døde ham fra, da han ei var 10 Aar gammel. Ildebranden 1728. nødte ham med sin bedrøvede Moder og Familie at forlade Huus og Hiem i Ilden; men Gud forlod ham ikke. I Kiøbenhavns Skole blev han sat i sit 10. Aar, og hans Lærere Berg, Hemmer og Munthe elskede ham meget. 1744. gik han til Academiet. Han fik siden Leilighed til at prædike for Hans Excell. Greve Reventlau, som kaldede ham 1748. til Degn i Vesterborg, med vist Løfte at promoveres til Præstekald. Samme Aar blev han forflyttet til Degnekaldet paa dette Sted, men maatte ogsaa derved holde ud i 17. Aar, da Gud behagede at flytte ham et Trin høiere i Kirken, i det han 1765. blev kaldet af bemeldte Greve Reventlau som residerende Capellan til disse tre Menigheder efter Hr. Poul Danchel, og atter Aaret derpaa den 7. Nov. ved Hr. Danchels Afgang, til Sognepræste Embedet. Faa Patroner beholde deres første Kierlighed saa bestandig, hvo ligner herudi Greven, Hans Excellence af Reventlau? Hr. Ammentorp blev 1748. egteviet med Birkedommer Anchers

Datter Inger Margrethe Ancher fra Hesselager i Fyen, og har med hende avlet 12. Børn. Vaager Gud for sine Tienere, som ere troe, oprigtige og i Vandel exemplariſk forsigtige, saa skal han med Styrke, Naade og mange lykkelige Aar velsigne denne, som Stolthed alene skyer og de fordervede Siele.

Sogne-Capellaner, foruden de allerede anførte, have været:

Hr. Thomas Christian Thoring, som blev 1771. forflyttet til Horslunde Sognekald.

Hr. Christian Detlev Wiinholt fra Horslunde Præstegaard. Blev 1771. den 24. May beskikket her i forriges Sted, og giftede sig Aaret efter med Anna Hansens fra Rodbye. Gid hans berømmelige Faders Velsignelser ledsage ham, i hvor Gud ham som sin velsindede Tiener behager at bruge.

12. Skixringe Sogn.

Hele Sognets Hartkorn er 215. Tønder. Men Sognet haver ikke mere end 200. Mennesker.

Kirken

Kirken er liden og uden Taarn, har neppe 34. Alen i Længde. Den haver til Thirsted Kirke stedse været annecteret; og hører under Christiansfæde.

Det mærkværdigste i Sognet er det i den Laalandske Historie nok bekiendte gamle Herresæde Christiansfæde, tilforn kaldet Taastrup eller Thorstrup. Den blev Aar 1729. Hovedgaarden og Residencen for det da oprettede Grevskab Christiansfæde, da samme Tid ogsaa Navnet blev forandret. Gaarden ligger just ikke i en meget lystig, men temmelig bar Egn; Skov og Soer og Strand, som fornoier Synet, fattes her; ikke destomindre, naar man stiger op i Altanen paa Hovedbygningen, haver man en fortræffelig Udsigt til Stranden og de forbidrivende Skibe, til Skove og Kiebstæder.

Saasom intet forhindrer Synet, saa seer man denne smukke Gaard længe før man kommer til den. Jeg kalder den smuk, den fortiener det Navn, den har i Laaland ikke lige, med mindre det skulde være Friderikſdal; Hovedbygningen giver de kostbare Palaier i nye Friderikſstad i Kiøbenhavn meget lidet efter. Den har tildeels tre Stokverk og Altan, alt bygt efter Italiensk og Geneviſk Smag og Stiil. Omkring den ere brede Grave og Broer. Af Malerier og Skilderier treffes en Samling, som af Kiendere vurderes

til en god Capital. De øvrige Bygninger uden for den første og anden Grav ere fast alt for smaa og uprydede til at staae hos hiint beskrevne prægtige Palais.

Haugen haver lystige Alleer, kostbare Orangerier, Træer, Frugter og Blomster, item en smuk Samling af Statuer.

Gaarden er tillige en fordeelagtig Avlsgaard, den har ved 72. Tdr. fri Hartkorn, og avler aarlig 1100. Tdr. Korn. Skove haver den overflødig i Landet. Hollænderiet kan ikke være meget stort, 100. Stykker Qvæg er det meste her kan fødes. Stutteriet holder hans Excell. Hr. Greven paa Pederstrup. Grevskabet haver foruden denne Gaard under sig Aalstrup, Lungholm, Pederstrup, Skielstoft.

Det maa aarlig indbringe sin Eier over 12000. Rdlr.

Gaardens Ælde er fra 1353. og vel ældre, og var den Tid en stor Avlsgaard, især til Kreature at holde og føde. Hertug Christopher i Laaland, Dronning Margrethes Broder, forærede den med al sin Tilliggende til Præsten og hans Efterkommere i Dollefield (hvor derom mere er meldet) siden haver, maaskee mod Vederlag, Landets høie Eiere taget Gaarden igien, og som det

synes,

synes, eiet den indtil først i 16de Seculo, *) da Hr. Axel Brahe til Kroqholm og Frue Maria Lunge fik den for got Kieb, og efter ham fik hans Sønden, nemlig Velbr. Hr. Thyge Brahe, som blev Fader til den berømmelige Otto Brahe til Knudstrup, Danmarks Rigens Raad. Hr. Thyge dede 1536.

3.) Hr. Jørgen Brahe, en Søn af forrige Hr. Thyge, fik nu Gaarden, og nu begyndte dens Herlighed, da den Aaret derpaa ved Reformationens Fuldførelse i Riget blev tiendefri. Hr. Jørgen Brahe var Danmarks Rigens Raad og Vice-Admiral i Søeslaget under Herlof Trolle 1564., og holdt sig tapper. Han var Farbroder og Fosterfader for den berømmelige lærde Astronomus Thyge Brahe. Aar 1565. kom han meget hastig af Dage, (under Sylleskedgaard er derom noget tilforn meldet,) nemlig, han vilde hielpe Kongen, som paa Amagerbroe faldt i Vandet, og faldt selv ned, blev opdra-

*) Dog maa enten her eller siden indsættes Bosse Ipsøe til Thestrup i Laaland, med adelig Skiold og Hielm. Af Familien blev Kiesten Ipsøe gift med gamle Hr. Absolon Gise, en Søn af gamle Anders Gise.

Item Hr. Niels Lauritsen Kabel til Thestrup, ligeledes med Skiold og Hielm.

gen halv død, døde og efter faa Dage. Hans Frue var Inger Oxe til Syllestedgaard, Hofmesterinde hos Dronning Sophia. Hun efterlod i Guld, Guld- og Sølvtøi 90000. Daler. Til Frue Skole i Kiøbenhavn gav hun i Aaret 1573. trehundred Daler. Hun døde 1592. den 17. Jan. *)

4.) Hr. Thyge Lunge fik saa, som nærmeste Arving, Gaarden, og der siges, Syllestedgaard med, den han solgte til Erik Steensen. Han sad her i mange Aar og bragte dens Pleiemarker i Orden og Inddelinger; Jeg finder efter ham kun en Datter, navnlig Elsebeth, som blev gift med Hr. Mogens Mogensen Krabbe til Bustrup.

5.) Hr. Admiral Jens Bielke til Taastrup og Aalstrup. Var rig nok til at indlese disse to fordeelagtige Godser. I stor Naade stod han hos Kong Friderik den Tredie. Naar han havde Tid at være her i Landet, og Hr. Jørgen Rosencranz tillige var paa sit Krænkerup, skal de have samlet sig hver Løverdag Aften, ginge om Søndagen i Guds Huus sammen, og lode siden en Student læse Biblen og gode Bøger for dem. Derpaa forsiede de sig mesten Ugen igien-

*) Oxernes Vaabenskiold indbefatter en Oxe, og Hielmen en Abe.

igiennem tilsammen. Saadan en Tænkemaade skal neppe findes hos Samvittigheds Raaderne selv. Fra nu 1656. haver Taastrup og Aalstrup immer havt eens Eiere. Han døde 1669.

6.) Hr. Admiralitetraad Poul Klingenberg, skal have været gift med forriges Datter, og desaarsag fik bemeldte twende Gaarde. Han døde omtrent Aar 1680. Han var i Kongens og Landets Affaires en saare flittig Mand, og blev Stamfader til en adelig Familie, som endnu i Riget florerer.

7.) Frue Rigitze Sophie Wind, Friherrinde til Wilhelmsborg, Frue til Urup, Taastrup og Aalstrup. Hun blev gift med Geheimeraad Jens Juel, Friherre til Juellinge, Herre til Vaargaard, om denne berømmelige Herre er under Juellinge forhen meldet. Han døde 1700. og efterlod af alle sine tre Egteskaber ikke mandlige Arvinger. See Juellinge.

8.) Frue Anna Wind Banner, Friherrinde til Wilhelmsborg, Frue til Taastrup og Aalstrup. Gift med Hr. Wilhelm Gyldenerone, Friherre til Wilhelmsborg. Han var en Søn af Wilhelm Marselius, Herre paa Wilhelmsborg *),

*) Hr. Wilhelm Marselius Frue var Canzler Holger Winds Datter Rigiza. Hans Broder var Geheimeraad

som af Kong Christian den Femte blev opheiet i Friherrestand med det Navn Gyldencrone. Bemeldte Frue Anna Wind Banner giftede sig efter Hr. Gyldencrones Død med Conferenceraad Hans Ranzau. *)

9.) Hr. Christian Detlev Greve af Reventlau. Friherre til Brahetrolleborg, Arveherre til Krænkerup, Rosenlund, Nerregaard, Callee, Frisenvold, Clausholm, Ridder af Elephanten ꝛc. Under Krænkerup er allerede om ham meldet. Han kiøbte i hans sidste Aar dette Taastrup og Aalstrup og Lungholm ꝛc. og oprettede 1729. dette store rige Grevskab. Denne, som de offentlige Tidender af 1762. anføre som et Mønster paa Menneskekierlighed og Skaansel i Krig, døde paa Tollose 1738.

10.) Hr. Christian Detlev Greve af Reventlau og til Christiansfæde, Friherre til Baroniet Brahetrolleborg. ꝛc. Ridder af Elephanten, Geheime Conferenceraad. ꝛc. Er en værdig Søn af forrige,

meraad Christian Marselius, Deputeret i Rentekammeret, gift med Margrethe Moth, en Datter af den lærde Obersecretair Matth. Moth. See mere om Familien udi Nachrichten von den Wissenschaften und Künsten in den Dänisch. Reichen 3. Stück p. 264. Item i min Historie over Haderslev Amt.

*) Ranzaus Vaaben kiendes paa tvende Horn paa Hielmen paa et giennemskaaren Skiold.

forrige, født 1710. Det er sagt, at hans Hr. Fader Aar 1729. oprettede dette Grevskab af Taastrup og de andre tilforn benævnte Godser, og kaldte det Christiansborg, hvilket Navn han, da Christiansborg Slot i Kiøbenhavn blev færdigt, maatte forandre (ligesom og et andet Christiansborg her i Lander blev kaldet efter samme Kongl. Befaling, Christiansdal,) Aar 1750. dede Grevens ældre Broder Hr. Conrad Detlev uden mandlige Arvinger, og han fik da tillige Grevskabet Reventlau, item Baroniet Brahetrolleborg med videre dertil hørende. Ridder af Dannebrøge blev han 1729., da han var ikke tive Aar gammel. 1735. blev han Kammerherre. 1769. Ridder af Elephanten. Hans første Egtefrue var Johanna Friderika Sophia Baroneſſe af Bothmar fra 1737. til 54., hvoreſter han sad i eenlig Stand indtil 1762., da han udsaae til sin Gemahlinde Comteſſe Charlotta Amalia von Holstein. Sin Begravelse haver han meget smukt ladet indrette i Horslunde Kirke. Gav man hans Fader Ære for Menneskekierlighed, da finde vi den hos denne hans Hr. Søn endnu større, det er ham umueligt at see en Trængende uden at hielpe ham, og Gud, hvor viis est du? du haver dertil

ogsaa

ogsaa givet ham Evne. Exempler paa hans Ædelmodighed ere i dette Skrift allerede nogle anførte; men endnu mere, hans Tanker om den sande Religion og sande Samvittigheds Trøst i Christo ere saa gode, at naar denne gamle ærværdige Ridder herom begynder at tale, maa hans Øine drage andres Øienaarer, deres som vide, hvad Omvendelse er, og hvor lunken Hjerterne her i Landet angribes. Lyksalige Underhavende under ham, I skienne vist ikke eders Lykke. Man haver meenet, at han vil dele mellem sine tre Sønner, Hr. Christian Friderik *) og Conrad saaledes, at de hver faae sit Grævskab, og den yngste Baroniet. Hans Ridd. Symb. er; Fides in Deum, fides in Regem.

13. Hillested Sogn.

Hillested Sogn haver 293. Tdr. Hartkorn, og 550. Siele Indbyggere.

Stedet

*) Som blev 1774. St. Hans Dag egteviet udi Thirsted Kirke af Stedets Præst med Froken Friderika Lovisa Sophia Charlotta, en Datter af Overhofmester von Beulewitz i Sorøe. En glædelig Dag for Godsets Bønderfolk.

Stedet har sit Navn af den gamle Danske Læge-Gudinde Hildi. De gamle ærede Hyldetræet og plantede det allevegne. Deres Bøn var: O Hilde Moder, lad mig tage noget af din Hyld, saa vil jeg lade dig tage noget af mit igien. ꝛc. *)

Kirken er en alt for stor Bygning paa 50. Alens Længde med Taarn, hører under Knuthenborg, og har indtil Aar 1693. havt egne Sognepræster, da den blev til Mariebee Kirke annecteret. Seirverket i Taarnet er nu ubrugeligt og fordervet.

Dens gamle Præster vides:

1.) Hr. Provst og Bispens Officialis in spiritualibus Jørgen Nielsen 1527. Skal have været en Discipel af Pastor Christen Skrok, som i Assens prædikede Evangelium med stor Iver, til Opsigt for det Fyenske Clerisie. Biskopen Jens Beldenak smyede derover med Trudsler og Larmen.

2.) Hr. Niels Jørgensen, forriges Søn. Der fortælles, at han formedelst Bondernes Rasenhed imod Præstens Indkomster, maatte i Aaret 1534. flye herfra til Fyen, og skiulte sig i Moseboe (som skal ligge ved Flemløse.)

3.) Hr.

*) See Hr. Ludv. Boesens Beskrivelse over Helsingør.

3.) Hr. Knud Lauritsen.
4.) Hr. Bendt . . .
5.) Hr. Jacob Jensen.
6.) Hr. Jens Jacobsen, en god Landmand, forbedrede Avlingen.
7.) Hr. Laurits Hansen.
8.) Hr. Christen Madsen.
9.) Hr. Friderik Justsen. Om ham man af en Bog af hans Bibliothek fattede Mistanke, at han havde Mandevilles Principia: " skal " det gaae got i Verden og skal Rigdom formeres, " maa man ikke prædike for hart mod Laster. ꝛc.
10.) Hr. Mads Lerche.
11.) Hr. Christian Herfort.
12.) Hr. Eiler Hansen Wulf, som havde til Hustrue Karen Pedersdatter, en Enke af Hr. Bent Grimeton i Rhyde. Denne anseelige lærde Mand blev forflyttet 1693. til Skielbye i Falster, og siden har Hillested maattet vøies med Marieboe Præster.

I Sognet ligger det ufri Gods Binnitze, som bruger 13. Tdr. 7. Skp. Hartkorn. Hører under Grevskabet Knuhtenborg; har en liden nat pyntet Hovedbygning og en liden fornøielig Hauge. Den er anlagt paa Landeveien mellem Marieboe og Rødbye. Der menes, en Adelsmand Gert Lexelhuts Sønnesøn først skal have boet og bygt

Stedet

Stedet 1490. Kongen eiede det siden, thi han gav Hr. Kammerjunker von Reichov, som stod i stor Naade, Skiede paa Stedet Aar 1689. den 13. May.

Hr. Georg Ernst von Reichov, var i nogen Tid Kammerjunker og Forskierer ved Heilovlig Ihukommelse Kong Christian den Femtes Taffel; blev siden Etatsraad, derefter Conferenceraad og Stiftamtmand her i Laaland, og Ammand over Aalholms og Nykiebings Amter Aar 1722. Han zirede dette lille Sted og beboede det i sex Aar Denne fromme Mand lod vist aldrig nogen lide med sin Villie, thi han var en Hader af Uretfærdighed; men som han var veltroende og tillige sygelig, handledes af hans Betientere vel ikke altid saaledes, som Born vente at behandles under en from Fader. Gaarden solgte han 1695. den 6. Julii til Hr. Greve Adam Christopher von Knuht, som lagde den siden under sit Grevskab, og altsaa sees dens Eiere fremdeles under Knuhtenborg. Om Hr. Reichov see under Stiftamtmændene tilforn beskrevne.

14. Vei-

14. Veilebye Sogn.

Dette gamle Sted siges at være for Christi Fødsel anbygt og beboet.

Veile er et gammelt Ord, som betegner os, at her var Forfriskelses Sted for de Reisende til og fra Færgestedet ved Rødbye.

Sognet bestaaer af een eneste stor Bye, som har i Brug 208. Tdr. Hartkorn. Dens anseelige Kirke med Taarn og Spir er bygt paa en Høi nogle hundrede Skrit Sønden Byen, (hvilket skeede ved Aar 1130. eller den Tid Kong Waldemar underkuede Venderne!) for paa denne Høi stod i Hedningernes Tider Othin i fuld Krigs Rustning, og her var en farlig Tummel især ved Juletider med Ilds Antændelse, Drikken, Spil og Dands. Sønden og Vesten Kirken laae endnu en Bye kaldet Maglebierg, som i den landsfordærvelige Svendske Feide 1659. blev afbrændt. Dens Jorder bruges nu til Veilebye.

Kirken hører under Christiansfæde, den er nu til Thirsted og Skiørringe annekteret fra 1695. Man veed ingen af de gamle Sognepræster at nævne, undtagen Hr. David, Hr. Rasmus Kioring og den sidste Hr. Niels Mederfar. Man har siden søgt adskillige gange, at Kirken maatte tillukkes,

siden

siden Thirsted Kirke ligger for det halve Veilebye lige saa nær som deres egen Kirke, men Ansøgningen er altid bleven afslagen; tilmed seer jeg ikke, hvorledes disse vilde faae Rum i den snevre lille Thirsted Kirke.

15. Østofte Sogn.

Østofte (det er Eies eller Eiendoms Tofte) Sogn er stor og har 759. Tdr. Hartkorn og 1200. Siele Indbyggere.

Kirken ligger tilligemed Præstegaarden i en charmerende Egn, ved de lystigste Skove og tillige ved Landets almindelige Landevei. Den har et smukt Taarn med spids Tag. Den herte, med hele Egnen her omkring, tilforn under Abbedissen i Marieboe Kloster, men nu under Knuhtenborg.

I Præstegaarden staaer 153. Rdlr. 2. Mk., af hvilke de 100. ere testamenterede til Sognets Fattige af Karen Husvig, som var en Enke af Toldvisiteur P. Løve ved Bandholm.

I Sognet merkes det fri Herresæde Hallykkegaard, hvis Hovedgaards Tart gior 34. Tdr. Hartkorn og halvtredie Tdr. Skovskyld. Til Gaarden avles aarlig lidet over 400. Tdr. Korn, men et fordeelagtigt Hollænderi med 100. Koer er her god Græsning til at holde. Egnen

er overmaade lystig, Skove og fedr Græsenge om-give allevegne Synet.

Angaaende een af Stedets forrige Eiere finder jeg denne Historie: "Paa Hauerlykke "boede en Junker, som skiød sin Frue ihiel "i Kirken den Dag de gik til Guds Bord. "Hans Gaard blev derpaa bestormet, og ingen "torde vove sig ind til ham formedelst hans Skyd-"Gevær, hvormed han truede. Gaardens La-"defoged lod sig bestikke, og han fandt paa dette "snilde Raad, han gav sig til at løbe og veltede "sig lige ind i Stuen til ham, skrigende: Ei, "ei, Amtsforvalteren vil gribe mig. Junkeren "lod ham da blive hos sig, men Ladefogden passede "sin Tid, greb ham i Brystet og leverede ham "ud. Han blev da sat i Nyested i Forvaring. Der "ginge Præster til ham, men han beloe dem alle. "En gammel Præst fra Nyekiøbing derimod an-"greb hans Halstarrighed saaledes: han gik ind "til ham i Arresten, talede ikke et Ord, men "faldt paa sine Knæ og med en horribel Stemme "raabte: min Gud! lad denne Ugudelige faae at "smage fra nu af Helvedes Pine, at han maa "blive urolig. Det skeede; Junkeren lod Dagen "efter kalde denne samme gamle Guds Mand til "sig, Junkeren svømmede i sine Øientaarer."
Dette skal være skeedt midt i 16de Sec.

Belb.

Welb. Hr Lange til Hauerlykke. Om ham intet videre vides.

Welbr. Hr. Lave Bilde til Hauerlykke 1633. Efter hans Tid er denne prægtige Gaard med Taarn ganske forfalden. Man seer nu alene Pladsen, hvor Bygningerne stode. Taarnet skal have været 5. Loster høit, hvorfra man kunde beskyde dem der vilde løbe an mod Voldene og Graverne.

Hr. Wildenrath skal have solgt den til Frue Søster Lerche, Hr. Geheimeraad Eggert Christopher von Knuhts, for 100. Aar siden. Siden har den tilhørt Aasmark Eiere, og blev 1714. incorporeret Grevskabet Knuhtenborg.

End hører til dette Sogn Bandholmsgaard, ligeledes en fri Herregaard af 22. Tdr. Hartkorn og 4. Tdr. 1. Skp. og 2. Fdk. Skovskyld Hovedgaards-Taxt. Dette Sted tilligemed den saa kaldte røde Mølle høre ligeledes nu under Grevskabet Knuhtenborg, og har den plaisanteste Egn, deels formedelst Stranden og Mariehoe Kiøbmænds her staaende Pakhuse, hvor deres Farteier legge an og skibe ind og ud, deels formedelst store Skove, gode Kornmarker, og Græsninge, hvor 50. Malkekoer rundelig fødes. Dens Eiere fra den Tid Kongen solgte den; (thi

tilforn vär det Bondegods og bortleiede Grasninge) have været:

1.) Welb. Hr. Knud Urne til Aasmark, fik Skiøde af Kongen paa Bandholmsgaard, dateret 1623. den 16. Junii. Stiftamtmand Knud Urne døde samme Aar. Om ham er tilforn mere meldet.

2.) Hr. Canzler Christopher Urne til Aasmark, Nielstrup og Bandholmsgaard, døde midt i forrige Seculo, og er om ham ogsaa tilforn skreven.

3.) Hr. Kammerjunker Christian Urne. Han solgte baade Aasmark og Nielstrup og dette Sted til Stiftamtmand Cornel. Lerche 1664. Hr. Lerche gav saa sin Søn Nielstrupgaard, men sin Datter, den berømmelige og vittige Søster Lerche, fik Aasmark og Bandholmsgaard, og hun ved Ansøgning erholdt, at dette Sted Aar 1685. den 28. Octob. fik Hovedgaards Frihed, ligesom andre Herregaarde i Landet. Fra den Tid ere Bandholmsgaards Eiere at finde under Aasmark eller Knuthenborg, tilforn beskreven.

Videre er om disse Gaarder dette at mærke: Hallykke eller Haverlykke tilhørte for Reformationen de Catholske Biskoper i Odense, hvilke

foruden

foruden til denne, skreve sig Herrer til Kierstrup, Bispens Øe (det er nu Ulriksdal) og man mener, ogsaa til Soeholt. Hele Den Taasing var Biskopens, og hvad eiede han ikke i Fyen? Gud, hvor skrekkeligt haver det været for en stakkels Præst og Capellan at have over sig i saa umaadelig en Distance en saa mægtig og friherskende Herre, under hviken han alene burde være subordinatus. Vi takke Gud ogsaa herudi for Reformationens lykkelige Fremgang. Haulykkegaard, som nu staaer, er alene Kornladerne og Staldene til det forrige Haulykke, hvilket inden for store og brede Graver laae paa det plaisanteste Sted opbygget med Brandmuur. Hvilken Bygning nu ganske er ødelagt, og er af de forrige Lader indrettet Stuer til Forpagtere, som beboer Stedet nu, siden det under Grevskabet Knuhtenborg blev incorporeret. Her maatte Laalands Geistlighed aarlig giøre Opvartning for den strænge Biskop Nafne fra 1417. indtil 1440., thi saa længe levede han, og her i denne fornøielige Egn lod han sammenkalde alle de bedste Spillemænd til at opføre Musik. Saa var han vant paa sit Ørkil Slot i Odense. Vandholmsgaard har, ligesom forrige og som Marieboe Ladegaard, ingen anseelige Bygninger. Den er een af de sidste her i Landet, som haver faaet Hovedgaards Friheder, som tilforn er meldet.

Stedet er merkeligt, her er Marieboe Kiøbmands Pakhuse og Losseplads. Og her boer Tolder og Controlleur, en Mill fra Marieboe. Man vil forsikre, og det er ogsaa troligt, at dette Sted har tilforn været bebygt og har havt Kiøbstæd Privilegier. Sal. Consistorialraad Thestrup saade, at have seet fuldkommen Oplysning herom af et ældgammelt Pergamentsbrev. Og dette var endnu det rareste, hvis, paa Grund af denne Sandhed, Hans Excell. Hr. Greve Knuht, som Egnens Herre, behagede at søge dette Steds gamle Friheders Oprettelse, da han skulde have en Herlighed, som ingen Greve eller Friherre har i Danmark, nemlig at være Lehnsherre til en Kiøbstæd.

Worskougaard ligger fornøielig ved Skoven, men har heller ingen ansеelige Bygninger og heller ikke fri Hovedgaards Taxt.

Ved Sørup Bye her i Sognet merkes den saa kaldte Sørup Sø, som har i Omkreds ved 3000. Alen, men er ikke saa fiskerig som andre i Landet.

Østofte Sogns Præste-Historie:

For Reformationen var Østofte Kirke annecteret til Marieboe Klosters Kirke, og en Prædikebroder herfra forsynede med Præste-Forretninger stedsevarende

varende ogsaa dette Sted, indtil det behagede Klosterraadet at beskikke nogen Tid for Reformationen en Clericus Secularis saa kaldet og egen Præst til Østofte Kirke. Den sidste var Hr. Pether, som i Aaret 1527. med Eed forbandt sig til at lære den Evangeliske Lærdom, og samme lærde Mand stod her i mange Aar.

2.) Hr. Provst Jørgen Christensen, hvis Liigsteen sees i Kirken, men dens Skrift er af Elde ulæselig. Han havde nogle faa Aar til Capellan den berømte Rasmus Rerav, som blev Præst i Rødbye, om hvilken vi forhen have meldet. Han skal have levet her over 40. Aar, og døde 1593.

3.) Hr. Jens Bagge.

4.) Hr. Michel Madsen Wibe, ham Kongen kaldede hertil Aar 1669.; var i mange Aar Capellan her paa Stedet. Skal have skrevet et Gratulations Vers til Kong Christian den Femte, da han, efter Greve Antonii Guntheri Død, indtog Oldenborg; hvilket skal have behaget Hans Majestæt meget vel. Hr. Wibe levede kun et Aar.

5.) Hr. Valentin Carstensen fra 1670. til 1695. Med forriges Enke giftede han sig og avlede med hende en Søn, som her i Sognet blev Capellan.

6.) Hr. Holger Jacobsen Tryde, stod her fra 1695. til 1737., det er i 32. Aar.

Han efterlod endeel Børn, af dem nogle fik Levebrød i Jylland, nogle i Sielland.

7.) Hr. Provſt Poul Moth Theſtrup, Conſiſtorialraad. Opnævnet efter den berømte Doct. Poul Moth. Den ſom fører et ordentlig Levnet forlænger ſine Dage; dette kiendes i denne her hos os ærede Guds Mand, ſom Gud gav et fornøiet Sind, jordiſk Formue og god Helbred, det er alle de ſtørſte timelige gode Ting. Gid han havde giort ſig udødelig ved Gaver til Fattige eller gode Stiftelſer! Fra den Tid han blev værdiget at udnævnes ved ordentlig Kaldsbrev til Kirkens Tieneſte at regne, blev han ſemiſecularis og en Jubel-Lærer. Han var født Aar 1696. den 11. Novemb. Hans Fader var Paſt. Matthias Theſtrup til Dalbye og Stubbedrup i Fyen, og Herredsprovſt. Hans Moder var Barbara Carſtenſen. Fra privat Information blev han 1715. ſendt til Kiøbenhavns høie Skole af Provſt Rasmus Winther; Mag. Dithmar Bolck paa Samſøe, ſom: for endeel Studerende holdt collegia domeſtica, præparerede ham til ſine tvende ſidſte Examina, og han obſolverede ſit curſum academicum Aar 1718. Aaret efter blev han Informator og Hofmeſter for de tre unge Herrer af Knuht, ſom formedelſt Moſcovitternes

Indfald

Indfald i deres Fædreneland Mecklenborg vare sendte herind til deres Mormoder Frue Søster Lerche paa Aasmark eller Knuhtenborg, dem han igien leverede tilbage til deres Fader Geheimeraad Knuht i Rostok 1720., da der var bleven Fred i Landet; ved hvilken Leilighed han opholdt sig nesten et Aar ved Rostok Academie. Samme Aar sendte bemeldte Frue Søster Lerche, Geheimeraad Eggert Christopher von Knuhts ham Ventebrev paa Østofte Pastorat, hvilket han først efter otte Aar, efter forrige Hr. Holgers Død, tiltraade. Midlertid var han Hofmester for to Baroner af Gyldencrone udi 4. Aar. Aar 1751. blev han tillige Herredsprovst, men overlod denne umagelige Ære til en anden Præst i Herredet, Aar 1761. Her giftede han sig 1740. med Anna Riegelsen, en Datter af Anders Riegelsen og Karen Holm, men en Enke efter Kiebmand Rasmus Jensen i Naskov. Deres med hinanden havte eneste Søn og Arving døde og blev ei Aar gammel. Hans for mange Aar designerede Successor er Mag. Joh. Arent Dyssel, om hvilken under Sandbye er meldet. Hr. Thestrup hensov i Aaret 1774.

Sognets Capellaner i de ældigere Tider:

1.) Hr. Jens Hansen Krag, kaldet 1689. Blev indsat af sin Fetter Provst Krag fra Fuglse.

2.) Hr. Daniel Ernst fra 1713. Var en Søn af nys ommeldte Pastor Valentin Carstensen. Han var tillige Degn ved Kirken. Var gift med Ellen Johanne Rold, fra Nyested Præstegaard. Hr. Daniel havde forhen i nogle Aar været Rector Scholæ i Nyested.

3.) Hr. Johne Jacobsen Pop fra Mariboe, fik sin Formands Kald og Enke Aar 1721. Anden gang blev han gift med Cathrine Marie Riegels, som lever endnu i Mariboe. Hr. Johne, denne gode Oeconomus, døde 1756.

4.) Hr. Hans Horneman Suhr fra 1756., og blev efter halvandet Aar forflyttet til Præstedømmet i Hundsebye.

5.) Hr. Mag. Peder Bering Giørup. Denne aarvaagne, flittige og lærde Mand er født 1730. i Gunderup i Viborg Stift, hvor hans Fader Thomas Giørup var Sognepræst. Hans Moder var Dorothe Kirstine Bering, om hvilke dette rare er at mærke, at Moder for hende og Mormoder havde paa samme Sted

været

været i mange Aar Præstekoner. Neppe var han Aar gammel, men hans yngere og eneste Broder havde neppe seet Verden, førend Gud behagede at udkalde Faderen af Verden; men de fandt en ypperlig Fader igien udi deres Stiffader paa Stedet Hr. Ole Hvidberg, som satte dem siden i Aalborg Skole, hvorfra Rector og Professor Hemmer dimitterede dem til Academiet Aar 1748. Tilligemed bemeldte Broder, som nu er Præst til Marie Malene i Aarhuus Stift, sustinerede han med stor Berømmelse Examen Philosophicum, og 4. Aar efter underkastede han sig Examen i Theologien. De ti Aar han var Student, anvendte han paa at informere unge Folk saavel af adelig som borgerlig Stand, blant hvilke have været de Herrer de Lassen paa Biørnsholm i Jylland, Teilmanner i Sielland, og tilsidst den unge Greve de Knuht til Gyldensteen med sin Broder og Sødskende. Tvende ere af ham med Testimonio dimitterede til Academiet, og een til Sorøe Ridderlige Gymnasium. Aar 1758. blev han af Greve Knuht voceret til dette Sted, hvor han formedelst Brødets Ringhed og for desbedre at øve sin egen Sen, har af og til havt unge Mennesker i sit Huus, hvilke han til Studentere præparerer. Hans første Hustrue

var

var Sophia Gram fra Erringlev Præstegaard, men efter hendes Død, Elisabeth Nestius fra Landet Præstegaard.

Hans Skrifter ere:

1. A. M. T. S. Boetii Philosophiens Trøst i 5. Bøger, oversat af Latin, med Anmerkninger, Kbhavn. 1756. 8vo.
2. Den christelige Religions Trøst; første Samtale, trykt 1766. 8vo. Continuationen i fire Dele er endnu i Haandskrift.
3. En Moralsk Betragning over Kierlighed, adskildt fra den lovagtige Elskovs Vellyst, oversat af Fransk 1771. 8vo.
4. Philopatreias tredie Anmerkning om Geistlighedens Indkomster &c. 1771. 8vo.
5. Kort Underviisning om Prædiken og Gudstieneste i Kirken, om Confirmationen, om Skriftemaal, 1772. lang 4to.

16. Nebbelund Sogn.

Nebbelund Kirke ligger ½ Fierd. Miil fra Rødbye ved det saa kaldte Rødbyvaad. Kirken er liden og uanseelig, hører under Hoibygaard. Sognet bruger 242. Tdr. Hartkorn, hvoraf 209. ere Bøndernes.

Dansted, en ufri Ladegaard, har 22. Tdr., og prægtige Græsgange, men lidt Skov, ligger

ligger i en fornøielig Egn. Den har i gamle Dage været beboet af:

Karen Daae 1633. Man fortæller, hun engang veltede med sin Vogn i Rodbyvaad, og derefter følgte hun Gaarden, saa vred blev hun, til

Kiesten Pors til Øllingsøe 1640., hvis Navn læses paa et Sølvbæger, hun til Kirken haver foræret. See Birthe Christine Pors under Øllingsøe forhen.

Anne Steensen haver eiet Dansted 1670. Om hvis Familie læses under Grimsted.

Wibeke Rosencrantz, Hr. Erich Krags til Selsøe, havde her sit Enkesæde, men efter hende blev den solgt fra een til anden af Borgerstand; saasom Henrik Vrede, Fr. Felthuus og Søn, Peter Bek, N. Tverskov, Did. Chr. Suhr, Erik Viinberg 1753., R. Roller. Men tilhører nu Hans Høigr. Excellence Christian Ditlev Greve af Reventlau til Christiansæde, af hvis Arving den retsindige Hr. Kammerherre Christian Friderik Greve af Reventlau er begyndt at nedbryde de gamle forfaldne Huse, for at opsette et for en adelig Familie anstændigt Sted. Markerne lader han med store dobbelte Graver indgrøfte,

ligesom

ligesom han og har forstørret Bondergodset til Gaarden, ved at kiøbe dertil det saa kaldte Bukkehavegods for 3. til 4000. Rdlr. Det synes at Dansted i de gamle Skrifter kaldes Torup eller Taarupgaard, og hvis saa er, haver den havt mange berømmelige Eiere:

Tomme Juul til Thorup og Engeltoft, som døde 1684. gift med Anne Cathrine Fris fra Kragerup.

Item Niels Kaas til Torupgaard, en Søn af Jens Kaas til Kaas i Jylland. ꝛc.

Hvo de første Samvittigheds-Raader og Lærere i Sognet her have været, er ikke at udfinde.

Hr. Mag. Christen Arroboe stod her 1661. En Søn af den nok bekiendte Poet, Biskop i Trondhiem, Andreas Arroboe, (som fra sit Bispe-Embede blev afsat, og blev derefter Præst i Vordingborg, hvor han døde 1637.) Mag. Arroboe døde her 1680.

Hr. Mag. Christian Augustinisen Schandorf, om hvilken findes i den af ham selv begyndte Ministerial-Bog, at han 1680. St. Hans Dag blev her indsat og levede med sin Margrethe i 20. Aars Ægteskab, indtil han i sit 68. Alders

68. Alders Aar døde 1712. Hr. Schandorf vilde vi aldrig have misundet sin Magistertitel, hvis hans offentlige Taler havde rebet dog nogen flittig Læsning. Af et Uddrag af hans øfte latterlige Prædikener vilde Læserne høre, hvorledes han beskrev Christum paa en første Søndag efter Hellig Tre Kongers Dag: Jesus tolv Aar gammel var en fiin lille Dreng, munter og vel ilmode, havde et deiligt Haar, saadan som Hans Mortensens lille Dreng her i Byen.

Hr. Hans Christopher Nielsen, en Søn af Byefoged Niels Hansen i Redbye. Skal her have gifted sig med Capellan Hr. Jens Krags Enke fra Østoste. Han forærede 1715. en Selvæske til Kirkebrød, og døde 1721. den 15. Sept.

Hr. Jens Ferslov. Kaldet af Hans Majst. Kongen 1721. til dette Sted, og stod her i 35. Aar. Han var født 1688. den 16. May. Hans Fader Peder Ferslov var Sognepræst til Skielbye og Gunderslev i Stelland, hans Moder Ellen Henriksdatter. Rector Vos dimitterede ham fra Sorøe Skole 1708., og sex Aar derefter blev han Skibspræst. Aaret efter han var kommen til Nebbelunde, gifte de han sig med Cecilia Bogvad fra Nyested

Præste.

Præstegaard, med hende han og hun med ham levede i 34. Aar, og de døde begge i eet Aar og i een Maaned, nemlig 1756. i Decembr., efterladende en Søn og tre Døttre. I Henseende til hans Gaver i Embede og Comportement i Selskaber passede han ingenlunde i disse senere raffinerede Tider.

Hr. Abraham From, en Søn af Kiøbmand Abraham From i Nyested og Hedevig Christensdatter Bremer. Af Kammeraad Thestrup til Ollingsøe, da Kirkens Eier, blev han kaldet til dette Steds Pastorat 1756., og derpaa indgik i Ægtestand med Anne Johanne Alroe, en Datter af Brevskriver Mich. Alroe i Nyested. Denne vakkre og muntre Mand blev kun 38. Aar gammel, og døde 1758. den 29. Dec. og Enken blev derefter gift med Capellan Hr. Andr. Skytte ved Nicolai Kirke i Kiøbenhavn.

Hr. Christen Schmidt. Denne af de retsindige saa helt taxerede Mand stod her indtil 1765., da han blev kaldet til Kiøbenhavn som Dansk Slotspræst ved Christiansborg istedet for Mag. Bloch, (som blev Biskop over Ribe Stift,) som og især efter høi Befaling hertil giorde Forestillelse paa Hr. Schmidt. Aar 1770. blev han med sin egen gode Villie Sognepræst

til

til Asminderød og Grønholt, samt Slotspræst til Fredensborg, hvor Prindsesse Charlotte Amalia, og ikke mindre Hendes Majest. Enkedronningen fremdeles fandt Behag i at høre ham prædike. Men det blev hastig forandret, og han forblev ved Christiansborg Slot fra 1772. indtil Aaret derpaa, da han i sit Fedeland Norge blev ophøiet paa Christiania Stifts Bispestoel, da den gamle svage Professor D. Frid. Rannestad resignerede, som og døde Aaret derpaa.

Hr. Niels Pallesen Saabye, født 1738. den 15. Julii i Egense i Fyen, hvor hans Fader var Præst. Hans Moder er Anna Magd. Stork. Hans egen Fader dimitterede ham til Universitetet 1757. Med Berømmelse udstod han Examen Theol. under D. Goiske og Bang 1763., og to Aar derefter den 28. Febr. blev han af Hr. Conferenceraad Lehn til Hvidbygaard kaldet til disse to Menigheders Hyrde. Aar 1767. gik han i Egteskab med Anna Sophia Brügman, en Datter af Hr. Eggert Christopher Brügman, Hofskriver hos Dr. Sophia Magdalena, og Maria Smit. Gid hans Siel mættes af Guds Ords Velsignelse paa mange Siele! Aar 1774. blev han til Erringlev forflyttet, og

Hr. Jacob Troiel blev fra Wissenbierg Capellanie herhid i hans Sted forfremmet.

17. Sædinge Sogn.

Egnen her er ligeledes bar uden Skov. Sognet har 189. Tdr. Hartkorn.

Kirken er til forrige annecteret, men er dog mere anseelig, og det formedelst et høit Taarnspir 34. Alen i Høide. Den ligger en Fierding Vei ret Østen fra Nebbelunde.

Ved Sædinge Kirke holdtes i gamle Dage et aarligt stort Marked, hvilket Kong Christian den Fierde 1632. befoel at ophæves og herefter holdes i Rødbye, hvor Politien bedre skulde hemme Uordener og Slagsmaal, og Banden og Drukkenskab.

Udi Sognet ligger det gamle adelige Sæde Sædingegaard, hvis fri Hovedgaards Taxt er 33. Tdr. Hartkorn, og avler aarlig 400. Tdr. Korn, kan og holde et lidet Hollænderi, som maa indbringe 100. Rdlr. Dens Hovedbygning er liden, og ikke bygt til at brillere, dog forsikrer jeg, at saasnart man triner den nær og derind i, frapperes Kiendere strax, thi man seer endog paa dette lidet Sal. Hr. Geheimeraad Lytzous Italienske bestan-

beſtandige Stiil i at bygge. Stedet er nærſomt nok, alene at det fattes Skov. Dens første Beboer ſkal have været en Detlev Craſſov, Bæbner, ſom indgrov Gaarden. Bertel Brems til Sædingegaard findes 1439., da han var med at opſige Kong Erik, og 1446. med at forfatte de saa kaldte Laalandſke Vilkaare, ſom af Kong Chriſtopher bleve confirmerede. Hr. Bremſes adelige Vaabenſkiold preſenterer tre røde Hierter omkring en rød Roſe. Jeg finder ingen siden, førend

Velbr. Hr. Mads Erichſen, Bæbner, om ham Hr. Rogert fortæller, at han omtrent den Tid, da Greven forurolige Landet, giorde ſin Datters Bryllup paa denne høitidelige Maade. Han holdt 7. Spillemænd, ſom finge hver om Dagen to Skill. ſamt Spiſe og Drikke nok. Til Bænke alene brugte han tre Tylte Fielle, ſom koſtede ham tilligemed Arbeidsmændene tre Kroner. Til Gildet havde han 5. Tdr. tydſk Øl. Tre Flaſker Viin, ſom koſtede en Roſenobel. To Øxne bleve ſlagtede. Sex Tdr. Rug og en Td. Hvede blev malet til Meel ꝛc. Denne modige Mand døde 1586., og efterlod ſin Frue Anna Avelgaard, ſom boede her til ſin Død. Han i fuld Harniſk, ſamt hendes Effigies ſees paa en Liigſteen her i Kirken.

Siden efter har Kongen eiet Godset, Hs. Majst. skiødede det 1682. til Geheimeraad Henning Ulrik von Lykkou til Soeholt, og derfra ere Eierne at efterse under Soeholt.

18. Aagebye Sogn.

Dette lidet Sogn har alene 173. Tdr. Hartkorn, og neppe 200. Siele Indbyggere.

Kirken er liden, uanseelig uden Taarn, dog af trofast Bygning, den hører under Aalstrupgaard, og har til Landet Kirke altid været annecteret, derfra den og ligger kun en halv Times Gang. Egnen her er meget gammel anbygt. Her stod for Christendommens Forplantelse i Landet et berømt hedensk Tempel, hvor den store Thir andægtig blev tilbedet.

Til Sognet hører det gamle frie Herresæde Aalstrup, med 57. Tdr. Hovedgaards fri Jord, og har næsten 2. Tender Skovskyld. Den har gode Kornmarker, og indavler aarlig 1000. Tdr. Korn, foruden prægtige Græsvænger. Den er nu indlemmet Grevskabet Christianssæde, hvororet der ikke er lagt vind paa Haugens og Bygningens Forbedring indtil Aar 1774., da den er sat i den Stand, at den fra sit forrige er næsten ukiendelig.

delig. Hovedbygningen er et høit Stokverk, med Kisken og Meieries Leilighed neden under, foruden Qviste og Altan, over alt kostbart Arbeide, skiønt af Bindingsverk. Store dybe Grave omgive hele Gaarden, foruden rige Fiskeparker. Saaledes blev den istandsat til at beboes af Kammerherre Christian Friderik Greve af Reventlau, commititeret i det almindelige Kongl. Oeconomie- og Commerce-Collegio. De gamle Eiere til Gaarden, jeg veed, have været:

1.) Hr. Iver Foss, D. R. Canzler og Raad, hvis adelige Vaabenskiold kiendes paa en rød Rev, og paa Hielmen tre Plumadser, den ene rød, den anden guul, den tredie blaa. Casper Fuchs som døde 1551., brugte samme Vaaben.

2.) Velb. Hr. Hans Pors, Væbner, findes 1480., en rig Søn af Hr. Sti Pors til Ollingsøe. Til denne Gaard at kiøbe han dog af Eskil Gise paa Krænkerup maatte laane 210. Mk., og sandelig Hr. Pors var nok saa bange for at sette sig i saa stor en Gield. Han var en gebrækelig svag Mand, men en god Hunsholder og velsindet mod alle, saa at paa ham kan sandfærdig passe det bekiendte axioma: la beauté de l'esprit surpasse infiniment celle

du corps. Han maa være død omtrent 1494.

3.) Velb. Hr. Laurits Madsen til Aalstrup, findes 1500. Om hans Datter, som var gift med Hr. Rhud, læses under Rudbiergs gaard, hvor hun skriver sig Tilnavn Vasbyer.

4.) Hr. Landsdommer Laurits Urne (Men ikke denne kunde være den samme som forrige?) han døde 1553. og ligger i Marieboe begraven.

5.) Anna Lauritsdatter Vasbyer eller Vadspyed til Aalstrup, giftede sig med Hr. Eric Grubbe, og ved ham blev Moder til Peder og Laurits Grubbe, om den sidste er meldet under Gammelgaard.

6.) Hr. Peder Grubbe til Aalstrup fra omtrent 1586. Han giftede sig med Karen Jørgensdatter Rhud, og avlede med hende tre Sønner: Jesper, Erik som døde paa Kongens Flode til Ostindien 1618., og Jørgen Grubbe, som blev gift med Karen Venstermand, men havde ingen Børn.

7.) Hr. Jesper Grubbe, en Søn af forrige, gift med Anna Hansdatter Vittrop, men havde ikke Børn med hende. Hendes Navn læses paa Aagebye Kiekes Altertavle med Aarstal 1582. Han døde hende fra 1622. Udi Landet Kirke hænge deres Skilderier ved

Siden

Siden af Prædikestolen, og desuden sees og her deres Corpora i Steen. Ligeledes sees her Skilderier efter foranførte Peder Grubbe og Karen Rhud, denne sidste fortiener at være i Minde, saasom hun 1605. opbygte Aalstrup, men levede derefter ikkun i 7. Aar. Disse gamle adelige Aasyne ere skreksomme. De staae i Landet Kirke i aabne Begravelser.

8.) Fr. Barbara Vittrop til Engestofte 1624. Fik Aalstrup efter forrige Anne Vittrop, som maaskee var hendes Søster. Hun var en Datter af Hr. Hans Vittrop til Proendorph og Engestofte. Hun giftede sig med Canzler Christian Friis, hvorom mere under Engestoft er anført. Hun findes endnu 1647., at hun havde en Trette med Lehnsmanden Rosencranz, om Thorebye Skov, til Landstinget.

9.) Hr. Gregers Friis, en Søn af forrige, døde 1656.; maaskee uden Livs Arvinger. Hans 16. adelige Ahner paa Faders Side vare: Friis, Biørn, Ulstand, Stenfeld, Trefeld, Rosencranz, Brock, Menstrup, Friis, Skeel, Banner, Juel, Bille, Mylting, Høger. Paa Moders Side: Vittrop, Hvitfeld, Ucken, Urne, Barsebek, Blaa, Ratlov, Glob, Ritzerov,

Seested, Grip, Stacken, Ulfeld, Pioske, Oxe, Rosencranz.

10.) Hr. Admiral Jens Bielke til Taastrup og Aalstrup, fra 1656. og døde 1669. Og fra nu af sees Aalstrup Eiere under Taastrup eller Christiansæde, som ikke siden ere skildte fra hinanden.

Opagergaard skal have været et andet adeligt Sæde her i Sognet, hvor haver boet Fr. Emiche Sparre, som døde 1617.; men det maa siden være bleven Bondergods.

End finder man Jens Bonde og Oluf Bonde omtrent 1328., Adelsmænd med Skiold og Hielm, Herrer paa Opager i Laaland. Hr. Olufs Sønner Henrik, Johan, Laurits, Axel. Deres Forvandte var Esgerus Bonde, den 16. Biskop i Aarhuus.

Man har ellers her brudt sit Hoved med at udfinde, hvilken Familie der skal betydes ved de fiorten Personer, i Træe udhugne, som betienes af en Præst staaende ved Alteret her i Aagebye Kirke. Og atter en Præst ved Daabsfonten, døbende et Barn.

* * * * * * *

Endelig hører i det geistlige under Fuglse Herred følgende trende Øer, Fæse, Femøe og Askøe;

Aſkøe; men i det verdslige, holde de ſig efter Kongelig Anordning, til Falſters Nørre Herredsting, og betale deres Skatte til Nyekiøbing Amts Kongel. Oppeborſels Betiente. De have en Kongelig Birkedommer, ſom boer for nærværende Tid paa Fæse.

Aar 1765. bleve deres Gaarder, ligeſom hele Falſters Bondergods, opbuden til Auction. Diſſe Øeboere kiøbte ſig da ſelv. Selveierbønder her i Landet pleie at ſtaae ſig bedre end de andre Bønder, men diſſe overgaae alle Selveiere; thi de have ſtore Fordele tillige ved at ſeile, ſette Folk over, fiſke, kiøbſlaae og ſælge, og ſaa videre.

Man begriber ikke, hvorfor de in eccleſiaſticis ere henlagte under Fuglſe Herred (undtagen det maa være, for Fuglſe Herreds Indvaanere ere bedſt vante til Vand, vaadt og vaadde,) de ligge ellers bedre for Nørreherreds Samſund. Den førſte og ſtørſte af diſſe Øer er da

19. Fæse.

Den har fra Veſter til Øſter en halv Miil, og fra Sønder til Nord en Fierding Vei. Ligger en halv Miil Norden Laaland og Birket Sogn.

Hele Øen har 66. Bøndergaarder, hver paa 7. Tdr. Hartkorn, det er 462. Tdr. Den fattes Skov, men ikke gode og fede Græsgange til Qvæg.

Kirken paa Fæse er anseelig og i god Stand, med et Taarn, som sees langt i Seen. Den tilhører Hans Høiærv. Biskopen i Fyen, pro officio deraf at hæve Tienden, og har tillige til Kirken jus vocandi.

Paa Øen er kun to Byer, som kaldes Vesterbye og Østerbye. Det er merkeligt, den ene Bye har en Mark, som kaldes Vesterskovmark, og den anden har ligeledes en Mark, som kaldes Østerskovmark, hvoraf maa sluttes, her har været Skov i de ældre Tider.

Til denne Sognese hører end en mindre Øe Vesten for, kaldet Veierøe, som har 12. Tdr. Hartkorn, dens Indbyggere have en Miil over Vand til Kirke. En anden mindre Øe, kaldet Skalløe, ligger tæt til Fæse, der drive Fæserne deres Kreature over paa Græsning.

Norden paa Landet skal, medens Raunsborgs Fæstning var i Brug, have været en Vold, hvor stedse holdtes Vagt og gaves Varsel fra om de forbikommende Skibe.

Præsterne

Præsterne paa Øen efter Reformationen have været:

1.) Hr. Claus Tykkemav, saaledes kaldet formedelst hans tykke Bug, som giorde ham paa Øen meget venerabel. Han maa være død 1565.

2.) Hr. Hans Andersen. Den stakkels Mand var derimod mager og uanseelig, hvorover de slet oplyste Christne her ikke agtede ham, og jeg er færdig at troe, at han har sørget sig ihiel, thi han levede ei længere end til 1571.

3.) Hr. Hans Ipsen.

4.) Hr. Bent Hansen fra 1572. til 1583.

5.) Hr. Jens Bruun fra Nebbelunde Præstegaard, hvor han var født 1555. Som Student conditionerede han hos Søren Kræmer i Svendborg, hvis Datter Maren han siden fik til Ægte, og avlede med hende 14. Børn. Han stod her i 30. Aar og døde 1613.

6.) Hr. Hans Lauritsen, var nogen Tid Capellan hos forrige, og blev derefter en Svigerson af Huset. Succederede som Sognepræst, og døde 1620.

7.) Hr. Søren Pedersen Bruun fra 1620. til 1623. Han havde en Datter ved Navn Cathrine

Cathrine Elisabeth, som blev gift med Kaabberhandler Johan Naus i Nyekiøbing, hvilken i Aaret 1689. forærede et stort Messingfad til Daabfonten, til Taknemmelighed, i det han den 29. Jan. bemeldte Aar paa Isen sank ned, men dog reddede sig selv og alt sit Gods ved Guds og Menneskers Hielp udi sex Dage.

8.) Hr. Christen Jørgensen fra 1623., blev en gammel Mand og døde i det bedrøvelige Aar 1658, da de Svendske uden Rørelse saae alle plaget i Landet.

9.) Hr. Laurits Hansen, fra Lungelse Præstegaard paa Langeland. Var nogen Tid Hører i Raschov Skole. I Raschov giftede han sig med Maren Hansdatter, som fødte ham 9. Børn. Han døde 1679.

10.) Hr. Gregers Madsen, døde 1695.

11.) Hr. Hans Stadager, døde 1696. eller blev forflyttet.

12.) Hr. Christen Jespersen Schov, døde 1710.

13.) Hr. Mag. Peder Thomsen Blichfeld, forhen Rector i Raschov Skole, hvor om ham mere er meldet.

14.) Hr. Hans Jørgensen Meier fra 1725. til 1736., var født i Norge, blev Student

omtrent

omtrent 1714. fra Tronhiem Skole; siden kom han som Informator i Salig Provst B. Suhrs Huus i Kiebelev, og var af ham elsket. Det hendte sig samme Aar, i det han engang reed til Annex Kirken for at prædike, en Jagthund *) fulgte med ham. Skytten Sievert fra Pederstrup mødte Meier, reed og snakkede noget med ham, men vendte sin Hest i det samme og skiød Hunden. Meier blev saa forbitret, at han truede ham paa Livet. Nogen Tid efter reiste Meier til Kiøbenhavn og udstod Examen Philosoph. og umiddelbar derpaa tog til Tronhiem. Medens han der var, hendtes bemeldte Sievert den Malheur, at da han paa samme Sted, hvor han havde skudt Meiers Hund, vilde skyde efter Fuglevildt, skiød han af Vaade begge sine Hunde, og da han vilde skyde igien, skiød han sin Hest imellem Ørene saaledes, at den siden efter aldrig mere duede til Nytte. Sievert og flere mistænkte Meier, at han ved en Finlapper eller Norsk havde paaført ham denne Skam og Uheld. Hr. Meier kom siden tilbage til Kiebelev igien, og Sievert lod sig paa hans Egn aldrig see; indtil Meier blev ved sin

Prin-

*) Jagthunden hørte Provst Suhr til, som havde Frihed af Hr. Bruchtorff at jage paa Grimsted Gods.

Principals Recommendation kaldet af Biskopen til dette Sted 1725.

15.) Hr. Andreas Desincton, blev, efterat han nogen Tid havde været Hofmester for Hr. Schacks Børn paa Brønslykke, Amanuensis hos Biskopen i Odense, som og kaldede ham til dette Sted 1736. Han levede her i 30. Aar. Havde dog fra 1748. til Adjunctum Hr. Jens Vandel fra Sarkisbing, som og succederede ham, men overlevede ham kun i 4. Aar.

16.) Hr. Niels Møller fra 1770. den 7. Sept. født paa Ærreeland. Han var Informator i Vallee Hospital, indtil han 1766. blev kaldet som Sognepræst til Askee, og gifted sig samme Aar med Johanne Marie Thomsen af Kiøbenhavn. Gud giøre hans Liv paa dette ønskelige Roligheds Sted, saligt, nyttigt og opbyggeligt.

20. Den Femøe.

Femøe og Askee ligge en Miil Østen for Fæøe. Naar man seiler ind i Guldborg Sund, har man paa venstre Haand immer Falster, men paa den høire Femøe; naar den slipper, Askee,

og

og naar Askøe slipper, da Laaland eller Guldborgland.

Femøe udgier og et Kirkesogn, men er ei meget over halv saa stor som forrige, hvorover og Præsten her er af det store Stokkemark Pastorat tillagt aarlig 30. Rdlr.

Indbyggerne her paa Øen bruge samme Hielpemidler, som vi have nylig skreven om dem paa Fæøe til at slaae sig got igiennem; Søefart, Handel og Fiskerie.

Kongetienden ydes til Nyekiøbings Hospital og til den Latine Skole sammesteds.

Kong Christian den Tredie gav Femøe Mænd Aar 1557. den 11. August den Beskeed, at de havde hereefter at holde sig til Falsters Nørre Herredsting, hvilket og er saaledes indtil denne Dag. Samme Aar indgave Femøerne til Høistbemeldte samme Konge deres Klage og Misundelse over Fæøerne, med det Tillæg, at de havde havt samme Privilegier, som Fæøe Mænd, men deres Breve vare bortkomne. Kongen var ogsaa saa naadig at bevilge, at de skulde have det ligesaa got som Fæøerne, nemlig, at give ved hver Gaardfæste tre Gylden, og ikke som Lehnsmanden vilde have, (dog det blev dem ikke holdet); item et vist fastsat Landgielde, og at Bønderssønnerne maatte uden Forbud tiene i Nyekiøbings Lehn.

Dem

Dem, jeg af Stedets Præster veed, ere:

Hr. Hans Seiling, som døde 1695.

Hr. Hans Casper Dreier, en stor Praler. I Selskaber roste han sig af, at have ofte kysset Cardinal Mazarin i de yngere Dage. Men Lykken dreiede sig ei for Dreier saa gunstig som for Mazarin, som blev Premier Minister. Han døde her paa Øen Aar 1720.

Hr. Christopher Kloppenborg, var en smuk Præstemand, og holdt vist sin Eed og Løfte, aldrig at lade nogen Dag gaae bort uden at læse i sin Bibel. Dands og Kortspil og verdslige Selskaber (som nu passere endog for Præsterne som adiaphora) skyede han alvorlig. Han stod her fra 1720. til 1732. og havde her endeel opvakte, som maaskee siden har sattes Sielesøde.

Hr. Peder Hellevad, som forhen var Personel Capellan i Raschov, hvor han og var født, og havde til Fader Skipper Niels Pedersen, døde 1741.

Hr. Martinus Ohnsorg, hvilken Øens Indbyggere imod deres Villie inden Aarets Ende maatte miste. *)

Hr.

*) I et Haandskrift fra ham finder jeg, at Laaland aarlig skulde avle 90000. Tdr. Hvede, 135000. Tdr. Byg,

Hr. Abraham Becher, var født paa Langeland i Aaret 1721. Hans Fader var Christopher Becher, Apotheker i Rudkiøbing, som ønskede at have seet Glæde i denne hans Sons Fortieneſter og Nyttegiørelſe efter det ham af Gud gode betroede Pund af Naturen, og saa mange Guds Ords opvekkende Erindringer; men ejа! at Verden lærer sine Børn i Ungdoms Aarene at søge Ære i sin Siels skiødesløse Behandling, Letsindighed og det stille Væsens Foragt, Forunøielſer i Overdaadighed og i Ladheds onde Fostere. Efterat Rudkiøbing Skole blev 1740. assskaffet, kom han til Odenſe, hvorfra han blev Student. Hereſter blev han Præst paa et Chineſisk Skib. Han kom tilbage, og fik saa Kongelig Kald til dette Sted, og fattedes ikke Penge og kostelige Sager, hvoraf han her levede got. Han maatte da fra 1741. indtil 1764. prædike for dette Folk, indtil Hr. Johan Frid. Volkerſen blev ham adjungeret. Ved Fiſtuleuſe Sygdommes Tilfælde var Hr. Becher nu saa plaget, at han intet mere formaaede. Aar 1755. giftede han sig med Inger Marie

Byg, 40000. Tdr. Erter og 10000. Tdr. Rug, 20000. Tdr. Havre, 100. Lisp. Humle, føde 10000. Qvæghoveder og sælge 500. Tdr. Smør.

Marie Brennike fra Naschov, og avlede med hende tre Børn. Han døde 1765. og hans Enke blev siden gift med Capellan Hr. Frid. Tornam til Landet, Ryde og Aagebye.

Hr. Johan Friderik Volkersen, født paa Langeland, hvor hans Fader var Underofficier. Han med sine Brødre søgte Guds og Menneskers Hielp, og kom i de Hensigter til Naschov, hvor han fandt mange Velyndere formedelst sit insinuante Væsen. Efterat han fra Skolen var bleven Student, søgte han sit kierlige Naschov igien, og blev der Hører i Skolen, og havde endnu som før sin daglige runde og lækre Føde hos Byens Indvaanere. Aar 1764. blev han til dette Sted kaldet som Adjunctus og Successor, og man havde ventet, han havde faaet en længe betænkt Veninde med sig til sin Medhielperske, men han gik deraf glip. Aaret herpaa søgte og erholdt han Kaldsbrev som Præst til Askøe, men i det samme døde Hr. Becher her, Hr. Volkersen skrev da i Cancelliet, at han nu nok vilde blive ved Femøe. Han kunde faae det som han vilde; han var i stand til at behage Ober-Secretairen selv. Her paa Femøe havde han nogen Tid Strid med Beboerne om en Tiende der paa Øen, som de 1765. kiøbte af Kongen, hvorudi Præsten

sagde

sagde sig at være Interessent, men Processen ophørde ved hans Død 1770. Han gistede sig med en Enke efter Kiøbmand Jørgen Makkeprang paa Møen, en Datter af Hans Ottesen i Rødbye.

Hr. Hans Pedersen Høier, hvis Fader var Bonde i Fyen. Guds Forsyn førte ham først til Menighederne Agersøe og Omme udi Sielland, men som hans Helbred blev immer ringere, ønskede han et smageligere Sted at tiene sin Gud paa, hvilket ogsaa skeede, i det det behagede hans Majestæt at betroe ham denne liden Ø.

21. Den Askøe,

liggende strax Sønden Femøe.

Skal have Navn af Askeskove, som nu ikke mere ere til paa Den.

Den er meget mindre og ringere end de tvende forrige, hvorudover ogsaa Præsten haver 70. Rdr. Pension af Stokkemarke Sognekald. Jeg har hørt fortælle, at formedelst Indkomsternes Ringhed blev en Præst ved Navn Hr. Thøger her paa Den i gammel Tid vred paa Indbyggerne,

for de ikke gave ham nok. Han lod være at meſſe i lang Tid, og dereſter vilde han heller ikke prædike. Der blev klaget, han kierede ſig intet dereſter; indtil der kom en anden Præſt, ſom dog ikke ſkrekkede ham endnu, indtil Herredsprovſten kom og ſatte denne ordentlig ind. Den ny Præſt gik ſamme Dag op at prædike, Hr. Thøger gik med, der ſtode de og reves begge, indtil Hr. Thøger endelig maatte vige; og truede Beboerne, at aldrig noget Skib ſkulde forgaae og ſtrande til deres De, ja han blev ſaa biſter, at han rev den Stoel i Kirken om, i hvilken Provſten den Dag ſad.

Hr. Jens Mule, ſtod her ſom Sieleſørger indtil 1697. Han lovede at vilde give en Altertavle iſteden for den i Kirken endnu ſtaaende Catholſke. Efter Hr. Mule fulgte

Hr. Peder Wulf, ſom døde 1701.

Hr. Jacob Poulſen Holm ſtod her til 1715., da han blev Sognepræſt til Skibſted og Lyngbye i Viborg Stift, hvor han døde omtrent 1721.

Hr. Jacob Kierumgaard døde her 1736.

Hr. Johan Henrich Weber maatte tage til takke med dette lidet Brød, ſkiønt hans Morbroder, den mægtige Borgemeſter Eichel i Kiøbenhavn, havde, hvis han havde kundet ſette det igiennem,

giort

giort ham til Biſkop. Og at han ſkulde præ-dike paa Aſkoe, det ſang han ikke om i hans Fødebyes Hadersleus Skole.

Hr. Niels Guldbierg ſtod her fra 1742. til 51., og efter ham

Hr. Niels Stub, ſom blev i Aaret 1764. Præſt til Sønder Kirkeby i Falſter.

Hr. Jens Krag levede her et Aar, og blev ſucce-deret af

Hr. Johan Friderich Volkerſen, ſom løb til-bage til Fænøe igien, førend han lærte at kiende nogen Mand paa Aſkoe.

Hr. Niels Møller blev forflyttet af Biſkopen til Fæøe 1770.

Hr. Jacob Thune, denne ſmukke Mand, ſom takker Forſynets Gud for dette rolige ſkiønne ringe Sted, blev til Præſte-Embede ordineret 1770. den 26. Octob. i Odenſe, og Dagen efter ſammeſteds egteviet med Chriſtine Schmidt.

Vi have fra hans Haand:

Pauca de miraculis poenalibus 1769. 4to *)

*) Et Specimen, ſom han aflagde, medens han lade ved Academiet paa Elerſen Collegium.

Tillæg.

I.

Rentekammerets Brev til forrige Amtsforvalter Friderik Suhr over Laaland.

Som Hans Kongelige Majestet allernaadigst paa indgivne allerunderdanigste Memorial den 17. Jan. 1702. anlangende de Geistliges Deputater og Genanter, i Fyens Stift, haver resolveret saaledes: Vi ere allernaadigst tilfreds, at indbemeldte Geistliges, Skolers, Hospitalers og andre tillagte ordinaires Deputater og Genanter fremdeles til Vedkommende aarligen maa vorde betalt; hvoreffter Os elskelige Vores Deputerede ved Vores Financer sig allerunderdanigst have at rette, og derom fornsden Anstalt giere. Givet paa Vores Kongel. Residenz i Kiøbenhavn den 31. Jan. 1702.

Friderik R.

Og udi forbørte Memorial saavelsom udi hoshæftede Extract og Forklaring, findes efterskrevne udi Halsted Klosters Amt anført, aarlig at nyde til Deputater og Genanter, som følger.

1.) Sogne-

1.) Sognepræsten og Degnen i Halsted, efter Kongl. Resolution af 24. Novb. Ao. 1685. for afbrudte Gaarde 16. Rdlr. 14. Sk.

2.) Sognepræsten i Utterslev, efter Kongelige Resolutioner af 24. Nov. 1685. og 6. Mart. 1686. for afbrudte Gaarde 20. Rdr.

3.) Sognepræsten i Lille Leietofte, ligesaa 13. Rdlr. 32. Sk. Danske.

4.) Soguepræsten i Naschov ogsaa 30. Rdlr.

5.) Bemeldte Sognepræst og Capellanen i Naschov efter fornævnte Resolutioner, for Afgang i Tienden ved Lundegaard, da den til Sædegaard blev indrettet, 24. Rdlr.

6.) Sogucpræsten i Arninge, efter Kongelig Resolution af 17. April 1688. for Afgang ved Tiende-Commissionen, og hans Kalds Ringhed: Rug 5. Tdr. 1. Skp., Byg 6. Tdr. og 4. Skp. en fierdendeel Fdk. og Havre 1. Td. 1. Skp. og en trediedeel Fierdingkar.

7.) Naschov Skole efter bemeldte Resolution, for Afgang ved Tiende-Commissionen Rug 90. Tdr. og 4. Skp.; Byg ligesaa meget, Havre 24. Tdr. 4. Skp.

Altsaa forstændiges Eder høistbemeldte Hs. K. M. allernaadigste Resolution til allerunderdanigst Efterretning, og haver I at gisre den Anstalt, at Indbemeldte nyder det som dem allernaa-

digst er tillagt, saavel det resterende som ellers aarlig herefter, og efter deres Qvittering til Regnskab føre. Gud befalet af

Eders Beredvillige

E. U. Dose. H. Rosencranz.
H. Klotachen. J. Worm. N. Leth. J. Neve.

Rentekammereet den 4. Febr. 1702. *)

II.

Præste Indkomsters Tilstand i de ældre Tider sees af følgende historiske Beretning, efter høi Befaling indgiven Aar 1691. af Hr. Mourits Ruchrad: Uttersløv Sogn er Ao. 1673. kommen under Herr Baron Helmut Otto von Winterfeldts jus patronatus &c.

I. Pastores a tempore reformationis, saavit mindes eller Monumenter findes: Hr. Hans Hendriksen Tornov fød i Odense, døde 1603. Hr. Niels Jensen døde 1625. Hr. Troels Nielsen Alstedius døde 1632. Hr. Laurits Eriksen Pontoppidan døde 1652. Hr. Christen Knudsen døde 1674.

Hr.

*) De senere Præsterne tillagte Refusioner i Horslunde, Kisbelløv, Halsted, Uttersløv, Tillitse, Vestenskov, Viket ꝛc. ere ommeldte ved hvers Sogn.

Hr. Mourits Theophili Ruchrad, nu værende Sognepræst. Præpositi vides ingen her paa Stedet.

II. Decimantes har vaaren fordum 86., mens nu 73. de fleste dog halve og Boelsgaarder, af hvilke nu ikkun ere 65. virkelig besatte. Korntienden af dem hafuer verit huer 20. Kierue af Vinterkorned, hver 30. af Vaarkorned, og huer 20. Læs Belkorn, men nu huer 30. Deel af alle slags. Af Benner, Vikker og Lenzer, som her ei meget saaes, nyder Præsten alle tre Tiender. I Hør og Hamptiende er gifuen huer 10de Bundt, som Præsten endnu nyder, saasom huer 10de Hovid af al slags Qvæg, og huer 10. Bistok. Af de faa Gade Huusmænd her endnu findis, nyder Præsten aarlig, foruden Quegtiende, hos dem som til Husene har Kornsed Korntiender, hos de andre Høstdagerne efter Loven. (Ligesaa lyder det fra Horslunde og hele Amtet.)

III. Reditus festivales.

1.) Offer til Juul (foruden Patronens, som er 3. Rdlr. og Ladegaardens Haugaard, som er 2. Rdlr.) kan Menighedens være 15. Slettedaler, mens til Paasken ringere og til Pinzedag endda ringere, eftersom en stor Deel paa de Dage borter sig, fordi de har intet at offre.

Ved Brylluper, Barnedaab og Kirkegangs Qvinder nyder Præsten efter Loven Offer, naar slige Accidentalia indfalder, som sielden skeer.

2.) St. Hans Rente er efter Decimantium Tal en halv Ost og et halvt Brød af hver til Præsten, den øvrige halvedeel deles mellem Degnen og de Fattige, mens denne Rente er ved Tiendernes Forandring afgangen.

3.) Jule-Rente er ei nogen Tid given, mens Mikkelsmisse Penge 4. Skill. af hver Decimant, ligemaade med Tiendernes Forandring afgangen.

4.) Almues Korn, da det for Tiendernes Forandring blev given, var af Uttersløv, Kastager og Biskopsballe 5. Pd. 1. Skp. Byg.

5.) Paaske-Rente er efter Decimantium Tal 20. Eg og et Brød af hver, gives siden Tiendernes Forandring af nogle, mens nogle vegre sig, (disse Poster stemme overeens med Hr. Peders i Horslunde hans Indgivendes, og de øvrige Amtets Præsters.)

IV. Ædificia.

1.) Præstegaarden nyder de Immuniteter som andre Præstegaarde af Hans Majst. allernaadigst ere forlenede.

2.) Præ-

2.) Præstegaardens, som siden Ao. 1659., da den Pinse Aften afbrændte, er af ny opbygt, dens Capacitet i Grunden indsattes i 4. Længder Huus og 1. Qvist til nødtørftig Husværelse og Avlingens fornødne Brug, mens med ganske ringe Haugerum forseet. Præstegaardens tilliggende Jord og Enge udi Sognets Marker ere: I Østermark: Kirketoftene 2. Agre 4. Skp. Land, en Ager ved Povels Gaard ¾ Skp. Land, en Ager i Brekier 5. Skp. Land og Eng for Enden, to Agre paa Sandet 8. Skp. Land og Eng for Enden, en Ager i Sylleager 2. Skp. Land og Eng for, en Ager nest Østen Præstegaarden ½ Skp. Land og Eng for Enden. I Rynkebierg Mark: Alminden i Volsbæk, to Agre nest ved 6. Skp. Land, Hydageren ved Pundelands Ageren 3. Skp. Land, 2. Pundlandsager 19. Skp. Land, en Ager i Kieldager halvanden Skp. Land, en Ager paa Rynkebierg 1. Skp. Land, 2. Agre fra Pundelands Veien til Horslunde Bek 8. Skp. Land, en Eng midt i og for den østre Ende, en Ager i samme Skift øverst for Pundelands Veien 4. Skp. Land, Eng i Bækken, en Ager i Jerrehøi 4. Skp. Land, en Ager i Bredager 2. Skp. Land, Eng for. I Lundemark: to Agre i

Høirefvel

Heirefvel 5. Skp. Land, en Ager sammesteds $1\frac{1}{4}$ Skp. Land, en liden Rødebryn 2. Skp. Land, Eng for, en stor dito 2. Skp. Land, Eng for, 2. Korseagre 5. Skp. Land, en Ager norden Alminden $1\frac{1}{2}$ Skp. Land, en Fierre ved Andekier $\frac{1}{2}$ Skp., 2. Agre ved Gaardsked 8. Skp. alle med Eng for Enden. I Birkemose Mark: 2. Melleagre 12. Skp. Land, en Ebbeager 4. Skp. Land, 2. Kiedslykkeagre 7. Skp. Land, 2. Salstofteagre 9. Skp., en (Eng ved Sandbierg vesten uden Gaaseengen et Læs, Eng i alle Markerne et Læs, en Eng i Tiernebyemark et Læs, en Eng i Uttersløv Mark et Læs, kaldet Skialdesmark.) I lille Mark: Alminden i Volsbæk, en Knapnaals Ager 5. Skp. Land, 10. Agre i Volsbæk 27. Skp. Land, 2. Agre i Kiedagre 7. Skp., Eng for, en Ager i Huekier $1\frac{1}{4}$ Skp., Eng for, en Ager løber paa Steenager $2\frac{1}{4}$ Skp., 2. Steenagre 4. Skp., en Ager i Piletoft 3. Skp., en dito ibid. $1\frac{1}{2}$ Skp., en Ager i Tostene $3\frac{1}{2}$ Skp. Land.

Præstegaardens Taxt i den gamle Matrikel er 8. Tdr. 3. Fdk.

Præstegaardens Kiøb og Værdie 500. Sl. Daler; som jeg i rede Penge, endeel til de Fattiges Directeurer og Stervboen har maattet betale, og

andensteds

andensteds forrente, endeel til den nødvendige Forbedring bekostet.

Inventarium findes intet.

Huse til Præstegaarden findes intet.

Annexgaard ingen, saasom ingen Annex har været eller er.

V. Beneficia.

1.) Mensalia af en Gaard i Tiernebye, Peder Andersen nu paaboer, nyder Præsten aarlig Landgilde 1. Pd. Byg, naar det kan bekommes, al dens Herlighed, Fæste, Hoverie ꝛc. nyder Konge.

2.) Anden Tillæg, som kan agtes pro Auctario Stipendii, saasom Kongetiende, Kirketiende, Pensioner, Jorder i Marken, blev ved Tiendens og Indkomstens Forandring og Afgang slet intet som andre, af lige eller større Storhed, igien tillagt og refunderet, derfor Præsten nu og alle Successores med hannem des kummerligen maa leve.

3.) Legata ingen, thi hvad Inventarium den gamle Stiftsbog omformelder, er hverken funden i min eller Formændenes Tid i mange Aar.

4.) Afgift af Sædegaardene:

Af Utterslev Gaard, nu Vintersborg kaldet, er Antecessoribus given 3. Pd. Byg og 1. Pd.

Rug

Rug for 3. afbrudte Bøndergaardes Jorder, som dertil er lagt, og endnu kaldes Slentes Mark. Nok haver hans Excellence Hr. Baron Winterfeldt lagt 5. Gaardes Jorder udi Biscopsballe Bye under Hovedgaarden, for hvilket altsammen Patronen aarlig naadigst haver refunderet Præsten 12. Rdlr.

Af den Kongl. Ladegaard Haugaard, som af 5. Bøndergaarder i Uttersløv Sogn er indrettet, har Præsten efter det høilovlig Kammer-Collegii Reglement og derpaa fulgte Kongl. Resolution, aarlig siden 1686. ved Amtstuen nydt 20. Rdlr.

5.) Fri Ildebrand og Olden:

Til Præstegaarden er hverken Skov eller Olden, uden lidet Skovkrat i Tiørnebye Mare ved Engen, og 2. indsteenede Skovmaal i Uttersløv Mare, hvorpaa og noget Skovkrat, Præsten dog til ingen eller liden Nytte, hvorfor det alene Efterkommerne til Efterretning indføres, maa derfor kiøbe al sin Gierfell og Ildebrand, og sukke allerunderdanigst til sin Allernaadigste Arve-Konge og Herre, at som han ingensteds nyder noget, han dog som andre Præster, aarlig paa Hs. Majsts. Skove Udviisning maatte naadigst forundes.

VI. Gra-

VI. Gravamina.

1.) Pension til Enken gives efter Loven den 8de Part af Kaldet, som hun nu i 17. Aar har nydt, og nyder over og ikke under.

2.) Pension til andre: Udgifter til Kongl. Majsts. allernaadigste Skatte. Aarlig Huusholdings Bekostning og Tienestelons Afbetaling, aarlig Rentepenge af Børnegods og andet, som til denne Gravaminis Titul billig kunde henføres, at forbigaae, er udlovet til hver Præst, som i Stiftet ved Ildebrand forulykkes, Penge 1. Slettedaler.

3.) Decimantium Formindskelse, erc, som tilforn meldet er, til Vintersborg 8. og til Haugaard 5. Decimantes afgangne, ellers har Tiendernes Forandring ved dette lidet Kald, som, naar Annexionen bliver virkelig, er det ringeste i hele Amtet, giort stor Forandring i den forrige Indkomst. Det her er afgangen i den Tid 1.) af Vinterkornets og Erternes Tiende den 3die Deel. 2.) Almues Korn Byg 5. Pd. 1. Skp. 3.) St. Hans-Rente ½ Ost, ½ Brød efter Decimantium Tal af hver. 4.) Mikkelmisse Penge 4. Sk. iligemaade efter Decimantium Tal. 5.) Paaske-Rente (om den mere her end i andre Provintser skal afgaae) deslige 20. Æg og 1. Brød efter Decimantium Tal, for hvilken Afgang

intet

intet igien er refunderet, i hvor vel dog intet Kald her i Amtet af lige eller større Storhed, jo dog for hvis det afgik, med noget igien blev anseet, lever derfor ved min Allernaadigste Arve-Konges Naade, at som jeg foruden Liv og Blod er tilforpligter, mit Quantum af Kongl. allernaadigste Geistligheden paabudne Skatter, at contribuere, at jeg eneste ikke meer end andre her i Landet fra Refusion udelukkes eller forglemmes, mens endnu med min Hustrue og mange smaa uopfødte Børn allerunderdanigst venter af Kongens milde Haand en allernaadigst Refusion. Foruden at 6.) i Forfædernes Tider er afgangen 6. Pd. Byg, som af Alders Tid havde ligget u-ildet til Præstegaarden, og Mensal 1. Pd. Byg af Niels Smeds Gaard i Uttersløv, hvorom nu heller intet findes. ac.

III.

Præstegaardenes fri Jord i Laaland.

Naschovs Præste-Jord er 2 Td. 6 Skp. 1 Fk. 2 Alb.
Brandersløv fri Præstegaard har
1 5 Td. 2 Skp. = Fk. 2 Alb.

Sandbye	=	=	11	=	1	=	3	=	2	=
Kisbelev	=	=	16	=	4	=	1	=	=	=
Vindebye	=	=	8	=	=	=	=	=	1	=
Uttersløv	=	=	8	=	3	=	3	=	=	=

Horslunde

Horslunde			11	Td.	4	Skp.	1	Fk.	1	Alb.
Nordelunde					7					
Birket			4		3				2½	
Halsted			6		3					
Vester Carlebye			14		1					
Lille Leietofte			10		1		1		1	
Stokkemarke			6		4		2			
Vestenskov			11		6		2		1	
Arninge			14		2		1		2	
Dannemarre			11		4		3		2	
Tillitse			omtrent samme							
Skoulenge			7				2		1⅗	
Sollested			10							
Vesterborg			3		2				⅜	
Rhyde			som Sollested omtrent							
Landet			11							
Gloslunde			10		5		1		1	
Thirsted			14							

Ringsebølle 5 Td. og Rødbye

Præstgd. 23 Tdr.			1	Skp.	28		1			
Østofte			7		6					
Hillested			12		2		2		2	
Taagerup			10		5		2		2	
Birnæs			6		1				1	
Herretslev			8				3			
Saxkiøbing Præstegaard.			8		1					

Resten mig ei communiceret.

Kirke- og Konge-Tienderne i Laaland, hvo dem oppebære og eie:

Brandersløv Kirke- og Konge-Tiender. Hr. Kammerherre C. F. von Knuht til Adserstrup. Tiendernes Hartkorn hver 23. Tdr. 6. Skp.

Sandbye Kirke- og Konge-Tiender. Hr. Kammerherre C. F. von Knuht som Baron til Christiansdal. Tiendernes Hartk. 76. Tdr. ½ Fdk.

Kiøbelev Kirke-Tiende tilhører samme Herre, som Eier til Friderichsdal.

Konge-Tienden tilhører Kiøbmand Hr. Henrik Jensen udi Naschov. Tiendernes Hartk. 52. Tdr. 5. Skp. 2¾ Fdk.

Vindebye Kirke-Tiende Hr. Geheimeraad Gust. Greve af Holck Winterfeldt, som Baron til Vintersborg.

Konge-Tienden tilhører Hr. Oberstlieut. Kiorbitz paa Lammehauge i Fyen, men forhen Oberstaldmester Harstal. Tiendernes Hartk. 26. Tdr. 3. Skp. 2. Fdk.

Uttersløv Kirke- og Konge-Tiender Hr. Geheimeraad Gust. Greve af Holck Winterfeldt, som Baron til Vintersborg. Tiendernes Hartkorn 47. Tdr. 3. Skp. 1¾. Fk.

Horslunde

Horslunde Kirke- og Konge-Tiender Hr. Geheime Conferenceraad C. D. Greve af Reventlau til Christiansæde. Tiendernes Hartk. 69. Tdr. $\frac{3}{8}$ Fdk.

Nordlunde Kirke- og Konge-Tiender samme Herre. Tiendernes Hartk. 13. Tdr. 3. Skp. $2\frac{5}{8}$ Fdk.

Birket Kirke- og Konge-Tiender, samme Herre. Tiendernes Hartk. 59. Tdr. $3\frac{3}{8}$ Fdk.

Halsted Kirke- og Konge-Tiender Hr. Geheime Conferenceraad Jens Kragh Juell Wind, som Baron til Juellinge. Tiendernes Hartk. 40. Tdr. 3. Skp. 3. Fdk.

Herreds Kirkes Kirke-Tiende Hr. Geheimeraad Just. Greve af Holck Winterfeldt, som Baron til Vintersborg.

= Konge-Tienden tilhører Kongen.

Lille Leietofte Kirke-Tiende. Hr. Geheimeraad Just. Greve af Holck Winterfeldt, som Baron til Vintersborg.

= Konge-Tienden Mag. J. A. Dyssell i Østofte. Tiendernes Hartk. 9. Tdr. 5. Skp. $\frac{1}{2}$ Fdk.

Stokkemark Kirke- og Konge-Tiende Hr. Greve Knuht til Knuhtenborg. Tiendernes Hartk. 72. Tdr. 4. Skp.

Vestenskov og Cappels Kirke-Tiende Prindsesse Charlotta Amalia.

Westenskov og Cappels Konge-Tiende Biskopeni Odense. Tiendernes Hartk. 113. Tdr. 2. Skp. 2 1/8 Fdk.

Arninge Kirke-Tiende Prindsesse Charlotta Amalia.

" Konge-Tienden. Hr. Greve A. G. Moltke, som Herre til Gammelgaard Tiendens Hartk. 36. Tdr. 5. Skp. 1 3/8 Fdk.

Dannemarre Kirke-Tiender Prindsesse Charlotta Amalia. Tiendernes Hartk. 38. Tdr. 4. Skp. 3 1/2 Fdk.

" Konge-Tienden Hr. Capitain Riegelsen til Ollingsøe.

Tillitse Kirke-Tiende Hr. Kammerherre. C. D. von Knuht, som Herre til Rudbierggaard. Tiendernes Hartk. 48. Tdr. 4. Skp. 3 3/4 Fdk.

" Konge-Tienden Hr. Capitain Riegelsen til Ollingsee.

Skoulænge Kirke- og Konge-Tiender Hr. Greve A. G. Moltke. Tiendernes Hartk. 8. Tdr. 3. Skp. 1/2 Fdk.

Gurrebye Kirke- og Konge-Tiender samme Herre. Tiendernes Hartk. 16. Tdr. 6. Skp.

Sollested Kirke-Tiende. Hr. Capitain Riegelsen til Ollingsee.

Sollested

Sollested Konge-Tiende Hr. Kammerherre C. F. von Knuht, som Herre til Sollestedgaard. Tiendens Hartk. 26. Tdr. 2. Skp. $\frac{3}{8}$ Fdk.

Vesterborg Kirke- og Konge-Tiender Hr. Greve Reventlau til Christiansæde. Tiendens Hartk. 32. Tdr. $\frac{1}{2}$ Fdk.

Rhyde Kirke- og Konge-Tiender Hr. Greve A. G. Moltke, som Herre til Hammelgaard. Tiendernes Hartk. 22. Tdr. 1. Skp. 1. Fdk.

Landet Kirke- og Konge-Tiender, samme Herre. Tiendens Hartk. 12. Tdr. 4. Skp.

Gloslunde Kirke- og Konge-Tiender Prindsesse Charlotta Amalia. Tiendens Hartk. 39. Tdr. 5. Skp. $2\frac{3}{8}$ Fdk.

Gresshave Kirke-Tiende Prindsesse Charlotta Amalia.

= Konge-Tienden Hr. Greve A. G. Moltke, som Herre til Gammelgaard. Tiend. Hartk. 17. Tdr. 5. Skp. 1. Fdk.

Herretslev Kirke- og Konge-Tiender, hver 38. Tdr. 4. Skp. 1. Fdk., eier Greve Rabe.

Kiettinge Kirke-Tiende, hver 38. Tdr. 5. Skp. $1\frac{1}{2}$ Alb. eier samme.

Breigninge Kirke-Tiende 14. Tdr. 4. Skp. eier ligeledes Gr. Rabe.

Breigninge Konge-Tiende Hr. Admiral Hoppe.

Dollefield Kirke-Tiende 10. Tdr. 1. Skp. 2. Fdk. 2¼ Alb. eier Greve Knuht.

" Konge-Tienden Peder Hoy og Hans Hoy.

Musse Kirke-Tiende eier Hs. Excell. Hr. Greve Knuht.

Slemminge- Fielde- og Vaabensted-Tiender 72. Tdr. 1. Skp. 2. Alb. tilhøre alle Hr. Conferenceraad de Flindt.

Engestoste Kirke- og Konge-Tiender, hver 17. Tdr. 4. Skp. 3. Fdk. 2¼ Alb. eier Hr. Landsdommer Wichmand.

Hundsebye Kirke- og Konge-Tiender tilhøre Hr. Greve Knuht.

Ø. Ulslev Konge-Tiende, 8. Tdr. 1. Skp. 2⅓ Alb. Monsr. Mourizen.

" Kirke-Tienden, samt Godsted, Holebye og Bursøe Konge- og Kirke-Tiender, saa og Fuglse Kirke-Tiende, i alt 116. Tdr. 5. Skp. 2½ Alb. Hr. Kammerherre von Krogh.

Radsted Kirke- og Konge-Tiender a 41. Tdr. 5. Skp. 2. Fdk. ¾ Alb. eier Hr. von Hardenberg Reventlau.

Thorebye Kirke- og Konge Tiender, samt Kiettinge-Konne-Tiende, i alt 170. Tdr. 1. Skp. 2. Fdk. 1½ Alb. tilhører Kammerherre von Walmoeden.

Maibølle, Thors og Virnæs Konge- og Kirke-Tiender, i alt 163. Tdr. 7. Skp. 2. Fdk. 1½ Alb. eier Hr. Kammerherre Lehn.

Ringsebølle Konge-Tiende, med Nebbelunde, Delstrup og Thorslunde Kirke-Tiender, i alt 47. Tdr. 2. Skp. 1. Fdk. ligeledes Hr. Lehn.

Erringlev Konge-Tiende, 18. Tdr. 7. Skp. Hr. Erik Mackeprang.

= Kirke-Tienden, Greve Reventlau.

Delstrup Konge-Tiende 10. Tdr. 7. Skp. 1. Fdk. Hr. E. Mackeprang.

Taagerup Konge- og Kirke-Tiender 25. Tdr. 3. Skp. Hr. Greve Rabe.

Thorslunde Konge-Tiende 8. Tdr. 1. Skp. 2. Fdk. ¼ Alb. Og Fuglse dito 21. Tdr. 7. Skp. 2. Fdk. ¾ Alb. eier Præste-Enken af Taagerup Sal. Hr. Matth. Müllers.

Holebye Konge- og Kirke-Tiender, item Bursøe Konge-Tiende, Kammerherre von Krogh.

Fuglse Kirke-Tiende saint Krønge Konge-Tiende og Kirke-Tiender, i alt 32. Tdr. 1. Skp. Hr. Kammerherre von Krogh.

Hillested Konge- og Kirke-Tiender, Hr. Greve Knuht.

Østofte Konge- og Kirke-Tiender, tilsammen 314. Tdr. 6. Skp. Hr. Greve Knuht.

Veilebye, Thirsted og Skigrringe dobbelte Tiender, i alt 111. Tdr. 5. Skp. 3. Fdk. Greve Reventlau.

Redbye Konge-Tiende 26. Tdr., eier Madame Ottesen.

Nebbelunde Konge-Tiende 9. Tdr. 7. Skp. 1½ Alb. Monsr. Jørgen Sechus.

Seddinge dobbelte Tiende, Kammerherre von Krogh.

Aagebye Kirke- og Konge-Tiend. 23. Tdr. 1. Skp. Hr. Greve Moltke.

Fæve Konge og Kirke-Tiend. Assessor Lorentzen og Hr. From, 7. Tdr. 2. Skp. 1½ Fdk.

Register

Register.

A.

Aagebye Eide 676.
Aalholm, et gammelt Slot, 32. 36. 76. 469.
Aalſtrupgaard 676.
Aasmark 519.
Abbeder 244. 257. 437.
Adelen i Laaland 81. 84. 86. 87. 90. 96.
Adler, Suſanna Eliſabeth 224.
Agiſter, Frondens 9.
Ahlefeldt, Adam Chriſtopher 228. Charles 221. Friderik 221. Friderik Kay 105. Hans Daniel 396. Maria Anna 157. Sophia Loviſa 228. Kay 236.
Agerupgaard 501.
Amter, Laaland 1.
Amtmænd 51.
Amtmændenes Embede 37. 42.
Amtsforvalteres Embede 38.
Anderſtrupgaard 523.
Arninge 102. 313.
Aſſerſtrupgaard 158.
Aſkoe 691.
Avelgaaard, Anna 675.
Anuede 79. 339.
Augustiner-Kloſtere 244. 436.
Albouhavn 59. 114.

B.

Baadesgaard Side 396.
Bandholm 15. 30. 421. 659.
Banner, Anna Wind 649. Erik 198.
Barfoed-Munke 87.
Barnewitz, Caſpar Friderik 333. Friderik 63. 334. Joachim 333. Magdalena Sibylla 334.

Register.

Baronier i Laaland 3.
Barons Diploma 210.
Barnekow, Johan 505. Sophia 505.
Basse, Jacob 503. Niels 184. Peder 502. Thyge 503. Margrethe 359.
Begravelser, aabne i Kirkerne 105. 120. 155. 175. 249. 333. 360. 400. 501.
Begravelser, Hedningenes 78. 82. 241.
Benedictiner-Munke 82. 468.
Bernstorph, P. J. 65.
Berredsgaard 566.
Betientere, Kongelige 17. 30.
Bicavling 16.
Bielke, Amiral 94. Jens 325. 648.
Bille og Bilde, Holger 69. Inger 57. 149. 503. Knud 606. Anders 605. Lave 70. 330. Mette 454. Niels 483.
Binnitzeegaard 654.
Birkeretter i Laaland 148. 193. 248. 379. 449. 502.
Birket Sogn 78. 239.
Biskopsse, see Ulriksdal.
Bispernes Eiendomme i Laaland tilforn 81. 331. 358. 533. 566. 596. 629. 660.
Blaa, Anna 451. Erik 451. Sivert 450.
Borre Slot 76. 363. 420.
Bottkamp, Bened. Margr. 542.
Brahe, Axel 44. 448. 453. 539. 647. Falco 453. Jørgen 61. 358. Otto 61. 539. Peder 539. Sophia 44. 65. Steen 61. Thyge 359. 453. Zidsel 537.
Braemslykke 494.
Brandersløv 147.
Brandt, Henrik 362. 369. Peder 75. 368.
Breigninge 482.
Bremersvold 595.
Brændeviins Brænden og Drik 11. 28.
Brockenhuus, Birgitte 453. Jacob 62.

Brochtorff,

Brochtorff, Charlotta Amalia 156. Jochum 156. Schack 156.
Buchwald, Balzar Johan 439. Froken v. 471. Loviſe 125.
Bukkehave 670.
Burſoe 615.
Bylov, Caſpar Frid. 335. Chriſtian 335. Jochum 335. Ludvig Wilhelm 109. Nicolai Chriſtian 501.
Bolle, Birthe 452. Erik 451. Mads 241.
Bolter. 89.

C.

Carmeliter, ſee Minoriter.
Chriſtiansdal 148.
Chriſtiansholm 469.
Chriſtiansſæde 645.
Cicignon, Fr. 573.
Conradsborg 158.
Czaar, Peter Keiſer 98. 172.

D.

Daae, Chriſtiern Side 89. Karen 669.
Dannemarre 320.
Danneſkiold, Charlotta Amalia 250. Greve 150. 275.
Danſted 668.
Degne i Laaland 26. 91. 92.
Dommere, eller de gamle Fyrſter 30.
Dræbe en Laalænder, hvad koſtede 40.
Draxminde 579.
Due, Jørgen 69.
Dyre, Palle 380.
Dyrhed i Laalands Levemaade 6. 114.
Dyrtid i Laaland 79. 95.
Dyr, hvilke Slags i Landet 16.
Dolleſield 488.

E.

Eigholm Side 481.
Einſidel, Maria Cathrine 570.

Engestofte Sogn og Gaard 510. 512.
Engelberg 114. 115. 240.
Erringlev 591.

F.

Fabriquer i Laaland Side 449. 469. 513. 572.
Falster, Birgitte 255. Christian 152. Mo-
gens 68. 432.
Feder 12.
Fielde Sogn 501.
Fiorde 15. 244.
Fiskerie i Laaland 7. 15. 17. 229. 419. 467. 510.
Fiüren, Sofier 47.
Flindt, Hans Bergeshagen 500. Henrik af
74. 507. Jacob 507.
Folkemængden i Laaland 6. 17.
Freile Slot 478.
Franciscaner, see Minoriter.
Friderikshal 153.
Fris, Anne Cathrine 514. Christine 439. 514. 600.
Elisabeth 448. 568. Greners 679. Grethe
Christian 514. Nicolai 47. Hans 514. Jens 600.
Fritzholm 287. 334.
Froer, Peder Oxes 61.
Fualsang 557.
Fuglse-Herred 577.
Færgelobe 153. 447. 579.
Fæve 55. 681.

G.

Gaas, Nicolai Side 67.
Gaardsjord i Kiøbstæder, hvormeget 112.
Gabel, Amiral 98. Geheimeraad 150. 554. 559.
Galt, Anne 453. Anders 332. Ebbe 337.
Mogens 332.
Gammelbye 331.
Gammelgaard 376.
Gedde, Carl Wilhelm 224. Friderik Eiler 224.
Margrethe 415. Sophia Amalia 224.

Geistlighedens Privilegier i Laaland, see Præsternes Privil.
Gersdorff, Jochum 569.
Gieder, hvorledes her fiskes 510.
Gildelav i Sønder-Herred i Laaland 86.
, i Nusse-Herred , 448.
Gise, Absolon 244. Albert 538. Anders 534. 597. Anne 597. Axel 537. 622. Christopher 452. 538. Eskil 537. Falk 48. Henrik 56. Knud 57. Henning 597. Marcus 47. Mogens 332. 452. 526. 538. 597. Otto 539. Birgitte 332. Ide 538. Mette 57. 503. Helvig 598.
Glob, Anne 513. Mogens 89.
Gloslunde 395.
Gludstrup 175.
Godov, Johan 149. Oluf 89. Mette 57. Ulf 149.
Godsted 533.
Gottesgave 312.
Graa, Herman 256. Karen 256. 331. Jørgen 358. Mikkel 358.
Grabau, Hans 367. Jochum 367. Jørgen 358. Mikkel 358. Oluf 358.
Grim, Jens 154. 435. Peder 490.
Grimsted 153.
Griffenfeldt, Charlotta Amalia 250.
Grothe, Thomas 47.
Grubbe, Anne Margrethe 71. Eiler 433. Erik 71. 380. 381. Ide Jesper 384. Jørgen 63. 366. Jens 161. Karen 161. Laurits 64. 379. 678. Marie 380. Mette 44. Peder 384. 451. Sidsel 47. Mikkel 591.
Græben, Anne Elisabeth von der 454.
Græsset paa Kirkegaardene, hvo tilhører 91.
Grevskaber i Laaland 3.
Groshave Sogn 410.
Guldborg 447. 534.

Gurrebye 342.
Gyldencrone, Wilhelm 649.
Gyldenlev, Friderik Ulrik 250. 327. Oberste 328.
Gyldenstierne, Axel 367. Ebbe 367. Eiler 505. Elisabeth 539. Karen 497. Sophia 46. 435. Pernille 623.

H.

Halsted Side 244. 248.
Halsted Klosters Amt 55. 60. 241.
Handelen i Laaland 6. 20. 30. 114.
Hardenberg, Anna Magdalena 49. Carl August 543. Kiesten 453. Margrethe 63. 437.
Harstal, Christian Ulrik 569. Dorothea Magdalena 382. Hans Wilhelm 569.
Hartkorn i Laaland 4.
Haugaard 69. 228. 235. 248.
Haulykke 657.
Havne, see Fiorde.
Harthausen, Oberstaldmester 329.
Henningius, Doct. Theol. 29. 481.
Herregaardes Elde i Laaland 22. 81. 84. 149.
Herregaardenes Bequemmelighed og Friheder 3. 4. 364. 566. 578. 647.
Herregaardenes Tal i Laaland 7. 29. 77.
Herremænds Herligheder og Byrder 3. 4. 5. 7. 84. 88. 386.
Herretskirke 266.
Herretslev 478.
Hertuger i Laaland 21. 32. 84.
Heste i Landet 19.
Hillested 652.
Hindholm 533.
Hoffmann, Krigscommissair 156. 162.
Holck, Anne 72. 454. Christian 223. 455. Christian Christopher 75. 454. 456. 601. Detlev 454. Eiler 455. Erik 360. 455. Flemming 456. Friderika Christiana 75. Friderik

Friderik Chriſtian 455. Friderik Wilhelm Conrad 457. Henrik 454. 601. Henrik Detlev 454. Hilleborg 455. Erik Baron 360. Iver Baron 204. Knud 455. Mogens 360. Winterfeldt Flemming 225. Winterfeldt Guſtav 226. 253.
Holebye 619.
Horslunde 79. 82.
Hoſpitaler 44. 49. 63. 75. 112. 182. 188. 231. 247. 334. 432. 448. 452. 454. 469. 478. 514. 518. 616. 631.
Hoverie og dets Oprindelſe 4. 19. 81. 84.
Humle-Avl i Laaland 8. 88.
Hundſebye 517.
Hundsaae 517.
Husholdning i Laaland 11. 22.
Hvitfeld, Anne 514. Arrild 568. Barbara 367. Chriſtopher 568. Claus 61. 69. Henrik 569. Jacob 568. Otto 451. 514. Peder 448. 514.
Hoeg, Elſebeth 360. Joſt 70. 119. Sophia 332. Tycho 70. 514.
Hoybyegaard 604.
Hoye i Landet 2. 77. 78. 188. 240. 241. 530.
Hoyrebye-Smeds Hiſtorie 348.

I.

Jordgrunden i Laaland Side 1. 19.
Jubel-Lærere 289. 290. 442. 664.
Juel, Erik 249. Heilvig Eleonora 250. Jens 249. Niels 48. 96. 249. 334. Peder 249. Sophia 250. Tenne 514. Juel Wind 229. 250. Kragh Juel Wind 229. 248. 251.
Juellinge 246. 248.

K.

Kaalund, Chriſtian Side 637. Jens 318. 637 Johanne 319. Soren 133.

Kaas, Erik 598. Friderik 603. Jochum Friderik 415. Sophia Christine 360. 415. Biørn 433.
Kappel Sogn 312.
Karper og Krebs, naar indførte 61.
Kiettinge 483.
Kierstrup 612.
Kierstrup paa Langeland 626.
Kiøbelev 174.
Kiøbmandskab, see Handel.
Kiøbstæder, hvor anlægges kunde 154. 175. 187. 241. 662.
Kilder 14. 245. 267. 287. 312. 626. 636.
Kirkebygningerne i Laaland 25. 79. 104. 148. 153. 228. 246. 274. 436.
Klædedragten i Laaland 11. 25.
Klingenberg, Friderik 224. Henrik 224. Poul 649.
Klosiere 14. 245. 267. 287. 312.
Knuht, Familiens Elde Adam Christopher 150. 522. Christian Friderik 148. 150. Conrad Ditlev 336. Egaert Christopher 47. 521.
Knuhtenborg 150. 158. 517. 519.
Knuhtenlund 275.
Kornmængde i Laaland 20. 24. 683.
Kostbare Levemaade i Laaland 6. 114.
Krabbe, Familien 322. Margrethe 455. Mogens 648.
Kraah, Dorthe 250. Erik Friderik 250.
Kragnæs og Kragende 241.
Kramnitz 578.
Krase, Hans 57. 198. Jacob 198. Jesper 198. Karen 199. Mogens 286. Niels 198.
Krigsfolk i Laaland 27. 35. 95. 114.
Krumpen, Otto 54. Ollegaard 537.
Kræmkerup 534.
Krænge 626.
Korbitz, Eleonora Johan Christopher 183. 570.

L.

Laalandske Vedtegt, saa kaldet Side 88.
Ladegaard ved Marieboe 436. 440.
Ladegaard ved Naschov 151.
Ladegaard ved Nyested 469.
Landemodet 39.
Landet Sogn 384.
Landorph, Hans 397. Jørgen 397.
Land-Soldaters første Udskrivning 94.
Landsdommernes Kraister 66.
Landstinget 39. 96.
Langoe 580.
Lehn, Abraham 524. 570. Poul 449. 572.
Cathr. Margrethe 560.
Lerche, Andreas 145. Christian 515. 566.
Cornelius 46. 65. 387. 496. 506. 521.
Knud 45. 145. Matthias 387. Ole 473. Søster 47. 518. 521.
Lettelse for Bondestanden 9. 471.
Levemaaden i Laaland 6. 11. 22. 114.
Levetzau, Emerentia 50. 470.
Lindenow, Christopher 287. 382. Hans 521.
Lars 382. Magdalene 184. Sophia 521.
Livegenskab i Laaland, see Vornede
Love for Laaland 39.
Lundegaard 148.
Lunge, Anne 71. 149. 155. 160. 161. Awe 503. Elisabeth 44. 45. Jørgen 44. Iver 160. Kiersten 160. Niels 155. 160. Thyge 359. Karen 451.
Lusten i Laaland 12.
Lungholm 599.
Lykke, Henrik 63. Jørgen 59. Peder 605.
Lystige Eane 30. 195. 230.
Lytzow, Christine Ulrika 416. Christian Hugo 368. 382. 631. Christopher Ulrik 49. Friderik 381. Henning 49. Henning Ulrik

Ulrik 48. Magnus 382. Deliana 382.
Ide 382. Magdalene 397. Sophia 631.
Lyxdorf, Hedevik Ulrika 522.
Lovenhielm, Sophia Amalia 224.
Lovenschild 326.
Lovetofte Sogn 132. 272.
Lovenskiold, Carl 186.

M.

Magdalena Sibylla Prindsesse, see S.
Maibolle Side 60. 561.
Mannagryn at lave 511.
Marsvin, Ellen 333. Mette 433.
Marrebæk 99.
Marieboe 87. 154 419. 518.
Markslov, hvormeget 149. 596.
Marselius, Christian 650. Wilhelm 649.
Matriklen over Sjælland 96.
St. Matthæus, Landets Skytsgud 30.
Mensalgaarde 181. 324. 346.
Meltoftegaard 256.
Minoriter-Munke 89. 106. 429. 468.
Moltke, Familien 256. Adam Gottlob 383.
Claus 256. 331. Evert 159. 331.
Birgitte 198. Hans 89. 536. Peder 256.
Mormand, Barbara 359. 495. Birgitte 155. 161.
Erik 495. Morten 155. 161.
Moth, Matthias 650. Poul 664. Secreterer 97.
Mule, Claus, Else 123. Hans 123. 387.
Munthe 251. Edele Urne 415.
Mundt, Christian Degn, hans Historie 292.
Musse-Herred 418.
Mohlenpfort, Diderik 360.
Mæreskov 102. 517.
Mollere i Laaland. 10.

N.

Naschov Side 82. 87. 91. 98. 100.
Nebbelunde 668.

Neve, Peder 50.
Nielstrup 502.
Nordlunde 238.
Nybollegaard 619.
Nyekiøbing 82. 83. 91. 95. 96. 461.
Nyestæd 467.
Norregaard 497.
Norre-Herred 99.

O.

Oelstrup Sogn Side 599.
Oelstrupgaard 675.
Offenberg, Sophia 570.
Omgang indbyrdes i Laaland 23. 24.
Opagergaard 680.
Opforsel, Bondens mod andre 26. 41. 156.
Opholds-Midler, Laalændernes 8. 17. 19. 20. 22. 510. 511.
Orme, hvilke i Laaland. 15.
von der Osten, Anne Christine 151. Lyppold 87.
Ourebyegaard 449.
Oxe, Albert 59. 504. Inger 358. Johan 36. 55. 149. 503. Meite 505. Peder 55. 59. 504. Torben 504.

P.

Pappenheim, Borkart Side 255. Just Friderik 46. 64. 630. Margrethe 119. 255.
Passau, Hartvig 333.
Pederstrup 364.
Pengemynten i Sakiobing 447.
Pest i Landet 79. 83. 85. 89. 92. 93. 419.
Piletræers Plantning 8.
Plessen, Birthe 51. Ludvig 51. 571.
Ploien i Laaland 21. 24.
Podebusk, Henning 197. Johannes 197. Predben 197. 198. Wibeke 483.
Pontoppidan, Jacob 322. Knud 258. Lars 190.

Pors, Birthe Christine 400. 415. 669. Claus 69. 214. Erik 69. 413. Hans 677. Kiesten 669. Peder 413. Rubæk 70. 400. 414. Stl 413. Styge 385.
Posten igiennem Falster og Laaland 29. 579.
Poviſk, Otto
Præſtiernes Privilegier, Bequemmeligheder, Byrder 6. 23. 82. 83. 85. 91. 93. 97. 175. 387. 637.
Præſtegaards Jorde 4.
Præſtegaardene, ſælges 95.
Præſters Beſtikkelſe 185. 472.
Præſters Indkomſter 4.
Prierſkou 560.
Proprietairers Herligheder og Byrder; ſee Herremænd.
Provſtevalgs Strid 402.
Provſter og Præſter forbydes Dans, Læg, Tobaksrygen og Viin. 94

Q.

Qvægdød Side 99.
Qvitzov, Henning, Jørgen, Margrethe, Otto 175. 177.

R.

Rabenhaupt, General Side 329.
Rabe, Oberſtlieutenant 523. Friderik 47. 50. 65. Johan Otto 50. 470. Otto Ludvig 51. 471.
Radſted 534.
Ranzov, Daniel 62. Frantz 45. Hans 650. Heilvig 44. 540. Henrik 105. 108. Ide 105. Johan 45. 55. 327.
Rasmuſen, Conferenceraad 203. 516. 524. Jens 109.
Rathlov, Otto 57.
Raunsborg 77. 239.
Raunsborg-Lehn 55. 56. 60. 241.
Reetz, Niels Juel 263. Beata 598. Kirſtine 360.
Refuſioner for Geiſtligheden 97. 159. 181. 196. 231. 243. 254. 337.

Reichov, Georg Ernſt 49. 65. 655. Sophia Ulrika 506. 515.
Regieringen i Laaland 30.
Reſpect, Bondens mod andre 26.
Reventlou, Chriſtian Detlev 369. 541. 650. Chriſtine Sophia 47. Conrad 47. 542. Conrad Detlev 542. Ide Margrethe 148. 335. 522. Magdalene 455. Chriſtian Friderik 652. 669.
Rhyde Sogn 376.
Riegelſen, Andreas 74. Andreas Capitain 417. Hans 74. 362. 417. Anna 665.
Ridefogeder i Laaland 66. paa Hauzaard 229.
Ringſebolle 590.
Roderigveis 124.
Rodſteen, Jens 334. Friderik 334.
Rogge 231.
Roſengaard, Chriſtoph. 62. Karen 155.
Roſenkranz, Anne 520. 539. Arel 540. Birgitte 61. 454. Eliſabeth 45. Erik 45. 46. 57. 65. 70. 540. 561. Dorthe 332. Heilvig 200. 367. 442. Henrik 561. Holger 46. 65. 449. 454. 521. 540. 568. Ide 382. Inger 455. Johann 367. Jorgen 45. 46. 541. Kierſtina 245. Mette 61. 537. Niels 537. Oluf 46. 103. 540. Otto 539. Palle 44. 64. 540. 561. Wibeke 669.
Roſenſparre, Eliſabeth 44. 341. 539. Ole 539. Birthe 559.
Rothſteen, Friderik 334. Jens 334. Margrethe 601. Marqvar 601.
Rotkirk, Kirſtine 360. Wenzel 360.
Rotter, forſt ſeet i Laaland 97.
Roſenlund 560.
Rubbelykke 635.
Rud, Birthe 520. Borkart 199. 253. Corfitz 559. Eiler 199. 255. Erik 58. 558. Jorgen

Jørgen 199. Henrik 58. 245. Karn 679. Knud 333. 558. Otto 58. 245. Peder 497. 558. Sophia 451.
Rudbierggaard 331.
Rødbye 578.
Rønnov, Marqvard 54.

S.

Sandberg, Ulrik Side 265.
Sandbye 153.
Sarkisbing 446.
Sartrop, Niels 121.
Schack, Eleonora Cathrine 49. Joachim 496. 624. Niels Rosenkranz 625. Otto 49. 625. Ulrik 224.
Scheſted, Dorothea Sophia Hannibal 48. Sophia 249. Wulf 58.
Seilads paa Laaland 30. 101.
Selveierbønders Tilſtand 5. 11.
Sibylla, Prindſeſſe 122. 367. 570. 626. 630.
Siellandsfar, Erik
Skarpenberg, Johan 196.
Skeel, Jørgen 204. 541. Wibeke 250. Mogens 538.
Skielstofte 370.
Skikke i Laaland 6. 22. 40. 410.
Skilling Sterling 85. Sk. Grot 86.
Skiørringe 644.
Skoler, de beſte i Laaland 109. 157. 228. 334. 363. 438. 471. 616.
Skoleholderes Vilkaar 26. 27. 110.
Skove 16. 95. 102. 517.
Skoulænge 340.
Skram, Peder 88.
Slemminge 496.
Slotte 76. 77. 114. 174. 478.
Slotse 77. 114.
Sparre, Anne 64.
Sproget i Laaland 23.

Stamgods i Laaland 3. 534.
Stampe, Henrik 124. Ole 169.
Steenbok, General 102. 340.
Steensen, Anna 669. Christopher 155. 159. 161. Erik 70. 359. Hans 149. 156. 161. Jochum Friderik 71. 162. Henrik Winzenz 71. 454. Knud 71. 149. 161. Maren 367. Otto Christopher 161. Sophia 455.
Steensgaard 248. 276.
Steensoe 115. 122.
Stiftamtmænd 43.
Stokkemark 274.
von Stokken, Abigael Marie 368. Christian 327. 383.
Stig Marsk 82.
Sture, Margrethe 452. 538.
Suspension, Præsters 117. 118. 120. 642.
Sæbyeholm 102. 252.
Sædingegaard 674.
Sælhundefangst 17.
Soer 15.
Soeholt 65. 627.
Solenthal, Geh. Raad 75.
Sollested 343.
Sollestedgaard 358.
Sønder-Herred 273.

T.

Taagerup Eide 603.
Taarsfærge 153.
Taagerudsgaarde 275.
Taastrupgaarde, see Christianssæde
Teglbrænderie 16. 25. 572.
Thestrup, Frands 108. 122. 416. Ole 324. Poul 664.
Thirsted 637.
Thorebye 79. 547.

Thors Sogn 563.
Thorslunde 609.
Thorupaaard 670.
Thott, Birthe 57. 159. Jytte Dorothea 48.
Tiarebyegaarde 162.
Tiender 97. 386.
Tillitse 63. 331.
Tobaksplantning 449.
Trolle, Borge Jacob 568. Øllegaard 568.
Tveed; Ordets Etymologie. 231.

U.

Ugleholt Side 276. 517.
Ulfelde, Familiens Ælde 454. Flemming 45. 454. Grevinde 96. 437. Jacob 453. Sophia 454. Knud 623.
Ulfsparre, Helene Juliane 202.
Ulfstand, Hack 43. 61. Holger 43. Margrethe 249.
Ulriksdal 361. 533.
Urne, Familiens Ælde 505. 520. Anne 514. Axel 58. 68. 520. Christian 119. 505. 521. 660. Christopher 63. 505. 521. 660. Dorthe 64. Friderika 65. Jørgen 513. Knud 43. 62. 111. 438. 521. 660. Hans 43. Laurits 68. 437. Margrethe 433. 438. Zidsel 62. 505.
Utterslov 187.

V.

Vaabensted Side 501.
Vaarnet-Ret, see Vornet.
Valdbyegaard 249.
Valckendorf, Axel 67. Christopher 67. Henning 437. Karen 605. Wenzel 67.
Valmoeden, Cammerherre 560.
Vandet i Laaland, see Kilder.
Vedel, Grevinde 482.

Vedtægte

Vedtægte i Laaland 40. 88.
Veilebye 656.
Veirve 55. 682.
Venderne huserende i Laaland 33. 80. 82. 89. 241.
Vensiermand, Kirstine 64. 366. Knud 161. 366. Lave 161. 366. Morten 230. 366. 437. Peder 365. Vincenz 160.
Vestenskov 286.
Vesterborg 362.
Vester Ulslov 528.
Vichmand 75. 76. 515.
Viereyg, Volrath Paris 205.
Vildt i Skovene 16.
Vind, Canzler 328. 415. Erik 415. Friderik 250. Inger Dorothea 455. Juell Vind, see Juell. Niels 416. Regiza 250. 649.
Vindebye 143.
Winterfeldt, Armgard 456. Friderik 203. Gustav 202. Helmudt Otto 200. Juliane 455. Margrethe 202. Sophia 202. Holck Winterfeldt 225.
Wintersborg 193.
von der Wisch, Jorgen 55.
Wittrop, Anne 678. Barbara 70. 514. 679. Hans 514. 678.
Wixnæs 574.
Woldshave 343.
Wornet-Retten 81. 84.
Worskou 662.
Wrangel, Carl Gustav 102.

Y.

Ydlingsøe Side 410.
Yrebyegaard 248. 276.
Yster Ulslev 530.
Ystofte 657.

Nota.

Pag. 52. Tillegges: Hr. Kersten Kules Fader levede paa Als 1358., var Kongens Raad, og var med paa Kongens Side i det imellem Holsteen oprettede Freds Forbrag.

Pag. 53. Morten Jensen, var en Søn af Jens Giersting, Landsdommer i Sielland. Hr. Morten eiede Kragerup, og fiebte Haistrupgaard af Biskopen i Ribe 1420., ligesaa Kaarsegaard 1429. Han var med i Aaret 1439. at underkiende Opsigelsen til Kong Christopher. Hans anden Ægtefrue var Else Ovesdatter Lunge

Pag. 62. Hr. Friderik Hobe var Lehnsmand paa Rauusborg, ikke Aalholm. Gift med Zidsel Urne, Albert Oxes Enke. Deres Søn Friderik Hobe blev Raad og Rentemester hos Hertug Gustav Adolph.

Hr. Andreas Dresselberg efterlod ikke Arvinger, og med hans Broder Wilhelms Sønner uddøde hans mandlige Familie.

Pag. 67. Skal forend Hr. Axel Walchendorph anføres Hr. Niels Ebbesen Galt, en Søn af Ebbe Galt og Sophia Krumpen. Menes at være den, der udi Randers dræbte Greve Gert 1340. og blev selv ombragt i en Skærmydsel ved Lundenæs 1342. af Holstenerne, meget ung.

Hr. Jørgen Graa, Landsdommer, var ligeledes forend Axel Walchendorph.

Efter Axel Walchendorph bør settes Hr. Ole Gise Henriksen til Kierstrup, som døde 149.., og hans Broder Knud Gise blev Landsdommer efter ham, som i Aaret 1500. blev dræbt i Ditmarsken, til stor Sorg for hans dydige Frue Lene Nielsdatter Hack.

Item

Item er at indføre Hr. Christopher von Hafn, hvis adelige Vaabenskiold findes paa tre graae Halte med et gault Baand om Pulden i rød Feld.

Pag. 72. Hr. Christian Herman Helverstou fik 1688. adelig Vaaben. Hans Søster blev gift med Peder Lurdorf til Fiellebroe.

Pag. 73. Hr. Assessor Conrad Bøfekes Fader var Assessor i Cammer-Collegio, og eirde Forslevgaard, blev 1682. med adelig Vaaben benaadet.

End er at rette:

Pag.	7.	Lin. 2.	læs: Fisker.
"	30.	" 14.	læs: Vandholm.
"	32.	" 9.	læs: Bæcbord.
"	38.	" 18.	udslettes dette: ere de Skifte- og Delings-Forvaltere.
"	75.	" 15.	udslettes Taarnbygning.
"	99.	" 17.	isteden for otte, læs: syv.
"	105.	" 17.	isteden for Leutenant, læs: Oberst-lieutenant.
"	132.	" 21.	isteden for 8., læs: 10.
"	187.	" 11.	samles til Et Ord Obumbraculum.
"	231.	Lin. 19.	Præsten i Horslunde nyder for henlagt Jord ꝛc. skulde været sat som en Nota for sig.
"	247.		Til Halsted Fattige givet af Præsten Hr. Knud Müller 100. Rdlr. og til Annexet Aunede 50. Rdlr.; foruden det til disse Sognes Fattige her anførte.
"	283.		I Hr. Sebbelovs Biographie bør isteden for: over en Tiendedeel af en Tønde Guld, som er en ganske urigtig mig meddeelt Efterretning, settes en Fyrretivendedeel; og isteden for det Ord: Polypraamosyne, som er upassende, bør settes: nødvendige Fortrædeligheder.

Pag.

Pag. 362. Lin. 13. og 14. maa læses: da han kiøbte Glorup Gaard i Fyen, og det her anførte udslettes.

" 446. Imellem No. 8. og 9. indføres Capellan Hr. Søren Lessøe, født i Naskov, hvis Enke, en bekiendt Datter af Hr. Borgemesters Nils Lund i Naskov, Anna Sophia, blev efter Hr. Lessøes Død gift med Chirurgo Hanmohr i Naskov, og overlevede ogsaa ham.

" 522. Lin. 20. istedenfor: paa Grimsted, læses: paa Rudbierggaard.

" 537. " 6. læs: Hoibygaard istedenfor Horbygaard.

" 547. " 1. Tillegges: Nachtwurzel for 2. Sk.

" 617. " 19. Et besynderligt Epitaphium ꝛc. er urigtig sat i lige Linie med det foregaaende.

" 621. " 20. Een Miil, skal hede to Mile.

" 648. " 13. Elbebeth, læs: Elsebeth.

" 616. " 14. istedenfor om, læs: som.

" 676. Tillægges, at Aagebye Kirke blev i Aaret 1775. med Kongelig Bevilling tillukket, saaledes, at Sognefolket skal herefter søge Landets Kirke.

Digitized by Google

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google